

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**NEOLİTİK YAŞAM BİÇİMİNİN
AKDENİZ HAVZASI'NDA YAYILIMI SORUNU**

Özlem AYTEK

2502110592

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN**

CİLT 1

İSTANBUL – 2022

ÖZ

NEOLİTİK YAŞAM BİÇİMİNİN AKDENİZ HAVZASI'NDA YAYILIMI SORUNU ÖZLEM AYTEK

Neolitik kavramı; yaygın olarak, avcı-toplayıcılıktan besin üretimine geçiş ile temellenen, geçim ekonomisinde yaşanan değişimlere dayandırılarak tanımlanmıştır. Son yıllardaki araştırmalarla Neolitik kavramının bu tanımdan çok daha karmaşık bir süreç olduğu anlaşılmış; çiftçiliğe dayalı köy yaşantısından farklı Neolitik yaşam biçimlerinin olduğu ve dünyanın farklı coğrafyalarında farklı zamanlarda bu kültürlerin gelişebildiği kabul edilmiştir. Neolitik Dönem'in ortaya çıkışı ve / veya neolitikleşme süreci hem köken hem de yayılım temelinde halen tartışılmaktadır. Uzun yıllar, Levant kökenli ve Avrupa odaklı çalışmalar öne sürülen görüşleri biçimlendirmiş; diğer bölgelerdeki araştırma ve ilgi azlığı ise tartışmalara çoğu zaman genel olarak eklenebilmiştir. Son yıllardaki Akdeniz denizsel yayılım tartışmaları ise artan bilgi ve ilgiyle farklı bakış açılarının gelişmesini sağlamıştır.

Avrupa ve Yakındoğu'nun ortak coğrafyası olan Akdeniz; Doğuda Levant kıyılarından başlayarak Atlantik'e kadar çok çeşitli doğal alanlar barındırmasına karşın ortak bir paydayı, denizselliği yansıtır. Bölge ile ilgili çalışmalar ağırlıklı olarak Doğu ve Batı Akdeniz olarak ayrılan iki bölge temelinde sürdürülmekte ve Kuzey Afrika ise genel kurguda çoğu zaman dışarıda bırakılmıştır.

Neolitik yaşam biçiminin karmaşık sosyal yapısı da doğrudan yaklaşımları yetersiz kılmakta ve önerilebilecek modellerin çok yönlü çalışmalar ile ortaya konulabileceğini düşündürmektedir. Bu tez konusunun ana sorunu Neolitik yaşam biçiminin yayılımıdır. Bu temelde; Akdeniz Havzası ana bölge olarak belirlenmiş ve çok yönlü (karadan ve denizden) yayılımın araştırılması ile soruna katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Akdeniz, Neolitikleşme, Neolitik Dönem, Yayılım

ABSTRACT

EXPANSION OF THE NEOLITHIC WAY OF LIFE THROUGH THE MEDITERRANEAN BASIN

ÖZLEM AYTEK

Neolithic is commonly defined based on changes in the livelihood economy, which is likely the transition from hunter-gatherer to food production. With recent research, it has been understood that the concept of Neolithic is a much more complex process than defined; it has been accepted that there is different Neolithic way of life's than farming-based village life and that these cultures can develop at different times in various geographies of the world. The emergence and/ or neolithization process of the Neolithic Period is still discussed based on both origin and expansion. For many years, studies of Levant origin and Europe have shaped the opinions put forward; the lack of research and interest in other regions can often be added to the discussions in general. The Mediterranean maritime expansion debates in recent years have led to the development of different perspectives with increasing knowledge and interest.

It reflects the common geography of the Mediterranean, Europe, and the Near East. The basin, which starts from the shores of the Levant to the east, contains a wide range of natural areas to the Atlantic, but reflects a common denominator is marine. Studies on the region are carried out mainly based on two regions separated as eastern and western Mediterranean, and Africa is often excluded in general discussion. The complex social structure of the Neolithic way of life makes direct approaches inadequate and the models that can suggests being through multifaceted studies. The problematic of the thesis topic is how the expansion of the Neolithic way of life that we mentioned above. On this basis, The Mediterranean basin has studied as main region and a multifaceted (land and sea) spread will be investigated, and contributions will be made to the problem.

Keywords: Mediterranean, Neolithization, Neolithic, Expansion

ÖNSÖZ

“Neolitik Yaşam Biçiminin Akdeniz Havzası’nda Yayılımı Sorunu” konusunu çalışmamı önererek başladığımız doktora sürecinde bana sabırla, samimiyetle yaklaşan; değerli bilgilerini benimle paylaşan danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Özdoğan’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Vazgeçtiğim zamanlarda bile vazgeçemediğiniz için de minnettarım. Tez izleme komitesi üyelerimden hocam Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı, sadece bilgi paylaşımıyla değil manevi desteğiyle de yanımda olarak bana güç vermişti, keşke bu süreci beraber tamamlayabilseydik. Prof. Dr. Celal Şimşek’e kıymetli zamanını ayırıp tez sürecime katkı sağladığı kadar, Denizli’deki hayatıma sunduğu destek için de şükranlarımı sunuyorum. Yol gösterici desteği ve değerli fikirleri için Prof. Dr. Necmi Karul’a teşekkürlerimi sunarım. Doç. Dr. Eylem Özdoğan’a bu tez çalışmasının her aşamasında sağladığı katkı ve zorlayıcı tüm zamanlarda verdiği destek için minnettarım.

Çalışmamın bir kısmını İtalya’da sürdürmeme destek olan ve tüm samimiyetiyle her zaman yanımda olan Prof. Isabella Caneva’ya tecrübesini, bilgisini paylaştığı için minnettarım. Yunanistan’da araştırma yapmama destek olan Prof. Nikos Efstratiou’ya içten desteği ve yol gösteren bilgilendirmeleri için teşekkürlerimi sunarım. İstanbul Üniversitesi Tarih Öncesi Bilim dalı tüm hocalarım ve arkadaşlarım da ne zaman ihtiyaç olsa yanımdaydı hepinize teşekkürlerimi sunarım. Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Bölümü hocalarım ve arkadaşlarım da bu süreci kolaylaştırmak için verdiğiniz desteğe sonsuz teşekkürler. Özgür Yılmaz’a hem görsel düzenlemelerdeki katkıları hem de yapıcı eleştirileri için, Erge Yurtdaş’a veri düzenlemelerindeki katkıları için teşekkür ederim. Hazal Azeri’ye yapıcı desteği ve yoldaşlığı için minnettarım.

Dostlar; Ayşem, Muradiye, Ozan, Tolga, Tunç, Umay, Zeynep her biriniz ayrı koldan sardınız, ne kadar teşekkür etsem de az, var olun. Ailem; Evrim ve Nuray, Turgut - Devrim, Adnan - Mina, annem Necla ve babam Kadir Aytek; bana olan güveniniz ve desteğiniz olmasaydı bu çalışma da olmazdı.

ÖZLEM AYTEK
DENİZLİ, 2022

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
HARİTALAR LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
LEVHALAR LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK ve İLİŞKİLİ TERMİNOLOJİNİN TANIMLANMASI

I.A. Neolitik Terimi ve Anlamsal Çeşitliliği.....	5
I.B. Neolitik Dönem ile İlişkili Terminoloji.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK YAŞAM BİÇİMİ ve YAYILIMINA DAİR GÖRÜŞLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDENİZ HAVZASI NEOLİTİK DÖNEMİNİN TANIMLANMASI SORUNU

III.A. Akdeniz Havzası Coğrafi Altlık.....	33
III.B. Araştırma Tarihçesi.....	37
III.C. Neolitik Döneme Dair Tanımlar ve Sorunlar.....	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞILAN BÖLGELER ve NEOLİTİKLEŞME SÜRECİ

IV.A. Adalar.....	45
IV.A.1 Kıbrıs.....	45

IV.A.2 Girit.....	48
IV.A.3 Sicilya ve Malta.....	50
IV.A.4 Korsika ve Sardinya.....	52
IV.B. Kıyı ve İlişkili Bölgeler.....	53
IV.B.1 Kuzeydoğu Afrika.....	53
IV.B.2 Levant.....	58
IV.B.3 Anadolu Güney Kıyıları.....	62
IV.B.4 Göller Bölgesi – Akdeniz Eşiği.....	67
IV.B.5 Ege Denizi Çevresi.....	68
IV. B. 5. 1. Güneybatı Anadolu.....	69
IV. B. 5. 2. Teselya.....	70
IV. B. 5. 3. Argolis (Mora Yarımadası Kuzeydoğusu).....	71
IV.B.6 Doğu Adriyatik.....	72
IV.B.7 Doğu ve Güney İtalya.....	75
IV.B.8 Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa.....	76
IV.B.9 İber Yarımadası Doğu Kıyıları.....	80
IV.B.10 Kuzeybatı Afrika.....	81

BEŞİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK VE YAYILIMININ ETKEN UNSURLAR TEMELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

V.A. Coğrafi Konum ve Kronoloji.....	84
V.B. Yerleşme Modeli ve Mimari.....	89
V.C. Besin Ekonomisi.....	92
V.D. Buluntu Topluluğu.....	102
V.E. Hammadde Kaynakları ve Mal Aktarımı.....	107
V.F. Sosyal Yaşam – Sembolizm – Zanaat.....	110
V.G. Paleogenetik Veriler.....	113
V.H. Ortak Payda: Denizsellik.....	114

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA.....	136
ÖZGEÇMİŞ.....	261
<i>Cilt 2</i>	
EK 1. KATALOG.....	267
EK 2. C14 LİSTESİ.....	475
EK 3. HARİTA: Akdeniz Havzası Neolitik Dönem Yerleşmeleri	

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1: Akdeniz'deki sekiz alt deniz: Levant, Ege, Adriyatik, İyon, Tiren, Ligurya, Balear ve Alboran	34
Harita 4.1: Çalışma kapsamındaki alt bölgeler	45
Harita 4.2: Sicilya, Malta ve çevredeki küçük adalar	52
Harita 4.3: Afrika'da bulunan en erken çanak çömleklerin dağılımı (GÖ 10. ve 9. Bin)	56
Harita 5.1: “ <i>impresso</i> ” çanak çömlek bulunan yerleşmeler	105
Harita Ek 1.1 Çalışılan Bölge ve yerleşmeler	267

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Arkeobotanik sonuçlarla yabani türlerin dağılımı ve çekirdek bölgesi.....	7
Şekil 1.2: Evcilleştirme süreçleri ve yerli nüfusların, soyların veya özelliklerin ortaya çıkışı	11
Şekil 1.3: Bereketli Hilal, kültüre alma ve evcilleştirme alanları ile PPN yerleşimleri.....	13
Şekil 1.4: Güney Levant çekirdek-periferi ilişkileri. a. Teorik modelleme, b. Yerleşmelerin güncel durumu	17
Şekil 1.5: Göç hareketleri, Model A ve B	18
Şekil 1.6: Göç hareketleri, Model C ve D	19
Şekil 1.7: Toplumsal hafızanın oluşumu	22
Şekil 2.1: G. Childe'in tarih öncesi kültürleri tarihlendirmek için kullandığı kronolojik bağlantıları, eski Mısır ve Mezopotamya'nın tarihi takvimlerine atıfta bulunarak gösteren Akdeniz ve Avrupa Haritası	24
Şekil 2.2: Ammerman ve Cavalli-Sforza modeli (noktalı radyal çizgiler) ile Avrupa'nın ilk Neolitik yerleşimleri tarihleri karşılaştırması	25
Şekil 2.3: Akdeniz'de Neolitik yaşam biçimi yayılımında duraklamalar önerisi	28
Şekil 2.4: Kuzey Suriye, Güneydoğu Anadolu'da ve Batı Zagros'ta 'Altın Üçgen' bölgesi	29
Şekil 2.5: Neolitik paketin demik yayılım modeli	30
Şekil 2.6: Avrupa'da Neolitik tarım toplumlarının dağılımı	31
Şekil 2.7: PPNB haplotiplerini taşıyan bireylerin yüzdelik dağılımı	32
Şekil 3.1: MÖ. 11.000-10.000 arasındaki -55 m deniz seviyesi modellemesi	36
Şekil 3.2: MÖ. 7.000'de -20 m deniz seviyesi modellemesi	36
Şekil 3.3: Akdeniz günümüz batimetrik değerleri	37
Şekil 4.1: Kıbrıs ve Doğu Akdeniz kıyı ilişkileri	47

Şekil 4.2: Erken Natuf sınırları, Geç Natuf kültürünün genişlemesi ve Harifian kültür alanı	59
Şekil 4.3: a: PPNA Levant koridoru, b: PPNB etki alanı	60
Şekil 4.4: Yontmataş tipolojilerine göre PPNA ve EPPNB kültürel sınırları	61
Şekil 4.5: PPNB kültürel farklılıklar	61
Şekil 4.6: Karmel kıyısındaki sualtı yerleşmeleri	62
Şekil 4.7: Batı Anadolu ve Ege Neolitik yayılım modellemesi	72
Şekil 4.8: Adriyatik kıyı değişimi kronolojisi	73
Şekil 4.9: Adriyatik Denizi'ndeki adalar	74
Şekil 4.10: Güney Fransa kıyıları Holosen kıyı değişimleri, sualtında kalan yerleşmeler	77
Şekil 4.11: Güney Fransa'da Neolitikleşme süreci	78
Şekil 4.12: Güney Fransa'da avcı-toplayıcı ve ilk tarımcı toplulukların olası ilişkileri	
Şekil 4.13: Güney Fransa Erken Baskı Bezemeli çanak çömlek: a. Pendimoun-geometrik Cardial, b. Peiro Sinado-geometrik impresso, c. Pendimoun-İmpresso .	79
Şekil 4.14: Pont de Roque-Haute yerleşmesinde yerel ve ithal unsurlar	79
Şekil 4.15: Kuzeybatı Afrika kıyısında deniz seviyesi değişimi modeli	82
Şekil 4.16: a. Kuzeybatı Afrika Neolitikleşme süreci olası ilişkiler, b. Neolitik Dönem	83
Şekil 5.1: Akdeniz'e dökülen ana su kaynakları	86
Şekil 5.2: Khartoum Nil doğal çevre ortamında Neolitik toplulukların ekonomi stratejileri hipotetik illüstrasyonu	87
Şekil 5.3: Yakınoğu, Anadolu ve Avrupa ilk neolitik yerleşim alanları kronolojisi	
Şekil 5.4: Su kuyusu saptanan yerleşmeler bold olarak belirtilmiştir	91
Şekil 5.5: a. Bereketli Hilal ve Karacadağ Konumu, b. yabani türler ve ilk kültüre alınan türler	93
Şekil 5.6: Ege'de tahılların dağılımı	94
Şekil 5.7: İber Yarımadası'nda tarımın yayılımı	95
Şekil 5.8: Besin ekonomisinde baskın olan Sorgum (<i>Sorghum bicolor</i>) tanımlanan Neolitik Dönem yerleşmeler	96

Şekil 5.9: MÖ 8700-8200 cal arası keçi, domuz, sığır ve koyun evcilleştirilmesine dair kanıtlar	97
Şekil 5.10: Yabani keçi anavatanı ve yayılımı	97
Şekil 5.11: Batı Akdeniz’de İlk Neolitik dönemde koyun morfolojisinin coğrafi benzerlikleri	98
Şekil 5.12: Akdeniz Afrika’sında MÖ. 6000-4000 arasında evcilleştirilmiş türler	99
Şekil 5.13: Orta ve Batı Akdeniz’de İmpresso malların kronolojik diyagramı ...	104
Şekil 5.14: İlk Neolitik Dönem, baskı bezemeli (Groove) çanak çömlek dağılımı	105
Şekil 5.15: Erken Neolitik dönem deniz kabuğu ile yapılmış dikey baskı bezemeli çanak çömleklerin dağılımı	105
Şekil 5.16: Orta Akdeniz’de obsidyen kaynakları	106
Şekil 5.17: Melos Adası obsidyen kaynakları	107
Şekil 5.18: Mezolitik Dönem’de Melos adasından obsidyen dağılımı	108
Şekil 5.19: Neolitik Dönem’de Melos adasından obsidyen dağılımı	108
Şekil 5.20: Nabta Playa, (E-06-4) <i>tumulus</i>	110
Şekil 5.21: Kamışlarla bira içimi, Tanzanya	112
Şekil 5.22: Kıbrıs ve Levant kıyıları arasındaki olası güzergahlar	116
Şekil 5.23: Doğu Akdeniz, Kilikya ve Latakya havzaları arası olası basamak adaları	
Şekil 5.24: Akdeniz’de Genç Dryas’tan öncesinden MÖ 5500’e kadar denizsel ilişkiler kronolojisi	118
Şekil 5.25: Adriyatik Denizi’ndeki rüzgâra göre olası rotalar	120
Şekil 5.26: La Marmotta’da bulunan oyma kano (<i>log boat</i>)	121
Şekil 5.27: Erken denizcilik faaliyetleri için kullanılmış olabilecek örnekler Deniz araçları tipleri: a. Derin sepet botlar, b. sal, c. Saz tekne, d. Oyma kano, e. İkili kano	
Şekil 5.28: Akdeniz’de deneysel yolculuk rotaları	123
Şekil 5.29: Deneysel <i>papyrella</i>	123
Şekil 5.30: Monoxylon I ve Monoxylon II güzergahı; 13 kişi kapasiteli, 9 ila 10 kürek kullanılmış	124
Şekil 5.31: Hayvanların kafesle taşınması hipotezi	125
Şekil 5.32: PPN araçlarının rekonstrüksiyon denemesi	126

Şekil 6.1: Kuzey Afrika Neolitikleşme süreci	132
Şekil 6.2: Akdeniz’de Neolitikleşme sürecinde bölgesel ilişkiler.....	135

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Göçebelik tanımları	21
---	----

LEVHALAR LİSTESİ (EK 1 KATALOG)

- Levha 1:** Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü, **a-b:** Genel görünüm; **c-d:** Silolar.
- Levha 2:** Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü, **a-b:** Anadolu kaynaklı obsidyen dilgiler; **c-e:** Çakmaktaşı aletler; **f:** Kemik olta iğnesi; **g:** Deniz kabuğundan boncuklar; **h:** Bezemeli taş nesne; **i:** Bezemeli pikrolit nesne; **j:** Yassı balta; **k-l:** Kemik iğneler.
- Levha 3:** Khirokitia, **a:** B ve C evrelerinin planı; **b:** Genel görünüm.
- Levha 4:** Khirokitia, **a:** C evresi, S.117 yapısı ve kesiti; **b:** Taban altı gömütler, çizim; **c:** Kemik aletler; **d:** Taş figürin parçası; **e:** Taş boncuklar; **f-g:** Taş kaplar.
- Levha 5:** Kalavassos-Tenta, **a:** Genel plan; **b:** Genel görünüm.
- Levha 6:** Shillourokambos, **a:** Canlandırma resmi; **b:** İnsan ve kedi gömütünün planı; **c:** Figürin; **d:** Taş kaplar; **e:** Yontmataş aletler.
- Levha 7:** Akrotiri Aetokremnos Kaya Sığınağı, **a:** Yerleşimin yerini gösteren plan; **b:** Yerleşime yukarıdan bakış.
- Levha 8:** Ais Giorkis, **a:** Genel plan; **b-c:** Yapı platformu; **d:** Bebek iskeleti ile *vaiselle blanche* türü kabın bulunduğu çukur; **e-f:** Yontmataş aletler ve ok uçları; **g:** *Vaiselle blanche* türü kap; **h:** Pikrolitten yapılmış bezemeli nesneler; **i:** Kadın figürin parçası.
- Levha 9:** Kissonerga-Mylouthkia, **a:** Genel plan; **b-c:** Yontmataş aletler; **d:** Taş kaplar; **e:** Taş boncuk ve pendantlar.
- Levha 10:** Katsambas, **a:** Neolitik yapı planı; **b-c:** İlk Neolitik beyaz astarlı (b), kabartma ve çizi bezemeli (c) mallar; **d:** Ev içinde bulunan yontmataş buluntular; **e:** Yassı baltalar; **f:** Sürtmataş buluntular.
- Levha 11:** Knossos, **a:** Neolitik höyükteki arkeolojik tabakaların kesiti; **b:** Kesit çizimi; **c-d:** Neolitik mallar; **e-f:** Figürinler.
- Levha 12:** Grotta dell'Uzzo Mağarası, **a:** Mağaranın genel planı; **b:** İlk Neolitik bezemeli mallar; **c:** Geometrikler; **d:** Kemik ~~buluntular~~
- Levha 13:** Nabta Playa- Bir Kiseiba, **a:** Genel plan; **b:** İlk Neolitik mallar; **c:** Baskı bezemeli mallar; **d:** Bezemeli, ortası delik kil diskler.
- Levha 14:** Sodmein Mağarası, **a:** Sodmein Vadisi; **b:** Mağaranın girişi; **c:** Genel plan.

Levha 15: Fayum Kom K, Kom W, Upper K Pits, **a:** Kom K ve Kom W'nin yerini gösteren harita; **b-e:** *In situ* durumdaki hasır sepetler.

Levha 16: Fayum Kom K, Kom W, Upper K Pits, çanak çömlek, sürtmetaş, yontmataş ve kemik buluntular.

Levha 17: Haua Fteah Mağarası, dıştan görünümü.

Levha 18: Nahal Hemar Mağarası, **a:** Mimari plan; **b:** Sıvalı kafatası; **c:** Taş boncuk; **d-e:** Yontmataş buluntular.

Levha 19: Jericho / Tell es-Sultan, **a:** Kulenin evre planları; **b:** Kulenin kesiti; **c-d:** Kule ve merdivenleri.

Levha 20: Jericho / Tell es-Sultan, **a:** Tipik PPNA yapısı; **b-d:** Sıvalı Kafatasları.

Levha 21: Ain Ghazal, **a:** MPPNB yapısı, canlandırma; **b:** MPPNB'ye ait bir yapının boyalı tabanı; **c:** MPPNB'ye ait bir yapı; **d:** PPNC mimarisi; **e-f:** Tipik bir MPPNB (e) ve üçlü PPNC (f) tabanaltı gömütleri.

Levha 22: Ain Ghazal, **a:** Sıvalı kafatasları; **b:** Heykelcikler; **c:** Kil (a) ve taş (b) figürinler; **d:** MPPNB'ye ait hayvan figürinleri; **e:** MPPNB yontmataş buluntular; **f:** Yarmukian ve PPNC yontmataş buluntular.

Levha 23: Ain Ghazal, **a:** Bezemeli mallar; **b-f:** Çanak çömlek tipolojisi.

Levha 24: Kfar Ha-Horesh, Genel plan ve önemli arkeolojik birimler ile durum planı

Levha 25: Kfar Ha-Horesh, **a:** Çanak çömlek; **b-d:** Yontmataş buluntular.

Levha 26: Yiftahel, **a:** PPNB yapısı; **b:** PPNB yapı tabanı; **c:** Sıvalı kafatasları; **d:** Naviform çekirdekler; **e:** Çakmaktaşı dilgiler ve kemik aletler; **f:** PPNB çakmaktaşı aletler; **g:** Jericho IX malları; **h:** Wadi Rabah malları.

Levha 27: Atlit-Yam, **a:** Mimari öğeleri ve insan kalıntılarını gösteren genel plan; **b:** Kuyunun kesiti.

Levha 28: Atlit-Yam, **a:** Su kuyusu; **b:** Megalitik yapının canlandırması; **c:** Birincil ve ikincil çocuk gömütleri; **d:** Yetişkin iskeletleri; **e:** Mezar eşyaları.

Levha 29: Atlit-Yam, **a-b:** Çakmaktaşı aletler; **c:** Kemik aletler; **d:** Taş buluntular; **e:** Bezemeli taş; **f:** Taş buluntular.

Levha 30: Tell Qarassa, **a:** Genel plan; **b:** PPNB tabakası ve yamaçtaki aşınma; **c:** Kafataslarının çıktığı odayı içeren Zone 2 planı; **d:** Kafatasları; **e:** PPNB yapısı.

Levha 31: Tell Qarassa, **a:** Neolitik ve Kalkolitik tabakalar; **b:** Kil figürin parçaları

ve çift yüzöl, değnek biçimli kemik figürin parçası; **c:** Çift yüzöl, değnek biçimli kemik figürin parçası.

Levha 32: Tell el-Kerkh, **a:** Yontmataş buluntular; **b:** Kemik ve sürtmetaş buluntular.

Levha 33: Yumuktepe, **a:** Höyüğün genel görünümü; **b:** Orta Neolitik yapısı; **c-d:** İlk Neolitik depo odası ve oda buluntuları; **e:** İlk Neolitik baskı bezemeli kap parçası; **f:** İlk Neolitik kazıma bezemeli kap parçası; **g:** Orta Neolitik *Dark Faced Burnished Ware*; **h:** Orta Neolitik *orange ware*; **i:** Orta Neolitik dilgiler; **j:** İlk Neolitik baskı mühür.

Levha 34: Öküzini Mağarası, **a:** Genel plan; **b:** Alan planı; **c:** Kesit; **d:** Mağaranın dıştan görünümü.

Levha 35: Suluin Mağarası, **a:** Genel plan; **b:** Çeşitli buluntular; **c:** Damga mühür.

Levha 36: Girmeler, **a:** Genel plan; **b:** Mağaranın dıştan görünümü; **c:** A Galerisi girişi; **d:** A Galerisi girişi, batı kesimden profil detayı; **e:** B Galerisi girişinde çalışılan alanının kazılar başlamadan önceli görünümü; **f:** Obsidyen ve çakmaktaşı aletler.

Levha 37: Çukuriçi, **a:** Genel plan; **b:** Neolitik evre mimarisi; **c:** Neolitik yapılar; **d:** Neolitik yapı; **e:** Taş bileklik; **f:** Denizkabuğundan takılar; **g:** Yontmataş buluntular; **h:** Boynuz biçimli düzleştiriciler; **i:** Obsidyen dilgiler ve düzleştirici.

Levha 38: Dedecik-Heybelitepe, **a:** Dedecik-Heybelitepe'den Torbalı Ovası; **b:** Alt teras; **c:** Çanak çömlek ve küçük buluntular.

Levha 39: Yeşilova, **a-b:** Höyüğün yerini gösteren harita ve hava fotoğrafı; **c-d:** Neolitik mallar; **e-g:** Yontmataş buluntular; **h:** Kemik saplı yassı baltalar; **i:** Kemik bızlar; **j:** Mermer kap parçaları.

Levha 40: Yeşilova, **a:** Deniz kabuğu ve taş boncuklar; **b:** Kil figürin ve kemik idol; **c:** Taş hayvan başı; **d:** Kil nesne; **e:** Kil pintaderalar.

Levha 41: Ulucak, **a-c:** Neolitik yapılar; **d:** Yapı içinde *in situ* durumdaki sapan taneleri; **e:** Depolama kabı; **f:** İnsan biçimli kap; **g:** Tüp tutamaklı kaplar; **h:** Evre Va malları; **i:** Evre Vb malları; **j:** Evre Vb, kabartma bant bezemeli parçalar.

Levha 42: Ulucak, **a:** Kült masası parçası; **b:** Dilgiler; **c:** Yassı baltalar; **d:** Sapan taneleri; **e-f:** Kil pintaderalar; **g:** Kil figürinler.

Levha 43: Ege Gübre, **a:** Genel görünüm; **b-d:** Yuvarlak ve dörtgen planlı yapılar; **e:**

İnsan iskeleti.

Levha 44: Ege Gübre, **a-d:** Kırmızı (a), kabartma bezemeli (b), tüp tutamaklı (c) ve baskı bezemeli (d)mallar; **e-f:** Çakmaktaşı çekirdekler ve dilgiler; **g:** Yassı baltalar; **h:** Kemik bızlar; **i:** Havan ve havan elleri; **j-k:** Kil figürin parçaları; **l-n:** Pintaderalar.

Levha 45: Kuruçay, **a-b:** Evre 11 planı ve Evre 11 çevirme duvarının canlandırması; **c:** Evre 13 çanak çömleği; **d:** Evre 12, çömlek; **e:** Evre 12, tüp tutamağı kabartma hayvan boynuzu bezemeli kap parçası; **f-h:** Evre 11, boya bezemeli çanak çömlek parçaları; **i:** Ok ucu.

Levha 46: Höyücek, **a-b:** Tapınak Dönemi yapılarının planı ve canlandırması; **c:** EYD çanak çömleği; **d-f, h, j:** TD, kaplar; **g, i:** KAD, kaplar; **k-m:** Kil figürinler; **n-r:** Min-yatür masa modeli (n), mermer kap (o) ve ok uçları (p-r).

Levha 47: Hacılar, **a:** Evre VI planı; **b:** Kırmızı boyalı terazzo tabanın üstünde bulunan çanak çömlek parçaları; **d:** Evre VI, tüp tutamağı kabartma hayvan boynuzu bezemeli kap parçası; **e-g:** Kil figürinler.

Levha 48: Bademağacı, **a:** EN II/3 ve II/2 planı; **b:** Terrazzo taban; **c:** EN II/3 yapıları; **d:** EN II/2 kırmızı boyalı duvar parçası; **e-h:** EN I çanak çömleği.

Levha 49: Bademağacı, **a-f:** EN II'nin farklı evrelerinden kaplar; **g-h:** Kil figürinler; **i-m:** EN II, pintaderalar; **n:** Obsidyen ok ucu; **o:** Kemik kaşıklar; **p:** Kemik toka.

Levha 50: Erbaba, genel plan.

Levha 51: Suberde, **a:** Kuzeybatı alanı genel plan; **b-d:** Erken gelenek, mal 1-2; **e:** Yontmataş buluntular.

Levha 52: Çatalhöyük, **a:** Çatalhöyük Doğu ve Batı haritası; **b:** Çatalhöyük Araştırma Projesi'nin kazı alanı planı; **c:** Yerleşim planı; **d:**Yapı 1'in canlandırma resmi; **e:** Farklı tip tabanları gösteren yapı fotoğrafı; **f:**Yapı 77'nin kuzeydoğu platformunu çevreleyen boğa boynuzları; **g:** Duvar resmi; **h:** Platform altında çoklu gömüt; **i:** Kafatası alınmış iskelet; **j:** Halhal ve bileziğiyle çocuk gömütü.

Levha 53: Çatalhöyük, **a:** İnsan yüzü betimli kap; **b-c:** Taş (b) ve kil (c) figürin; **d-e:** Kil figürinler ve figürin başları; **f:** Olasılıkla ayı biçimli pintadere; **g-p:** Kemik buluntular.

Levha 54: Boncuklu, **a:** Genel plan; **b:** Tepenin görünümü; **c-d:** Yapı 1 'in planı ve fotoğrafı; **e:** Çakmaktaşı ok ucu; **f:** Bezemeli sap düzleştirici; **g:** Bezemeli pendant; **h:** Bezemeli taş plak çizimi.

Levha 55: Pınarbaşı, **a-b:** Genel plan ve görünüm; **c:** B Alanı kesiti; **d-e:** 9. binyıl mimarisi; **f:** 7. binyıl mimarisi; **g-h:** Epi-paleolitik (g) ve 9. binyıl (h) gömütleri; **i:** Yontmataş buluntular; **j:** Alçılı kemik nesneler; **k, o:** Deniz kabuğu boncuklar; **1:** Havaneli; **m:** Bezemeli düzelticiler; **n:** Kumtaşı kesici alet; **p:** Ögütmetaşı.

Levha 56: Can Hasan III, **a:** Evre 1 ve 2 planı; **b:** Yapı birimleri; **c:** Açık alanlar.

Levha 57: Tepecik-Çiftlik, **a:** Genel plan; **b:** Höyüğün kuzeyden görünümü, arkada Melendiz Dağı; **c:** Evre 3 ve 4 yapılan, Evre 5 ve 6 açık alanı; **d:** Evre 4 yapısı; **e-g:** Evre 4 gömütleri; **h:** Evre 5 BB yapısı gömütleri.

Levha 58: Tepecik-Çiftlik, **a:** Evre 4, kabartma bezemeli parçalar; **b:** Evre 4 bezemeli parçalar; **c:** Evre 6 çanak çömleği; **d-g:** Evre 4, ok ve mızrak uçları; **h:** Kemik aletler; **i:** Boyalı duvar parçası; **j:** Kil mühür.

Levha 59: Aşıklı, **a:** Genel plan; **b:** Aşıklı ve Melendiz Nehri; **c:** 8. binyıl yerleşimi, kuzeydoğudan; **d:** 8. binyıl yerleşimi, doğudan; **e:** Yapı kümeleri ve aralarındaki dar boşluklar; **f-g:** 9. binyıl yapısı (f) ve yerleşiminin genel görünümü (g); **h:** 8. binyıl, çevre duvarı olduğu düşünülen kavisli taş duvarlar.

Levha 60: Aşıklı, **a:** Obsidyen ok uçları; **b:** Obsidyen aletler; **c:** Obsidyen kazıyıcılar; **d:** Obsidyen kazıyıcılar.

Levha 61: Aşıklı, **a:** Kemik bızlar; **b-c:** Kemer tokaları; **d:** Bezemeli düzelticiler; **e:** Bezemeli düzeltici; **f:** Boynuz sap ve yassı balta; **g-h:** Takılar.

Levha 62: Musular, **a:** Musular ve Aşıklı Höyük'ün etrafındaki diğer yerleşimler; **b:** Genel plan, Akeramik Neolitik; **c:** A yapısı; **d:** Taş duvar; **e:** Obsidyen aletler; **f-g:** Çanak çömlek.

Levha 63: Lerna, **a:** Genel plan; **b:** Erken Helladic ve Neolitik yerleşim; **c-f:** Yontmataş buluntular; **g:** Neolitik figürin.

Levha 64: Tsoungiza (Nemea), **a:** Topografik plan; **b:** Mağara kazısı A sektörü; **c:** Doğal çevre ve genel görünüm; **d:** Zeus Kutsal Alanı'nın Nemea yamaçlarından görünümü; **e:** Nemea sondaj açması; **f:** Mağara kazısı.

Levha 65: Tsoungiza (Nemea), **a:** Nemea çanak çömleği; **b:** Nemea nitelikli mallar; **c-d:** Neolitik Dönem çanak çömleği; **e, g:** Neolitik Dönem çanak çömleği; **f:** İlk

Neolitik Dönem çanak çömleği; **h**: Kırmızı ve alaca yüzeyli mallarda dikey ve yatay kulplar.

Levha 66: Tsoungiza (Nemea), **a**: 1 – 7. Gri ve siyah mallar; 8 – 14. Kabartma bezemeli ve delikli mallar; 15. Askos tipinde testi; 16, 17, 19, 22 – 24. Kırmızı yüzeyli mallar, 18. Pervaz parçası; 20, 21 Yalın mallar; 25 – 33 Kaba mallar; **b**: 1 – 11. Devetüyü üzeri kırmızı boyalı; 12 – 23. Boyalı nitelikli mallar; 12, 13, 15, 16, 19 – 23. Devetüyü üzeri kırmızı boyalı, 14, 17, 18. Beyaz üzeri kırmızı boyalı; 24 – 32. Deve tüyü üzeri kırmızı boyalı; 33 – 44. Boyalı kaba mallar.

Levha 67: Tsoungiza (Nemea), **a**: 1 – 11. Bezemeli kaba mallar; 12. N19 iç yüzey; 13 – 16. Kazı bezeme; 17 Kazı bezeme; 18, 19. Taş kap parçaları; 20 – 25 Taştan havaneleri; 26 – 29. İnce cidarlı mallar, 30 – 32. Kıl silindir; **b**: Taştan ve pişmiş topraktan biçimlendirilmiş buluntular; **c**: Taş pintadera (EN).

Levha 68: Franchthi Mağarası ve Paralio, **a**: Mağara ve genel konum; **b**: Mağara, içerden görünüm; **c-d**: Franchthi Mağarası ve Paralia alanında çalışmaların yürütüldüğü açmalar; **e**: Mağarada çalışmaların yürütüldüğü açmalar; **f-g**: Güney sektör (f) ve doğu sektör (g) tabakalanmasını gösteren profil.

Levha 69: Franchthi Mağarası ve Paralio, **a**: İlk Neolitik Dönem çanak çömleği; **b**: İlk Neolitik Dönem monokrom grup; **c**: Son Mezolitik seviyelerden taş aletler; **d**: Son Mezolitik dolgulardan ok uçları ve Öncül Neolitik Dönem dolgularından trapez uçlar; **e**: Mezolitik Dönem alt seviyelerden (1 – 3) ve Üst Mezolitik seviyelerden (4 – 12) taş aletler.

Levha 70: Franchthi Mağarası ve Paralio, **a**: Öncül Neolitik Dönem'e tarihlenen dolgulardan, Mezolitik gelenekli taş aletler; **b**: Orta Neolitik (1 – 4, 6, 7), Orta ve Son Neolitik Geçiş (5) ve Son Neolitik (8 – 14) Dönem'e tarihlenen taş aletler; **c**: Çakmaktaşı ve obsidyen dilgiler ve düzeltili aletler; **d**: Çakmaktaşı ve obsidyen buluntular; **e**: Franchthi'den deniz kabuğu boncuklar ve boncuk işçiliği ile ilişkili aletler.

Levha 71: Corinth (Temple Hill, Babbus West and North), **a**: Prehistorik araştırmaların yürütüldüğü alanları gösteren plan: Babbus ve Forum Batı Alan; **b**: Tapınağın olduğu alanda çalışmaların yürütüldüğü alanları gösteren plan; **c**: Kazı alanı, güneybatından; **d**: Kazı alanı, kuzeyden; **e**: Bothros C, batıdan; **f**: Kuzey açmalar, doğudan; **g**: Batı açmalar, doğudan.

Levha 72: Corinth (Temple Hill, Babbius West and North), **a:** Babbius Alanı çanak çömleği; **b:** Batı Alan'dan koyu yüzlü açıkli mallar; **c:** Koyu yüzlü, açıkli, renkli çömlek; **d:** Batı Alan çanak çömleği; koyu yüzlü, açıkli mallar, kült kapları ve donuk yüzlü boyalı mallar; **e:** Batı Alan'dan donuk yüzlü boyalı çanak çömlek; **f:** İlk Neolitik Dönem koyu yüzlü açıkli mal; **g:** İlk Neolitik Dönem Korinth çömllekleri; **h:** İlk Neolitik Dönem “alaca” mallar; **i:** İlk Neolitik Dönem “alaca” mal grubu tüm kap; **j:** İlk Neolitik Dönem “alaca” mal grubu dipleri.

Levha 73: Corinth (Temple Hill, Babbius West and North), **a:** Babbius Alanı'ndan boyalı çanak çömllekler; **b:** İlk Neolitik Dönem boyalı bezemeli mallar; **c:** Siyah yüzlü boya bezemeli mallar; **d:** Siyah yüzlü çizi bezemeli ayak parçası; **e:** Neolitik Dönem steotopik kadın figürini; **f:** Neolitik Dönem figürin parçası; **g:** Babbiusalanı'ndan boyalı figürin parçası; **h-i:** Kuzey Alan'dan taş aletler; **j:** Babbius Alanı'ndan taş aletler.

Levha 74: Sarakenos Mağarası, **a-b:** Genel plan ve mağaranın dıştan görünümü; **c-d:** A açması profil çizimleri; **e:** B açması profil çizimi; **f:** Geyik boynuzu ve figürinler; **g:** Yontmataş buluntular ve çanak çömlek; **h:** Kemik bız.

Levha 75: Achilleion, **a:** Çalışılan alanların da üzerinde belirtildiği Achilleion yerleşmesi topografik planı; **b:** Evre Ia çanak çömleği; **c:** Evre Ib çanak çömleği; **d:** Evre Ib Boyalı çanak çömleği; **e:** Evre II çanak çömleği; **f:** İlk Neolitik Dönem çanak çömleği; **g:** Evre Ia green stone biçimlendirilmiş kulak tıkaçları; **h:** Evre Ib A I plan karesi 30. seviyede ortaya çıkarılmış kil kaşık; **i:** Evre IIA doğum yapar biçimde betimlenmiş kil figürin; **j:** Evre Ib siyah taştan biçimlendirilmiş doğum yapan pendant (?) (kurbağa – insan).

Levha 76: Sesklo, **a:** Doğal çevresi; **b:** Sesklo güneydoğudan; **c:** Akropolis planı; **d:** Tsountas tarafından ortaya çıkarılan yuvarlak barınak kalıntıları; **e:** Tsountas tarafından ortaya çıkarılmış Sesklo kil duvar kalıntıları; **f:** İlk Neolitik I çanak çömleği; **g-h:** Sesklo çanak çömleği; **i:** İlk Neolitik Dönem çanak çömleği.

Levha 77: Otzaki Magoula, **a:** İlk Neolitik II seviyesine tarihlenen yapı köşesi; **b:** III. seviyeden mimari kalıntılar (İlk Neolitik II); **c:** I. seviyeden mimari kalıntıları (İlk Neolitik III); **d:** II no'lu sondaj (üst), 4 – 6 seviye III no'lu sondaj (orta), planum 10g – h (alt). Yapı içi desteğinin canlandırması (sol alt).

Levha 78: Argissa, **a:** Doğal çevre; **b:** Barınak planı; **c:** Argissa'nın Akeramik

Neolitik seviyeleri çukur planları; **d**: Öncül Neolitik Dönem dolgularından obsidyen ve çakmaktaşı aletler.

Levha 79: Theopetra Mağarası, **a-b**: genel plan ve birleştirilmiş profil kesitlerinde tabakalanma; **c-d**: Mağaranın genel görünümü ve doğal çevre; **e**: İçerden görünüm; **f-h**: Monokrom mallar tipolojisi.

Levha 80: Sidari, **a-b**: Mezolitik yontmataş aletler; **c-d**: Neolitik yontmataş aletler.

Levha 81: Konispol Mağarası, **a**: Mağaranın dıştan görünümü; **b**: Genel plan; **c**: Tabakalanma; **d**: Yontmataş aletler; **e-f**: Konispol III çanak çömleği.

Levha 82: Vlusha I-II, **a**: Vlusha'nın konumu; **b-c**: Yontmataş aletler; **d**: Vlusha IIa monokrom çanak çömleği.

Levha 83: Vashtemi, **a**: Yüzey araştırması yapılan alanlar ile kazı açmalarını gösteren plan; **b**: Kazı durum planı; **c**: Kazık delikleri; **d**: Kazık delikleri; **e**: Açma çizimi.

Levha 84: Vela Mağarası, **a**: Genel plan; **b**: Mağaranın kesiti; **c-f**: Yontmataş buluntular.

Levha 85: Smilčić, **a**: Genel görünüm; **b-c**: Baskı bezemeli mallar kültürü çanak çömleği.

Levha 86: Cipolliane C Mağarası, genel plan.

Levha 87: Torre Sabea, **a-b**: Yontmataş aletler ve baskı bezemeli mallar.

Levha 88: Favella, **a-b**: G yapısı ve kesit çizimi; **c**: Yontmataş buluntular; **d-e**: Kaba yapım mallar; **f-g**: Özenli yapım mallar.

Levha 89: Favella, **a-c**: Bezeme tabloları; **d**: Bezeme yapımında kullanılan deneysel aletler.

Levha 90: La Draga, **a-c**: Genel plan ile Sektör A ve B planları; **d**: *Cardial* bezemeli mallar; **e-g**: Kemik ve boynuz buluntular; **h-m**: Ahşap buluntular; **n**: Hasır sepet.

Levha 91: Cova del'Or Mağarası, *Cardial* mallar.

Levha 92: El Barranquet, Bezemeli mallar.

Levha 93: Ifri Qudadane Kaya Sığınağı, **a**: Genel plan; **b**: Kap biçimleri ve bezeme motifleri; **c-d**: İlk Neolitik A Evresi çanak çömleği.

Levha 94: Ifri Qudadane Kaya Sığınağı, **a-d**: İlk Neolitik B Evresi çanak çömleği.

Levha 95: Ifri Qudadane Kaya Sığınağı, **a-e**: İlk Neolitik B Evresi çanak çömleği.

Levha 96: Zafrin, **a**: Kulübenin farklı zamanlara ait planları; **b**: Kulübede analizler

sonucunda belirlenen etkinlikler; **c:** Arazi fotoğrafı; **d:** İçten ve dıştan kulübe canlandırması; **e:** anak çömlek örnekleri; **f:** Yontmataş buluntular.

KISALTMALAR LİSTESİ

age	: Adı Geçen Eser
Bkz:	: Bakınız
Çev:	: Çeviren
DFBW:	: Dark Face Burnished Ware
Ed(s)	: Editor(s)
Fig:	: Figür
GÖ	: Günümüzden önce
km	: kilometre
m	: metre
MÖ	: Milattan Önce
PN	: Pottery Neolithic, Çanak Çömlekli Neolitik
PPN	: Pre-Pottery Neolithic, Çanak Çömleksiz Neolitik
PPNA	: Pre-Pottery Neolithic A, Çanak Çömleksiz Neolitik A
PPNB	: Pre-Pottery Neolithic B, Çanak Çömleksiz Neolitik B
PPNC	: Pre-Pottery Neolithic C, Çanak Çömleksiz Neolitik C
EPPNB	: Early Pre-Pottery Neolithic B, Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
MPPNB	: Middle Pre-Pottery Neolithic B, Orta Çanak Çömleksiz Neolitik B
LPPNB:	: Late Pre-Pottery Neolithic B, Geç Çanak Çömleksiz Neolitik B
s	: Sayfa numarası
Şek	: Şekil
Vb	: Ve benzeri
Vd	: Ve diğerleri
Yay. Haz	: Yayına hazırlayan

GİRİŞ

Yüz yılı aşkın süredir arkeologlar, antropologlar ve farklı disiplinlerden bilim insanlarınca tanımlanan Neolitik ve Neolitikleşme süreci için halen tamamıyla kabul görmüş bir tanım ya da yaklaşım yoktur. Kimi araştırmacılar iklimsel temelli yaklaşmış kimileri ise ekonomik ve sosyal girdiler üzerinden değerlendirmiştir. Neolitik yaşam biçiminin tanımlanması sorununa ek olarak; neden, ne zaman ve nerede başladığı soruları da halen güncelliğini korumaktadır (Svizzero 2014: 2, Özdoğan, 2001: 156). V. G. Childe'in (1939) tarım ve hayvancılığa dayalı yerleşik yaşamı sosyo-ekonomik temelli değerlendirip *Neolitik Devrim* kavramını kullanmasından bugüne farklı yaklaşımlarla öne sürülen çok sayıda tanım ve kuram vardır. Neden ve nasıl soruları temelinde şekillenen yaklaşımların yanı sıra sürecin kendisini ve yayılımını da anlamaya yönelik yapılan farklı disiplinlerden çalışmalar da birbirini destekler bir nitelik kazanmıştır. Bugün kullandığımız Neolitik terimi, ilk kullanıldığı işlevsel ağırlıklı kapsamından farklı olarak, çok yönlü ve karmaşık bir sistemi ifade eder. Tek başına Neolitik teriminin anlamsal olarak karşılayamadığı bu karmaşık sistem, yaşam biçimi/biçimleri ile paket/paketler olarak çok çeşitli biçimde tanımlanabilir (Pluciennik, 1998).

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'daki kazılardan elde edilen verilerin Neolitik Dönem yaşam biçimini yansıttığı belirtilmiştir. Ancak; kazılarda tespit edilen buğday, arpa, çavdarın yanı sıra koyun gibi türlerin yabani atalarının Avrupa'da bulunmayışı; ortaya çıkarılan konut mimarisinin, çanak çömleğin başlangıç aşamasında değil de gelişkin düzeyde olması bu kültürün Avrupa'ya başka bölgelerden aktarılmış olduğunu düşündürmüştür. Elde edilen veriler “yerleşik yaşamın ilk olarak nerede, nasıl ve neden başlamış” olduğu sorusunu da beraberinde getirmiştir (Özdoğan, 2007: 12). Bu soruya ilk yanıt doğa bilimcilerden gelmiştir. 1908 yılında R. Pumpelly tarafından öne sürülen “Vaha Kuramı” (*Oasis Theory*) daha sonrasında 1920li yıllarda V. G. Childe tarafından tekrar değerlendirilmiş ve Neolitik yaşam biçiminin ancak Fırat, Dicle ve Nil gibi büyük akarsu boylarında ortaya çıkmış olması gerektiği öne sürülmüştür (Trigger, 2004: 248, 251, Özdoğan, 2007: 13).

1948 yılı sonrasında, Jarmo (Kuzey Irak) kazıları ile başlayan, R. Braidwood'un başkanlığındaki disiplinler arası çalışmalar ile Neolitik yaşam biçiminin ortaya çıktığı bölge daha belirli sınırlar içerisinde yerleştirilmiştir. Braidwood; "Doğal Yaşam Bölgesi" (*Natural Habitat Zone*) kuramını öne sürmüş ve bunu kültüre alınan bitkilerin ve evcilleştirilen hayvanların yabanıl atalarının doğal ortamlarında birlikte bulunabildiği, sulama gibi gelişkin bir teknoloji gerektirmeden tarımın yapılabileceği bölge olarak tanımlamıştır. Bu temelde yapılan çalışmalar ile Neolitik yaşam biçiminin ilk olarak Yakındoğu'da "Bereketli Hilal" olarak tanımlanan bölgenin biraz gerisindeki dağların etek ve eşikleri boyunca uzanan, daha sulak ve bereketli bir coğrafi kuşakta başladığı sonucuna ulaşılmıştır (Çambel – Braidwood, 1980: 5, Özdoğan, 2007: 13). Ancak son 20 yılda yapılan araştırmalar ile Neolitik kavramının geleneksel tanımının aksine, çiftçiliğe dayalı köy yaşantısı modelinden farklı Neolitik yaşam biçimlerinin olduğu ve dünyanın farklı coğrafyalarında farklı zamanlarda bu kültürlerin gelişebildiği anlaşılmıştır. Dünyanın farklı bölgeleri için farklı Neolitik modellerin öne sürülmüş olmasına karşın Anadolu- Yakındoğu çıkışlı model küresel olarak kabul görmüş ve ayrıntıda öne sürülen diğer modeller de bu temelden yola çıkılarak biçimlendirilmiştir (Byrd, 2005: 234, Hole: 2004: 14, Özdoğan: 2004: 46, Özdoğan, 2007a: 14, Özdoğan, 2008: 140, Rollefson, 2004: 53).

Yakındoğu Neolitik yaşam biçimi; Filistin, İsrail, Suriye, Lübnan, Ürdün, Kuzey Irak, Batı İran, Güneydoğu ve İç Anadolu ile Kıbrıs'ın yer aldığı geniş coğrafyada tanımlanmıştır. Bu bölge toplumları her ne kadar kendi içinde farklı coğrafi ve alt kültür bölgelerine ayrılabilir olsa da 6000 yıl boyunca ortak bir sürece katkı sağlamış ve sonra farklı coğrafyalara yayılmıştır. Farklı coğrafyalara yayılımın şekli, yönü ve tarihleri çok tartışmalıdır. Son yıllarda özellikle Anadolu'da yapılan araştırmalar bu yayılımın kısa süreli, doğrusal bir süreç olmadığını ve yaklaşık bin yıllık bir zaman içinde, farklı hareketler ile gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bu aktarım/yayılım sürecinde yönlerin yanı sıra neyin nasıl aktarıldığı sorusunun da doğrudan bir yanıtı yoktur. Neolitik yaşam biçiminin karmaşık sosyal yapısı doğrudan yaklaşımları yetersiz kılmakta ve önerilebilecek modellerin çok yönlü çalışmalar ile ortaya konulabileceğini düşündürmektedir. Göç, mal ve bilgi aktarımı, akültürasyon gibi

farklı etkenlerin de değerlendirilerek maddesel unsurların desteklenebilir olması gerekmektedir (Özdoğan, 2007b: 63).

Genel olarak değerlendirdiğimizde MÖ 10.000lerde Yakındoğu’da başlayan yerleşik yaşam bu bölgede yaklaşık olarak MÖ 7000lere kadar bir gelişim göstermiş ve sonrasında farklı bölgelere doğru yayılmıştır. Genel hatlarıyla Neolitik Dönemin, MÖ 7000-5500 arasında Güneydoğu Avrupa’da, MÖ 6000 ile Orta ve Batı Akdeniz’de ve MÖ 5500’den itibaren de Orta Avrupa’da başladığını söyleyebiliriz (Whittle, 1996: 1). Batıda ilk olarak Ege coğrafyasından tanımlayabileceğimiz kültürel öğeler sonrasındaki aşamada kuzeyde Balkanlar’dan takip edilebilmektedir. Hem karasal hem denizsel yayılım açısından değerlendirebileceğimiz Ege, Batı Akdeniz yayılımını anlamak açısından da önemlidir. Adriyatik ve İtalya güney kıyılarında Neolitik unsurların kronolojik durumu yayılımın doğudan ve kıyısız bir süreç olabileceğini destekler. Ancak sözü edilen coğrafyada yayılımı/aktarımı, bölgelerin birbirinden farklı özellikleri ve kültürel altyapıları nedeniyle tek bir süreçmiş gibi değerlendirmek mümkün değildir. Tek bir kuramla da açıklamanın yetersizliğinin farkında olarak her bir bölgenin neolitikleşme sürecinin anlaşılabilmesi önemlidir.

Çalışmamızın ana sorunu Akdeniz Havzası’nda Neolitik yayılımıdır ve sözü edilen sorunlar temelinde bölgesel süreçler ayrı ayrı ele alınarak yayılım kuramlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Neolitik kavramının ortaya çıkışı ve gelişim süreciyle ilgili olarak yapılan çalışmaların derlenmesi tezimizin ilk aşamasıdır. Araştırma tarihçesi temelinde ele aldığımız bölgeler Levant, Anadolu ve Ege ile Batı Akdeniz gibi geniş coğrafyalardır. Bu ayrım; yapılmış çalışmalara dayanarak belirlenmiştir ki bu genel coğrafi adlandırmalar aynı zamanda tanımlanmış genel Neolitik kültür bölgeleridir. İkinci aşama ise kullanılan terminolojinin açıklanmasıdır. Neolitik yaşam biçimi ile ilgili olarak öne sürülen farklı adlandırmalar, farklı tanımlar mevcuttur. Bunların yanı sıra kullanılan bazı terimlerin de araştırmacılara göre farklı anlamlara yönlendirildiği bilinmektedir. Bu noktada önemli olan hangi kavramı hangi anlamda kullanacağımızı açıklayabileceğimiz bir altlık sunabilmektir. Bu da ancak şu ana kadar yapılmış tanımların değerlendirilmesi

ile mümkündür. Arkeolojik çalışmalarda kullanılan yayılım, kolonizasyon, göç, akültürasyon, adaptasyon gibi terimlerin farklı disiplinler tarafından yapılmış olan tanımlarının değerlendirilmesi ile de genel terminolojimiz belirlenmiştir.

V. G. Childe'dan bu yana, kültürel yayılma mı yoksa insanların yayılması mı soruları farklı yaklaşımlarla sorgulanmaya devam etmektedir. Son yıllarda artan genetik çalışmalarla da farklı bir boyut kazanan yaklaşımları ele aldığımız ikinci bölümde bugüne değin öne sürülen yayılıma dair kuramlar-görüşler Akdeniz coğrafyasını kapsamaktadır. Yayılım sorununa ilişkin verilerin değerlendirilmesi tezimizin temel noktasıdır. Bu nedenle de maddesel unsurlar ancak coğrafi bir altlık üzerine yerleştirilebilirse anlamlı olacaktır. Akdeniz Havzası belirlediğimiz ana bölgenin tanımı için yeterli bir coğrafi altlık değildir. Havza adalar, kıyı ve ilişkili bölgeler ile iç bölgeler olarak üç coğrafi konuma göre gruplandırılmıştır. Bu temel gruplandırma altında adalar haricindeki bölgeler Doğu, Orta ve Batı Akdeniz ayrımına dayandırılarak yerel coğrafi konumlarına göre sırayla ele alınmıştır. Her bir bölge altında neolitikleşme süreci verileri Erken Holosen unsurlarının da araştırılması ile değerlendirilmiştir. Neolitik süreç içinde yaşanan değişimler, yerel bölgeler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinden o dönemin doğal çevre ortamı tanımlanmıştır. Bu altlık üzerine eklenen anahtar yerleşmeler ise maddesel ve sosyal unsurların değerlendirilmesini sağlamıştır. Belirlenen her bölge için, yapılan çalışmaların yoğunluğuna bağlı olarak, anahtar yerleşmeler seçilmiş ve bu yerleşmelerin ayrıntılı katalogları yapılmıştır. Ek olarak verilen katalogda 122 tane yerleşim; konum, mimari, çanak çömlek, buluntu topluluğu, üretim teknolojileri, sosyal yaşam gibi unsurlar ele alınarak değerlendirilmiştir. Tüm bölge kronoloji verileri tablo biçiminde katalog sonrasına eklenmiştir. Bu verilerle hem her yerel bölgenin iç dinamiği hem de bütüncül bir yaklaşımla çalışılan ana bölgenin dinamiği ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK VE İLİŞKİLİ TERMİNOLOJİNİN TANIMLANMASI

Tarihsel süreçte felsefe, sosyoloji gibi temel toplumsal bilimlerce ortaya konan kuram, yaklaşım ve modeller; antropoloji ile arkeolojiye dair yapılan çalışmaları da etkilemiştir. Arkeolojik modeller etnolojik, sosyolojik teoriler ve doğa bilimleri teorileri ile çeşitlenerek şekillenmiştir. Childe’nin (1939) tarım ve hayvancılığa dayalı yerleşik yaşamı, sosyo-ekonomik temelli değerlendirip *Neolitik Devrim* nitelendirmesinden bu yana farklı yaklaşımlarla öne sürülen çok sayıda tanım ve kuram vardır. Ancak; yüz yılı aşkın süredir arkeologlar, antropologlar ve farklı disiplinlerden bilim insanlarınca çalışılan Neolitik ve Neolitikleşme süreci için halen tamamıyla kabul görmüş bir tanım yoktur. Kuramsal Arkeolojinin de ayrı bir araştırma-çalışma alanı olduğundan da söz edebiliriz. Ancak buradaki amacımız arkeolojiye taşınan kuramları irdelemek değil; Neolitik teriminin ortaya çıkışını ve teorik tarihçede takip edilebilen anlamsal çeşitliliğini değerlendirebilmektir.

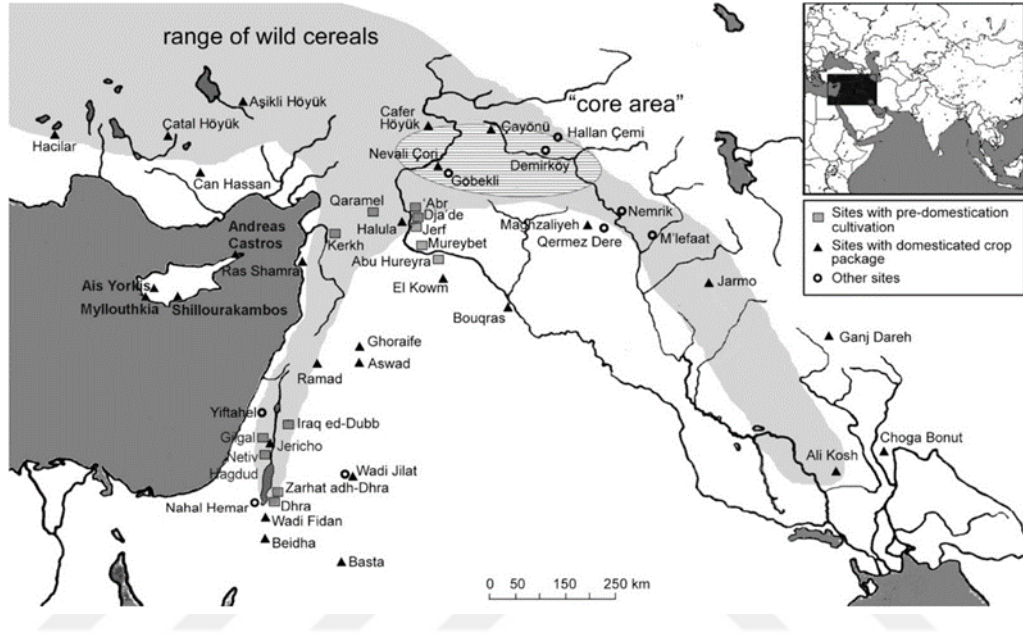
1.A. NEOLİTİK TERİMİ VE ANLAMSAL ÇEŞİTLİLİĞİ

Araştırma tarihçesi açısından ele aldığımızda; Neolitik teriminin ilk kullanımına, 1865 yılında J. Lubbock tarafından kaleme alınan “*Prehistoric Times*” adlı çalışmasında rastlanmaktadır. Terim olarak *prehistorya* ise ilk olarak 1851’de D. Wilson tarafından “*The Archaeology and Prehistoric Annals of Scotland*” adlı çalışmasında kullanılmış olsa da anlamsal karşılığını Lubbock’un sözü edilen çalışmasında bulmuştur (Renfrew 2007: 12, Watkins 2013: 150). Lubbock yayınladığı çalışmada, daha önce 1812 yılında Thomsen tarafından tanımlanan Taş Çağı’nı iki alt sürece bölümlenmiş, Paleolitik ve Neolitik terimlerini kullanmıştır. Bu terimleri açıklarken her ne kadar hayvan bulgularına değinmiş olsa da ana dayanağı alet tipleridir. Paleolitik Dönemi nesli tükenmiş hayvanlarla birlikte bulunan yontma taş aletler temelinde tanımlarken; Neolitik Dönemi günümüzde de nesli devam eden hayvanlarla birlikte bulunan sürtme taş aletler temelinde tanımlamıştır. 1872 yılında

H. Westropp *Prehistoric phases* adlı kitabında bu ayrıma Mezolitik dönemi eklemiştir ve aynı yayında Neolitik terimini besin üretimini kapsar biçimde kullanmıştır (Rowley- Conwy 1996). Neolitik terimi kültürel anlamda ise ilk kez G.G. MacCurdy (1926) tarafından kullanılır ve bu dönemin, köy yaşamını olası kılan besin elde etme yöntemleri ile sosyal organizasyona izin veren bir süreç olduğunu belirtir. Ve aynı yıl V. Gordon Childe (1926) *Neolitik Devrim* kavramını kullanır. Botanist N. I. Vavilov'un aynı yıllarda yaptığı araştırmalarla bitkilerin yabani türlerinin bulunduğu birincil alanlar ile sadece kültüre alınmış bitkilerin bulunduğu ikincil alanlar anlaşılmaya başlanır. Childe (1952), R. Pumpelly ve E. Huntington tarafından öne sürülen Vaha Kuramı (1908) yaklaşımlarını yeniden değerlendirerek; tarımın akarsu boylarında taşkınlar ile sulamaya gerek duyulmadan yapılabileceğini öne sürmüştür. Tarımın akarsu boylarında başlamış olması gerektiğine dair bu savlar, daha sonra buralarda tarım yapmak için sulama sisteminin gerektiği ve bunun daha geç dönemlerde mümkün olabileceği görüşüyle kabul görmemeye başlar (Bar-Yosef 1998: 1- 2).

İkinci Dünya Savaşı'nı takiben farklı bölgelerdeki arkeolojik araştırmalar yoğunlaşır. Bu araştırmalardan biri de R. Braidwood tarafından sürdürülendir. Braidwood; "Doğal Yaşam Bölgesi" (*Natural Habitat Zone*) kuramını öne sürmüş ve bunu kültüre alınan bitkilerin ve evcilleştirilen hayvanların yabani atalarının doğal ortamlarında birlikte bulunabildiği, sulama gibi gelişkin bir teknoloji gerektirmeden tarımın yapılabileceği bölge olarak tanımlamıştır. Bu temelde yapılan çalışmalar ile Neolitik yaşam biçiminin ilk olarak Yakındoğu'da "Bereketli Hilal" olarak tanımlanan bölgenin biraz gerisindeki dağların etek ve eşikleri boyunca uzanan, daha sulak ve bereketli bir coğrafi kuşakta başladığı öne sürülmüştür (Çambel ve Braidwood, 1980: 5, Özdoğan, 2004: 46; Özdoğan, 2007: 13, Bkz. Şek. 1.1). Braidwood'un Jarmo'da sürdürdüğü kazılardaki öncelikli amacı Childe'in kuramını denetlemektir. Disiplinler arası yürüttüğü çalışmalarla, ilk olarak farklı bilimlerden uygulamalar ve buna bağlı olarak sonuçlar kazılarla bütünleşir. Terminolojik olarak da Neolitik adlandırması yerine besin üretime dair gelişimi yansıtan terimler kullanılmasını önerir. Neolitik süreci kültürel bir zaman dilimi olarak yeniden tanımlamıştır (Svizzero, 2014: 6). K. Kenyon, Eriha'da (Jericho) 1952 yılındaki

çalışmasıyla ‘Neolitik Devrim’in iki aşaması olduğunu belirterek Çanak-Çömleksiz ve Çanak-Çömlekli Neolitik ayrımını yapmıştır (Kenyon 1956, 1960).

Şekil 1.1: Arkeobotanik sonuçlarla yabani türlerin dağılımı ve çekirdek bölgesi (Willcox, 2012: 629, fig. 1).

60'lı yılların sonuna kadar genel görüş evrimci yaklaşımdır ve bu temelde tarım, toplayıcı yaşamdan üstün görülmüş, yerleşik yaşama geçiş teknolojik, ekonomik ve bilişsel gelişimin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. “Bilimsel, yeni ya da süreçsel arkeoloji” olarak adlandırılan yaklaşımla, kültürel gelişimin ticaret, doğal çevre, teknoloji gibi test edilebilir ya da materyale yansıyan boyutuyla açıklanabileceği ve her bölgeye veya kültüre uyarlanabilir genel geçer yasaların var olduğu savunulmaktaydı (Çevik, 2005: 45). 60'ların sonlarında ise avcı toplayıcıların besin elde etmek için besin üreticilerinden çok daha az zaman harcadıkları daha rahat bir yaşam sürdükleri anlaşılmıştır. Benzer çevresel koşullardaki toplumlara bakıldığında bir grup tarım yaparken bir diğer grup avcı toplayıcı yaşama devam etmiştir. Bu gözlem arkeolojik teorileri etkilemiştir ve besin üretiminin doğal bir süreç olmadığı aksine, yoğun nüfus artışı, iklimsel değişimler gibi bir krize bağlı

olarak geliştiği düşünölmüştür (Lichter, 2005: 2, Özdoğan, 2005: 16). 1965 yılında E. Boserup nüfus artışının tarımın gelişmesinde itici bir güç olduğunu belirtir ve bu temelde bazı araştırmacılar avcı-toplayıcı gruplardaki nüfus artışının doğal bir sonucu olarak besin ihtiyacını karşılamak amacıyla tarımın başladığını savunur. L. Binford, insan gruplarının başka seçenekleri olmadığı sürece çiftçi olmayacağını, tarımın kökeninin tesadüfi bir keşif değil, son çare olduğunu savunarak 1968 yılında *Marjinal Alanlar* yaklaşımını açıklar. Ona göre tarım, çekirdek alanların sınırlarını zorlayan nüfus baskısının döngüsel bir sonucudur. İklimsel değişikliklere bağılı olarak yoğun nüfusun beslenemeyişinin çözümünü, tarımsal faaliyetlere ve evcilleştirmeye bağlamıştır (Svizzero, 2014: 7). A. Cohen (1985) için de evcilleşme, küresel ölçekteki aşırı nüfus sorunlarına bir çözümdür. J. Cauvin (1994) ise "Neolitik devrim" ile ilişkili değişikliklerin ekonomik kaynaklı olmasından ziyade kültürel kaynaklı olduğunu öne sürmüştür. Bar-Yosef, tarım ve hayvancılığın birbiri ardına ortaya çıktığını ve günümüzden yaklaşık 9.000 yıl önce tek bir sistem haline geldiğini savunmaktadır. (Bar-Yosef ve Meadow, 1995: 39).

Neolitik tanımı için yerleşimlerin ister sabit ister geçici olsun barınak değil konutlardan oluşması gerekliliğini öne süren M. Özdoğan, yaşam düzeninin de buna göre farklılaşmış olduğunu belirtir. Neolitik süreci yalnızca beslenme alışkanlıklarının değişimi değil köy yaşıntısı olarak tanımlayabileceğimiz farklı bir örgütlenme biçimi, bir yaşam felsefesi olarak tanımlamaktadır (Özdoğan, 2007a: 33). Özdoğan Neolitik dönemin esaslarını şu şekilde belirtmektedir:

"1) İlk yerleşmeler, üretime geçilmeden önce başlamıştır.

2) Neolitik Dönemin esası besin üretimi değildir.

3) Neolitik yaşamın tek tip olmadığı anlaşılmıştır.

4) Üretim devriminin yaşamı belirleyen sonuçları Neolitik Dönemin sonlarında etkili olmuştur.

5) Neolitik Dönemde toplumsal düzen eşitlikçi değildir.

6) Neolitik topluluklar hızlı bir gelişme süreci içindedir.

7)Uzman zanaatkarlar ve organize ticaret Neolitik Dönemden itibaren görölmektedir." (Özdoğan, 2003:23-25).

T. Watkins de (2010: 622), yerleşik toplulukların ortaya çıkmasının bitki ve hayvanların evcilleştirilmesinden önce ortaya çıktığına vurgu yapmaktadır. Kısaca değinilen bu kronolojik sürecin sonunda Neolitik teriminin tek başına kullanışlılığı tartışmalı bir hale gelmiştir. Bu durum bu dönem için belirlenen alt ayrımlar için de geçerlidir (Watkins, 2013: 150). İlk sürecin neolitikleşme olarak da adlandırılabilmesi; ortaya çıkış ve gelişme süreci olarak değerlendirilmesi de her bölge için tanımlı olmayabilir. Ancak yerleşik yaşamın tüm unsurlarıyla görüldüğü ikinci aşama için kullanılan Neolitik terimi karşılığını daha iyi bulmaktadır. Bölgelere göre farklılık gösteren terminolojiler de süreci anlamayı zorlaştırmaktadır. Buna bağlı olarak da neolitikleşme ve /veya yayılım kuramları geniş bölgeler açısından ele alındığında hem terminoloji hem de kronoloji problemi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda en karmaşık bölgelerden biri Afrika'dır. Avcı-toplayıcı grupların çanak çömlek üreten ama besin üretiminde domestik unsurların görülmediği Afrika'da çok farklı adlandırmalar kullanılmıştır. Çanak çömlekli Epipaleolitik, *Aquatic Neolithic*, Pastoral Neolitik, *Capsien* Gelenekli Neolitik gibi terimler Afrika'nın farklı bölgeleri için kullanılmıştır.

I.B. NEOLİTİK DÖNEM İLE İLİŞKİLİ TERMINOLOJİ

NEOLİTİKLEŞME, NEOLİTİK PAKET VE NEOLİTİK YAŞAM BİÇİMİ

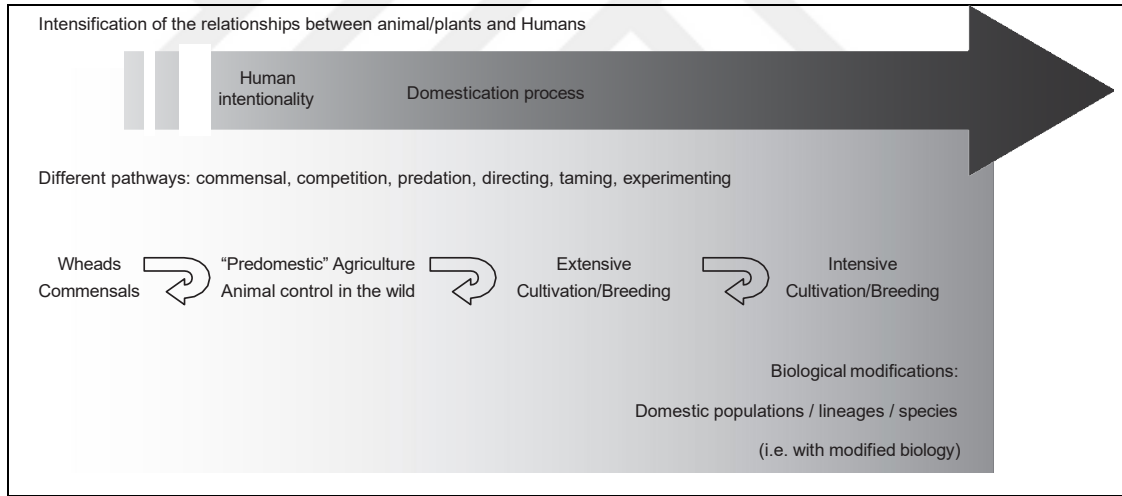
Burada değinmemiz gereken kavramlar Neolitikleşme ve Neolitik yaşam biçimidir. Neolitikleşme kavramı kademeli bir geçişi tanımlamaktadır. Neolitik yaşama geçiş süreci olarak da tanımlanan Neolitikleşme; yerleşikliği, besin ekonomisini ya da sosyal yaşam unsurlarını tümüyle kapsamayabilir; özellikle Öncül Neolitik ya da geçiş evrelerinin karşılığı olarak da kullanılabilecek bir adlandırmadır. Neolitik yaşam biçiminin görülmediği ancak neolitik unsurların tespit edilebildiği süreçler için kullanılabilir. Evcilleşme sürecindeki türlerin varlığı ya da buluntu topluluğundaki herhangi bir unsur ile ele alınabileceği gibi yerleşimde belirlenen yaşam modelindeki herhangi bir değişim de neolitikleşme terimini karşılayabilir.

Mezolitik-Epipaleolitik ile Neolitik kültürler arasındaki temel ayrım, yaşama bakış açısıdır. Neolitik yaşam biçimi ile yeni ve öncekinden farklı öğeler içeren bir buluntu topluluğu ortaya çıkmıştır ve Neolitik paket olarak tanımlanmıştır. Bu terimin en erken kullanımı 70li yıllardadır. Uzun süre tarım ekonomisine dayalı köy yaşamı unsurlarını içeren bir kavram olarak kullanılmıştır ancak artık teknolojik, ekonomik, sosyal ve ideolojik özellikler bir bütün olarak algılanmaktadır. Bu buluntu topluluğu yalnızca yeni yaşamın gereği olan işlevsel aletlerden ve evcil türlerden oluşmamaktadır; toplumsal hafızayı yansıtan geçmişten süregelen öğeler de bulunmaktadır (ilingiroğlu, 2005: 1-2;  zdoğan, 2007a: 33). Tarımcı toplulukları tanımlayan kıstaslar için evrensel bir liste vermek mümkün değildir, paketi oluşturan her unsura her yerde aynı zamanda ihtiyaç duyulmamıştır (Simmons, 2007: 5). Örneğin ilingiroğlu'na göre, “Neolitik Paket” Ege'ye farklı zamanlarda gelen birkaç pakete bölünmelidir (ilingiroğlu, 2005).

Neolitik yaşamın yayılımını doğru değerlendirmenin yolu, “Neolitik paket” olarak tanımlayabileceğimiz, kökleri çekirdek bölge içinde olan ve öncüleri olmadan batıda görülen öğelerin ayıklanması olarak değerlendirilmiştir. Bu ayıklama çekirdek bölge ve yeni yerleşilen bölgeler arasında karşılaştırmalı olarak yapıldığında beslenme, günlük yaşam, köy kurgusu gibi işlevsel öğeler her iki bölgenin Neolitik paketinde hemen hemen birbirinin aynı olarak bulunmaktadır. Buna karşılık çekirdek bölgede görülen Neolitik paketin gelişkin toplumsal örgütlenme öğeleri ve bunun buluntu topluluğuna yansması olan anıtsal kült yapıları, sanat eserleri, özel ustalık gerektiren statü eşyaları, takılar yeni yerleşilen bölgelerde ya hiç görülmez ya da sosyal hafıza artığı gibi basitleşmiş bir şekliyle bulunmaktadır. Bu da bize çiftçilerin batıya doğru hareketlenmesi sürecinde, yönetici, ruhban ya da elit kesimin çekirdek bölgede kaldığını göstermektedir. Neolitik paketin tek tek maddelerinin sıralanması ve bu öğelerin Avrupa'ya girişinin insanların tek yönlü hareketiyle, sömürgeciler tarafından açıklanması fikri, aslında Neolitikleşme sürecinin gerçekten olması gereken karmaşık kurgusunu basitleştirmektedir (Reingruber, 2011: 294).

EVÇİLLEŞTİRME- KÜLTÜRE ALMA

Gıda üretiminin tanımında birçok terminolojik konu ortaya çıkmaktadır. Farklı gıda üretimi türleri arasında bahçecilik, ağaç mahsulü ve çobanlık gibi çeşitli uğraşlar yer almaktadır (Bellwood 2013: 123). Yetiştirme; ekim, koruma, toplama, depolama ve yeniden tohumlamayı içerir ve çeşitli sosyal değişikliklerle ilişkili olabilir (Byrd, 2005: 233-234, Bkz. Şek. 1.2). Evcillik; bitkilerdeki morfolojik veya hayvan türlerindeki genetik değişiklikleri temsil eder. Arkeozoologlar ayrıca yaş profilleri, sağım ve osteolojik patolojiler gibi kriterleri de kullanırlar. Evcilleştirme uzun bir süreçtir, ilk aşama yabani türlerin kullanımını ve morfolojik değişiklikler olmadan türlerin kontrol altında tutulmasıdır (Price ve Bar-Yosef, 2011:165).

Şekil 1.2: Evcilleştirme süreçleri ve yerli nüfusların, soyların veya özelliklerin ortaya çıkışı (Vigne, 2015:127, Fig.1)

Tarıma geçiş ile ilgili farklı disiplinlerce öne sürülen görüşler mevcuttur. A. de Candolle 1883 yılında “*Origine des Plantes Cultivees*” yayınında, kültüre alınan bitkilerin coğrafi olarak bir kökeni olması gerekliliğine işaret eder. Candolle tarihsel açıdan yaptığı değerlendirmeyle Çin, Güneybatı Asya ve intertropikal (dönenceler arası) Amerika’yı üç ana bölge olarak değerlendirir. 1900lerin başında jeolog R.

Pumpelly tarafından sürdürülen çalışmalar da bu tanımlanan köken sorununa ilişkin yapılmış ilk saha araştırmalarıdır. 1908 yılında R. Pumpelly tarafından öne sürülen “Vaha Kuramı” (*Oasis Theory*); Türkmenistan’da bugün çöl ortamına sahip bölgede yaptıkları araştırmalar sonucunda öne sürülmüştür. Bu kurama göre, Son Buzul Çağı’ndan sonra kuraklaşan Ortadoğu’da yaşayan avcı-toplayıcı gruplar, çevredeki su kaynaklarını keşfetmek zorunda kaldılar ve bu süreçte daha fazla gözlemleyebildikleri hayvanları evcilleştirebildiler, bitkileri kültüre alabildiler (Trigger 2004: 248). 1921 yılında ise E. Huntington ve S. Cushing sulamanın tarımsal faaliyetler için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerekçesiyle tarımın sulak alanlarda özellikle de büyük nehir boylarında başlamış olduğunu öne sürerler. Huntington tarıma yol açan etkenin Pleistosen sonunda meydana gelen kuraklık olduğunu öne sürer. Kuramını bu nedenle Pumpelly’den farklı kılan, onun tarıma geçisin vaha gibi herhangi sulak bir alanda değil, dört büyük nehrin taşkın yataklarında gerçekleşmiş olabileceğini savunmasıdır. Bu görüşün odak noktası toplumların tarımsal beslenmeye ihtiyaç duymuş olmasıdır ancak herhangi bir kültürel görüşe yer verilmemiştir (Bar-Yosef 1998: 1).

Willcox (2014) kültüre alım aşamasını tanımlayabilmek için, çeşitli koşulların olması gerektiğini önermiştir:

Yabani tahıl ve baklagil tüketimindeki artış

Ekinlerin insanlar tarafından doğal ortamlarının dışına yayılması

Arsız otlarının mevcudiyeti

Tohum/tane boyutundaki artış

Büyük ölçekli depolama

Kemirgenlerin (özellikle ehli ev faresi) arkeolojik bağlamlardaki mevcudiyeti

Buğday başak artıklarının yapı malzemesi olarak kullanımı

Orak bıçağı kullanımındaki artış

Tohum/tane öğütmeye işaret eden büyük ölçekli donanımların mevcudiyeti (Ergun, 2016: 11)

GÖÇ-GÖÇERLİK-YARI GÖÇERLİK-YERLEŞİKLİK

Modern göç kavramı içindeki birçok karmaşık kategori tarihöncesi dönemler için tanımlayıcı değildir. Tarihöncesi bireylerin veya küçük grupların göçleri, çok nadir durumlar dışında arkeolojik, dilsel veya genetik kayıtlarda kolayca tespit edilemez. Antik DNA son yıllardaki en büyük kanıt olarak görülmektedir (Bellwood, 2013: 2-3). Kanıtlanmasının zorluğuna rağmen, göç unsuru çok uzun süre açıklayıcı bir araç olarak kullanılmıştır; tarihöncesi dönemlerde yaşanan sosyal değişimler, belirlenen kültürel kırılmalar göç ile açıklanmıştır. Göç olgusunu araştıran çalışmaların artmasıyla göçlerin dinamik süreçler olarak ele alınması gerekliliği de ortaya çıkmıştır (Hakenbeck, 2008: 9-10).

Göç canlıların yaşadığı bölgeden ayrılarak başka bir bölgeye gitmesi, bir nüfusun tamamının veya bir kısmının, yeni bir bölgede yaşamak için kalıcı hareketi olarak tanımlanmaktadır. Mevsimlik yer değiştirmeleri kapsamaz. "Bu yeni coğrafik alanlar doğum fazlası bireyleri besler, onların gelişmesi ve genişlemesine yol açar." İnsanlar, kendi istekleri ve kültürleri aracılığıyla dünyanın tüm bölgelerini kolonileştiren tek memeli türüdür. Evcil hayvanlarımız ve bitkilerimiz gibi doğa ile ilişkili birçok unsur da bizimle seyahat etmiştir (Bellwood, 2013: 5; Güleç, 2016: 29).

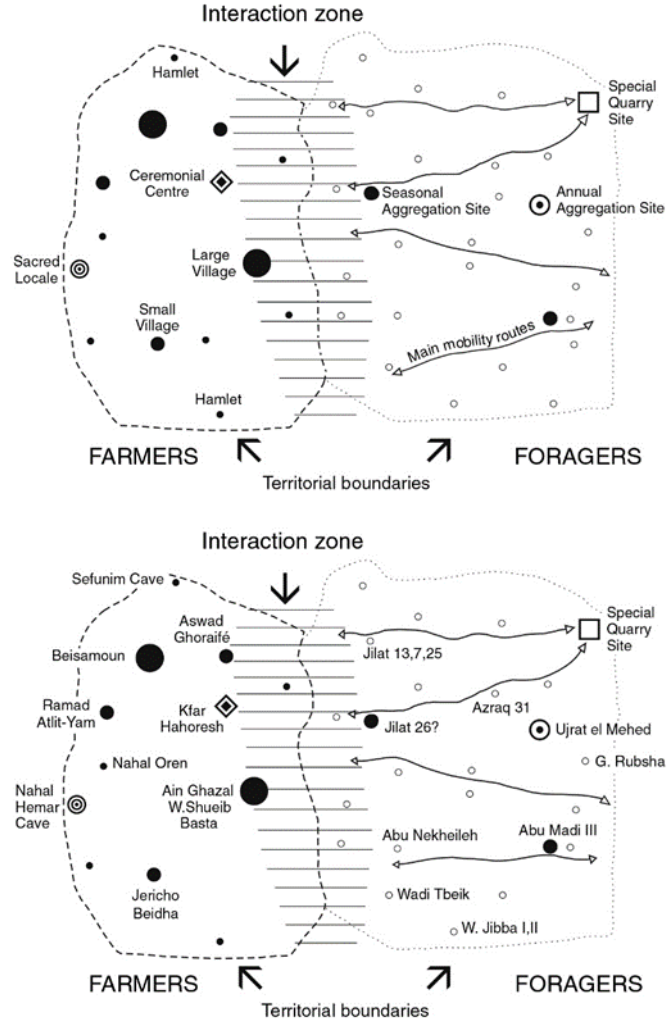
Göçe sebep olan etkenlerin de anlaşılması kolay değildir. İtici, anlık bir güç plansız göçleri tetikleyebilir, ancak bu hareketler sadece küçük ölçekte gerçekleşebilir (Bellwood, 2013: 5). Kitlese göçler için öncüler tarafından bir alan belirlenmiş olması gerektiği düşünülmektedir. Bu öncü gruplar ihtiyaçlarını karşılayan tatmin edici bir hedef seçerler ve daha sonraki göçmenler bu hedefe yönelirler (Hägerstrand 1957: 132). Göç teorisinin herhangi bir şekilde değerlendirilmesi için başlangıç noktası, göçün doğasını ve mekanizmalarını ayrıntılı olarak inceleyen ilk araştırmacı E. Ravenstein'dır, 1889 yılındaki çalışmasıyla göçün üç türünü tanımlamıştır. Kısa yolculuklu, uzun yolculuklu ve geçici göçler olarak bölünmesini önermiş ve "Aşamalara Göre Göç" süreçlerini tanımlamıştır. Bireylerin başlangıçta bir bölgeye nasıl göç edebileceklerini, birkaç kez tekrar göç edebileceklerini değerlendirerek çıkarımlarda bulunmuştur (McSparron vd. 2020: 220).

Montelius (1899, 1903), nüfusların yer değiştirmesi yerine fikirlerin giderek yayılmasıyla yenilikleri açıkladığı için göç hipotezinden farklı bir difüzyonizm teorisini formüle eden ilk bilim insanlarından biridir. Montelius göç fikrini reddetmedi; bunun yerine, malzeme kültüründeki değişimlerin anlaşılmasına ve Yakın Doğu ve Avrupa arasındaki etkileşime daha karmaşık bir boyut eklemiştir. 1970'lerden bu yana, tarımın yaygınlaşmasına odaklanan giderek artan sayıda çalışma, göç ve yayılma şeklini ve süreçlerini açıklamayı amaçlamıştır. D. W. Anthony 1990 yılı makalesiyle arkeolojide göçün nasıl çalışılması gerektiğine dair yaklaşımlarda bulunmuştur. İlk olarak arkeologların göçü nasıl tanımlayabileceklerini sorarak başlar, ancak daha sonra göçü tanımlamak için önce bir göçün ne olduğuna ve nasıl işlediğine karar vermemiz gerektiği üzerinde durur, göç biçimleri ile ilişkili kavramlar tanımlamıştır. Göç sürecinin çeşitliliğini ve karmaşıklığını ve ayrıca göçlerin sosyal bağlamlarını dikkate alır. Hem Anthony hem de Burmeister, çağdaş ve tarihi göç süreçlerinin karmaşıklığını vurgulamaktadır ve "arkeolojik göç kanıtı" üzerinde durmuşlardır (Hakenbeck, 2008: 11, 15, 18).

(*Leap-frog*) sıçramalı göç: İlk göçmenlerin belirli ekolojik ve sosyal kriterleri karşılayan seçilmiş yerleri kolonileştirmek için uzun mesafeler kat ettiler, seçilmiş yerlerde nüfus artarken seçilmeyen çoğu yer boş kaldı. Bu göç biçimi tanımlaması için eko-işlevselci bir yaklaşım belirlenmiştir ve gidilecek yerlerin bir öncü grup tarafından bilgi toplanarak belirlendiği varsayılmıştır. Ancak bu yaklaşım, Antony (1997) tarafından tekrar değerlendirilmiş ve elde edilen bilginin doğruluğunun ön koşul olması gerekmediği öne sürülmüştür. Uzun mesafeli göçlerin sadece ekolojik-demografik faktörler tarafından değil, aynı zamanda sosyal eşitsizlikler ve inançlar tarafından da yönetildiğini belirtmiştir. "*Frontiersman*" olarak adlandırılmış, yaban ile köy arasında sınırda yaşayanların aracılık ettikleri bir sistem ile bilgi akışının sağlanmış olabileceği varsayılmıştır. Bunlar, doğal kaynakları yerleşiklere ulaştıran aracı gruplar gibi değerlendirilebilir. Bu yaklaşım farklı araştırmacılar tarafından da sınır etkileşimleri bağlamında çalışılmıştır (Fiedel ve Anthony, 2003: 145-146).

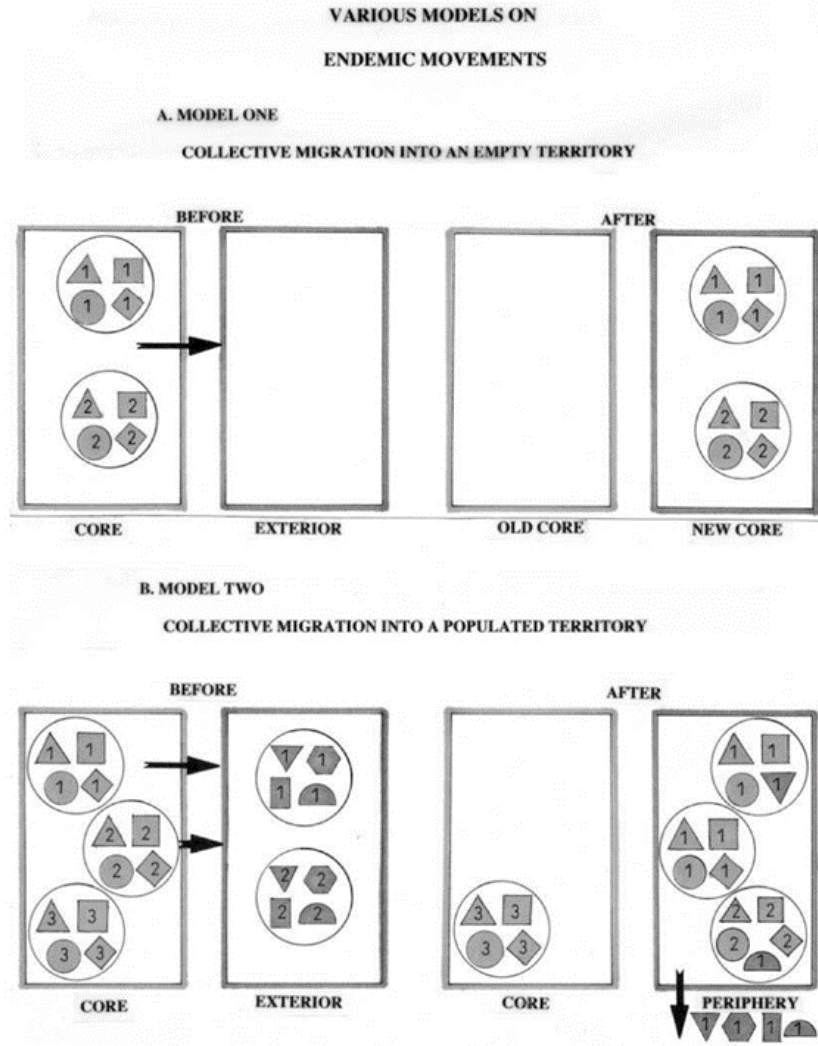
H. Dawson, kolonizasyonu 'insanların kendilerini bir coğrafi alana yerleştirmelerine ve muhtemelen bu alan üzerinde hak iddia etmelerine izin veren faaliyetler

yürütürken, mekânın fiziksel ve zihinsel olarak ele geçirilmesi' olarak tanımlamıştır (Dawson 2004-6, 37). B. Knapp göç ve kolonizasyonun arasındaki farkları açıklar ve ona göre göç; insanların bir coğrafi konumdan diğerine hareketini ifade ederken kolonizasyonu anavatanlarından uzak bir alanda kalıcı koloniler, ticaret noktaları, yerleşim yerleri veya benzerlerin kurulması olarak tanımlar. Göçler bazen büyük grupları veya uzun mesafeleri içerebilir. Bu nedenle, göçmenlerin her zaman sömürgeci olmadığını, sömürgecilerin her zaman göçmen olduğunu savunmuştur (Knapp, 2013:265). Göçün etnik grupların hareketi veya demografik genişleme ile sınırlı olduğunu eşit olarak varsayamayız. Bunun yerine, 'hareketliliği' kuşatıcı ve daha açık bir kavram olarak benimsemek daha yararlıdır. Hem etnik grupların göçü hem de 'demik difüzyon'; yaylacılık, evlilik hareketliliği, ticaret gibi diğerlerinin yanı sıra özel hareketlilik biçimleri olarak da kabul edilebilir. Bu hareketlilik biçimlerinin her biri kendi özel sosyal, tarihsel ve çevresel bağlamı içinde çalışır ve belirlenir (Hakenbeck, 2008: 19).

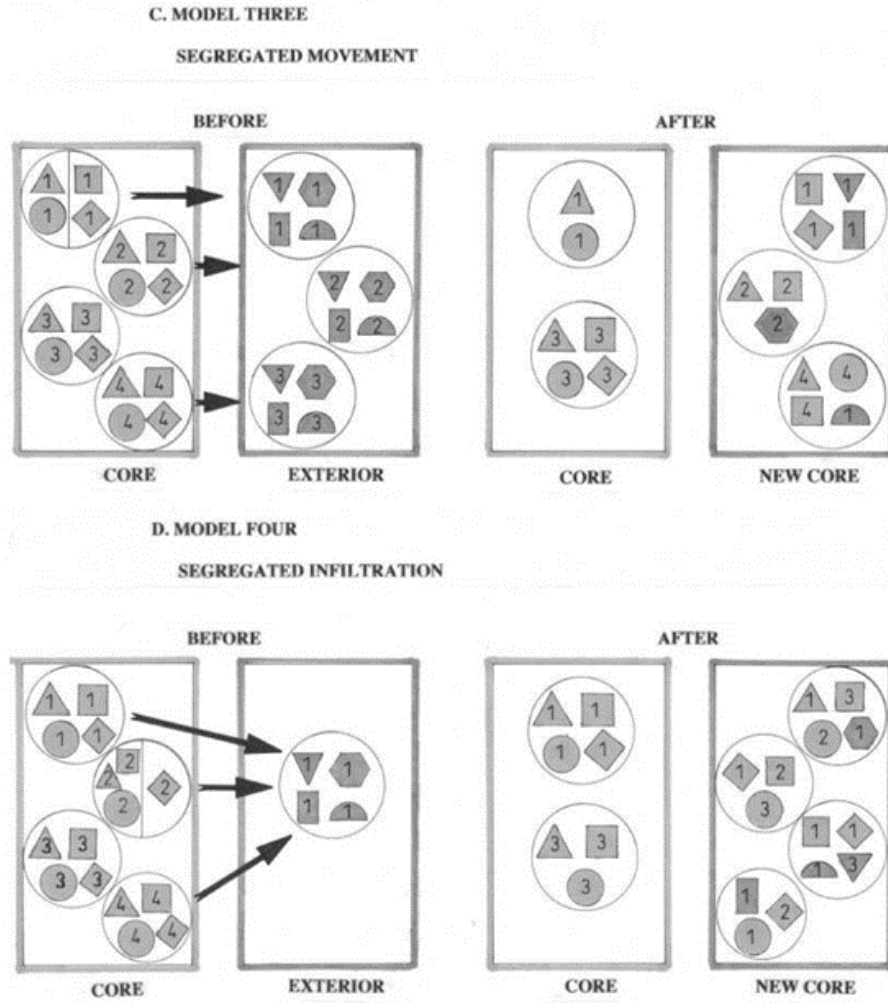

Şekil 1.4: Güney Levant’ki çekirdek-periferi ilişkileri **a.** Teorik modelleme, **b.** Yerleşmelerin güncel durumu (Asouti, 2006: 101, fig. 7).

Özdoğan, Neolitik yaşam biçiminin çekirdek bölgeler ve alt çekirdek bölgelerde oluşuktan sonra farklı etkenlerle yayıldığını öne sürmektedir. Göç hareketlerini de çekirdek bölgeler ve çeperi (*periphery*) temelinde dört gruba ayırmıştır: “İssız Bir Bölgeye Toplu Göç”, “Yerleşmiş Bir Bölgeye Toplu Göç”, “Parçalı Hareketlenme” “Düzensiz Sızma” (Özdoğan, 2007c).

Şekil 1.5: Göç hareketleri, Model A ve B. (Özdoğan, 2010: 896, fig. 1).

Şekil 1.6: Göç hareketleri, Model C ve D (Özdoğan, 2010: 897, fig. 2).

GÖÇEBELİK / NOMADİZM			
AVCI TOPLAYICI GÖÇEBELİK "İLKE" GÖÇEBE	PASTORAL NOMADİZM		DİĞER GÖÇEBE GRUPLAR
- Günümüzden 15.000 - 10.000 yıl öncesine kadar paleolitik dönemi karakterize eden yaşam biçimi - Avcı-toplayıcılarla çobanlar arasında onları tek bir başlık altında birleştirecek çok az ortak özellik vardır - Üretimden çok toplama/devşirmeye dayalı bir ekonomi "İlkel refah toplumları" (M. Sahlins) - Yerleşik olmayan avcı-toplayıcılar "gezgin/gezginci" terimi ile, hareket halinde geniş alanlara yayılmış çobanlar ise "göçebe" terimi ile tanımlanabilirler	GÖÇEBE ÇOBANLIK	GÖÇEBE HAYVANCILIK	- Ticari, alış-verişçi göçebeler - Göçebe etnik gruplar (Çingeneler) - Çağdaş sanayi toplumlarında göçebe işçiler - Mevsimlik göçebe tarım işçileri
	- Evcilleştirilmiş sürü hayvancılığı ve ürünlerine bağımlı, çevreye özelleşmiş bir uyum modeli (pastoralizm) - İlk pastoral topluluklar Ortadoğu'da (geç neolitik) yerleşik topluluklardan ayrılmış "dağ çobanları" olmuştur. - Dünyanın 7 büyük pastoral alanında yoğun olarak toplanmışlardır - Ekonominin temeli olan hayvan türleri ekosistemin özelliklerine bağlı olarak çeşitlilik gösterir - Günümüz küresel dünya sistemi içinde marjinalleşen gruplar	TARIMCI GÖÇEBELİK (agro-pastoralizm) - Yerleşik hayvancılığın aksine hayvan sürülerinin periyodik olarak, esas oturma yerinden uzakta, yılın belirli bir kısmında yararlanılan otlaklara götürülmesi Yarı göçebelik Tarımın ve göçebe hayvancılığın ekonomide oynadığı ağırlıklı role bağlı olarak bir uzlaşma modeli (küçük göçebe, göçer köylü) Yaylacılık (yayla pastoralizmi) Kendine özgü ekolojik alanlarda tarımla uğraşan yerleşik köylülerin mevsimlik otlaklardan düzenli yararlanması	

Tablo 1.1: Göçebelik tanımları (Kutlu, 2020).

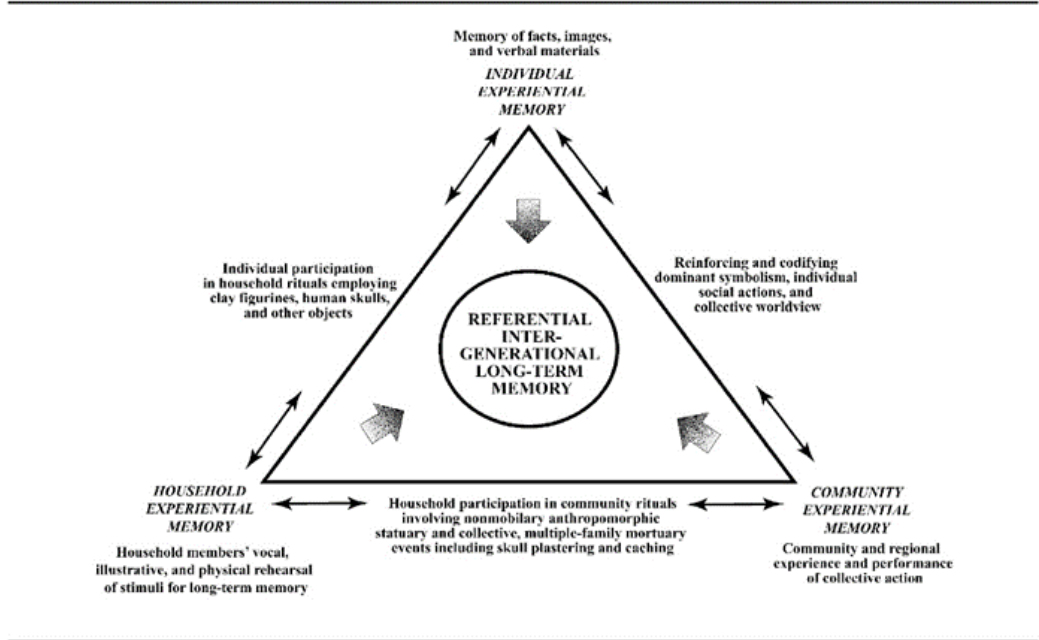
KÜLTÜR-AKÜLTÜRASYON-ADAPTASYON-TOPLUMSAL BELLEK

Kültür terimi 18. yüzyıla kadar toprağı ıslah etme ve ürün yetiştirme gibi çoğunlukla ekip biçmek anlamında kullanılmıştır. İnsan zekâsının oluşumu ve geliştirilmesi anlamında ise ilk kez Voltaire kullanmıştır (Güvenç, 1996: 96). Kültür on sekizinci yüzyılda toplumsal değer ve davranış biçimlerini ifade etmeye yani toplumsal alana dair kullanılan bir terime dönüşmeye başlar. Kültürün on sekizinci yüzyılda toplumsal değer ve davranış biçimlerini ifade eden "toplumsal"a dair bir anlama bürünmesinde ise hayvanlar, bitkiler, topraklar gibi insanların, toplumların ıslah edilebileceğini ve biçimlendirilip yönlendirilebileceği yönündeki düşüncelerden dolayı kültür terimi, insan zihninin etkin olarak geliştirilmesi anlamını kazanmıştır. Ünlü İngiliz antropoloğu E.B. Taylor, "kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, inançlar, sanat, ahlak, yasalar, görenekler ve

tüm öteki beceri ile alışkanlıkları içeren karmaşık bütündür" olarak tanımlamıştır". Wells, kültürü, bilerek ya da farkında olmadan, başka insanlardan öğrendiklerimiz, özellikle de kuşaklar arasında aktarılan bilgi birikimi ve bütünleşmiş davranış örüntüleri olarak tanımlar, kültür için "sosyal kalıtımın tümü" tanımını önerir (Wells, 1984: 43-44). R. F. Benedict kültürel görecelik ve çeşitlilik vurgularından beslenerek, kültürün, onu yaratanların ortak kişiliklerinin bir yansıması olduğunu savunmuştur. *Patterns of Culture* (Kültür Örüntüleri) isimli kitabında gücün toplumsal ve yapısal bir etmen olmaktan çok duygusal ve estetik bir güç olan bütünleşme olduğunu ileri sürmüştür. Bireylerin zihinlerinde var olan bütünleşme duygusu, kültürel özelliklerin bireyler tarafından kendi kültürlerinin öznel ölçütlerine göre seçimi, reddi ve uyarlamasından oluşur. Bu kültürel kümelenmenin ardındaki bütünleştirici öğeyi bir duygusal örüntü olarak ele almıştır. Kültürler arasındaki farklılıkların bireyler arasındaki farklılıklara benzediğini ileri sürmüştür. Ona göre kültür, birey psikolojisinin geniş bir yansımasıdır. Bu açıdan bakıldığında kültürlenme, bireyin içine doğduğu kültürü aileden başlayarak, diğer toplumsal kurumlar aracılığıyla öğrenmesi sürecini ifade etmektedir (Özbudun vd., 2007: 96-97). Kavram olarak, "kültürleşme, kültürlenmenin tersi olan bir süreçtir. Kültürlenme insanın içinde yaşadığı kültürden öğrendikleriyken kültürleşme, insanın başka toplumlardan öğrendikleri veya bir toplumun diğerlerinden aldığı, edindiği öğeler ve karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesidir. Kültürleşme, iki ya da daha çok sayıdaki kültür grubunun aşağı yukarı sürekli ilişki ve etkileşimi sonucunda, gruplardan birisinin ötekine ait kültürel öğeleri kabul etmesi, benimsemesi ve ortaya yeni bir kültür bileşiminin çıkması süreci olarak tanımlanabilir. Kültürleşme süreci için en az iki ayrı kültür sistemi gereklidir ve sürekli ilişki ile etkileşimle zaman içinde gelişir (Güvenç, 1996:126). Kültürleşme sürecinin diğer bir önkoşulu ise difüzyondur. İki ayrı kültürel sistem, doğrudan ilişki kurmasalar da difüzyon yoluyla ve başka kültürler aracılığıyla birbirlerini etkileyebilirler. Kültürleşme genel anlamıyla, başka bir kültürle ilişki veya alışveriş sonucu ortaya çıkan bir tür kültür değişmesidir. Kültürleşme, bireysel planda zorla yapılıyorsa *trans-kültürasyon*, bir toplumun diğerini yutması, sindirmesi sonucuna varıyorsa *özümseme (asimilasyon)* adını alır (Güvenç, 1996:127).

"Batı kökenli bir sözcük olan *"acculturation"* yani "kültürleşme" kavramı kültürel zenginleşme, kültürel uyum ve kültürel etkileşim olarak ifade edilebilir." Kültürleşme; farklı kültürlere sahip grupların sürekli ve doğrudan bir ilişki içerisinde olmaları durumunda her iki grubun ya da daha fazla sayıda grubun orijinal kültürel özelliklerinde değişikliklerin ortaya çıkması durumudur. "Bu anlamı ile kültürleşme bir parçası olduğu "kültürel değişim" kavramından ve kültürleşmenin bir evresi olan "asimilasyon" kavramından ayrılmaktadır." (Bilge-Zafer, 2016: 77).

Cusick, arkeologların kültürleşmeyi incelemeleri için en az dört belirgin neden sunar: (1) kültürel temasların sosyal değişim üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamak; (2) kültürel temasın hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ilgilenmek; (3) kültürel temaslar ve iktidar ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek ve (4) kültürel veya sosyal kimliğin dinamiklerinin herhangi bir toplumun dışındaki fikirler veya şeyler tarafından nasıl etkilendiğini düşünmek. Günümüzde kültürleşmeyi ele alan bilgiye dayalı arkeolojik araştırmaların, melezleşme, bireysel karar verme ve güç ilişkileri (egemenlik, direniş) gibi faktörlerin kültürel temas ve sosyal değişim ile ilgili ilişkilerin çeşitliliğini ve sosyal kimlikleri oluşturmayı nasıl etkilediğini göz önünde bulundurması gerekir (Knapp, 2008: 55).

Şekil 1.7: Hafızanın oluşumu (Kujit, 2008: 174, fig. 1).

İKİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK YAŞAM BİÇİMİ VE YAYILIMINA DAİR GÖRÜŞLER

Çalışma konumuz olan Akdeniz Havzası'nda Neolitik yaşam biçiminin yayılımı MÖ 7000-5000 yılları boyunca takip edilebilmektedir. Kıbrıs kolonizasyonu sonrasında, Anadolu çekirdeği ile ilişkili kültürel öğeler ilk olarak Ege coğrafyasından tanımlanmıştır ve sonrasındaki aşamada kuzeyde Balkanlar'dan takip edilebilmektedir. Hem karasal hem de denizsel yayılım açısından değerlendirebileceğimiz Ege Denizi ve çevresi, Batı Akdeniz yayılımını anlamak açısından önemlidir. Adriyatik ve İtalya güney kıyılarında Neolitik unsurların kuzeye göre daha erken tarihli olması doğudan deniz yoluyla geldiği öngörülen bu süreci destekler. Afrika ise daha farklı bir yapı sergilemektedir. Batı Afrika ağırlıklı olarak Batı Akdeniz süreciyle beraber ele alınırken Kuzeydoğu Afrika, Levant ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Ancak her iki bölgenin de kendi iç dinamiklerine bağlılıkları neolitikleşme sürecinde de kendini ortaya koymaktadır. Daha sonraki bölümlerde, ele aldığımız bölgelerle ilgili ayrıntılı değerlendirmeler yapılacağından burada sadece araştırma tarihçesi açısından hem genel hem de bölgesel yayılım kuramları değerlendirilecektir.

Yayılmacılık, kültürlerin maddi ve manevi öğelerinin farklı bir kültüre girmesi olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım, insanlık tarihinde gelişim gösteren birkaç çekirdek bölge olduğu ve kültürel öğelerin bu merkezlerden çevreye yayıldığı görüşüne dayanmaktadır (Aydın, 2008:50-51). Bu bağlamda bakıldığında yayılma bir toplumda kültürün maddi ve manevi öğelerinin içe ya da dışa doğru yayılmasını ifade etmektedir. Yayılmacı yaklaşım için göç anahtardır, hareketlilik kültürel değişim için ana etkidir. 1960lara kadarki bakış açısıyla yayılım modelleri göç temelinde kurgulanmıştır. İlk olarak 1911 yılında, G. Elliot Smith *The Ancient Egyptians and Their Influence Upon the Civilization of Europe* adlı kitabında kültürel yayılmayı tanımlamıştır. 1929 yılında, bu ilk kitabının güncellemesi olan *The Migrations of Culture*'da da tüm dünya kültürünün Mısır merkezli olarak

yayılarak geliştiğini öne sürmüştür. Tanımladığı tarım topluluklarının kültürü için güneş ve taş kelimelerinin birleşiminden oluşturulan *Heliolithic* terimini kullanmıştır (Trigger, 2008: 220–221). Childe da yayılımcı bakış açısıyla Yakındoğu’da ortaya çıkan yaşam biçiminin batıya aktarımını göçle açıklar (Childe, 1929; Childe, 1958).

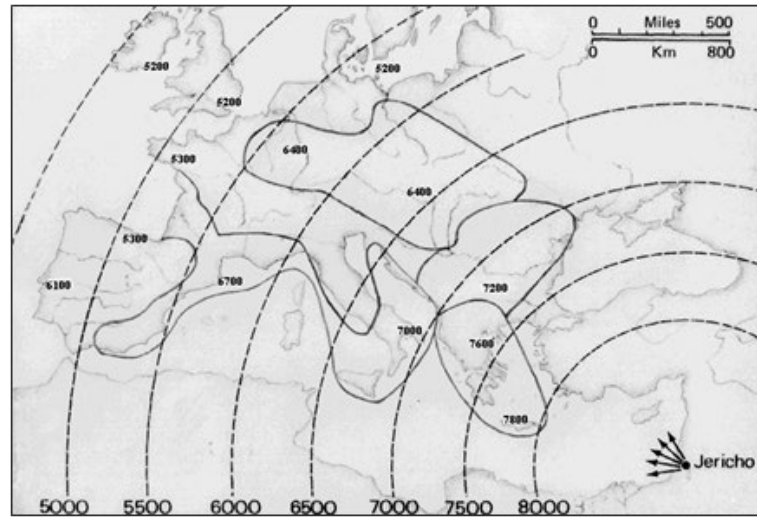

Şekil 2.1: G. Childe'in tarih öncesi kültürleri tarihlendirmek için kullandığı kronolojik bağlantıları, eski Mısır ve Mezopotamya'nın tarihi takvimlerine atıfta bulunarak gösteren Akdeniz ve Avrupa Haritası (Cherry ve Leppard, 2014: 12, Fig.1.2.).

Genel olarak değerlendirildiğinde iki farklı göç hareketi tanımlanmıştır; biri insanların toplu olarak göç etmesini modellerken diğeri kültürlerin hareketini modellemektedir. Demik yayılım, Cavalli-Sforza tarafından geliştirilen ve daha önce bu grup tarafından yaşanmayan bir alana nüfus yayılımını içeren göç modelinin demografik bir terimidir. Kültürel yayılım modeli ise toplulukların uzun mesafe göçünü gerektirmeyen, bilginin ve teknolojinin yayılmasını ifade eder. Bu da yerleşik toplumların yer değiştirmelerini ya da iletilen teknolojilerin ve yaşam tarzlarının yerel adaptasyonlarını yansıtır (Lichter, 2005: 3, Özdoğan, 2005: 15).

Radyo karbon tarihlendirmesiyle yaşanan değişim genel kronolojiler kurulmasında etkili olmuştur. G. Clark 1961 yılında yayınlanan *World Prehistory: an Outline* adlı kitabında; Hindistan, Uzakdoğu, Avustralya, Pasifik, Batı Asya, Avrupa ve Yeni Dünyayı içeren bir değerlendirme yapmıştır, mevcut radyo karbon tarihlerini üç zaman aralığında sınıflandırmıştır (Renfrew, 2007: 54). İlk süreç GÖ 7150 ile başlar, ikinci süreç GÖ 7150 ile 5950 ve üçüncü süreç GÖ 5950 ile 4750 arasında tanımlanır (Pinhasi vd. 2005).

Demik yayılım modeli üç aşamayı içermektedir: nüfus artışı, ilk çiftçilerin durumunda olduğu gibi mevcut yeni kaynaklardan istifade ve / veya diğer teknolojik gelişmeler; nüfus yoğunluğunun daha düşük olduğu bölgelere dağılma; süreçte karşılaşılan insanlarla sınırlı bir karışım. Ammerman ve Cavalli-Sforza (1971, 1984) çiftçiliğin Avrupa'ya yayılmasının sayısal bir analizini yaparak ilerleme dalgası “*wave of advance*” modelini öne sürdüler. Bu modelde, nüfus artışı ve yerel göç aktivitesi, istikrarlı bir radyal hızda dışa doğru genişleyen bir nüfus dalgası şeklinde bir yayılım süreci olarak görölmektedir. Bu model çevresel koşulları ve kıyıları yok sayarak yapılmıştır (Ammerman ve Cavalli-Sforza 1984: 67).

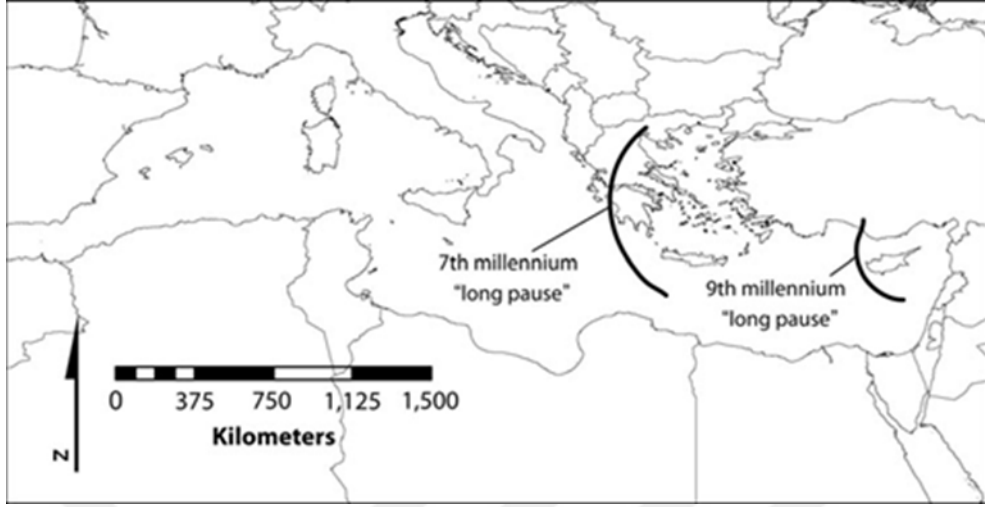

şekil 2.2: Ammerman ve Cavalli-Sforza modeli (noktalı radyal çizgiler) ile Avrupa'nın ilk Neolitik yerleşimleri tarihleri karşılaştırması (Fiedel ve Anthony, 2003: Fig 9.1, 146).

Adaların izole alanlar düşüncesinden çıkması ve denizsel yayılımın anlaşılması ile ilgili ilk çalışmalardan biri, Girit'in kolonileşmesini inceleyen Broodbank ve Strasser (1991) tarafından yapılmıştır. Mac Arthur ve Wilson (1967), adaların alanlarının etkisini ve anakaradan uzaklıklarının, adaların hayvan ve bitki yayılımını nasıl etkilediğini anlamak için analiz ederek farklı türler tarafından ada kolonizasyonu olasılığını modellemiştir. Bu modeller insan kolonizasyonu süreçleriyle bağlantılı olarak daha da geliştirilmiş ve adaların kolonizasyon için hedef ve basamak olma rolü kabul edilmiştir (Farr, 2010:179). Evans (1977) ada kolonizasyonunu tüm Akdeniz havzasının "Neolitikleşmesi" ile ilişkilendiren ilk kişilerden biridir, Ammerman ve Cavalli-Sforza'nın öngördüğü "ilerleme dalgası" modelini izleyerek, büyük olasılıkla adalara en yakın karada yaşayan nüfuslar tarafından ulaşılmış olacağını öne sürmüştür. Anthony'nin (1997) tarihöncesi göçün "sıçramalı" (*leapfrogging*) modeli ve van Andel ve Runnels'in (1995) "sıçrayarak dağılma" (*jump dispersal*) modeli bu arkeolojik boşluklar için anlaşılabilir bir zemin sağlamaktadır. Ada kolonileşmesini inceleyen ilk araştırmacılardan biri ise J. Cherry 'dir (1981, 1990, 2004). Adalara gerçekleşen hareketlerin sömürgeleştirme, kullanım veya ziyaret gibi tanımlanabileceğini öne sürerek kavramsal bir hareket mekanizması tanımlamıştır. *Sömürgeciliği* adadaki kaynakların ana geçim sağlayıcısı haline geldiği kalıcı, yıl boyunca yaşanan bir süreç olarak tanımlarken *kullanımı*, bir adanın kaynaklarının mevsimsel veya geçici kullanımı olarak tanımlamıştır. Mevcut olan kolonileşme verilerini ilk kez sentezlemiştir ve çevresel parametrelerin analizine dayalı olarak yerleşim kalıpları için biyocoğrafik bir açıklama ortaya koymuştur (Cherry, 1981:48-49, 60, 1990:198-199). Patton'un 1996 çalışması ise teorik bir yaklaşımdan yanaydı (Dawson, 2011: 16). Genel olarak bakıldığında, veriler Neolitik'in ada kolonizasyonu için ana dönem olduğunu, ancak eğilimin sabit yerleşimden ziyade düzensiz bir yerleşim olduğunu göstermektedir.

Aşamalı kolonizasyon, "*multi-phase-colonization model*" ilerleme dalgası modelinin bir uyarlamasıdır. Van Andel ve Runnels (1995) bu modeli Ege için değerlendirmişlerdir. Sınırlı sayıda grupların Anadolu'dan Yunanistan'a girdiğini öne sürmüşlerdir (Lichter, 2005: 3). C. Renfrew (1987, 2002) bu modeli dillerin kökenleri üzerinden tekrar değerlendirmiş ve eğer tarımın yayılımı bir bölgeye yeni

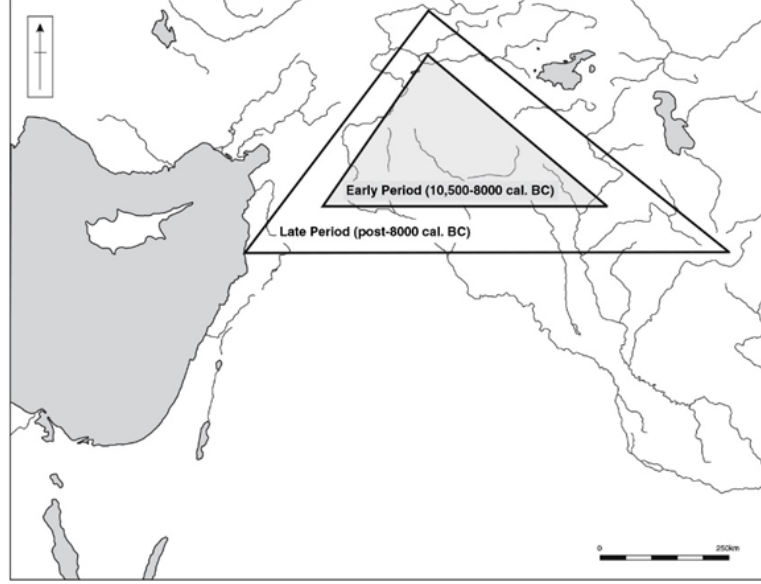
bir dil konuşan yeni bir insan topluluğu getiriyorsa, dil değişimine genetik değişim de eşlik edebilir görüşüyle (Renfrew ve Bahn, 2017: 471) "aşamalı bir ilerleme dalgası" kurgulamıştır. Bu yeni değerlendirmeye nesil başına %5 oranında yerli popülasyonlardan gen akışını çeken bir göçmen nüfusun genlerinin %87'sinin sadece 1000 yıllık bir süre içinde değiştiğini belirtmiştir (Bellwood, 2013: 22). Zilhão da (2000, 170-171) sürekli ve kademeli bir demik yayılım süreci yerine, duraksamaların ve boşlukların olduğu bir "ilerleme dalgası" modeli önermiştir ve bu yayılımın temelinde toplumsal nedenlerin olması gerektiğini savunmuştur. Zilhao (2001), Batı Akdeniz'e yayılımı tarımcı toplulukların deniz yoluyla gelmesiyle açıklamaktadır. MÖ 5500lerde bölgenin kıyısız alanlarında *Impresso/Cardial* çanak çömlek ile domestik unsurlar eş zamanlı ortaya çıkmıştır (Dawson, 2011: 46). Fransız arkeolog J. Guilaine de Ammerman ve Cavalli Sforza'nın modelini Akdeniz ve Orta Avrupa'yı temel alarak tekrar değerlendirmiştir. Bu iki alanda tarımın yayılmasının kronolojik ve konumsal eşitsizliğini karşılaştırmış ve neolitik yayılımın birkaç yüzyıl boyunca durduğu birkaç bölge tanımlamıştır. Duraklamaların her birine mutasyonların eşlik ettiğini, böylece yayılma yeniden başladığında yapısının derinden değiştiğini öne sürmüştür (Guilaine; 2007, 2013). Devam eden genişlemenin 8.2Ka soğutma olayının sona ermesiyle çakıştığı, ardından Neolitik mahsullerin ekimine daha elverişli bir iklimin hüküm sürdüğü düşünülmektedir (Pilaar Birch ve Vander Linden, 2018: 186). Akdeniz adalarının yerleşimi Neolitik dönem ile ilişkilidir. Uzun yıllar, yerleşiklik ve demografik büyüme, bu marjinal olarak görülen alanların kolonizasyonunun nedeni olarak değerlendirilmiştir. Son yıllardaki Neolitik öncesi bulgulardaki artış ve araştırmacıların teorik yönelimlerdeki değişikliklerle artık kültürel etkileşim kavramları tartışılmaktadır (Dawson, 2011: 31). Anthony (1990, 1992, 1997) ve Burmeister (2000) de bilgi aktarımının merkezi bir rol oynadığı daha dinamik bir model önermişlerdir.

Şekil 2.3: Akdeniz’de Neolitik yaşam biçimi yayılımında duraklamalar önerisi (Leppard, 2014: 7, fig. 4).

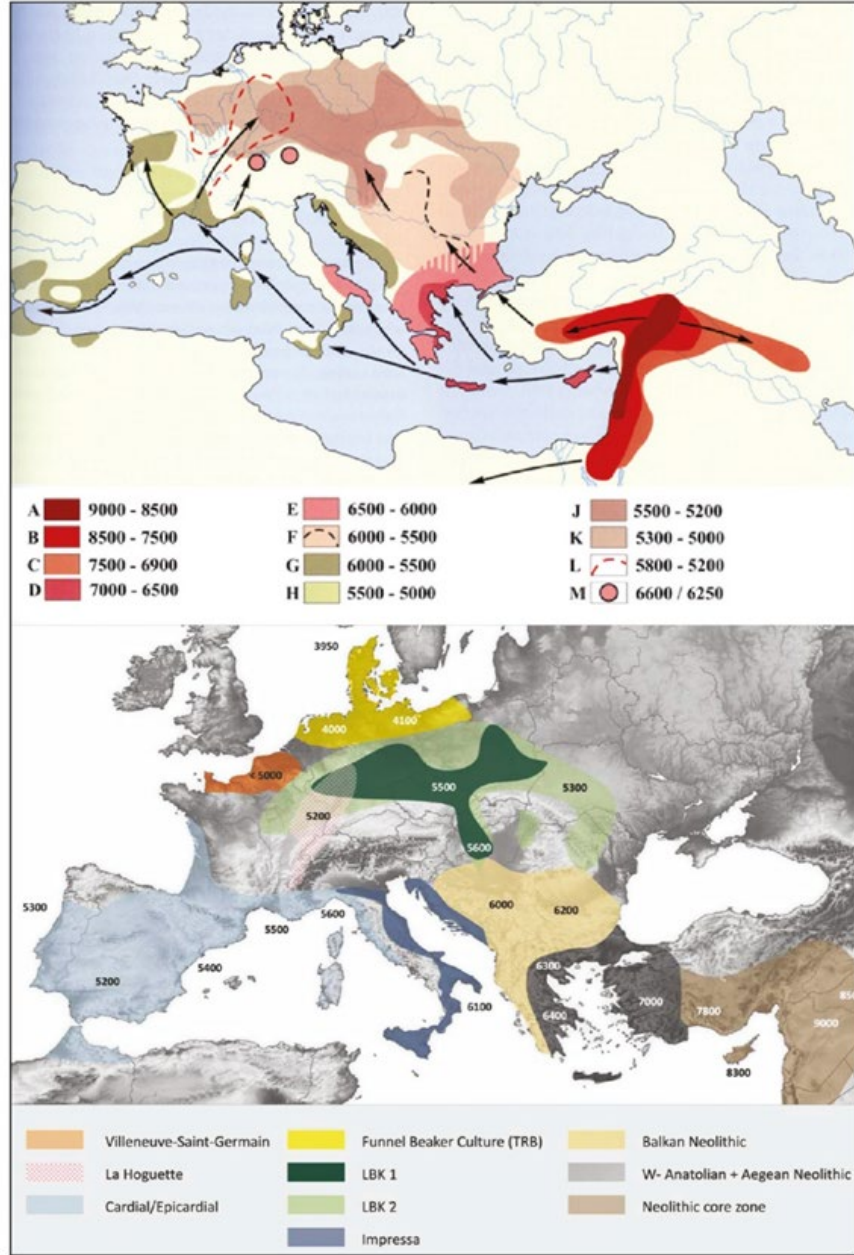
O. Bar-Yosef, D. O’Henry ve J. Cauvin "Çekirdek Bölge"yi güney Levant’ta tekrar tanımladılar. Onlara göre, gıda üretimi bu bölgede başladı ve daha sonra (yaklaşık GÖ 9.500) Suriye ve Güneydoğu Anadolu’ya yayıldı (Bar-Yosef - Meadow 1995; Özdoğan, 1995:273). J. Cauvin yayılım modelini öncü difüzyonlar olarak tanımlayarak PPNB’nin sonuna tarihlemiştir. Ancak PPNB dönemi kazıları verilerinin değerlendirilmesiyle modelini değiştirmiştir; çekirdek bölgenin Kuzey Levant- Orta Fırat olduğunu, Natuf ile başlayan sürecin Neolitikleşmeye doğru evrildiğini ve tarımın farklı bölgelere buradan inanç sistemi öncelikli olarak yayıldığını öne sürmüştür (Cauvin, 2000). Bar-Yosef ve Belfer-Cohen 1989 (*PPN interaction sphere*) PPN etkileşim alanı yaklaşımını öne sürmüşlerdir. Sina, Negev ve Doğu Akdeniz kıyılarından Toroslara, Kıbrıs’a, Zagroslara, Orta Anadolu’ya kadar geniş bir bölgeyi içine alan bir iletişim ağı tanımlamışlardır. Gebel (2004), çok merkezli modeli ile tek bir çekirdek olmadığını, yerel grupların bağımsız olarak neolitikleştiğini öne sürmüştür. Farklı çekirdeklerin periferileri ile etkileşim halinde olduğunu ve kültür bölgeleri oluşturduklarını belirtmiştir. Gebel’e göre Güney Levant, Doğu Toroslar, Zagros, Orta Fırat yerel bölgelerdir ve aralarındaki iletişimle yayılım yaşanmıştır (Asouti, 2006: 94). Kozłowski ve Aurenche (2005) PPNA ile başlayan sürecin Orta PPNB döneminde bölgesel bir bütünlük kazandığını öne sürmüş ve Altın Üçgen modeli olarak adlandırdıkları bir model oluşturmuşlardır.

Suriye, Doğu Anadolu, Zagros, Orta ve Güney Levant'ı içine alan üçgenle ifade edilen bölgedir (Kozlowski ve Aurenche, 2005: 80).

Şekil 2.4: Kuzey Suriye, Güneydoğu Anadolu'da ve Batı Zagros'ta 'Altın Üçgen' bölgesi (Asouti, 2006: 97, fig. 5).

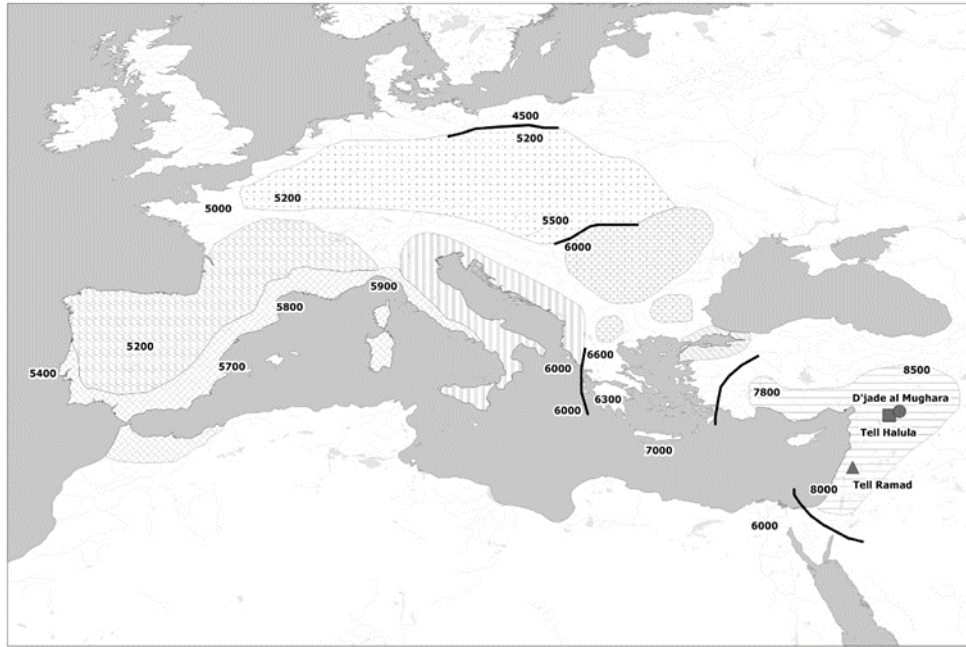
C. Perlès mal ve bilgi aktarımına odaklanmıştır. Neolitik unsurların bir kısmının Anadolu platosu üzerindeki kara yolunu atlayarak doğrudan Levant'tan deniz yoluyla Ege'ye ulaştığını savunmuştur (Perlès, 2001). M. Özdoğan, Neolitik paketin batıya yayılımının tek bir hareketle olmadığını farklı şekillerde gerçekleştiğini belirterek; göç, sızma, akültürasyon, adaptasyon gibi etkenlerin olduğu bir süreç olarak ele alarak bir değerlendirme yapmıştır (Özdoğan, 2005: 26).

Şekil 2.5: Neolitik paketin demik yayılım modeli (Budja, 2013: 43, fig. 2).

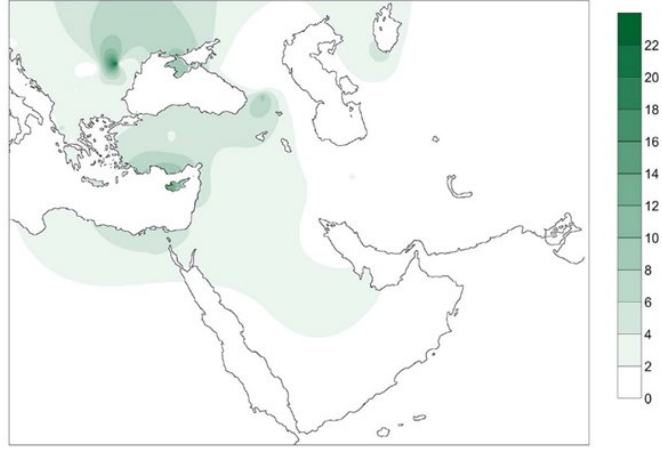
Akdeniz geneli açısından bakıldığında yerel gelişmelerin tartışmaları da halen devam etmektedir. Tek bir modelden ziyade çoklu modellerin bir arada değerlendirildiği yaklaşımlar tartışılmaktadır. Gün geçtikçe artan bilgi ile ortaya çıkan tablo farklılıkları ortaya koyar ve bunların bölgesel seçimler olabileceğini düşündürür. Mezolitik kökenden gelişim tartışmaları da çoğu bölge için değişkendir. Bölgenin, özellikle batısı için, ikili model (*dual model*) şu an için daha doğru kabul edilir.

Neolitik 'kolonistlerin' çoğunlukla deniz yoluyla gelişini, bölgesel genişlemelerini, onları aşamalı olarak ama hızla Neolitik çağa getiren Mezolitik yerlilerle temas halinde olmalarını göz önünde bulunduran bu yaklaşımda kültürel etkileşim ve çevresel etkenler ön plana çıkar. Kuzey Afrika için ise durum çok daha karmaşıktır. Kuzeybatı Afrika'nın İber yarımadası güneyi için çekirdek bölge olabileceği de tartışılmış ancak destekleyici veriler halen tartışmalıdır (Marti ve Juan-Cabanilles, 2014: 19-20).

Şekil 2.6: Avrupa'da Neolitik tarım toplumlarının dağılımı (Fernández vd., 2014: fig. 1).

Yayılım modelleri son yıllarda çok yoğun olarak antik DNA çalışmaları ile değerlendirilmektedir. B. Sykes ve M. Richards mtDNA üzerine yaptıkları çalışmalarında modern Avrupa halklarında birtakım haplogrupların olduğunu saptamışlardır. Avrupa modern gen havuzunun %20'lik kısmının Anadolu'dan gelen ilk çiftçilerle ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir (Renfrew ve Bahn, 2017: 482).

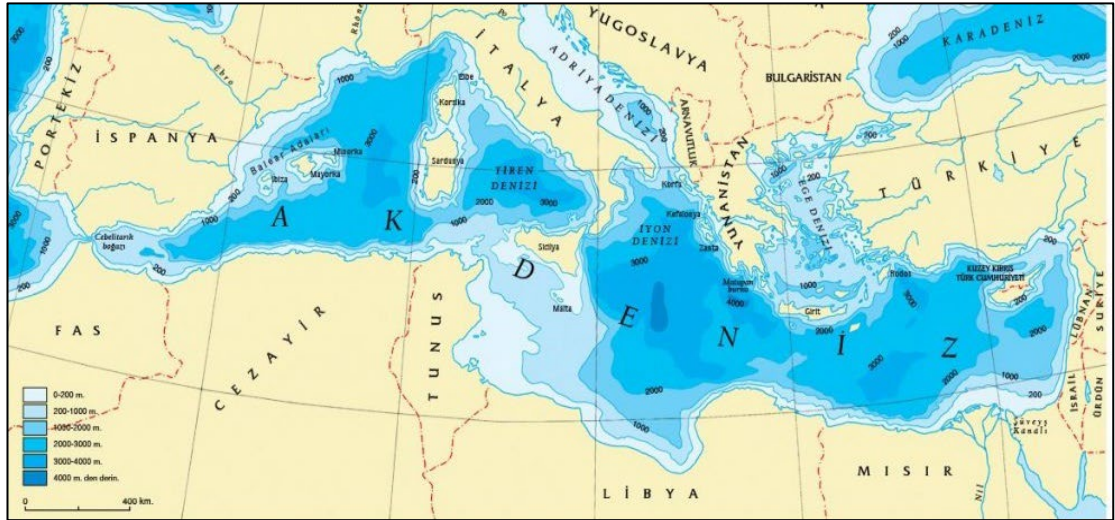
Şekil 2.7: PPNB haplotiplerini taşıyan bireylerin yüzdelik dağılımı (Fernández vd., 2014: fig. 2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDENİZ HAVZASI NEOLİTİK DÖNEMİNİN TANIMLANMASI SORUNU

III.A. AKDENİZ HAVZASI COĞRAFİ ALTLIK

Mare medi terraneum (Latince) Akdeniz'i "karanın ortasındaki deniz" olarak tanımlar (Coll vd., 2010: 2). Braudel'in "denizler bütünlüğü" (Braudel, 2017: 48), Horden ve Purcell'in "sıvı bir kıta" olarak nitelendirdiği (Broodbank, 2016: 55; Horden ve Purcell, 2005: 348) Akdeniz, Dünya'nın en büyük (2.969.000 km²) ve en derin (ortalama 1.460 m, maksimum 5.267 m) kapalı denizidir. Doğu-batı yaklaşık 4000 km, kuzey-güney yaklaşık 800 km boyunca uzanan, üç kıtanın ortak noktası olan (Pirazzoli, 1991: 88) Akdeniz'de sekiz alt deniz tanımlanmıştır; bunlar doğudan batıya Levant, Ege, Adriyatik, İyon, Tiren, Ligurya, Balear ve Alboran denizleridir (Coll vd., 2010: 2).

Harita 3.1: Akdeniz'deki sekiz alt deniz: Levant, Ege, Adriyatik, İyon, Tiren, Ligurya, Balear ve Alboran.

Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika kıtasal etkileri ile Atlas Okyanusu ve Akdeniz'in denizsel etkileri arasındaki bir geçiş bölgesi olarak, çeşitli topografyaların karmaşık bir bileşimi olan Akdeniz Havzası farklı kıstaslar temelinde tanımlanmakta ve bu kıstaslara göre de farklı sınırlar kullanılmaktadır. Örneğin, tek başına hidrolojik kıstaslar kullanıldığında, İtalya neredeyse tümüyle bölgenin içinde kalırken Libya neredeyse tümüyle dışında kalır. Geneli içine alan en uygun sınırlama ise Akdeniz Bitki Örtüsü yayılımını kıstas alan iklimsel temelli değerlendirmedir (Knapp ve Blake, 2005: 6-7).

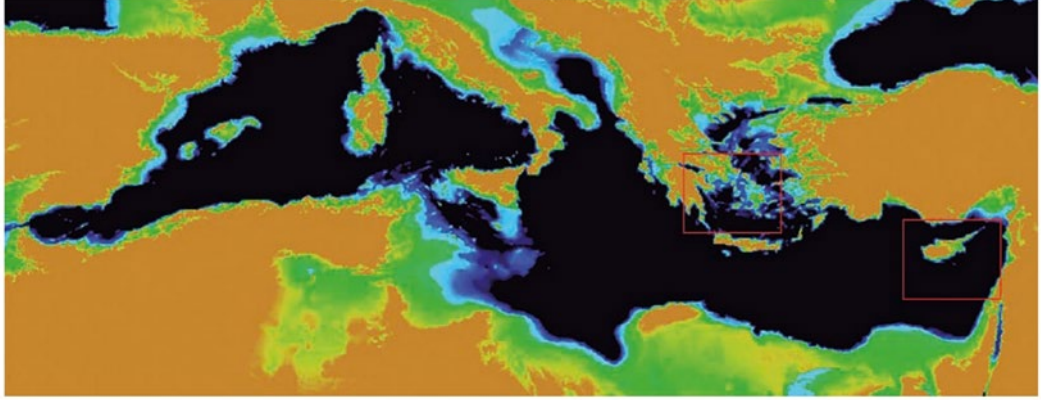
Genel hatlarıyla değerlendirdiğimizde; doğuda Levant ve Kuzeydoğu Afrika ile başlayan havza batıda İber Yarımadası ve Kuzeybatı Afrika ile sınırlandırılabilir. Kuzey sınırını ise doğudan batıya Anadolu, Yunanistan, Adriyatik Kıyıları, İtalya ve Güney Fransa oluşturmaktadır. Büyüklük sıralamasına göre Sicilya, Sardinya, Kıbrıs, Korsika ve Girit adalarının yanı sıra yüzölçümü 100 kilometrekarenin altında kalan bine yakın küçük ada vardır. Batı, Orta ve Doğu Akdeniz olarak üç bölüme¹ ayrılan havzanın karasal sınırları farklı bakış açılarına bağlı olarak değişkendir; iklim, bitki örtüsü ve topografyaya dayalı yaklaşımların (Broodbank, 2016: 56-57) her birinde benzer sınırlar mevcutsa da küçük ölçekli de olsa değişkenler göz ardı edilemez.

Bölgenin genelinin günümüz coğrafi koşullarına benzer hale gelmesi, yaklaşık altı bin yıl öncesinde Orta Holosen Dönemi'nde gerçekleşmiştir. (Burroughs, 2005; Çiner ve Sarıkaya, 2013: 22-23). Her bir alt bölge ayrıntılı kayıtlara sahip olmasa da birbirinden farklı gelişmelerin yaşanmış olduğu genel kanıdır. Konu edindiğimiz kültürel dönem açısından ele almamız gereken süreç ise Erken Holosen Dönemi'dir. Erken Holosen Dönemi (8-10 binyıl önce), son 25 binyıllık dönem içinde genellikle en yağışlı dönem olarak tanımlanmıştır. Akdeniz Havzası'nda yapılan çalışmalar bölgenin günümüz koşullarına benzer olduğunu, ama yağış koşullarının günümüzden yaklaşık iki kat daha yüksek olduğunu ve sıcaklığın da yaklaşık üç derece daha

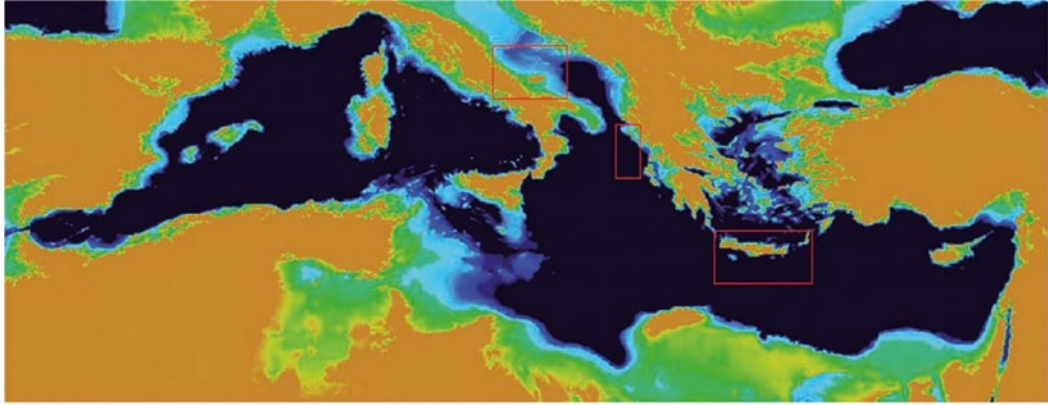
¹ Farklı bölümler de mevcuttur. Doğu ve Batı Akdeniz en yaygın kullanımlardan biridir ancak bu ayırımı Afrika göz ardı edilmekte, bazı araştırmalarda ise Güney Akdeniz olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca Avrupa Akdenizi, Afrika Akdenizi gibi adlandırmalara da rastlanmaktadır.

yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulguları destekleyen pek çok veri mevcuttur (Çiner ve Sarıkaya 2013: 41, Oliver 2005: 569).

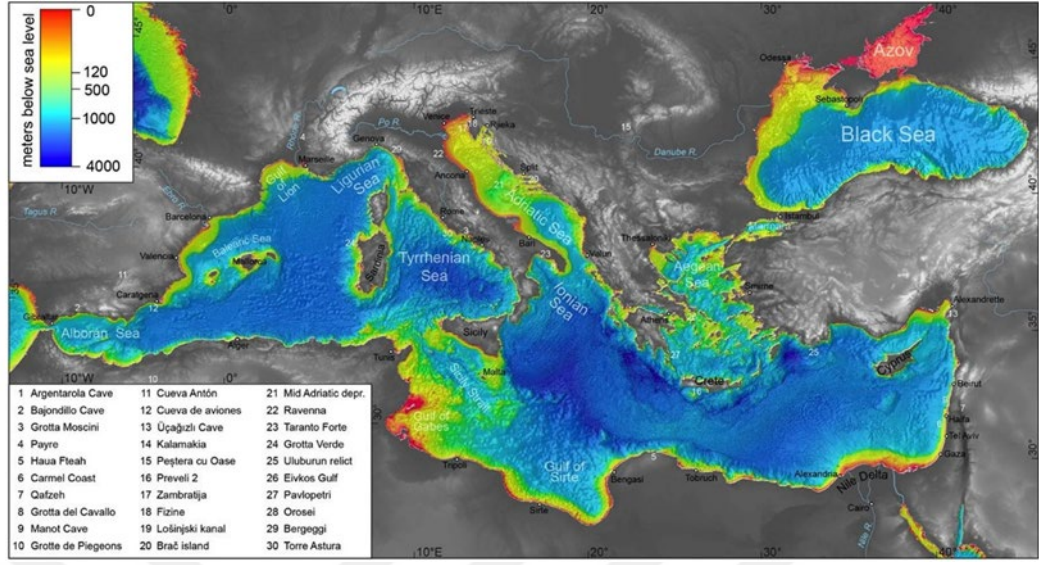
Bir diğer değerlendirilmesi gereken nokta ise deniz seviyesindeki değişimlerdir. Deniz seviyesindeki değişimler; östatik, buzul-hidroizostatik ve tektonik faktörlere bağlı olarak değişkendir. İklim değişimleri öncelikli nedenlerden biridir ancak levha hareketlerine bağlı olarak da değişimlerin yaşandığı bilinmektedir. Kuvaterner dönemin soğuk buzul çağlarında dünya ölçeğinde deniz seviyesi alçalmış, sıcak buzul arası çağlarda ise yükselmiştir ve günümüz, buzul sonrası bir yükselme dönemini yansıtmaktadır. Kıyı şekilleri, deniz seviyesi değişkenlerinin en belirgin göstergesidir ancak farklı süreçlerle yaşanan aşınmalar veya kıyıların üzerinin örtülmesi, eski şekillerin "boğulması" gibi nedenlerden dolayı doğrudan bir değerlendirmeye imkân vermemektedir. Gelişen teknolojilerle okyanuslarda ve buzullardaki oksijen izotoplarının oranları, tropik denizlerdeki mercan resiflerinin gelişim özellikleri gibi verilerle deniz seviyesinin değişimi, geçmiş dönemlerdeki deniz seviyeleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde deniz seviyesindeki son hızlı yükselmenin 8 bin yıl önce meydana geldiği ve yaklaşık 11500 yıl önce (Erken Holosen) 55 m alçakta iken, 6500 yıl önce bugünkü düzeyine yükseldiği söylenebilir (Kayan, 2012: 59, 73). Akdeniz deniz seviyesine ait veriler hem batı hem de doğu Akdeniz için denetlenen bölgesel kayıtlardan oluşmaktadır, çeşitli alanlardan elde edilen veriler olsa dahi Akdeniz bölgesi için standart bir yöntem bulunmamaktadır (Vacchi vd. 2016,173). Hem kıyı biçimleri hem de iklimsel etkenlere bağlı olarak yerelde yaşanan değişimler, bölgenin bütünselliğini etkilemese de hem doğal hem de kültürel farklılıklar oluşturan alanlar yaratmıştır.

Şekil 3.1: MÖ. 11.000-10.000 arasındaki -55 m deniz seviyesi modellemesi (Farr, 2010: 180, fig. 14.2).

Şekil 3.2: MÖ. 7.000'de -20 m deniz seviyesi modellemesi (Farr, 2010: 181, fig. 14.4).

Şekil 3.3: Akdeniz günümüz batimetrik değerleri (Benjamin vd., 2017: 31, fig. 1).

6200 Olayı (8.2 ka event) olarak adlandırılan GÖ 8250-8000 arasına tarihlenen soğuma evresi kültürel süreç açısından da önemli bir noktadır. Yakınoğu’da bazı yerleşmelerin terk edilmesi ve batıya doğru göç- yayılımın başlangıcı bu iklimsel kırılmaya bağlanmıştır (Weninger vd., 2006, Flohr vd. 2016). Yaklaşık 200 yıllık bir süreyi yansıtan bu evrenin yaklaşık 60-70 yıllık bir zamanı çok şiddetli soğuk hava koşullarıyla tanımlanmıştır ve genel bir ortalamayla iki derecelik bir ısı düşmesinin yaşandığı belirlenmiştir (Burroughs, 2005:174; Karakoç, 2015: 30).

III. B. ARAŞTIRMA TARİHÇESİ

Akdeniz’in “*tecrit edilmiş*” bir iç deniz olmaktan çıkartılıp, tarih araştırmalarının merkezine oturtulması ilk olarak 1949 yılında Fernand Braudel’in “*Akdeniz ve II. Felipe Çağında Akdeniz Dünyası*” adlı çalışmasıyla gerçekleşmiştir. Braudel bu çalışmasında denizi çevreleyen kıtalar yerine deniz havzasını sahnenin merkezine yerleştirerek Akdeniz özelinde yeni bir tarih yazımı algısının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Braudel’in bu çalışması *bir başka tarih – une histoire autre* olarak tanımlanır. Tarihsel bir nesne olarak denizi ele alır ve denizi çevreleyen kıtalar yerine deniz havzasını çalışmanın merkezine yerleştirir (Braudel, 2017: 40; Broodbank 2016: 18).

Akdeniz adaları karşılaştırmalı bir çerçevede incelenmeye J. Evans (1973, 1977) tarafından başlanmıştır. Ancak Girit'te Neolitik öncesi sürece ilişkin kanıt iddia eden ilk bilim insanı M. L. Franchet'dir. 1912'de Fransa Halk Eğitim ve Güzel Sanatlar Bakanlığı tarafından "*c ramique primitive*" eğitimi almak için Girit ve Mısır'a gönderilen M. L. Franchet, Kandiye'nin yaklaşık 3 km doğusundaki Tiripiti'de ve Rouses Ovası'nda taş aletler bulmuştur (Strasser vd. 2010: 148). J. Evans'ın "kültür değişiminin incelenmesi için laboratuvarlar" olarak tanımladığı adalarla ilgili sonraki çalışmaların çoğu, ada yerleşimlerinin ilk iskanlarına ve süreçlerine odaklanma, adaları sözde izole edilmiş yerler olarak sabitleme, ada biyojeografisinden büyük ölçüde etkilenme ve ada kültürlerinin farklı olmasını vurgulama eğiliminde ilerlemiştir (Cherry ve Leppard, 2014: 11). Renfrew *The Emergence of Civilisation* (1972) adlı çalışmasında Kiklad Adaları'ndan elde edilen verilere dayanarak, yalıtılmış ortamlar ile kültürel evrimin belirli yörüngeleri arasında işlevsel bir ilişki olabileceği anlayışını ortaya koymuştur (Cherry ve Leppard, 2014: 14). 1960-62 yıllarında J. Evans tarafından sürdürülen Knossos kazıları, 1963-64 yılları arasında J. Evans ve C. Renfrew tarafından sürdürülen Saliagos kazıları (Paros ve Antiparos adaları arasında, Kiklad adalarında kazılan ilk Neolitik yerleşme) ve Melos obsidyeninin yayılımına yönelik araştırmalar adalardan elde edilen ilk ayrıntılı verilerdir (Gallis, 1996: 26). 2000lere gelindiğinde P. Rainbird, adaları çevresel özelliklerinin bir sonucu olarak sınırlanmış alanlar olarak değerlendirmek yerine, denizi büyük bir bağlayıcı olarak değerlendirmiştir, dağınık ve kısıtlı doğal  evre ortamına sahip ada topluluklarını tek tip bir ortam aracılığıyla birleştirdi, böylece hareketi kolaylaştırdı ve 'adayı' anlamsız hale getirmiştir (Cherry ve Leppard, 2014: 17).

İngiliz tarihçiler P. Horden ve N. Purcell, "*The Corrupting Sea*" adlı çalışmalarında Akdeniz araştırmalarını 21. yüzyıla taşıyan yeni bir perspektif sunarak 'birlik içinde çeşitlilik' tezini  ne s rm ştir. Merkezi bir denizin varlığı sayesinde, hareketliliğin ve iletişimin elverişli olduğu üzerinde durmuşlar ve Demir  ağı'na odaklanarak iletişim biçimlerini sorgulamışlardır. Horden ve Purcell'in çalışmasına kadar, bölgeyi çalışan uzmanlar Akdeniz içinde farklı alanlarda bilgi üretmişlerdir ama Akdeniz'in bütünselliği üzerine bir değerlendirme yapmamışlardır. 1980'de D. Trump "*The*

Prehistory of the Mediterranean” adlı çalışmasında genel bir bilgi derlemesi sunmuştur. 1994 yılında J. Guilaine *La Mer Partagee* adlı kitabında Akdeniz’i ortak deniz olarak ele alır ve Neolitik Dönem’den MÖ 2000’e kadarki süreci güncel bilgilerle değerlendirir (Broodbank 2016: 19, 22-24). 2013 yılında C. Broodbank tarafından yazılan “*The Making of the Middle Sea*” ise en kapsamlı değerlendirmedir.

Neolitik dönem açısından bazı bölgeler çok daha fazla çalışılmışken bazı bölgeler neredeyse yok sayılmıştır. Levant en yoğun çalışılan bölge iken Kuzey Afrika en sorunlu bölgelerden biridir. Birinci Dünya Savaşı’yla başta Kudüs olmak üzere Levant’ta çok sayıda yabancı enstitü kurulmuştur. Mısır ve Kıbrıs’taki İngiliz egemenliği, Fransızların Suriye ve Lübnan’a odaklanmasıyla dengelenirken, Alman akademisyenler Anadolu’da çalışmıştır (Davis, 2014:36). D. K. Kenyon’un 1950’lerde Ürdün kontrolü altındaki Filistin’de Eriha kazısında dikey kesitlerle stratigrafi odaklı bir yöntem kullanarak döneminin metodolojik devrimini gerçekleştirmiştir (Davis, 2014: 40)

Anadolu’nun Neolitik kültür oluşum süreci içindeki yeri, 1970’li yıllardan sonra kazı ve araştırmaların artmasıyla anlaşılmaya başlanmıştır. Fırat ve Dicle nehirlerindeki baraj çalışmaları ile başlayan kurtarma kazıları, birçok Neolitik yerleşimin çalışılmasına olanak sağlamıştır. Aşıklı Höyük ile Pınarbaşı gibi yerleşimler, Orta Anadolu² neolitik kültürünün Levant kadar eski olduğunu, Musular, Köşk Höyük ve Tepecik-Çiftlik ise bu kültürün ileri aşamalarını yansıtmaktadır. Batı Anadolu içinse Kuruçay, Höyücek ile Bademağacı ve Ulucak, Yeşilova, Ege Gübre, Ekşi Höyük, Girmeler yerleşimleri ve Beşparmak Dağı’ndaki buluntuları Neolitik Dönem yaşam biçiminin batıya yayılım sürecinin izlerini ortaya koymaktadır (Özdoğan, 2007a: 9, 17-18). Bu kazılardan elde edilen verilere dayanılarak; Batı Anadolu’nun, Neolitik Dönem için ayrı bir çekirdek bölge olması sorusu gündeme gelmiştir. Ancak bu noktada önemli olan Batı Anadolu olarak söz ettiğimiz bölgenin geniş bir coğrafyayı

² Orta Anadolu Neolitik Dönem kurgusu genel bilgi için bkz: Özbaşaran – Cutting, 2007.

yansıttığını ve kendi içinde farklı alanlara ayrıldığını (Ege Kıyı Bölgesi, İç Batı Anadolu gibi) göz ardı etmemektir.

Kıta Yunanistan'da Neolitik Arkeoloji, 1899-1906 yılları arasında, C. Tsoundas tarafından Teselya'da sürdürülen araştırmalar ile başlamıştır. 1899 yılında Larissa'nın 20 km kuzeydoğusundaki Marmariani Ayias yerleşmesinde 7 m'lik bir sondaj ile bölgenin ilk tabakalanmasını belgeleyen Tsoundas, aynı yıl *Proceedings of the Archaeological Society* adlı dergide yayınladığı raporda bölgenin bilinenden çok daha öncesine tarihlenmesi gerektiğini belirtmiştir. 1903-1906 yılları arasında Sesklo, Dimini, Argissa gibi yerleşmelerde sınırlı alanlarda da olsa kazı çalışmalarına devam eden Tsoundas, 1908 yılında bölgede yaptığı tüm çalışmaları yayınlar. Tsoundas tarafından yapılan bölgenin ilk çanak çömlek sınıflandırması; A.J.B. Wace ve P.T. Thompson tarafından 1907-1910 yılları arasında sürdürdükleri kazılara da dayanarak tekrar değerlendirilir ve 1912 yılında *Prehistoric Thessaly* yayınlanır. Yunanistan Makedonya'sında da aynı yıllarda sürdürülen yüzey araştırmaları ve W. Heurtley tarafından 1924- 1932 yılları arasında sürdürülen kazılar, 1939 yılında *Prehistoric Macedonia* adıyla yayınlanır. Sözü edilen çalışmalar Kıta Yunanistan Neolitik Dönemi açısından ilkleri temsil etmektedir. 20 yy. başlarında ağırlıklı olarak Klasik Arkeoloji çalışmalarının yoğun olduğu Attika, Peloponez gibi güney bölgeler ile Girit ve Ege adalarında ise Neolitik Dönem'e ilişkin çalışmalar daha sonra başlamıştır ki bunlar da bazı kazılarda (örneğin Korint) elde edilen buluntuların değerlendirilmesiyle anlaşılmıştır. Araştırma tarihçesi açısından önemli bir diğer adım ise 1947 ve 1954 yıllarında S.Weinberg'in yayınlarında Neolitik Dönem'i İlk - Orta ve Son şeklinde kronolojik olarak sınıflandırmasıdır. İkinci Dünya savaşı sonrasında, 1950lerin başında Teselya'daki çalışmalar yoğunlaşır ve elde edilen veriler sözü edilen kronolojiye uyarlanır. V. Milojevic ve D. Theocharis bölgedeki çalışmalarını 1977 yılına değin sürdürür; Sesklo, Argissa, Otzaki, Arapi Magoula, Pefkakia gibi yerleşmelerde kazılar yaparak bölge kronolojisi Paleolitik Dönem'den Tunç Çağlarına kadar tanımlanmış olur. 1960lı yıllara gelindiğinde ise araştırmalar Yunanistan'ın geneline yayılmıştır. 1967-79 yılları arasında T. Jacobsen tarafından sürdürülen Franchthi kazıları ise Paleolitik

Dönem'den Neolitik Dönem'e kadar kronoloji veren kıta Yunanistan'da saptanan ilk yerleşme olarak önemli bir konumdadır (Gallis, 1996: 23, 26, 27).

1920'lerde, İngiliz arkeolog G. Caton-Thompson, Mısır'daki British School of Archaeology ve Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Antropoloji Enstitüsü'nün himayesinde Fayum'da kapsamlı arkeolojik araştırmalar yürüterek, Qarun Gölü'nün kuzeydoğu kıyısındaki birçok alanı araştırmış bazı alanlarda kazı çalışması yapmıştır. Elde ettiği bulguları ve eser incelemelerini 1934'te The Desert Fayum adlı iki cilt halinde yayınlamıştır (Shirai, 2011a: 115). G. Elliot Smith 1929 yılında, *The Migrations of Culture* adlı kitabında da tüm dünya kültürünün Mısır merkezli olarak yayılarak geliştiğini öne sürmüştür. Tanımladığı tarım topluluklarının kültürü için güneş ve taş kelimelerinin birleşiminden oluşturulan *Heliolithic* terimini kullanmıştır (Trigger, 2008: 220–221). 1950'lerde Britanyalı bir ekip Haua Fteah mağarasını kazmıştır. Kuzey Afrika'nın Paleolitik dönemden Yunan'a kadarki sürecini yansıtan veriler açığa çıkmıştır (Broodbank, 2016: 38).

III. C. NEOLİTİK DÖNEME DAİR TANIMLAR VE SORUNLAR

Neolitik Dönem'in ortaya çıkışı ve / veya neolitikleşme süreci hem köken hem de yayılım temelinde halen tartışılmaktadır. Uzun yıllar, Levant kökenli ve Avrupa odaklı çalışmalar, öne sürülen görüşleri biçimlendirmiş; diğer bölgelerdeki araştırma ve ilgi azlığı ise tartışmalara çoğu zaman genel olarak eklenebilmiştir. Köken ve yayılıma odaklanan çalışmalar Yakındoğu ile Avrupa arasındaki olası ilişkiler üzerine kurgulanmıştır. Son yıllardaki Akdeniz denizsel yayılım tartışmaları ise artan bilgi ve ilgiyle farklı bakış açılarının gelişmesini sağlamıştır. Ancak bu çalışmalar da ağırlıklı olarak Doğu ve Batı Akdeniz olarak ayrılan iki bölge temelinde sürdürülmekte ve Afrika ise genel kurguda çoğu zaman dışarıda bırakılmaktadır. Doğu Akdeniz özellikle Levant, Kıbrıs, Anadolu ve Yunanistan Neolitik Dönemleri temelinde karşılaştırılmakta, adalar ve kıyı ilişkileri bu bağlamda değerlendirilmektedir. Batı Akdeniz ise ağırlıklı olarak Adriyatik, Güney İtalya ve İber temelinde karşılaştırılmaktadır. Akdeniz, Avrupa ve Yakındoğu'nun ortak

coğrafyasını yansıtır. Doğuda Levant kıyılarından başlayan havza Atlantik'e kadar çok çeşitli doğal alanlar barındırmasına karşın ortak bir paydayı, denizselliği yansıtır.

Akdeniz Havzası'nda Neolitikleşme sürecinin yayılmacı görüş temelinde doğudan batıya göç ile zaman içerisinde yaşandığı kabul ediliyordu ancak kıyı yerleşmelerinde ve adalarda yapılan araştırmalar ile bu görüş farklılaşmıştır. Özellikle adalardan elde edilen veriler Neolitik süreçten çok daha öncesinde denizsel iletişimi/ilişkiyi ortaya koymuştur (Zilhão, 1993; 2001, Patton, 1996: 9, Perles, 1979, Barnett, 1990, Biagi ve Spataro, 2001). Yerli avcı-toplayıcıların akültürasyon ile Neolitik paket içerisinden seçmeli bir adapte sürecinin yaşandığı düşünülürse; farklı yaşam biçimlerinin ortaya çıkması ve sosyal/ekonomik nedenler ile farklılıkların yoğunluğu kaçınılmazdır (Guilane, 1976; Price, 2000; Whittle, 1996, Knapp, 2005). Bu nedendir ki Akdeniz Havzası Neolitik süreci, bilinenden çok daha karmaşık ilişkilerin sonucudur.

Akdeniz, İber Yarımadası'ndan Levant'a bölge kültürlerini her dönem etkilemiştir; insanların, fikirlerin, teknolojilerin ve nesnelerin hareketini kolaylaştırmıştır (Knapp ve Blake, 2005:1). Horden ve Purcell'in deyiimiyle, bölgeyi çalışan uzmanlar Akdeniz etkisinde çok fikir üretmiştir ama Akdeniz'in kendisi neredeyse çalışılmamıştır. 1980'lerden başlayarak, arkeoloji içinde denizi insanlaştırmaya doğru bir hareket vardır, yani deniz artık bir bariyer olarak görülmemiştir.

Akdeniz'de tarımın yayılması yaygın olarak tartışılmaktadır. Higgs ve Jarman (1969) ve Barker (1985) gibi birçok yazar, Ammerman ve Cavalli-Sforza'nın (1984) "ilerleme dalgası modeli"ni reddetmiştir ve yerel kökenli olduğu öne süren alternatif bir teori ortaya atılmıştır. Bu teori daha sonra yerli buğday, arpa ve bakliyatın Yakın Doğu'dan kaynaklandığını gösteren genetik sonuçlarla geçersiz kılındı. Buna rağmen, araştırmacılar sömürgeci genişleme modeli kabul etmediler ve tarıma geçişin arkasındaki birincil itici gücün demografik değil, kültürel yayılma olduğu savunuldu; bu nedenle Neolitik dönem sadece ticaret ve teknoloji transferi yoluyla yayılmıştır görüşü benimsenmiştir (Lewthwaite, 1986; Zvelebil, 1989).

Arkeolojik kanıtlara dayanan daha yeni yayınlar, Akdeniz'de tarıma geçişi, denizciliğin öncüsü sömürgeciliğin çeşitli dalgalarına ve daha sonra bu yeni tekniklerin yerli halklar tarafından benimsenmesine bağlamaktadır (Zilhão, 2001; Zeder, 2008; Rowley-Conwy, 2011). Levant'tan Kıbrıs'a MÖ 10.500 civarında gelindiği ve iki bin yıl sonra da Ege'nin sıçramalı kolonileşmesi öngörülmektedir. Güney İtalya Puglia bölgesine ise yaklaşık dört yüz yıl sonra yerleşilmiş ve MÖ 7600larda Sicilya ve kuzey İtalya'ya yayılmıştır. Akdeniz'deki geç Mezolitik dönem, kıyı bölgelerinde tamamen tarımsal-pastoral Neolitik yerleşimlerin aniden ortaya çıkmasıyla birlikte, bir düşüş ve yer değiştirme dönemi gibi görünmektedir. İç kesimlere yayılmanın, sömürgeci genişleme, Neolitik teknolojilerin seçici yerel kabulü ve sömürgeci ile yerli halkların entegrasyonunun bir kombinasyonu ile ilerlediği düşünülmektedir (Zeder, 2008).

Bölgenin genişliği, farklı coğrafi koşulların etkileşimi, denizsel ve karasal etkilerin değişkenliği, araştırmaların sayısal olarak dengesiz dağılımı, kazı alanlarının küçük ölçekli olması gibi çok sayıda etken bölgeyi genel olarak değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Birbirinden farklı yaklaşımlarla ve çoğu zamanda kendi bağlamında çalışılan bölgeleri de anlamaya çalışmak hem terminolojik hem de ön plana çıkarılanlar açısından bir değerlendirme yapmayı zorunlu kılar. Bu nedenle bölge farklı bakış açılarıyla çalışılan yoğun bir bilgi akışına sahip olmasına rağmen bütüncül bir değerlendirme yapabilmek için çok daha fazla bölgede benzer amaçlarla araştırma yapılması gereklidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞILAN BÖLGELER VE NEOLİTİKLEŞME SÜRECİ

Hem karasal hem kıyısal hem de denizsel ilişkilerin/iletişimin göz ardı edilmeden çalışılması ve bütünsel değerlendirilmesi amacıyla kurguladığımız bu bölümde, Akdeniz Adalar, kıyı ve ilişkili bölgeler olarak iki coğrafi bölümde ele alınmıştır. İlk ayırım adalar temelinde yapılmıştır ve açık denizde yer alan ana kıta ile bağlantısı olmayan Kıbrıs, Girit, Sicilya, Sardinya ve Korsika adaları ayrıntılı çalışılmıştır. İkinci ayırım kıyı ve ilişkili bölgeler başlığı altında Doğu Akdeniz, Orta Akdeniz ve Batı Akdeniz sınırları içindeki coğrafi bölgelere göre doğudan batıya sıralama ile çalışılan yerleşmeleri kapsamaktadır. Doğu Akdeniz; Kuzeydoğu Afrika, Levant, Anadolu Güney Kıyıları, Göller Bölgesi, İç Batı Anadolu ve Ege Denizi çevresi olarak bölümlendirilmiştir. Orta Akdeniz; Adriyatik ve İtalya kıyılarını kapsamaktadır. Batı Akdeniz ise Fransa güney kıyıları, İber Yarımadası doğu kıyıları ile Kuzeybatı Afrika olarak bölümlendirilmiştir. Ele alınan her bir bölge coğrafi altlık ve neolitikleşme süreci olarak iki alt başlıkta değerlendirilmiştir. Burada kullanmayı tercih ettiğimiz neolitikleşme terimi her bölge için kullanılmış olan kültürel ve yerel adlandırmaların yaratacağı karmaşayı engellemeye yöneliktir. Öncül, İlk gibi süreçleri de içine alan bir zaman dilimini yansıtmaktadır.

Harita 4.1: Çalışma kapsamındaki alt bölgeler

IV. A. ADALAR

Akdeniz’de büyüklü küçüklü 5000’den fazla ada olduğu bilinmektedir. Yüzölçümü 100 kilometrekarenin altında kalan 360 adet küçük ada vardır. Bunların birçoğu zaman zaman ana karaya bağlı ya da kıyıya çok yakın adalardır (Cherry ve Leppard, 2014: 10). Ele aldığımız adalar ise açık denizde ana kıta ile bağlantısı olmayanlardır. Bunlar büyüklük sıralamasına göre Sicilya, Sardinya, Kıbrıs, Korsika ve Girit’tir.

IV. A. 1. KIBRIS

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Kıbrıs 9251 km’lik yüzölçümüyle Doğu Akdeniz’deki en büyük adadır. Anadolu kıyılarına yaklaşık 80 km (İskenderun Körfezi, Kilikya), Levant kıyılarına yaklaşık 100 km mesafededir. Kıbrıs, anakaralara nispeten kısa mesafede olmasına rağmen, aslında ulaşılması en zorlu Akdeniz adalarından biridir. Bunun nedeni kısmen basamaklı adaların olmamasıdır. Kıbrıs’ın topografyasında üç temel unsur hakimdir: Girne Dağları, Mesarya Ovası ve Trodos Dağları (Karlıdağ). Trodos Dağları batı Kıbrıs’ın çoğunu kapsıyor ve güneydoğuya doğru Larnaka Ovalarına kadar uzanıyor. Kıbrıs’taki en büyük ve sürekli nehir olan Pedieos (Kanlıdere) Trodos (Karlıdağ) Dağlarından doğmaktadır ve Salamis’ten denize dökülür. Tremithos Nehri ise Kition’un güneyindeki Larnaka Ovaları olarak bilinen Mesaoria bölgesinden güneydoğuya doğru akmaktadır (Atalay, 2001: 49; Karageorghis 1982: 12-13; Suriano, 2014:13).

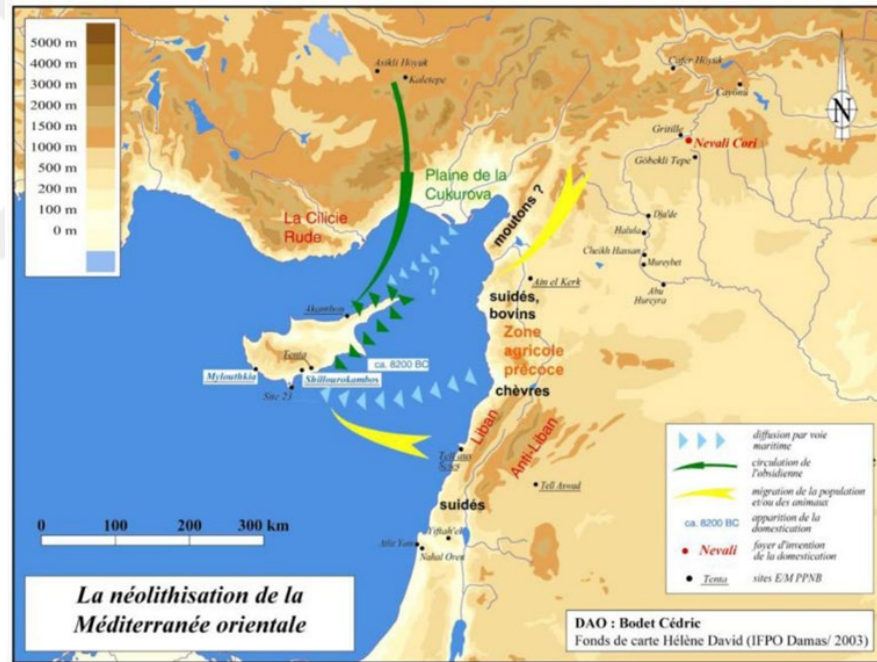
Kıbrıs, uzun bir süredir, belki de yaklaşık 5 milyon yıldır bir okyanus adasıdır. Okyanus derken, fil ve su aygırı gibi karasal hayvanlar - genellikle yüzebilen türler - tarafından zorlukla istila edilen bir ada kastedilmektedir. 1980’lerde A. H. Simmons, Akrotiri’de kültürel kalıntılarla bulunan su aygırı ve fil kemiklerinin Neolitik öncesi bir su aygırı "öldürme alanı" olasılığını gösterdiğini öne sürmüştür ancak herhangi bir kanıt bulamamıştır. Birçok jeolojik birikim veya Kıbrıs’ın endemik su aygırı / fil

faunasının doğal alanları gibi, Akrotiri de muhtemelen benzer bir doğal birikimdir (Davis, 2003:258-259).

Neolitikleşme Süreci

Adada Neolitik Dönem, Levant ile ilişkili olarak Cypro-PPNA, PPNB (Cypro-EPPNB, Cypro-MPPNB, Cypro-LPPNB) ve ardılı Khirokitia evresi olarak adlandırılmıştır. Adanın ilk iskanı MÖ 7000'de gelişkin Neolitik topluluklar (Khirokitia Evresi) ile ilişkilendiriliyordu. Ancak A. Aetokremnos kaya sığınağından elde edilen verilerle ilk iskanın yaklaşık MÖ 10.000'de Epipaleolitik topluluklarca gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Akrotiri Aetokremnos kaya sığınağı 1980lerin sonunda tespit edilip kazılara başlanmıştır. Anakaradan adaya ilk gelenler buranın pigme hipopotamlarla dolu olduğunu görmüşler ve bunları avlamak için zaman zaman yerleşik düzene geçtikleri düşünülmüştür. Yöreye özgü silisli şist ve mavi pikrolitin alet ve boncuk yapımında kullanıldığına bakılırsa, adayı tüm kaynaklarıyla keşfetmişlerdir. Başka yerlerde öldürülen hipopotamlar kesilip yenmek için Aetokremnos'a taşınıyordu. İklimsel etkiyle de soyları tükenmiştir. Bu ilk ziyaret olarak değerlendirilen süreç kaynakların tükenmesiyle son bulmuştur (Broodbank, 2016: 149). Aetokremnos ile Khirokitia Evresi arasında yaklaşık 2500 yıllık bir boşluk olduğu düşünülüyor ve Kıbrıs'ta Neolitik Dönem'in MÖ 7000'de, Khirokitia Evresi olarak adlandırılan süreç ile başladığı kabul ediliyordu. Ancak Klimonas yerleşmesinden elde edilen veriler ile kronolojik boşluk tamamlanabilmiştir. Klimonas yerleşmesinde PPNA sonuna tarihlenen veriler anakara ile kurulan ilişkiyi ortaya koymuştur. Hipopotamların neslinin tükenmesinden sonra adaya getirilen domuzların varlığı kesinleşmiştir. Klimonas köylüleri (tıpkı Asprokremnos'ta yaşayanlar gibi) buğday yetiştiricileri ve yabani domuzu avcılarıydı. Yabani domuzlar, yarı yabani keçiler ve sığırlar ile kediler adaya gelen ilk gruptur (Broodbank, 2016: 175). Bu ilk gelen hayvanlardan sonra koyunlar ve tilkiler, en son olarak yabani alageyiklerin geldiği saptanmıştır. Çalışılan hayvan kemiklerinden anlaşıldığı üzere anakaradan düzenli aralıklarla hayvan getirilmiştir. Shillourokambos yerleşmesinden elde edilen verilere dayanılarak adaya en az sekiz kez hayvan getirilmiş olduğu belirlenmiştir (Broodbank, 2016: 177). Anakaradaki

Erken PPNB ile çağdaş olan Cypro-PPNB süreci, en erken tarım topluluklarını yansıtan yerleşmelerden Parekklisha- *Shillourokambos*, Kissonerga- *Mylouthkia*, Kritou-Marottou - *Ais Yiorkis*, Akanthou-Tatlısu MÖ 8400- 7000 arasına tarihlenmektedir (Peltenburg vd., 2001). Khirokitia Evresi tarımcı köyleri temsil etmektedir ve Khirokitia-*Vounoi*, Kalavassos-*Tenta*, Kholetria-*Ortos* yerleşmelerinden tanınılıdır. *Shillourokambos* ve Akanthou yerleşmeleri Anadolu kaynaklı obsidiyenin bulunması açısından önemlidir. Genel olarak bitmiş alet halinde getirildiği düşünülen obsidiyen, Akanthou yerleşmesindeki verilerle farklı bir boyut kazanmıştır. Adada bilinmeyen obsidyen alet yapım süreci yerleşmede tanımlanmıştır (Şevketoglu, 2002: 103).

Şekil 4.1: Kıbrıs ve Doğu Akdeniz kıyı ilişkileri (Bodet, 2013: 8, fig. 6).

Kıbrıs adasındaki Kissonerga-Mylouthkia ve Parekklisha-Shillourokambos mevkilerinde bulunan su kuyuları, MÖ 9. yüzyılın ikinci yarısından 7. binyılın ortalarına kadar uzanan, bilinen en eski kuyulardır (Guilaine vd. 2011; Peltenburg 2012). Cypro-PPNB mimarisi, Kissonerga-Mylouthkia'da bir kuyu ile Parekklisha-Shillourokambos'ta bir dizi çukur ve 3 kuyu ile temsil edilir. Mylouthkia'daki 116

numaralı kuyuda, 12 yaban domuzu ve 7 keçi kalıntısına rastlanmıştır. Birbirine karışmış altı bireyin kalıntıları bulunmuştur (Lorentz 2020:99; Vigne vd. 2014: 164). Bu bağlamda bakıldığında iskeletlerin bilinçli olarak kuyulara atıldığı düşünülebilir ve kuyuların açılma nedenleri temiz su ihtiyacını karşılamak olabileceği gibi, ritüel amacına da yönelik olabilir. Çok derin olabilen (8 m ve daha fazla) bu kuyuların açılması için harcanan işgücü düşünüldüğünde planlanmadan kazılmasına olanak yoktur (Peltenburg 2012: 71-76). Kuyuların bilinçli olarak doldurularak kapatılması da sembolik bir uygulamayı ifade etmektedir (Dawson, 2005: 17-18). Sözü edilen kuyularda einkorn (*Triticum monococcum*), emmer (*Triticum dicoccum*) ve hulled barley (*Hordeum sativum*) kalıntıları tanımlanmıştır (Colledge ve Conolly 2007:56).

Kıbrıs'taki Çanak Çömlekli Neolitik dönem, Çanak Çömleksiz Neolitik dönemin çöküşünden yaklaşık 1000 yıllık bir boşluktan sonra, MÖ 4400-3900/3700 arasında tamamen gelişmiş olarak ortaya çıkmıştır (Manning, 2013:521).

IV. A. 2. GİRİT

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Yunanistan'ın yaklaşık 160 km güneyinde, Ege'deki en büyük adadır. Doğu-batı yaklaşık 254 km, kuzey-güney 50 km'dir. Genel topografyası çeşitlilik gösterir ancak belirleyici yapı dağlardır. Tektonik kökenli yapısal oluşum adayı doğu-batı doğrultusunda uzanan dağlarla bölmüştür. Ada'nın yüksek dağları, daha hızlı büyüyen blokları temsil ederken, alttaki bölgeler arasında yavaş yükselme ya da hatta görece çökme atakları tanımlanmıştır. Adanın dik güney etekleri yaklaşık 2000 m yüksekliğindeki Girit Dağları ile güneyindeki 2000 m derinliğindeki havzalar arasında morfolojik devamsızlık dikkat çekicidir (Sakellariou ve Galanidou 2016: 170-171; Sarpaki, 2012: 35).

Neolitikleşme Süreci

Adada İlk Neolitik Dönem Knossos ve kuzeyindeki Katsambas (Galanidou ve Manteli, 2008) yerleşmelerinden bilinmektedir. Genel olarak yüzey araştırmalarından elde edilen verilere dayanılarak adanın diğer bölgelerinin bu dönemde yerleşilmemiş olduğu düşünülmektedir. Yapılan yüzey araştırmalarında sadece Son Neolitik çanak çömleğinin bulunmuş olması bu düşünceyi destekler ancak daha erken süreçlerin dolgu altında kalma olasılığı da göz ardı edilmemelidir (Tomkins ve Day, 2001: 259; Tomkins vd. 2004: 51). Genel kronoloji; MÖ 6000-5700 arası Akeramik, MÖ 5700-4500 arası İlk Neolitik olarak verilebilir. Knossos XI Akeramik Dönemi, X. tabaka ise İlk Neolitik Dönemi temsil etmektedir. İlk Neolitik çanak çömleği erken örnekleri Güney Ege'den de bilinen Açıklı Monokrom Mallardır ve çok az sayıda boyalı parça bulunmuştur (Tomkins vd. 2004: 52). Besin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Koyun, keçiden daha yoğun olarak bulunmuşken domuz daha az oranda ve sığır çok daha az sayıda tanımlıdır. Yabani hayvanların da yoğun olduğunu belirtmek gerekmektedir. En yoğun grubu alageyik ve yaban keçileri oluşturmaktadır. Bu yabani türlerin de adaya özgü olmadığı dışarıdan getirildikleri saptanmıştır (Ripoll, 2013: 133). Evans ve N. Efstratiou akeramik tabakalarda saptanan buğdaya dayanarak Anadolu ile olan ilişkiye dikkat çekmiştir (Efstratiou, 2013: 28; Evans 1994,1). İlk Neolitik Dönem çocuk gömüleri dikkat çekicidir. Ana kayaya açılmış çukurlara gömülmüş toplam yedi çocuk mezarı bulunmuştur (Georgidas, 2011: 35).

Knossos'un Anadolu'nun kıyı bölgesinden küçük bir agropastoralist topluluk tarafından kurulduğu düşünülmektedir (Broodbank ve Strasser 1991). Girit, güneybatı Anadolu kıyılarına 200 km'den fazla bir mesafededir, ancak araya giren birçok ada nedeniyle anakaradan görünür değildir, iyi hava koşullarında yakındaki Kerpe adasından görülebilmektedir. Öngörülen güzergâh anakaradan adaya 4 ila 10 günlük değişken bir seyahat süresini verir, güzergâh üzerindeki adalar yapılan deniz yolculuğunun riskini azaltan etken olarak değerlendirilmiştir (Colledge ve Conolly 2007:63). Yerleşimin kurulması avcı-toplayıcılar ve erken çiftçiler arasındaki sistematik temasın öne çıkardığı ve önceden var olan deniz kaynaklı bağlantıların kolaylaştırdığı (birçok) aktif bir göçün sonucu olarak gören araştırmacılar Batı

Anadolu kıyı bölgesi yayılımına, iç yollara ek olarak, MÖ 6700'den itibaren Doğu Akdeniz'den Doğu Ege'ye giden deniz yollarını da eklemişlerdir (Horejs vd. 2015, Douka, 2017: 312-313). Kıbrıs, yaklaşık iki bin yıl sonraki Knossos yerleşimcilerinin köken bölgesi olabilir ancak şimdiye kadar böyle bir hareketi destekleyecek ikna edici bir kanıt bulunmamıştır (Douka, 2017: 314).

IV. A. 3. SİCİLYA VE MALTA

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

Sicilya'nın Holosen iklimsel değişimi oldukça az bilinmektedir. Genel olarak hidrolojik değişimlerin yaşandığını gösteren kayıtlar mevcuttur, bunlara göre nemli olan iklim yaklaşık 8000 yıl önce değişmeye başlamış ve daha kurak koşullara doğru evrilmiştir (Frisia vd., 2006: 388). Sicilya'nın kuzeyinde kıyından 20 ila 40 km ve güney İtalya'dan 55 ila 115 km arasında Yedi Aeolian Adası yer almaktadır. Volkanik aktivite en çok Vulcano ve Strömboli'dedir (Dawson, 2011: 44). Sicilya ile Afrika arasında bol balıklı sığ sular hakimdir ve bağlantıyı sağlayan küçük adalar mevcuttur. Bunlar Sicilya'nın batı ucunda La Favignana, Marettimo, Levanzo ile açık denizde yer alan Malta, Gozzo, Pantelleria, Tunus kıyılarına yakın Tabarka, Galite, Zembra, Cebre ve Kerkenna adalarıdır (Braudel, 2017: 191).

Sicilya'nın 97 km güneydoğusundaki Malta, 316 km²lik yüzölçümüyle coğrafi olarak Afrika ve Avrupa arasında bir basamak olarak kabul edilebilir (Atalay 2001: 118). Dağ yoktur ve en yüksek nokta mevcut deniz seviyesinden 253 m yüksektir. Tarımın gelişi ve sonraki dönemlerin kanıtlanabilir denizcilik faaliyetleri, deniz seviyesinin bugünkünden 6 m daha düşük olduğu zamanlarda gerçekleşmiştir (Gambin 2020: 341,343).

Harita 4.2: Sicilya, Malta ve çevredeki küçük adalar (Dawson, 2010: 85, fig. 2).

Neolitikleşme Süreci

Sicilya'nın kuzey kıyısındaki Grotta dell'Uzzo verilerine göre Neolitik Dönem yaklaşık MÖ 6700lerde başlamıştır. Tusa'ya (1996) göre, güçlü bir Mezolitik geleneğe sahip yerli avcı-toplayıcılar, yaşam biçimlerini geliştiren Neolitik kültürün bazı unsurlarını benimsemişlerdir ve Mezolitik sonu ile İlk Neolitik arasında buna bağlı olarak bir geçiş süreci tanımlamıştır (Frisia vd. 2006: 388). Yaklaşık olarak 7700 yıl önce, evcil sığır, domuz, koyun ve keçinin beslenme ekonomisine girdiği saptanmıştır. Domuzun bölgede yerel olarak evcilleşmiş olduğuna dair görüşler de yaygındır. Balıkçılık ve avcılığın da yoğun olarak devam ettiği belirlenmiştir (Frisia vd. 2006: 398; Pessina ve Tiné, 2008: 213). Kültüre alınmış bitkiler yine aynı yerleşmeden bulunmuş ve *T. dicoccum*, *T. monococcum*, *H. vulgare*, *L. Culinaris* olarak tanımlanmıştır (Antolin ve Buxo, 2012: 96). Çanak çömlek verilerine bağlı olarak Pre-Stentinello ve Stentinello olarak adlandırılan Neolitik Dönem ilk çanak çömlek grubu Pre-Stentinello, Grotta del Kronio ve Grotta dell'Uzzo'da MÖ 6000-

5750 yılları arasına tarihlenmiştir (Pessina ve Tiné, 2008: 46). MÖ 6. binyılın ikinci yarısında, *Impressed Ware* köyleri güney İtalya ve Sicilya'nın kıyı bölgelerinde yaygındır ve aynı zamanda Malta ile çevresindeki adalara yerleşilmiştir (Leighton, 1999: 54).

Malta Adası'nda ilk iskana yönelik kanıtlar MÖ cal 5200lere tarihlenen Ghar Dalam yerleşmesinden elde edilmiştir. Sicilya kökenli çiftçilerin çanak çömlek ve evcil hayvanlar da dahil olmak üzere diğer unsurlarla adaya gelerek süreci başlattığı yaygın kanıdır. Sicilya ile olan ilişkiler yerleşmede bulunan Panteliara ve Lipari obsidyenleri, Monti Iblei çakmaktaşılarıyla ispatlanmıştır (Malone vd., 2009: 342; Patton, 1996: 11; Robb ve Farr, 2005: 29, Trump, 2002: 23-24). Malta'daki ilk çanak çömlek Stentinello grubunu temsil etmektedir ve adada bulunan kil yataklarından yerel üretimdir (Malone, 2003). Malta Neolitik süreci Sicilya'nın bir yansıması olarak yorumlanmıştır. Komşu bölgelerin aksine, adalardaki insan varlığının ilk izleri, zaten evcil bitki ve hayvanlarla donatılmış gelişmiş bir yerleşik tarım toplumunu göstermektedir. Ghar Dalam evresinin ardından mağara yerleşimleri yerini doğu Sicilya'nın hendekli yerleşimlerine bırakır (Gregory 2017: 24).

IV. A. 4. KORSİKA VE SARDİNYA

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Korsika ve Sardunya büyük olasılıkla Holosen'in başlangıcında 10 km genişliğinde bir kanalla ayrılmıştır (Bednarik 2001:13). Sardunya, İtalyan anakarasından 12 km'lik mesafededir.

Neolitikleşme Süreci

Sardinya'da (Grotta Verde ve Grotta dei Cervi) ve Korsika'da İlk Neolitik Dönem MÖ 6.bin yılda ağırlıklı olarak kıyılarda ya da yükseltisi az olan coğrafi alanlarda, mağaralar ve kaya sığınaklarından tanımlıdır. Tanımlı açık hava yerleşimi sayısı oldukça azdır. *Cardial* kültürü yayılım alanı içinde değerlendirilmektedir (Atzeni,

1981; Camps, 1988). Grotta Verde yerleşimi kısmen su altındadır (günümüz su seviyesinden 8-10 m), insan gömütlerine dair iskelet kalıntıları, *cardial* çanak çömlek, az sayıda evcil hayvan kemiği (ağırlıklı olarak koyun-keçi, daha az oranda domuz ve sığır) bulgularıyla tanımlanmıştır. Bulunan çanak çömlekler MÖ 9. ve 7. binyıl arasındadır (Castagnino Berlinghieri vd. 2020: 324).

Adalar *Cardial* Neolitik olarak tanımlanabilecek verilere sahiptir. Korsika’da obsidyen kullanımı yaygın değilken Sardinya’da daha fazladır. Geçim faaliyetleri, deniz kaynaklarının sömürülmesi ve endemik türlerin ve bazen kuşların avlanması şeklindedir (Mavridis, 2003: 69)

IV. B. KIYI VE İLİŞKİLİ BÖLGELER

Bu başlık altında ele aldığımız bölgeler Akdeniz kıyısı ile doğrudan ilişki kurulabilecek bölgelerdir. Doğu, Orta ve Batı Akdeniz olarak ayrılan temel coğrafi tanıma bağlı kalınarak doğudan batıya doğru bir seçim yapılmıştır.

IV. B. 1. KUZEYDOĞU AFRİKA

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

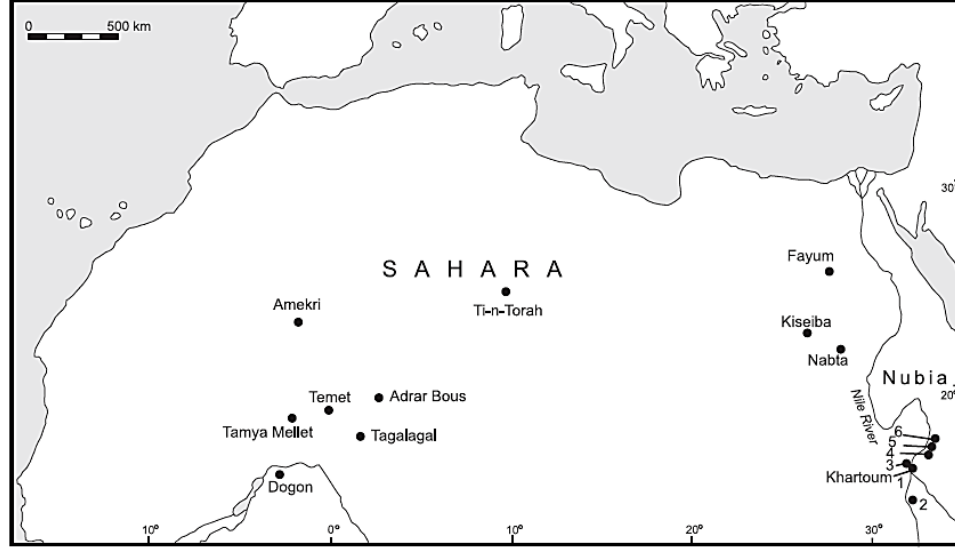
Libya kıyıları ile Mısır’ı içine alan bölge; Sina yarımadası ile doğusundaki İsrail ile sınır oluştururken, güneydoğu sınırını Kızıldeniz belirlemektedir. Güneybatıda Gilf Kebir platosu ve Kızıldeniz boyunca devam eden dağlar bölgenin yüksek kesimleridir. Batısını Fizan Çölü sınırlandırırken Libya ve Mısır arasında ise vahaların bulunduğu çöller yer almaktadır. Libya’nın Akdeniz kıyıları yer yer ovalıktır, güneye doğru yükseklik artar. Bölgenin kültürel sürecinde de belirleyici olan Nil Nehri’nin 6670 km’lik uzunluğunun yaklaşık 1500 km’si Mısır’dan geçmektedir. Etiyopya’nın yüksek yerlerinden kaynağını alan Mavi Nil, Hartum’da (Khartum-Sudan) Beyaz Nil ile birleşerek Mısır’ın doğusunu kuzey-güney yönünde kat ederek Akdeniz’e dökülür. Nil Nehri’nin batısında Batı Çölleri-Sahra, doğusunda ise Doğu Çölü yer almaktadır. En önemli ova, Nil’in Akdeniz’e doğru oluşturduğu

Nil Deltası'dır. Bu delta Aşağı Mısır olarak da adlandırılır. Deltanın kuzey-güney yönlü uzunluğu 161 km, batıda İskenderiye ve doğuda Port Said arasındaki genişliği ise yaklaşık 250 km'dir. Afrika'nın genelinde deniz seviyesinin altında çok sayıda kapalı havza bulunmaktadır. Bunlardan en büyüklerinden biri Mısır'ın kuzey kesiminde en alçak yeri -45 m olan Fayum ve batısındaki -133 m olan Kattara'dır (Atalay, 2001: 426, 439-440, 445).

Afrika'nın kurak bölgeleri, özellikle Sahra'nın batısındaki çöllerin olduğu alan, Holosen başlarında günümüzden çok daha nemli bir iklime sahiptir. Sahra'nın güneyi Sahel olarak adlandırılan bölge ise yoğun otlak alanlarıdır (Atalay, 2001: 430). Sahra, aralıklı yeşillenme dönemlerinin yanı sıra, insan göçü için coğrafi bir engel oluşturmaktadır. Fayum'daki Holosen göl sevilerindeki dalgalanmalar, Nil Nehri seviyeleri için de vekil kayıtlar niteliğindedir. MÖ 7.400, 5.800, 4.000lerde gölün seviyesi düşerken, MÖ 6.100 ve 4.100lerde ciddi su baskınlarını yansıtan yüksekliğe sahiptir (Butzer, 1997: 165; Burroughs, 2005: 182). Yaklaşık 6000 yıl önce yükselen deniz seviyesinin de Nil Deltası'nın drenaj özelliklerini değiştirdiği ve yoğun alüvyonlu dolguların oluştuğu saptanmıştır (Burroughs, 2005: 222).

Neolitikleşme Süreci

Yakındoğu temelinde kabul edilen neolitikleşme sürecini Afrika açısından değerlendirdiğimizde farklı bir tablo ile karşılaşılır. Pleistosen sonuna kadar, Afrika ve Yakındoğu'da yabani kaynaklar kullanılmıştır ancak bu süreçte Afrika'daki temel farklılık çanak çömlek kullanımıdır. Yakındoğu'da tarım ve hayvancılık Holosen başında ortaya çıkmış ve çanak çömlek çok daha sonrasında yaygınlaşmıştır. Afrika'da aynı zamandaki topluluklar ise çanak çömlek kullanan hareketli avcı-toplayıcı-çobanlardır (*mobile hunter-gatherer-livestock keepers*) (Linseele, 2010: 52, 59, 60, 61).

Harita 4.3: Afrika’da bulunan en erken çanak çömleklerin dağılımı (GÖ 10. ve 9. Bin) (Haaland, 2007: 170, Fig. 2)

İlk olarak yerel sığır besledikleri bilinmektedir ancak evcil sığır tartışmalı bir konudur. Mezolitik Dönem’de sığır çobanlarının varlığı Sahra’dan yaygın olarak bilinmektedir. Araştırılan alanlarda ilk süreçte evcil koyun ve keçi yoktur, sonraki aşamada Levant üzerinden besin ekonomisine dahil olmuşlardır. Evcil domuz ise Mısır’a kültüre alınmış bitkilerle aynı süreçte yaklaşık MÖ 6200lerde dahil olmuştur (Linseele, 2013: 98; Bar-Yosef, 2013: 243). İklimin genel olarak kurak olması sebebiyle bitkiler ikincil planda kalmış (Nil ve Etiyopya dışında) ve evcil hayvanlar beslenmede daha önemli bir rol oynamıştır (Linseele, 2013: 100). Yabani bitki toplayıcılığında ise sorgum (*Sorghum bicolor*) önemli bir yer tutar. *Sorghum* gibi yabani bitkilerin ana besin kaynaklarından biri olmasıyla ilişkili olarak tarım öncesinde öğütme taşları ve depolama alanları da yaygındır. *Sorghum* ile yapılan lapa gibi besinlerin hazırlanmasıyla ilişkili olarak da çanak çömleğin ortaya çıktığına dair görüşler mevcuttur.

Neolitikleşme sürecinin takip edilebildiği en erken verileri değerlendirdiğimizde; Mısır, Batı Çöl ’de (Western Dessert) yer alan Nabta Playa ve Bir Kiseiba’daki yerleşmeler dikkat çekicidir. Yaklaşık MÖ 8000’de sığır çobanlığı yapıldığının

bilindiği bu bölgeye yaklaşık MÖ 5600’de, tarım gelmeden önce evcil koyun ve keçi geldiği anlaşılmıştır. El-Nabta Evresi’nde kültüre alınmış arpa ve buğday kalıntılarına rastlansa da kesin veriler yoktur. El-Adam Evresi sürecinde görülmeye başlayan ve gelişerek devam eden oval ve yuvarlak planlı, çukur tabanlı yapılar ve (*walk-in wells*) gömülü kuyular ile yapı içi ocaklar, depolama çukurları gibi tanımlı mimari özellikler yerleşik yaşamı yansıtabilecek unsurlardır. Ancak yapılan çalışmalardan anlaşıldığı kadarıyla yerleşmelerin geçici sürelerde ve yenilenerek kullanıldığı düşünülmektedir. Kültür, Sahra çobanları ile ilişkisini ortaya koyan çanak çömlek geleneğine ve buluntu grubuna sahiptir.

Aşağı Mısır’a baktığımızda tanımlı iki kültür bölgesinden söz edilebilir. Bunlardan biri en yoğun çalışılmış olan Fayum kültürüdür. Yaklaşık olarak MÖ 5000-4000 arasına tarihlendirilen kültür Qarun Gölü ile ilişkili konumsal/yerleşim değişkenlerinin görüldüğü Fayum çöküntüsünde tanımlanmıştır. Yerleşmelerde tanımlı bir mimari yapıya rastlanmamıştır; ancak hasır ile örülmüş derin depolama çukurları ve ateş yerleriyle ocaklar yaygındır. Fayum’daki yerleşmelerin boyutları değişkendir ve küçük olanların büyük kamplardan gelenlerce mevsimsel olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Evcil sığır yerleşmelerin ilk evrelerinden itibaren bilindiği, koyun ve keçinin ise daha sonradan yaklaşık MÖ 5200-4500’de, emmer buğdayı (*emmer wheat*) ve altı sıralı arpa ile geldiği belirtilmektedir. Çanak çömlek genel olarak kaba, bitkisel katkılı ve yalındır. Çanak çömlek biçimleri Güney Levant ile benzerlik gösterir. Yontma taş aletlerde de yine aynı bölge ile benzer unsurlar görülmektedir. Kemik alet endüstrisinin ise genel olarak balıkçılıkla ilişkili olduğu söylenebilir (Hassan, 1985: 105; Wetterstrom, 1993: 165, Linseele, 2010: 51; Shirai, 2016)

Yine Aşağı Mısır içinde değerlendirebileceğimiz Merimde ise oval planlı kerpiç yapılar ve depolama alanlarının farklı bir alana yapılmış olması kalıcı bir yerleşim yeri olduğunu gösteren temel özelliklerdir. Fayum kültürü ile hemen hemen aynı süreci yansıtan Merimde Beni Salame buluntu grubu açısından da farklılık gösterir. Çanak çömlek geleneğinde Fayum’dan farklı olarak balıksırtı çizi bezemeli (*herringbone-incised*) çanaklar ağırlıktadır ve Yarmukian kültürü ile ilişkili

olabileceği belirtilmektedir. Levant ile ilişki kurulabilecek bir diğer unsur ise *helwan* uçlarıdır (Shirai, 2011b).

Sudan'daki veriler değerlendirildiğinde evcil sığır, koyun, keçi kalıntılarına rastlanırken kültüre alınmış herhangi bir bitki kalıntısı bulunmamıştır, bölgenin iklimsel koşulları da bu türler için uygun değildir. Bu verilere dayanılarak; Mısır'da aynı süreçte tarımcı topluluklar varken Sudan'da göçebe çobanlığın devam ettiği belirtilmektedir. Sudan'da Khartoum Mezolitik geleneğinin devamı olan çanak çömlek yaygındır sadece bezeme türü değişmiştir (Dittrich, 2013:56-58).

Bu çok geniş ve farklı yerel alanlara sahip coğrafyadan elde edilen verilerin, neolitikleşme sürecini anlamak adına yeterli olmadığını da göz ardı etmeden, Afrika Neolitikleşme sürecine genel olarak baktığımızda; ilk aşamayı doğuda Mezolitik gelenekli çanak çömlek kullanan çobanların zamanla evcil hayvan çobanlığı da yapmaya başladığı ve batıda pastoral yaşamın evcil girdiler olmadan devam ettiği bir süreç olarak tanımlayabiliriz. Bu ilk sürecin MÖ 6.binin ortalarında başladığı ve sonlarında ise ikincil bir sürecin kültüre alınmış bitkilerin gelmesiyle başladığı söylenebilir. Ancak bu süreçte Mısır dışındaki alanlarda tarıma başlandığına dair bir veri yoktur. Yakındoğu kökenli neolitik yaşam biçiminin Avrupa'ya aktarımı Mısır'da tarımın başlamasıyla hemen hemen aynı süreçtedir. Mısır'ın çekirdek bölgeye olan coğrafi yakınlığı tarımın yayılması için avantaja dönüşmemiştir. Sina Çölü; Levant ve Nil deltası arasında bir bariyer etkisi yaratmış olabilir (Bellwood, 2005: 101). Bu yayılımın göç etkisiyle olduğu tartışmalıdır. Ancak Yakındoğu'da PPNB sonunda yaşanan “çöküş”, Sina'da evcilleştirmeye dair unsurların Çanak Çömlekli Neolitik'ten önce görülmemesi, 6200 Olayı (8.2 ka BP event) değerlendirmeleri göçü destekler niteliktedir. Afrika çok farklı etkileşimlere açık olduğu kadar kapalıdır da. Nil, Sina, Akdeniz, Kızıldeniz'den Arap yarımadası yayılım ve iletişim noktalarıdır (Bar-Yosef, 2013: 244). Ancak bu çok yönlü dışsal etkileşimin yanı sıra içerde genellikle iklimsel koşullara göre şekillenmiş gibi görünen yaşam biçimleri vardır. Hem coğrafi konumu hem de bu çok yönlü komşuculuk durumu Afrika'nın değerlendirilmesini zorlaştırır. En temelde

söyleyebileceğimiz; ilk neolitikleşme sürecinde Mısır'daki Yakındoğu etkisinin varlığı, farklı bölgelerde yerel adaptasyonlarla yaşanan çeşitlemeleri olduğudur.

IV. B. 2. LEVANT

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

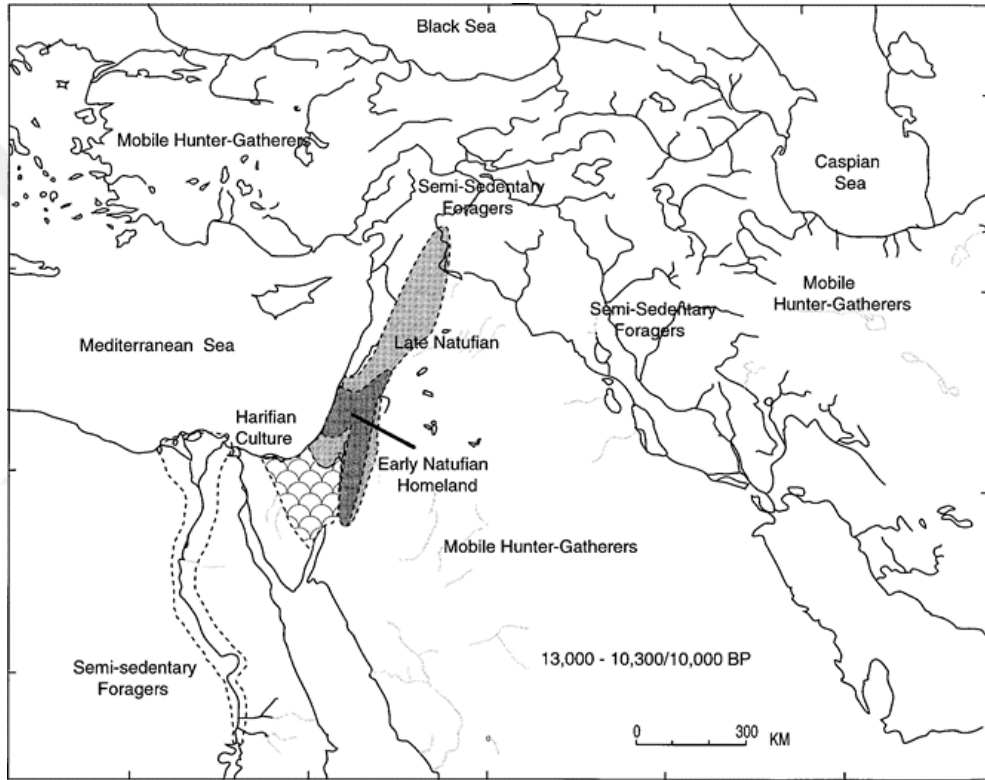
Asya ve Afrika arasında doğal bir köprü oluşturan Levant; Batı Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin ve Ürdün'ü içine almaktadır. Kuzey sınırını Amik Ovası, güney sınırını ise Sina Yarımadası belirler. Levant kendi içinde kuzey ve güney olarak da iki alt bölgeye ayrılmıştır ve bu ayrım Lübnan sınırları içindeki Litani Nehri ile belirlenmiştir. Bu genel alanı batıdan doğuya doğru belirleyen üç önemli bileşen vardır: Akdeniz, büyük Suriye-Afrika çöküntüleri ve doğuya doğru uzanan geniş çöl alanı (Suriano, 2014:9).

Kuzey Levant'ta birbirine paralel sıralar halinde uzanan Lübnan ve Anti Lübnan Dağları arasındaki Bekaa Tektonik Vadisi coğrafyayı belirler, vadi bölgenin en kurak kesimidir (Atalay, 2001: 59). Amik Ovası'nın güneydoğusunda bulunan El-Rouj Havzası; Suriye'nin kuzeybatısında, modern İdlib şehrinin 10 km batısında ve Halep'in 70 km güneybatısındadır (Iwasaki vd., 1995: 143). Batısında Vastani Dağları, doğusunda Zaviye Dağları'nın olduğu Rouj Havzası; genişliği 2-7 m arasında, uzunluğu 37 m olan küçük bir havzadır (Akahene, 2003: 12).

Güney Levant iki bölge ile tanımlanabilir. Batıda Ürdün Nehri ve Lüt Gölü-Ölüdeniz ile ılıman iklimin hâkim olduğu bölge; diğeri ise doğuda Lüt Gölü çevresindeki kurak çöl bölgesidir (Atalay 2001: 62). Güney Levant çok daha kapsamlı kıyı bölgeleri içerir. Dolayısıyla Batı Şeria (Cisjordan) ve Trans-Ürdün. Kinneret'in (Tiberias Gölü) kuzeyinde Yukarı Ürdün olarak başlayan Ürdün Nehri Ölüdeniz'de güneyde sona erdiğinden, bu kavramsal bölünme kesin değildir (Suriano, 2014:15). Ölü Deniz'in dar kıyıları, yeryüzündeki en kuru toprak alanlarıdır. Ürdün Nehri Ölü Deniz'de, deniz seviyesinden 400 m aşağıdadır (Suriano, 2014:17). Erken Holosen, Levant'ın büyük bir kısmında son 25.000 yılın en nemli evresidir (Robinson vd.:89).

Neolitikleşme Süreci

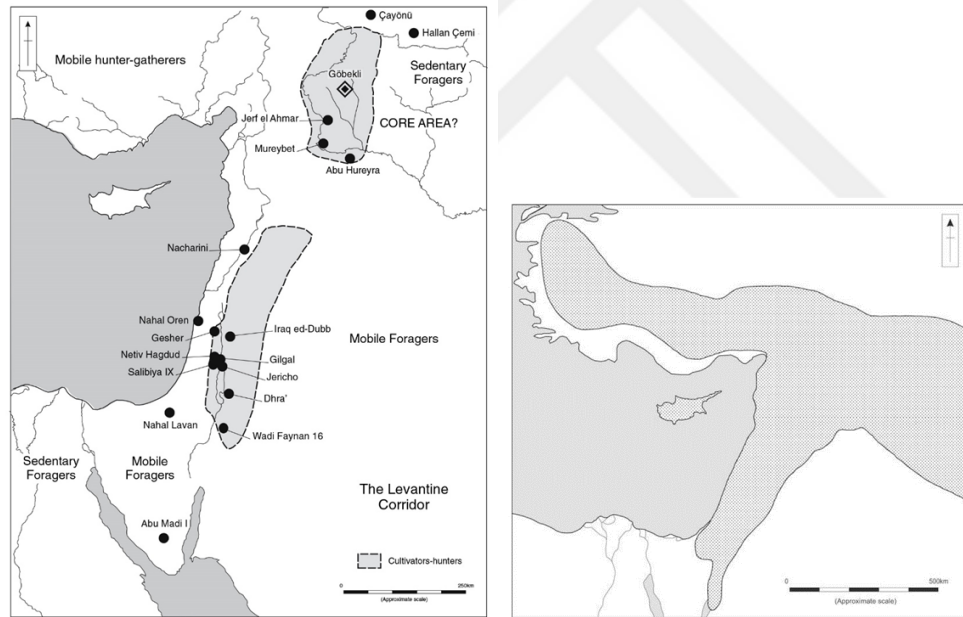
"Neolitik" olarak tanımladığımız özelliklerin çoğunun kökleri Epipaleolitik dönemdendir. 'Neolitikleşme' süreçleriyle ilişkili dönüşümleri anlamaya başlamak için, önceki Epipaleolitik Natufyen dönemde pek çok gelişme kaydedildiğini belirtmek önemlidir (Goring-Morris ve Belfer-Cohen, 2014: 147).

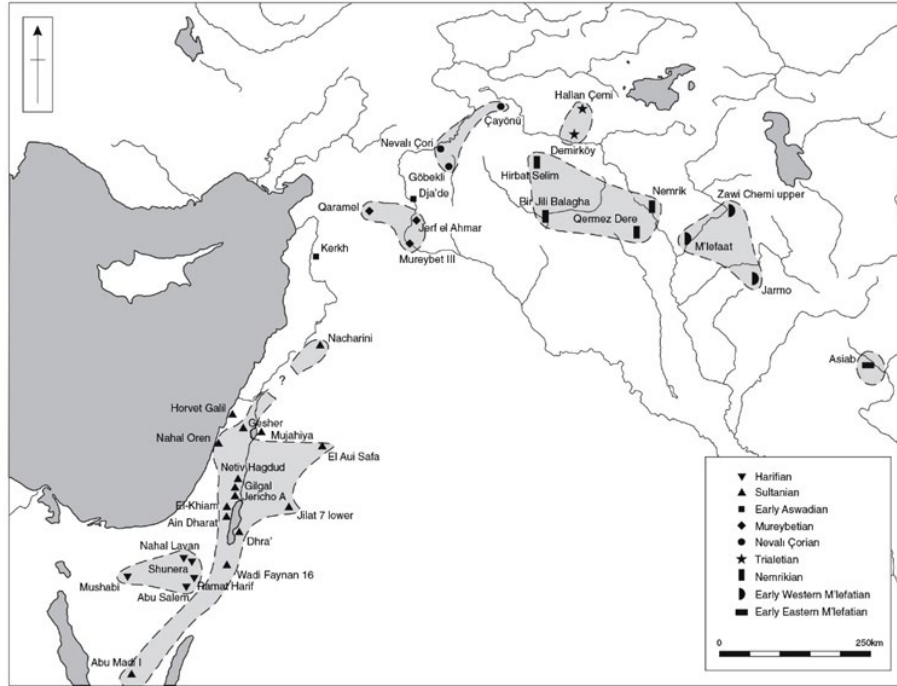
Şekil 4.2: Erken Natuf sınırları, Geç Natuf kültürünün genişlemesi ve Harifian kültür alanı (Bar-Yosef, 1998b: fig 1.).

Neolitik alt ayrımı Jericho kazılarına dayandırılarak K. Kenyon tarafından yapılmıştır. Çanak çömleksiz ve çanak çömlekli ayrımına detaylandırarak, PPNA ve PPNB dönemlerini tanımlamıştır. Bu adlandırmada Goring-Morris and Belfer-Cohen bir değişiklik önermiştir. Geç Neolitik 1 ve 2 için çanak çömlekli Neolitik Çağ A ve B'nin kullanılmasını önermişlerdir (Goring-Morris ve Belfer-Cohen, 2014: 149). Bununla birlikte, Levant Neolitik Çağ'ın tüm evrelerinin Jericho'da bulunmadığı

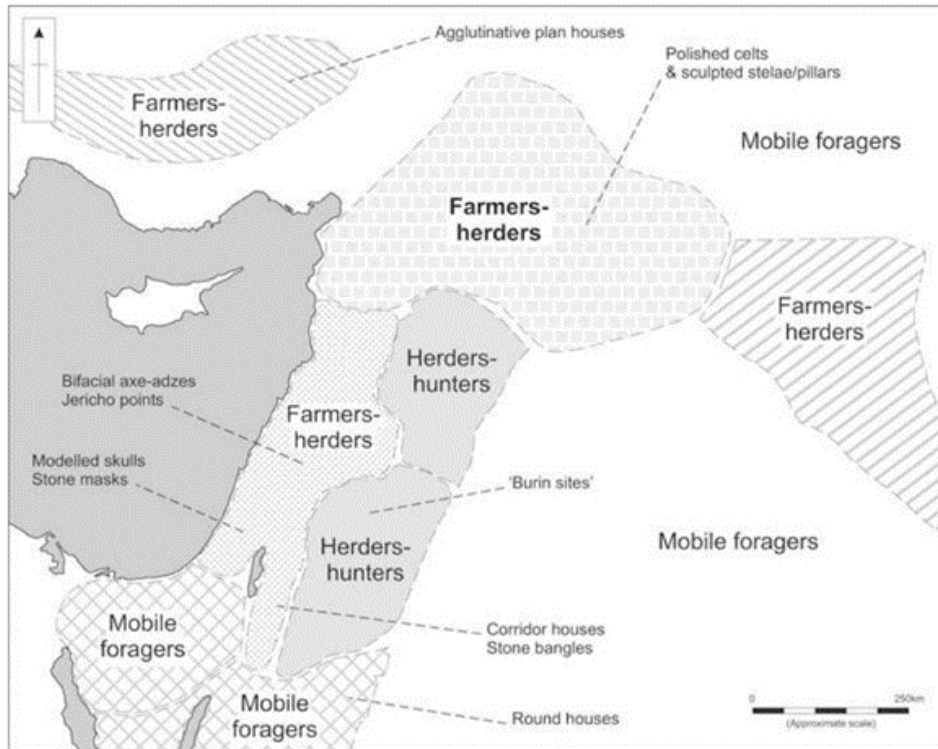
anlaşılmıştır. Özellikle neolitikleşme süreci tanımlı değildir. Levant'ta tarıma geçiş MÖ cal 9700 ile 6200 arasında yavaş ve karmaşık bir süreçtir. Levant'ta çalışan prehistoryacılar 'Khiamian', 'Sultanian', 'Harifian' gibi adlandırmaları kullanmışlardır. Khiamian kültürü PPNA ile ilişkilidir. Jericho'da PPNA ile PPNB arasında boşluk vardır. Bu olasılıkla bir geçiş evresi olarak tanımlanmıştır ve İlk PPNB olarak adlandırılmıştır. Ain Ghazal temelinde ise PPNC süreci tartışılmıştır. Ancak bazıları tarafından Terminal PPNB ya da Son PPNB olarak adlandırılmaktadır. Benzer problemler PN süreci için de söz konusudur. Garfinkel (1999) Jericho PNA ile Yarmukian evresini eşleştirmiştir. Sha'ar Hagolan ve Munhata yerleşimlerinden tanımlanan Yarmukian kültürü PN sürecinin en erken süreçlerini yansıtır (Sharon, 2014:48-49).

Şekil 4.3: a: PPNA Levant koridoru (Asouti, 2006: 91, fig. 3), b: PPNB etki alanı (Asouti, 2006: 90, fig. 2).

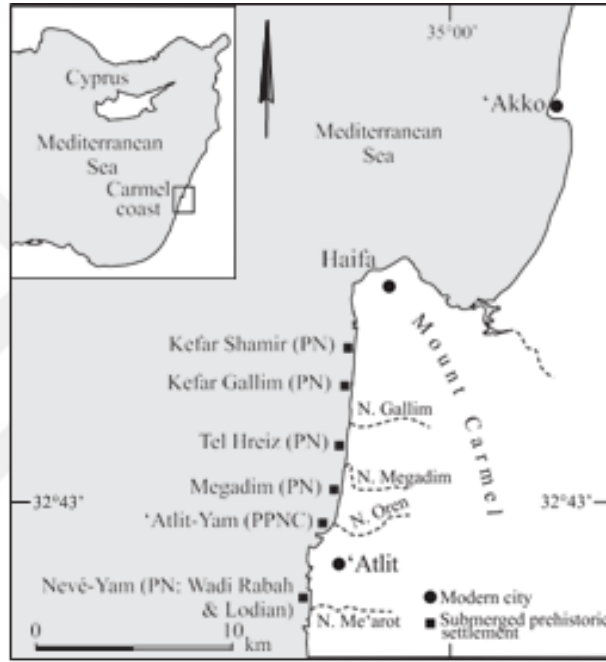

Şekil 4.4: Yontmataş tipolojilerine göre PPNA ve EPPNB kültürel sınırları (Asouti, 2006: 96, fig. 4).

Şekil 4.5: PPNB kültürel farklılıklar (Asouti, 2006: 100, fig. 6).

Karmel kıyılarındaki sualtındaki tarih öncesi yerleşimler esas olarak iki döneme aittir: PPNC ve Son PN Wadi Rabah kültürü. Ayrıca Nevé-Yam yerleşmesinde Orta PN Jericho IX kültürünü (Lodian) temsil eden az da olsa bulgu ortaya çıkarılmıştır. GÖ 6500-7000e tarihlenen altı PN yerleşmesi tanımlıdır: Kefar Shamir, Kefar Gallim (Kuzey), Kefar Gallim, Tel Hreiz, Megadim ve Nevé-Yam; bu yerleşmeler 0-5 m su altında kalmıştır (Galili vd. 2004:1).

Şekil 4.6: Karmel kıyısındaki sualtı yerleşmeleri (Galili vd. 2004:2)

IV. B. 3. ANADOLU GÜNEY KIYILARI

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

Girit ve Rodos adaları üzerinden Teke Yarımadası'nda Anadolu sınırlarına giren Toros Dağları'nın güneyinde kalan kıyı alanları olarak tanımlayabileceğimiz bu bölge; Toroslar temelinde iki ana bölüme ayrılmaktadır. Batı bölümü Teke Yarımadası ile Antalya Körfezi'ni; doğu bölümü ise Mersin Körfezi'ne kadarki alanı kapsar. Batı bölümde Torosların iki önemli kolu olan Akdağlar ve Katrancı dağları

ile Beydağları yer almaktadır, bu iki dağ sistemi arasında ise Elmalı-Korkuteli oluğu uzanır. Doğu bölümdeki Seyhan ve Ceyhan Nehirlerinin getirdiği alüvyonların birikmesi ile oluşmuş Türkiye'nin bu en büyük delta ovası Çukurova, Adana ovası olarak da bilinmektedir. Aynı zamanda bu bölümün batı kesimi Dağlık Kilikya, doğu kesimi ise Ovalık Kilikya olarak da adlandırılmıştır. Dağlık Kilikya genel hatlarıyla Alanya ile Mersin arasını, Ovalık Kilikya ise Mersin'den İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan bölgeyi içermektedir. İskenderun ve Mersin körfezlerinin dışında kıta sahanlığı çok dardır. Genel olarak girintili-çıkıntılı ve falezli yüksek kıyılar hakimdir (Atalay ve Mortan, 1995: 311-312, 320).

Doğuda Suriye ve Levant'a açılan bu bölge; Suriye ve iç Anadolu geçişini sağlayan ana yollardan biri konumundadır. Ancak Çukurova, bir delta ovası olarak hızla değişen ve büyüyen bir ovadır; son araştırmalar PN Dönemi'nde kıyı şeridinin bugünkünden çok daha içeride olduğunu ve bu nedenle Yumuktepe gibi dağlık bölge ile delta ovasının kesişme noktasındaki yerlerin dışında bu döneme ait yerleşmelerin bulunması çok güçtür (Caneva- Marcolongo, 2004: 23).

Çukurova'nın en yeni alüvyonlu düzlüklerinin bugünkü deniz kıyısına yakın bölümleri Holosen ortalarından (Klimatik Optimumdan), yani günümüzden önce 6000-5000 yıldan bugüne kadar gelişmiş birkaç dizi kıyı kumulu ve onun deniz kenarındaki kumsallarından oluşmakta, kuzeyinde ise akarsuların getirdikleri alüvyonlarla kaplı delta ovaları bulunmaktadır. Bu delta ovaları ile kıyı kumulları-kumsal şeritleri arasındaki kuşakta ise yer yer lagün gölleri yer almaktadır. Mersin'den doğuya doğru kıyı çizgisi, Toros dağ eteğinden uzaklaşmaya başlar. Bunun nedeni Tarsus (Berdan) Çayı'nın getirdiği alüvyonlarla bir delta ovası oluşturmuş olmasıdır (Erol, 2003:63). Çukurova'dan Gavur Dağları ile ayrılan Amik Ovası; Hatay'ın güneydoğusunda Amanos Dağları'nın doğusunda yer alır. Amanos Dağları Güneybatı-Kuzeydoğu doğrultusunda İskenderun Körfezi kıyısına paralel bir duvar gibi uzanır. Doğusunda geniş ve çöl niteliğinde Kuzey Suriye düzlükleri vardır. Ova; Suriye-Filistin, Çukurova ve ona bağlı olarak İç Anadolu, Güney Doğu Anadolu- Doğu Anadolu bölgelerinin doğal birleşme noktasıdır. Mezopotamya'nın Ege ve bahsi geçen bölgelerle ilişki kurabilmek için Akdeniz'e açılabileceği en

uygun yerdir. 90 km² lik Amik Gölü ile etrafındaki 200 km² lik bataklık 1980’de kurutularak tarım alanı haline getirilmiştir. Bu ova; Asi Vadisi, Afrin Vadisi ve Karasu Vadisi ile doğuya doğru genişler.

Neolitikleşme Süreci

Amik Ovası’nda ilk kazılar 1936-1949 yılları arasında, Sir Leonard Woolley tarafından; Tell Açana, El Mina, Tell es-Şeyh, Tabara El-Akrad höyüklerinde yapılmıştır. 1932-1938 yılları arasında ise R. Braidwood’un bilimsel başkanlığında; Çatalhöyük, Tell el- Judeidah, Tell Tayinat, Tell Tayinat el-Şagır, Tell Tutail el-Sharki, Tell Kurcuoğlu, Tell Dhahab ve Tell Kurdu yerleşmelerinde kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalardan sonra R.Braidwood; bölge için bir kronoloji oluşturmuştur. Terminolojide Amik ya da Amuk Kronolojisi olarak yer bulan bu silsile Erken PN ile başlayıp geç dönemlere kadar devam eder. Tell el-Judeidah ile Tell Dhahab yerleşmelerinden elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan Amik A ve B evreleri Erken ve Geç PN Dönemi’ni temsil etmektedir. Amik A Evresi; Tell el-Judeidah yerleşmesinde kalın bir dolguyla, Tell Dhahab yerleşmesinde ise sadece buluntularla saptanmıştır. Bu evrede tanımlı bir mimari kalıntıya rastlanmamış, sadece ocak yeri olduğu düşünülen yanıklı bir alan tespit edilmiştir. Yontma taş aletlerin %25 ini obsidyen, geri kalanını ise çakmaktaşı oluşturmaktadır. Alet tiplerinde ağırlıklı olarak Byblos ok uçları bulunurken; alet çantasında orak bıçakları da yer almaktadır. Sürtme taş endüstrisine bakıldığında ise dış yüzeyleri hafifçe açkılanmış taş kaplar, kemik bız ve tokalar görülmektedir (Braidwood, 1960: 46-90). A Evresi çanak çömleği kendi içinde üç mal grubuna ayrılmaktadır. En yoğun grup olan KYAM %79–84 oranındadır. Çok daha az görülen yoğun bitkisel katkılı Yalın Kaba Mallardır. Bezemeli örnekler az rastlanmıştır. Ağız kenarındaki çapraz ip baskı ve bantlar, çıkıntı şeklinde tutamaklar ve memecikler saptanan bezek tipleridir. Üçüncü grup olan Boya Astarlı Mallarda İri tanecikli mika ve bazı parçalarda bitkisel katkı kullanılmıştır. Yüzey rengi donuk kahverengi, bazen turuncu kahverengimsi devetüyü ve kurşuni siyahtır. Bazen astar dış yüzeyde verev bantlar halinde de uygulanmıştır. Ayrıca nokta, çizgi ve damla şeklinde bezekler de görülür. (Braidwood, 1960: 46-55). Amik B evresinde; bir önceki evreden de bilinen Yalın Kaba Mallar bu

evrede de bulunmuştur. Bir diğer grup Kaba Kırmızı Astarlı Mallardır. Çizi ve Baskı Bezemeli Kaba Mallar grubu yüzey işlemlerindeki farklılıklarla diğer gruplardan ayrılır. Bezeme türleri arasında düz çizgiden çıkan dikey çizgiler, dikey çizgi tarafından ortadan kesilen iç içe şevronlar ve nokta bezeme yer almaktadır. Bu evrede baskın olan grup %52–57 oranı ile KYAM dır. Bu grupta bezeme olarak %83 ünde açık, kalanında ise çizi ve baskı bezeme görülür. Diğer bezeme türleri ise verev bantlar, elips biçimli baskı bezemeler ve deniz kabuğu baskılarıdır. Bu mallarda kullanılan kilin bölgeye yabancı olması, parçaların ithal mal olduğunu düşündürmüştür (Braidwood, 1960: 68-83).

Doğudan batıya doğru ele aldığımız bu bölge için anahtar yerleşme Yumuktepe'dir. Garstang'ın yaptığı çalışmalarda, yerleşmede Orta Çağ'dan Erken Neolitik Dönem'e kadar uzanan toplam 33 tabaka saptanmıştır (Sevin-Caneva 1994: 27-28). İkinci dönem kazılarında, bu tabakalanmanın tekrar değerlendirilmesine ağırlık verilmiş ve bu alandaki ilk çalışma C. Breniquet tarafından yapılmıştır. Breniquet yerleşmeyi iki ana evreye ayırmıştır: ilki, Garstang tarafından değerlendirilmiş olan Neolitik tabakaları, ikincisi ise Proto-Kalkolitik tabakaları temsil etmektedir. İkinci dönem kazılarından elde edilen yeni veriler doğrultusunda yerleşmede PPN dolgularının olmadığı kesinlik kazanmış ve PN Dönemi İlk, Orta, Son ve Final olarak değerlendirilmiştir (Caneva, 1999:108-109). İlk Neolitik'e Yumuktepe'nin en eski tabakalarında Garstang'ın yürüttüğü çalışmalar sırasında sondaj niteliğinde kazılan A açmasında ulaşılmıştır. 1993 yılında başlanan ikinci dönem kazı çalışmalarında bu sondajda derinleşilmiş ve yanında bir başka sondaj daha kazılmıştır (Caneva, 2004: 33). Garstang'ın XXIX-XXXIII. tabakalar arasında saptamış olduğu 7 m kalınlığındaki 4 ana tabakaya karşılık ikinci dönem kazılarında; aynı kesimdeki yeni sondajda, 27 tabaka olduğu saptanmıştır (Sevin-Caneva, 1995:79). A sondajında 80 cm derine inilerek iskân izlerinin azaldığı ve toprağın daha kumlu olduğu bir dolguya rastlanmıştır. En alttaki bu kumlu tabakanın Yumuktepe'nin ilk yerleşimcileri tarafından iskân edildiği anlaşılmıştır. Bu tabakada bulunan mimari kalıntılar yalnızca küçük çaytaşı platformlar ve olası ateş yerleridir. Yeni sondajda bazı taş temeller ve taş temel üzerine dal örgü tekniğinin uygulandığını gösteren, yanmış duvar sıvalarında kamış izleri bulunmuştur (Caneva, 2004: 33). İlk Neolitik dönemi

temsil eden tabakalarda bulunan kum katkılı çanak çömlek; yüzey renkleri devetüyünden koyu kahverengi değişiklik gösteren, ağırlıklı olarak açıkta mallardır. Kumlu Mallar olarak adlandırılan bu mal grubundaki parçalarda dış yüzeyler genelde astarlı ve açıktır; iç yüzeyler ise sıvazlanarak bırakılmıştır (Balossi, 2004: 115). Bu grupta yaygın kap biçimleri küresel gövdeli küçük çömlekler ve kaselerdir. Çok sık olmamakla beraber baskı bezeme görülmektedir. Bazen tüm gövdeye uygulanırken bazen yalnızca ağız kısmında sınırlandırılmış olan bu bezemenin parmak ya da tırnak kullanılarak veya çeşitli büyüklüklerde ve şekillerdeki spatül, deniz kabuğu ve tarak gibi nesnelerin yardımı ile yapıldığı düşünülmektedir (Caneva, 2004: 37,39). Yumuktepe yerleşmesinin Erken ve Orta Neolitik evrelerinde yontma taş yapım geleneğinde obsidyen aletler ağırlıktadır. Çoğu delici ya da dilgi yapılmak için tekrar düzeltilmiştir. Kemik endüstrisi değişik tiplerdeki deliciler ve spatülleri kapsamaktadır. Kemik bir baskı mühür dikkat çekicidir. Az sayıda bulunan sürtme taş aletler küçük öğütücüler ve kısmen cilalanmış yassı baltalardır (Caneva, 2004: 40-53; Garstang, 1953: 16).

Bölgenin Epipaleolitik Dönemi birbirine yakın mağaralar olan Beldibi, Belbaşı, Karain, Öküzini, Kızılin mağaralarından bilinmektedir. Bu kazılardan elde edilen sonuçlarla Levant Bölgesi Epipaleolitik Dönemi karşılaştırıldığında farklılıkların olduğu görülmüştür. Bu mağaralarda tanımlanan Son Epipaleolitik dolgularda bulunan çanak çömlekler için üst tabakalardan karışıma olduğu varsayımı kuvvetlidir. Ancak neolitikleşme sürecinin anlaşılamamış olduğu da göz ardı edilmemelidir (Dering, 2016: 53). Karain Mağarası, Antalya'nın yaklaşık 30 km kuzeybatısındadır. A'dan G'ye kadar alfabetik olarak sıralanan 7 gözden oluşur (Yalçinkaya, 1987: 21). Karain B gözünde neolitik tabaka saptanmış, MÖ 7.050-6.250/ 6.430-6.090 yılları arasına tarihlendirilmiştir (Kartal, 2015: 27) ve bulunan çanak çömlek parçaları Göller bölgesindeki kazılarda bulunanlar ile benzerdir. Karain Mağarasına yaklaşık 1 km mesafede olan Suluin Mağarası kazıları ile Neolitik Dönem hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Mağaradaki dolgu MÖ 6.000-5.770 aralığındadır (Taşkiran vd., 2014: 564). Öküzini Mağarasındaki Neolitik tabakalar MÖ 9.000'den 6.000'ler aralığındadır (Kartal, 2009: 108). Bulunan

obsidyenlerin Göllüdağ ve Nenezi Dağ kaynaklı oldukları belirlenmiştir (Carter vd., 2001: 139).

IV. B. 4. GÖLLER BÖLGESİ – AKDENİZ EŞİĞİ

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

Göller Bölgesi dağlarla birbirinden ayrılmış faklı büyüklüklerdeki havzalardan oluşmaktadır. Tektonik kökenli Acıgöl, Burdur; tektonik-karstik kökenli Eğirdir, Beyşehir ve Suğla gölleri yer almaktadır. Bu göllerin yanı sıra Yarışlı, Kovada ve Salda gibi boyutları değişken birçok göl de bulunmaktadır. Göllerin tamamı Toros Dağları üzerinde ya da Bozdağ ve Emirdağ masifleri arasında kalan çöküntülerde yer alır. MÖ 10 binlerde otlak, 7.binin ortalarında ise çam, meşe ve ardıç ormanlarıyla kaplıdır (Kuzucuoğlu, 2002: 42).

Neolitikleşme Süreci

Bölgede Akeramik Neolitik, Mellart tarafından tanımlanan Hacılar I-VII tabakası ile ilişkilendirilmiştir (Mellaart, 1970) ancak R. Duru sonraki dönem sondaj çalışmalarında bulduğu az sayıdaki çanak çömlek parçasıyla bu tabakanın Akeramik Neolitik olmadığını belirtmiştir (Duru 1989: 101-105). Eldeki verilerin yetersizliği nedeniyle bu sürecin halen tartışmalı bir konu olduğunu söyleyebiliriz. Çanak Çömlekli Neolitik için Hacılar, Kuruçay, Bademağacı, Höyücek yerleşmeleri ile farklı bir alt kültür bölgesi tanımlıdır.

Erken Neolitik I (EN I), Hacılar ile başlamaktadır. Bu tabakanın ardılları olan Hacılar EN I / VI – I tabakaları ile bunların çağdaşları olan Bademağacı, Höyücek ve Kuruçay’ın en erken yerleşmeleri, EN I kültür basamağının belki biraz daha ileri evrelerini temsil etmektedir (Duru, 2006: 50). Bademağacı ilk ENÇ tabakaları yanık tabanlar ile ayrılmıştır, mimariye dair yapı kalıntısına rastlanmamıştır. ENÇ I/8 yapı katında kireç taban (*terazzo*) açığa çıkarılmıştır (Umurtak, 2005). Erken Neolitik’in geç evresi olan EN II’de, bölgedeki yerleşmelerin tümünde, bir önceki döneme göre

sosyal, ekonomik ve teknolojik açılardan önemli gelişmelerin yaşandığı, buna paralel olarak da bazı farklılıkların oluşmaya başladığı belirtilmektedir. Hacılar dışındaki yerleşmelerin en erken dönemlerinde varlığı tahmin edilen dal örgü mimari ortadan kalkmış, yerini kerpiç duvarlı, çok daha sağlam yapılar almıştır (Duru,2016: 53).

Bölgede şimdilik bilinen en erken yerleşme olan Hacılar Erken Neolitik tabakalarında bulunmuş bitkiler şunlardır: *Emmer* buğdayı (*Triticum. dicoccum*), 2 sıralı arpa (*Hordeum cf. Sponteneum*), 6 sıralı arpa (*Hordeum Vulgare var nudum*), mercimek (*Lens esculenta*). Daha sonraki dönemlerde bunlara katılanlar; kabuksuz buğday (*Triticum durum* veya *Triticum aestivum*), çavdar (*Rye*), acı burçak (*Lathyrus*), bezelye (*Lathyrus sativus* veya *Lathyrus cicera*) ve nohut (*Cicer arietinum*). Hacılar EN katlarında bulunmuş tek evcil hayvan köpektir (*Canis lupus amiliaris*). Neolitik'in daha geç evrelerinden İTÇ sonuna kadar olan yerleşmelerde bulunmuş hayvan türleri arasında evcil olanlar; sığır, koyun (*Ovis ammon f. aries*), keçi (*Capra aegagrus f. Hircus*) ve domuz (*Sus scorfa f. domestica*) (Duru, 2006: 22).

IV. B. 5. EGE DENİZİ ÇEVRESİ

Ege Deniz Çevresi olarak ele aldığımız bölge; doğusunda Batı Anadolu, batısında ise Teselya Ovası ve güneyi ile Mora Yarımadası'nın doğu kıyılarını kapsamaktadır. Kikladlar da bu bölge ayrımı içinde tutulmuş, adalar ayrımına dahil edilmemiştir.

Adalar denizi olarak da tanımlanan Ege Denizi kuzey-güney yönünde 660 km uzunlukta, en geniş olarak güneyde 400 km.dir. III. Jeolojik Zaman'ın sonlarına kadar Anadolu ile Yunanistan bitişiktir ve günümüzdeki Ege Denizi; Egeit adı verilen, yer yer göllerle kaplı bir kıta parçasıdır. IV. Jeolojik Zaman'ın başındaki fay hareketleriyle Egeit kıtası parçalanarak çökmüştür ve Akdeniz sularının doldurmasıyla Ege Denizi oluşmuştur. Ege Denizi adaları da çöken Egeit kıtasının su üstünde kalan parçalarıdır. Deniz oluşumundan sonra, yaklaşık on beş bin yıl önce, son buzul döneminde deniz seviyesinin 125 m kadar alçalmasıyla adalar oluşmuştur. (Atalay ve Mortan 1995:229; Atalay 2001: 45). Ege Denizi'ndeki adalar grubu

Kikladlar, bölgenin en eski tektonik oluşumlarından biri olan Attika-Kiklad kütesini oluşturmaktadır (Stampolidis ve Sotirakopoulou, 2011: 19, Sakellariou ve Galanidou, 2016: Fig.13). Yaklaşık 15 bin yıl öncesinde Ege Denizi bugünkü seviyesinden 100 m kadar daha aşağıdadır ve yükselerek ancak 6 bin yıl öncesinde bugünkü seviyesine ulaşmıştır. (Kayan, 1997: 79).

IV. B. 5. 1. GÜNEYBATI ANADOLU

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Kuzeyinde Marmara, güneyinde Akdeniz Bölgesi ve doğusunu ise İç Batı Anadolu olarak sınırlandırabileceğimiz bölgedeki yüzey şekillerinin oluşumunda tektonik hareketler etkili olmuştur. Menderes masifinin faylarla parçalanmasıyla doğu-batı yönünde uzanan horst ve grabenler ortaya çıkmıştır. Horst halindeki dağlar kuzeyden güneye doğru Kazdağları, Yunt Dağı, Bozdağlar, Aydın ve Menteşe dağlarıdır; aralarında Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes ve Büyük Menderes ovaları yer almaktadır. (Atalay ve Mortan 1995:217-219). Bölgenin genel durumuna baktığımızda en önemli coğrafi konumlandırmayı etkili bir kıyı şeridi ve içerilere devam eden akarsu sistemleri ile tanımlamak mümkündür. Büyük Menderes grabeninin iç kısmına kadar sokulmuş olan Ege Denizi ile on binyıl öncesinde kıyı yaklaşık 30-32 km kadar daha doğuda Söke ile Bağarası arasında bulunmaktaydı (Atalay ve Mortan 1995:224).

Neolitikleşme Süreci

Bölgede Neolitik Dönem Ulucak, Dedecik – Heybelitepe, Ege Gübre, Yeşilova ve Çukuriçi yerleşmelerinden tanımlıdır. MÖ 6500 itibariyle Çanak Çömlekli Neolitik bu yerleşmelerin genelinden bilinmektedir. Ulucak yerleşmesi VI. Tabakası (MÖ 7040 – 6470 cal.), Akeramik olarak tanımlanmış ancak bölgenin geneli için bu evre halen ayrıntılı bilinmemektedir. Bu tabakanın en çarpıcı özelliği, kırmızı boyalı kireç tabanlardır, yerleşmede iki ayrı yapıda bulunmuştur. Yapı dışı alanlar taş döşeli ve dairesel ocaklı açık alanlardan oluşur, yoğun miktarda hayvan kemiği ve bitki

kalıntılarını barındıran küllü dolgularla tanımlıdır. Tabakanın buluntu topluluğunda figürünler, sapan taneleri, yassı baltalar ve mühürler gibi Ege ve Güneydoğu Avrupa'dan bilinen tipik Neolitik unsurlara rastlanmamıştır. Bu tanımlı öğeler ve çanak çömlek yerleşmedeki bir sonraki evrede yaklaşık olarak MÖ 6400lerde ortaya çıkmış ve yoğunlaşarak görülmeye devam etmiştir. Ulucak verilerine göre bölgedeki bu ilk aşamada kültüre alınmış bitkilerden *T. monococcum*, *T. turgidum ssp. dicoccum*, *Hordeum sp.*, *T. aestivum/durum* bulunmuştur. Koyun, keçi, domuz ağırlıklı olarak ardılı sığır tanımlı evcil hayvanlardır (Çilingiroğlu vd., 2012: 150; Çilingiroğlu ve Çakırlar, 2013: 23-24).

IV. B. 5. 2. TESELYA

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

Ege Denizi batı kıyılarında, ovalar alanı olarak tanımlayabileceğimiz bölge. Karditsa ve Larissa gibi büyük ovaların yanı sıra Volos, Almyos gibi küçük ovalar da mevcuttur. Bölgeyi tanımlı kılan ovalar birbirlerinden dağların alçak uzantılarıyla ayrılmaktadır. Batısında Epiros ve Aetolia arasında uzanan Pindos Dağları yer almaktadır. Güneybatı ve güneyde Tymphristos ve Othrys ile Spercheiros havzasından, Boetia ve Locris'den ayrılmaktadır. Kuzeydoğu ve doğuda; Osso, Mavrovouni, Volos Ovası, Pilion Dağı ve Magnisia yarımadası sınır oluşturmaktadır. Kuzeyinde Olympos dağlarıyla da Makedonya bölgesinden ayrılır. Denizle ilişki kurabileceği en uygun konum güneydoğusunda Volos Körfezidir (Wijnen, 1981: 56).

Neolitikleşme Süreci

Teselya'da İlk Neolitik Achilleion, Proto Sesklo, Geçiş Evresi ve Magoulitsa olarak yerel adlarla kronolojik olarak adlandırılmıştır ancak bu kronoloji kendi içindeki alt ayrımlarıyla karmaşık ve tartışmalıdır (Phelps, 2004: 8). Teselya'nın daha önce "gezgin denizciler" ve obsidyen tüccarlar tarafından keşfedildiği düşünülüyor. Bu çıkarım, Teselya'nın bir ada zinciri olan kuzey Sporades'de, Batı Anadolu'ya kültürel

bağları olan Mezolitik balıkçıların aralıklı ziyaretlerinin yakın zamanda keşfi ile doğrulanıyor gibi görünmektedir (Fiedel ve Anthony, 2003: 157).

IV. B. 5. 3. ARGOLİS (MORA YARIMADASI KUZEYDOĞUSU)

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

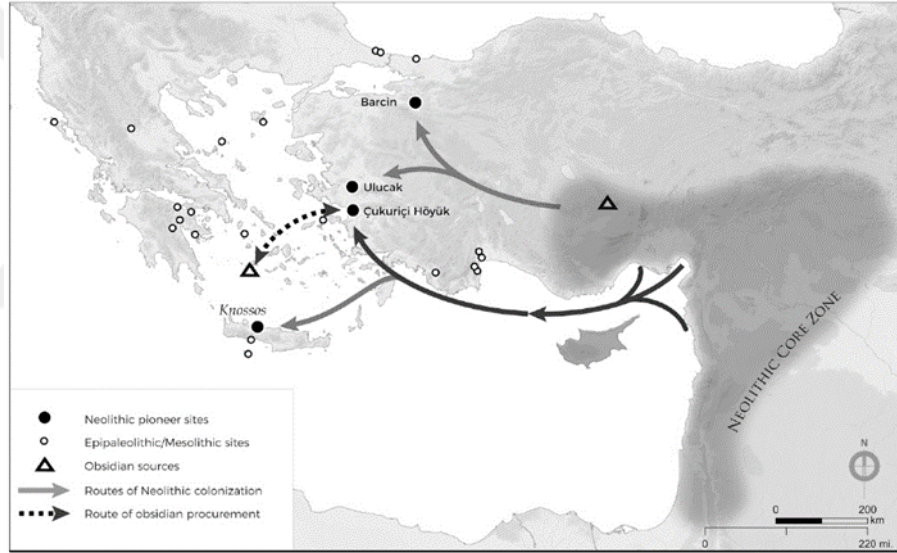
Kuzeyde Saranikos Körfezi, güneyinde Argolis Körfezi ile Mora'nı kuzeydoğusunda bir yarımada şeklinde uzanmaktadır. Karasal sınırlarını kuzeyde Korint, batıda ise Arkadia dağlık alanı belirlemektedir.

Neolitikleşme Süreci

C. Perlès tarafından tanımlanan *Initial Neolithic*- Öncül Neolitik bölgedeki yerleşmelerden elde edilen sonuçlara dayanılarak Mezolitik ile İlk Neolitik (*Early Neolithic*) dönemler arasındaki süreci tanımlar; ancak bu süreç bir geçiş dönemi değildir. Mezolitik Dönem'den Neolitik'e kesintisiz bir geçişten söz etmek mümkün değildir. Mezolitik Dönem'in sonlarında çevrede Neolitik yaşam biçiminin unsurlarını taşıyan topluluklarının varlığı bilinmektedir. İki kültür grubu arasındaki ilişki buluntu grupları incelendiğinde kendini ortaya koyar. Özellikle Franchti Mağarası buluntuları üzerinden yapılan değerlendirme ile kendini ortaya koyan bu süreç bölgede varlığını sürdüren Mezolitik gruplar ile bölgeye yeni gelen Neolitik grupların iletişim halinde olduğu ancak birbirlerinin yaşamlarını tümüyle etkilemediği söylenebilir. Mezolitik grupların ağırlıklı olarak mağara ve kaya sığınaklarında yaşadığı öngörüldüğünde Neolitik grupların ovada yerleşmeye başladıkları düşünülmektedir. Mezolitik yerleşmelerde bulunan az sayıda da olsa çanak çömlek ve taş aletler (baskı tekniği ile elde edilmiş dilgiler yoğunur) karşılıklı ilişkinin kanıtı olarak görülmektedir (Perlès, 2001:78). Öncül Neolitik MÖ 7000-6500, İlk Neolitik MÖ 6500-5500 arasına tarihlendirilebilir. Bu süreçte evcil koyun, domuz, sığır ve köpek bulunurken keçiye dair bir bulgu yoktur. Kültüre alınmış bitkiler ise *T. dicoccum* ve *H. distichum* dur. (Perlès, 2001:73; Perlès vd. 2013:1010). Melos obsidyeninin Franchthi Mağarası'nda yaklaşık MÖ 11.000'e

tarikhlenen tabakalarında bulunması denizsel ilişkinin en erken örneklerindendir (Perlès, 1990; Robb ve Farr, 2005: 26)

Korinth, Nemea- Tsoungiza, Lerna gibi bölgedeki diğer yerleşmeler geniş alanlarda kazılmamış ve tüm malzeme gruplarıyla çalışılmamış olsa da sürece olan katkıları bölgenin genelini değerlendirmek açısından önemlidir. Çanak çömleğe dayalı üç aşamalı bir gelişim süreci tanımlanmıştır. İlki sadece monokrom malların olduğu, ikincisi monokrom mallarla beraber az oranda boyalı malların da görüldüğü ve üçüncüsü boyalı mallarda artışın tanımlandığı aşamalardır (Phelps, 2004: 29).

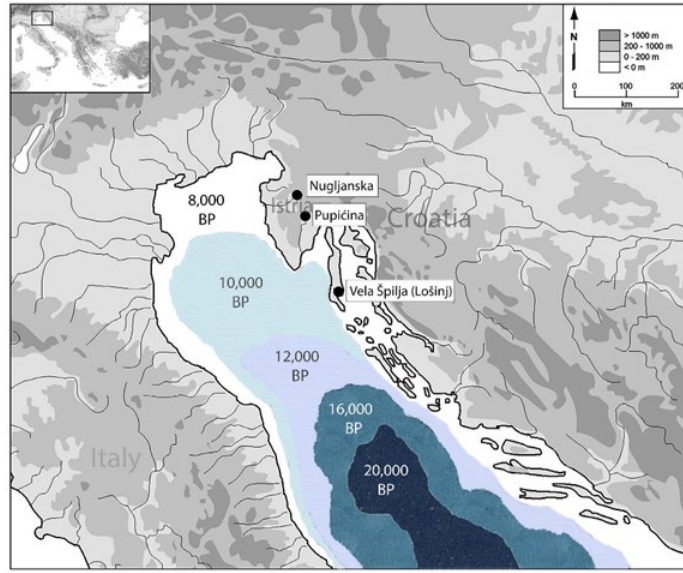
Şekil 4.7: Batı Anadolu ve Ege Neolitik yayılım modellemesi (Shennan, 2012: 12, fig. 3.4).

IV. B. 6. DOĞU ADRIYATİK

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Arnavutluk, Karadağ ve Hırvatistan'ın kıyısal alanları olarak ayrılan bölge Hırvatistan orta bölümündeki Tuna Havzası dışında genel olarak dağlıktır. Güneyde

Kapeia-Dinar Alpleri, Adriyatik kıyılarında Velebit Dağları uzanmaktadır. Kuzeydeki İstria Yarımadası ve güneydeki Dalmaçya kıyıları karstik arazilerle kaplıdır, genel olarak kıyılar çok girintilidir (Atalay 2001: 102). Arnavutluk'un geneli dağlıktır ve dağlar kıyıdaki ovalardan itibaren başlar, birbirine paralel sıralar halinde kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanır. Kıyı ovaları yer yer bataklıkla kaplıdır (Atalay 2001: 106). Vadi sistemleri ile iç bölgelere bağlanarak Balkanlar etkileşim alanına girmektedir.

Şekil 4.8: Adriyatik kıyı değişimi kronolojisi (Pilaar ve Birch, 2016: 4, fig. 1).

Şekil 4.9: Adriyatik Denizi'ndeki adalar (Farr, 2010: 186, fig. 14.9).

Adriyatik belki de deniz bölgelerinin en tutarlı olanıdır. Geniş olmaktan çok uzun olan bu deniz kuzey-güney yolu olarak ön plana çıkmaktadır. Kuzeyde Trieste körfezindeki Pesaro ve Rimini'de, Po Ovasının Akdeniz suyuyla birleştiği noktaları belirleyen alçak sahillere ulaşmaktadır. Batıda kısa bir mesafeyle Sottovent'in arka planında denize kadar bir dizi dağlık tepeyi uzatan Apeninlerin kendine eşlik etmelerine rağmen çoğunlukla sıg ve bataklık İtalyan kıyısıyla sınırlanmıştır. Doğuda dağlık bir adalar dizisinde, Balkan kıtasının yüksek ve kısır engebeleri ikiye katlayan Dinar Dağlarında durmaktadır. Dinar Alplerinin meydan getirdiği bu uçsuz bucaksız beyaz duvar, muazzam bir karst yaylasının kenarıdır ve Dalmaçya kıyısı bu yaylaya sırtını dönmektedir. Adriyatik güneye doğru, İtalya'daki aynı adlı burun ile Arnavutluk'taki Linguetta Burnu arasında yer alan Otranto kanalıyla İon Denizine açılmaktadır. Bu kanal yaklaşık olarak 72 km genişliğindedir (Braudel, 2017: 205-206).

Neolitikleşme Süreci

Bölgede İlk Neolitik, güneyde Baskı Bezekli Mallar (Impressed Ware) ile tanımlıdır. MÖ 6000-5500 arasına tarihlenen (Forenbaher vd. 2013: 597) bu ilk mal grubunun ardından kısa süreli kullanıldığı öngörülen Yalın Malların ortaya çıktığına dair

görüşler olsa da bunun bir evre niteliğinde olup olmadığı tartışmalıdır (Forenbaher vd. 2013: 598-599; Müller, 1988). Mezolitik gelenekli yontma taş aletlerin yoğunluğu karma bir gelişimi düşündürmektedir, arada bir geçiş evresi olmadığı yaygındır ancak henüz tümüyle anlaşılabilmiş değildir (Forenbaher vd. 2013: 603). Genel kanı, çanak çömlek verilerine dayanılarak, güney İtalya'dan kuzeye doğru bir yayılımın yaşanmış olduğudur. Doğu İtalya ile neredeyse eş zamanlı olarak kültüre alınan bitkilerden *T. monococcum*, *T. dicoccum*, *H. vulgare*, *Lens culinaris* ve evcil koyun-keçi tanımlı türlerdir. Balıkçılığın ve avcılığın da yoğun olarak devam ettiği belirlenmiştir (Spataro, 2009: 65)

IV. B. 7. DOĞU VE GÜNEY İTALYA

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Akdeniz'e doğru uzanan yarımada kuzey-güney yönünde 1250 km uzunluğundadır. Doğusunda Adriyatik, batısında Tiren Denizi ve güneyinde İyon Denizi ile çevrilidir. Alp Dağ kuşağı içinde yer alan İtalya'da birkaç sıra halinde kuzeybatı-güneydoğu yönünde Apenin dağları uzanmaktadır. Kuzeyde doğal bir sınır niteliğindeki Alp Dağları yer alır. (Atalay 2001: 109). Salento Yarımadası'ndan elde edilen kayıtlara göre GÖ 7000-5000 arası deniz seviyesinde yükselme olduğu belirtilmektedir. (Pirazzoli, 1991:91; Lambeck vd., 2004: 1595). Güney İtalya, Apulia, Basilicata ve Calabria olmak üzere üç bölge içerir.

Neolitikleşme Süreci

İlk Neolitik sürecin “paket” olarak aktarıldığı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular evcil hayvanların, kültüre alınmış tahılların ve çanak çömlek gibi belirleyici paket unsurların eş zamanlı olarak ortaya çıktığını göstermiştir (Zilhao, 2001; Muntoni, 2009; Pessina ve Tiné, 2008). Genel kanı Neolitik toplulukların, ilk olarak MÖ 6400lerde, deniz yoluyla güneydoğu İtalya'ya geldikleri ve kuzeye doğru yayılım gösterdikleridir (Biagi, 2003).

Genel olarak çanak çömlek geleneklerine dayanılarak Güneydoğu, Tiran ve Adriyatik olarak alt kültür bölgelerine ayrılmıştır. İlk Neolitik (Arkaik Evre olarak da adlandırılmaktadır) Baskı Bezemeli Mallar ile tanımlıdır ve güneyde (Apulia, Basilicata ve Calabria'nın kuzeyi) bulunan en erken örnekler basit baskı ve çizi bezemelidir (Tusa, 1996: 45, Tiné, 2002). Arkaik Baskı Bezemeli Mallar ya da Pre Stentinello olarak adlandırılan ilk çanak çömlekler bir sonraki aşama olan Stentinello evresi ile geometrik bezemenin olmamasıyla ayrılır. Genel olarak kaba mallardan oluşan çanak çömlek tırnak ve parmak baskı ile yapılmış doğrusal ve dalgalı hatlarla bezelidir. Özenli mallar da benzer bezeme özelliklerine sahiptir (Natali, 2014: 2). İlk Neolitik dönem Arkaik Baskı Bezemeli Mallar evresi MÖ 6210 ve 5440 cal yılları arasında tarihlendirilebilir (Natali, 2017: 2).

İlk Neolitik süreçte *Triticum* (*Triticum monococcum*, *Triticum dicoccum*, *Hordeum sp.*, *Triticum aestivum/ durum*) türler baskınken daha sonrasında (MÖ 5600 sonrası) arpa baskın hale gelmiştir (Fiorentino vd. 2013:1304). Koyun ve keçi en yoğun grubu oluştururken ardılı domuz ve daha az oranda sığırdır. Koyun ve keçiler, sığırlar ve domuzlar İtalya'ya tamamen evcilleştirilmiş olarak gelmiştir (Tagliacozzo, 2005: 436).

IV. B. 8. KUZEYBATI İTALYA VE GÜNEY FRANSA

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Kuzeyde Massif Central dağ sırası ile ayrılan Güney Fransa Ron Deltası tarafından ikiye ayrılır, batıda Lyon Körfezi çevresi alçak kıyılar varken doğuda girintili çıkıntılı sarp ve yüksek kıyılar vardır. Bu bölgeye Fransız Rivyerası denmektedir (Atalay 2001: 162-163). Fransız Akdeniz kıyı şeridi, batıdan doğuya doğru aşağıdaki karstik masifleri içerir.

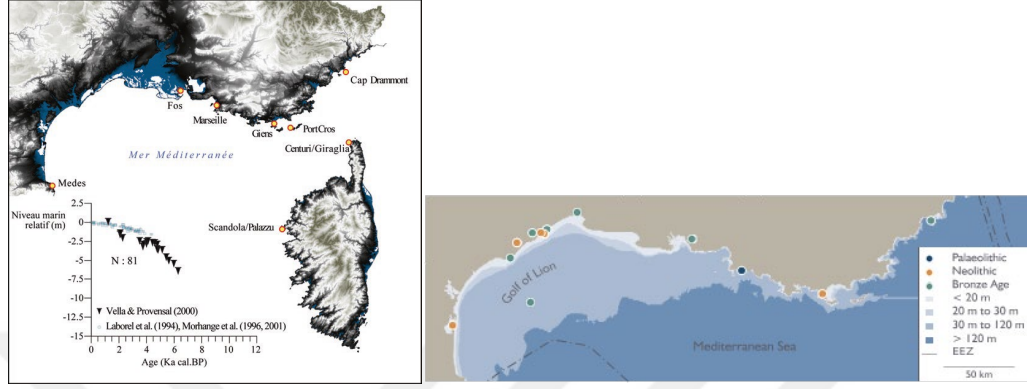
Perpignan'dan Narbonne'a: Narbonne'un sonu Corbières ve La Clape masifi.

Sète'den Montpellier'e: Gardiole dağı ve Cévennes'in sınırı.

Marsilya'nın doğusundan Toulon'a: Couronne Masif ve Calanques.

İtalyan sınırına Antibes: Préalpes Grasse ve Nice.

Bu batık karstik alanlardaki sualtı arkeolojik çalışmaları sayıca azdır. Cosquer Mağarası'ndaki çalışmalar en bilinenlerdendir (Billard vd.2020, 263)

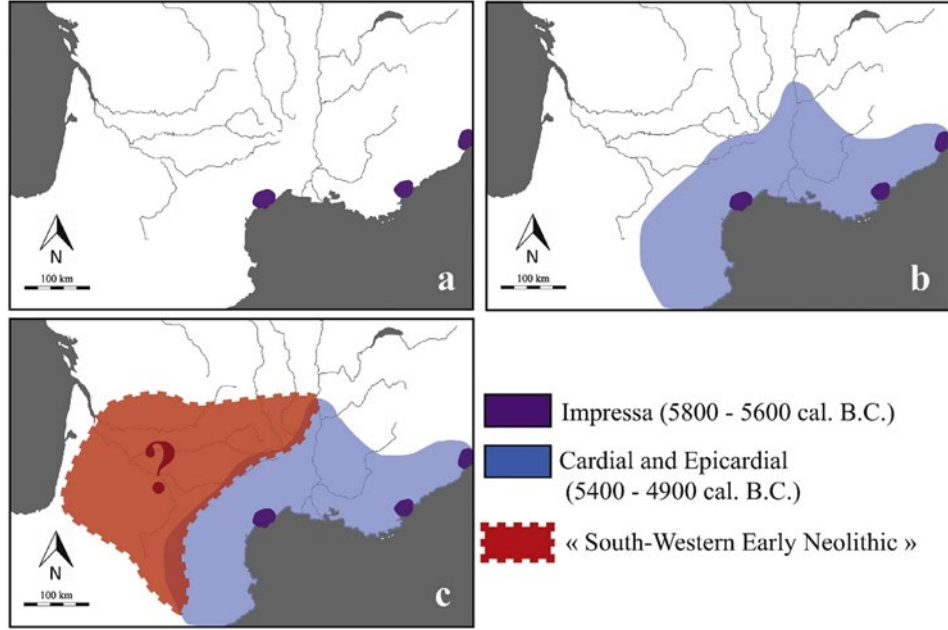

Şekil 4.10: Güney Fransa kıyıları Holosen kıyı değişimleri, sualtında kalan yerleşmeler (Billard vd. 2020, Fig. 12.6 ve 12.8, 257,258)

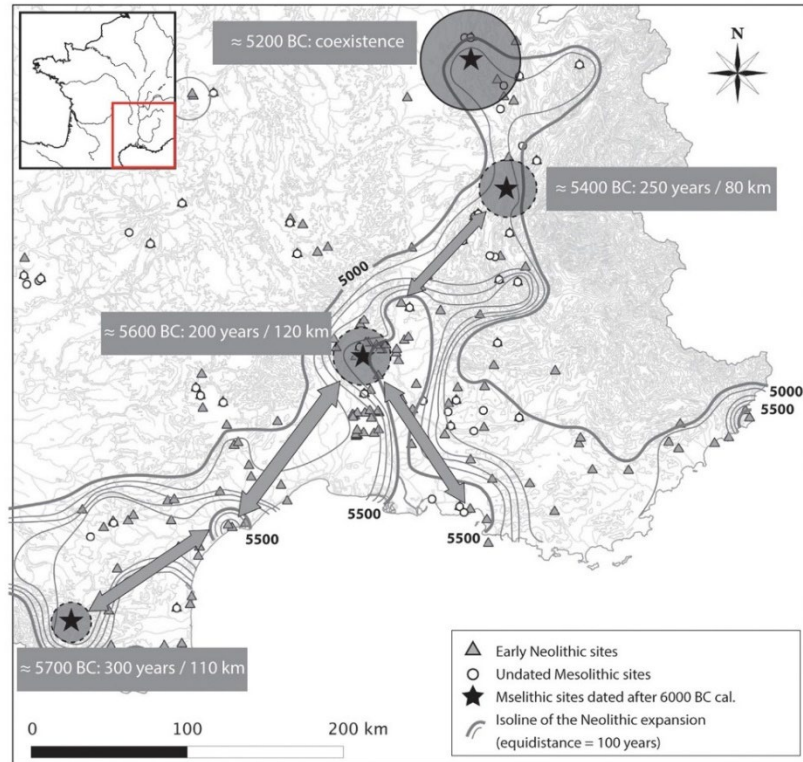
Neolitikleşme Süreci

Güney Fransa’da Neolitik Dönem yaklaşık olarak MÖ 5800lerde başlamıştır. Kuzeybatı İtalya ile hemen hemen aynı süreçte yaşanan değişimlere bağlı olarak bu iki bölge ortak ele alınmıştır (Guilaine ve Manen, 2007).

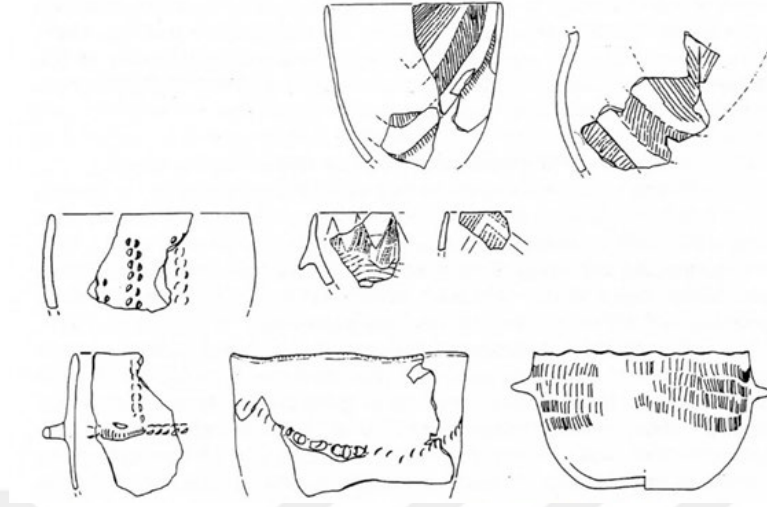
Güneydoğu İtalya üzerinden kuzeybatıya doğru ilerleyen Neolitik unsurlardan bu bölge için belirleyici olanı Baskı Bezemeli Mallardır (Impressed Wares) (Guilaine ve Manen, 2002: 37). Cardial geleneğinin yaygınlaşmasından önce baskın olan bu grup basit baskı bezemelerle tanımlanmıştır. Arene Candide, Peiro Signado, Pont de Roque-Haute yerleşmelerinden elde edilen veriler genel olarak benzerdir, geometrik bezemelerin yaygın olduğu söylenebilir (Guilaine ve Manen, 2002: 40). Cardial geleneğinin yaygınlaşması ikincil süreç olarak yorumlanmaktadır ve başlangıcı yaklaşık olarak MÖ 5600lere tarihlenmektedir (Guilaine ve Manen, 2007:37, 40; Antolin ve Buxo, 2012: 96).

Şekil 4.11: Güney Fransa’da Neolitikleşme süreci (Defranould vd., 2018: 222, fig. 1).

Şekil 4.12: Güney Fransa’da avcı-toplayıcı ve ilk tarımcı toplulukların olası ilişkileri.

Şekil 4.13: Güney Fransa Erken Baskı Bezemeli çanak çömlek: a. Pendimoun-geometrik Cardial, b. Peiro Sinado-geometrik impresso, c. Pendimoun-İmpresso (Binder, 2000: 132, fig 5.4).

Şekil 4.14: Pont de Roque-Haute yerleşmesinde yerel ve ithal unsurlar.

Kültüre alınmış tahıllar *emmer*, *einkorn*, mercimek ve arpadır (Guilaine ve Manen, 2007: 36). Bölgedeki İlk Neolitik süreçte avcılığın ve balıkçılığın yoğun olmadığı, ağırlıklı olarak koyun-keçi besiciliği yapıldığı belirlenmiştir ve tarımın da hayvancılıktan sonraki bir aşamada başlamış olduğu düşünülmektedir (Patton, 1996:11; Tressert ve Vigne, 2007, Guilaine ve Manen, 2007: 36).

IV. B. 9. İBER YARIMADASI DOĞU KIYILARI

Coğrafi Altlık ve Paleoiklim

Güneyinde Atlas Okyanusu ile Akdeniz'i birbirine bağlayan Cebelitarık Boğazı ile Afrika'dan ayrılan yarımada'nın büyük bir bölümünde meseta olarak adlandırılan ve yükseltisi 600-1000 m arasında değişen platolar yer almaktadır. Platoların çevresinde yüksek dağ sıraları uzanmaktadır. Kuzeyde Alp dağlarının bir kolu olan Pirene Dağları, güneyde Sierra Nevada Dağları doğal sınırlar niteliğindedir. Akdeniz'e dökülen Ebro Nehri, Pirene ve İber Dağları arasından akmaktadır (Atalay 2001: 114-115). Coğrafi özellikleri doğrultusunda yarımada iki iklimsel bölgeye ayrılır; kıyılar Akdeniz iklimini yansıtırken batı iç kesimler daha karasaldir. Holosen başından itibaren daha sıcak ve nemli bir iklimin yaşanmaya başladığı bilinmektedir (Bernabeu vd. 2015:2). Holosen'de İber Yarımadası'nın doğu sahillerindeki deniz seviyesi değişiklikleri yoğun bir şekilde araştırılmıştır (Vacchi vd., 2016: 184, Fig. 6).

Neolitikleşme Süreci

İber Yarımadası için en erken Neolitik yaşam öğeleri yaklaşık GÖ 7600lere tarihlenen Can Sadurní, Les Guixeres (Catalonia), Les Cendres Mağarası, Mas d'Is (Valencia), Nerja Mağarası (Andalusia) kazılarıyla tanımlanmıştır. Koyun ve keçi, arpa ve buğday kalıntıları ile bulunan çanak çömlek ve sürtme taş aletler bölge için daha önceden bilinmeyen unsurlardır. Buna bağlı olarak bölgeye Neolitik yaşam biçiminin, dışarıdan gelen gruplarca uyarlandığı şüphe götürmez. Yerleşmelerin dağılımına dayanılarak ilk olarak kıyı bölgelerine yerleşildiği ve hızlı bir şekilde

içeriye doğru yayılmaya başladıkları söylenebilir. Bu süreçte yerel Mezolitik gruplarla karşılaşp temas halinde oldukları da düşünölmektedir (Marti ve Juan-Cabanilles, 2014: 19). Ancak Mezolitik ile Neolitik unsurların bir arada bulunmasına karşın bir geçiş süreci yaşandığına dair veri yoktur (Zilhao, 2000, Guilaine ve Manen, 2007; Auban vd. 2001: 605).

Baskı Bezemeli/Cardial Mallar kıyı bölgeler için tanımlı en erken çanak çömlek grubudur. Ancak Batı Akdeniz'in geneli için bir standardı yoktur (Marti ve Juan-Cabanilles, 2014: 21). Doğı İber'de İlk Neolitik süreç Güney Fransa ve İtalya (Ligurian) Baskı Bezemeli Mallar ile tanımlıdır (Bernabeu vd. 2015:2). MÖ 5500/5400 itibariyle ise bölgede Cardial mallar yaygındır (Marti ve Juan- Cabanilles, 2014: 22, Guilaine ve Manen, 2007: 43).

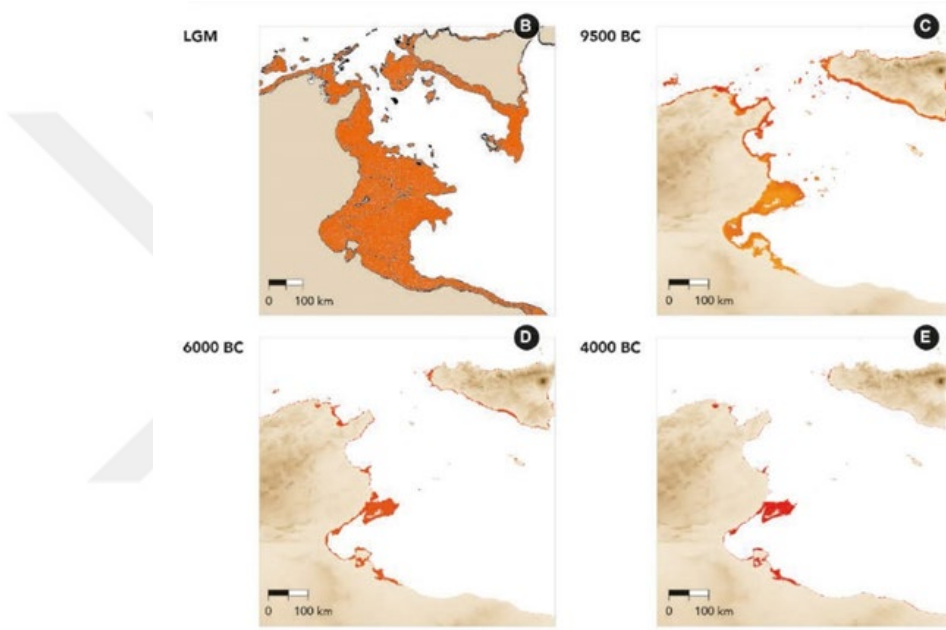
La Draga yerleşmesinde *T.durum* yoğun olarak bulunmuşken *T. mococcum* çok az oranda bulunmuştur. Can Sadurni Mağarası'nın ilk tabakasında en baskın tür *T. diccoccum*dur. L'Or ve Les Cendres mağaralarında *T. aestivum/durum* ve *naked barley* baskındır. Los Castillejos verileriyle bölgedeki keten kullanımı MÖ 6.binin sonuna tarihlenmektedir. Buna ek olarak haşhaş kullanımının daha erken bir süreçte yaklaşık MÖ 6.bin başında başladığı, La Draga ve Murcielagos de Zuheros yerleşmelerinden elde edilen verilerle söylenebilir. Depolama alanlarının yoğunluğu, orak bıçakları ve çeşitli tarımsal aletlerin varlığı tarımın yoğun olarak yapıldığını ortaya koymaktadır. Tarımla beraber hayvancılık da yoğıundur. En yoğun tür koyundur. Çanak çömlek analizlerine dayanılarak Valencia ve Andalusia'da İlk Neolitik tabakalardan itibaren süt üretildiğı belirtilmektedir (Marti ve Juan-Cabanilles, 2014: 23-24, Antolin ve Buxo, 2012).

IV.B.11 KUZeyBATI AFRİKA

Coğrafi Altılık ve Paleoiklim

Fas, Cezayir ve Tunus'u içine alan Mağrip Ülkeleri olarak da adlandırılan, Kuzeybatı Afrika olarak ayırdığımız bölgede, doğı- batı doğrultusunda ve birkaç kol halinde

olan Atlas Dağları, kıyı ve iç kesimleri bölen doğal bir sınırdır. Batıda, günümüz Fas sınırları içinde; Küçük Atlaslar, Orta Atlaslar, Yüksek Atlaslar olarak adlandırılmış olan dağ sıraları doğuya doğru devamlılık gösterir, Cezayir ve Tunus sınırları içerisinde Tel Atlasları olarak son bulur. Kıyılarda dağlarla kesintiye uğrayan ovalar; dağların iç kesimlerinde ise kurak platolar ve havzalar yer almaktadır. Bölgenin güneyini Sahra Çölü sınırlamaktadır (Atalay 2001: 438, 447, 451).

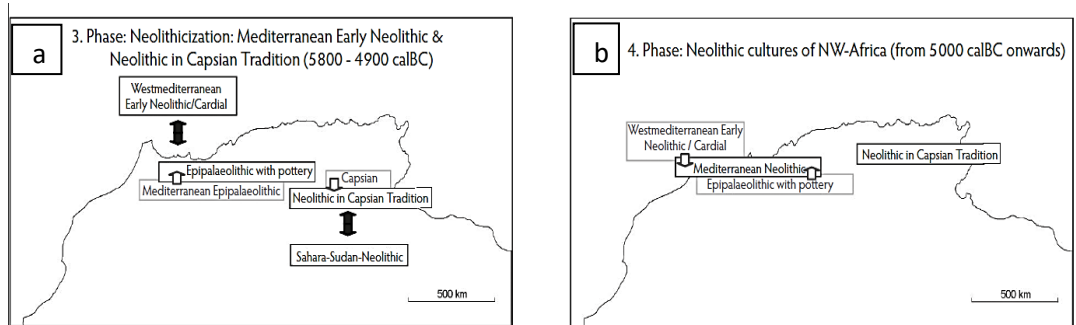
Şekil 4.15: Kuzeybatı Afrika kıyısında deniz seviyesi değişimi modeli (Broodbank ve Lucarini, 2019: 203, fig. 3).

Neolitikleşme Süreci

Akdeniz denizsel Neolitik yayılımını destekleyen bölgelerden biri de Kuzeybatı Afrika'dır ve kendi içinde farklı kültür bölgelerine ayrılmaktadır. Genel olarak bakıldığında K.Batı Afrika'nın özellikle Fas'ın İber ile olan ilişkisi denizsel yayılım modelini destekler ancak doğusuna baktığımızda (*Capsien*) etkileşimin olduğunu ama kendi dinamiğini de sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Tangier yarımadasından elde edilen verilerle bölgede Neolitik süreç MÖ 5800lerde başlamıştır (Linstadter, 2008: 48). Genel olarak açık hava yerleşmeleri, mağara ve kaya sığınaklarının kullanıldığını söyleyebileceğimiz yerleşmelerde, Nil havzası yerleşmelerinin aksine

koyun ve keçi ilk aşamada görülürken sığır ve domuz sonrasında görülmeye başlanmıştır. Bölgeye çanak çömlek öncesinde evcil hayvan ve bitkilerin geldiği anlaşılrken Fas'ın doğusunda ve Cezayir'de evcil hayvanlar, Mezolitik gelenekli çizi bezemeli çanak çömleğin sonrasında ortaya çıkmıştır. Bölgede çanak çömlek çeşitlidir ancak Cardial Mallar baskındır (Linstadter, 2008: 49-50).

Genel olarak değerlendirdiğimizde; ilk aşamayı, doğuda Mezolitik gelenekli çanak çömlek kullanan çobanların zamanla evcil hayvan çobanlığı da yapmaya başladığı ve batıda pastoral yaşamın domestik girdileri olmadan devam ettiği bir süreç olarak tanımlayabiliriz. Bu ilk sürecin MÖ 6.binin ortalarında başladığı ve sonlarında ise ikincil bir sürecin kültüre alınmış bitkilerin gelmesiyle başladığı söylenebilir. Ancak bu süreçte Mısır dışındaki alanlarda tarıma başlandığına dair bir veri yoktur. Kuzeybatı Afrika'nın doğusu bu genel kurgu ile uyumlu iken batısı çanak çömlek öncesi domestik hayvanların gelmesine bağlı olarak farklı bir gelişim gösterir. K.Batı Afrika'da da çok yönlü bir etkiyle karşılaşırız. Akdeniz'in kuzey kıyılarından devam ederek yayılan Cardial etkisi Fas'ta etkin olarak karşımıza çıkarken doğuda hem kıyısallık hem de Sahra etkisini düşünmek yerinde olacaktır.

Şekil 4.16: a. Kuzeybatı Afrika Neolitikleşme süreci olası ilişkiler, b. Neolitik Dönem (Linstädter, 2008: 58, Fig.12)

BEŞİNCİ BÖLÜM

NEOLİTİK VE YAYILIMININ ETKEN UNSURLAR TEMELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

V.A. COĞRAFİ KONUM ve KRONOLOJİ

Bir kültürün ortaya çıkışı, gelişimi ve yayılımı etkileşim içinde olduğu doğal çevre ortamından ayrı değerlendirilemez. Bu nedenle ele aldığımız sorunun temel etkenlerinden biri çekirdek ve/veya periferi olarak düşünülen kültürel bölgelerin coğrafi konumları ve aralarındaki ilişkinin değerlendirilmesidir. Benzer ortamların benzer sonuçları oluşturmadığının da bilincinde olarak yapmaya çalıştığımız bu değerlendirme, çekirdeğe yakınlık-uzaklık etkeni, coğrafi konumun fayda etkeni gibi temel unsurları ele almaktadır. Bu etkenler ile tüm bölgenin neolitikleşme kronolojisi de eşleştirilecektir.

Bu çalışmada, Akdeniz adalarını tek bir başlık altında değerlendirmemizin sebebi ada koşullarının benzer olabileceğidir ve Kıyı Bölgeler de aynı sebeple doğudan batıya doğru ayrılarak çalışılmıştır. Kıyıların yerleşim nedenselliği ile ilgili çeşitli varsayımlar öne sürülmüştür, bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Westley ve Dix, 2006: 13).

1. Kıyılar, iç bölgelere göre daha eşit iklimsel koşullar sağlar.
2. Kıyılar, iç bölgelere göre daha istikrarlı habitatlar sağlar.
3. Kıyı ortamları, bir sahil şeridinin uzunluğu boyunca nispeten eşittir.
4. Kıyılar, iç bölgelere göre farklı ve genellikle daha üretken bir dizi kaynaklara sahiptir.
5. Kıyıların kısıtlı topografyası (deniz varlığı) göç yollarına odaklanır ve navigasyonu kolaylaştırır.

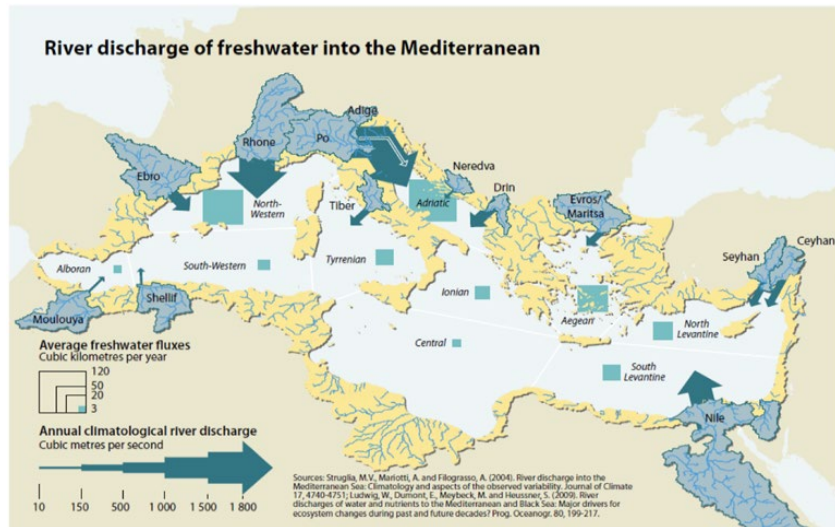
Akdeniz karalar arasında ve onlar tarafından sıkıştırılan bir denizdir onu sıkıştıran bu toprakları ayrı ayrı ele almak gerekir. Akdeniz’de denizsel temas bölgeleri hızlı akıntılar ve boğazlar nedeniyle kısıtlıdır ama karasal temas bölgeleri çeşitlilik gösterir. Akdeniz havzasının çoğu yerinde girintili çıkıntılı kıyı bölgeleri vardır ve en kıvrımlı alan Egedir, Dalmaçya kıyıları ve Tiren Denizi kıyıları da oldukça girintilidir. Kuzeydoğu Afrika kıyılarında deniz seviyesinin altında kalan sahiller vardır ve bu nedenle de açık denizden görülmesi zordur (Broodbank, 2016: 58, 74-76).

Adaların karasal nüfusla ilişkileri ve yaşam döngüsüne katılmalarının en yaygın biçimi göçlerdir (Renfrew ve Bahn, 2013: 260). Biyocoğrafyacı yaklaşımla ada ile kara mesafesinin hayvan ve bitki kolonizasyonu üzerindeki dört etkisi öne sürülmüştür. MacArthur ve Wilson (1967) tarafından vurgulanan ilk şey, kaynağa ve hedefe olan mesafe arttıkça adaya başarıyla ulaşma olasılığının azalmasıdır. Bunun nedeni, sömürgecilerin daha uzun mesafelerde daha büyük ölüm risklerine maruz kalmalarıdır. İkinci etki "kurtarma etkisi" olarak bilinir. Bir ada kaynağa ne kadar yakınsa, adadaki kolonileşen nüfusun neslinin tükenme olasılığı o kadar düşüktür, çünkü hedef ve kaynak arasında kolayca ileri geri hareket edebilir. Üçüncü etki, ada anakaraya veya yararlı kaynaklar sunan başka bir adaya seyahat mesafesindeyse, kendi kendine yeten nüfusları desteklemek için çok küçük adaların hala yaşanabilir olmasıdır. Bu etki "banliyö etkisi" olarak bilinir. Son etki, geçim kaynaklarında daha az çeşitlilik varsa tüketici türlerinin daha fazla hayatta kalma zorluğuyla karşı karşıya kalmasıdır (Keegan ve Diamond: 1987: 58-59). Mesafe etkileri, kaynak ve hedef ada arasında meydana gelen deniz akımı ve rüzgâr türleri ile değişebilir. Bu faktörler, dağılımın zamanlamasına ve dağılım araçlarına bağlı olarak yolculuğu olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Adanın yapılandırmasına bağlı olarak mesafe etkileri de azaltılabilir. Önemli bir faktör, kaynak ve hedef ada arasında basamak taş adalarının varlığıdır. Onların varlığı bir yolculuğu kısaltabilir veya karşıya geçmeyi kolaylaştırabilir. Diğer bir faktör, bir adanın bir ada zincirinin parçası olmasıdır (Keegan and Diamond 1987:60-61). Kolonizasyon üzerindeki mesafe etkilerine benzer şekilde, birkaç alan etkisi de vardır. Birincisi, daha büyük bir adanın daha görünür bir hedef sunduğu için sömürgeciler tarafından görülme olasılığının daha

fazla olmasıdır. Daha büyük bir ada ayrıca daha çeşitli ve miktarda kaynak ve habitat sunar, bu da kolonileşen grupların küçük adalara kıyasla büyük adalarda kalma olasılığının daha yüksek olmasına neden olmaktadır (Keegan and Diamond 1987:62). Ada biyocoğrafyası teorisi, "alan" ve "mesafe" öngörücü önemini vurgulamıştır, ancak kültürel bir ortamda bunlar önemli ölçüde değişiklik ve detaylandırma gerektiren faktörlerdir. Held'in 1980'lerdeki çalışmaları, basit bir 'hedef/mesafe' (T/D) oranını bir adaya ulaşmanın zorluğunun veya olasılığının yaklaşık bir ölçüsü olarak kullanmıştır (Cherry ve Leppard, 2014: 15).

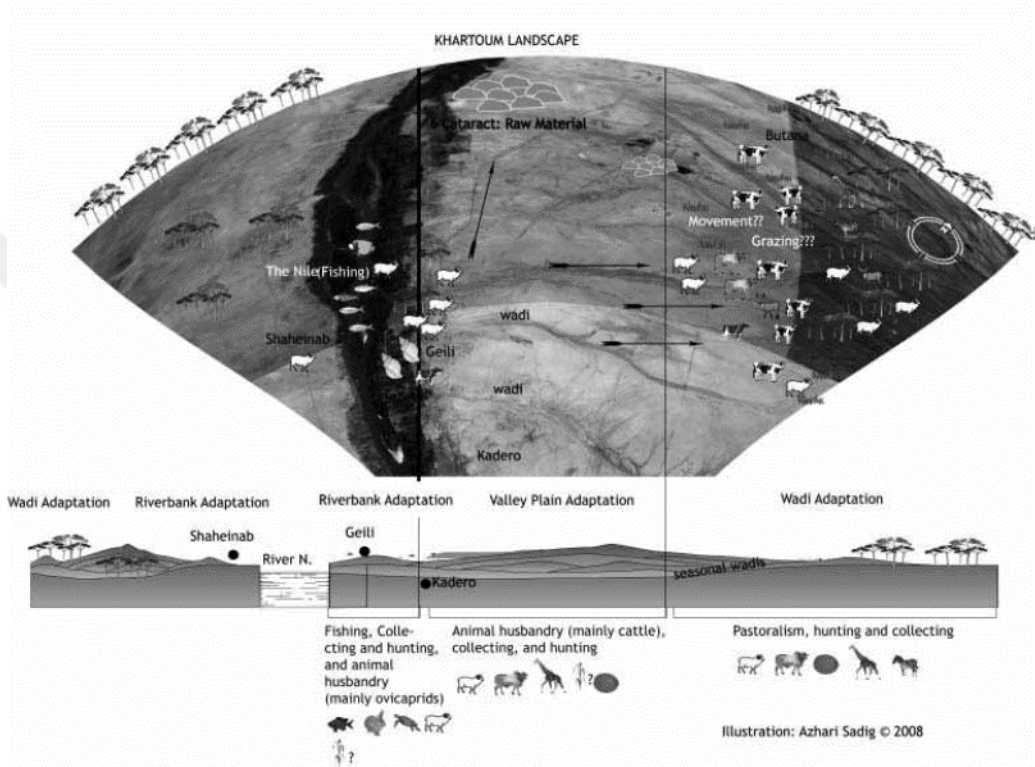
Anadolu kıyılarına yaklaşık 80 km (İskenderun Körfezi, Kilikya), Levant kıyılarına yaklaşık 100 km mesafede yer alan Kıbrıs, anakaralara nispeten kısa mesafede olmasına rağmen, aslında ulaşılması en zorlu Akdeniz adalarından biridir. Bunun nedeni kısmen basamaklı adaların olmamasıdır. Kıbrıs'ın kuzey ile doğusundaki akıntı ve rüzgarlar temelinde adaya güney Anadolu'dan yapılan yolculukların Levant'tan daha güvenilir olduğu öngörülmüştür (Bar-Yosef Mayer vd. 2005).

Adalar dışında kıyısız yerleşmelerin konumu yayılım açısından çok belirleyici değildir. Genel olarak kıyı ardılı dağ sıralarıyla sınırlanan bölgeler iç bölgeler ile iletişimi sağlayan ara güzergahlara sahiptir, bunlar geçişi sağlayan vadiler ve ulaşım elverişli nehirlerdir.

Şekil 5.1: Akdeniz'e dökülen ana su kaynakları (Fader vd., 2020: 185, fig. 3.1)

Nil Havzası, konumu ile buna en iyi örnektir. Genel olarak komşu ilişkilerin Kızıldeniz yolu ile bağlantılı olduğu düşünülmekte ve Nil Havzası'nın da kuzey-güney yönlü iletişime olanak sağladığı söylenebilir.

Şekil 5.2: Khartoum Nil doğal çevre ortamında Neolitik toplulukların ekonomi stratejileri hipotetik illüstrasyonu (Sadig, 2010: 81, Fig. 4.5).

Ege Denizi ve çevresi hem iç hem kıyıs al ilişkiler açısından karmaşık bir coğrafi yapı sergilemektedir. Kıyıyı içeriye bağlayan nehirler, ada yoğunluğu gibi etkenler karşılıklı ve karmaşık bir iletişimin nedeni olabilir. Bu noktada Anadolu Akdeniz'inin nasıl bir konumda yer aldığını anlayabilecek arkeolojik veriye sahip değiliz ancak kıyıs al bölgenin iç bölgeler ile iletişimini hem Göller Bölgesi üzerinden hem de batıda Ege Bölgesi üzerinden kurabileceği coğrafi konuma sahiptir.

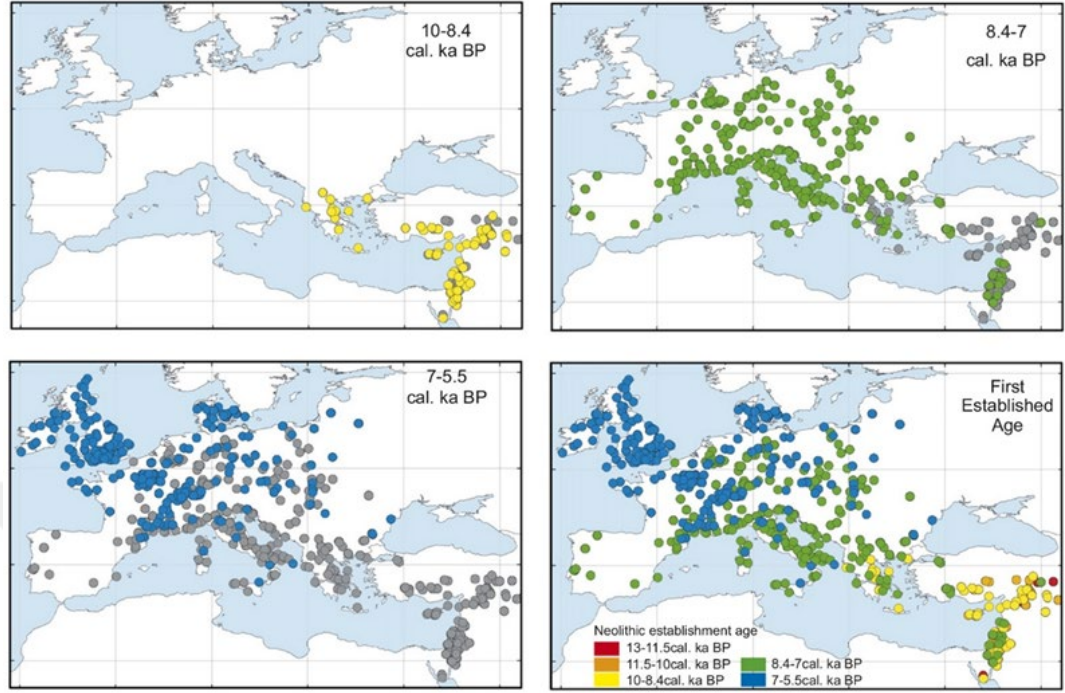
Adriyatik Denizi kıyıları güneyden kuzeye ilerleyebilmek için uygun bir konumdadır ve iç bölgeler ile iletişim doğuda dağ arası vadi sistemleri ile sağlanırken batıda kıyıları genel olarak ovalara bağlanmaktadır. Güney İtalya ve Sicilya arası Messina Boğazı ile yakın mesafede olmasına rağmen boğaz akıntılarından dolayı geçiş zordur. Güney İtalya batısı Calabria bölgesi de dağlık bir iç bölge olmasına karşın kıyı ile etkileşim halindedir. Batı Akdeniz de kıyısal yayılım açısından uygun bir coğrafyadır.

Güncel veriler temelinde kıyı bölgesi olarak tanımlanan bölgelerin aslında Neolitik süreçte doğrudan kıyıdaki yerleşmeler olmadığı, kıyı ardılı konumda olduklarını da belirtmek gerekmektedir. Çoğu kıyı yerleşiminin sualtında ya da alüvyon dolgu altında kaldığını da göz ardı etmemeliyiz. Sualtında kalan yerleşmeler ile ilgili yüzey araştırmalarının sayısı oldukça artmıştır ancak sistemli kazısı yapılan yerleşmeler şu an için İsrail kıyılarından bilinmektedir.

Çalışılan bu geniş coğrafyada zaman aralığı da geniştir. MÖ 10.000lerde Doğu Akdeniz’de başlayan Neolitik yaşam, havzanın en batısında MÖ 5500lerde başlamaktadır. Bu uzun kronolojiyi, bölge ve yerleşme temelinde³ takip etmeye çalışsak da yerleşmelerdeki kalibre edilmiş mutlak tarihlerdeki eksikliklerle ancak genel bir kronoloji düzeni oluşturabilmekteyiz.

DOĞU AKDENİZ		ORTA AKDENİZ		BATI AKDENİZ	
<i>Ege Denizi Çevresi</i>	MÖ 7000	<i>Doğu Adriyatik</i>	MÖ 6200	<i>Güney Fransa</i>	MÖ 5800
<i>Girit</i>	MÖ 7000	<i>Güney İtalya</i>	MÖ 6200	<i>İber Doğu Kıyıları</i>	MÖ 5600
<i>Kuzeydoğu Afrika</i>	MÖ 5800	<i>Sicilya</i>	MÖ 6100	<i>Kuzeybatı Afrika</i>	MÖ 5400
				<i>Sardinya - Korsika</i>	MÖ 5800

³ Çalışılan tüm yerleşmelerin tarihleri Excel programına işlenmiştir ve ek olarak sunulmaktadır.

Şekil 5.3: Yakınoğu, Anadolu ve Avrupa ilk Neolitik yerleşim alanları kronolojisi
(Turney ve Brown, 2007: 2037, fig. 1)

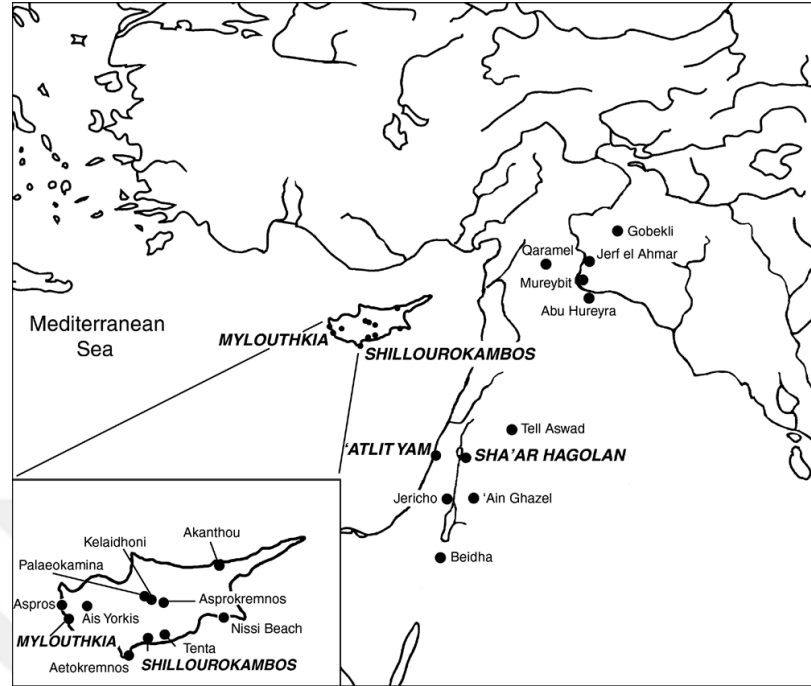
V.B. YERLEŞME MODELİ ve MİMARİ

Yerleşiklik davranışı çiftçilikten ayrı bir konudur ancak ikisi sık sık aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Oldukça hareketli, ekinini değişen 'takas' çiftçileri ve oldukça sabit avcı toplayıcı topluluklar vardır. Mimarinin kalıcılığı, büyüklüğü gibi etkenler insanların yerleşikliğinin kesin olarak kanıtı değildir (Finlayson, 2014:127). Ritüel alanlarının, depolama alanlarının ortak kullanım mimarisi özelliğine dayanarak yerleşimden bağımsız konumlanmış olanların hangi topluluklar tarafından kullanıldığını söyleyebilmek mümkün değildir. Yerleşmelerin mimari değerlendirmesi, bölge genelinde çok az sayıda alanın kazıldığı göz önüne alındığında zordur. Mağara ve kaya sığınakları da genellikle Neolitik malzemelere sahip katmanları içerir, ancak yorumlanması zordur.

Binlerce yıl boyunca, Levant'ın avcı-toplayıcıları Natufyenler, taş temelleri olan dairesel planlı yapılar inşa etmişlerdir. MÖ 8500 civarında, dairesel ev planları

kademeli olarak dörtgen ve dikdörtgen düzenlerle değişmiştir. MÖ 7000'den kısa bir süre sonra, Neolitik ilk çekirdek bölgesinin dışına çıkar. Batıda, Anadolu'nun Ege kıyılarının (Ulucak) ilk tarımsal-pastoral toplulukları, İç Anadolu'nunkilerle aynı olan kerpiç duvarlı ve kireç zeminli dörtgen yapılar inşa etmişlerdir, çekirdek bölgeyle aralarındaki tek fark, kolektif ve kült yapıların eksikliğidir (Gernigon, 2016 : 150).

Kıbrıs ve Levant kıyı bölgesinden bilinen kuyular ortak bir bilinci yansıtmaktadır. MÖ 10-9. bin yıl Atlit-Yam, Sha'ar Hagolan, Kissonerga-Mylouthkia ve Parekklisha-Shillourokambos gibi yerleşmelerden bilinen kuyulara benzer bir örnek de MÖ 7. binyılın ortalarına tarihlenen Bir Kiseiba'da bulunmuştur (Bar-Yosef, 2013: 244, Guilaine vd. 2011; Peltenburg 2012). Cypro-PPNB mimarisi, Kissonerga-Mylouthkia'da bir kuyu ile Parekklisha-Shillourokambos'ta bir dizi çukur ve 3 kuyu ile temsil edilir. Mylouthkia'daki 116 numaralı kuyuda, 12 yaban domuzu ve 7 keçi kalıntısına rastlanmıştır. Birbirine karışmış altı bireyin kalıntıları bulunmuştur (Lorentz 2020:99; Vigne vd. 2014: 164). Bu bağlamda bakıldığında iskeletlerin bilinçli olarak kuyulara atıldığı düşünülebilir ve kuyuların açılma nedenleri temiz su ihtiyacını karşılamak olabileceği gibi, ritüel amacına da yönelik olabilir. Çok derin olabilen (8 m ve daha fazla) bu kuyuların açılması için harcanan işgücü düşünüldüğünde planlanmadan kazılmasına olanak yoktur (Peltenburg 2012: 71-76). Kuyuların bilinçli olarak doldurularak kapatılması da sembolik bir uygulamayı ifade etmektedir (Dawson, 2005: 17-18). Sözü edilen kuyularda einkorn (*Triticum monococcum*), emmer (*Triticum dicoccum*) ve hulled barley (*Hordeum sativum*) kalıntıları tanımlanmıştır (Colledge ve Conolly 2007:56).

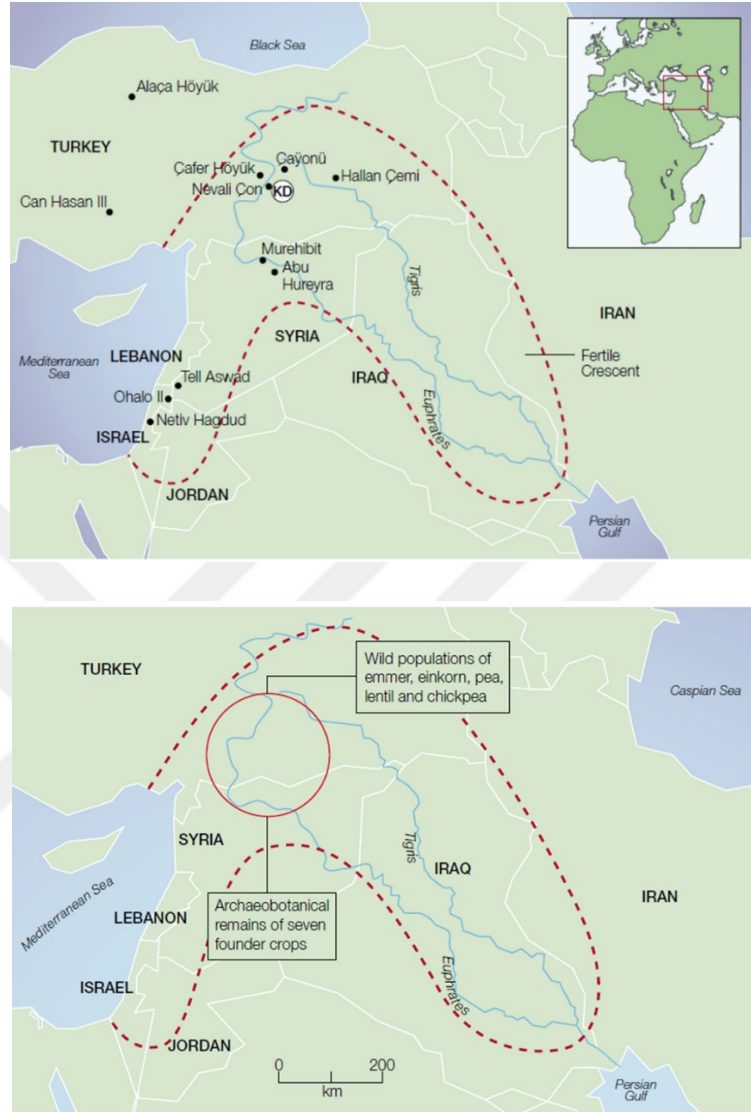

Şekil 5.4: Su kuyusu saptanan yerleşmeler **bold** olarak belirtilmiştir. (Peltenburg, 2012 : 69, Fig.1)

Teselya (Yunanistan), Tavoliere (güneydoğu İtalya), Katanya Ovası (Sicilya), Valensiya (İspanya) Neolitik yerleşmelerindeki hendeklerin işlevleri ile ilgili bilgiler de sınırlıdır. Güney İtalya Neolitik yerleşmeleri açık dairesel hendekler ile (özellikle Passo di Corvo ve Coppa Nevigata'da) veya Trasano'daki gibi taş duvarla sınırlandırılmıştır. Kapalı alanlarda depolama yapıları ve ocaklar ile fırınlar bulunmuştur. Genellikle kıyıda bulunan (Brindisi, Bari ve Salento yakınlarında) en eski yerleşmelerin etrafı çevrilmemiştir, fakat hemen sonra hendekle çevrili Neolitik yerleşmeler Apulia'da ortaya çıkar: bunlar Guadone evresinden Orta Neolitğin sonuna kadar devam etmişlerdir. Bu hendeklerin anlamı hala tartışmalıdır. Adriyatik kıyılarının kuzeydoğusundaki erken yerleşmeler ile Fransa güney kıyıları da Güney İtalya ile benzer özelliktedir. Yapılar genellikle oval veya dairesel planlıdır. Smilčić örneğinde olduğu gibi bir hendekle sınırlandırılmış olanlar da tespit edilmiştir (Gernigon, 2016 : 162).

V.C. BESİN EKONOMİSİ

Bitki ve hayvanların bilinen en eski evcilleştirmeleri göz önüne alındığında son 11.000 yıl boyunca çeşitli bölgelerde bağımsız olarak meydana geldikleri açıktır. Bitki ve hayvan kalıntılarının derinlemesine çalışmaları, Neolitik araştırmanın ana dayanağı olmuştur. Bitki ve hayvanların insan manipülasyonunu belirten morfolojik özelliklerin yanı sıra tanısal belirteçlerin belirlenmesi, hangi bitki ve hayvan yönetiminin yapıldığının belirlenmesinde anahtar olmuştur. Geleneksel paleobotanik ve zooarkeolojik analizlerin yanı sıra yeni genetik yaklaşımlar, evcilleştirmenin birçok bölgede gerçekleştiğini ve bazı taksonların muhtemelen bölgede birkaç kez evcilleştirildiğini ortaya koymaktadır. PPNA sürecinde bitki kaynaklarına etki etmeye başlanırken, PPNB sürecinde hayvan yönetimine ilişkin açık kanıtların görülebileceği ve sadece LPPNB tarafından baskın olduğu anlaşılmıştır (Finlayson, 2014:129). Yakın Doğu'da gıda üretimi için ilk paket 11 bitki (arpa, acı fığ, geniş fasulye, nohut, *einkorn* buğdayı, *emmer* buğdayı, keten, bezelye ve çavdar) ve 5 hayvan (köpekler, sığır, keçi, domuz ve koyun) dahil olmak üzere en az 16 tür içermektedir ve ketenin de lif ve yağ için kullanıldığı bilinmektedir. Köpek hariç tüm evcilleştirilenler insan kontrolü altına alınan sürü hayvanlarıydı (Byrd, 2005: 240). En eski yabani türler Levant'taki PPNA bölgelerinde bulunmuştur ve MÖ 10. binyıla tarihlenmektedir. Doğu Anadolu'da MÖ 10. binyılın sonları /9. binyılın başlarında, Kıbrıs'ta MÖ 9. binyılın ortalarında ve Orta Anadolu'da MÖ 9. binyılın ortalarında görülmeye başlanmıştır. Son genetik analizler, *einkorn*'un ilk olarak Türkiye'de Karacadağ'ın eteklerinde yetiştirildiğini ve bu bölgeden Avrupa'ya yayıldığını göstermektedir (Heun vd., 1997). *Emmer* buğdayı (*Triticum dicoccum*), erken Avrupa Neolitik bölgelerinde *einkorn*'dan daha yaygın bir türdür, kesin olarak Yakın Doğu kökenlidir (Colledge ve Conolly 2007:64).

Şekil 5.5: a. Bereketli Hilal ve Karacadağ Konumu, b. yabani türler ve ilk kültüre alınan türler (Salamini vd. 2002, fig. 1)

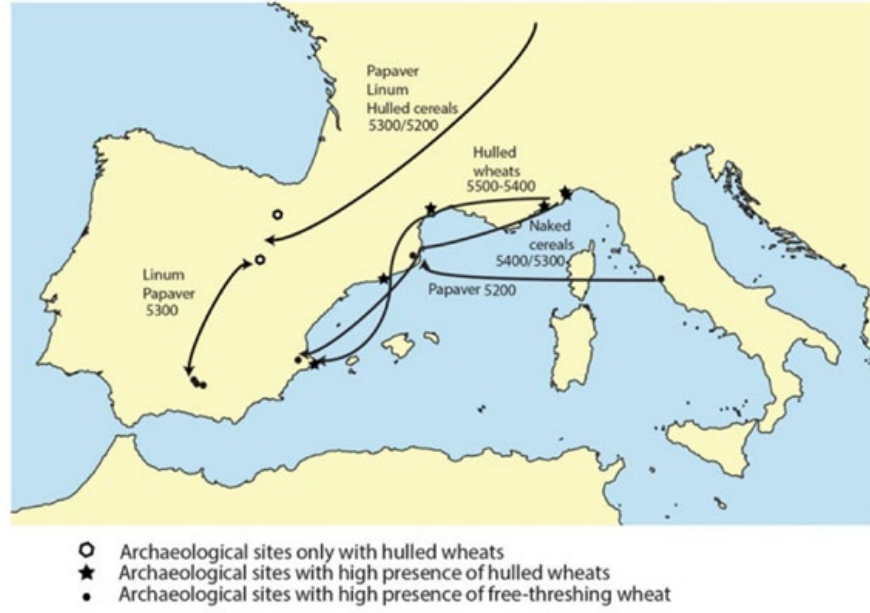
Tarım ürünleri yayılımı

Knossos, Argissa, Nea Nikomedeia da tanımlanan *emmer* buğdayı en eski Neolitik ekonomilerin yayılımı açısından önemli unsurlar olarak görülmektedir (Colledge ve Conolly 2007:64).

Şekil 5.6: Ege'de tahılların dağılımı (Reingruber, 2011: Fig 16.)

Arpa, *emmer*, *einkorn*, serbest harman buğdayı, mercimek, bezelye, ot/kırmızı bezelye, acı fiğ ve keten Akdeniz kuzeyi boyunca mevcuttur. Nohut alışılmadık bir dağılıma sahiptir, sadece ilk yayılım sürecindeki Prodomos ve en batıdaki Can Sadurni mağarasında tespit edilmiştir. Yeni tip buğday şu ana kadar beş yerleşmede saptanmıştır. Yunanistan'da (Mavropigi, Giannitsa), kuzey İtalya'da (Ponte Ghiara ve Font del Ros) ve İspanya'da (Can Sadurni) bulunur. *Emmer* ve *einkorn* buğdayları Yunanistan'da her yerde bulunur, ancak tarımın batıya doğru genişlemesiyle yoğunluğunun düştüğü görülmektedir. Fransa ve İspanya'daki yerleşimlerde ise sadece üçte birinde saptanmıştır. Serbest harman buğdayı için ise neredeyse tam tersi bir dağılım saptanmıştır, Yunan yerleşmelerinin %36'sında saptanırken, Fransız ve İspanyol yerleşmelerinin %84'ünde tespit edilmiştir. Kuzey İtalya, Fransa ve İspanya'da MÖ 5500-5000 yılları arasında hem kavuzlu hem de kavuzsuz buğdaylar yoğundur. Mercimek Yunanistan'daki yerleşmelerde tespit edilmiştir, Dalmaçya ve Güney İtalya'da ise oranı azalmıştır. Batıya doğru yayılım sürecinde Kuzey İtalya, Fransa ve İspanya'ya baktığımızda bu oran giderek azalır ve bezelye daha yoğun olarak tespit edilir (de Vareilles vd. 2019: 4, 6,11).

Şekil 5.7: İber Yarımadası'nda tarımın yayılımı (García-Puchol ve Salazar-García, 2017: 188, fig. 7.6).

Kuzeydoğu Afrika'da yabani bitki toplayıcılığında sorgum (*Sorghum bicolor*) önemli bir yer tutar; buğday ve arpa örnekleri ise MÖ 4600 cal tarihiyle Fayum'da belgelenmiştir (Wendrich vd., 2010). Kuzeybatı Afrika'da Neolitik dolgularda (MÖ 5400) sorgum (*Sorghum bicolor*) veya darı (*Pennisetum glaucum*) gibi hiçbir Afrika yerel mahsulü tanımlanmamıştır, genel olarak Yakınoğu paketi unsurları belirlenmiştir. Bu bağlamda bölgeye deniz yolu ile Orta Akdeniz'den (İtalya) ya da İber Yarımadası'ndan getirildiği / gelindiği söylenebilir (Zohary vd., 2012; Morales vd. 2016).

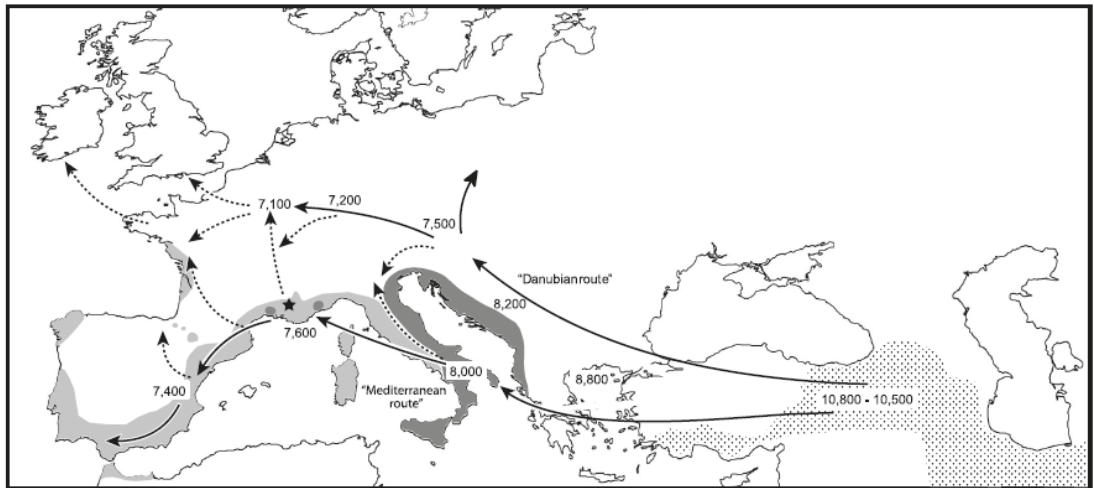
Şekil 5.8: Besin ekonomisinde baskın olan Sorgum (*Sorghum bicolor*) tanımlanan Neolitik Dönem yerleşmeler

Hayvancılık yayılımı

Kıbrıs'a getirilen ilk grup içinde yabani domuzlar, yarı yabani keçiler ve sığırlar ile kediler tanımlanmıştır. Bu ilk gelen hayvanlardan sonra koyunlar ve tilkiler, en son olarak da yabani alageyiklerin geldiği saptanmıştır. Çalışılan hayvan kemiklerinden anlaşıldığı üzere anakaradan düzenli aralıklarla hayvan getirilmiştir. Shillourokambos yerleşmesinden elde edilen verilere dayanılarak adaya en az sekiz kez hayvan getirilmiş olduğu belirlenmiştir (Broodbank, 2016: 175, 177). Girit Adası'na da alageyik ve yaban keçileri gibi adaya özgü olmayan hayvanlar getirilmiştir. Adada koyun, keçiden daha yoğun olarak bulunmuşken domuz daha az oranda ve sığır çok daha az sayıda tanımlıdır (Ripoll, 2013: 133). Koyun, keçi, sığır ve domuzlar Ege Bölgesi yerleşmelerinde paket unsurları şeklinde görülmektedir (Cauvin, 2000: 217).

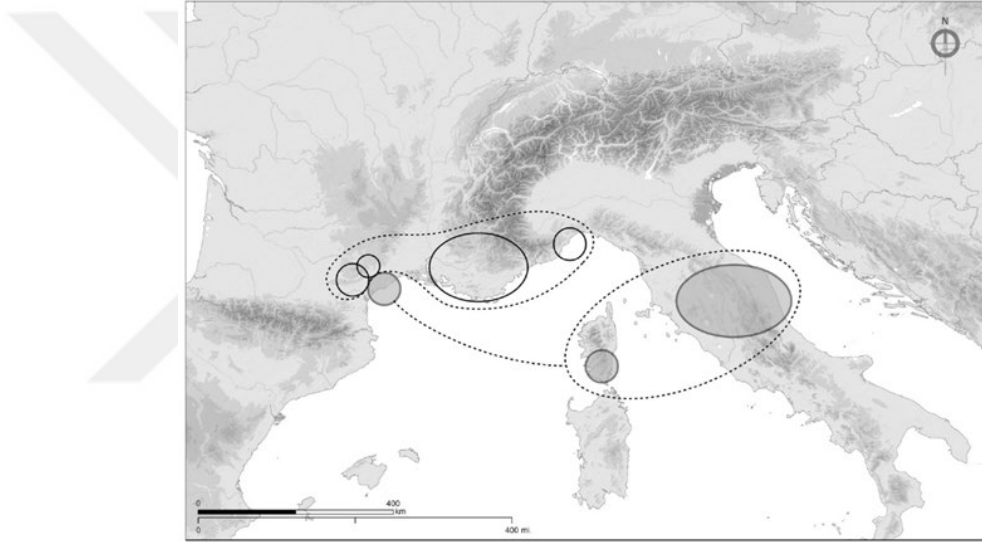

Şekil 5.9: MÖ 8700-8200 cal arası keçi, domuz, sığır ve koyun evcilleştirilmesine dair kanıtlar (Ibanez vd., 2018: 232, fig. 5)

Şekil 5.10: Yabani keçinin anavatanı ve yayılımı (Fernandez vd., 2006: Fig: 1).

Adriyatik İlk Neolitik süreçte koyun ve keçi en yoğun grubu oluştururken ardılı domuz ve daha az oranda sığırdır. Koyun ve keçiler, sığırlar ve domuzlar İtalya'ya tamamen evcilleştirilmiş olarak gelmiştir (Tagliacozzo, 2005: 436). Güney Fransa'da İlk Neolitik süreçte avcılığın ve balıkçılığın yoğun olmadığı, ağırlıklı olarak koyun-keçi besiciliği yapıldığı belirlenmiştir ve tarımın da hayvancılıktan sonraki bir aşamada başlamış olduğu düşünülmektedir (Patton, 1996:11; Tressert ve Vigne, 2007, Guilaine ve Manen, 2007: 36).

Şekil 5.11: Batı Akdeniz’de İlk Neolitik dönemde koyun morfolojisinin coğrafi benzerlikleri (Shennan, 2012: 116, fig. 5.4)

Koyun ve keçinin Afrika’ya gelişi, bitkilerden daha öncedir ve Kızıldeniz yakınlarındaki Sodmein Mağarası’nda MÖ cal 5800’e tarihlenir (Vermeersch vd. 1996),

6000-5500 BC

5500-5000 BC

5000-4500 BC

4500-4000 BC

■ Presence

■ Unconfirmed presence

⊗ Data from more than one site

⊗ Data from one site only

Şekil 5.12: Akdeniz Afrika'sında MÖ. 6000-4000 arasında evcilleştirilmiş türler
(Broodbank ve Lucarini, 2019: 217, fig. 6)

Avcı-toplayıcılık ve balıkçılık

Deniz kaynakları omurgalı ve omurgasız faunadan oluşmaktadır. Omurgalılar balık, deniz memelileri, deniz kuşları ve deniz kaplumbağalarını içerirken omurgasızlar; yumuşakçaları, kabukluları ve ekinodermiler gibi diğer türleri içerir (Bar-Yosef Mayer, 2013:84). Genel kabuklu deniz ürünleri terimi genellikle yumuşakçaların (çift kabuklular ve tek kabuklular) hâkim olduğu, aynı zamanda yengeçler, deniz kestaneleri, karides ve diğer nispeten yaygın organizmalar da dahil olmak üzere çeşitli suda yaşayan omurgasızları ifade etmek için kullanılır. İnsanlar tarafından kullanılan kabuklu deniz ürünleri taksonlarının büyüklüğü, büyük ahtapot veya dev istiridyelerden çok küçük çift kabuklulara veya gastropodlara kadar önemli ölçüde değişmekle birlikte, çoğu kabuklu deniz hayvanı nispeten küçük organizmalardır (Erlandson, 2001:293).

Çalıştığımız bölgede, Üst Paleolitik Döneme kadar inen veriler bulunmaktadır ancak bölgenin geneli aynı ayrıntıda çalışılmış değildir bu nedenle de eldeki veri deniz kaynaklarının genel beslenmedeki yerine dair çok az kaynak sunmaktadır. Yesner (1980) denizci toplumlarının tanımlanabilmesi amacıyla, kalorilerinin veya proteinlerinin en az %50'sini deniz kaynaklarından elde edenler şartını öne sürmüştür. Bu tanım nehir veya göl (laküstrin) halklarına da kolayca uyarlanır, ancak pratikte sucul ve karasal kaynakların diyet katkısını doğru veya kesin olarak ölçmek zordur. İnsan kemiğinin izotopik çalışmaları, eski diyetlerin genel yönlerini ölçme yeteneğimizi geliştirmiştir ancak çeşitli problemler bu tür çalışmaları sınırlamaya devam etmektedir (Erlandson, 2001: 300). Neolitik Dönem açısından ele aldığımızda balıkçı topluluklar olarak değerlendirebileceğimiz yeterli bir veri yoktur. Balık avlandığı ve kabukluların toplandığı bilinmektedir ancak balığın besin yüzdesini değerlendirmek mümkün değildir ve kabukluların da besin olarak tüketilip tüketilmediği sorusu her yerde kesin olarak cevaplanamamıştır.

Güney Sina'da PPNB Dönemi (Ujrat el Mehed, Wadi Tbeik) bulguları arasında Kızıldeniz'e ait olduğu düşünülen tanımlanamayan balık kemikleri ile Mısır'dan getirilmiş Nil levreği kemikleri saptanmıştır. Güney Ürdün'deki Ain Jammam'ın

PPNB dönemi bulgularında da Kızıldeniz'e ait papağan balığı kemikleri bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak Güney bölgelerinin Kızıldeniz veya Nil Nehri gibi güney kaynaklarını kullandığı belirtilmiştir ancak bu durum özel gıda tüketimi olarak değerlendirilmiş ve besin ekonomisinde yer alacak nitelikte veriler değildir. PPNC sürecinde Akdeniz kıyı boyunca balıkçı yerleşimlerinin kurulmuş olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceye kanıt olarak da Atlit Yam yerleşmesinde yoğun olarak bulunan tetik balığı kemikleri gösterilmiştir. Neve Yam yerleşmesinden elde edilen bulgular da bu düşünceyi destekler niteliktedir. Avlanan balıklar genel olarak 70 cm uzunluğa kadar ölçülen orta büyüklükte ve sığ sularda yaşayan balıklardır. Türkiye ve Suriye'deki geç Epipaleolitik ve erken Neolitik dönemde, tatlı su balıkları olan sazan ve yayın balığı tüketildiği saptanmıştır. Shillourokambos, Cap Andreas Kastros ve Khirokitia'dan elde edilen verilere göre hani balığı (*Serranidae*) en yoğun türdür, 63 ila 110 cm uzunluğunda ve 4 ila 17 kg ağırlığında değişkendir. Akanthou Tatlısu yerleşmesinde ise hem kıyı hem derin deniz balıkları saptanmıştır. Orta ve Batı Akdeniz verileri oldukça sınırlıdır (Bar-Yosef Mayer, 2013: 86-87). Gelgit olmaması Akdeniz'de birçok sahil şeridine, dikey olarak sıkışmış, erişilebilir bir yön kazandırır. Balıkların çoğu açık denizin üst kesimlerinde yaşar. Sicilya ile uydu adalarının açıklarından geçen meşhur ton balığı sürüleri örneğinde olduğu gibi, balıklar beslenmek için ya da yıllık göçleri sırasında sahil şeridine yaklaşırlar. Dolayısıyla balıkçılık genellikle sahil şeridine bağlı, küçük ölçekli ve nadiren güvenilir bir geçim kaynağı olabilir (Broodbank 2013: 73). Bununla birlikte, Limp ve Reidhead (1979) tarafından yapılan deneysel çalışmalar, doğru koşullar altında nehir balıkçılığının karmaşık teknolojiler olmadan bile son derece üretken olabileceğini yansıtmaktadır (Erlandson, 2001: 296).

Yiyecek olarak tüketilen deniz yumuşakçaları Paleolitik dönemden itibaren bilinmektedir. Geç Natufyen döneminde, Eynan'da çok sayıda tatlı su *Unio* kabuğu bulunmuştur. Yiftah'el ve Kfar Ha-Horesh'te de bulunan çok sayıda *Cerastoderma glaucum*, süs veya yiyecek olarak tüketilmiş olabilir. Franchthi Mağarası verileri Mezolitik sonu ve İlk Neolitik dönemde balıkçılığın azaldığını, *C. vulgatum* toplayıcılığının arttığını yansıtmaktadır. Korsika'daki kıyı Neolitik bölgelerinde

bulunan bazı kabukluların (*Osilinus* ve *Patella*) da yiyecek olarak tüketildiği düşünülmektedir (Bar-Yosef Mayer, 2013:88, 90-91).

V.D. BULUNTU TOPLULUĞU

Çanak Çömlek

Çanak Çömlek yapımı Doğu Akdeniz'de çiftçilikten bir süre sonra ortaya çıkmıştır, ancak çoğu zaman batıdaki Neolitik değişimin ilk işareti olarak görülmüştür. Akdeniz Havzası için ortak bir unsur olarak değerlendirilen *impresso* çanak çömleği genel tanımıyla, sivri uçlu aletler ve deniz kabuğu ile yapılan baskı bezemeli grupları kapsar. Bu noktada var olan terminolojik karışıklıktan da söz etmek yerinde olacaktır. Impressed – Baskı bezemeli mallar olarak da adlandırılan gruplar tanımlıdır bu grupların impresso mallarından farklılığı çoğu yerde açıklayıcı değildir ancak neden impresso teriminin kullanılmadığı da anlaşılır değildir. Impresso çanak çömleği genel olarak bir aletin kullanılması ile adlandırılıyorsa alt grupların belirleyici bir kültürel rolü olmalıdır. İlk çanak çömlek kültürlerinin ortaya çıkışında, çanak çömlek stillerinin analizi biçimsel ve bezeme bütünlüğünün olmadığını gösteriyor. Ancak bu temelde yapılan çalışma sayısı genel kurguyu görebilmek adına yeterli değildir. Bölgede yapılan çalışmalarda da impresso ve Cardial malların ön plana çıkmış olması farklı grupların görmezden gelinmesine de neden olmuştur. Tüm eksikliklerin farkında olarak, yapılmış kronolojik değerlendirmelerin kıyasal açıdan bakıldığında tutarlılığı da yadsınamaz.

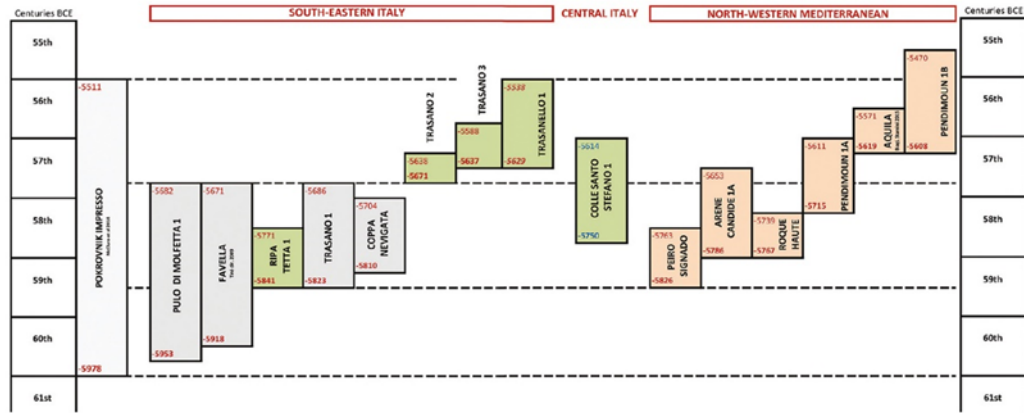
“Tarak-baskı *“impresso”* bezeme, bezemenin yapıldığı aletin adı ile anılabildiği gibi yapılan bezemenin çağrıştırdığı nesne ya da özelliklere göre de adlandırılmaktadır. Bu bezeme tekniği ile ilgili dört ana grup bilinmektedir. Bu grupları sırasıyla basit noktalılar, nokta dizileri, *rocker* ve tarak-dalga bezemeler olarak belirtebiliriz. Söz konusu bu ana gruplar kendi içlerinde alt gruplara ayrılmaktadır. Bazı özgün bezemelerin varlığı ve dağılımı kültür bölgelerinin sınırlarını göstermesi açısından önemlidir. Özellikle *rocker* ve *tarak* baskılı örneklerin meydana getirdiği gruplar yayılım içinde referans oluşturmaktadır. *Rocker* bezeme, Akdeniz ve Kuzey Afrika bağlantılarını ortaya koyması açısından önemlidir. Yine tarak-baskı *“impresso”*

bezemenin görüldüğü tüm yerleşmeler göz önüne alındığında sadece Şanlıurfa / Mezraa-Teleilat yerleşmesinde görülen ve özgün bir grup olan tarak-dalga ve basit noktalı örneklerin bir arada görüldüğü bezemeler Yakınoğu “Neolitik Paket” ögesi olarak ayırt edicidir. Bunun yanında Kuzey ve Batı Akdeniz’de yer alan bazı bölgelerde görülen ve Yakınoğu’da izlerini görmediğimiz özgün bezemelere de rastlanılmaktadır. Kuzey Akdeniz’de İtalya’da İmpresso Güneydoğu grubu kültürlerinden olan Favella, bu tip bezemelerden birine ev sahipliği yapmaktadır. Calabria eyaleti sınırları içerisinde yer alan Favella’nın MÖ 5860-5630 yılları arasına tarihlenen Neolitik Dönem tabakalarında basit noktalı ve tırnak baskılı bezemelerin fazlalığı göze çarpmaktadır. Bu örnekler yanında parmak baskılı ve kenarları taşkınli örnekler de yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bezemeler, aynı bölgedeki diğer yerleşimlerde bulunan bir bezeme türü değildir. Bu bezeme kap nemli iken parmakların sıkıştırılmasıyla yapılmaktadır. Parmak baskı bezemeden yola çıkıldığında İmpresso Güneydoğu bölgesinin hemen kuzeyinde, İtalya’nın batı kıyılarındaki Neolitik toplulukları temsil eden İmpresso Adriyatik grubunda yer alan Grotta Dei Piccioni yerleşiminin İlk Neolitik Dönem’e tarihlenen tabakalarında parmak baskı bezemeli örneklerle de rastlanılmaktadır. İtalya’nın kuzeybatısında yer alan İmpresso Liguria kültür bölgesinde yer alan Grotta Pollera’da da parmak baskılı çanak çömlekler mevcuttur” (Güldoğan, 2018:100).

‘Cardial kültürü’ Fransa Provence’ten Fas ve Portekiz’e uzanan İlk Neolitik gruplarını tanımlamaktadır. Bu toplulukların ortak özellikleri çanak çömleklerini istridye kabuğu (*Cardium edule*) baskısı ile bezemeleridir. Bu bezeme biçimi sadece bu bölgede sınırlı olmamasına rağmen, motif çeşitliliğinin temelini oluşturmuştur. Cardium bezekler genellikle impresso bezek çeşitleriyle birlikte kullanılmıştır. Cardium çanak çömleğin kökeninin Adriyatik kıyıları olduğu ve MÖ 6000 cal civarında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Fransa’nın güneyinde MÖ 5800 cal ve İspanya - Portekiz kıyılarında MÖ 5600-5400 cal tarihlerinde görülmeye başlamıştır (Gernigon, 2016 : 150).

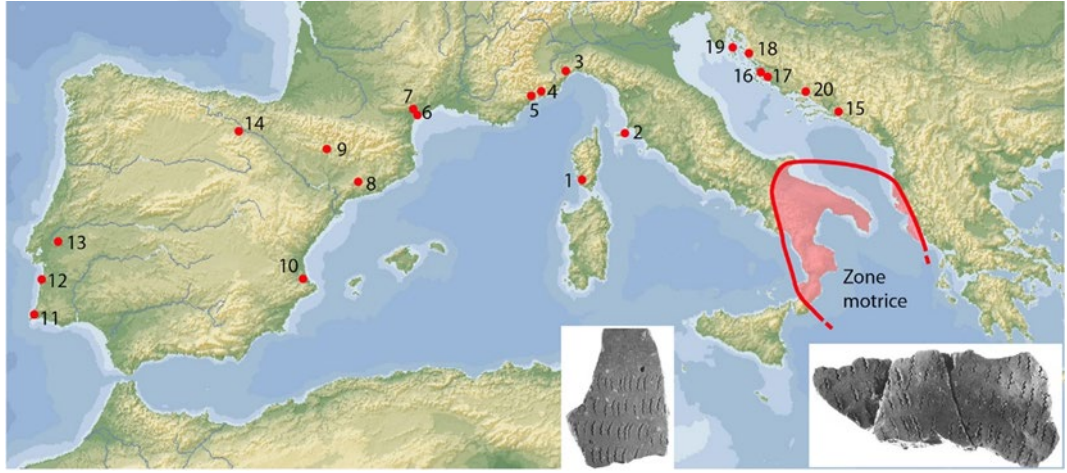
Harita 5.1: “*impresso*” çanak çömlek bulunan yerleşmeler (Güldoğan, 2018: 9, Harita:1)

Şekil 5.13: Orta ve Batı Akdeniz’de impresso malların kronolojik diyagramı (Binder vd., 2017: 67, fig. 6)

Şekil 5.14: İlk Neolitik Dönem, baskı bezemeli (*Groove*) çanak çömlek dağılımı (Guilaine, 2018: 214, fig. 2)

Şekil 5.15: İlk Neolitik dönem deniz kabuğu ile yapılmış dikey baskı bezemeli çanak çömleklerin dağılımı (Guilaine, 2018: 218, fig. 6)

V.E. HAMMADDE KAYNAKLARI ve MAL AKTARIMI

Obsidyen Kaynakları ve Dağılım Ağı

Kapadokya Göllüdağ, Nenezidağ kaynakları (Balkan-Atlı ve Binder, 2007) Anadolu dışında uzak mesafede Levant ve Kıbrıs'tan bilinmektedir (Balkan-Atlı, 2003, Binder, 2002:80).

Beş Akdeniz adası; Melos, Lipari, Palmarola, Pantelleria ve Sardunya tarih öncesi dönemlerde kullanılan obsidiyenin büyük kısmına kaynaklık etmiştir. Lipari adası, Sicilya'nın kuzey kıyılarından 35 km uzaklıkta yer almaktadır. Lipari'yi diğer adalar ve İtalyan yarımadası ağına bağlayan Neolitik dönemde bu adadan obsidiyenin ticareti ve değişimidir. İtalyan yarımadası çevresinde, Adriyatik boyunca Tremiti Adaları, Palagruža, Sušac ve Dalmaçya'ya kadar ulaşmıştır. Palagruža, Lipari adasından alınan obsidyenlerin Adriyatik boyunca yayılmasını kolaylaştıran bir konumdadır. Pantelleria adasından alınan obsidiyenin de Lampedusa, Malta ve Sicilya'daki Stentinello bölgelerine ve Kef Hamda'daki Tunus kıyılarına götürüldüğü saptanmıştır. Palmarolan ve Sardunya obsidiyenin ise Tiren çevresinde ve Fransa'da kullanıldığı bilinmektedir (Farr, 2010:182, 184).

Şekil 5.16: Orta Akdeniz’de obsidyen kaynakları (Farr, 2006: 87, fig. 2)

Şekil 5.17: Melos Adası obsidyen kaynakları (Ö. Aytek arşivi).

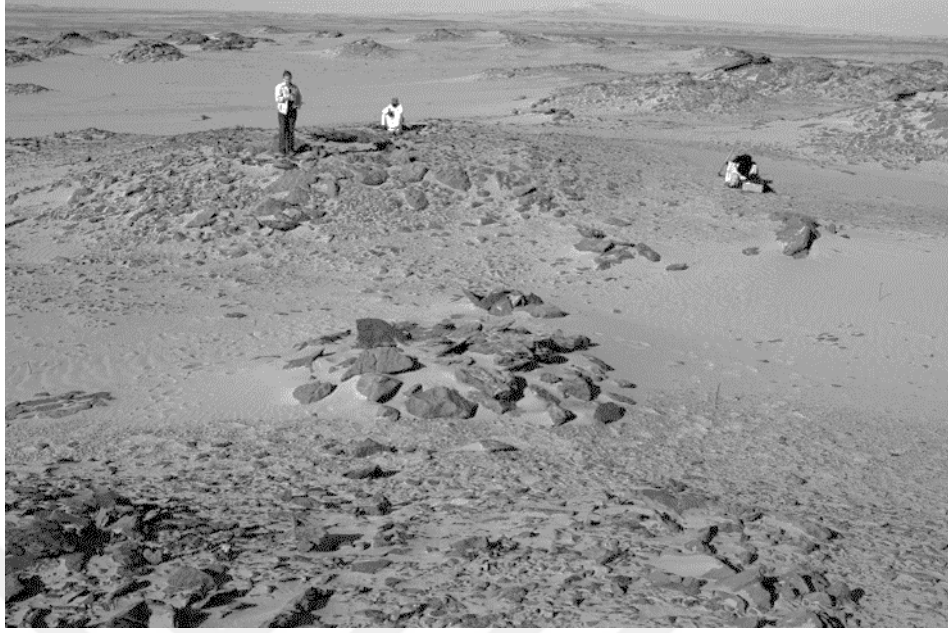
Şekil 5.18: Mezolitik Dönem’de Melos adasından obsidyen dağılımı (Reingruber, 2011: Fig 14.)

Şekil 5.19: Neolitik Dönem’de Melos adasından obsidyen dağılımı (Reingruber, 2011: Fig 15.).

V.F. SOSYAL YAŞAM – SEMBOLİZM – ZANAAT

İnsanlar sosyal ilişkilere katılarak hareket etme kapasitelerini geliştirirler ve bu sosyal ilişkiler değişkenlik gösterdiği için bilinçleri de değişir (Robb, 2010: 495). Bu bağlamda bireysel ve toplumsal etkileşim biçimleri çalışılmalıdır. Arkeolojik verilerden yola çıkılarak kurgulanacak en zor kavram birey, hane ve toplum ilişkisi ile buna bağlı değişkenliği olan toplumsal ilişkilerdir. Belirleyici unsurların dışında olan, genel bilinenin dışına çıkan unsurların ritüel, kült uygulamaları gibi tanımlanması her durum için belirleyici olmayabilir. Birey ve grup davranışları benzerlik göstermelidir ancak karşıt durumların da yaşanmış olması çok mümkündür. Aynı kültüre ait gruplar ya da bireyler özgün davranışlar sergileyebilir ve bunu anlayabilmek çoğu zaman imkansızdır. Birey, akraba, yakın çevre gibi birincil bağlayıcı ilişkiler ile toplumsal düzen, bu düzene etki eden iç ve dış faktörler bir bütün olarak ele alındığında kültürel dinamiklerle ilişkili fikir edinilebilir. İdeolojik değişiklikler eğer tanımlı bir kırılma gösteriyorsa düzen ile ilişkili bir öngöründe bulunulabilir. Büyük bir ideolojik değişimin yaşandığı izlenimi, Jericho'daki sıvalı kafatasların keşfedilmesi ve güney Levant'taki diğer yerlerdeki örnekler, Ürdün Ain Ghazal'da MPPNB'den kireçtaşı heykellerinin keşfi, Yukarı Fırat'taki EPPNB bölgelerinde toplumsal ve ritüel binaları katmanlı bir toplumun gelişimi olarak yorumlanmıştır. Akkermans, bu bölgedeki yerleşmelerin "yerel köyler" olmadığını, muhtemelen sadece kendi halklarına değil, aynı zamanda göçebe-avcı topluluklarına da hizmet eden "kült merkezleri" olduğunu öne sürmüştür (Finlayson, 2014:128). İnanç sistemleriyle ilişkili olduğu düşünülen kült mimari, Yakındoğu Neolitik Paketi'ndeki özelliklerden biridir (Cauvin, 2002). Sahra Batı Çölü'ndeki Nabta Playa'da bulunan taşla kapanmış, sığır kalıntıları içeren mezarlar bir kült uygulaması olarak yorumlanmaktadır (Wendorf ve Schild 1998: 108). MÖ 7.100 - 6.800 arasına tarihlenen bu *tümülüsler* böyle bir uygulamanın en erken örneklerindendir (Bobrowski vd. 2012).

Şekil 5.20: Nabta Playa, (E-06-4) *tümülüs* (Bobrowski vd. 2012: Fig. 5., 413)

Toplumsal alan, insanlardan ve aralarındaki ilişkilerden bağımsız olarak var olmaz. Belirli malzemelerin veya nesnelerin mekânsal dağılımı dolaylı da olsa, sosyal etkileşim biçimlerini anlayabilmek için kullanılmaktadır. Evlerin büyüklüğü, planı veya inşasındaki farklılıklar, günlük uygulamalarla ilgili faaliyetlerin maddi kanıtları, özel düzenlemeler vb. topluluk içindeki sosyal ilişkilerin kesişme noktalarıyla ilgilidir. Benzer şekilde, bir hane biriminin üyeleri, yaş, cinsiyet ve iş bölümlerine bağlı olarak sosyal etkileşim biçimleri yaratır (Efstratiou, 2018:319; Karamitrou-Mentessidi vd., 2013:1). Bir dizi prestij eşyası ve diğer öğeler sık sık önemli mesafelerde değiş tokuş edilmiştir. Gezerler ve/veya hareketli gruplar olarak adlandırabileceğimiz, iletişim-bilgi-mal vb. aktarıcılardan da söz etmemiz gerekir. Bunlar balıkçılar, çobanlar, avcı-toplayıcılar, zanaatkarlar, çerçi gibi alışverişini sağlayanlardır. Avcı ve toplayıcıların “gezici” (*wandering*) (yarı gezgin veya yarı yerleşik olarak adlandırıldıkları da olur), ilkel gezgin (*mobil extensive*) pastoralistlerin ise “göçebe” kelimesi ile tanımlanması yaygın bir kanıdır (Khazanov, 2015: 29). Gezerler hizmet sunmanın yanı sıra kültür taşıyıcılığını da sağlayan gruplardır. Fransa’da Orta çağ’da *taşıyıcı* anlamında “*colporteur*” terimi kullanılmıştır (Akçi, 2005). Çerçilerin Anadolu’da bir zamana kadar tohum taşıdığı da bilinmektedir (Tozlu, 2014: 25). “*Frontiersman*” olarak terimleşmiş olan yaban

ile köy arasında sınırda yaşayanların aracılık ettikleri bir sistem ile bilgi akışının sağlanmış olabileceği de varsayılmıştır. Bunlar doğal kaynakları yerleşiklere ulaştıran aracı gruplar gibi değerlendirilebilir. Bu yaklaşım farklı araştırmacılar tarafından da sınır etkileşimleri bağlamında çalışılmıştır. Anadolu Yörük kültürü de bu açıdan önemli bir örnektir.

Bu hareketli gruplara en tanımlı arkeolojik örnek; Afrika'daki Mezolitik Dönem çanak çömlek kullanan hareketli avcı-toplayıcı-çobanlardır (*mobile hunter-gatherer-livestock keepers*) (Linseele, 2010). Wengrow, Mısır'da Neolitik toplulukların pastoral yaşamları ile uyumlu olan, bedenlerinin süslenmesi yoluyla sosyal kimlik yaratmaya odaklandıklarını, "beden merkezli habitus" yarattıklarını öne sürmektedir (Wengrow, 2006:70). Afrika'daki etnografik çalışmalardan yola çıkılarak darı / sorghumdan bira yapılarak içilmesi yaygın bir ritüel uygulamasıdır. Hem sosyalleşmek hem de doğum, düğün, cenaze gibi çeşitli ritüellerde biraya gelinerek geniş bir kaptan ortak olarak bira içildiği bilinmektedir. Kamışlarla içilen biranın metaforik bir anlamı da vurgulanmaktadır. '*bora fatta*' (süt beyazı – anne sütü) terimi çok farklı alanlardaki adlandırmalarda kullanılmıştır. Su ile karıştırılmış darı / sorgum unundan yapılmış yulaf ezmesinin de *bora fatta* olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Biranın kamışlarla içilmesi de bu bağlamda anne sütü ile ilişkilendirilmiş bir sembolik anlam taşır (Haaland, 2007).

Şekil 5.21: Kamışlarla bira içimi, Tanzanya (Haaland, 2007: Fig.1)

Kişilerarası ve hatta topluluklar arası şiddetin rolü belirsizliğini korumaktadır ve ayrıntılı bir çalışmayı gerektirir. Ayrıca, uzun süreli sedantifikasyon ve evcil hayvanların köylere girmesinin etkileri, zoonotik ve diğer hastalıkları da içeren bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmuş olmalıdır (Goring-Morris ve Belfer-Cohen, 2014: 148).

Denizcilik faaliyetleri de sosyal ilişkilerin sorgulanması gereken unsurlardan biridir. Bu faaliyet ile ilgili sorulabilecek sorular: Sorumlu bir lider mi vardır yoksa usta bir denizcinin mi öncülük ettiği? İnsanlar farklı topluluklardan bir araya geliyor muydu? Kürek çekmeye herkes eşit olarak katkıda bulunur muydu? Yolculuğu bir topluluğun hangi üyeleri ve yaş grupları üstlenirdi? Ayrıca, bu insanlar köylerinde daha fazla statü kazanmış mıydı? Denizcilik pratiğine ilişkin bilgilerine ek olarak, daha geniş bir coğrafya ile diğer sosyal gruplardan ve onların yerel geleneklerinden toplayacakları bilgiler de yoğun bir iletişim biçimidir. Denizcilerin diğer gruplarla olan ilişkileri, uzun yolculukların başarısı için hayati önem taşır; güzergâh dahilindeki sosyal gruplar ile iletişim ve ilişkilerin sürdürülebilmesi, denizciler için yolculuk boyunca yiyecek, su ve barınak sağlanmasına etki eder. Bilgi, alet ve ham madde alışverişinin bu bağlantıların sürdürülmesinde önemli bir rol oynamış olması da muhtemeldir (Farr, 2010:187).

V.G. PALEOGENETİK VERİLER

1919 gibi erken bir tarihte insana ait kan gruplarının incelenmesi ile başlayan, 1950lere gelindiğinde epey mesafe kaydetmiş olan genetik bilimindeki gelişmeler arkeogenetik alanında da etkili olmuş; biyokimya çalışmaları ilerledikçe daha da fazla veri özellikle de kan grupları ve enzimler gibi klasik genetik izlerden birçok başka bilgi edinilmesi mümkün olmuştur (Renfrew ve Bahn 2013: 19). Antik DNA (aDNA) analizleri son birkaç yılda yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalardan bazıları aynı zamanda Mezolitik genetik arka planı da araştırmış ve sonuçları avcı-toplayıcı

topluluklarıyla süreklilik veya genetik kopuş açısından yorumlamıştır. Bununla birlikte, bu popülasyonlardaki Neolitik genetik girdiyi tahmin etme ve / veya ilk çiftçilerin Avrupa'ya dağılma yollarını yeniden yapılandırma girişimlerinin çoğu, modern Yakın Doğu popülasyonlarından elde edilen mevcut verilere dayanmaktadır (Fernandez vd., 2014: 9).

Anadolu'da yapılan antik genom analizleri bölgede Neolitikleşme ve sonrasında yaşanan demografik değişimlere ışık tutacak bulgular ortaya koymuştur. Yakındoğu'da yapılan çalışmalar Güney Levant İran ve Orta Anadolu'da yaşayan Neolitik grupların birbirinden farklı olduğunu göstermiştir. Bölgede üç farklı gen havuzu belirlenmiştir; bunlar güney Levant gen havuzu, Zagros gen havuzu ile Orta Anadolu gen havuzudur. (Koptekin ve Somel, 2022: 57). Ege bölgesi halen tartışmalı bir konumdadır. Yunanistan'da çalışılan Y-kromozomu verileri göz önüne alındığında, Girit'in Yakın Doğu popülasyonlarına sahip, anakaranın ise Balkan popülasyonlarına sahip olduğu belirlenmiştir, ancak Lerna ve Franchthi Mağarası örneklerinde farklılık olduğu, Girit ile yakınlık gösterdikleri belirtilmektedir (King vd. 2008: 211). En uzak nokta olan İber yarımadası verilerinin modellenmesi ile de Yakındoğu ile genetik yakınlıklar tanımlanmıştır (Gamba vd., 2012).

V.H. ORTAK PAYDA: DENİZSELLİK

Kendine özgü riskleri olsa da tecrübeyle giderek hızlanan ve çeşitlenen denizsel iletişim karasal yollara nazaran çok daha avantajlıdır (Broodbank, 2014: 72). Akdeniz de İber Yarımadası'ndan Levant'a bölge kültürlerini her dönem etkilemiştir; insanların, fikirlerin, teknolojilerin ve nesnelerin hareketini kolaylaştırmıştır (Knapp ve Blake, 2005:1). Deniz ulaşımına yönelik doğrudan kanıtlara, ulaşım araçlarına Tunç Çağı öncesi dönem araştırmalarında rastlanmamıştır ancak iletişimi ortaya koyan çok sayıda dolaylı kanıttan söz etmek mümkündür. Ayrıca göl ve nehir taşımacılığına dair veriler de su ile kurulan ilişkiyi anlamak adına önemlidir. (McGrail, 2001: 11). Paleoiklimsel veriler, kıyı değişimlerinin takip edilebilir olması

denizcilik faaliyetlerini anlamak adına gerekli olan altlıktır. Meteorolojik koşullar, hâkim rüzgâr yönleri, suyun derinliği gibi unsurlar da hem kullanılmış olan taşıtı hem de deniz yollarını öngörebilmek adına çalışılmış olmalıdır.

Akdeniz'de doğal güzergahlar

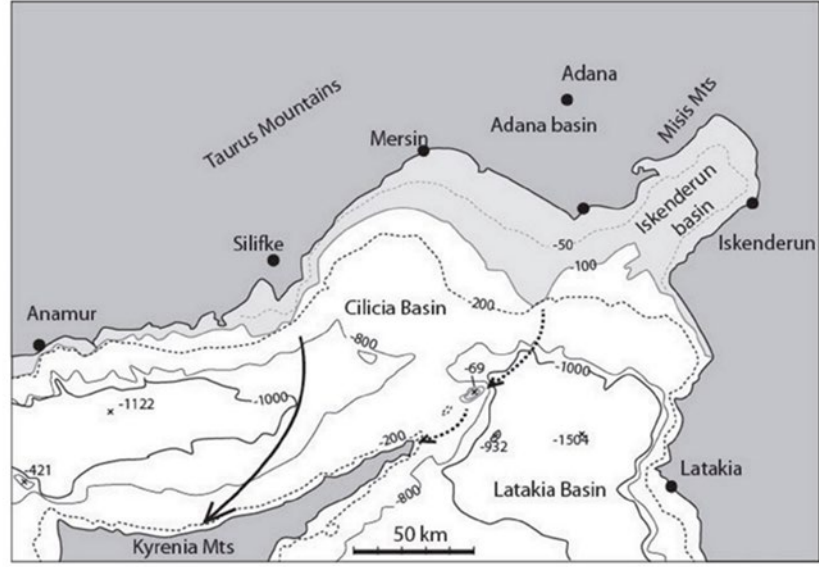
Atlantik'ten Akdeniz'e gelen sular, uzun sahil şeritlerini dolanıp geçen akıntılar Cebelitarık'tan doğuya doğru Kuzey Afrika kıyılarını takip ederek saat yönünün tersine akar, Levant kıyılarından kuzeye döner ve Kıbrıs'ın etrafından Anadolu kıyılarına doğru saat yönünün tersine döner. Akım daha sonra Ege, Adriyatik ve Tiren Denizleri etrafında saat yönünün tersine akar; Fransız ve İspanyol kıyıları boyunca Cebelitarık'a geri döner. Bu ana, derin deniz akıntılarına ek olarak, "kıyıya yakın" akıntılar da vardır. Bunlar sığ kıyı sularında bulunur ve kıyıya bir açıyla çarpan dalgaların etkisiyle yaratılır (DiBenedetto ve Simmons, 2014: 49-50). Akıntılar genellikle ağırdır, boğazlarda ivme kazanır. Akıntılardan ziyade rüzgarlar daha önemlidir, güçlü bir esinti yüzey akıntısını etkisiz hale getirebilir ya da tersine çevirebilir. Ayrıca rüzgârın yönü ve yoğunluğu da önemlidir. Sahiller görünümleriyle de farklılık gösterir. Deniz seviyesinin altında kalan sahilleri bir tekneden tespit etmek zordur. Bu tür sahillerin en uzun bölümü Kuzey Afrika'nın doğusunda uzanır, sonra kuzeye doğru, Carmel dağlarının Hayfa yakınlarında denizle buluştuğu noktaya doğru çıkar. Afrika sahilinin büyük bölümü denizciliğe uygun değildir (Broodbank, 2016: 75 - 77).

Denizdeki çeşitli hareket biçimlerine yardımcı olabilecek veya bunları engelleyebilecek deniz yüzeyi akıntıları ile ilgili olarak, Kıbrıs'ın batıdan gelen Orta Akdeniz akıntısının iki terminal kolu tarafından Güneybatı ve Kuzeybatı ile sınırlandırıldığı bilinmektedir. Üçüncü ana akım, adanın etrafında Güney'den Kuzey'e ve daha sonra Doğu'ya, Levant sahili boyunca ve daha sonra Güney sahili boyunca Doğu'ya doğru dönen Kıbrıs sirkülasyonudur (Vigne vd., 2014: 159). Orta Akdeniz ana akıntısı, Mısır ve İsrail-Filistin kıyılarının akıntısına çarpıyor ve Kuzey Levant kıyıları boyunca kuvvetli akıntılar (saniyede yaklaşık 3 metre veya 11 km/s)

oluşturarak oradan Kıbrıs'a gitmeyi güçleştirmektedir. Bu güçte bir akıntı, kuzeye doğru öyle bir kaymaya neden olabilir ki denizci Kıbrıs kıyılarını ıskalayabilir ve doğuya doğru güçlü bir akıntının (saniyede 3 metre) aktığı Kilikya kanalında kaybolabilirdi. Anadolu kıyısındaki Adana ovasına yakın kıyılarından başlayıp Kıbrıs'ın kuzey kıyılarına uzanan bir yolculuk çok daha rahat bir ulaşım sağlamış olmalıdır. Bu güzergahtaki akıntı, Anadolu kıyısında doğuya doğru bir noktadan güney-batıya doğru bir çizgide ilerleyen bir rota ile eşleşebilir (Vigne vd. 2014: 160). LGM döneminde Kıbrıs ile Anadolu arasında her zaman en az 60 km'lik bir deniz mesafesi olduğu yönünde saptamalar mevcuttur ancak şimdi sular altında kalan kuzey Levanten kıyılarını ve kuzeydoğu Kıbrıs'ı birbirinden ayıran yaklaşık 30-40 kilometrelik biraz daha düşük mesafeler de hesaplanmıştır. Held, adanın etrafındaki saat yönünün tersine akımların kuzeydoğudan gelen yolculukları desteklediğini belirtmiştir. Kilikya'dan, ortalama 2,7 knot hızında yaklaşık 30 saat sürebilecek bir yolculuk öngörmüştür; daha elverişli akımlar nedeniyle Ovacık Burnu'ndan 28 saatlik bir yolculuk olabileceğini de önermiştir. Anamur Burnu ile Kıbrıs arasındaki mesafenin en kısa olmasına rağmen, bu rotanın hızlı akıntıya karşı kullanılacak yelkenin icadına kadar pek olası olmayacağını savunmuştur (Held, 1993: 27).

Şekil 5.22 Kıbrıs ve Levant kıyıları arasındaki olası güzergahlar (Bar-Yosef Mayer vd., 2015: 416, fig. 1)

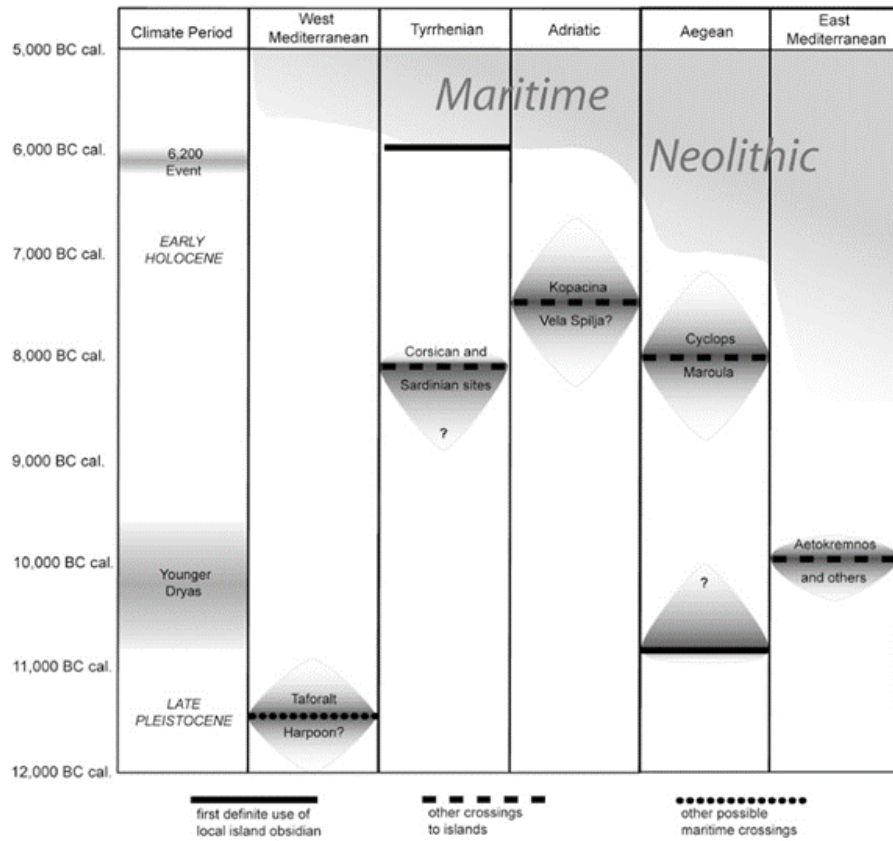

Şekil 5.23: Doğu Akdeniz, Kilikya ve Latakya havzaları arası olası basamak adaları (Vigne vd., 2014: 161, fig. 1)

Arkeolojik kanıtlar

Neolitik öncesindeki Akdeniz adalarının ziyaret edilmesi ve sömürgeleştirilmesi konusunda dikkate alınması gereken önemli husus, denizcilerin kazara mı yoksa planlı mı olduğudur. İlkiyle ilgili olarak, fırtınaya yakalanarak sürüklenen teknelerdeki balıkçıların bir adada kıyıya vurduğu öne sürülüyor. İkincisi için hem su aracının inşası hem de gerçek yolculuğun kendisi için bir koordinasyon ve iş birliği geliştirilmiş olması gerekmektedir (Ruxton ve Wilkinson, 2012: 509). Runnels özellikle Girit ve diğer Yunan adalarının birkaçı için planlanan sömürgeleştirme girişimlerini savunmuştur. Buna karşılık, Leppard ve Broodbank mevcut kanıtların Epipaleolitik'e kadar Akdeniz'de planlanmış veya planlanmamış herhangi bir denizcilik faaliyeti olmadığını belirtmektedirler. Phoca-Cosetatu ve Rabett ile Galanidou, Akdeniz'de denizcilik için erken kanıtların hem gerçek hem de planlanan olayları temsil ettiği sonucuna varırken daha temkinlidir; sözü edilen görüşleri de açıkça reddetmezler. Bir adada, özellikle anakaradan biraz uzakta olan, sürekli, yaşanabilir bir nüfusa sahip olmak için planlı yolculukların gerekli olacağının daha makul olduğu düşünülmektedir. Paleolitik yayılım için genel kanı Afrika ya da

Yakınoğu kökenli grupların Anadolu ve Kıta Yunanistan gibi karasal yolları kullandığıdır. Girit'te sürdürülen yüzey araştırmalarında adanın güneyinde bulunan Alt Paleolitik unsurlar genel olarak Mezolitik süreçte yerleşilmiş olduğu kanısını değiştirmiş, Akdeniz'de denizciliğin tarihini 130.000 yıl öncesine çekmiştir, bu son veriler kıyısız ve açık deniz yayılımının da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Strasser vd. 2010: 146, 186-187, Broodbank, 2006: 202). Ada kolonizasyonunun çoğunluğu ise Neolitik süreçte meydana gelmiştir (Farr, 2010:181).

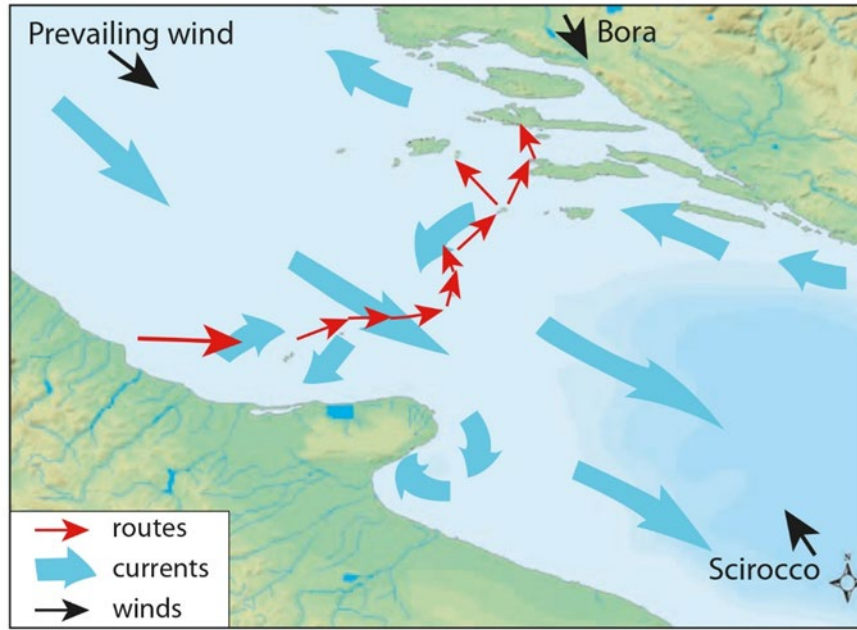

Şekil 5.24: Akdeniz'de Genç Dryas öncesinden MÖ 5500'e kadar denizsel ilişkiler kronolojisi (Broodbank, 2006: 212, fig. 2)

Doğu Akdeniz için, ilk olarak Cherry tarafından belirtilen genel süreçlerin ve kalıpların bazıları hala tanınabilir, ancak belirtildiği gibi, yeni veriler 6. binyıldan sonra (özellikle 5. ve 4. binyıllarda) kolonizasyonda güçlü bir artışa işaret etmektedir. En erken kolonizasyon, adaların en büyüğü olan Kıbrıs'ta belgelenmiştir. Adanın en erken kolonizasyonu, 12. binyıl kadar erken bir tarihte Akrotiri-Aetokremnos'ta ve muhtemelen yakın zamanda keşfedilen Nissi Plajı ve Aspros bölgelerinde bulunduğu gibi MÖ 11. bin yıl öncesine tarihlenmektedir (Dawson, 2011:38). Bu noktada deniz seviyesi şu anki seviyenin 55 metre altına kadar düşmüş olabilir. Bu alçalmış deniz seviyelerine rağmen insanların hatırı sayılır bir yolculuğa çıkmak için gerekli denizcilik teknolojisine ve sosyal organizasyona sahip olduklarını göstermektedir (Farr, 2010:180). Erken Holosen sırasında deniz seviyesi hızla yükseliyordu ve MÖ 9.-8. binyılın sonlarında Kıbrıs'ta Parekklisha Shillourokambos, Kissonerga Mylouthkia, Kalavassos Tenta gibi bir dizi yeni yerleşme ortaya çıkmıştır. Bu yerleşmeler Kıbrıs'taki PPN sürecini temsil ederken, aynı tarihe ait Mezolitik yerleşimler Sardunya'da bulunmuştur. Korsika ve Sardunya bu süreçte bir kanalla ayrılmış olabilir (Farr, 2010:181).

Kıbrıs'ta saptanan Kapadokya kökenli obsidyenler, uzun mesafe taşımacılığı için en açık kanıttır (Balkan-Atlı ve Binder, 2007: 219; Şevketoğlu, 2006: 114). Ege Denizi çevresinde, Üst Paleolitik'ten itibaren Melos Adası ile kurulan obsidyen ağı, görece kısa mesafeli denizcilik faaliyetleri açısından en yoğun bilgi sahibi olduğumuz kurgudur (Laskaris vd. 2011). Melos adasından gelen obsidyen, MÖ 10.900-10.800 yıllarına tarihlenen Argolid'deki Franchthi Mağarasında bulunmuştur. Bu, Akdeniz'de denizcilik için ilk gerçek kanıt olarak değerlendirilmiştir (Dawson, 2011:39). Kıbrıs ile ilişkili en iyi kanıt, evcil farelerin (*Mus m. domesticus*) dış morfolojisinin dikkate değer kararlılığından gelmektedir. Bu türün izole edilmiş popülasyonlarındaki morfolojik sürüklenme hızı hakkındaki modern verilere dayanarak, Kıbrıs popülasyonunda her yıl yeni fare bireyleri tarafından adaya en az iki başarılı varış olduğu tespit edilmiştir. Bu tür göçlerin başarı olasılığının düşük olmasına göre, bu durum anakara ile Kıbrıs arasında oldukça yoğun tekne trafiğine işaret etmektedir. 10. binyılın ikinci yarısında Shillourokambos'a yeni evcil türlerin gelmesiyle, büyük memeli taşımacılığı da önerilmektedir (Vigne vd. 2014: 166).

Adriyatik adalarındaki Lipari obsidyenin varlığı, denizcilerin bu kıyıları tekneyle geçtiklerine dair en belirleyici kanıttır. Rüzgarlar ve akıntılar gerçek rotayı etkilemiş olsa da böyle bir Adriyatik geçişinin toplam mesafesi yaklaşık 185 km olarak hesaplanmıştır. Bu uzunlukta bir geçiş, mümkün olan her yerde adalarda durmayı gerektirecektir; bununla birlikte, yaklaşık 2 knot (3,7 km/saat) hızla, sadece İtalya'dan Adriyatik'in ortasındaki Palagruža adasına ulaşmak 24 ila 60 saat veya daha fazla bir zaman alacaktır. Böyle bir geçişi iyi koşullarda yapmak için gereken saat sayısına bakıldığında, Palagruža, Tremitis ve Pianosa gibi adaların güzergâh içindeki önemi ortaya çıkmaktadır. Obsidiyen sirkülasyonunun gösterdiği gibi yolculukların süresi, bu teknelerin tek bir denizciden ziyade birkaç kişi tarafından kullanıldığını düşündürmektedir (Farr, 2010:187).

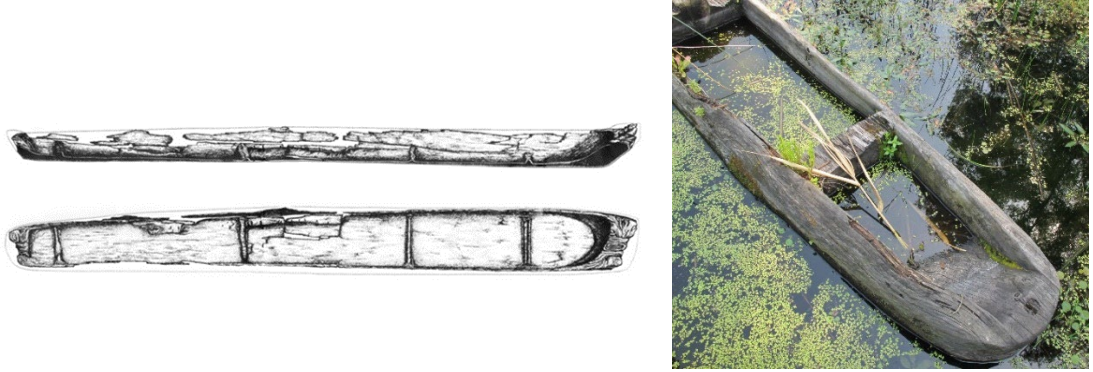

Şekil 5.25: Adriyatik Denizi'ndeki rüzgâra göre olası rotalar (Farr, 2010: 186, fig. 14.10)

Orta Akdeniz'deki Neolitik yerleşimlerde tarımsal faaliyetlerin yanı sıra *Cardial* malların da hızlı bir şekilde yayılması, ilk çiftçilerin Adriyatik boyunca güney İtalya'ya bir deniz kolonizasyonunu ile geldiği fikrini desteklemektedir (Farr, 2010:181). Küçük San Domino adasında (Adriyatik'teki Tremiti adalarından), MÖ 7. veya 6. binyıldan kalma insan yerleşimine dair kanıtlar vardır. Tremiti adaları çok küçüktür (bir kilometrekare büyüklüğünde) ve en yakın anakara olan Güneydoğu İtalya'ya 30 km'den daha yakındır. 5. binyılda kolonize edilen adalar, bir uzak istisna dışında (Sicilya'nın güneyindeki Lampedusa) genellikle anakaraya en yakın olanlardır (60 km'den az) (Dawson, 2011:37). *Impresso* bezemeli çanak çömlekler de Akdeniz'in genelinde ve hatta iç bölgelerde geniş bir yayılım göstermektedir (Güldoğan, 2008)

Olası deniz araçları ve deneysel yolculuklar

Akdeniz'deki tarih öncesi su taşıtlarının arkeolojik kanıtları azdır. Bilinen en eski Akdeniz teknesi, Roma'nın 35 km kuzeyindeki Bracciano Gölü'nün güney tarafındaki sular altında kalan Neolitik La Marmotta sahasında bulunan bir meşe kütük teknesidir (Fugazzola Delpino, 2002). Teknenin denizde kullanımı kanıtlanmamış olsa da La Marmotta gemisinin (9 m'nin biraz üzerinde bir uzunluğa sahip) modern bir kopyası deneysel olarak İtalya'dan Portekiz'e kıyılar boyunca 800 km yol kat etmiştir. GÖ 8. binyıla tarihlenen Teselya'daki Dispilio Gölü'nde bulunan kano ve Tsangli'de bulunan kil modeller de Marmatto kanosu ile benzerdir. Guilaine, Shillourokambos'da bulunan pikrolitten yapılmış iki küçük modele dayanarak, kullanılan araçların kanolardan ziyade küçük teknelere benzeyebileceğini de öne sürmüştür (Vigne vd. 2014: 168).

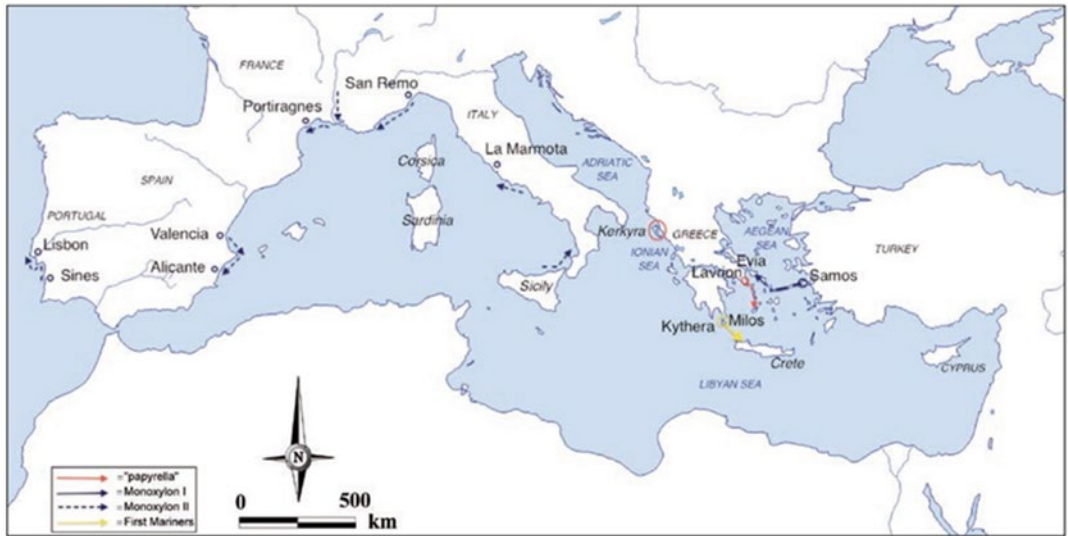

Şekil 5.26: La Marmotta’da bulunan oyma kano (log boat) (Farr 2010: 183, fig. 14.6) ve Dispilio örneği (Ö. Aytek arşivi).

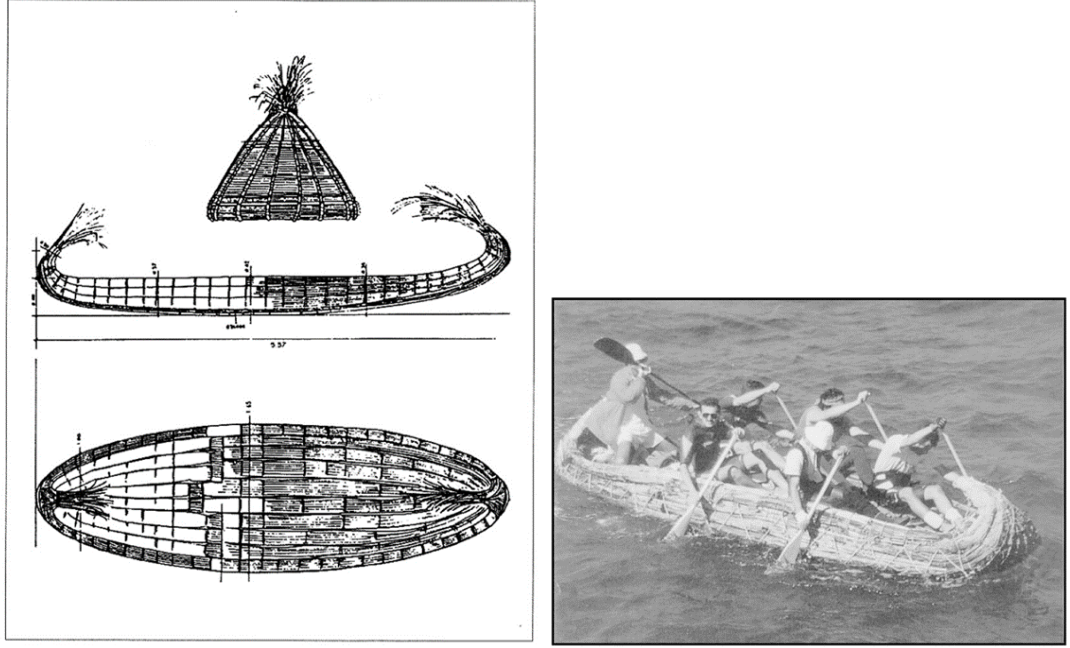
Denizcilik için ikonografik kanıtlar da sınırlıdır. Dalmaçya Adası Hvar'da bulunan ve Orta-Geç Neolitik döneme tarihlenen bir çömlek parçası üzerinde olası bir tekne betimi tanımlanmıştır. Bunun, omurgalı bir teknenin uzunlamasına bir profilini tasvir ettiği savunulmuştur. Gövdenin profili ve çapraz kuluçkası, dokuma bir sepet teknesini veya bir saz demeti teknesini temsil ettiğini gösterebilir. Ancak, görüntünün kendisi belirsizdir ve daha sonra çanak çömlek üzerine çizilmiş olabilir. Kütük kanolara ek olarak, Orta Akdeniz'de yerli saz sal inşa gelenekleri de mevcuttur. Bunlar genellikle balık tutmak için kullanılan tek kişilik sallardır ve birbirine bağlanmış saz demetlerinden yapılmışlardır. Korfu saz tekneleri veya *Papyrella* iki kişilik bir mürettebat taşıyabilir. Akdeniz'in belirli bölgelerinde sürdürülen sazlık-zanaat üretim geleneği, inşaat kolaylığı ve bunların tarihi kayıtlardaki birçok örneği nedeniyle, sazlık zanaatının Akdeniz'deki erken su araçlarının en olası şekli olarak kabul edilmesi, bu erken yolculuklar için en olası cevap olarak düşünülmektedir (Johnstone, 1980: 12, 58; Farr, 2010:183).

Şekil 5.27: Erken denizcilik faaliyetleri için kullanılmış olabilecek örnekler (Eriç vd., 2020: 93, fig. 1) Deniz araçları tipleri: a. Derin sepet botlar, b. sal, c. Saz tekne, d. Oyma kano, e. İkili kano (Popoulia, 2016: 38, fig. 2)

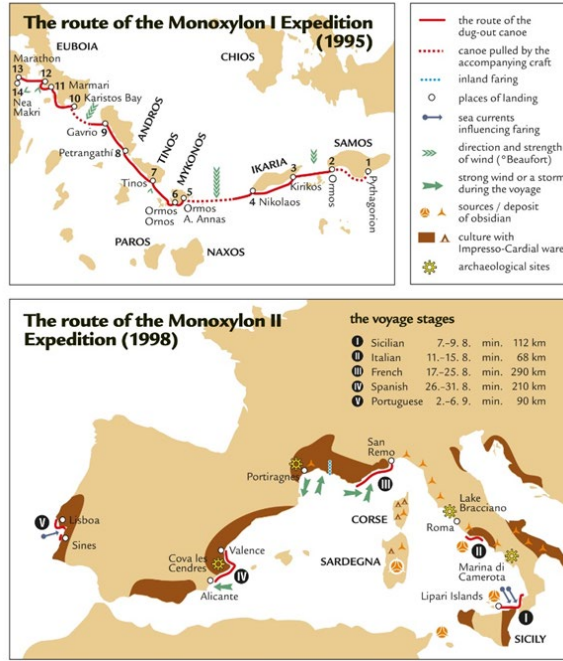

Şekil 5.28: Akdeniz’de deneysel yolculuk rotaları (Popoulia, 2016: 39, fig. 3)

Şekil 5.29: Deneysel *papyrella* (Marangou, 2001a: 747, fig. 2), (Farr, 2006: 90, fig. 5)

Monoxylon 1 deneysel yolculuğu 1995 yılında Anadolu ve Yunanistan arasında gerçekleştirilmiştir. Oyma kano ile Attika, Euboia, Andros, Tinos, Mykonos, İkaria ve Samos arasında yolculuk tamamlanmıştır. Rüzgâr ve dalgalara karşı zorlu bir yolculuk olmuştur. Monoxylon 2 deneysel yolculuğu 1994 yılında Sicilya, Güney İtalya, Fransa ve İspanya kıyılarında yapılmıştır (Tichý, 2016).

Şekil 5.30: Monoxyton I ve Monoxyton II güzergahı (Tichy, 2016: 27, fig. 1); 13 kişi kapasiteli, 9 ila 10 kürek kullanılmış (Tichy, 2016: 30, fig. 6)

Monoxyton 2 seferinin deneysel seferleri sırasında Tichý (1999) tarafından kaydedilen nicel bilgilerden yararlanarak Kıbrıs'a hayvan taşımak için kullanılan teknelerin ana parametreleri ele alınmıştır. Örneğin, sütten kesilmiş 2-3 buzağının (her biri 100-150 kg ağırlığında) beş kürekçi ile taşınması ve bunların yiyecek tedariki maksimum 750 kg'a ulaşacaktır. Tichý, 10 kürekçi mürettebatı ve 100 kg obsidiyen yüküyle bile 9 m uzunluğundaki teknede 2 ila 3 buzağı için oldukça fazla yer kaldığını belirtmektedir. Bir yetişkin ağırlığı bile (en az 500 kg), iyi deniz koşullarında 1000 kg'dan fazla yük taşıyabilen böyle bir tekne ile taşınabilirdi. Buna göre, teknenin taşıma kapasitesinin hayvanların Kıbrıs'a taşınmasında sınırlayıcı faktör olmadığını öne sürmektedir. Anadolu'nun güney kıyısındaki en yakın iki nokta ile Kıbrıs'ın kuzey kıyıları arasındaki mesafe en az 80-90 km.dir, bu Monoxyton 2'nin 14 saat süren bir tam günde kat edebildiği maksimum mesafeden çok daha fazlasıdır. Bu koşullar altında, PPN yolcuları kesinlikle teknenin altında bağlı halde

yatan geviş getiren hayvanları taşımadılar; yolculuğu ayakta yapmak zorunda kaldılar (Vigne vd. 2014: 169).

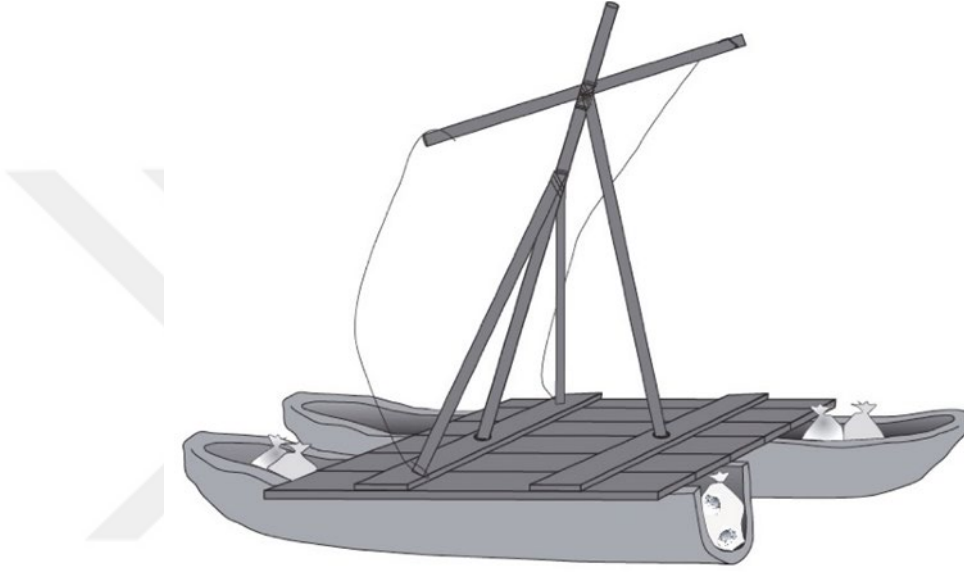

Şekil 5.31: Hayvanların kafesle taşınması hipotezi (Tichy, 2016: 31, fig. 7)

K. Alper tarafından doktora projesi kapsamında bir oyma kano yapılmış ve İzmir Urla kıyılarında ve alanın açıklarındaki adalar etrafında deneysel yolculuklar yapılmıştır. Üç kişilik bir mürettebat ile yapılan yolculukta yaklaşık 200 kg kargo taşınabileceği ve ritmik kürek çekimiyle yaklaşık 3 deniz mili (5,5 km) hıza ulaşılabilceği, 9 km’lik bir mesafenin aralıksız olarak 3 saatte gidilebileceği deneyimlenmiştir (Alper, 2021: 128).

Tüm bunlardan ortaya çıkan ana sonuç, Kıbrıs gibi bir geçiş için gerekli olan teknenin kesinlikle basit bir oyma kano olmadığıdır. Kısacası, daha büyük ve aynı zamanda karakter olarak daha karmaşık tekneler olmalıdır. Küçük bir tekne, küçük kemirgenlerin taşınmasıyla da uyumlu değildir. Bu nedenle, daha gelişmiş ve sofistike türdeki tekneler açısından düşünmek gerekmektedir: kısacası, güvertesi ve ayrıca bir direği sabitlemek ve bir yelkeni tutmak için bir tür cihazla donatılmış bir

tekne olmalıdır. Akdeniz'deki en eski teknenin arketipinin aşığı yukarı bir oyma kano olduğı fikrini kabul edersek, o zaman bu mütevazı türden tekneler (hatta kamış demeti tekneler) yaban domuzunu adaya kısa süre içinde taşımak için kullanılmış olabilir (Vigne vd. 2014: 169).

Şekil 5.32: PPN araçlarının rekonstrüksiyon denemesi (Vigne vd., 2014: 171, fig. 4)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yakındoğu Neolitik yaşam biçimi; Filistin, İsrail, Suriye, Lübnan, Ürdün, Kuzey Irak, Batı İran, Güneydoğu ve İç Anadolu ile Kıbrıs'ın yer aldığı geniş coğrafyada tanımlanmıştır. Bu bölge toplumları her ne kadar kendi içinde farklı coğrafi ve alt kültür bölgelerine ayrılabilir olsa da 6000 yıl boyunca ortak bir sürece katkı sağlamış ve sonra farklı coğrafyalara yayılmıştır. Farklı coğrafyalara yayılımın şekli, yönü ve tarihleri çok tartışmalıdır. Son yıllarda yapılan araştırmalar bu yayılımın kısa süreli, doğrusal bir süreç olmadığını ve yaklaşık bin yıllık bir zaman içinde, farklı hareketler ile gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bu aktarım/yayılım sürecinde yönlerin yanı sıra neyin nasıl aktarıldığı sorusunun da doğrudan bir yanıtı yoktur. Neolitik ve Neolitikleşme süreci için de tamamıyla kabul görmüş bir tanım ya da yaklaşım yoktur; neden, ne zaman ve nerede başladığı soruları da halen güncelliğini korumaktadır. Bugün kullandığımız Neolitik terimi, ilk kullanıldığı işlevsel ağırlıklı kapsamından farklı olarak, çok yönlü ve karmaşık bir sistemi ifade eder.

Akdeniz Havzası, Asya, Afrika ve Avrupa arasındaki kültürel temasların ortaya çıkmasında ve kurulmasında kritik bir rol oynamıştır. Akdeniz'in Neolitikleşmesi ile ilgili çalışmalar genel olarak Levant-Anadolu-Kıbrıs, Ege ve ilgili adalar veya Batı Akdeniz gibi yakın coğrafi ilişkilere dayanmaktadır. Tartışılan zaman dilimi MÖ 9000 - 5500 aralığıdır ve tüm Akdeniz Havzası için genel değerlendirmeler olsa da bu konu ayrıntılı olarak tartışılmamıştır. Bölgenin genişliği, farklı coğrafi koşulların etkileşimi, denizsel ve karasal etkilerin değişkenliği, araştırmaların sayısal olarak dengesiz dağılımı, kazı alanlarının küçük ölçekli olması gibi çok sayıda etken bölgeyi genel olarak değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Ağırlıklı çalışmalar ortak kültürel girdilerden biri olan *impresso-cardial* gibi çanak çömlek geleneklerine dayanmaktadır. Bu temelden yola çıkarak, toplamda 122 yerleşim; konum, mimari, çanak çömlek, buluntu topluluğu, üretim teknolojileri, sosyal yaşam gibi unsurların eklendiği katalog biçiminde sunulmaktadır. Her bir unsur değerlendirilmeye çalışılmış ve genel sonuçlar sorgulanmıştır; ancak bölgelerdeki kısıtlı veriler ile var

olan bilgilerin de özellikle son 5 yılda yapılan çalışmalarla değişmeye başlaması, değerlendirmeyi zorlaştırmıştır. Akdeniz’de yoğunlaşan çalışmalar veri akışını hızlandırmış ve beraberinde yeni soruları da gündeme getirmiştir. Gittikçe karmaşıklaşan neolitikleşme sürecinin anlaşılabilmesi için daha çok kazı verisine ihtiyaç olduğu yadsınamaz. Ele aldığımız bölgedeki güncel verilerin ve yaklaşımların değerlendirilmesi bundan sonraki çalışmalar için bir altlık niteliğindedir. Bu bağlamda belirlediğimiz sorular temelinde genel bir değerlendirme yaparak, yeni sorular ve sorunları belirtmenin gelecek çalışmalara katkı sağlamasını umuyoruz.

Neolitik Dönemi yerleşiklik ve evcilleştirme olarak ele aldığımızda geniş bir oluşum bölgesinden söz edebiliriz. Bu oluşum bölgesi sosyal süreçlerinin de gelişip tamamlanmasıyla batıya yayılım açısından ilk çekirdeği temsil etmektedir. İlk aşama Kıbrıs’ın ve Anadolu’nun etkileşimidir. Kıbrıs verileri değerlendirildiğinde, Neolitikleşmenin uzun süreli bir etkileşim sonucunda, aşamalı bir kolonizasyonla yaşandığı bilinmektedir. B. Knapp göç ve kolonizasyonun arasındaki farkları açıklar ve ona göre göç; insanların bir coğrafi konumdan diğerine hareketini ifade ederken kolonizasyonu anavatanlarından uzak bir alanda kalıcı koloniler, ticaret noktaları, yerleşim yerleri veya benzerlerin kurulması olarak tanımlar (Knapp, 2013:265) . Bu tanım için en uygun örnek Kıbrıs’tır. Adanın kolonizasyon sürecinin, Anadolu’nun Doğu Akdeniz kıyılarından olduğu kadar Kuzeybatı Levant kıyılarından da adaya geçişlerle ilişkisi olduğu açıktır. MÖ 9000lerde başlayan Kıbrıs kolonizasyonu MÖ 7500’e kadar ilişkilerin devam etmesiyle takip edilebilir. Adadaki Çanak Çömlekli Neolitik Dönem’in, çevresindeki etkileşim bölgelerine kıyasla daha geç (MÖ 5500) ve farklı bir süreç olması, bilinmeyen bir nedenle adanın terkedilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu süreçte adadakilerin nereye gittiğine dair kesin bir şey söylemek mümkün değildir ancak Anadolu kıyılarından batıya ve hatta Girit’e yerleşmiş olabilecekleri yönünde varsayımında bulunulabilir. Bu görüşü destekleyen unsurlardan biri Akdeniz’in akıntılar ve hâkim rüzgâr yönlerine göre modellenmiş olan doğal güzergahının da bu yönde yapılmış olan yolculukları desteklemesidir.

Kronolojik olarak bakıldığında da Güneybatı Anadolu ve Girit için en erken tarihler MÖ 6700lerdir. Bu bağlamda Kıbrıs çekirdek olarak değerlendirilebilir ancak

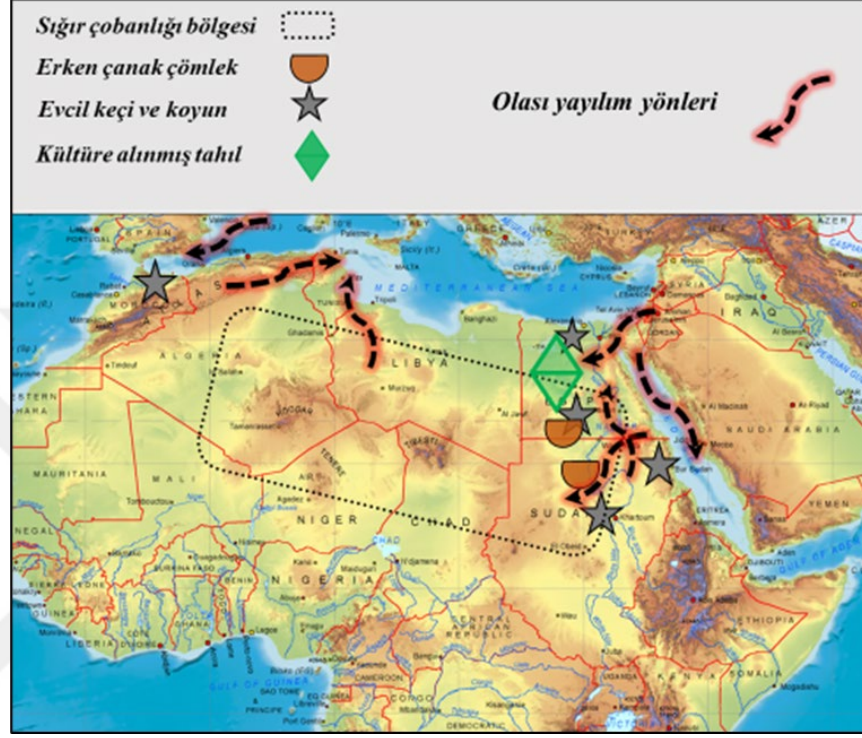
Anadolu Akdeniz kıyılarındaki eksik bilgi sadece olasılıklı bir değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Göller Bölgesi ve İç Batı Anadolu verileri de neolitikleşme sürecindeki kıyısal ilişkilere dair doğrudan bir kanıt sunmamaktadır. Güneybatı Anadolu kıyıları ile Ege kıyıları karmaşıklaşan bir süreci yansıtmaktadır. Güney bölgelerin erken işgali olarak tanımlanan neolitikleşme süreci son yıllarda farklılaşmıştır. Özellikle Yunanistan'ın kuzeybatısında yapılan son çalışmalar ile bölgedeki tarihler MÖ 6600 kadar erkene çekilmiştir. Balkanlardan gelen karasal etkileşim mi yoksa kıyısal bir yayılım mı sorusu daha tartışmalı bir hale gelmiştir. Yunanistan'ın coğrafi koşulları da bu noktada ele alınmalıdır. Doğu kıyıları Ege Denizi adaları ve Batı Anadolu kıyıları ile sürekli bir etkileşim halinde olmalıdır. Bu sınırın batıdaki yansıması Teselya, doğudaki yansıması ise Menderes Havzasına bağlanan kıyı bölgeleridir. Bu sınırın kuzeyinde büyük olasılıkla Balkan etkileşimiyle farklı bir süreç yaşanırken, güneyinde farklı ve Anadolu etkileşimli bir süreç olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda Güney Ege olarak tanımlayabileceğimiz bölgenin farklı yönlerden gelen etkilerle neolitikleşme sürecini yaşadığını söyleyebiliriz. MÖ 6700lerde başlayan bu süreç Yunanistan'ın kuzeybatısında da benzer tarihlerde başlamıştır. Bu verilerle hem kuzey hem güney etkileri tartışılmaktadır. Van Andel ve Runnels (1995) aşamalı kolonizasyon, “*multi-phase-colonization model*” modelini Ege için değerlendirmişlerdir. Sınırlı sayıda grupların Anadolu'dan Yunanistan'a girdiğini öne sürmüşlerdir (Lichter, 2005: 3). C. Perlès mal ve bilgi aktarımına odaklanmıştır. Neolitik unsurların bir kısmının doğrudan Levant'tan deniz yoluyla Ege'ye ulaştığını öne sürmüştür (Perlès, 2001)

Ege Bölgesi batıya yayılım açısından bir çekirdek bölge olabilir mi sorusunun cevabı ise daha karmaşıktır. Yunanistan batı kıyılarının belirsizliği denizsel yayılım için fikir sunmayı engeller. Bu noktada yine Girit'e dönmek gerekmektedir. Neolitik kültürel unsurların öncelikli olarak Girit, Mora Yarımadası, Güney Adriyatik ve Güney İtalya'da ortaya çıkması, genişlemenin doğudan gelen deniz etkisiyle gerçekleştiği görüşünü desteklemektedir. Girit'ten doğrudan Adriyatik kıyılarına gidilmiş olabileceği öngörülürse, adalarda yaşayıp bir süre sonra kıyısal yerleşmelerle karasal bağlantıları tercih eden grupların varlığı düşünülmelidir. Nüfus baskısı yaratan ve uzun bir süre boyunca devam eden tek ve sürekli bir insan hareketi

anlamında kitlesel göç için çok az kanıt vardır. Adriyatik güney kıyılarında Neolitikleşme MÖ 6200lerde başlamıştır. MÖ 6200lerde Güney İtalya ve Sicilya da eş zamanlı bir gelişim göstermektedir. Bu süreç kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa'da MÖ 5800lerde başlarken, Adriyatik'in kuzeyi MÖ 5600lere kadar inmektedir. Bu kronolojik veriler Orta Akdeniz'de kıyısız yayılımın kanıtı olarak yorumlanmaktadır. Güney İtalya bu süreç için çekirdek bölgedir. Özellikle Güney Fransa verileri İtalya'dan kolonizasyon şeklinde bir yayılmayı destekler. Batı Akdeniz de tartışmalı bölgelerden biridir. MÖ 5500lerde bölgenin kıyısız alanlarında *Impresso/Cardial* çanak çömlek ile domestik unsurlar eş zamanlı ortaya çıkmıştır (Dawson, 2011: 46). İber Yarımadasının doğu kıyıları MÖ 5600lerde Neolitikleşmeye başlamıştır. Bu bölgenin çekirdeğinin Kuzeybatı Afrika olabileceğine dair görüşler de öne sürülmüştür ancak elde edilen son verilerle bu iki bölgenin sürekli etkileşim halinde olduğu ama neolitikleşme için Kuzeybatı Afrika'nın çekirdek olamayacağı belirtilmektedir. Kuzeybatı Afrika'dan elde edilen tarihler genel olarak MÖ 5400lere kadar inmektedir. Burada değerlendirilmesi gereken nokta Sicilya ve Tunus iletişimidir. *Capsien* kültüründen geliştiği düşünülen Neolitik Dönem'in Batı Akdeniz yayılımı açısından etken bir kültür olduğu belirtilmiştir ancak destekleyici veriler halen tartışmalıdır (Marti ve Juan-Cabanilles, 2014: 19-20).

Afrika hem Akdeniz kıyısı hem de Yakın Doğu ile olan ilişkileri açısından değerlendirilmesi gereken önemli bir bölgedir. Çalışılan bölgeler içerisinde Kuzeydoğu Afrika aykırı bir süreci yansıtmaktadır; bölgenin kendi çekirdeğinden dönüştüğü söylenebilir. Çekirdek bölgeye olan konumsal yakınlığı ve Levant ile ilişkilerin olduğu da göz önüne alındığında, tercihlili bir adaptasyon sürecinin yaşanmış olduğu söylenebilir. Bölgenin Akdeniz kıyıları denizsel iletişim için uygun değildir bu nedenle de Sina yarımadası ile etkileşim Kızıldeniz bağlamında değerlendirilmektedir ki bölgenin en erken tarihlerini yansıtan evcil hayvanlar da Kızıldeniz batı kıyılarındaki yerleşmelerde bulunmuştur. Bölge Kızıldeniz ve Nil Havzası aracılığıyla etkileşim halindedir. Sahra pastoral toplumlarının baskın sığırcı çobanlığı kültürü, doğal çevre ortamının besin ekonomisi için yeterli kaynakları sunması ve olasılıkla da yapılaşmış sosyal yaşam gibi etkenler bu bölge

topluluklarını neolitikleşme sürecinde farklı kılmış ve zaman içinde seçmeli bir adaptasyon ile süreç yaşanmıştır.

Şekil 6.1: Kuzey Afrika Neolitikleşme süreci

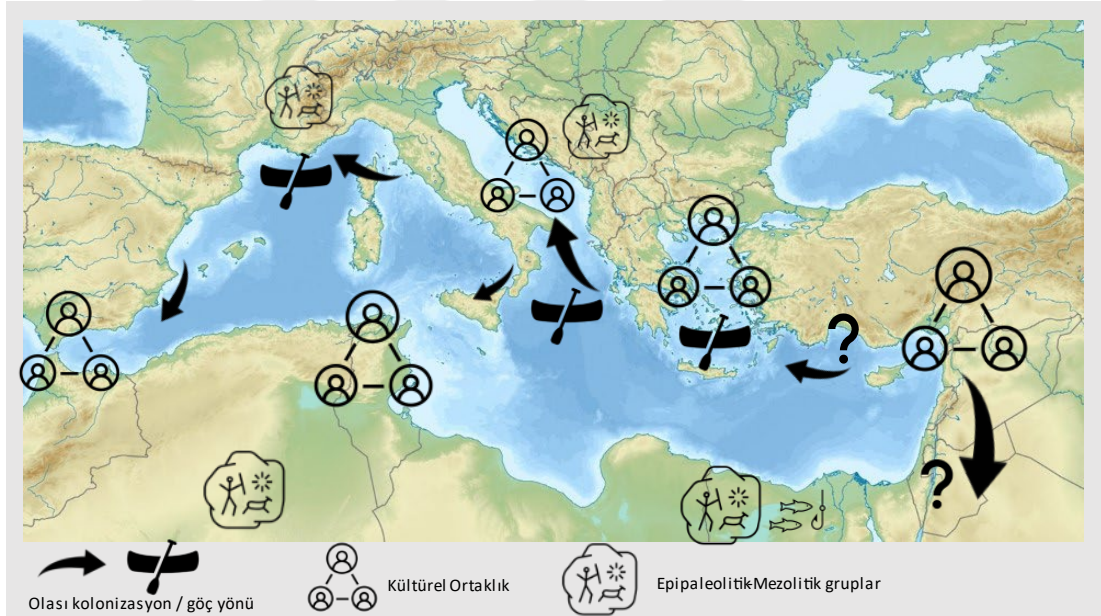
V. G. Childe'dan bu yana, kültürel yayılma mı yoksa insanların yayılması mı soruları farklı yaklaşımlarla sorgulanmaya devam etmektedir. Demik yayılıma dair kesin bir kanıt yoktur. Öncül/kâşif grupların yeni bölgeler keşfiyle geride kalan topluluk üyelerini, seçtikleri bölgelere yönlendirdikleri düşünülebilir ancak bu kitlesel bir göç şeklinde yaşanmamıştır. Belirli grup üyelerinin hareket ettiği düşünülürse bir öncü grup tarafından bilgi toplanarak gidilecek yerin belirlendiği söylenebilir. Bu öncü gruplar ihtiyaçlarını karşılayan tatmin edici bir hedef seçerler ve daha sonraki göçmenler bu hedefe yönelirler (Hägerstrand 1957: 132). Göçün etnik grupların hareketi veya demografik genişleme ile sınırlı olduğunu eşit olarak varsayamayız. Bunun yerine, 'hareketliliği' kuşatıcı ve daha açık bir kavram olarak benimsemek daha yararlıdır. Hem etnik grupların göçü hem de 'demik difüzyon'; yaylacılık, evlilik hareketliliği, ticaret gibi diğerlerinin yanı sıra özel hareketlilik biçimleri olarak da kabul edilebilir (Hakenbeck, 2008: 19). Bu noktada, gezerler ve/veya

hareketli gruplar olarak adlandırabileceğimiz, iletişim-bilgi-mal vb. aktarıcılardan söz etmemiz gerekir. Bunlar balıkçılar, çobanlar, avcı-toplayıcılar, zanaatkarlar, çerçi gibi alışverişi sağlayanlardır. Avcı ve toplayıcıların “gezici” (*wandering*) (yarı gezgin veya yarı yerleşik olarak adlandırıldıkları da olur), ilkel gezgin (*mobil extensive*) pastoralistlerin ise “göçebe” kelimesi ile tanımlanması yaygın bir kanıdır (Khazanov, 2015: 29). Gezerler hizmet sunmanın yanısıra kültür taşıyıcılığını da sağlayan gruplardır. Fransa’da Orta çağ’da *taşıyıcı* anlamında “*colporteur*” terimi kullanılmıştır (Akçi, 2005). Çerçilerin Anadolu’da bir zamana kadar tohum taşıdığı da bilinmektedir (Tozlu, 2014: 25). “*Frontiersman*” olarak terimleşmiş olan yaban ile köy arasında sınırdaki yaşayanların aracılık ettikleri bir sistem ile bilgi akışının sağlanmış olabileceği de varsayılmıştır. Bunlar doğal kaynakları yerleşiklere ulaştıran aracı gruplar gibi değerlendirilebilir. Bu yaklaşım farklı araştırmacılar tarafından da sınır etkileşimleri bağlamında çalışılmıştır. Öncü gruplar olarak da adlandırılan, gidilecek bölgeyi seçen bir grup varsa bu grup gezerler ya da gezerler ile ilişki içinde olanlar olmalıdır. Gezerlerin zorlayıcı bir neden olmadıktan sonra yaşam biçimini değiştirmek gibi bir kaygıları yoktur, yer değişikliği yaparak da aynı şekilde yaşamaya devam edebilirler. İtici, anlık bir güç de plansız göçleri tetikleyebilir ve bu hareketler sadece küçük ölçekte gerçekleşebilir (Bellwood, 2013: 5). Bu nedenle çoban, tüccar gibi gezerler olasılıkla bilgi ve mal aktarımını sağlayan gruplar olarak süreç içinde yaşamlarına devam etmiştir. Ancak denizci ve/veya balıkçı gruplar değişim yaşamış olabilir.

Levant, Ege, Adriyatik, İyon, Tiren, Ligurya, Balear ve Alboran denizlerini kapsayan Akdeniz Havzası kültürlerinin ortak paydası deniz etkileşimi ve hareketliliğidir. Özellikle adalardan elde edilen verilerle Neolitik süreçten çok daha öncesinde denizsel iletişim/ilişkinin kanıtları mevcuttur (Zilhão, 1993; 2001, Patton, 1996: 9). Hammaddeyi de insanı da taşıyan denizcilerdir. Bu bağlamda göçün ya da kültürel aktarımın aracılığını sağlayan bu gruplar Akdeniz için öncü gruplar olmalıdır. Kıyı bölgelerinde yaşayan denizciler ve/veya balıkçılar zaman içinde kendi yaşamlarını mı dönüştürmüşlerdir yoksa elde ettikleri bilgi ve maddi kültürle farklı grupları mı adapte etmişlerdir? Yanıtlanması imkânsız da olsa bölgenin neolitikleşmesinde en büyük paya sahip olduklarını söylemek yanlış olmaz. Gezer gruplar ile ilişkili

doğrudan kanıt bulmak neredeyse imkansızdır. Dolaylı olarak da akültürasyonu yansıtan veriler değerlendirilebiliyorsa öngörude bulunulabilir. Havzanın genelinde doğrudan kıyı yerleşimi olduğunu bildiğimiz yerleşme sayısı çok azdır. Güncel veriler temelinde kıyı bölgesi olarak tanımlanan bölgelerin aslında Neolitik süreçte doğrudan kıyıdaki yerleşmeler olmadığı, kıyı ardılı konumda olduklarını da belirtmek gerekmektedir. Çoğu kıyı yerleşiminin sualtında ya da alüvyon dolgu altında kaldığını da göz ardı etmemeliyiz. İsrail kıyılarındaki sualtı kazılarında yola çıkarak da tüm bölgeyi genellememiz doğru olmaz ama kıyılardaki yerleşimlerin karma bir besin ekonomisi ve geçim faaliyeti sürdürdüğü, buna bağlı olarak da hem iç bölgelerden hem de denizsel etkenlerden dolayı akültürel bir sosyal değişim yaşamış oldukları öngörülebilir. Mezolitik-Epipaleolitik toplulukları ile yerleşik topluluklar arasında doğrudan bir bağ kurmak da çok mümkün değildir. Antik DNA çalışmaları da bunu destekler sonuçlar vermeye başlamıştır (Fernández vd. 2014). Neolitikleşme sürecinde karşılaşmış olan avcı-toplayıcı gruplara ne olduğu sorusu da ayrı bir tartışmadır. Bu toplulukların yer değiştirerek iç kesimlere yayılması, Neolitik teknolojilerin seçici yerel kabulü ve sömürgeci ile yerli halkların entegrasyonunun bir kombinasyonu ile ilerlediği önerilmektedir (Zeder, 2008). Bu göçebe gruplar sınır topluluklarına dönüşmüş ve zamanla değişime uyum sağlamış, asimile olmuş olabilirler. Bu görüşü destekler arkeolojik veri Sudan'dan elde edilmiştir, Sudan'daki veriler değerlendirildiğinde evcil sığır, koyun, keçi kalıntılarına rastlanırken kültüre alınmış herhangi bir bitki kalıntısı bulunmamıştır, bölgenin iklimsel koşulları da bu türler için uygun değildir. Bu verilere dayanılarak; Mısır'da aynı süreçte tarımcı topluluklar varken Sudan'da göçebe çobanlığın devam ettiği belirtilmektedir (Dittrich, 2013:56-58). Neolitik yayılım süreçlerini genel olarak değerlendirmeye çalıştığımızda bölgenin parçalı, seçmeli bir neolitikleşme yaşadığını ve İlk Neolitik tabakaların ardılı olarak daha düzenli bir yaşamın başladığını söyleyebiliriz. Bu genel durum da aslında süreci başlatanların toplumsal hafızalarının zayıf olduğunu düşündürebilir. Bu bağlamda aktarım ya genç nüfusla ya da çekirdek bölge topluluklarının bireyi olmayan ama kültürel ilişkileri olan gruplarla sağlanmıştır.

Akdeniz Havzası genelini tek bir yaklaşımla açıklamak mümkün değildir. Neolitikleşme sürecini anlayabilmek için halen çok daha fazla veriye ihtiyaç vardır. Genel yaklaşımlar ağırlıklı olarak Neolitik unsurların yaygınlaştığı aşamalarla ilişkilidir. Kıyısal etkileşim ve yayılımın varlığı çok açıktır ancak bunun hangi bölgelerde kültürel hangi bölgelerde nüfus yayılımı ile olduğu sorusu tartışmaya açıktır. Son yıllarda artarak devam eden aDNA çalışmaları da Akdeniz Havzası Neolitik yayılımı için kabul edilen genel tabloya uygun sonuçlar vermektedir ancak elde edilen sonuçlar kısıtlı alanlardan yapılan modellemelerdir. Gelecek çalışmalarla yeni verilerin eklenebilir olması öne sürülen görüşleri denetleyebilmek adına önemlidir. Bölgenin anlaşılabilirliğine büyük katkı sağlayacağını düşündüğümüz Anadolu Akdeniz’i de tüm bilinmezleriyle çalışılmayı beklemektedir.

Şekil 6.3: Akdeniz’de Neolitikleşme sürecinde olası bölgesel ilişkiler

KAYNAKÇA

AKAHENE, S., 2003	“Land forms and Geology of the Rouj Basin”, Archaeology of the Rouj Basin: A Regional Study of the Transition from Village to City in Northwest Syria, Vol. I , T. Iwasaki, A. Tsunekj (eds.), University of Tsukuba, s.11-27.
AKÇI, Y., 2015	“Cerci: Traditional & Folkloric Merchant of Anatolia”, International Journal of Social Science , 39, s.377-390.
AKKERMANS, P.M.M.G., 2014	“The Northern Levant during the Neolithic Period-Damascus and Beyond”, The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant c.8000-332 BCE , M. L. Steiner, A. E. Killebrew (eds.), Oxford, Oxford University Press, s.134-147.
ALBRECHT, G., ALBRECHT, B., BERKE, H., vd., 1992	“Late Pleistocene and Early Holocene Finds from Öküzini: A Contribution to the Settlement History of the Bay of Antalya, Turkey”, Paléorient , 18(2), s.123-141.
ALLEN, S.E., GJIPALI, I., 2014	New Light on the Early Neolithic in Albania: The Southern Albania Neolithic Archaeological Project (SANAP) 2006-2013, Proceedings of the International Congress of Albanian Archaeological Studies , Tirana, 21-22 November 2013, s.107-120

ALLEY, R.B., AGUSTSDOTTIR, A.M., 2005	“The 8k Event. Cause and Consequences of a Major Holocene Abrupt Climate Change”, Quaternary Science Reviews , 24, s.1123-1149.
ALMATZI, K., 2012	“Ευρήματα Νεολιθικής περιόδου, ΒΑ της η Μαρούλας ‘Βισβίκη’ στα πλαίσια του έργου ‘Αγωγός απαγωγής ομβρίων υδάτων. Της ΒΠΠΕΤΒΑ’”, AETHSE , 3, s.127- 136.
ALPER, K., 2021	Anadolu’da Neolitik Dönem Denizcilik Faaliyetleri , Gece Kitaplığı, Ankara.
ALTINBİLEK-ALGÜL, Ç., 2011	“Chipped Stone Industry of Yumuktepe: Preliminary Results from the Early Neolithic Phase”, Anatolia Antiqua , XIX, s.13-25.
AMMERMAN, A.J., CAVALLI-SFORZA, L.L., 1971	“Measuring the Rate of Spread of Early Farming in Europe”, Man-New Series , 6(4), s.674-688.
1984	The Neolithic Transition and Genetics of Populations in Europe , Princeton/New Jersey, Princeton University Press.
ANTHONY, D., 1990	“Migration in Archaeology: The Baby and the Bathwater”, American Anthropologist , 92, s:895-914.
1997	“Prehistoric Migration as Social Process”, Migrations and Invasions in Archaeological Explanation , J. Chapman, H. Hamerow, (eds.),

	British Archaeological Reports, Oxford, s.21-32.
ANTHONY, E. J., MARRINER, N., MORHANGE, C., 2014	“Human influence and the changing geomorphology of Mediterranean deltas and coasts over the last 6000 years: From progradation to destruction phase?”, Earth Science-Reviews , 139, s.336-361.
ANTOLÍN, F., BUXÓ, R., 2011	“Proposal for the Systematic Description and Taphonomic Study of Carbonized Cereal Grain Assemblages: A Case Study of an Early Neolithic Funerary Context in the Cave of Can Sadurní (Begues, Barcelona Province, Spain)” Vegetation History and Archaeobotany , 20, s.53-66.
2012	“Chasing the Traces of Diffusion of Agriculture During the Early Neolithic in the Western Mediterranean Coast”, Redes en el Neolítico: Circulación e intercambio de materias, productos e ideas en el Mediterráneo occidental (VII–III milenio AC) , Rubricatum 5 , M. Borrell, vd. (eds.), Gavà, Museu de Gavà, s.95-102.
ARBUCKLE B. S. Vd., 2014	“Data sharing reveals complexity in the westward spread of domestic animals across Neolithic Turkey”, PLoS ONE 9(9) , s. e107824.
ARIMURA, M., 2003	“Chipped Stone Artifacts”, Archaeology of the Rouj Basin: A Regional Study of the Transition from Village to City in Northwest Syria , Vol. 1, T. Iwasaki, A. Tsuneki (eds.), University of Tsukuba, s.57-99.

ASOUTI, E., 2006	“Beyond the Pre-Pottery Neolithic B interaction sphere”, Journal of World Prehistory , 20, s.87–126
2009	“The Relationship between Early Holocene Climate Change and Neolithic Settlement in Central Anatolia, Turkey: Current Issues and Prospects for the Future Research”, Documenta Praehistorica , XXXVI, s.1-5.
ASOUTI, E., FAIRBAIRN, A., 2002	“Subsistence Economy in Central Anatolia During the Neolithic: The Archaeobotanical Evidence”, The Neolithic of Central Anatolia , F. Gerard, L. Thissen (eds.), İstanbul, EgeYayınları, s.181-192.
ASOUTI, E., FULLER, D., 2012	“From Foraging to Farming in the Southern Levant: The Development of Epipalaeolithic and Pre-Pottery Neolithic Plant Management Strategies”, Vegetation History and Archaeobotany , 21(2), 149-162.
ASTRUC, L., VARGIOLU, R., TKAYA, M.B., vd., 2011	“Multiscale Tribological Analysis of the Technique of Manufacture of an Obsidian Bracelet from Asıklı Höyük (Aceramic Neolithic, Central Anatolia)”, Journal of Archaeological Science , 38, s.3415–3424.
ATALAY, İ., 1995	The Paleogeography of the Near East (From Late Pleistocene to Early Holocene) and Human Impact , İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları.
1998	“Paleoenvironmental Conditions of the Late

	Pleistocene and Early Holocene in Anatolia, Turkey”, Quaternary Deserts and Climatic Change , A.S. Alsharhan, K.W. Glennie, G.L. Whittle, C. G. St. C. Kendall (eds.), Rotterdam, A.A. Balkema, s.227-239.
2001	Dünya Coğrafyası , İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
ATALAY, İ., MORTAN, K., 1995	Türkiye Bölgesel Coğrafyası , İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
ATALAY, S., 2005	“Domesticating Clay: The Role of Clay Balls, Mini Balls and Geometric Objects in Daily Life at Çatalhöyük”, Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 5) , I. Hodder (ed.), Cambridge & London, McDonald Institute for Archaeological Research/British Institute at Ankara, s.139-168.
ATIENZAR, G.G., MAESTRE, F.J.J., 2011	“The Introduction of the First Farming Communities in the Western Mediterranean: The Valencian Region in Spain as Example”, Arqueología Iberoamericana , 10, s.17–29.
ATZENI, E., 1981	"Aspetti e sviluppi culturali del Neolitico e della prima età dei metalli in Sardegna.", Ichnussa - La Sardegna dalle origini all' età classica , Milano, Libri Scheiwiller, s: 21-51
AUBÁN, J. B., BARTON, C.M., RIPOLL, M.P., 2001	“A Taphonomic Perspective on Neolithic Beginnings: Theory, Interpretation, and Empirical Data in the

	Western Mediterranean”, Journal of Archaeological Science , 28, s.597-612.
AUBÁN, J. B., PUCHOL, O.G., BARTON, M.,vd., 2015	“Radiocarbon Dates, Climatic Events, and Social Dynamics during the Early Neolithic in Mediterranean Iberia”, Quaternary International , 403, s.201-210.
AYDIN, S., 2008	“Kültüre Yaklaşımlar: Temel Antropoloji Kuramları” Antropoloji H. Üstündağ-Aydın (eds.), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 47-64.
BADAL, E., AUBÁN, J., VERNET, J.-L., 1994	“Vegetation changes and human action from the Neolithic to the Bronze Age (7000 – 4000 B.P.) in Alicante, Spain, based on charcoal analysis”, Veg. Hist. Archaeobot. 3, s. 155–166.
BADAL, E., OLIVER, B. M., RIPOLL, M.P., 2012	“From Agricultural to Pastoral Use: Changes in Neolithic Landscape at Cova de l’Or (Alicante, Spain)”, Wood and Charcoal. Evidence for Human and Natural History , E. Badal, Y. Carrion, M. Macias, M. Ntinou (eds.), València, Universitat de València, s.75-85.
BAIRD, D., 2007	“Pınarbaşı: Orta Anadolu’da Epipaleolitik Konak Yerinden Yerleşik Köy Yaşamına”, Anadolu’da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa’ya Yayılımı – Türkiye’de Neolitik Dönem – Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.285-311.

2012	“Pınarbaşı; from Epipalaeolithic Campsite to Sedentarising Village in Central Anatolia”, The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research: Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.181–218.
BAIRD, D., CARRUTHERS, D., FAIRBAIRN, A., vd., 2011	“Ritual in the Landscape: Evidence from Pınarbaşı in the Seventh-Millennium Cal BC Konya Plain”, Antiquity , 85, s.380-394.
BAIRD, D., FAIRBAIRN A., BAR-YOSEF, O., vd., 2018	“C14 Dating of Boncuklu and Pınarbaşı”, Agricultural Origins on the Anatolian Plateau: Proceedings of the National Academy of Sciences for the United States of America , 115(4), s. E3077-E3086.
BAIRD, D., FAIRBAIRN, A., MARTIN, L., vd., 2012	“The Boncuklu Project; The Origins of Sedentism, Cultivation and Herding in Central Anatolia”, The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research: Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.219-244.
BAIRD, D., FAIRBAIRN, A., MUSTAFAOĞLU, G., 2015	“2014 Yılı Boncuklu Höyük Kazısı: Tarımın Yayılımı ve Çatalhöyük’ün Öncüleri”, Kazi Sonuçları Toplantısı , 37/3, s.15-24.
2016	“Boncuklu: The Spread of Farming and the Antecedents of Çatalhöyük”, Heritage Turkey , 6, s.15-19.

BAKELS, C.C., 2002	“Plant Remains from Sardinia, Italy, With Notes on Barley and Grape”, Vegetation History and Archaeobotany , 11, s.3-8.
BALBO, A.L., IRIARTE, E., ARRANZ, A., vd., 2012	“Squaring the Circle. Social and Environmental Implications of Pre-Pottery Neolithic Building Technology at Tell Qarassa (South Syria)”, PLoS One , 7(7), e42109.
BALKAN-ATLI, N., 2003	“Obsidien Ticareti: Yeni Veriler, Yeni Modeller, Yeni Sorunlar. Bir Deneme”, Archaeological Essays in Honour of Homo Amatus: Güven Arsebük için Armağan Yazılar , M. Özbaşaran, O. Tanındı, A. Boratav (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s.9-16.
BALKAN-ATLI, N., BINDER, D., 2007	“Kömürcü – Kaletepe Obsidyen İşçiliği”, Anadolu’da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa’ya Yayılımı – Türkiye’de Neolitik Dönem – Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 217-222.
BALOSSİ, F., 2004a	“New Data for the Definition of the DFBW Horizon and Its Internal Developments. The Earliest Phases of the Amuq”, Anatolica , XXX, s.109-151.
2004b	“The Pottery Production of Levels XXVII-XXVI”, Mersin-Yumuktepe: A Reappraisal , I. Caneva, V. Sevin (eds.), Lecce, Dipartimento di Beni Culturali, Università degli Studi, s.135-141.

BALOSI, F., FRANGIPANE, M., 2002	“La ceramica Impressa del Vicino Oriente, Fugazzola Delpino”, Le Ceramiche Impresse Nel Neolitico Antico Italia E Mediterraneo , M.A. Fugazzola Delpino, A. Pessina, V. Tiné (eds.), Roma, Istituto Poligrafico e Zecca Dello Stato, s.3-15.
BANNING, E.B., 2003	“Housing neolithic farmers”, Near Eastern Archaeology 66 (1/2), s. 4-21
BAR-YOSEF, O., 1981	“The Pre-Pottery Neolithic Period in the Southern Levant”, Préhistoire du Levant: chronologie et organisation de l'espace depuis les origines jusqu'au VIe millénaire , Paris, Centre National de la Recherche Scientifique, s.551-569.
1986	“The Walls of Jericho: An Alternative Interpretation”, Current Anthropology , 27(2), s.157-162.
1998a	“Introduction: Some Comments on the History of Research”, The Review of Archaeology , 19(2), s.1-5.
1998b	“The Natufian Culture in the Levant, Threshold to the Origins of Agriculture”, Evolutionary Anthropology , 6(5), s.159-177
2003	“Early Neolithic Stone Masks”, Ufuk Esin’e Armağan - Köyden Kente Yakınoğu’da İlk Yerleşmeler , M. Özdoğan, H. Hauptmann, N.

	Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.73-87.
2013	“Nile Valley - Levant Interactions: An Eclectic Review”, Neolithisation of Northeastern Africa , N. Shirai (ed.), Berlin, Ex Oriente, s. 237-249.
2014	“Southeast Turkish Neolithic: A View from the Southern Levant”, The Neolithic in Turkey Vol. 6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 293-320.
BAR-YOSEF, O., ALON, D., 1988	“Nahal Hemar Cave: The Excavations”, Atiqot , XVIII, s.1-30.
BAR-YOSEF, O., BELFER COHEN, A.1989	“The origins of sedentism and farming communities in the Levant”, Journal of World Prehistory , vol. 3, s. 447–498.
BAR-YOSEF, O., MEADOW, R.H., 1995	“The Origins of Agriculture in the Near East”, Last Hunters-First Farmers, New Perspectives on the Prehistoric Transition to Agriculture , T.D. Price, B. Gebauer (eds.), Santa Fe-New Mexico, School of American Research Press, s.39-94.
BAR-YOSEF, O., SCHICK, T., ALON, D., 1993	“Nahal Hemar Cave”, The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land , 3, E. Stern (ed.), s. 1082-1084.

BAR-YOSEF MAYER, D. E. 2013	“Marine resources in the Early Neolithic of the Levant: their relevance to early seafaring”, Eurasian Prehistory , 10, s. 83-98.
BAR-YOSEF MAYER, D. E., KAHANOV, Y. vd., 2015	“Neolithic Voyages to Cyprus: Wind Patterns, Routes, and Mechanisms”, The Journal of Island and Coastal Archaeology , 10(3), s. 412-435.
BARBARO, C.C., 2013	“Cooking, Working and Burying in Ancient Neolithic: The Ovens of Portonovo (Marche, Italy)”, Origini , XXXV, s. 31–82.
BARKAI, R., LIRAN, 2008	“Midsummer Sunset at Neolithic Jericho”, Time and Mind , Vol. 1- 3, s. 273–284
BARKER, G., 1985	Prehistoric Farming in Europe , Cambridge, Cambridge University Press.
2005	“Agriculture, Pastoralism and Mediterranean Landscapes in Prehistory”, The Archaeology of Mediterranean Prehistory , E. Blake, A.B. Knapp, (eds.), Oxford, Blackwell Publishing, s.46-76.
BARKER, G., BASELL, L. vd. 2008	“The Cyrenaican Prehistory Project 2008: the second season of investigations of the Haua Fteah cave and its landscape, and further results from the initial 2007 fieldwork”, Libyan Studies , 39 (1), s. 175-222.
BARKER, G., ANTONIADOU, A. vd. 2009	“The Cyrenaican Prehistory Project 2009: the third season of investigations of the Haua Fteah cave and its

	landscape, and further results from the 2007–2008 fieldwork”, Libyan Studies , 40, s.55-94.
BARKER, G., ANTONIADOU, A. vd. 2010	“The Cyrenaican Prehistory Project 2010: the fourth season of investigations of the Haua Fteah cave and its landscape, and further results from the 2007–2009 fieldwork”, Libyan Studies , 41, s.63-88.
BARNETT, W.K., 1990	“Small Scale Transport of Early Neolithic in the West Mediterranean”, Antiquity , 64, s.859-863.
2000	“Cardial Pottery and the Agricultural Transition in Mediterranean Europe”, Europe's First Farmers , T.D. Price (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.93-116.
BARZILAI, O., GORING-MORRIS, A.N., 2007	“PPNB Blade Caches in the Southern Levant”, La diversité des systèmes techniques des communautés du Néolithique pré-céramique vers la caractérisation des comportements sociaux (5e colloque international sur les industries lithiques du Néolithique pré-céramique) , L. Astruc, D. Binder, F. Briois (eds.) Antibes, APDCA, s.277–94.
2013	“An Estimator for Bidirectional (Naviform) Blade Productivity in the Near Eastern Pre-Pottery Neolithic B”, Journal of Archaeological Science , 40, s.140-147.
BAYSAL, E., 2013	“A Tale of Two Assemblages: Early Neolithic Manufacture and Use of Beads in the Konya Plain”,

	Anatolian Studies , 63, s.1-15.
2019	Personal Ornaments in Prehistory. An exploration of body augmentation from the Palaeolithic to the Early Bronze Age , Oxford: Oxbow Books.
BECKS, R., POLAT BECKS, A., 2013	“Girmeler Mağarası – Lykia’da Bir Kalkolitik Dönem Yerleşimi”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Yıl: 5, Sayı: 8, s. 167-183
BEDNARIK, R. G.,2001	“The origins of Pleistocene navigation in the Mediterranean: initial replicative experimentation”, Journal of Iberian Archaeology , 3, s.11-24.
BEDNARIK, R. G., HOBMAN, B., ROGERS, P., 1999	“Nale Tasih 2: Journey of a Middle Palaeolithic Raft”, The International Journal of Nautical Archaeology , 28(1), s.25-33.
BELLWOOD, P., 2005	First Farmers: The Origins of Agricultural Societies , Malden, Blackwell Publishing.
2013a	“Human Migrations and the Histories of Major Language Families”, The Encyclopedia of Global Human Migration , I. Ness (ed.), Hoboken, NJ, Wiley-Blackwell Publishing, s. 87-95.
2013b	Neolithic Migrations: Food Production and Population Expansion”, The Encyclopedia of Global Human Migration , I. Ness (ed.), Hoboken, NJ, Wiley-Blackwell Publishing, s. 79-86.

2013c	First Migrants: Ancient Migration in Global Perspective. Chichester, John Wiley & Sons.
BENJAMIN, J., ROVERE, A., FONTANA, A., vd., 2017	“Late Quaternary Sea-Level Changes and Early Human Societies in the Central and Eastern Mediterranean Basin: An Interdisciplinary Review”, Quaternary International , 449, s. 29-57.
BERGER, J. F., GUILAINE, J., 2009	“The 8200 Cal BP Abrupt Environmental Change and the Neolithic Transition: A Mediterranean Perspective”, Quaternary International , 200, s. 31–49.
BERGER, J. F., METALLINO, G., GUILAINE, J., 2014	“Reconsidering the Mesolithic-Neolithic Transition at the Site of Sidari (Corfu, Greece). New Geoarchaeological and Radiocarbon Data, Evaluation of the Post-Depositional Processes”, La transition néolithique en Méditerranée. Actes du colloque Transitions en Méditerranée, ou comment des chasseurs devinrent agriculteurs Muséum de Toulouse, 14-15 avril 2011 , C. Manen, T. Perrin, J. Guilaine (eds.), Toulouse, du Ministère de la Culture et de la Communication, Direction générale des patrimoines, sous-direction de l’archéologie, du Muséum de Toulouse et de l’UMR 5608, s. 214-232.
BERNABEU AUBAN, J., BARTON, M. vd. 2015	“Modeling initial Neolithic dispersal. The first agricultural groups in West Mediterranean”, Ecological Modelling , 307, s. 22-31.

BIAGI, P. 2003	“New Data on the Early Neolithic of the Upper Adriatic Region”, L. Nikolova (ed.) Early Symbollic Systems for Communication in Southeast Europe , vol. 2, BAR International Series, 1139, s. 337-346.
BIAGI, P., SPATARO, M., 2001	“Plotting the Evidence: Some Aspects of the Radiocarbon Chronology of the Mesolithic-Neolithic Transition in the Mediterranean Basin”, Atti della Societa per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli Venezia Giulia (1999-2000) XII , s.15-54.
2002	“The Mesolithic/Neolithic Transition in Northeastern Italy and the Adriatic Basin”, Saguntum Extra , 5, s.167-178.
BIANCOFIORE, F, COPPOLA, D. 1997	Scamuso. Per la storia delle comunità umane tra il VI ed il III millennio nel Basso Adriatico , Dipartimento di Storia dell’Università di Roma.
BIÇAKÇI, E., ALTINBİLEK ALGÜL, Ç., vd. 2007	“Tepecik-Çiftlik”, Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı, Türkiye’de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.237-253.
BIÇAKÇI, E., GODON, M., ÇAKAN, Y.G., 2012	“Tepecik-Çiftlik”, The Neolithic in Turkey, New Excavations and New Research, Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm(eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 89-134.

BILLARD,C., M.Y. DAIRE, C. MARTIN, 2020	“France: Submerged Prehistory on Atlantic and Mediterranean Coasts”, G. Bailey vd (eds.), The Archaeology of Europe’s Drowned Landscapes , Coastal Research Library 35, s. 249-280.
BINDER, D., 2000	“Mesolithic and Neolithic Interaction in Southern France and Northern Italy: New Data and Current Hypotheses”, Europe’s First Farmers , T.D. Price (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.117-143.
2002	“Stones making sense: What obsidian could tell about origins”, The Neolithic of Central Anatolia. Internal Developments and External Relations During the 9th-6th Millennia cal BC , F. Gerard, L. Thissen (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s. 79-90.
BINDER, D., LANOS, P., ANGELI, L., vd., 2017	“Modelling the Earliest North-Western Dispersal of Mediterranean Impressed Wares: New Dates and Bayesian Chronological Model”, Documenta Praehistorica , XLIV, s. 54-77.
BINFORD, L., 1962	“Archaeology as Anthropology”, American Antiquity , 28(2), s. 217-222.
BINFORD, S. R., BINFORD, L. R. (eds.), 1968	New Perspectives in Archaeology , Chicago, Aldine Publishing Co.
BIRKENFELD, M., GORING-MORRIS, A. N., 2013	““Out of Sight”: The Role of Kfar HaHoresh within the PPNB Landscape of the Lower Galilee, Israel”, Archaeological Review from Cambridge , 30(1), s.

	7-16.
BITON, R., GOREN, Y., GORING-MORRIS, A.N., 2014	“Ceramics in the Levantine Pre-Pottery Neolithic B: Evidence from Kfar Hahores, Israel”, Journal of Archaeological Science , 41, s. 740-748.
BİLGE ZAFER, A., 2016	“Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , Yıl: 19, Sayı: 30, 2016/1, s. 75-92.
BLASCO, A., EDO, M., VILLALBA, M., J., vd. 2005	“Cardial, epicardial ypostcardial en Can Sadurní (Begues, Baix Llobregat). El largo fin del Neolítico Antiguo en Cataluña”, Arias Cabal, P. vd. (eds.), Actas del III Congreso de Neolítico en la Península Ibérica , s. 867-877.
BLEGEN, C. W., 1975	“Neolithic Remains at Nemea, Excavations of 1925-1926”, Hesperia , 44/3, s. 251-279.
BLOEDOW, E. F., 1991	The ‘aceramic’ Neolithic Phase in Greece Reconsidered”, Mediterranean Archaeology , 4, s. 1–43.
BOBROWSKI, P., CZEKAJ-ZASTAWNY, A., SCHILD, R., 2012	“The Early Neolithic Ofering Tumuli from Sacred Mountain (site E-06-4) in Nabta (Western Desert of Egypt)”, Prehistory of Northeastern Africa, New Ideas and Discoveries, Studies in African Archaeology , vol. 11, J. Kabaciński, M. Chłodnicki, M. Kobusiewicz (eds.), Poznań, Poznań Archaeological Museum, s. 409-420.

BODET, C. 2013	“Deciphering Neolithic Cyprus: A Reflection of the Mainland, A Reflection on Society”, Peneo , 2, s. 1-20.
BOGAARD, A. FRASER, R., T. HEATON, V.D., 2013	“Crop manuring and intensive land management by Europe’s first farmers”, Proceedings of the National Academy of Sciences 110/31
BONGA, L. 2019	“Early ceramic styles and technologies in the Aegean and the Balkans-retrospect and prospects”, Documenta Praehistorica XLVI , s. 158-172
BONNANO, A., 2000	“Early Colonization of the Maltese Islands: The <i>Status Quaestionis</i> ”, Colonización humana en ambientes insulares: Interacción con el medio y adaptación cultural , V.M. Guerrero ve S. Gornés (eds.), Palma, Universitat de les Illes Balears, s.323-337.
2011	“The lure of the islands: Malta's first Neolithic colonisers”, Phoca-Cosmetatou, N. (Ed.), The First Mediterranean Islanders: Initial Occupation and Survival Strategies , Oxbox Books, Oxford, s. 145-155.
BORDAZ, J., 1969	“The Süberde Excavations, Southwestern Turkey: An Interim Report”, Türk Arkeoloji Dergisi , 17(1), s. 43-71.

1973	“Current Research in the Neolithic of South-Central Turkey: Süberde, Erbaba and Their Chronological Implications”, American Journal of Archaeology , 77, s. 282-288.
BORDAZ, J., BORDAZ, L., 1982	“Erbaba: The 1977 and 1978 Seasons in Perspective”, Türk Arkeoloji Dergisi , 26(1), s. 85-92.
BOROJEVID, K., FORENBAHER, S., KAISER, T., vd., 2008	“Plant Use at Grapčeva Cave and in The Eastern Adriatic Neolithic”, Journal of Field Archaeology , 33, s. 279-303.
BOSTANCI, E., 1967	“Beldibi ve Mağracıkta Yapılan 1967 Yaz Mevsimi Kazıları ve Yeni Buluntular”, Türk Arkeoloji Dergisi , 16(1), s. 51-60.
BOUBY, L., MARINVAL, P. vd., 2020	“Early Neolithic (ca. 5850-4500 cal BC) agricultural diffusion in the Western Mediterranean: An update of archaeobotanical data in SW France”, PLoS ONE , 15 (4), s. e0230731.
BRAIDWOOD, R. 1960	“The agricultural revolution”, Scientific American , 203, s. 130-41.
BRAMI, M. 2015	“A graphical simulation of the 2,000-year lag in Neolithic occupation between central Anatolia and the Aegean Basin”, Archaeological and Anthropological Sciences , 7, s. 319-327.
BRAMI, M. HOREJS, B., F. OSTMANN 2016	“The Ground Beneath Their Feet. Building Continuity at Neolithic Çukuriçi Höyük”, Anatolian

	Studies , 66, s. 1-16.
BRANDOLINI, A., VOLANTE, A., HEUN, M., 2016	“Geographic Differentiation of Domesticated Einkorn Wheat and Possible Neolithic Migration Routes”, Heredity , 117, s.135-141.
BRAUDEL, F., 2007	Bellek ve Akdeniz-Tarihöncesi ve Antikçağ , Çev. Ali Bektay, İstanbul, Metis Yayıncılık.
2017	II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I , Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, Doğu Batı Yayınları.
BRESSY, C. S., D’ANNA A., POUPEAU, G. vd. 2008	“Chert and obsidian procurement of three Corsican sites during the 6th and 5th millenniums BC”, C. R. Palevol , 7, s. 237–248.
BRIOIS, F., 2007	“Les caches de lames de Shillourokambos (Chypre)”, Technical Systems and Near Eastern PPN Communities , L. Astruc, D. Binder, F. Briois (eds.), Antibes, APDCA, s. 317-326.
BRIOIS, F., GRATUZE, B., GUILANE, J., 1997	“Obsidiennes du Site Neolithique Preceramique de Shillourokambos, Chypre”, Paléorient , 23, s. 95-112.
BROODBANK, C., 1999	“Colonization and Configuration in the Insular Neolithic of the Aegean” Neolithic Society in Greece , P. Halstead (ed.), Sheffield, Sheffield University Press, s. 15-41.
2006	“The Origins and Early Development of

	Mediterranean Maritime Activity”, Journal of Mediterranean Archaeology , 19(2), s. 199–230.
2014	The Making of the Middle Sea: A History of the Mediterranean from the Beginning to the Emergence of the Classical World , Oxford, Oxford University Press.
2016	Orta Deniz’in Yapımı Başlangıçtan Klasik Dünya’nın Doğuşuna Kadar Akdeniz’in Tarihi , Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
BROODBANK, C., LUCARINI, G. 2019	“The Dynamics of Mediterranean Africa, ca. 9600–1000 BC”, Journal of Mediterranean Archaeology , 32(2), s. 195–267.
BROODBANK, C., STRASSER, T.F., 1991	“Migrant Farmers and the Neolithic Colonization of Crete”, Antiquity , 65, s. 233-245.
BUDJA, M., 2013	“Neolithic Pots and Potters in Europe: The End of ‘Demic Diffusion’ Migratory Model”, Documenta Praehistorica , XL, s. 39-55.
BUITENHUIS, H., 1997	“Aşıklı Höyük: A Protodomestication Site”, Anthropozoologica , 25-26, s. 655-662.
BULUT, H., 2016	“Batı Toros Mağaraları Kemik Alet İşçiliğine İlişkin Tekno-Tipolojik Değerlendirme: Karain Mağarası Örneği”, 31. Arkeometri Sonuçları Toplantısı , s. 55-85.

BUNGURI, A., 2014	“Different Models for the Neolithisation of Albania”, Documenta Praehistorica , XLI, s. 79-94.
BURMEISTER, S., 2000	“Archaeology and Migration”, Current Anthropology , 41(4), s. 539–567.
BURROUGHS, W.J., 2005	Climate Change in Prehistory - The End of the Reign of Chaos , Cambridge, Cambridge University Press.
BUTZER, K.W., 1997	“Late Quaternary Problems of the Egyptian Nile: Stratigraphy, Environments, Prehistory”, Paléorient , 23/2, s. 151-173.
BYRD, B. F., 2005	“Reassessing the Emergence of Village Life in the Near East”, Journal of Archaeological Research , 13(3), s. 231-290.
CAMPS, G., 1974	Les Civilisations Préhistoriques de l’Afrique du Nord et du Sahara , Paris, Dion.
1988	Préhistoire d’une île , Coll. des Hespérides, Errance, Paris,
CAMPS-FABRER, H. (ed.) 1974	Premier Colloque International sur l’Industrie de l’Os dans la Préhistoire , Paris, Editions de l’Université de Provence.
CANEVA, I., 1999	“Early Farmers on the Cilician Coast: Yumuktepe in the Seventh Millenium BC”, Neolithic in Turkey: The Cradle of Civilization, New Discoveries , M.

	Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 105-111.
2002	“La ceramica impressa del Sahara e della Valle del Nilo”, Le ceramiche impresse nel Neolitico antico Italia e Mediterraneo , M.A. Fugazzola Delpino, A. Pessina, V. Tiné (eds.), Roma, Istituto Poligrafico e Zecca Dello Stato, s. 63-70.
2004	“Early Human Occupation”, Mersin-Yumuktepe, a Reappraisal , I. Caneva, V. Sevin (eds.), Congedo editore, Legge, s. 33-44.
2007	“Mersin-Yumuktepe: Son Veriler Işığında MÖ Yedinci Binyıla Yeni Bir Bakış”, Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı-Türkiye’de Neolitik Dönem Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 203–16.
2012	“Mersin-Yumuktepe-in The Seventh Millennium BC: An Updated View”, The Neolithic in Turkey-Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 1-29.
CANEVA, I., KÖROĞLU, G., KÖROĞLU, K., ÖZAYDIN, T., 2005	“Yumuktepe Höyüğü 2004 Yılı Kazı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 27/2, s. 105-116
CANEVA, I.,	“The History of the Mound”, Mersin-Yumuktepe: A

MARCOLONGO, B., 2004	Reappraisal , I. Caneva, V. Sevin (eds.), Lecce, Dipartimento di Beni Culturali, Università degli Studi, s. 24- 31.
CANEVA, I., SEVIN, V., 2004	Mersin-Yumuktepe. A Reappraisal , Lecce, Università degli studi di Lecce.
CAPPERS, R.T.J., NEFF, R., 2012	Handbook of Plant Palaeoecology (Groningen Archaeological Studies Volume 19) , Netherlands, Barkhuis.
CARTER, T., 2007	“Of Blanks and Burials: Hoarding Obsidian at Neolithic Çatalhöyük”, Technical Systems and Near Eastern PPN Communities , L. Astruc, D. Binder, F. Briois (eds.), Antibes, APDCA, s. 343-355.
CARTER, T., F.-X. LE BOURDONNEC, M. KARTAL, G. vd. 2011	“Marginal Perspectives: Sourcing Epi-paleolithic to Chalcolithic Obsidian from the Öküzini Cave (SW TURKEY)”, Paléorient 37(2) , s. 123 – 149.
CASFORD, J. S. L., ABU-ZIED, R., ROHLING, E. J. vd. 2001	“Mediterranean climate variability during the Holocene”, Mediterranean Marine Science 2 (1) , s. 45-55.
CASKEY, J. L. 1956	“Excavations at Lerna, 1955”, Hesperia 25 , s. 147-173.
CASSANO, S.M., MANFREDINI, A., CONATI BARBARO, C., vd., 2017	“Space, Structures and Society in the Ditched Village of Masseria Candelaro, on the Apulian Tavoliere, Italy”, Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle , Band 16, s. 353-362.

CASTAGNINO BERLINGHIERI, E., ANTONIOLI, F., BAILEY, G. 2020	“Italy: The Archaeology of Palaeoshorelines, Coastal Caves and Seafaring Connections”, G. Bailey et al. (eds.), The Archaeology of Europe’s Drowned Landscapes , Coastal Research Library 35, s. 321-340.
CATON-THOMPSON, G., GARDNER, E.W., 1934	The Desert Fayum , London, The Royal Anthropological Institute of Great Britain, and Ireland.
CAUVIN, J., 2000	The Birth of the Gods and the Origins of Agriculture , Cambridge, Cambridge University Press.
ČEČUK, B., RADIĆ, D., 2005	Vela Spila: Višeslojno Pretpovijesno Nalazište Vela Luka - Otok Korčula , Vela Luka, Centar za Kulturu Vela Luka.
CHAPMAN, J., MULLER, J., 1990	“Early Farmers in the Mediterranean Basin: The Dalmatian Evidence”, Antiquity , 64, s. 127-133.
CHERRY, J.F., 1981	“Pattern and process in the earliest colonization of the Mediterranean islands”, Proceedings of the Prehistoric Society 47, s. 41-68.
1990	“The First Colonization of the Mediterranean Islands: A Review of Recent Research”, Journal of Mediterranean Archaeology , 3(2), s. 145-221.
2004	“Mediterranean island prehistory: what’s different

	and what's new?", Fitzpatrick, S.C. (ed.), Voyages of Discovery: The Archaeology of Islands , s. 233-250.
CHERRY, F., LEPPARD, T.P., 2014	"A Little History of Mediterranean Island Prehistory", The Cambridge Prehistory of the Bronze Age-Iron Age Mediterranean , A.B. Knapp, P. Van Dommelen (eds.), Cambridge, Cambridge University Press, s. 10-24.
CHILDE, G., 1929	The Danube in Prehistory , Clarendon Press, Oxford.
1939	The Dawn of European Civilization , London, Routledge.
1958	"Retrospect", Antiquity , XXXII, s. 69-74.
CIPOLLONI SAMPÒ, M., 1992	"Il Neolitico nell'Italia meridionale e in Sicilia.", A. Guidi & M. Piperno (Eds.), Italia preistorica , Bari: Laterza, s. 334–362.
CLARE, L., WENINGER, B. 2014	"The Dispersal of Neolithic Lifeways: Absolute Chronology and Rapid Climate Change in Central and West Anatolia", The Neolithic in Turkey Vol. 6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 1-65.
CLUTTON-BROCK, J.1993	"The Spread of Domestic Animals in Africa", The

	Archaeology of Africa: Food, Metals and Towns , T. Shaw, vd. (eds.), London, Routledge, s. 61-70.
COLL, M., PIRODDI, C., STEENBEEK, J., vd. 2010	“The Biodiversity of the Mediterranean Sea: Estimates, Patterns, and Threats”, PLoS ONE , 5(8), s. 1-36.
COLLEDGE, S., CONOLLY, J., SHENNAN, S. 2004	“Archaeobotanical Evidence for the Spread of Farming in the Eastern Mediterranean”, Current Anthropology , 45, s. 35-47.
COLLEDGE, S., CONOLLY, J., 2007	“A Review and Synthesis of the Evidence for the Origins of Farming on Cyprus and Crete”, The Origins and Spread of Domestic Plants in Southwest Asia and Europe , S. Colledge, J. Conolly (eds.), Routledge, s. 53-75
COLLINA, C. 2009	Evolution des industries lithiques du Néolithique ancien en Italie du sud , Università degli studi La Sapienza (Rome), Université de Provence, Faculté des lettres et sciences humaines, Aix-Marseille.
CONOLLY, J. 2008	“The Knapped Stone Technology of the First Occupants at Knossos”, Escaping the Labyrinth: The Cretan Neolithic in Context , V. Isaakidou, P. Tomkins (eds.), Oxford, Oxbow Books, s.73–89.
CONTENSON, H. 1971	“Tell Ramad: A Village of Syria of the 7th and 6 th Millennia B.C.”, Archaeology , 24, s. 278-285.
CREMONESI, G., TOZZI, C	“Il neolitico dell’Abruzzo”, Atti della 16a Riunione

1987	Scientifica dell'Istituto Italiano di Preistoria e Protostoria , s. 239-251.
CROFT, P. 2003	“The Animal Bones”, The Colonisation and Settlement of Cyprus Investigations at Kissonerga-Mylouthkia, 1976-1996, Studies in Mediterranean Archaeology Vol. LXX:4 , E. Peltenburg (ed.), Göteborg, Paul Forlag Astroms, s. 49-59.
CROFT, P., PELTENBURG, E. 2003	“Miscellaneous Artefacts”, The Colonisation and Settlement of Cyprus Investigations at Kissonerga-Mylouthkia, 1976-1996, Studies in Mediterranean Archaeology Vol. LXX:4 , E. Peltenburg (ed.), Göteborg, Paul Forlag Astroms, s. 41-43.
CROWFOOT-PAYNE, J. 1983	“The Flint Industries of Jericho”, Excavations at Jericho, Vol. 5: The Pottery Phases of the Tell and Other Finds . K. M. Kenyon, T. A. Holland (eds.) London, The British School of Archaeology in Jerusalem, s. 622–759.
CRUZ BERROCAL, M. 2012	“The Early Neolithic in the Iberian Peninsula and the Western Mediterranean: A Review of the Evidence on Migration”, Journal of World Prehistory , 25 (3–4), s. 123–156.
CUCCHI, T., VIGNE, J.D. 2006	“Origin and Diffusion of the House Mouse in the Mediterranean”, Human Evolution , 21(2), s. 95-106.

CUCCHI, T., AUFFRAY, J., VIGNE, J.D. 2012	“On the origin of the house mouse synanthropy and dispersal in the near east and europe: Zooarchaeological review and perspectives”, Evolution of the House Mouse , ed. M. Macholán vd., Cambridge University Press, s. 65-93.
ÇAKIRLAR, C. 2012	“The Evolution of Animal Husbandry in Neolithic Central-West Anatolia: The Zooarchaeological Record from Ulucak Höyük (c. 7040–5660 Cal. BC, Izmir, Turkey)”, Anatolian Studies , 62, s. 1-33.
ÇAMBEL, H., BRAIDWOOD, R. J. 1980	İstanbul ve Chicago Üniversiteleri Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları Karma Projesi: 1963-1972 Çalışmalarına Toplu Bakış , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2589, s. 1-64.
ÇEVİK, Ö. 2005	Arkeolojik Kanıtlar Işığında Tarihte İlk Kentler ve Kentleşme Süreci - Kurumsal Bir Değerlendirme , Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
ÇEVİK, Ö., VURUŞKAN, O. 2015	“Ulucak Höyük 2012-2013 Yılı Kazı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 36/1, s. 583-599.
ÇEVİK, Ö., VURUŞKAN, O., GÜNEY, E. 2016	“Ulucak Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışmaları”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 37/2, s. 269-275.
ÇİLİNGİROĞLU, Ç., 2005	“The Concept of ‘Neolithic Package: Considering Its Meaning and Applicability”, Documenta Praehistorica , XXXII, s. 1-13.

2010	“The Appearance of Impressed Pottery in the Neolithic Aegean and Its Implications for the Maritime Networks in the Eastern Mediterranean”, TÜBA-AR , 13, s. 9-22.
2012	The Neolithic Pottery of Ulucak in Aegean Turkey. Organization of Production, Interregional Comparisons and Relative Chronology , Oxford, British Archaeological Reports.
ÇİLİNGİROĞLU, Ç., ÇAKIRLAR, C., 2013	“Towards Configuring the Neolithisation of Aegean Turkey”, Documenta Prehistorica , XL, s. 21-29.
ÇİLİNGİROĞLU, A., ÇEVİK, Ö., ÇİLİNGİROĞLU, Ç., 2012	“Ulucak Höyük. Towards Understanding the Early Farming Communities of Middle West Anatolia: Contribution of Ulucak.”, The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research: Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 139–175.
ÇİNER, A., SARIKAYA, M.A., 2013	“Buzullar ve İklim Değişikliği: Geçmiş, Günümüz ve Gelecek”, Türkiye’de İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Enerji , V.Ş. Ediger (ed.), İstanbul, ENİVA-Enerji ve İklim Değişikliği Vakfı, s. 19-58.
D’ANNA A., MARCHESI, H., TRAMONI, P., vd., 2001	“Renaghju (Sartène, Corse-Du-Sud), Un habitat de plein air néolithique ancien en Corse”, Bulletin de la Société préhistorique française , 98, s. 431–444.
DAVIS, S., 2003	“The Zoo-archaeology of Khirakitia (Neolithic

	Cyprus), Including a View from the Mainland”, Le Néolithique de Chypre. Actes du Colloque International, organisé par le Département des Antiquités de Chypre et l'Ecole Française d'Athènes, Nicosie 17–19 Mai 2001, Bulletin de Correspondance Hellénique Supplément 43 , J. Guilaine, A. Le Brun (eds.), Paris, Editions de Boccard, s. 253-268.
DAVIS, T., 2014	“History of Research”, The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant c 8000-332 BCE , M.L. Steiner, A. E. Killebrew (eds.), Oxford, Oxford University Press, s. 35-44.
DAWSON, H., 2005	Island Colonisation And Abandonment In Mediterranean Prehistory , PhD Thesis, Institute of Archaeology, University College London.
2010	“One, None, and a Hundred Thousand: Settlements and Identities in the Prehistoric Mediterranean Islands”, Shima , 4(1), s. 82-98.
2011	“Island Colonisation: Settling the Neolithic Question”, Islands in the Neolithic: Initial Occupation and Survival Strategies in the Mediterranean , N. Phoca-Cosmetatou (ed.), Oxford, Oxford University School of Archaeology, s. 31-53.
2014	Mediterranean Voyages: The Archaeology of Island Colonisation and Abandonment , California, Left Coast Press.

DEFRANOULD, E., CARO, J., BOBOEUF, M., vd. 2018	“Mesolithic and Neolithic Material Productions in Aveyron (France) during the 6th Millennium BC: Originality or Adaptability?”, Quaternary International , 472, s. 221-235.
DEMOULE, J.-P., PERLÈS, C., 1993	“The Greek Neolithic: A New Review”, Journal of World Prehistory , 7(4), s. 355- 416.
DERİN, Z., 2011	“Yeşilova Höyük”, Beginnings: New Research in the Appearance of the Neolithic Between Northwest Anatolia and the Carpathian Basin , D. Ciobotaru, vd. (eds.), Rahden/Westfalen, Verlag Marie Liedorf, s. 95–106.
2012	“Yeşilova Höyük”, The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research: Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 177–195.
2014	“İzmir-Yeşilova Höyüğü Neolitik Mühürleri”, Veli Sevin’e Armağan , Ed. Aynur Özfirat, Ege Yayınları, İstanbul, s. 305-312.
DIBBLE, H. L., ALDEIAS, V., ALVAREZ-FERNANDEZ, E., 2012	“New Excavations at the Site of Contrebandiers Cave”, PaleoAnthropology , 2012, s. 145-201.
DI BENEDETTO, G., A. ERGUVEN, M. STENICO, vd. 2001	“DNA Diversity and Population Admixture in Anatolia,” American Journal of Physical Anthropology , 115, s. 144–56.

DIMITRIADIS, S. 2013	“Fabric Diversity in the Neolithic Ceramics of Knossos”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands , N. Efstratiou, vd. (eds.), Philadelphia, Instap Academic Press, s. 47-52.
DITTRICH, A. 2013	“Continuity, Change and Material Memory: Taking a Temporal Perspective on the Neolithisation in Northeastern Africa”, Neolithisation of Northeastern Africa Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence, and Environment , N. Shirai (ed.), Berlin, Ex Oriente, s. 43-65.
DINIZ, M., 2012	“And What Else Beside Cardial Pottery? Searching for Mediterranean Influences in Early Neolithic Settlement of Valada do Mato (Évora, Portugal)”, Rubricatum: Rubricatum: Congreso Internacional redes en el Neolítico. Circulación e intercambio de materias, productos e ideas en el Mediterráneo Occidental (VII-III milenio AC) , Barcelona, Museu de Gavà, s. 479-486.
DOUKA, K., EFSTRATIOU, N., HALD, M. M., vd., 2017	“Dating Knossos and the Arrival of the Earliest Neolithic in the Southern Aegean”, Antiquity , 91, s. 304-321.
DOUKA, K., JACOBS, Z., LANE, C., vd., 2014	“The Chronostratigraphy of the Haua Fteah Cave (Cyrenaica, Northeast Libya)”, Journal of Human Evolution , 66, s. 39-63.

DOUMAS, C. 2008	“The Aegean islands and their role in the development of civilization”, The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age (Proceedings of the International Symposium) , H. Erkanal, vd., (eds.), Ankara, Ankara Üniversitesi, Sualtı Arkeolojik Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın no:1, s. 131-140.
DUMONT, F., RUSSO, I., 2009	“Analisi morfotipologica degli intonaci della struttura D”, Favella. Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tine (ed.), Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, s. 187-198.
DURU, G., ÖZBAŞARAN, M., 2005	“A Non-Domestic Site in Central Anatolia”, Anatolia Antiqua , XIII, s. 15-28.
DURU, R., 1989	“Were the Earliest Cultures at Hacilar Really Aceramic?”, Anatolia and the Ancient Near East: Studies in Honor of Tahsin Özgüç , K. Emre, B. Hrouda, M. Mellink – N. Özgüç (eds.), Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 99-104.
1994a	Kuruçay Höyük I: 1978-1988 Kazılarının Sonuçları. Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağ Yerleşmeleri , Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
1994b	“Höyücek Kazıları 1990”, Belleten , 223, s. 725-743.
1996	“Burdur Bölgesi Neolitik Çağ Mimarlığı ve Anadolu’daki Çağdaşları Arasındaki Konumu Hakkında”, Adalya , I, s. 1-22.

1999	“The Neolithic of the Lake District”, Neolithic in Turkey: The Cradle of Civilization, New Discoveries , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 165-191.
2003	“Burdur Bölgesi Toplumlarının Neolitik’e Geçiş Sürecine Anadolu’nun Diğer Kültürlerinin Etkileri Üzerine Bir Deneme”, Archaeological Essays in Honour of Homo Amatus: Güven Arsebük İçin Armağan Yazılar , M. Özbaşaran, O. Tanındı ve A. Boratav (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s. 71-85.
2007	“Göller Bölgesi Neolitiği: Hacılar-Kuruçay Höyüğü-Höyücek-Bademağacı Höyüğü”, Türkiye’de Neolitik Dönem: Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 331-360.
2008	M.Ö. 8000’den M.Ö. 2000’e Burdur-Antalya Bölgesi’nin Altıbin Yılı , Antalya, Pera Müzesi Yayınları.
2012	“The Neolithic of Lakes Region. Hacılar-Kuruçay-Höyücek-Bademağacı Höyük”, The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research. Vol. 4, Western Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.1-65.

DURU, R., UMURTAK, G., 2005	Höyücek. 1989–1992 Yılları Arasında Yapılan Kazıların Sonuçları/Results of the Excavations 1989–1992. Ankara, Türk Tarih Kurumu.
DURING, B.S., 2006	Constructing Communities: Clustered Neighbourhood Settlements of the Central Anatolian Neolithic ca. 8500-5500 Cal. BC, Leiden, Leiden University Press.
2011	The Prehistory of Asia Minor: from Complex Hunter–Gatherers to Early Urban Societies, New York, Cambridge University Press.
2016	Küçük Asya’nın Tarihöncesi: Karmaşık Avcı-Toplayıcılardan Erken Kentsel Toplumlara, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.
EFSTRATIOU, N., 2005	“Tracing the Story of the First Farmers in Greece – A Long and Winding Road”, Byzas 2. How Did Farming Reach Europe? Anatolian–European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC., Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20–22 May 2004, C. Lichter (ed.), İstanbul, Ege Yayınları, s.143-152.
2013a	“Introduction”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands, N. Efstratiou, vd. (eds.), Philadelphia, Instap Acedemic Press, s.xxv-xxviii.

2013b	“The Stratigraphy and Cultural Phases”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands , N. Efstratiou, vd. (eds.), Philadelphia, Instap Acedemic Press, s. 25-46.
2013c	“Knossos and the Beginning of the Neolithic in Greece and the Aegean Islands”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands , N. Efstratiou, vd. (eds.), Philadelphia, Instap Acedemic Press, s. 201-214.
2017	Social interaction in the farming communities of Neolithic Greece: Archaeological perceptions, Communities, landscapes, and interaction in neolithic Greece: proceedings of the international conference, Rethymno 29-30 May 2015 /ed. A. Sarris vd., s. 319-323
ELIA, R.J., 1982	A study of the neolithic architecture of Thessaly, Greece , Ph. D. Boston University.
ERDOĞU, B., ÇEVİK, Ö., 2015	“Batı Anadolu Kronolojisi ve Terminolojisi Sorunlar ve Öneriler”, Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi , cilt.1, sa.1, s. 29-46.
ERGUN, M., 2016	Orta Anadolu Erken Topluluklarında İnsan ve Bitki İlişkisi: Aşıklı Höyük’te Bitki Tüketimi ve Tarım , (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul

	Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Tarih Öncesi Arkeolojisi Bilim Dalı, İstanbul.
ERLANDSON, J. M. 2001	“The Archaeology of Aquatic Adaptations: Paradigms for a New Millennium”, Journal of Archaeological Research , 9(4), s.287-350.
EROL, O., 1979	Dördüncü Çağ (Kuvaterner) Jeoloji ve Jeomorfolojisinin ana çizgileri , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No. 289
ESİN, U., 1981	İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa (G.Ö. 10500-7000 Yılları Arası) II: Kùltürler Sorunu , İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakùltesi Yayınları.
1995	“Early Copper Metallurgy at the Pre-Pottery Site of Aşıklı”, Readings in Prehistory Studies Presented to Halet Çambel , İstanbul, Graphis Yayınları, s.61-77.
2007	“Anadolu Neolitiğine Başka Bir Bakış”, Anadolu’da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa’ya Yayılımı – Türkiye’de Neolitik Dönem – Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan ve N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.xi – xiii.
ESİN, U., HARMANKAYA, S., 2007	“Aşıklı Höyük”, Anadolu’da Uygarlığın Doğusu ve Avrupa’ya Yayılımı, Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N.

	Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 255-271.
EVANS, A.J., 1901	“The Neolithic Settlement at Knossos and its Place in the History of Early Aegean Culture”, Man , 1, s.184-186.
EVANS, J.D., 1973	“Islands as laboratories of culture change”, C. Renfrew (ed.), The Explanation of Culture Change: Models in Prehistory , London, Duckworth, s. 517 – 520.
1977	“Island archaeology in the Mediterranean: problems and opportunities”, World Archaeology , 9, s.12-26.
1994	“The early millennia: continuity and change in a farming settlement”, Evely, D. vd. (ed.), Knossos: a labyrinth of history (papers presented in honour of Sinclair Hood) , London: British School at Athens, s. 1–20.
FACORELLIS, Y., KYPARISSI-APOSTOLIKA, N., MANIATIS, Y., 2001	The Cave of Theopetra, Kalambaka: Radiocarbon Evidence for 50,000 years of Human Presence”, Radiocarbon , 43, s.1029–1048.
FACORELLIS, Y., MANIATIS, Y., 2013	“Radiocarbon Dates from the Neolithic Settlement of Knossos: An Overview”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete. New Evidence for the Early Occupation of Crete and the Aegean Islands , N. Efstratiou, A. Karetsou, M. Ntinou (eds.), Philadelphia, INSTAP Academic Press, s.193-200.

FADER, M., GIUPPONI, C., BURAK, S. Vd. 2020	“Water”, Climate and Environmental Change in the Mediterranean Basin – Current Situation and Risks for the Future. First Mediterranean Assessment Report , W. Cramer, J. Guiot, K. Marini (eds.), Marseille, Union for the Mediterranean, Plan Bleu, s. 181-236.
FAIRBAIRN, A, ASOUTI, E, NEAR, J., MARTINOLI, D., 2002	“Macro-Botanical Evidence for Plant Use at Neolithic Çatalhöyük South-Central Anatolia, Turkey”, Vegetation History and Archaeobotany , 11, s. 41-54.
FAIRBAIRN, A., NEAR, J., MARTINOLI, D., 2005	“Macrobotanical Investigations of the North, South and KOPAL areas at Çatalhöyük”, Inhabiting Çatalhöyük: Reports from the 1995-1999 Seasons , I. Hodder (ed.), Cambridge, McDonald Institute, s.137-201.
FARR, R.H., 2006	“Seafaring as Social Action”, Journal of Maritime Archaeology , 1, s.85-99.
2010	“Island Colonization and Trade in the Mediterranean”, The Global Origins and Development of Seafaring , A. Anderson, J. Barrett, K. Boyle (eds.), Oxford, McDonald Institute for Archaeological Research, s.179-189.
FERNÁNDEZ, E., PÉREZ- PÉREZ, A., GAMBA, C., vd. 2014	“Ancient DNA Analysis of 8000 BC Near Eastern Farmers Supports an Early Neolithic Pioneer Maritime Colonization of Mainland Europe through

	Cyprus and the Aegean Islands”, PLoS genetics , 10(6), e1004401.
FIEDEL, S. J., ANTHONY, D. W., 2003	“Deerslayers, Pathfinders, And Icemen: Origins of the European Neolithics seen from the frontier”, The Colonization of Unfamiliar Landscapes-The Archaeology of Adaptation , Ed. Rockman, M. – Steele, J., Routledge, s. 144-168.
FIORENTINO, G., CALDARA, M., DE SANTIS, V., vd., 2013	“Climate Changes and Human–Environment Interactions in the Apulia Region of Southeastern Italy During the Neolithic Period”, The Holocene , 23(9), s. 1297-1316.
FINLAYSON, B., 2014	“Introduction to the Levant During the Neolithic Period”, Levantine Chronology”, The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant , M. L. Steiner, Ann E. Killebrew (eds.), Oxford University Press, s. 123-134
FLANNERY, K. V., 1969	“Origins and Ecological Effects of Early Domestication in Iran and the Near East”, The Domestication and Exploitation of Plants and Animals , P. J. Ucko, G. W. Dimbleby (eds.), London, Duckworth, s. 73–100.
FLETCHER, A., PEARSON, J, AMBERS, J. 2008	“The Manipulation of Social and Physical Identity in the Pre-Pottery Neolithic Radiographic Evidence for Cranial Modification at Jericho and its Implications for the Plastering of Skulls”, Cambridge Archaeological Journal , Volume 18 Issue 3, s. 309-

	325.
FLETCHER A., BAIRD D., VD. 2017	“Early Ceramics in Anatolia: Implications for the production and use of the earliest pottery. The evidence from Boncuklu Hoyuk”, Cambridge Archaeological Journal 27(2), s. 351–369.
FLOHR, P., FLEITMANN, D., MATTHEWS, R., vd., 2016	“Evidence of Resilience to Past Climate Change in Southwest Asia: Early Farming Communities and the 9.2 and 8.2 ka Events”, Quaternary Science Reviews , 136, s. 23-39.
FORENBAHER, S., MIRACLE, P.T., 2005	“The Spread of Farming in the Eastern Adriatic”, Antiquity , 79, s. 514–28.
2014	“Transition to Farming in the Adriatic: A View from the Eastern Shore”, La Transition Neolithique en Mediterranee , C. Manen, vd. (eds.), Arles, Errance, s. 233–240.
FORENBAHER, S., KAISER, T., 2006	“The Pottery of Pupičina Cave/Lončarija Pupičinepeći”, Prehistoric Herders of Northern Istria: The Archaeology of Pupičina Cave Vol. 1 , P. T. Miracle, S. Forenbaher (eds.), Pula, Arheološkemuzej Istre, s. 163-223.
FORENBAHER, S., KAISER, T., MIRACLE, P.T., 2013	“Dating the East Adriatic Neolithic”, European Journal of Archaeology , 16, s. 589-609
FORENBAHER, S.,	“Lithic Artifacts from Nakovana (Pelješac):

PERHOČ, Z., 2015	Continuity and Change from Early Neolithic Until the End of Prehistory”, Prilozi Instituta za Arheologiju u Zagrebu , Zagreb, Institute of Archaeology, s. 5-74.
FORT, J., PUJOL, T., VANDER LINDEN, M., 2012	“Modelling the Neolithic Transition in the Near East and Europe”, American Antiquity , 77 (2), s. 203-219.
FOX, S. C., LUNT, D. A., WATT, M. E., 2003	“Human Remains”, The Colonisation and Settlement of Cyprus Investigations at Kissonerga-Mylouthkia, 1976-1996, Studies in Mediterranean Archaeology Vol. LXX: 4 , E. Peltenburg (ed.), Göteborg, Paul Forlag Astroms, s. 43-49.
FRENCH, D. H., 1998	Canhasan Sites 1: Canhasan 1: Stratigraphy and Structures , London, BIAA Publications.
2005	Canhasan Sites 2: Canhasan 1: The Pottery . London, BIAA Publications.
FRISIA, S., BORSATO, A., MANGINI, A., vd., 2006	“Holocene Climate Variability in Sicily from a Discontinuous Stalagmite Record and the Mesolithic to Neolithic Transition”, Quaternary Research , 66, s. 388-400.
FULLER, D., BOIVIN, N., HOOGERVORST, T., ALLABY, R., 2011	“Across the Indian Ocean: the prehistoric movement of plants and animals”, Antiquity , 85 (328), s. 544-558.
FUMANAL GARCIA, M.P.,	“Neolithic Sedimentology at Knossos”, The

2013	Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands , N. Efstratiou, vd. (eds.), Philadelphia, Instap Academic Press, s. 53-62.
FUOLEGA, F., 2009	“Industria in Pietra Scheggiata”, Favella. Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tine (ed.), Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, s. 329-381.
GAMBA, C., FERNANDEZ, E., M. TIRADO vd. 2012	“Ancient DNA from an Early Neolithic Iberian population supports a pioneer colonization by first farmers”, Molecular Ecology 21-1 , 45-56.
GALANIDOU, N., MANTELI, K., 2008	“Neolithic Katsambas Revisited: The Evidence from the House”. Escaping the Labyrinth. The Cretan Neolithic in Context , Sheffield Studies in Aegean Archaeology , 8 , V. Isaakidou, P. Tomkins (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 165-176.
GALILI, E., LERNAU, O., ZOHAR, I., 2004	“Fishing and Coastal Adaptations at ‘Atlit-Yam—A Submerged PPNC Fishing Village Off The Carmel Coast, Israel”, Atiqot , 48 , s. 1-34.
GALILI, E., ESHED, V., GOPHER, A., vd., 2005	“Burial Practices at the Submerged Pre-Pottery Neolithic C Site of Atlit-Yam, Northern Coast of Israel”, Bulletin of the American Schools of Oriental Research , 339 , s. 1–19.
GALILI, E., ROSEN, B., 2011	“Submerged Neolithic Settlements off the Carmel Coast, Israel: Cultural and Environmental Insights”,

	Submerged Prehistory , J. Benjamin, vd. (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 272-287.
GALILI, E., ROSEN, B., GOPHER, A., vd., 2002	“The Emergence and Dispersion of the Eastern Mediterranean Fishing Village: Evidence from Submerged Neolithic Settlements off the Carmel Coast, Israel”, Journal of Mediterranean Archaeology , 15, s. 167–198.
2004	“The Emergence of the Mediterranean Fishing Village in the Levant and the Anomaly of Neolithic Cyprus”, Neolithic Revolution: New Perspectives on Southwest Asia in Light of Recent Discoveries in Cyprus , E., Peltenburg, A. M.R., Wasse (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 91-101.
GALILI, E., WEINSTEIN-EVRON, M., vd., 1993	“Atlit-Yam: A Prehistoric Site on the Sea Floor off the Israeli Coast”, Journal of Field Archaeology , 20(2), s. 133-157.
GALLIS, K., 1996	“The Neolithic World”, Neolithic Culture in Greece , G.A. Papathanassopoulos (ed.), Athens, Museum of Cycladic Arts.
GAMBIN, T., 2020	Malta: Submerged Landscapes and Early Navigation , G. Bailey et al. (eds.), The Archaeology of Europe’s Drowned Landscapes , Coastal Research Library 35, s. 341-346.
GARCÍA-BORJA, P, SALAZAR-GARCÍA, DC,	“El Neolítico antiguo cardial y la Cova de la Sarsa (Bocairent, València). Nuevas perspectivas a partir de

2011	su registro funerario”, MUNIBE (Antropología-Arkeologia) 62, s. 175–195.
GARCÍA-BORJA, P., AURA, J.E. vd. 2014	“La cerámica neolítica de la Cueva de Nerja (Málaga, España) Salas del Vestíbulo y de la Mina”, Archivo de Prehistoria Levantina , 30, s. 81-131.
GARCIA-PUCHOL, O., SALAZAR-GARCIA, D. C. 2017 (eds.)	Times of Neolithic Transition Along the Western Mediterranean. Cham, Springer International Publishing.
GARFINKEL, Y., 1987	“Yiftahel: A Neolithic Village from the Seventh Millenium B.C. in Lower Galilee, Israel”, Journal of Field Archaeology , 14(2), s. 199-212.
1999	Neolithic and Chalcolithic Pottery from the Southern Levant , Jerusalem, The Hebrew University of Jerusalem.
GARFINKEL, Y., VERED, A., BAR-YOSEF, O., 2006	“The Domestication of Water: the Neolithic Well at Sha‘ar Hagolan, Jordan Valley, Israel”, Antiquity , 80, s. 686–696.
GARSTANG, J., 1953	Prehistoric Mersin: Yumuk Tepe in Southern Turkey , Londra, Oxford Clarendon Press.
GEBEL, H.2004	“Supra-Regional Concepts II: There was no center: The polycentric evolution of the Near Eastern Neolithic”, Neo-Lithics , 1/04, s. 28-32.
2010	“Territoriality in early Near Eastern sedentism”, M.

	Reindel et al. (eds.), Sedentism: Worldwide Research Perspectives for the Shift of Human Societies from Mobile to Settled Ways of Life , Proceedings of the Research Cluster 1 Workshop, 23rd-24th October, 2008 (Berlin, German Archaeological Institute), s. 1-30.
GEORGIADIS, M., 2011	"Child Burials in Mesolithic and Neolithic Southern Greece: A Synthesis", Childhood in the Past , 4(1), 31-45.
GERNIGON K., 2016	"Villages Before Houses? The Neolithization of Europe Reconsidered through the Concept of the Household", Household Archaeology – A Transatlantic Comparative Approach, Proceedings of the International Symposium, October 24-25, 2014 , C. Chapdelaine, A. Burke, K. Gernigon (eds.), Toulouse, P@lethnology 8, s. 147-181.
GIBAJA, J.F., CARVALHO, A.F., ROJO, M., vd., 2012	"Production and Subsistence Strategies at El Zafrín (Chafarinas Islands, Spain): New Data for the Early Neolithic of North-West Africa" Journal of Archaeological Science , 39 (10), s. 3095-3104.
GIFFORD GONZALEZ, D., HANOTTE, O., 2011	"Domesticating Animals in Africa: Implications of Genetic and Archaeological Findings", Journal of World Prehistory , 24, s. 1-23.
GIMBUTAS, M., 1974	"Achilleion: A Neolithic Mound in Thessaly; Preliminary Report on 1973 and 1974 Excavations",

	Journal of Field Archaeology , 1/3-4, s. 277-302.
GIMBUTAS, M., WINN, S., SHIMABUKU, D., 1989	Achilleion. A Neolithic Settlement in Thessaly, Greece. 6400–5600 BC , Los Angeles, University of California.
GJIPALI, I., 2006	“Recent Research on the Palaeolithic and Mesolithic Archaeology of Albania”, New Directions in Albanian Archaeology: Studies Presented to Muzafer Korkuti , I. Bejko, R. Hodges (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 31–42.
GODON, M., 2005	“New Results and Remarques about Pottery Neolithic in Central Anatolia: A View from Tepecik-Çiftlik”, Colloquium Anatolicum , IV, s. 91-103.
2011	“Cappadocia’s First Pottery Production, Tepecik-Çiftlik Neolithic Earliest Levels”, Araştırma Sonuçları Toplantısı , 29/3, s. 317-340.
GODON, M., BALDI, J.S., GHANEM, G., vd., 2015	“Qarassa North Tell, Southern Syria: The Pottery Neolithic and Chalcolithic Sequence: A Few Lights Against a Dark Background”, Paléorient , 41/1, s. 153- 176.
GOPHER, A., 1985	Flint Tool Industries of the Neolithic Period in Israel Jerusalem (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hebrew University.
GORING-MORRIS, A.N., 2000	“The Quick and the Dead: The Social Context of Aceramic Neolithic Mortuary Practices as Seen from

	Kfar Hahoresht, Life in Neolithic Farming Communities. Social Organization, Identity and Differentiation , I. Kuijt (ed.), New York, Kluwer Academic/Plenum Publishers, s. 103–36.
GORING-MORRIS, A. N., BELFER-COHEN, A., 2014	“The Southern Levant (Cisjordan) During the Neolithic Period”, The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant , M. L. Steiner, A. E. Killebrew (eds.), Oxford University Press, s. 147-170.
GORING-MORRIS, A. N., HORWITZ, L. K., 2007	“Funerals and Feasts during the Pre-Pottery Neolithic B of the Near East”, Antiquity , 81, s. 902-919.
GRATUZE, B., BOUCETTA, S. 2009	“Provenance Study of Obsidian Blades”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tine (ed.), Roma, Studi Di Paletnologia III.Collana Del Bullettino Di Paletnologia Italiana, s. 387-391.
GROMAN-YAROSLAVSKI, I., BAR-YOSEF MAYER, D.E., 2015	“Lapidary Technology Revealed by Functional Analysis of Carnelian Beads from The Early Neolithic Site of Nahal Hemar Cave, Southern Levant”, Journal of Archaeological Science , 58, s. 77-88.
GUILAINE, J., 1976	“Les civilisations neolithiques dans les Pyrénées”, La Préhistoire française , Editions du CNRS, s. 326-337.
1979	“The Earliest Neolithic in the West Mediterranean: A New Appraisal”, Antiquity , 53, s. 22-30.

2003a	“Aspects de la Néolithisation en Méditerranée et en France”, The Widening Harvest , A.J. Ammerman ve P. Biagi (eds.), Boston, Archaeological Institute of America, s. 189-206.
2003b	“Ohjets 'symboliques' et parures de Parekklisha Shiüourokambos”, Le Néolithique de Chypre. Bulletin de Correspondance Hellénique, Supplement 43 , J. Guilaine and A. Le Brun (eds.), Athènes, École Française d'Athènes, s. 329-340.
2013	“The Neolithic Transition in Europe: some comments on gaps, contacts, arrhythmic model, genetics”, Starnini E, ed. Unconformist Archaeology: Papers in Honour of Paolo Biagi , Oxford: Archaeopress, s. 55–64.
2018	“A Personal View of the Neolithization of the Western Mediterranean”, Quaternary International , 470, s. 211-225.
GUILAINE, J., BRIOIS, F., 2002	“Parekklisha <i>Shillourokambos</i> : an Early Neolithic site in Cyprus”, S. Swiny (ed.), The Earliest Prehistory of Cyprus: from Colonization to Exploitation , Boston, American School of Oriental Research, s. 37-53.
2007	“Shillourokambos and the Neolithization of Cyprus: Some reflections”, Eurasian Prahitory , 4(1-2), s.

	159–175.
GUILAINÉ, J., BRIOIS, F. vd., 2000	“L’habitat néolithique pré-céramique de Shillourokambos (Parekklisha, Chypre)”, Bulletin de Correspondance Hellenique , Ecole Française d’Athènes, s. 589-594.
GUILAINÉ, J., MANEN, C., 2002	“La ceramica impressadella Francia meridionale”, M.A. Fugazzola, A. Pessina, V. Tiné (eds.), Le ceramiche impresse nel Neolitico antico. Italia e Mediterraneo , Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato. Roma, s. 373-395.
2007	“From Mesolithic to Early Neolithic in the western Mediterranean”, Going Over: The Mesolithic-Neolithic Transition in North-West Europe , A. Whittle ve V. Cummings (eds.), Oxford, Oxford University Press, s. 21-51.
GUILAINÉ, J., MANEN, C., VIGNE, J.D., vd., 2007	Pont de Roque-Haute: Nouveaux regards sur la Néolithisation de la France méditerranéenne , Toulouse, Centre de Recherches sur la Préhistoire et la Protohistoire de la Méditerranée; École des Hautes Études en Sciences Sociales.
GUILAINÉ, J., BRIOIS, F., VIGNE, J. D. 2011	Shillourokombos: Un établissement néolithique pré-céramique à Chypre – Les fouilles du Secteur 1 , Paris: Editions Errance/Ecole Française d’Athènes.
GÜLDOĞAN, E., 2008	Mezraa-Teleilat Tarak-Baskı “Impresso”

	Bezemeli Çanak Çömleğin Köken ve Dağılımı , (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Prehistorya Bilim Dalı, İstanbul.
2011	“Aşıklı Höyük Sürmetaş Buluntu Topluluğu”, TÜBA-AR , 14, s. 41-58.
2018	“Akdeniz’de Neolitik Dönem ve Bölgesel Yaklaşımlar”, Colloquium Anatolicum , 17, s. 91-117.
GÜLEÇ, E., 2020	“İnsanlığın En Uzun Göçü”, Aktüel Arkeoloji , 54, s. 26-45.
GÜVENÇ, B., 1996	İnsan ve Kültür , Ankara, Remzi Kitabevi.
HAACK, W., BALANOVSKY, O., SANCHEZ, J.J., vd., 2010	“Ancient DNA from European Early Neolithic Farmers Reveals Their Near Eastern Affinities”, PLOS Biology , 8(11), s. 1-16.
HAALAND, R., 2007	“Porridge and Pot, Bread and Oven: Food Ways and Symbolism in Africa and the Near East from the Neolithic to the Present”, Cambridge Archaeological Journal , 17/02, s. 165-182.
HADJIKOUMIS, A., 2011	“‘Pig-menting’ the Spanish Neolithic”, The Dynamics of Neolithisation in Europe-Studies in Honour of Andrew Sherratt , A. Hadjikoymis, E. Robinson, S. Viner (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 196-231.

HÄGERSTRAND, B. 1957	“Migration and area”, Migration in Sweden: a symposium , D. Hannerberg, T. Hägerstrand, B. Odeving (eds.), Lund Studies in Geography Series B, no.13, Lund, Gleerup Publishers, s. 27-158.
HAKENBECK, S., 2008	“Migration in Archaeology: Are We Nearly There Yet?”, Archaeological Review from Cambridge , 23.2, s. 9-26.
HALSTEAD, P., ISAAKIDOU, V., 2013	“Early Stock-Keeping in Greece”, The Origins and Spread of Domestic Animals in Southwest Asia and Europe , S. Colledge, J. Conolly, K. Dobney, vd. (eds.), New York, Routledge, s. 129-145.
HAMILTON, N., 1996	“Figurines, clay balls, small finds and burials”, I. Hodder (ed), On the Surface: Çatalhöyük 1993-1995 , McDonald Institute of Archaeological Research and the British Institute of Archaeology at Ankara, Cambridge, s. 215-263.
1999	“Figurines, Burials/Grave Goods and Beads”, Çatalhöyük 1999 Archive Report , http://catal.arch.cam.ac.uk/catal/Archive_repo/hamilton99 .
2006	“The Figurines”, I. Hodder (ed), Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons , McDonald Institute of Archaeological Research and the British Institute of Archaeology at Ankara, Cambridge, s. 187-213.

HANSEN, J., 2001a	“Aceramic Neolithic Plant Remains in Cyprus: Clues to Their Origins”, The Earliest Prehistory of Cyprus from Colonization to Exploitation , S. Swiny (ed.), Boston, MA, American Schools of Oriental. Research, s. 119-129.
2001b	“Macroscopic Plant Remains from Mediterranean Caves And Rockshelters: Avenues of Interpretation”, Geoarchaeology , 16, s. 401–432.
HASSAN, F. A., 1985	“Radiocarbon Chronology of Neolithic and Predynastic Sites in Upper Egypt and the Delta”, The African Archaeological Review , 3(1), s. 95–115.
1986	“Holocene Lakes and Prehistoric Settlements of the Western Faiyum, Egypt”, Journal of Archaeological Science , 13, s. 483-501.
HELBAEK, H., 1970	“The Plant Husbandary of Hacilar”, Excavations at Hacilar, 1-2 , J. Mellaart (ed.), Edinburg, Edinburg University Press, s. 189-244.
HELD, S. 1993	“Insularity as a Modifier of Culture Change: The Case of Prehistoric Cyprus”, Bulletin of the American Schools of Oriental Research , 292, s. 25-33.
HEUN M, SCHÄFER-PREGLR, KLAWAN D, vd. 1997	“Site of Einkorn Wheat Domestication Identified by DNA Fingerprinting”, Science , 278, s. 1312–1314.

HIGGS, E.S., JARMAN, M. R., 1969	The Origins of Agriculture: a Reconsideration, Antiquity , 43(169), s. 31 – 41.
HIKADE, T. 2010	“Stone Tool Production”, UCLA Encyclopedia of Egyptology 1(1) , W. Wendrich (ed.), Los Angeles, University of California, s. 1-17.
HODDER, I., 2012	“Renewed work at Çatalhöyük”, The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research: Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 245–77.
2013	"Post-Süreçsel ve Yorumlamalı Arkeoloji", Arkeoloji Anahtar Kavramlar , C. Renfrew, P. Bahn (eds.), İstanbul, İletişim Yayınevi, s. 227-233.
HODDER, I. (ed.), 1996	On the Surface Çatalhöyük 1993-95 , Cambridge, McDonald Institute for Archaeological Research /British Institute of Archaeology at Ankara.
HODDER, I., HUTSON, S., 2010	Geçmiş Okumak-Arkeolojiyi Yorumlamada Güncel Yaklaşımlar , Çev. B. Toprak ve E. Rona, Ankara, Phoenix Yayınları.
HOLE, F., 2004	“Nature’s Role in The Origins of Agriculture”, TÜBA-AR , VII, s. 13-19.
HOPF, M., 1962	“Bericht über die Untersuchungen von Samen und Holzkohleresten von der Argissa-Magula aus den präkeramischen bis mittelbronzezeitlichen

	Schichten”, Die deutschen Ausgrabungen auf der Argissa-Magula in Thessalien, Vol 1 , V. Miložič, J. Boessneck, M. Hopf (eds.), Bonn, Habelt, s. 101-110.
HORDEN, P., PURCELL, N., 2000	The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History , Oxford, Wiley-Blackwell.
HOREJS, B., 2012	“Çukuriçi Höyük: A Neolithic and Bronze Age Settlement in the Region of Ephesos”, The Neolithic in Turkey: New Excavations and New Research. Vol. 4, Western Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 117–131.
2016	“Aspects of Connectivity on the Centre of the Anatolian Aegean Coast in 7th Millennium BC”, B. P. C. Molloy (ed.), Of Odysseus and Oddities , Sheffield Studies in Aegean Archaeology. Oxbow Books. Oxford, s. 143-167.
2019	“Long and short revolutions towards the Neolithic in western Anatolia and Aegean”, Documenta Praehistorica XLVI , s. 68-83.
HOREJS, B., MILIC, B., OSTMANN, F., vd., 2015	“The Aegean in the Early 7th Millennium BC: Maritime Networks and Colonization”, Journal of World Prehistory , 28(4), s.289–330.
HORWITZ, L.K., TCHERNOV, E., HONGO,	“The Domestic Status of the Early Neolithic Fauna of Cyprus: A View from the Mainland”, Neolithic

H., 2004	Revolution-New Perspectives on Southwest Asia in Light of Recent Discoveries on Cyprus , E. Peltenburg, A. Wasse (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 35-49.
HURCOMBE, L., 1993	“The Restricted Function of Neolithic Obsidian Tools at Grotta Filiestru, Sardinia”, Traces et Fonction: Les Gestes Retrouvés. Colloque International de Liège 8-9-10 décembre 1990 , P., Anderson, S., Beyries, M., Otte, H., Plisson (eds.), Liège, Centre De Recherches Archéologiques du CNRS, s. 87-96.
HURCOMBE, L., PHILLIPS, P., 1998	“Obsidian Usage at the Filiestru Cave, Sardinia: Choices and Functions in the Early and Middle Neolithic Periods”, Sardinian and Aegean Chronology: Towards the Resolution of Relative and Absolute Dating in the Mediterranean , M.S. Balmuth, R.H. Tykot (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 93-102.
HUTTERER, R., LINSTÄDTER, J., EIWANGER, J., vd., 2014	“Human Manipulation of Terrestrial Gastropods in Neolithic Culture Groups of NE Morocco”, Quaternary International , 320, s. 83-91.
HUYSECOM E., V.D., 2009	"The Emergence of Pottery in Africa During the 10th Millennium Cal BC: New Evidence from Ounjaugou (Mali)", Antiquity , 83(322), s. 905–917.
IBÁÑEZ, J.J., BALBO, A., BRAEMER, F., vd., 2010	“The early PPNB levels of Tell Qarassa North (Sweida, southern Syria)”, Antiquity , 84, s. 1-5.

IBÁÑEZ, J.J., GONZALEZ-URQUIJO, J.E., BRAEMER, F., 2014	"The Human Face and The Origins of the Neolithic: The Carved Bone Wand from Tell Qarassa North, Syria", Antiquity , 88 (339), s. 81–94.
IBÁÑEZ, J.J., GONZALEZ-URQUIJO, J., TEIRA-MAYOLINI, L. C., vd., 2018	"The Emergence of the Neolithic in the Near East: A Protracted and Multi-Regional Model", Quaternary International , 470, s. 226–252.
ISAAR, A.S., 2003	Climate Changes during the Holocene and Their Impact on Hydrological Systems , New York, Cambridge University Press.
IWASAKI, T., NISHINO, H., TSUNEKI, A., 1995	"The Prehistory of the Rouj Basin, Northwestern Syria. A Preliminary Report", Anatolica , XXI, s. 143-87.
JACKSON, A., 2003	"The Ground Stone Industry", The Colonisation and Settlement of Cyprus Investigations at Kissonerga-Mylouthkia, 1976-1996, Studies in Mediterranean Archaeology Vol. LXX:4 , E. Peltenburg (ed.), Göteborg, Paul Forlag Astroms, s. 35-41.
JACOBSEN, T.W., 1973	"Excavation in the Franchthi Cave, 1969-1971", Hesperia , 42/1, s. 45-88.
1976	"17,000 Years of Greek Prehistory," Scientific American 234, s. 76-87.
1981	"Franchthi Cave and Beginning of Settled Village Life in Greece", Hesperia , 50/4, s. 303-319.

JALUT, G., AMAT, A. E., BONNET, L., 2000	“Holocene Climatic Changes in the Western Mediterranean, from South-East France to South-East Spain”, Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology , 160(3/4), s. 255-290.
JANKOVIĆ, I., MARIJANOVIĆ, B., ČAVKA, vd., 2020	“A Case of Probable Interpersonal Violence from the Early Neolithic Site at Smilčić, Croatia”, International Journal of Osteoarchaeology , 30(3), s. 395-400.
JONES, P.L., 2009	Considering Living-Beings in the Aceramic Neolithic of Cyprus”, Journal of Mediterranean Archaeology , 22, s.75-99.
JORDECZKA, M., KROLIK, H., MASOJC, M., vd., 2011	“Early Holocene Pottery in the Western Desert of Egypt: New Data from Nabta Playa”, Antiquity , 85, s. 99-115.
KACZANOWSKA, M., KOZŁOWSKI, J.K. 2012	“Lithic industry from the aceramic levels at Knossos: an alternative approach”, Eurasian Prehistory , 8 (1-2), s. 67-88.
2014	“Foundation of the Neolithic Europe: The Mesolithic/Neolithic Interface from the Aegean Basin to the Ionian/Adriatic Basins”, Annual Reports of the Polish Academy of Arts and Sciences , s. 313-330.
KAFAFI, Z.A., 1990	“Early Pottery Contexts from ‘Ain Ghazal, Jordan”, Bulletin of the American Schools of Oriental

	Research , 280, s. 15-30.
2004	“The ‘Collapse’ of the LPPNB Settlement Organization: The Case of Ain Ghazal”, Central Settlements in Neolithic Jordan. Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence and Environment 5 , H.D. Bienart, H.G.K. Gebel, R. Neef (eds.), Berlin, Ex Oriente, s. 113-119.
KARAGEORGHIS, V. 1982	Cyprus from the Stone Age to the Romans , (Ancient Peoples and Places Series, Vol. 101.) London, Thames & Hudson.
KARAKOÇ, M., 2015	Son Buzul Çağı ve Holosen Başlangıcında Anadolu ve Balkanlar , Ankara, Midas Kitap Yayın.
KARAMITROU-MENESSIDI VD., 2013	“New Evidence on the Beginning of Farming in Greece: The Early Neolithic Settlement of Mavropigi in Western Macedonia (Greece)”, Antiquity 87 , s. 336.
KARTAL, G., 2015	“Karain B Gözü’nün Neolitik ve Kalkolitik Yontmataş Endüstrileri”, AST , 30, s. 55-72.
2018	Güneybatı Anadolu Neolitik Mağara Yerleşimleri Yontmataş Endüstrileri, Anadolu Arkeolojisiinde Taş Aletler Teori / Metot / Pratik , Ege Yayınları, İstanbul, s. 190-210
KARTAL, M., 2003	“Anadolu’nun Epi-Paleolitik Dönem Buluntu Toplulukları: Sorunlar, Öneriler, Değerlendirmeler ve

	Çeşitli Yaklaşımlar”, Anadolu/Anatolia , 24, s.35-43.
2007	“Türkiye Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yontmataş Buluntu Toplulukları Kapsamında Neolitikleşme Sürecine İlişkin Bazı Düşünceler”, Patronvs, Coşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı , E. Öztepe, M. Kadioğlu (eds.), İstanbul, Homer Kitapevi, s. 241-258.
	Kartal, M. 2009. Konar Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçiş Epi-Paleolitik Dönem Türkiye’de Son Avcı-Toplayıcılar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
2011	“Kuzey ve Orta-Batı Türkiye’de Epi-Paleolitik Erken Neolitik Buluntular”, Işın Yalçınkaya’ya Armağan , G. Kartal, K. Özçelik, M. Beray Kösem, M. Kartal, H. Taşkiran (ed.), Ankara, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, s. 167-178.
KAYAN, İ., 1997	“Türkiye’nin Ege ve Akdeniz kıyılarında deniz seviyesi ve kıyı çizgisi değişimleri, Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları 1. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 97 Konferansı Bildiriler Kitabı , E. Özhan (ed.), Kıyı Alanları Yönetimi Türk Milli Komitesi (KAY) Orta Doğu Teknik Üniversitesi 24-27 Haziran 1997, Ankara.
1999	“Holocene stratigraphy and geomorphological evolution of the Aegean coastal plains of Anatolia”, Proceedings. The Late Quaternary in the Eastern Mediterranean Region, 1–4 April 1997 Ankara,

	Quaternary Science Reviews , 18 / 4-5, s.541-548.
2012	“Kuvaterner’de Deniz Seviyesi Değişmeleri”, Kuvaterner Bilimi , N. Kazancı, A. Gürbüz (eds.), Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 59-78.
2014	“Paleogeography of the Coastal Regions of Turkey during the Neolithic Period”, The Neolithic in Turkey Vol. 6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 95-123.
KEEGAN, W.F., DIAMOND, J. M., 1987	“Colonization of Islands by Humans: A Biogeographical Perspective”, Advances in Archaeological Method and Theory , 10, s. 49-92.
KENYON, K.M., 1954	“Excavations at Jericho”, The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland , 84 (1/2), s. 103-110.
1960	Excavations at Jericho, Vol. 1: The Tombs Excavated in 1952–1954 , London, British School of Archaeology in Jerusalem.
1967	“Jericho”, Archaeology , 20 (4), s. 268-275.
1985	Archaeology in the Holy Land (Beşinci basım), Nashville, Camden, New York, Thomas Nelson Publishers.

KHALAILY H., MILEVSKI, I., GETZOV, N., vd., 2008	“Recent Excavations at the Neolithic Site of Yiftahel (Khalet Khalladyiah), Lower Galilee”, Neo-Lithics , 2(08), s. 3–11.
KING, R. J., ÖZCAN, S. S., CARTER, T. vd. 2008	“Differential Y-chromosome Anatolian Influences on the Greek and Cretan Neolithic”, Annals of Human Genetics 72, 205-214.
KISLEV, M.E., HARTMANN, A., GALILI, E., 2004	“Archaeobotanical and Archaeoentomological Evidence from a Well at Atlit-Yam Indicates Colder, More Humid Climate on the Israeli Coast During the PPNC Period”, Journal of Archaeological Science , 31, s. 1301–1310.
KOLANKAYA-BOSTANCI, N., 2012	“Anadolu’da Erken Prehistorik Dönem Kırmızı Aş1 Boyası Kullanımı”, Anadolu/Anatolia , 38, s. 29-51.
KOOPMAN, A., 2008	Landscape Reconstruction around Neolithic Kom W, Fayum, Egypt: A Geo-Archaeological Approach , ICLA/RUG Fayium Project.
KORFMANN, M. O., 1988	“East-West Connections Throughout the Mediterranean in the Early Neolithic Period”, Berytus , 36, s. 9-25.
KORKUT, T., 2014	“Tlos 2013 Kazı Etkinlikleri”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 36/1, s. 631-655.
KORKUTI M., PETRUSSO K., BEJKO L., vd., 1996	“Shpella e Konispolit (Konsipol Cave, Albania), 1992–1994”, Iliria , XXVI, s. 183–224.

KOURSOUMIS, S., 2013	“Corinth”, Ancient Corinthia-From Prehistoric Times to the End of Antiquity , K. Kissas (ed.), Athens, Fonikas Publications, s. 39-61.
KOUTRAFOURI, V. G., 2008	Ritual in Prehistory; Definition and Identification. Religious Insights in Early Prehistoric Cyprus , (Unpublished Doctoral Thesis). School of History, Classics and Archaeology, University of Edinburgh.
KOZLOWSKI, J., 2003	“La néolithisation de la zone balkano-danubienne et l'occupation du territoire”, Civilisations. Revue internationale d'anthropologie et de sciences humaines , 52-1, s. 9-24.
KOZLOWSKI, J., AURENCHE, O. 2005	Territories, Boundaries and Cultures in the Neolithic Near East , Maison De L'Orient Et De La Mediterranee (BAR International Series).
KNAPP, A.B 2008	Prehistoric and Protohistoric Cyprus: Identity, Insularity, and Connectivity . Oxford, University of Glasgow Press.
2013	The Archaeology of Cyprus: From Earliest Prehistory Through the Bronze Age , New York, Cambridge University Press.
KNAPP, B.A., BLAKE, E., 2005	“Prehistory in the Mediterranean: The Connecting and Corrupting Sea”, The Archaeology of Mediterranean Prehistory , E. Blake, B.A. Knapp (eds.), London, Blackwell Publishing, s.1-24.

KOPARAL, E., 2005	“Göç Olgusunun Arkeolojik Materyal ile Tanımlanması: İon Göçleri Örneği”, OLBA , XII, 1-20.
KRISTO, Z.,1999	“Archaeology in Albania 1991-1999,” Archaeological Reports , s. 153-159
2000	“Archaeology in Albania 1991-1999”, Archaeological Reports , 46, s.152-159.
KRISTIANSEN, K., 2013	“Yayılmacılık ve Nüfus Hareketleri ile İlgili Kuramlar”, Arkeoloji Anahtar Kavramlar , C. Renfrew, P. Bahn (eds.), İstanbul, İletişim Yayınevi, s.320-325.
KUIJT, I., 2008	“Demography and storage systems during the Southern Levantine NeolithicDemographic Transition”, The Neolithic Demographic Transition and Its Consequences , ed. J.-P. Bocquet-Appel and O. Bar-Yosef, New York: Springer, s. 287–314.
KUIJT, I., GORING-MORRIS, N., 2002	“Foraging, Farming, and Social Complexity in the Pre-Pottery Neolithic of the Southern Levant: A Review and Synthesis”, Journal of World Prehistory , 16, s. 361- 440.
KUNIHOLM, P., 2014	“Dendrochronological Investigations in the Anatolian Neolithic and Chalcolithic”, The Neolithic in Turkey Vol. 6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of

	Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 125-133.
KUZUCUOĞLU, C., 2002	“The Environmental Frame in Central Anatolia from the 9th to the 6th Millenia cal BC”, The Neolithic of Central Anatolia. Internal Developments and External Relations during the 9th-6th Millennia cal. BC , F. Gerard, L. Thissen (eds.) İstanbul, British Institute of Archaeology, s.33-58.
KYPARISSI-APOSTOLIKA, N., 1993	“Koutroulou Magoula sto Neo Monasteri (Voreia Phthiotida): E apocalypse miasneas, “astikes” architektonikes, neolithikesen katastases”, Αρχαιολογικό έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας: πρακτικά επιστημονικής συνάντησης , Volos, Εργαστήριο Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας; Υπουργείο Πολιτισμού, s. 607-661.
1999	“The Palaeolithic Deposits of Theopetra Cave in Thessaly (Greece)”, The Palaeolithic Archaeology of Greece and Adjacent Areas , G. N., Bailey, E. Adam, G. Bailey, E. Panagopoulou, C. Perlés (eds.), London, British School at Athens, s. 232–239.
2000	“The Mesolithic/Neolithic Transition in Greece as Evidenced by the Data at Theopetra Cave in Thessaly”, Documenta Praehistorica , XXVII, s. 133-140.
2006	“The Beginning of the Neolithic in Thessaly”,

	Aegean-Marmara-Black Sea: The Present State of Research in the Early Neolithic , I. Gatsov, H. Schwarzberg (eds.), Langenweissbach, Beier & Beran, s. 59-68.
LAMBECK, K., ANTONIOLO, F., I PURCELL, A., SILENZI, S., 2004	“Sea-level change along the Italian coast for the past 10.000 yr”, Quaternary Science Reviews , 23, 1567-1598.
LORUSSO, 2008	L’area ionico-tarantina nel quadro della diffusione neolitica. Problematiche e analisi dei rapporti con le culture coeve dell’Italia sud-orientale e del Vicino Oriente . Oxford, England, BAR IS 1845.
LASKARIS, N., SAMPSON, A., MAVRIDIS, F., LIRITZIS, I., 2011	“Late Pleistocene/Early Holocene seafaring in the Aegean: new obsidian hydration dates with the SIMS-SS method”, Journal of Archaeological Science , 38, s. 2475-2479.
LAVEZZI J. C., 1978	“Prehistoric Investigations at Corinth”, Hesperia , 47(4), s. 402-451.
LAWN, B., 1973	“University of Pennsylvania radiocarbon dates XV”, Radiocarbon , 15, s. 367–381.
LAX, E., STRASSER, T.F., 1992	“Early Holocene Extinctions on Crete: The Search for a Cause.”, Journal of Mediterranean Archaeology , 5(2), s. 203-224.
LE BOURDONNEC, F.-X.,	“Obsidians Artefacts from Renaghju (Corsica Island)

D'ANNA, A., POUPEAU, G., vd., 2014	and the Early Neolithic Circulation of Obsidian in the Western Mediterranean”, Archaeological and Anthropological Sciences , 7, s. 441–462.
LE BRUN, A., 2001	“At the Other End of the Sequence: The Cypriot Neolithic as Seen from Khirokitia”, The Earliest Prehistory of Cyprus: From Colonization to Exploitation , S. Swiny (ed.), Boston, American Schools of Oriental Research, s.109-118.
2017	“Voulu ou accidentel, l’abandon a Khirokitia (Chypre, VII-VI millénaires av.J.-C.) de plusieurs constructions a la fin du niveau C”, New Data on the Beginnings of the Neolithic in Cyprus , J.D. Vigne, F. Brioris, M. Tengberg (eds.), Paris, Société préhistorique française, s. 229-240.
LEGGE, A. J., MOORE, A. M. T., 2011	“Clutching at Straw: The Early Neolithic of Croatia and the Dispersal of Agriculture”, The Dynamics of Neolithisation in Europe: Studies in Honour of Andrew Sherratt , A. Hadjikoimis, E. Robinson, S. Viner (ed.), Oxford, Oxbow Books, s.176-196.
LEGRAND, A., 2003	“New Evidence on the Bone Reduction Techniques from Khirokitia–Cyprus (7th millennium calBC)”, From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth. Manufacture and Use of Bone Artifacts from Prehistoric Times to the Present, Proceedings of the 4th Meeting of the (ICAZ) Worked Bone Research Group , H. Luik, A.M. Choyke, C.E. Batey, L. Lougas (eds.), Tallinn,

	Tallinn Book Printers Ltd., s.26-31.
LEIGHTON, R., 1996	Early Societies in Sicily: New Developments in Archaeological Research , Accordia Research Institute, University of London.
1999	Sicily Before History-An Archaeological Survey from the Paleolithic to the Iron Age , New York, Cornell University Press.
LEPPARD, T.P., 2014a	“Mobility and Migration in the Early Neolithic of the Mediterranean: Questions of Motivation and Mechanism”, World Archaeology , 46 (4), s. 484-501.
2014b	“Similarity and Diversity in the Prehistoric Colonization of Islands and Coasts by Food-Producing Communities”, The Journal of Island and Coastal Archaeology , 9(1), s. 1-15.
LEWTHWAITE, J., 1983	“The Neolithic of Corsica”, Ancient France, Neolithic Societies and Their Landscapes 6000-2000 BC , C. Scarre (ed.), Edinburgh, Edinburgh University Press, s.146-83
1986	“The Transition to Food Production: A Mediterranean Perspective”, Hunters in Transition , M. Zvelebil (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.53-66.
LICHTER, C., 2005	“Introduction to the Workshop”, Byzas 2. How Did

	Farming Reach Europe? Anatolian–European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC., Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20–22 May 2004, C. Lichter (ed.), İstanbul, Ege Yayınları, s.1-13.
LICHTER, C. (ed.), 2005	BYZAS 2, How Did Farming Reach Europe? Anatolian-European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC, İstanbul, Ege Yayınları.
LICHTER, C., MERİÇ, R., 2012	“Dedecik-Heybelitepe. Excavations at a Neolithic Settlement in the Torbalı Plain”, The Neolithic in Turkey. New Excavations and New Research: Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.133-138.
LINSEELE, V., 2010	"Did Specialized Pastoralism Develop Differently in Africa than in the Near East? An Example from the West African Sahel", Journal of World Prehistory , 23, s. 43-77.
2013	“Early Stock Keeping in Northeastern Africa: Near Eastern Influences and Local Developments”, Neolithisation of Northeastern Africa Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence, and Environment , N. Shirai (ed.), Berlin, Ex Oriente, s. 97-109

LINSEELE, V., MARINOVA, E., van NEER, W., vd., 2010	“Sites with Holocene Dung Deposits in the Eastern Desert of Egypt: Visited by Herders?”, Journal of Arid Environments , XXX, s. 1–11
LINSEELE, V., van NEER, W., THYS, S. vd., 2014	“New Archaeozoological Data from the Fayum “Neolithic” with a Critical Assessment of the Evidence for Early Stock Keeping in Egypt”, PLoS ONE , 9 (10), e108517.
LINSTÄDTER, J., 2008	“The Epipalaeolithic-Neolithic-Transition in the Mediterranean Region of Northwest Africa”, Quartar , 55, s.41-62.
2010	“Recherches recentes sur les sites en grotte du Neolithique ancien dans l’Ouest marocain”, Mémoire LI de la Société Préhistorique française (Premières sociétés paysannes de Méditerranée occidentale Structures des productions céramiques Séance De La Société Préhistorique Française Toulouse, 11-12 mai 2007) , C. Manen, F. Convertini, D. Binder ve I. Senepart (eds.), Traces, CNRS, s. 227-235.
2011	“The Epipaleolithic-Neolithic Transition in the Eastern Rif Mountains and the Lower Moulouya Valley, Morocco”, Os últimos caçadores-recolectores e as primeiras comunidades produtoras do sul da Península Ibérica e do norte de Marrocos , J.F. Gibaja, A.F. Carvalho (eds.), Promontoria Monográfica, 15, Faro, Universidade Do Algarve, s. 89-100.

LINSTÄDTER, J., KEHL, M., 2012	“The Holocene archaeological sequence and sedimentological processes at Ifri Oudadane, NE Morocco”, Journal of Archaeological Science , 39 (10), s. 3306-3323.
LINSTÄDTER, J., WAGNER, G., 2013	“The Early Neolithic Pottery of Ifri Oudadane, NE Morocco – Qualitative and Quantitative Evidence”, Journal of African Archaeology , 11(2), s.155–196.
LLORENTE RODRIGUEZ, L., 2015	Cova Fosca (Ares del Maestrat, Castellón): Zooarchaeology of the Neolithic Revolution in the Iberian Levant , (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Universidad Autónoma de Madrid, Facultad de Ciencias, Departamento de Biología.
LORENZ, L., 2010	“Ifri Armas-Ein Beitrag zur Erforschung des marokkanischen Frühneolithikums”, Zeitschrift für Archäologie Außereuropäischer Kulturen , 3, s. 71-125.
LUCARINI, G., 2013	“Was a Transition to Food Production Homogeneous Along the Circum-Mediterranean Littoral? A Perspective on Neolithization Research from the Libyan Coast”, Neolithisation of Northeastern Africa , N. Shirai (ed.), Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence, and Environment 16, Berlin, Ex Oriente, s. 149-175.
LUCAS, L., COLLEDGE, S., SIMMONS, A., vd., 2012	“Crop Introduction and Accelerated Island Evolution: Archaeobotanical Evidence from ‘Ais Yiorkis and

	Pre-Pottery Neolithic Cyprus”, Vegetation History and Archaeobotany , 21(2), s. 117–129.
LUGLIE, C., 2009	“Il neolitico antico”, Atti della XLIV Riunione Scientifica. La preistoria e la protostoria della Sardegna. Cagliari, Barumini, Sassari, 23–28 novembre 2009, vol. 1. Relazioni Generali , Firenze, Istituto Italiano di Preistoria e Protostoria, s. 37–47.
MAC ARTHUR, R.H., WILSON, E. O. 1967	The Theory of Island Biogeography , Princeton, Princeton University Press.
MALONE, C., 2003	“The Italian Neolithic: A Synthesis of Research”, Journal of World Prehistory , 17(3), s. 235-312.
1985	“Pots, Prestige and Ritual in Neolithic Southern Italy”, Papers in Italian Archaeology IV. Part ii , C. Malone, S. Stoddard (eds.), British Archaeological Reports, Oxford, Cambridge University Press, s. 118-151.
2015	“The Neolithic in Mediterranean Europe”, The Oxford Handbook of Neolithic Europe , J. Harding, C. Fowler, & D. Hofmann (eds.), Oxford, Oxford University Press, s. 1-10.
MANEN, C., 2017	“Manufacturing and use of the stone vessels from PPN Shillourokambos in the context of Cypriot and Near Eastern PPN stone vessel production”, New Data on the Beginnings of the Neolithic in Cyprus , J.D. Vigne, F. Brioris, M. Tengberg (eds.), Paris, Societe

	préhistorique française, s. 167-182.
MANEN, C., CONVERTINI, F., 2012	“Neolithization of the Western Mediterranean: Pottery Productions, Circulation and Recombination”, Rubricatum: Revista del Museu de Gavà , 5, s.363-368.
MANEN C., GUILAINE J., 2007	“Pont de Roque-Haute et le cadre chronologique du Néolithique ancien du Sud de la France”, Pont de Roque-Haute. Nouveaux regards sur la néolithisation de la France méditerranéenne , J. Guilaine, C. Manen, J.-D. Vigne (eds.), Toulouse, Centre de Recherche sur la Préhistoire et la Protohistoire de la Méditerranée, s.27-49.
MANNING, S.W., 2013	“A New Radiocarbon Chronology for Prehistoric and Protohistoric Cyprus, ca. 11,000–1050 cal BC.”, The Archaeology of Cyprus , A. B. Knapp (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.485–533.
MANNINO, M.A., THOMAS, K.D., LENG, M.J., vd., 2007	“Marine Resources in the Mesolithic and Neolithic at the Grotta Dell’uzzo (Sicily): Evidence from Isotope Analyses of Marine Shells”, Archaeometry , 49(1), s.117–133.
MANTEL, K., EVELY, D., 1995	“The Neolithic Levels from the Throne Room System, Knossos”, The British School at Athens , 90, s. 1–16.
MARANGO, C., 2001	“Neolithic Craft: Evidence About Boat Types and

	Uses”, Archaeometry issues in Greek Prehistory and Antiquity , G. Basiakos, A. Aloupi, G. Fakorellis (eds.), Athens, Hellenic Society of Archaeometry, Society of Messenian Archaeological Studies, s.737-751.
MARIJANOVIĆ, B., 2014	“Pokrovnik”, Adriatico senza confini, via di comunicazione e crocevia di popoli nel 6000 A.C. , P. Visentini, E. Podrug (eds.), Udine, Civici Musei di Udine Museo Friulanodi Storia Naturale, s.64-65.
MARTÍ, B., JUAN-CABANILLES, J., 2014	“The first Mediterranean Neolithic farmers (VI-V MillenniaBC)”, M. Almagro-Gorbea (Ed.), Iberia. Protohistory of the far west of Europe: from Neolithic to Roman Conquest , Burgos: Universidad de Burgos and Fundacio’nAtapuerca. S. 19–41.
MARTIN, L., RUSSELL, N., CARRUTHERS, D., 2002	“Animal Remains from the Central Anatolian Neolithic”, The Neolithic of Central Anatolia , F. Gérard, L. Thissen (eds), İstanbul: Ege Yayınları, s.193-216.
MARTÍNEZ-SEVILLA, F., BAYSAL, E. L., MICHELI, R., vd., 2021	“A Very Early “Fashion”: Neolithic Stone Bracelets from a Mediterranean Perspective”, Open Archaeology , 7, s.815–831.
MARTINOLI, D., JACOMET, S., 2004	“Identifying Endocarp Remains and Exploring Their Use at the Epipaleolithic Öküzini in Southwest Anatolia, Turkey”, Vegetation History and Archaeobotany , 13(1), s.45-54.

MARTINOLI, D., NESBITT, M., 2003	“Plant Stores at Pottery Neolithic Höyücek, Southwest Turkey”, Anatolian Studies , 53, s.17-32.
MARTINS, H., OMS, F. X., PEREIRA, L., vd., 2015	“Radiocarbon Dating the Beginning of the Neolithic in Iberia: New Results, New Problems”, Journal of Mediterranean Archaeology , 28, s.105-131.
MAVRIDIS, F., 2003	“Early Island Archaeology and the Extinction of Endemic Fauna in the Eastern Mediterranean: Problems of Interpretation and Methodology”, British School at Athens Studies , Vol. 9, Zooarchaeology in Greece: Recent Advances, s. 65-74.
MAZUROWSKI, R. F., MICHCZYŃSKA, D. J., PAZDUR, A., vd., 2009	“Chronology of the Early Pre-Pottery Neolithic Settlement Tell Qaramel, Northern Syria, in the Light of Radiocarbon Dating”, Radiocarbon , 51(2), s.771–781.
MAZZUCCO, N., IBÁÑEZ, J.J., CAPUZZO, G., vd., 2020	“Migration, Adaptation, Innovation: The Spread of Neolithic Harvesting Technologies in the Mediterranean”, PLoS ONE , 15(4), e0232455.
MCADAM, E., 1997	“The Figurines from the 1982–5 Seasons of Excavations at Ain Ghazal”, Levant , 29, s.115–145.
MCCARTNEY, C., 2017	Ayia Varvara Asprokremnos-A Late PPNA Specialized Site on Cyprus, New Data on the Beginnings of the Neolithic in Cyprus , Paris, Actes de la Séance de la Société Préhistorique Française18-

	19 Mars 2015, s.47-58.
MCCARTNEY, C., GRATUZE, B., 2003	“Chapter 2: The Chipped Stone”, The Colonisation and Settlement of Cyprus Investigations at Kissonerga-Mylouthkia, 1976-1996 , E. Peltenburg (ed.), Såvedalen, Paul Åströms Förlag, s.11-35.
MCCLURE, S. B., JOCHIM, A. M., BARTON, C. M. 2006	“Human Behavioral Ecology, Domestic Animals, and Land Use during the Transition to Agriculture in Valencia, Eastern Spain”, ed. D. J. Kennett ve B. Winterhalder, Behavioral Ecology and the Transition to Agriculture , University of California Press, s.197–216
MCCLURE, S. B., PODRUG, E., MOORE, A. M., vd., 2014	“AMS 14 C Chronology and Ceramic Sequences of Early Farmers in the Eastern Adriatic”, Radiocarbon , 56(3), s.1019-1038.
MCGRAIL, S., 2001	Boats of the world from the stone age to medieval times , Oxford, Oxford University Press.
MCSPARRON,C., DONNELLY, C., MURPHY, E., GEBER, J., 2020	“Migration, Group Agency, and Archaeology: A New Theoretical Mode”, International Journal of Historical Archaeology , 24, s. 219–232
MELLAART, J., 1961	“Early Cultures of the South Anatolian Plateau”, Anatolian Studies , 11, s.159-184.
1967	Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia , London, Thames and Hudson.

1970	Excavations at Hacilar , Edinburgh, Edinburgh University Press.
MESKELL, L. M., NAKAMURA, C., KING, R., FARID, S., 2008	“Figured Lifeworlds and Depositional Practices at Çatalhöyük”, Cambridge Archaeological Journal , 18, s. 139–161.
MICHELI, R., 2009	“Ornamenti in Pietra e Terracotta”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Studi di paletnologia: collana del Bullettino di paletnologia italiana, Roma, Istituto poligrafico e Zecca dello stato, s. 417-425.
MILEVSKI, I., KHALAILY, H., GETZOV, N., vd., 2008	“The Plastered Skulls and Other PPNB Finds from Yiftahel, Lower Galilee (Israel)”, Paléorient , 34, s. 37–46.
MILOJČIĆ, V., 1962	“Die präkeramische neolithische Siedlung von Argissa in Thessalien”, Die deutschen Ausgrabungen auf der Argissa-Magula in Thessalien I. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturrumes 2 , V. Miložić (ed.), Bonn, Habelt, s. 1–25.
MIYAKE, Y., 2003	“Pottery”, Archaeology of the Rouj Basin. A Regional Study of the Transition from Village to City in Northwest Syria 1 , T. Iwasaki, A. Tsuneki, (eds.), Tsukuba, University of Tsukuba, s. 119-141.
MOEYERSONS, J.,	“Sodmein Cave Site, Red Sea Mountains, Egypt:

VERMEERSCH, P.M., VAN PEER, P., vd., 1996	Development, Stratigraphy and Palaeoenvironment”, Aspects of African Archaeology, Papers from the 10th Congress of the Panafrican Association for Prehistory and Related Studies , Pwiti, G., Soper, R. (eds.), Harare, University of Zimbabwe Publications, s. 53–62.
MONACO, A., 2011	“A Simulation of Farming and Breeding Activities: Comparing the Economic Strategies in Southeast Italy Neolithic Communities”, Origini , 33, s.61-81.
MOORE, A., MENĐUŠIĆ, M., SMITH, J., vd., 2007	“Early Farming in Dalmatia”, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu , 40(1), s. 25-34.
MORALES, J., PÉREZ JORDÀ, G., PEÑA-CHOCARRO, L., vd., 2013	"The Origins of Agriculture in North- West Africa: Macro-Botanical Remains from Epipaleolithic and Early Neo. Levels of Ifri Oudadane (Morocco)", Journal of Archaeological Science , 40, s. 2659 – 2669.
MORALES, J., JORDÀ, G. P., PEÑA-CHOCARRO, L., vd., 2016	“The Introduction of South-Western Asian Domesticated Plants in North-Western Africa: An Archaeobotanical Contribution from Neolithic Morocco”, Quaternary International , 412, s.96-109.
LE MORT, F. 1995	“Le Peuplement de Chypre: Apport des Données Anthropologiques”, Paléorient , XXI (2), s. 111-121.
LE MORT, F., VIGNE, J.-D., DAVIS, S. J.M., vd., 2008	“Man-Animal Relationships in the Pre-Pottery Burials at Shillourokambos and Khirokitia (Cyprus,

	8th, and 7th millennia cal. BC)”, Archaeozoology of the Near East VIII. Actes des huitièmes Rencontres internationales d'Archéozoologie de l'Asie du Sud-Ouest et des régions adjacentes , Lyon, Maison de l'Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, s.219-241.
MOSER, L., 2009	“7.4. Industria in pietra levigata”, Favella-Un villaggio neolitico nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III.Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s.391-407.
MULAZZANI, S., BELHOUCHE, L., SALANOVA, L., 2016	“The Emergence of the Neolithic in North Africa: A New Model for the Eastern Maghreb”, Quaternary International , 410, s.123-143.
MOUTSIOU, T., KASSIANIDOU, V., 2019	“Geochemical Characterisation of Carnelian beads from Aceramic Neolithic Cyprus using portable X-ray fluorescence spectrometry (pXRF)”, Journal of Archaeological Science Reports , 25, s.257-265.
MULLER, J., 1988	“Cultural Definition of the Early Neolithic and its Interaction in the Eastern Adriatic”, Berytus , XXXVI, s.101-125.
MUNRO, N.D., STINER, M. C., 2015	“Zooarchaeological Evidence for Early Neolithic Colonization at Franchthi Cave (Peloponnese, Greece)”, Current Anthropology , 56(4), s.596-603.
MUNTONI, I.M., 2009	“Early Neolithic Ceramics in Southern Italy: Relationships Between Pottery Technology and

	Production Organization”, Early Farmers, Late Foragers and Ceramic Traditions: On the Beginning of Pottery in the Near East and Europe , D. Gheorghiu (ed.), Newcastle Upon Tyne, Cambridge Scholars Publishers, s.85-115.
MURRAY, M. A., 2003	“The Plant Remains”, The Colonisation and Settlement of Cyprus Investigations at Kissonerga-Mylouthkia, 1976-1996, Studies in Mediterranean Archaeology Vol. LXX:4 , E. Peltenburg (ed.), Göteborg, Paul Forlag Astroms, s.59-73.
NAKAMURA, C., DER, L., MESKELL, L., 2014	Çatalhöyük Figurines Report. Çatalhöyük 2008 ArchiveReport , http://www.catalhoyuk.com/archive_reports/ .
NANOGLU, S. 2009,	“Animal Bodies and Ontological Discourse in the Greek Neolithic”, Journal of Archaeological Method and Theory , 16(3), s.184-204.
NATALI, E., 2009	“6.1. Ceramiche Impresse Arcaiche”, Favella-Un villaggio neolitico nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III, Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s. 227-313.
2014	“The Earliest Pottery in Italy: A Technological Approach to Impressed Decoration During the Archaic Phase”, The Old Potter’s Almanac , (19)2, s.2-13.

NAVEH, D., 2003	“PPNA Jericho: A Socio-political Perspective”, Cambridge Archaeological Journal , 13(1), s.83–96.
NIKLASSON, K., 1991	Early prehistoric burials in Cyprus (Studies in Mediterranean archaeology), Jonsered, Paul Åströms Förlag.
NTINOU, M., KYPARISSI-APOSTOLIKA, N., 2016	“Local Vegetation Dynamics and Human Habitation from the Last Interglacial to the Early Holocene at Theopetra Cave, Central Greece: The Evidence from Wood Charcoal Analysis”, Vegetation History of Archaeobotany , 25, s.191-206.
OLIVER, B.M., JUAN-CABANILLES, J., 2014	“The First Mediterranean Neolithic Farmers (VI-V Millennia BC)”, Iberia. Protohistory of the Far West of Europe: From Neolithic to Roman Conquest , M. Almagro-Gorbea (ed.), Burgos, Universidad de Burgos, s.19-41.
OLIVER, J.E. (ed.), 2005	Encyclopedia of World Climatology , Dordrecht, Springer.
OTTE, M., 1999	“Ethnies et traditions en Europe mediterraneenne occidentale au Paleolithique superieur”, Congres prehistorique de France , Carcassone, s.11-20.
OTTE, M., YALÇINKAYA, I., LEOTARD, J.-M., vd., 1995	“The Epi-Palaeolithic of Öküzini cave (SW Anatolia) and Its Mobiliary Art”, Antiquity , 69, s.931–944.
OTTE, M., YALÇINKAYA,	“The Anatolian Palaeolithic: Data and Reflections”,

I., BAR-YOSEF, O., vd., 1999	British School at Athens Studies , 3, s.73-86.
OTTE, M., LOPEZ BAYON, I., NOIRET- P. vd., 2003	“Sedimentary Deposition Rates and Carbon-14: the Epi-paleolithic Sequence of Öküzini Cave (Southwest Turkey)”, Journal of Archaeological Science , 30, s.325-341.
OZAN, A., 2015	“Ege Gübre Yerleşimi M.Ö. 6. Binyıl Çanak Çömleği”, Arkeometri Sonuçları Toplantısı , 30, s.203-223.
ÖZBAŞARAN, M., 2000	“The Neolithic Site of Musular-Central Anatolia”, Anatolica , XXXVI, s.129-151.
2007	“Kapadokya Yerel Mimarisinde Anakaya İşçiliği Tarihöncesi ve Günümüz Örnekleri”, Refik Duru’ya Armağan , G. Umurtak, Ş. Dönmez, A. Yurtsever (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s. 51-59.
2011a	“Re-Starting at Aşıklı”, Anatolia Antiqua , 19, s. 27-37.
2011b	“The Neolithic Site of Musular-Central Anatolia”, Anatolica , 26, s.129-151.
2012	“Aşıklı”, The Neolithic in Turkey-Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 135-158.
ÖZBAŞARAN, M.,	“Orta Anadolu’da Neolitiğin Ortaya Çıkışı ve

CUTTING, M., 2007	Gelişimi (Aşıklı Höyük – Çatalhöyük)”, 12.000 Yıl Önce “Uygarlığın Anadolu’dan Avrupa’ya Yolculuğunun Başlangıcı” Neolitik Dönem , N. Başgelen (ed.), İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s. 55-62.
ÖZBAŞARAN, M., DURU, G., KAYACAN, N., vd., 2012	“Musular, The 8th Millennium Cal BC Satellite Site of Aşıklı”, The Neolithic in Turkey, New Excavations and New Research, Central Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 159-180.
ÖZBEK, M., 1998	“Human Skeletal Remains from Aşıklı, A Neolithic Village Near Aksaray, Turkey”, Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel , G. Arsebük, M.J. Melink, W. Schirmer (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s. 567-579.
2005	“Neolitik Toplumlarda Baş veya Tüm Bedeni Alçılama Geleneği: Anadolu ve Yakındoğu’dan Bazı Örnekler”, TÜBA-AR , VIII, s.127-136.
2011	“Aşıklı Höyük’te 2007 ve 2008 Yılı Kazı Çalışmalarında Bulunan İki İlginç İnsan İskeleti”, Arkeometri Sonuçları Toplantısı , 26, s. 1-13.
ÖZBUDUN, S., ALTUNTEK, N. S., 2007	Antropoloji. Kuramlar / Kuramcılar , Ankara, Dipnot Yayınları.
ÖZDOĞAN, M., 1994	“Obsidian in Anatolia: An Archaeological Perspective on the Status of Research”,

	Archaeometry, 94, s. 423-431.
1995a	“Neolithic in Turkey: The Status of Research”, Readings in Prehistory: Studies Presented to Halet Çambel , İstanbul, Graphis, s.41-59.
1995b	“Yakındoğu Neolitigi ve Güneydoğu Anadolu Eleştirisel Bir Değerlendirme”, Memoriam İ. Metin Akyurt – Bahattin Devam Anı Kitabı. Eski Yakın Doğu Kùltürleri Üzerine İncelemeler , N. Başgelen (ed.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.267-280.
2001	“The Neolithic Deity. Male or Female”, Lux Orientis. Festschrift für Harald Hauptmann , R. M. Boehmer ve J. Maran (eds.), Rahden, Verlag Marie Leidorf, s.313-318.
2003	“Güneydoğu Anadolu’nun Kùltür Tarihindeki Yerine Farklı Bir Bakış”, TÜBA , Ankara, Akademi Formu Dizisi No.14, Tùbitak Matbaası, s.9-54.
2004	“Neolitik Çağ-Neolitik Devrim-İlk Üretim Toplulukları Kavramının Değişimi ve “Braidwoodlar”, TÜBA-AR 7 , s. 43-51.
2005	“The Expansion of Neolithic Way of Life. What We Know and What We Do Not Know”, Byzas 2. How Did Farming Reach Europe? Anatolian–European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal

	BC., Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20–22 May 2004 , C. Lichter (ed.), İstanbul, Ege Yayınları, s.13-27.
2007a	“Neolitik Dönem ve Batı Anadolu, Sorunlar ve Bazı Tanımlar”, Refik Duru’ya Armağan , G. Umurtak, Ş. Dönmez, A. Yurtsever (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s.31-38.
2007b	“Amidst Mesopotamia-centric and Euro-centric Approaches: The Changing Role of Anatolian Peninsula between the East and the West”, Anatolian Studies , 57, s.17-24.
2007c	“Bazı Genellemeler – Öngörüler”, Anadolu’da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa’ya Yayılımı, Türkiye’de Neolitik Dönem, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular , M. Özdoğan, N. Başgelen (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.441-458.
2008	"An Alternative Approach in Tracing Changes in Demographic Composition: The Westward Expansion of the Neolithic Way of Life", J. Bocquet-Appel ve O. Bar-Yosef (yay.) The Neolithic Demographic Transition and its Consequences , Springer, Heidelberg, s. 139-178.
2010	“Westward Expansion of the Neolithic Way of Life: Sorting the Neolithic Package into Distinct Packages”, Near Eastern Archaeology in the Past, Present and Future: Heritage and Identity, Vol. 1

	(Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, May, 5th–10th, 2008, “Sapienza” - Università di Roma), P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro, N. Marchetti (eds.), Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, s.883–897.
ÖZDÖL, S., 2009	“Neolitik Çanak Çömlek Üzerine Yeni Bir Yaklaşım ve Erken, Orta ve Geç Gelenekleri”, Altan Çilingiroğlu’na Armağan, Yukarı Denizin Kıyısında Urartu Krallığı’na Adanmış Bir Hayat , H. Sağlamtimur, E. Abay, Z. Derin, A. Ü. Erdem, A. Batmaz, F. Dedeoğlu, M. Erdalkıran, M. B. Baştürk, E. Konakçı (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.445-454.
PALOMO, A., GIBAJA, J. F., PIQUE, R., vd., 2011	“Harvesting Cereals and Other Plants in Neolithic Iberia: The Assemblage from the Lake Settlement at La Draga”, Antiquity , 85, s.759-771.
PALOMO, A., PIQUE, R., TERRADAS, X., vd., 2013	“Woodworking Technology in the Early Neolithic Site of La Draga (Banyoles, Spain)”, Regards croisés sur les outils liés au travail des végétaux. An Interdisciplinary Focus on Plant-Working Tools. XXXIIIe rencontres internationales d’archéologie et d’histoire d’Antibes , P. C. Anderson, C. Cheval, A. Durand (eds.), Antibes, Éditions APDCA, s.383-396.
PAPAGEORGIOU, D., 2009	“The Marine Environment and Its Influence on Seafaring and Maritime Routes in the Prehistoric

	Aegean”, European Journal of Archaeology , 11(2-3), s.199-222.
PAPATHANASSOPOUOS, G., 1996	“Neolithic Diros: The Alepotrypa Cave”, Neolithic Culture in Greece. Catalogue of Homonymous Exposition , G. Papathanassopoulos (ed.), Athens, Nicholas P. Goulandris Foundation, Museum of Cycladic Art, s.80-84.
PAPOULIA, C., 2016	“Late Pleistocene to Early Holocene Sea-Crossings in the Aegean: Direct, Indirect and Controversial Evidence”, Géoarchéologie des îles de Méditerranée - Geoarchaeology of the Mediterranean Islands - M. Ghilardi (ed.), Paris, CNRS Editions, s.33-46.
PARDO-GORDÓ, S., GARCÍA PUCHOL, O., BERNABEU AUBÁN, J., vd., 2019	“Timing the Mesolithic-Neolithic Transition in the Iberian Peninsula: The Radiocarbon Dataset”, Journal of Open Archaeology Data , 7, s.4.
PATTON, M., 1996	Islands in Time-Island Sociogeography and Mediterranean Prehistory , London, Routledge.
PAYNE, S., 1972	“Can Hasan III: The Anatolian Aceramic and the Greek Neolithic” Papers in Economic Prehistory . E.S. Higgs (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.191–194.
PELTENBURG, E., 2003	“Identifying settlements of the Xth–IXth millennium B.P. in Cyprus from the contents of Kissonerga-

	Mylothkia wells”, Le Néolithique de Chypre (Actes du II ^{ème} Colloque International Nicosie, 17–19 Mai 2001), ed. J. Guilaine and A. Le Brun. Athens: Actes du Colloque International, organisé par le Département des Antiquités de Chypre et l’Ecole Française d’Athènes, s. 15–34.
2012	“East Mediterranean Water Wells of the 9 th –7 th Millennium BC”, Wasserwirtschaftliche Innovationen im archaologischen Kontext. Von den prahistorischen Anfängen bis zu den Metropolen der Antike. Forschungscluster 2 , F. Klimscha, R. Eichmann, C. Schuler, H. Fahlbusch, (eds.), Rahden, Leidorf, s.69–82.
PELTENBURG, E., COLLEDGE, S., CROFT, P., vd., 2000	“Agro-Pastoralist Colonization of Cyprus in the 10 th Millennium BP: Initial Assessments”, Antiquity , 74, s.844-853.
2001	“Neolithic Dispersals from the Levantine Corridor: A Mediterranean Perspective”, Levant , 33, s.35-64.
PEÑA-CHOCARRO, L., PEÑA L. Z., 1998	“Hulled Wheats in Spain: History of Minor Cereals”, Triticeae III. Proceedings of the Third International Triticeae Symposium, Aleppo, Syria, 4-8 May 1997 . A.A. Jaradat (ed.), International Science Publishers, Inc., s. 45-52.
PEÑA-CHOCARRO, L., ZAPATA, L., 2010	“Neolithic Agriculture in the Southwestern Mediterranean Region”, Os últimos caçadores-recolectores e as primeiras comunidades

	produtoras do sul da Península Ibérica e do norte de Marrocos , J.F. Gibaja, A.F. Carvalho (eds.), Promontoria Monográfica, 15, Faro, Universidade Do Algarve, s. 191-198.
PERKINS, D.P., DALY, P., 1968	“A Hunters' Village in Neolithic Turkey”, Scientific American , 219, s.96-106.
PERLÉS, C., 1979	“Les origines de la cuisine. L'acte alimentaire dans l'histoire de l'homme”, Communications , 31, s. 4-14.
1990	“L'outillage de pierre taillée néolithique en Grèce: approvisionnement et exploitation des matières premières”, Bulletin de Correspondance Hellénique , 114(1), s. 1-42.
1992	“Systems of Exchange and Organization of Production in Neolithic Greece” <i>Journal of Mediterranean Archaeology</i> , 5(2), s. 115-164.
1999	“Long-Term Perspectives on the Occupation of the Franchthi Cave: Continuity and Discontinuity”, British School at Athens , 3, s. 311-318.
2001	The Neolithic in Greece. The First Farming Communities in Europe , Cambridge, Cambridge University Press.
2003a	“The Mesolithic at Franchthi: An Overview of the Data and Problems”, British School at Athens , 10, s. 79-87.

2003b	“An Alternate (and Old-fashioned) View of the Neolithization in Greece,” Documenta Praehistorica , 30, s. 99–113.
2004	The Early Neolithic in Greece: The First Farming Communities in Europe , Cambridge; New York, Cambridge University Press.
2005	“From the Near East to Greece: Let’s Reverse the Focus. Cultural Elements That Didn’t Transfer”, Byzas 2. How Did Farming Reach Europe? Anatolian–European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC. , C. Lichter (ed.), Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20–22 May 2004, İstanbul, Ege Yayınları, s. 275–290.
2009	“Les industries lithiques néolithiques: logiques techniques et logiques sociales”, De Méditerranée et d'ailleurs... Mélanges offerts à Jean Guilaine , M. Barbaza vd. (eds.), Toulouse, Archives d'Écologie Préhistorique, s. 557-571.
2014	“Neolithic Anatolia as Seen from West”, The Neolithic in Turkey Vol.6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat yayınları, s.403-432.

PERLÉS, C., QUILES, A., VALLADAS, H., 2013	“Early Seventh-Millennium AMS Dates from Domestic Seeds in the Initial Neolithic at Franchthi Cave (Argolid, Greece)”, Antiquity , 87, s.1001-1015.
PESSINA, A., TINÉ, V., 2008	Archeologia del Neolitico, L'Italia tra VI e IV millennio A.C. , Roma, Carocci.
PETERS, J., VON DEN DRIESCH, A., HELMER, D., vd., 1999	“Early Animal Husbandry in the Northern Levant”, Paléorient , 25 (2), s.27-48.
PETERS, J., ARBUCKLE, B. S., PÖLLATH, N., 2014	“Subsistence and Beyond: Animals in Neolithic Anatolia”, The Neolithic in Turkey Vol.6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.135-203.
PHAM, C. M.-H. L., 2012	Asian Shipbuilding Technology , Bangkok, UNESCO.
PHELPS, W.W., 2004	The Neolithic Pottery Sequence in Southern Greece , Oxford, British Archaeological Reports.
PHILLIPS, P., 1998	“Sardinia and the Mediterranean: Remarks Upon Data and Interpretation”, Sardinian and Aegean Chronology: Towards the Resolution of Relative and Absolute Dating in the Mediterranean , M.S.

	Balmuth, R.H. Tykot (eds.), Oxford, Oxbow Books, s.397-398.
PILAAR BIRCH, S. E., VANDER LINDEN, M. 2018	“A long hard road... Reviewing the evidence for environmental change and population history in the eastern Adriatic and western Balkans during the Late Pleistocene and Early Holocene”, Quaternary International , 465 (B), s.177-191.
PILAAR BIRCH S. E., ATICI L., ERDOGU B. 2019.	“Spread of domestic animals across Neolithic western Anatolia: New stable isotope evidence from Ugurlu Hoyuk, the island of Gokceada, Turkey”, PLoS ONE 14(10), e0222319
PINHASI, R., 2003	“A New Model for the Spread of the First Farmers in Europe”, Documenta Praehistorica , XXX, s. 1-47.
PINO URIA, B., 2009	“10.4. Industria in Material Dura Animale”, Favella- Un villaggio neolitico nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III.Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s. 489-509.
PIPERNO, M., SCALI, S., TAGLIACOZZO, A., 1980	“Mesolitico e Neolitico alla Grotta dell’Uzzo (Trapani), Primi dati per un’interpretazione paleoeconomica”, Quaternaria , 22, s. 275–300.
PIPILOU, C., 2013	“Nemea”, Ancient Corinthia-From Prehistoric Times to the End of Antiquity , K. Kissas (ed.), Athens, Fonikas Publications, s.99-104.
PIRAZZOLI, P.A., 1991	World Atlas of Holocene Sea-Level Changes ,

	Amsterdam, Elsevier.
PITTAU, P., LUGLIÈ, C., BUOSI, C., vd., 2012	“Palynological Interpretation of the Early Neolithic Coastal Open-Air Site at Sa Punta (Central-Western Sardinia, Italy)”, Journal of Archaeological Science , 39, s.1260-1270.
PRICE, T. D., 2000	“Europe’s first farmers: an introduction”, Europe's First Farmers , T.D. Price (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.1-18.
PRICE, T. D., BAR-YOSEF, O., 2011	“The Origins of Agriculture: New Data, New Ideas”, Current Anthropology , 52(4), s.163-174.
PLUCIENNIK, M., 1997	“Radiocarbon Determinations and the Mesolithic-Neolithic Transition in Southern Italy”, Journal of Mediterranean Archaeology , 10(2), s.115-150.
1998	“Archaeology, Archaeologists and ‘Europe’”, Antiquity , 72, s.816-824.
POWELL, J., 1996	Fishing in the Prehistoric Aegean, Studies in Mediterranean Archaeology and Literature , Jonsered, Paul Åströms Förlag.
2003	“Fishing in the Mesolithic and Neolithic: The Cave of Cyclops, Youra”, The British School at Athens , 9, s.75–84.
PRIETO–MARTINEZ, M. P., 2009	“From Galicia to the Iberian Peninsula: Neolithic Ceramics and Traditions”, Early Farmers, Late Foragers and Ceramic Traditions: On the

	Beginning of Bottery in the Near East and Europe , D. Gheorghiu (ed.), Newcastle Upon Tyne, Cambridge Scholars Publishers, s.116–149.
PUMPELLE, R. (ed.), 1908	Explorations in Turkestan; expedition of 1904: Prehistoric Civilizations of Anau; Origins, Growth, and Influence of Environment , Washington D.C., Carnegie Institution of Washington.
PURCELL, N., 2003	“The Boundless Sea of Unlikeness? On Defining the Mediterranean”, Mediterranean Historical Review , 18(2), s.9-29.
QUARTA., G. M. DELIA, INGRAVALLO, E., TIBERI, I., vd., 2005	“The Neolithic Site of Serra Cicora: Results of the Ams Radiocarbon Dating”, Radiocarbon , 47(2), s.207–210.
RADIĆ, D., 2005	“Vela Spila: Preliminarna analiza starijeneolitičkih i mezolitičkih naslage iz sonde istražene 2004. Godine”, Opuscula Archaeologica , 29, s.323-348.
2009	“The Beginnings of Trans-Adriatic Navigation: A View from Vela Spila Cave (Korčula Island)”, A Connecting Sea: Maritime Interaction in Adriatic Prehistory , S. Forenbaher (ed.), Oxford: British Archaeological Reports, s.13-24.
RAINBIRD, P., 2007	“The Mediterranean: Malta”, The Archaeology of Islands , P. Rainbird (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.68-89.

RAINSFORD, C., O'CONNOR, T., MIRACLE, P., 2014	“Fishing in the Adriatic at the Mesolithic–Neolithic Transition: Evidence from Vela Spila, Croatia”, Environmental Archaeology , 19(3), s.311-320.
RAMSEY, C., 2009	“Bayesian Analysis of Radiocarbon Dates”, Radiocarbon , 51, s.337-360.
REESE, D. S., 1999	“The Pierced Calcareous Disk”, Faunal Extinction in an Island Society. Pygmy Hippotamus Hunters of Cyprus , A. H. Simmons (ed.), New York, Kluwer Academic/Plenum Publishers.
2001	“Some Comments on the Akrotiri-Aetokremnos Fauna”, The Earliest Prehistory of Cyprus from Colonization to Exploitation , S. Swiny (ed.), Boston, MA, American Schools of Oriental Research, s. 19-36.
REINGRUBER, A., 2011	“Early Neolithic Settlement Patterns and Exchange Networks in the Aegean”, Documenta Praehistorica , XXXVIII, s.291–305.
REINGRUBER, A., THISSEN, L., 2005	“14C Database for the Aegean Catchment (Eastern Greece, Southern Balkans, and Western Turkey) 10,000–5,500 cal BC.”, Byzas 2. How Did Farming Reach Europe? Anatolian–European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC., Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20–22 May 2004 , C. Lichter (ed.), İstanbul, Ege Yayınları,

	s.295–327.
REINGRUBER, A., TOUFEXIS, G., KYPARISSI-APOSTOLIKA, N., vd., 2017	“Neolithic Thessaly: Radiocarbon Dated Periods and Phases”, Documenta Praehistorica , XLIV, s.34-53.
RENFREW, C., 1972	“Malta and the Calibrated Radiocarbon Chronology”, Antiquity , 46, s.141-145.
2002	“‘The Emerging Synthesis’: the Archaeogenetics of Farming/Language Dispersals and other Spread Zones”, Examining the farming/language dispersal hypothesis , P. Belwood, C. Renfrew (eds.), Cambridge, McDonald Institute for Archaeological Research, s. 3-16.
2007	Prehistory: The Making of the Human Mind , London, Weidenfeld&Nicolson.
RENFREW, C., BAHN, P., 2013	Arkeoloji: Anahtar Kavramlar , Çev. Selda Somuncuoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları.
2017	Arkeoloji: Kuramlar, Yöntemler ve Uygulama , Çev. Gürkan Ergin, İstanbul, Homer Kitabevi.
RIPOLL, M. P. 2013	“The Knossos Fauna and the Beginning of the Neolithic in the Mediterranean Islands”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands , N. Efstratiou vd. (eds.),

	Philadelphia, Instap Acedemic Press, s. 133-170.
RIVOLLAT, M., JEONG, C., SCHIFFELS, S., vd., 2020	“Ancient Genome-Wide DNA from France Highlights the Complexity of Interactions between Mesolithic Hunter-Gatherers and Neolithic Farmers”, Science Advance , 6 (22), s. 1-16.
ROBB, J., 2010	“Beyond agency”, World Archaeology , 42(4), s. 493–520.
ROBB, J., FARR, R.H., 2005	“Substances in Motion: Neolithic Mediterranean ‘Trade’”, The Archeology of Mediterrenean Prehistory , E. Blake, A.B. Knapp (eds.), Oxford, Blackwell, s. 24-45.
ROBERTS, N., 2014	“The Climate of Neolithic Anatolia”, The Neolithic in Turkey Vol. 6 – 10500-5200 BC: Environment Settlement, Flora, Fauna, Dating, Symbols of Belief, with Views from North, South, East, and West , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.67-94.
ROJO GUERRA, M.A., GARRIDO PENA, R., BELLVER GARRIDO, J.A., 2010	Zafrín: Un asentamiento del neolítico antiguo en las islas Chafarinas (Norte de Africa, España). Valladolid, Ediciones Universidad de Valladolid.
ROJO-GUERRA, M. A., GARRIDO, J. A. B., NIETO, A.B., 2006	“El yacimiento de Zafrin en las Islas Chafarinas (Norte de Africa, Espana): un nuevo asentamiento del Neolitico cardial”, Do Epipaleolitico ao Calcolitico na Peninsula Iberica, Promontoria Monografica

	04, N. F. Bicho (ed.), Universidade do Algarve. Departamento de História, Arqueologia e Património. Centro de Estudos de Património, s. 127-135.
ROLLEFSON, G.O., 1989a	“The Aceramic Neolithic of the Southern Levant: The View from Ain Ghazal”, Paléorient , 15(1), s. 135-140.
1989b	“The Late Aceramic Neolithic of the Levant: A Synthesis”, Paléorient , 15(1), s. 168-173.
1998a	“Ain Ghazal (Jordan): Ritual and Ceremony III”, Paléorient , 24(1), s. 43-58.
1998b	“Expanded Radiocarbon Chronology from 'Ain Ghazal”, Neo-Lithics , 2, s. 8-10.
2000	“Ritual and Social Structure at Neolithic Ain Ghazal”, Life in Neolithic Farming Communities-Social Organization, Identity and Differentiation , I. Kuijt (ed.), New York, Kluwer Academic/Plenum Publishers, s. 163-191.
ROLLEFSON, G.O., KAFAFI, Z., SIMMONS, A.H., 1990	“The Neolithic Village of ‘Ain Ghazal’, Jordan: Preliminary Report on the 1988 Season”, Bulletin of the American Schools of Oriental Research Supplement , 27, s. 97-118.
ROLLEFSON, G.O, SCHMANDT-BESSERAT, D., 1998	“A Decorated Skull from MPPNB 'Ain Ghazal”, Paléorient , 24 (2), 99-104.

ROLLEFSON, G.O., SIMMONS, A.H., KAFAFI, Z., 1992	“Neolithic Cultures at 'Ain Ghazal, Jordan”, Journal of Field Archaeology , 19(4), s.443-470.
ROLLEFSON, M., 2004	“Braidwood’s Axiom and Kenyon’s Chronology: Complexities and The Neolithic of Southwestern Asia”, TÜBA-AR , VII, s. 53-60.
ROSE, M. 1995	“Fishing at Franchthi Cave, Greece: Changing environments and patterns of exploitation”, Old World Archaeology Newsletter 18 , s. 21–26.
ROSEN, A. M., RIVERA-COLLAZO, I., 2012	“Climate change, adaptive cycles, and the persistence of foraging economies during the late Pleistocene/Holocene transition in the Levant”, PNAS , 109(10), s.3640-3645.
ROWLEY-CONWY, P. 1996	“Why didn’t Westropp’s ‘Mesolithic’ catch on in 1872?”, Antiquity , 70, 940-944.
2011	“Westward Ho! The Spread of Agriculturalism from Central Europe to the Atlantic”, Current Anthropology , 52 (4), s. 431-451.
RUBIN, M., ALEXANDER, C., 1960	“U.S. Geological Survey Radiocarbon Dates V”, Radiocarbon , 2, s.129–185.
RUSSELL, N., 2005	"Çatalhöyük Worked Bone", Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 5) , I.

	Hodder (ed.), Cambridge & London, McDonald Institute for Archaeological Research/British Institute at Ankara, s.339-367.
RUSSELL, N., GRIFFITTS, J. L., 2013	“Çatalhöyük Worked Bone: South and 4040 Areas”, Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons (BIAA Monographs Series Volume 48) , I. Hodder (ed.), Ankara, British Institute at Ankara, Cotsen Institute of Archaeology Press, s.277-306.
SADIG, A.M., 2010	The Neolithic of the Middle Nile Region - An Archaeology of Central Sudan and Nubia , Kampala, Fountain Publishers.
2012	“Chronology and Cultural Development of the Sudanese Neolithic”, Beiträge Zur Sudanforschung , 11, s.137-184.
2013	“Reconsidering the ‘Mesolithic’ and ‘Neolithic’ in Sudan”, Neolithisation of Northeastern Africa Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence, and Environment , N. Shirai (ed.), Berlin, Ex Oriente, s.23-43.
SAĞLAMTİMUR, H., 2012	“The Neolithic settlement of Ege Gübre”, Neolithic in Turkey. Vol. 4. New Excavations and New Research. Western Turkey , M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (eds.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.197–225.

SAĞLAMTİMUR, H., OZAN, A., 2012	“Ege Gübre Neolitik Yerleşimi”, Ege Üniversitesi Arkeolojik Kazıları , A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat (eds.), İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, s.223-241.
SAKELLARIOU, D., GALANIDOU, N., 2016	“Pleistocene Submerged Landscapes and Palaeolithic Archaeology in the Tectonically Active Aegean Region”, Geology and Archaeology: Submerged Landscapes of the Continental Shelf , J. Harff, G. Bailey, F. Lüth (eds.), London, Geological Society, s.145-178.
SALJE, B., 2004	Gesichter des Orients.10000 Jahre Kunst und Kultur aus Jordanien , Berlin, Philipp von Zabern.
SAMMARCO, M., PARISE, M., 2005	“Grotte Cipolliane in Salento (Apulia, southern Italy): karst geomorphology and the filling deposits”, Ipogea , 4, s. 23-36.
SAMPSON A., 2008	The Neolithic and Bronze Age Occupation of the Sarakenos Cave in Boeotia. Cave Settlement Patterns and Population Movements in Central and Southern Greece , University of the Aegean and Polish Academy, Athens.
SAMPSON A., IOAKEIMC., 2002	“The cave of Sarakenos at Kopais Basin. Plant Reconstruction During the Neolithic Period and Bronze Age”, Proceedings of the Conference “Geotouristic and Geopolitismic paths” 66 , Athens.

SAMPSON, A., KOZŁOWSKI, J. K., KACZANOWSKA, M., vd., 2009	“Sarakenos Cave in Boeotia. From Palaeolithic to the Early Bronze Age”, Eurasian Prehistory , 6(1), s. 199–231.
SANTANA, J., VELASCO, J., BALBO, A., vd., 2015	“Interpreting a Ritual Funerary Area at the Early Neolithic Site of Tell Qarassa North (South Syria, Late 9th Millennium BC)”, Journal of Anthropological Archaeology , 37, s. 112-127.
SANTANA, J., VELASCO, J., IBANEZ, J.J., vd., 2012	“Crania with Mutilated Facial Skeletons: A New Ritual Treatment in an Early Pre- Pottery Neolithic B Cranial Cache at Tell Qarassa North (South Syria)”, American Journal of Physical Anthropology , 149, s. 205–216.
SARPAKI, A., 2009	“Knossos, Crete: Invaders, 'sea-goers', or Previously 'Invisible', the Neolithic Plant Economy Appears Fully-Fledged in 9,000 BP.”, From Foragers to Farmers: Papers in Honour of Gordon C. Hillman , A. S. Fairbairn, E. Weiss (eds.), Oxford, Oxbow Books, s. 220-234.
2012	“The Taming of an Island Environment: Crete from Dawn to Noon (Neolithic to the End of the Bronze Age)”, British School at Athens Studies , s. 35-45.
2013	“The Economy of Neolithic Knossos: The Archaeobotanical Data”, The Neolithic Settlement of Knossos in Crete – New Evidence for the Early Occupation of Crete and Aegean Islands , N.

	Efstratiou, A. Karetsou, M. Ntinou (eds.), Philadelphia, Instap Academic Press, s. 63-94.
SCHULDENREIN, J., 1998 2001	“Stratigraphy, Sedimentology, and Site Formation at Konispol Cave, Southwest Albania”, Geoarchaeology , 16 (5), s. 559–602.
SCHWALL, CH., BRANDL M., vd. 2011	“From Mesolithic fisherman and bird hunters to Neolithic goat herders: The transformation of an island economy in the Aegean”, A. Sampson (ed.), The Cave of the Cyclops. The Mesolithic and Neolithic networks in the Northern Aegean, Greece II. Bone Tool Industries, Dietary Resources and the Paleoenvironment, and Archeometrical Studies . INSTAP Academic Press. Philadelphia, s. 53–101.
SEVİN, V., CANEVA, I., 1995	“1993 Yılı Mersin/ Yumuktepe Kazıları”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 26-1, s.27-42.
SHARON, G., 2014	“The Early Prehistory of Western and Central Asia”, The Cambridge World Prehistory Vol. 3 West and Central Asia and Europe , C. Renfrew, P. Bahn (eds.), New York, Cambridge University Press, s. 1357-1378.
SHARON, I., 2014	“Levantine Chronology”, The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant , M. L. Steiner, A. E. Killebrew, (eds.), Oxford University Press, s.44-65.
SHENNAN, S., 2013	“Kültürel Evrim” Arkeoloji Anahtar Kavramlar , C.

	Renfrew, P. Bahn (eds.), Çev. S. Somuncuoğlu, İstanbul, İletişim Yayınevi, s.195-200.
2018	The First Farmers of Europe. An Evolutionary Perspective , Cambridge, Cambridge University Press.
SHIRAI, N., 2010	The Archaeology of the First Farmer-Herders in Egypt-New Insights into the Fayum Epipaleolithic and Neolithic , Leiden, Leiden University Press.
2011a	“A Missing Chapter of The Desert Fayum: Fayum Lithic Artefact Collection in the Allard Pierson Museum, Amsterdam”, ARCHÉO-NIL 21, s.115-146.
2011b	“Did the diffusion of Levantine Helwan points to north-eastern Africa really take place?A study of side notched and tanged projectile points in Northeastern Africa”, The State of the Stone: Terminologies, Continuities and Contexts in Near Eastern Lithics , Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence, and Environment 13, Berlin, s.171-184.
2016	“Establishing a Neolithic Farming Life in Egypt: A View from the Lithic Study at Fayum Neolithic Sites”, Quaternary International , 412, s.22-35.
SIMMONS, A.H., 2001	“The First Humans and Last Pygmy Hippopotami of Cyprus”, The Earliest Prehistory of Cyprus: From Colonization to Exploitation , S. Swiny (ed.), Boston, American Schools of Oriental Research, s.1-

	18.
2003	“2003 Excavations at Kritou Marottou Ais Yiorkis, an Early Neolithic Site in Western Cyprus Preliminary Report”, Neo-Lithics , 2/03, s.8-12.
2012	“Ais Giorkis: An Unusual Early Neolithic Settlement”, Journal of Field Archaeology , 37(2), s.86-103.
SIMMONS, A.H., MANDEL, R. D., 1997	“Geoarchaeology of the Akrotiri Aetokremnos Rockshelter, Southern Cyprus”, Geoarchaeology , 12(6), s.567-605.
SINCLAIR, P. J. J., SHAW, T., ANDAH, B., 1993	“Introduction”, The Archaeology of Africa – Food, Metals and Towns , T. Shaw, P. Sinclair, B. Andah, A. Okpoko (eds.), Londra, Routledge, s.1-31.
SKOURTOPOULOU, K. 2000	“Chipped stone production in the Theopetra cave during the Neolithic”, Theopetra Cave. Twelve years of excavation and research 1987-1998. Proceedings of the International Conference, Trikala, 6-7 November 1998 , N. Kyparassi-Apostolika (ed.), Athens, Greece, The Greek Ministry of Culture and the Institute for Aegean Prehistory, s. 283-292.
SLON V., SARIG, R., HERSHKOVITZ, I., vd., 2014	“The Plastered Skulls from the Pre-Pottery Neolithic B Site of Yiftahel (Israel) A Computed Tomography-Based Analysis”, PLOS ONE , 9(2), 89242.

SMITH, G. E. 1915	The migrations of early culture: A study of the significance of the geographical distribution of the practice of mummification as evidence of the migrations of peoples and the spread of certain customs and beliefs , Manchester, Manchester University Press.
SOLAZZO, C., COUREL, B., CONNAN, J. vd., 2016	“Identification of the earliest collagen- and plant-based coatings from Neolithic artefacts (Nahal Hemar cave, Israel)”, Scientific Reports , 6, 31053.
SORDINAS, A., 2003	“The “Sidarian”: Maritime Mesolithic Non-Geometric Microliths in Western Greece”, British School at Athens Studies , 10, s.89–97.
SPATARO, M., 2002	The First Farming Communities of the Adriatic: Pottery Production and Circulation in the Early and Middle Neolithic , Trieste, Società per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia, Quaderno 9.
2009	“Cultural Diversities: The Early Neolithic in the Adriatic Region and Central Balkans. A Pottery Perspective” Early Farmers, Late Foragers and Ceramic Traditions: On the Beginning of Pottery in the Near East and Europe , D. Gheorghiu (ed.), Newcastle Upon Tyne, Cambridge Scholars Publishers, s.63–86.
STAMPOLIDIS, N. C.,	“Erken Kiklad Dönemi: Giriş”, Karşıdan Karşıya-

SOTIRAKOPOULOU, P., 2011	MÖ 3. Bin’de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu , A. Anadol (ed.), İstanbul, Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları, s.18-26.
STEEL, L., 2004	Cyprus Before History: From the Earliest Settlers to the End of the Bronze Age , Londra, Duckworth.
STINER, M.C., MUNRO, N. D., 2011	“On the evolution of diet and landscape during the Upper Paleolithic through Mesolithic at Franchthi Cave (Peloponnese, Greece)”, <i>J Hum Evol.</i> , 60 (5), s. 618-636.
STOCK, F., GIFFORD- GONZALEZ, D., 2013	“Genetics and African Cattle Domestication”, African Archaeological Review , 30(1), s.51-72.
STRASSER, T. F., PANAGOPOULOU, E., RUNNELS, C.N., vd., 2010	“Stone Age Seafaring in the Mediterranean. Evidence from the Plakias Region for Lower Palaeolithic and Mesolithic habitation of Crete”, Hesperia , 79, s.145–190.
STUCKENRATH, R., LAWN, B., 1969	“University of Pennsylvania Radiocarbon Dates XI”, Radiocarbon , 11, s.150–162.
SURIANO, M., 2014	“Historical Geography of the Ancient Levant”, The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant c. 8000-332 BCE , A. E. Killebrew, M. Steiner (eds.), Oxford, Oxford University Press, s.9-23.

SVIZZERO, S., TISDELL, C. A., 2014	“Theories about the Commencement of Agriculture in Prehistoric Societies: A Critical Evaluation”, Economic Theory, Applications and Issues Working Paper No.68, Brisbane, The School of Economics, University of Queensland.
ŞEVKETOĞLU, M., 2002	“Akanthou-Arkosyko (Tatlisu-Ciftlikduzu): The Anatolian Connections in the 9th Millennium B.C.”, World Islands in Prehistory , W. Waldren, J.A. Ensenyat (eds.), Oxford, British Archaeological Reports, s.98-106.
2006	“M.Ö. 8000’de Anadolu ve Kıbrıs İlişkileri: Akanthou /Tatlisu Kurtarma Kazısı”, Anadolu/Anatolia , 30, s.111–118.
2008	“Early Settlements and Procurement of Raw Materials-New Evidence Based on Research at Akathou-Arkosykos, Northern Cyprus”, TÜBA-AR , 11, s.63-72.
ŞEVKETOĞLU, M., HANSON, I., 2015	“Akanthou-Arkosykos, A Ninth Millennium BC Coastal Settlement in Cyprus”, Environmental Archaeology , 20/ 3, s.225-238.
TAGLIACOZZO, A., 1993	Archeozoologia della Grotta dell’Uzzo, Sicilia. Bullettino di Paletnologia Italiana (Supplemento), 84, Issue II.
1994	“Economic Changes between the Mesolithic and the Neolithic in the Grotta dell’Uzzo (Sicily, Italy)”, Accordia Research Papers , 5, s.7–37.

2005	“Animal Exploitation in the Early Neolithic in Central-Southern Italy”, Munibe (Antropologia-Arkeologia) , 57(1), s.429-439.
TAKAOĞLU, T, KORKUT, T., ERDOĞU, B., 2014	“Archaeological Evidence for 9th and 8th Millennia BC at Girmeler Cave near Tlos in SW Turkey”, Documenta Praehistorica , XLI, s.111-118.
TALALAY, L. E., 1993	Deities, Dolls, and Devices: Neolithic Figurines from Franchthi Cave , Bloomington, Indiana University Press.
2004	“Heady Business: Skulls, Heads, and Decapitation in Neolithic Anatolia and Greece”, Journal of Mediterranean Archaeology , 17 (2), s. 139-163.
TARRÚS, J., 2008	“La Draga (Banyoles, Catalonia), An Early Neolithic Lakeside Village in Mediterranean Europe”, Catalan Historical Review , 1, 17-33.
TAŞKIRAN, H., 2011	“Suluin Mağarası Kazıları 2007–2010/Excavations at Suluin Cave in 2007–2010”, ANMED , 9, s.119-127.
2016	“Karain Mağarası Kazısı 2015”, ANMED- Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri , 2016-14, s. 38-42.
TAŞKIRAN, Z. F. 2021	“Katran Dağı Mağaraları ve Göller Bölgesi Neolitik Yontmataş Endüstrisi Benzerlikler, Farklılıklar”,

	Arkeolojide Taşları Konuş(tur)uyoruz, H. Bulut (ed.), İstanbul, Ege Yayınları, s.24-51.
THISSEN, L., 2000	“Thessaly, Franchthi and Western Turkey: Clues to the Neolithisation of Greece?”, Documenta Praehistorica , XXVII, s.141–154.
2002	“Appendix I. The Canew 14C Databases, Anatolia, 10,000-5000 Cal BC”, The Neolithic of Central Anatolia, Internal Developments and External Relations during the 9th – 6th Millennia Cal BC , F. Gérard, L. Thissen (eds.), İstanbul, Ege Yayınları, s.299-337.
2005	“Coming to Grips with the Aegean in Prehistory: An Outline of the Temporal Framework, 10.000–5500 cal BC”, Byzas 2. How Did Farming Reach Europe? Anatolian–European Relations from the Second Half of the 7th Through the First Half of the 6th Millennium Cal BC. , Proceedings of the International Workshop Istanbul, 20–22 May 2004 , C. Lichter (ed.), İstanbul, Ege Yayınları, s.29-40.
TICHÝ, R., 1999	Monoxydon II. Plavba po 8000 Letech. Náchod: JB Production.
2016	“The Earliest Maritime Voyaging in the Mediterranean: View from Sea”, Živá Archeologie , 16, s.26-36.

TINÉ, V., 2009a	“3 Ricerche”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III. Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s.53-98.
2009b	“4.1. Strutture A Fossa/E con intonaci”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III. Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s.99-172.
2009c	“8.1. Statuine fittili femminili”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III. Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s.407-416
2009d	“12.1. Datazioni assolute”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III. Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s.515-524.
2009e	“A Neolithic Village in the Sybaris Plain”, Favella-Un Villaggio Neolitico Nella Sibaritide , V. Tiné (ed.), Roma, Studi di Paletnologia III. Collana del Bullettino di Paletnologia Italiana, s.581-602.
TODD, I.A., 1966	“Aşıklı Hüyük: A Protoneolithic Site in Central Anatolia”, Anatolian Studies , 16, s.139-163.

2001	“Kalavassos Tenta Revisited”, The Earliest Prehistory of Cyprus from Colonization to Exploitation , American Schools Archaeological Reports No. 05, S. Swiny (ed.), Boston, American Schools of Oriental Research, s.95-109.
TOMKINS, P., DAY, P. M., 2001	“Production and Exchange of the Earliest Ceramic Vessels in the Aegean: A View from Early Neolithic Knossos, Crete”, Antiquity 75 , s. 259–260.
TOMKINS, P., DAY, P. M., V. KILIKOGLU, 2004	“Knossos and the Early Neolithic Landscape of the Herakleion Basin”, G. Cadogan, E. Hatzaki, A. Vasilakis (eds.), Knossos: Palace, City, State . British School at Athens, London, s. 51–59.
TOZLU, N., 2014	“Kültürümüzde Çerçicilik ve Çerçi Esnaflığının, Bayburt Gümüşhane Erzincan Yöresi Örneği”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE) , VIII – II, s. 23-36.
TRIGGER, B., 2004	A History of Archaeological Thought , Cambridge, Cambridge University Press.
2014	Arkeolojik Düşünce Tarihi , Çev. Fuat Aydın, Ankara, Eski Yeni Yayınları.
TRUMP, D. H., 1980	The Prehistory of the Mediterranean , New Haven, Yale University Press.
TSUNEKI, A., ARIMURA, M., MAEDA, O., vd., 2006	“The Early PPNB in the North Levant: A New Perspective from Tell Ain el-Kerkh, Northwest

	Syria”, Paléorient , 32(1), s.47-71.
TSUNEKI, A., MIYAKE, Y., 1996	“The Earliest Pottery Sequence of the Levant: New Data from Tell El- Kerkh 2, Northern Syria”, Paléorient , 22(1), s.109-123.
TURNEY, C. S. M., BROWN, H., 2007	“Catastrophic early Holocene sea level rise, human migration and the Neolithic transition in Europe”, Quaternary Science Reviews , 26, s.2036-2041.
TUSA, S., 1996	“From Hunter–Gatherers to Farmers in Western Sicily”, Early Societies in Sicily: New Developments in Archaeological Research , R. Leighton (ed.), Londra, Accordia Specialist Studies On Italy 5, s.41–55.
1999	La Sicilia nella preistoria , Palermo, Sellerio.
TÜRKCAN, A., 2005	“Some Remarks on Çatalhöyük Stamp Seals”, Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the, 1995-99 Seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 5) , I. Hodder (ed.), Cambridge & London, McDonald Institute for Archaeological Research/British Institute at Ankara, s.175-185.
TYKOT, R.H., 1992	“The Sources and Distribution of Sardinian Obsidian”, Sardinia in the Mediterranean: A Footprint in the Sea , R.H. Tykot, T.K. Andrews (eds.), Sheffield, Sheffield Academic Press Ltd., s.57-69.

1994	“Radiocarbon Dating and Absolute Chronology in Sardinia and Corsica”, Radiocarbon Dating and Italian Prehistory , W.R. Skeates (ed.), Londra, Accordia Research Center, University of London, s.115-145.
ULAŞ, B., FIORENTINO, G., 2010	“Yumuktepe Höyüğü Yerleşmesi Arkeobotanik Analizlerinin Ön Sonuçları”, Arkeoloji ve Sanat , 135, s. 1–10
UMURTAK, G. 2005	“Burdur-Antalya Bölgesi’nde Neolitik Çağ Mimarlık Gelenekleri”, Colloquium Anatolicum IV , s. 1-15.
VACCHI, M., MARRINER, N., MORHANGE, C., vd., 2016	“Multiproxy Assessment of Holocene Relative Sea-level Changes in the Western Mediterranean: Sea-level Variability and Improvements in the Definition of the Isostatic Signal”, Earth-Science Reviews , 155, s.172–197.
VALAMOTI, S.M., 2011	“Flax in Neolithic and Bronze Age Greece: Archeobotanical Evidence”, Vegetation History of Archaeobotany , 20, s.549-560.
de VAREILLES A., L. BOUBY, A. JESUS, L. vd. 2019	“One sea but many routes to Sail. The early maritime dispersal of Neolithic crops from the Aegean to the western Mediterranean”, Journal of Archaeological Science: Reports , 1-15.
VAN ANDEL, T. H., 2005	“Coastal Migrants in a Changing World? An Essay on the Mesolithic in the Eastern Mediterranean”, Journal of the Israel Prehistoric Society , 35, s.381-397.

VAN ANDEL, T H., RUNNELS, C., 1995	“The Earliest Farmers in Europe”, Antiquity , 69, s. 481-500.
Ralf VANDAM – Eva KAPTIJN 2015	LIVING IN THE BURDUR PLAIN DIACHRONIC RECONSTRUCTION OF HUMAN SUBSISTENCE (6500 – 200 BC), Pisidia YazılarıHacı Ali Ekinci Armağanı, Hüseyin Metin – B. Ayça Polat Becks – Ralf Becks – Murat Fırat, Ege Yayınları, s. 165-176.
VAN ZEIST, W., BUITENHUIS, H., 1983	“Palaeobotanical Studies of Neolithic Erbaba, Turkey”, Anatolica , 10, s.47-89.
VAN ZEIST, W., DE ROLLER, G.J., 1995	“Plant Remains from Aşıklı Höyük, A Pre-Pottery Neolithic Site in Central Anatolia”, Vegetation History and Archaeobotany , 4, s.179-185.
VERMEERSCH, P. M., LINSEELE, V., MARINOVA, E., vd., 2015	“Early and Middle Holocene Human Occupation of the Egyptian Eastern Desert: Sodmein Cave”, African Archaeological Review , 32(3), s.465-503.
VICENTE, M., SCHLEBUSCH, C. M., 2020	“African Population History: an Ancient DNA Perspective”, Current Opinion in Genetics and Development , 62, s.8–15.
VIGNE, J.-D., 1999	“The Skeletal Size of Caprines as an Indicator for the Early Diffusion of Husbandry in the Northwestern Mediterranean Basin, Especially Southern France (6th-5th Millennia Cal. BC).”, Historia Animalium Ex Ossibus, Festschrift Für Angela von Den

	Driesch , C. Becker, H. Manhart, J. Peters, J. Schibler (eds.), Rahden, Marie Leidorf, s.469-485.
2001	“Large Mammals of Early Aceramic Neolithic Cyprus: Preliminary Results from Parekklisha Shillourokambos”, The Earliest Prehistory of Cyprus: From Colonization to Exploitation , S. Swiny (ed.), Boston, MA, American Schools of Prehistoric Research, s.55-60.
VIGNE, J.D., CARRÉRE, I., GUILAINE, J., 2003	“Unstable Status of Early Domestic Ungulates in the Near East: The Example of Shillourokambos (Cyprus. IX–VIIIth Millennia Cal. B.C.)”, Le néolithique de Chypre: Actes du colloque international organisé par le Département des antiquités de Chypre et l’École française d’Athènes, Nicosie 17–19 Mai 2001 . J. Guilaine, A. Le Brun (eds.), Bulletin de Correspondance Hellénique, Supplément 43, Athens: École Française d’Athènes, s.239–251.
VIGNE, J.-D., CARRERE, I., SALIEGE, J.-F., vd., 2000	“Predomestic Cattle, Sheep, Goat and Pig During the late 9th and the 8th Millennium cal. BC on Cyprus: Preliminary Results of Shillourokambos (Parekklishia, Limassoi)”, Archaeozoology of the Near East 4A , M. Mashkour, A. Choyke, H. Buitenhuis, F. Poplin (eds.), Oxford, Oxbow Books, s.83-105.
VIGNE, J.-D., GUILAINE, J., DEBUE, K., vd., 2004	“Early Taming of the Cat in Cyprus”, Science Magazine , 304(5668), s.259-259.

VIGNE, J.-D., ZAZZO, A., CUCCHI, T., vd., 2014	“The transportation of mammals to Cyprus shed light on early voyaging and boats in Mediterranean sea”, Eurasian Prehistory , 10 (1-2), s.157-176.
VITELLI, K.D., 1989	“Were Pots First Made for Food? Doubts from Franchthi”, World Archaeology , 21, s.17-29.
VOYTEK, B., 2009	“Microwear Analysis of Tools and Unretouched Blades”, Favella. Un villaggio neolitico nella Sibaritide , V. Tine (ed.), Istituto Poligrafico e Zecca dello Strato, Roma, s.381-385.
WATKINS, T., 1996	“Excavations at Pınarbaşı: The Early Stages”, On the Surface: Çatalhöyük 1993– 95 , I. Hodder (ed.), McDonald Institute Monographs, London, Cambridge, s.47–58.
2010	New light on Neolithic revolution in south-west Asia. Antiquity 84 : s. 621–634.
2013	“The Neolithic in Transition-How to Complete a Paradigm Shift”, Levant , 45(2), s.149-158.
WEINBERG, S.S., 1937	“Remains from Prehistoric Corinth”, Hesperia Vol. 6, No. 4 (1937), s. 487-524.
1947	“Aegean Chronology: Neolithic Period and Early Bronze Age”, American Journal of Archaeology , Vol. 51, No. 2, s. 165-182.

WENDORF, F., SCHILD, R., 1998	"Nabta Playa and Its Role in Northeastern African Prehistory", Journal of Anthropological Archaeology , 17, s.97 – 123.
1980	Prehistory of the Eastern Sahara , New York.
WENDORF, F.; SCHILD, R., CLOSE, A.E., 1984	Cattle-Keepers of the Eastern Sahara: The Neolithic of Bir Kiseiba , Dallas.
WENDORF, F.; SCHILD, R., ASSOCIATES, 2001	Holocene Settlement of the Egyptian Sahara, The Archaeology of Nabta Playa , New York.
WENDRICH, W., TAYLOR, R.E., SOUTHON, J., 2010	"Dating Stratified Sites at Kom K and Kom W: Fifth Millennium BCE Radiocarbon Ages for the Fayum Neolithic", Nuclear Instruments and Methods in Physics , 268 (7–8), s.999-1002.
WENINGER, B., ALRAM- STERN, E., BAURER, E., vd., 2006	"Climate Forcing due to the 8200 cal yr BP Event Observed at Early Neolithic Sites in the Eastern Mediterranean", Quaternary Research , 66, s.401-420.
WENINGER, B., CLARE, L., GERRITSEN, F., vd., 2014	"Neolithisation of the Aegean and Southeast Europe during the 6600-6000 calBC period of Rapid Climate Change", Documenta Praehistorica , XLI, s.1-31.
WENGROW, D. 2001	"Rethinking 'Cattle Cults' in Early Egypt: Towards a Prehistoric Perspective on the Narmer Palette." Cambridge Archaeological Journal 11 (1):91-104.
2006	The Archaeology of Early Egypt: Social

	Transformations in North-East Africa, 10,000 to 2650 BC. Edited by N. Yoffee, Cambridge World Archaeology. Cambridge: Cambridge University Press.
WESTLEY, K., DIX, J., 2006	“Coastal environments and their role in prehistoric migrations”, J Mari Arch , 1, s.9-28.
WETTERSTROM, W., 1993	“Foraging and Farming in Egypt: The Transition from Hunting and Gathering to Horticulture in the Nile Valley”, The Archaeology of Africa: Food, Metals and Towns , T. Shaw, P. Sinclair, B. Andah, A. Okpoko (eds.), Londra, Routledge, s.165- 226.
WHITEHOUSE, R. D., 1969	“The Neolithic Pottery of Southern Italy”, Proceedings of the Prehistoric Society , 35, s.267-310.
1971	“The Last Hunters-Gatherers in Southern Italy”, World Archaeology , 2(3), s.239-254.
WHITTLE, A., 1996	Europe in the Neolithic. The Creation of New Worlds , Cambridge, Cambridge University Press.
WIJNEN, M.H., 1981	“The Early Neolithic Settlement at Sesklo: An Early Farming Community in Thessaly, Greece”, Analecta Praehistorica Leidensia , 14, s.1–146.
WILCZYŃSKI, J., TOMEK, T., PRYOR, A., 2016	“Archaeozoological Record”, The Sarakenos Cave at Akraephnion, Boeotia, Greece Vol. II. The Early Neolithic, the Mesolithic and the Final

	Palaeolithic (Excavations in Trench A) , M. Kaczanowska, J. K. Kozłowski, A. Sampson (eds.), Kraków, The Polish Academy of Arts and Sciences, s.81-91.
WILLCOX, G., 2000	“Nouvelles Données sur l'Origine de la Domestication des Plantes au Proche Orient”, Premiers Paysans du Monde , J. Guilaine (ed.), Paris, Editions Errance, s. 121-137.
2003	“The Origins of Cypriot Farming”, Le Néolithique de Chypre (Actes du Colloque International.Organisé par le Département des Antiquités de Chypre et L'École Française D'Athènes) , J. Guilaine, A. Le Brun (eds.), Athenes, Bulletin de Correspondance Hellénique.Supplément 43, s. 231-238.
2005	“The distribution, natural habitats and availability of wild cereals inrelation to their domestication in the Near East: multiple events, multiple centres”, Vegetation History and Archaeobotany , 14, s.534–541.
2012	“The Beginnings of Cereal Cultivation and Domestication in Southwest Asia”, A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East , First Edition, D.T. Potts (eds.), Potts, Blackwell Publishing, s.163-180.
2014	“The Beginnings of Cereal Cultivation in the Near

	East”, La Transition Néolithique en Méditerranée , C. Manen, T. Perrin, J. Guilaine (eds.), Arles, Éditions Errance/Archives d’Écologie Préhistorique, s. 46-58.
WILLCOX, G., FORNITE, S., HERVEUX, L., 2008	“Early Holocene cultivation before domestication in northern Syria”, Vegetation History and Archaeobotany , 17, s. 313–325.
WODZIŃSKA A., 2009	A Manual of Egyptian Pottery Volume 1: Fayum A– A Lower Egyptian Culture (AERA Field Manual Series 1, tom. 1) , Boston, Ancient Egypt Research Associates.
YAKAR, J., 1991	Prehistoric Anatolia, the Neolithic Transformation and the Early Chalcolithic Period , Institute of Archaeology of Tel Aviv University, Jerusalem.
2000	Ethnoarchaeology of Anatolia, rural socio-economy in the Bronze and Iron Ages . Tel Aviv, Tel Aviv University Press.
YALÇINKAYA, I., 1997	“1990-1995 Öküzini Kazıları (Tardiglasiye Yerleşimler)”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 18/1, s.11-16.
YALÇINKAYA, I., TAŞKIRAN, H., KARTAL, M., vd., 2014	“2012 Yılı Karain Mağarası Kazıları”, Kazı Sonuçları Toplantısı , 35/1, s. 233- 252.
YAMAN, İ. D., 2011	“Karain Mağarası B Gözü’nün Jeolojik ve Arkeolojik

	Stratigrafisi”, Işın Yalçınkaya’ya Armağan , G. Kartal, K. Özçelik, M. Beray Kösem, M. Kartal, H. Taşkiran (ed.), Ankara, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, s.245-264.
YAZICI, H., 2002	İç Anadolu Bölgesi Coğrafyası , Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
YERKES R. W, GALILI, E., BARKAI, R., 2014	“Activities at Final Pre-Pottery Neolithic (PPNC) Fishing Village Revealed Through Microwear Analysis of Bifacial Flint Tools from the Submerged Atlit-Yam Site, Israel”, Journal of Archaeological Science , 48, s.120-12.
YILDIRIM-BALCI, S., 2011	“Aşıklı Höyük Obsidiyen Teknolojisi”, TÜBA-AR , 14, s.19-39.
YILMAZ, Y., 2002	Aşıklı Höyük İskeletlerinin Morfolojik Olarak Karşılaştırmalı İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı, İstanbul
YLETYINEN, J. 2009	Holocene Climate Variability and Cultural Changes at River Nile and Its Saharan Surroundings , Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi Stockholms universitet
YOSHIZAWA, S., 2003	“Ground Stone Artifacts”, Archaeology of the Rouj Basin. A Regional Study of the Transition from Village to City in Northwest Syria , T. Iwasaki, A.

	Tsuneki (eds.), Japan, Department of Archaeology Institute of History and Anthropology, University of Tsukuba, s. 99-117.
ZAMBONI, C., 2009	“Geologia E Paleoambiente”, Favella. Favella. Un villaggio neolitico nella Sibaritide , V. Tine (ed.), Istituto Poligrafico e Zecca dello Strato, Roma, s. 15- 25.
ZAPATA, L., PEÑA- CHOCARRO, L., PÉREZ- JORDÀ, G., vd., 2004	“Early Neolithic Agriculture in the Iberian Peninsula”, World Archaeology , 18(4), s. 283-325.
ZEDER, M.A., 2008	“Domestication and Early Agriculture in the Mediterranean Basin: Origins, Diffusion, and Impact”, Proceedings of The National Academy of Sciences , 105 (33), s. 11597-11604.
VAN ZEIST, W., De ROLLER, G. J., 1995	“Plant remains from Aşıklı Höyük, A Pre-Pottery Neolithic site in Central Anatolia”, Vegetation History and Archaeobotany , 4, s. 179-185.
ZILHAO, J., 1993	“The Spread of Agro-Pastoral Economies Across Mediterranean Europe: A View from the Far West”, Journal of Mediterranean Archaeology , 6 (1), s. 5- 63.
1997	“Maritime Pioneer Colonisation in the Early Neolithic of the West Mediterranean. Testing the Model Against the Evidence”, Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v

	Sloveniji, XXIV, s.19-42.
2000	"From the Mesolithic to the Neolithic in the Iberian Peninsula", Europe's First Farmers , T.D. Price (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, s.144-182.
2001	"Radiocarbon Evidence for Maritime Pioneer Colonization at the Origins of Farming in West Mediterranean Europe", Proceedings of the National Academy of Sciences , 98, s.14180-14185.
2011	"Time is on My Side", Dynamics of Neolithisation in Europe. Studies in Honour of Andrew Sherratt , A. Hadjikoumis, E. Robinson, S. Viner (eds.), Oxford, Oxbow Books, s.46-66.
http://www.14sea.org/3_Ila.html#site3 (Erişim Tarihi: 09/7/2020). https://www.exoriente.org/associated_projects/oxcal/12.14i (Erişim Tarihi: 09/7/2020). http://akdenizarastirmalari.akdeniz.edu.tr https://web.rgzm.de/forschung/a/article/parallelgesellschaften-vor-7500-jahren-archaeogenetische-untersuchungen-weisen-trotz-migrationswelle/	

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı - Adı : AYTEK - Özlem

ÇALIŞILAN KURUM / ÜNVAN

...-2008 ŞUBAT: Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Prehistorya Anabilim Dalı / Öğretim Görevlisi

ÖĞRENİM DURUMU

2022-2012 **Doktora Tez Aşaması** İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı (Yatay geçiş)

Tez Konusu: Neolitik Yaşam Biçimi'nin Akdeniz Havzası'nda Yayılımı Sorunu

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Özdoğan

2011-2010 **Doktora Ders Aşaması** Salento Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü (Erasmus Öğrenci Değişim Programı, Lecce - İtalya)

2012-2009 **Doktora Ders Aşaması** Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji

2008-2003 **Yüksek Lisans** İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı

Tez Konusu: Mezraa - Teleilat Kazısı Bulguları Işığında, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye İlk Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Bitkisel Katkılı Çanak Çömlek Sorunu

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Özdoğan

2003-1999 **Lisans** İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı

1998-1991 Terakki Vakfı Özel Şişli Terakki Lisesi

GÖREV ALINAN PROJELER/KAZILAR

- 2020-2000** **Kırklareli Höyüğü Kazısı**
Prof. Dr. Mehmet Özdoğan
- 2018** **Manyas Gölü-Doğu Taraçası Arkeolojik Yüzey Araştırması**
Doç. Dr. Eylem Özdoğan
- 2018** Türk Tarih Kurumu
Proje Başlığı: **Manyas Doğu Taraça Neolitik Dönem Araştırmaları**
Görev: Araştırmacı, Başkan Vekili-Yardımcısı
- 2018-2019** İstanbul Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi
Proje Başlığı: **Aşağı Pınar İlk Yerleşim Evresi Mimarisi**
Proje no: SBA-2018-30107
Görev: Araştırmacı
- 2017-2018** İstanbul Üniversitesi BAP Koordinasyon Birimi
Proje Başlığı: **Tarihöncesi Yerleşmelerin Sınırlandırılması Aşağı Pınar Örneği**
Proje No: SBA-2017-25584
Görev: Araştırmacı
- 2014- 2013, 2009** **Yumuktepe Kazısı (Mersin)**
Prof. Dr. Isabella Caneva
- 2012-2008** **Ayasuluk Tepesi ve St. Jean Anıtı Kazısı (İzmir/ Selçuk) /**
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Büyükkolancı
- 2006** **Al-Khadir Kazısı (Kuveyt/ Failaka Adası)**
Slovakya Nitra Üniversitesi- Kuveyt Kültür Bakanlığı
- 2004-2000** **Mezraa-Teleilat Kazısı (Şanlıurfa / Birecik)**
Prof. Dr. Mehmet Özdoğan
- 2003** **Gazikoy Sit Alanı Araştırması (Tekirdağ)**
Tekirdağ Müze Müdürlüğü

EĞİTİM- ARAŞTIRMA ve LABORATUAR ÇALIŞMALARI

2010 – 2011 Erasmus Öğrenci Değişim Programı kapsamında İtalya – Lecce Salento Üniversitesi’nde Güz ve Bahar dönemlerinde doktora derslerinin takip edilmesi, müze ve saha çalışmalarının sürdürülmesi (2010 Ekim-2011 Haziran)

2011 CEDAD (Centro di Datazione e Diagnostica) Tarihlendirme Merkezi (Salento Üniversitesi, Brindisi-İtalya) (Üç aylık süreçte, CLAMS kimyasal laboratuvarındaki örneklerin AMS için hazırlanması)

YAYINLAR

Makale

AYTEK, Ö. 2019

“Neolitik Dönemde Çanak Çömlek Yapımı: Mezraa Teleilat Bitkisel Katkılı Mallar”, **Arkeolojiyle Geçen Yarım Asır: Sevil Gülçur Armağanı**, eds. B. Eser, P. Çaylı, I. Demirtaş, Bilgin sanat Yayınları.

ÖZDOĞAN, E., ÖZDOĞAN, M., NERGİZ, Ş., *AYTEK, Ö.* vd. 2018

“Kırklareli Höyüğü 2016”, **KST 39, 3. Cilt**, 281-300

ÖZDOĞAN, M.; *AYTEK, Ö.*; AZERİ, H. vd. 2017

“Kırklareli Höyüğü 2015 Yılı Çalışmaları”, **KST 38 Cilt 3**, 115-133

AYTEK, Ö. 2016

“Kırklareli Projesi 2015 Yılı Araştırmaları: Aşağı Pınar Höyüğü”, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü **Haberler** Sayı:42, 36-37

AYTEK, Ö. 2014

“Aşağı Pınar Höyüğü’nde Bulunan Kil Bilezik / Halkalar Üzerine Bir Ön Değerlendirme”, C. Şimşek, B. Duman, E. Konakçı (Ed.), **Mustafa Büyükkolancı’ya Armağan**, Ege Yayınları, 55-70

AYTEK Ö., 2010

“Technology and typology of the early local pottery of Mezraa-Teleilat”, P.Matthiae, F. Pinnock, L.Nigro, N. Marchetti (Eds), **Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Near East (6th ICAANE)** 5-10

May 2009, Volume 3, Islamic Session-Poster Session, Harrassowitz Verlag ·
Wiesbaden, 287-295

Uluslararası Bildiri:

AYTEK, Ö.; OĞUZHANOĞLU-AKAY, U. 2015

“The Role of Coastal Anatolia within Mediterranean Network in Prehistory”,
**Session: Islands and Archipelagos in European Prehistory: Navigation Cradles
and sea-Routes Junction, 21st Annual Meeting of the European Association of
Archaeologists, 2-5 Eylül, Glasgow**

KARUL, N., AYTEK, Ö., 2014

“Two Different Models of Neolithic Expansion: Southeast Europe and North
Africa”, **Session: Southwest Asian Domestic Animals and Plants in Africa:
Routes, Timing and Cultural Implications, 20th Annual Meeting of the
European Association of Archaeologists, 10-14 Eylül, ITU Taşkışla-İstanbul**

AYTEK Ö., 2009

“Technology and typology of the early local pottery of Mezraa-Teleilat”, **The 6th
International Congress on the Archaeology of the Near East (6th ICAANE) 5-10
May 2009, Poster Session, La Sapienza University-Rome**

Ulusal Bildiri:

AYTEK, Ö. 2016

“Aşağı Pınar 2015 Yılı Çalışmaları”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı 15, 25-27 Nisan 2016**

AYTEK, Ö., 2008

“Mezraa-Teleilat Kazısı Bulguları Işığında Çanak Çömlekli Neolitik Dönem İlk
Bitkisel Katkıları Çanak Çömlek Sorunu”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı 8, 20-22 Mayıs 2008**

VERİLEN DERSLER

Bilimsel Araştırma Metotları I ve II Arkeoloji Bölümü III. Sınıf

Arkeoloji Yöntemleri I ve II Arkeoloji Bölümü II. Sınıf

Bitirme Tezi I ve II Arkeoloji Bölümü IV. Sınıf

Seminer I ve II Arkeoloji Bölümü IV. Sınıf

Anadolu Antik Kentleri I Arkeoloji Bölümü III. Sınıf

Anadolu Uygarlıkları'na Giriş I Tarih ve Sanat Tarihi Bölümleri I. Sınıf

Eski Anadolu Uygarlıkları I-II Arkeoloji Bölümü I. Sınıf

Etnoarkeoloji I-II Arkeoloji Bölümü 4. Sınıf

Çanak Çömlek Yapım Teknikleri I Arkeoloji Bölümü I. Sınıf

Arkeoloji Terminolojisi I-II Arkeoloji Bölümü I. Sınıf

Arkeoloji Sosyal Bilgiler Öğretmenliği I. Sınıf

II. Bin Anadolu Uygarlıkları Arkeoloji Bölümü 2.sınıf

Arkeoloji Dünyası Bölüm dışı seçmeli grubu

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**NEOLİTİK YAŞAM BİÇİMİNİN
AKDENİZ HAVZASI'NDA YAYILIMI SORUNU**

Özlem AYTEK

2502110592

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN

CİLT 2

KATALOG

İSTANBUL – 2022

EK 1: KATALOG

Kataloglamada, bölgenin genişliği ve yerleşme yoğunluğundan kaynaklı Adalar, Doğu Akdeniz, Orta Akdeniz, Batı Akdeniz şeklinde bir ayırım yapılmıştır. Her bir bölgede ele alınan yerleşme ait olduğu bölgenin ön koduyla; Adalar A1, Doğu Akdeniz B1, Orta Akdeniz C1 ve Batı Akdeniz D1 ile başlayarak numaralandırılmıştır.

Her bir yerleşme aşağıda belirtilen kıstaslara göre kataloglamaya çalışılmıştır.

Bölge / Konum: ayırdığımız üç ana bölgenin (ada, kıyı ve iç bölgeler) alt ayrımlardan hangisinde (Levant, Kuzey Afrika vb.) yer aldığı / konum için ise kıyı, ova, vadi, dağlık gibi coğrafi durum bilgisi verilmiştir.

Yerleşim türü: düz yerleşim, höyük, mağara

Tabakalanma ve tarihler: öncül (*initial*), ilk-orta-son, PPN (A,B,C), Akeramik gibi farklı terminolojiler yerleşme yayınlarında kullanıldığı şekliyle aktarılmıştır. Tarihlendirme için ise yine ortalama verilen tarihler eklenmiştir.

Mimari: aşağıda belirtilen ölçütler tamamlanmaya çalışılmıştır.

Düzen: bağımsız, bitişik

Plan: dörtgen, yuvarlak, çukur tabanlı

Malzeme/teknik: dal örgü, ahşap, taş temel, taş duvar, kerpiç, pise vb.

Mimari çeşitlilik: tek odalı, çok odalı, depolama birimleri (silo vb), çukurlar, hendek, kuyu vb.

Özel yapılar: varsa özelliği

Yapı içi ve yapı dışı unsurlar: ocak, seki, platform, depolama alanları, avlu, ışık vb.

Çanak çömlek: Tabakalara göre mal ve biçim grupları derlenmiştir.

Küçük buluntu topluluğu: Yontmataş, Sürümetaş, Kemik, Kil, Figürin, Takı, Diğer gibi başlıklar altında derlenmiştir.

Ölü gömme: Konum: yapı içi/dışı, taban altı, gömüt çukuru vb.

Biçim: *hocker*, tekli, çoklu, birincil, ikincil vb.

Arkeobotani: yabani-kültüre alınmış

Arkeozooloji: yabani-evcil

Sosyal yaşam - Ekonomi

KATALOG YERLEŞME LİSTESİ

A. ADALAR

KIBRIS

A.1 Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü

A.2 Khirokitia

A.3 Kalavassos-Tenta

A.4 Shillourokambos

A.5 Akrotiri Aetokremnos Kaya Sığınağı

A.6 Ais Giorkis

A.7 Kissonerga-Mylouthkia

GİRİT

A.8 Katsambas

A.9 Knossos

SİCİLYA

A.10 Stentinello

A.11 Piano Vento

A.12 Uzzo Mağarası (Grotta Dell’Uzzo)

MALTA

A.13 Ghar Dalam Mağarası

SARDİNYA

A.14 Filiestru Mağarası

A.15 Su Carroppu

KORSİKA

A.16 Renaghju

B. DOĞU AKDENİZ

KUZEYDOĞU AFRİKA

- B.1** Khartoum
- B.2** Shaqadud
- B.3** Nabta Playa: E-75-6
- B.4** Sodmein Mağarası
- B.5** Fayum Kom K, Kom W, Upper K Pits
- B.6** Haua Fteah Mağarası
- B.7** Merimde

LEVANT

- B.8** Basta
- B.9** Nahal Hemar Mağarası
- B.10** Jericho
- B.11** Ain Ghazal
- B.12** Kfar Ha Horesh
- B.13** Yiftahel
- B.14** Atlit-Yam
- B.15** Tell Qarassa
- B.16** Tell Ramad
- B.17** Ras Shamra
- B.18** Tell El-Kerkh
- B.19** Tell Qaramel

ANADOLU GÜNEY KIYILARI

- B.20** Yumuktepe
- B.21** Öküzini Mağarası
- B.22** Karain Mağarası
- B.23** Suluin Mağarası
- B.24** Belbaşı Mağarası
- B.25** Beldibi Mağarası
- B.26** Girmeler Mağarası

BATI ANADOLU

B.27 Çukuriçi

B.28 Dedecik-Heybelitepe

B.29 Yeşilova

B.30 Ulucak

B.31 Ege Gübre

İÇ BATI ANADOLU

B.32 Pekmeztepe

B.33 Ekşi Höyük

GÖLLER BÖLGESİ – AKDENİZ EŞİĞİ

B.34 Kuruçay

B.35 Höyücek

B.36 Hacılar

B.37 Bademağacı

İÇ ANADOLU

B.38 Erbaba

B.39 Suberde

B.40 Çatalhöyük

B.41 Boncuklu

B.42 Pınarbaşı

B.43 Can Hasan

B.44 Tepecik Çiftlik

B.45 Köşk Höyük

B.46 Kaletepe

B.47 Aşıklı

B.48 Musular

ARGOLİD

B.49 Lerna

B.50 Tsoungiza (Nemea)

B.51 Franchthi Mağarası ve Paralio

B.52 Korinth – (Temple Hill, Babbius West And North, Forum West)

B.53 Sarakenos Mağarası

TESELYA

B.54 Achilleion

B.55 Sesklo

B.56 Gendiki (Chasambali)

B.57 Soufli Magoula

B.58 Otzaki Magoula

B.59 Argissa

B.60 Theopetra Mağarası

C. ORTA AKDENİZ

ADRIYATİK DOĞU KIYILARI

C.1 Sidari

C.2 Konispol Mağarası

C.3 Vlusha I–II

C.4 Vashtemi

C.5 Nakovano Mağarası

C.6 Vela Mağarası (Vela Spila)

C.7 Grapčeva Mağarası

C.8 Pokrovnik

C.9 Smilčić

C.10 Medulin

DOĞU VE GÜNEY İTALYA

C.11 Montedoro

C.12 Portonovo

C.13 Don Michele

C.14 Coppa Nevigata

C.15 Masseria Candeloro

C.16 Amendola Air Base

C.17 Rendina

C.18 Scamuso

C.19 Balsignano

C.20 Fontanelle

C.21 Cipolliane C Mağarası

C.22 Canale Samari

C.23 Serra Cicora

C.24 Terragne

C.25 Torre Sabea

C.26 Trasano

C.27 San Michele

C.28 Favella

C.29 Madonna Mağarası (Grotta del Madonna)

C.30 Capo Alfiere

D. BATI AKDENİZ

KUZEYBATI İTALYA VE GÜNEY FRANSA

D.1 Arene Candide

D.2 Pont de Rouque-Haute

İBER YARIMADASI DOĞU KIYILARI

D.3 La Draga

D.4 Can Sadurni Mağarası

D.5 Cova Fosca

D.6 Costabar

D.7 Or Mağarası (Cova de l'Or)

D.8 El Barranquet

D.9 Nerja Mağaraları (Cueva de Nerja)

D.10 Retamar

KUZEYBATI AFRİKA

D.11 Contrebandiers Mağarası

D.12 Kef Taht el Ghar Mağarası

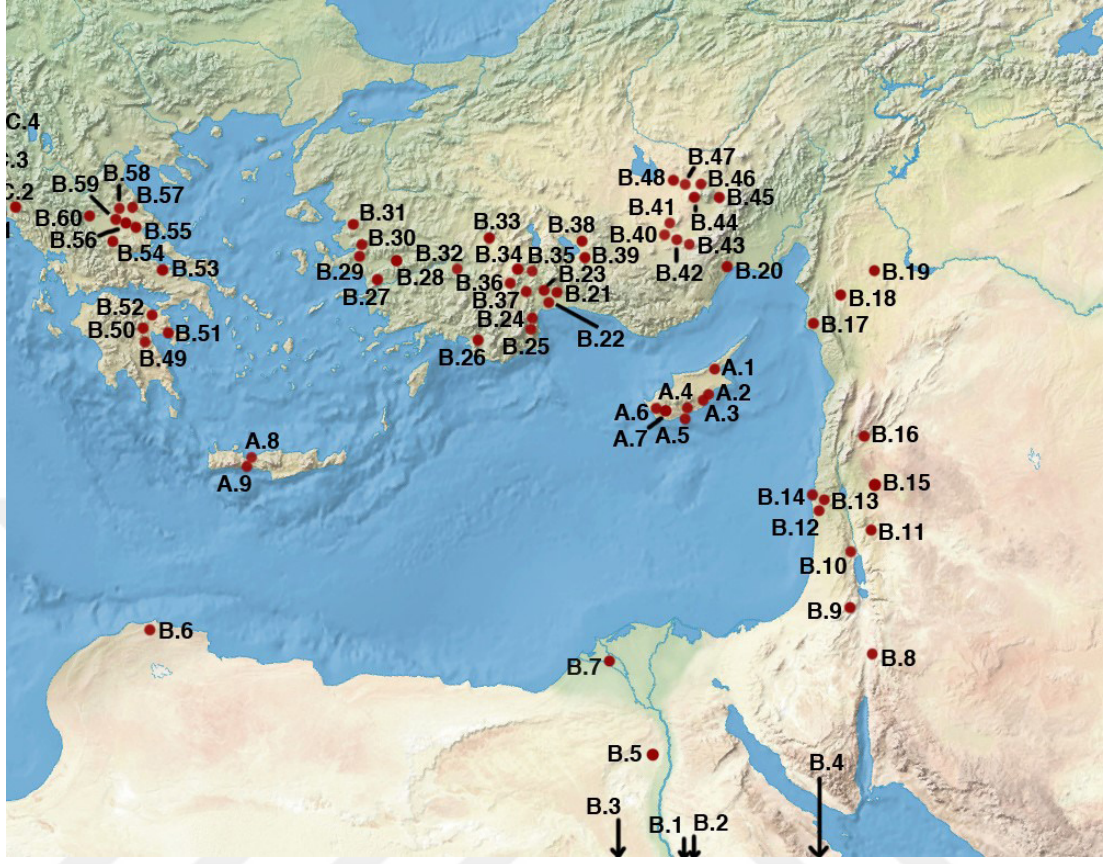
D.13 Ifri Armas

D.14 Ifri Qudadene

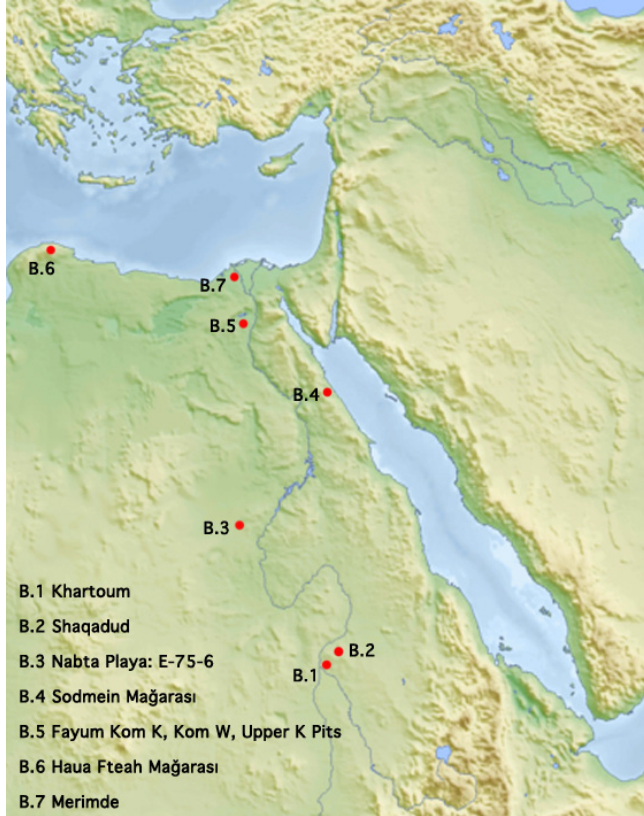
D.15 El Zafrin

D.16 Sebkhet Halk el Menjel

Bölgeler ve çalışılan yerleşmeler

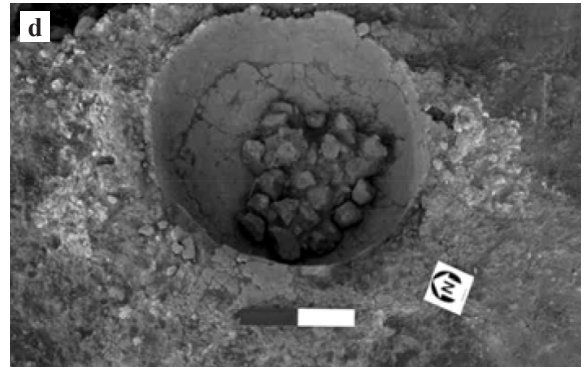
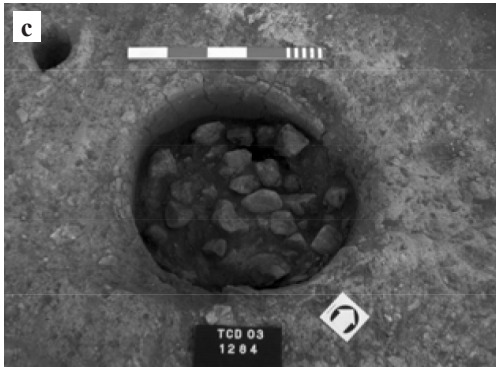
Doğu Akdeniz haritası.

Kuzeydoğu Afrika haritası.

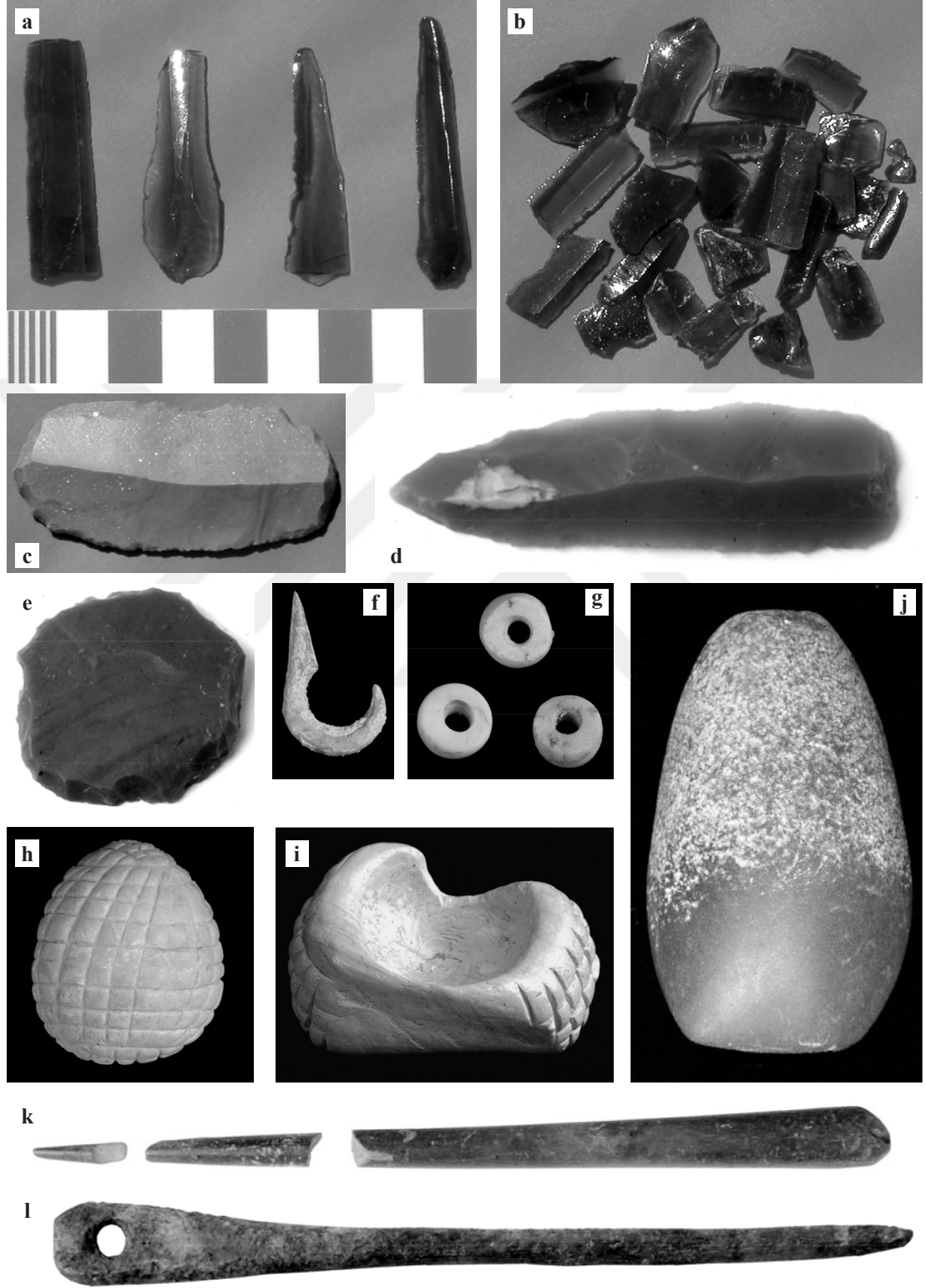
Kat. No: A1	Lev. No: 1-2	Yerleşme: AKANTHOU/TATLISU-ÇİFTLİKDÜZÜ
Bölge / Konum: Kıbrıs Adası'nın kuzey doğusunda, Girne ile Karpaz yarımadasının sınırında.		
Araştırma Tarihçesi: İlk kez 1931 yılında Kıbrıs Müzesi'nin yaptığı yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir. 2000 yılında M. Şevketoğlu tarafından kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: Cypro PPNB/MPPNB.		Tarihlendirme: MÖ 8200–7700
Mimari: Taş temel üzeri kerpiç, yuvarlak planlı yapılar, ortalama 5 metre çapındadır. Tabanlar ile iç ve dış duvarlar sıvalı ve koyu kahverengi/kırmızı renklerde boyalıdır. Yenileme katları sıvaların yoğunluğundan takip edilebilmektedir. Bazı yapı içlerinde ocaklar ve fırınlar vardır, bunların yanı sıra yapı içi unsuru olarak sıvalı tekneler de açığa çıkarılmıştır. Ana kayaya açılmış yaklaşık 2 m derinliğinde, 4,5 m genişliğinde bir hendek açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Biçim ve teknik olarak Kömürcü-Kaletepe taş aletlerine benzetilmiş ve buna dayanılarak kesici aletlerin hazır bir şekilde adaya getirilmiş olduğu öne sürülmüştür. Ancak sonrasında üretim sürecinin tanımlanmasıyla yerleşme adada bulunan ilk üretim merkezi olmuştur.		
Sürtmetaş: Cilalı baltalar, taş kaplar		
Kemik End: Bız, iğne ve kancalar, boynuz saplar		
Takı: Deniz kabuklarından ve taştan boncuklar		
Diğer: Blok halinde koyu kırmızı renkte okr, taş token		
Arkeobotani:		Arkeozooloji: Yarı evcil sığır; alageyik, domuz, tilki. Derin su balıklarına dair kalıntılar.
Sosyal Yaşam: İnsan kemikleri ve farklı kemik parçaları hendek dolgusundan bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Şevketoğlu, 2002; 2006: 123-125; 2008; Şevketoğlu ve Hanson, 2015: 226, 229, 232, 234, 235.		

LEVHA 1

Levha 1: Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü, **a-b:** Genel görünüm (Şevketoğlu, 2006: Fig. 1, 3); **c-d:** Silolar (Şevketoğlu, 2006: Fig. 5, 6).

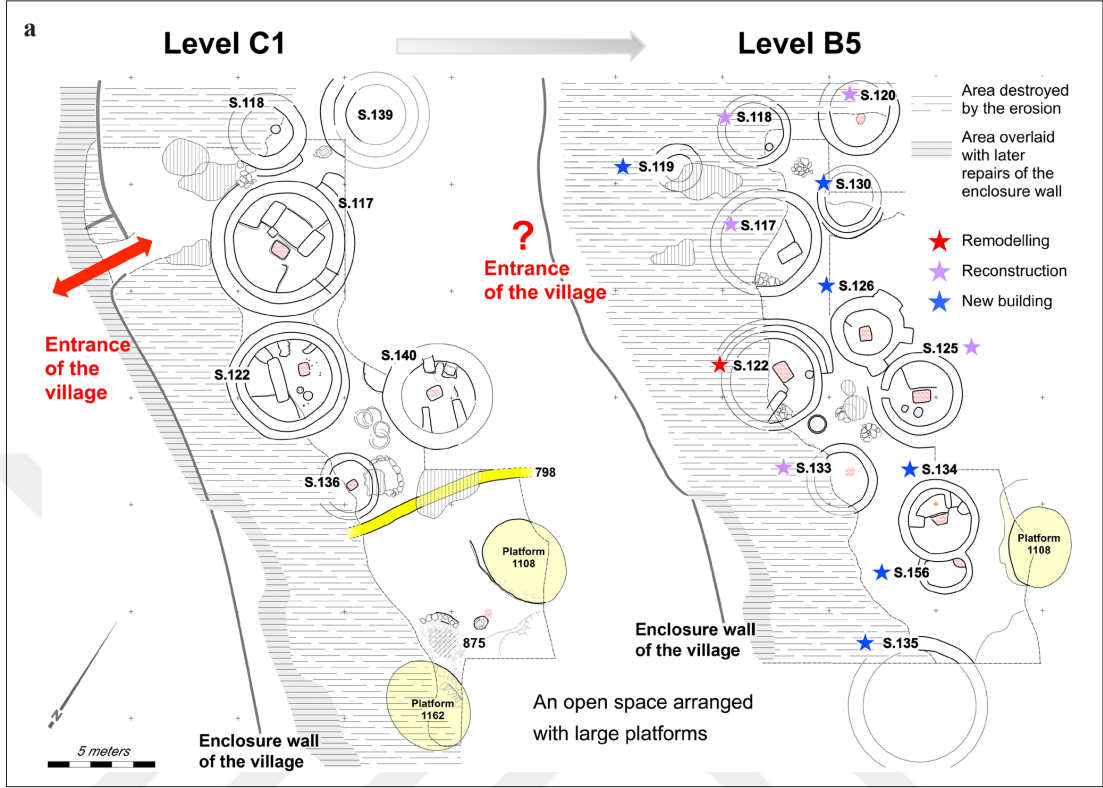
LEVHA 2

Levha 2: Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü, **a-b:** Anadolu kaynaklı obsidyen dilgiler (Şevketoğlu, 2006: Fig. 10, 11); **c-e:** Çakmaktaşı aletler (Şevketoğlu, 2006: Fig. 13, 14, 12); **f:** Kemik olta iğnesi (Şevketoğlu, 2006: Fig. 22); **g:** Deniz kabuğundan boncuklar (Şevketoğlu, 2006: Fig. 23); **h:** Bezemeli taş nesne (Şevketoğlu, 2006: Fig. 16); **i:** Bezemeli pikrolit nesne (Şevketoğlu, 2006: Fig. 2); **j:** Yassı balta (Şevketoğlu, 2006: Fig. 15); **k-l:** Kemik iğneler (Şevketoğlu, 2006: Fig. 20, 21).

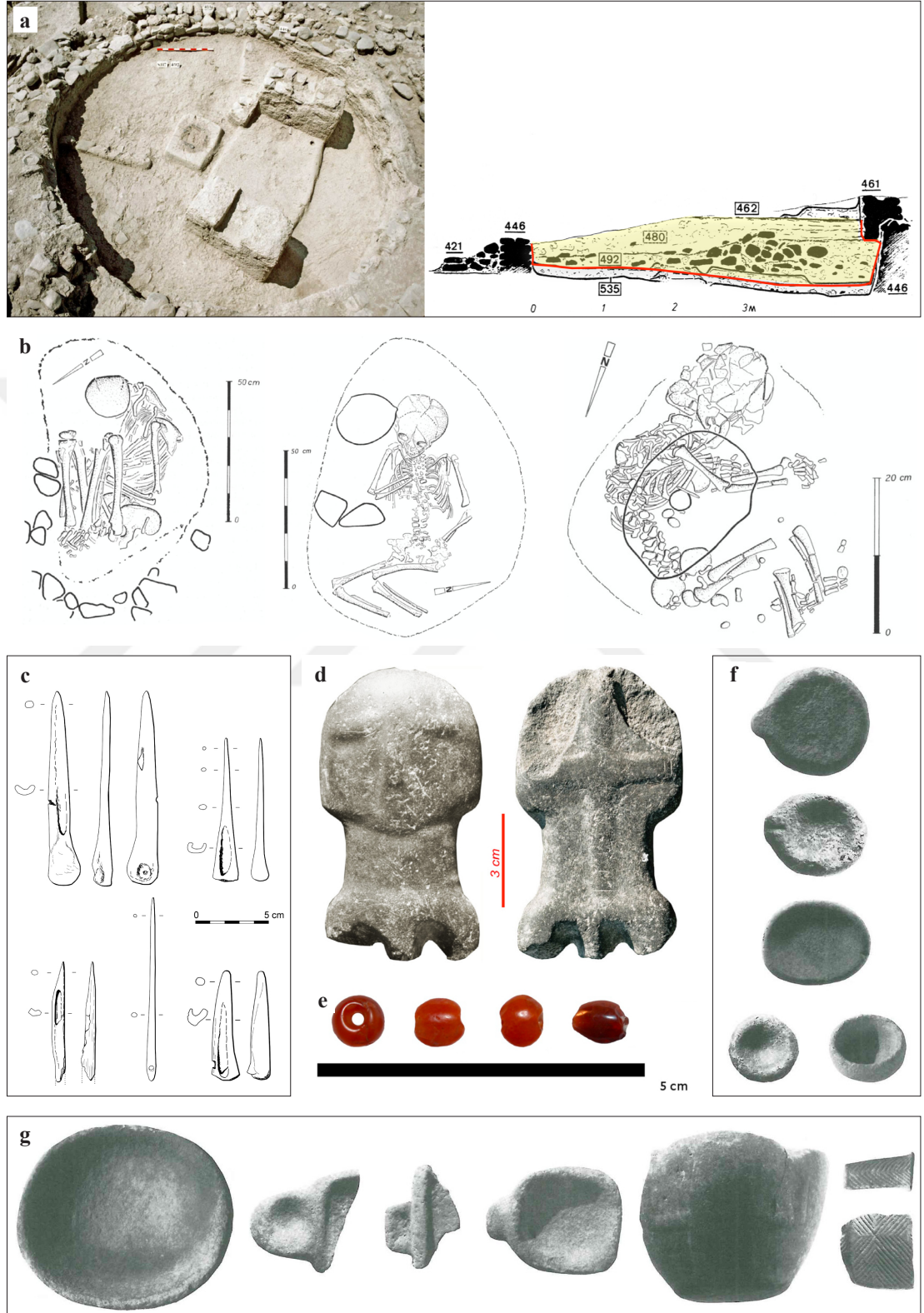
Kat. No: A2	Lev. No: 3-4	Yerleşme: KHIROKITIA
Bölge / Konum: Larnaka, Toodos Dağları eteklerinde. Adanın güney sahiline yaklaşık 6 km.		
Araştırma Tarihçesi: 1934 yılında P. Dikaos tarafından tespit edilmiştir. 1936 ve 1946 yıllarında da kazı çalışmalarını sürdürmüştür. 1977 yılında Le Brun tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: Khirokitian Culture	Tarihlendirme: MÖ 7000-5500	
Mimari: Taş ve kerpiç kullanılarak inşa edilmiş yuvarlak yapılar. Çapları 2-9 m arasında değişken. Tabanlar kil sıvalı ve genellikle doğrudan toprak üzerine yapılmıştır ancak taş döşeme örnekleri de mevcuttur. Yapıların iç duvarları da kil sıvalıdır. Damların düz olduğu varsayılmaktadır. Koruma amaçlı olduğu düşünülen iki taş duvar açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Ağırlıklı olarak yonga teknolojisi. Kazıyıcılar, deliciler ve çekirdek aletler tanımlanmıştır.		
Sürtmetaş: Bezemeli dere taşları, taş kaplar, vurgu taşları.		
Kemik Alet: İğneler, bızlar.		
Figürinler: Kilden insan figürinleri.		
Takı: Farklı taşlardan boncuklar.		
Arkeobotani: Einkorn (<i>Triticum monococcum</i>), emmer (<i>Triticum dicoccum</i>), mercimek(<i>Lens culinaris</i>), ryegrass (<i>Lolium</i> sp.), fındık, fındık, fig, zeytin.	Arkeozooloji: Alageyik, domuz, koyun ve keçi.	
Sosyal Yaşam: Taban altı gömütler, çoğunlukla birincil gömütlerdir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Davis, 2003: 262; Hansen, 2001:121; Le Brun,2000; 2001: 111,113; Legrand,: 107; Le Mort vd., 2008: 228, 235.		

LEVHA 3

Levha 3: Khirokitia, **a:** B ve C evrelerinin planı (Le Brun, 2017: Fig. 1); **b:** Genel görünüm (Swiny, 1985: Fig. 1).

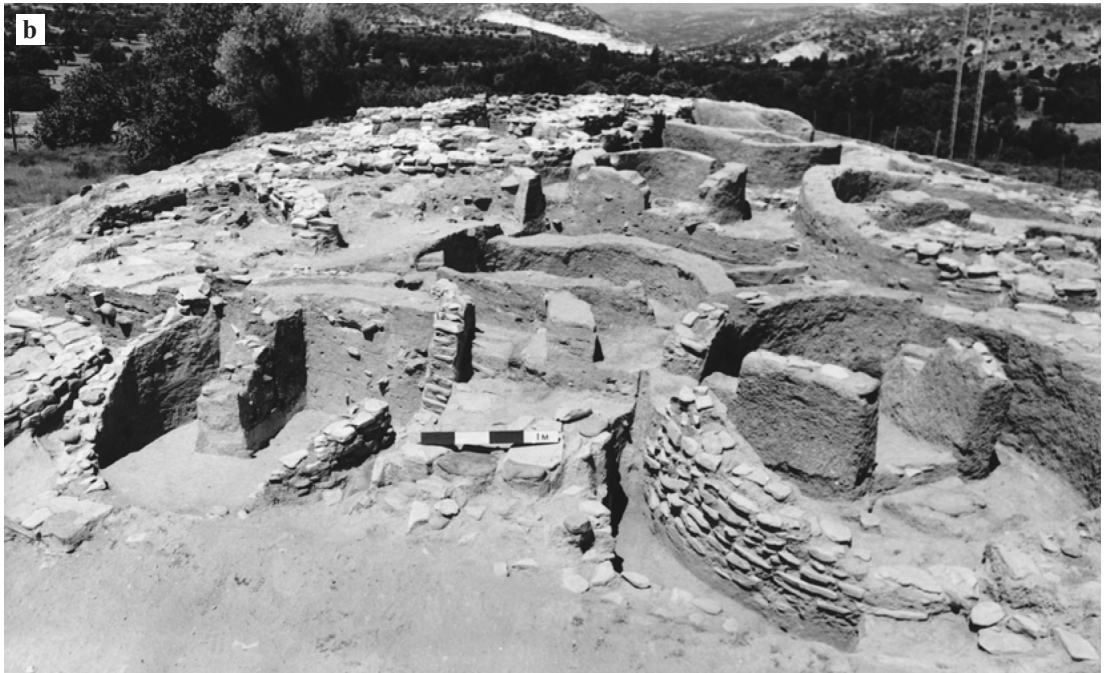
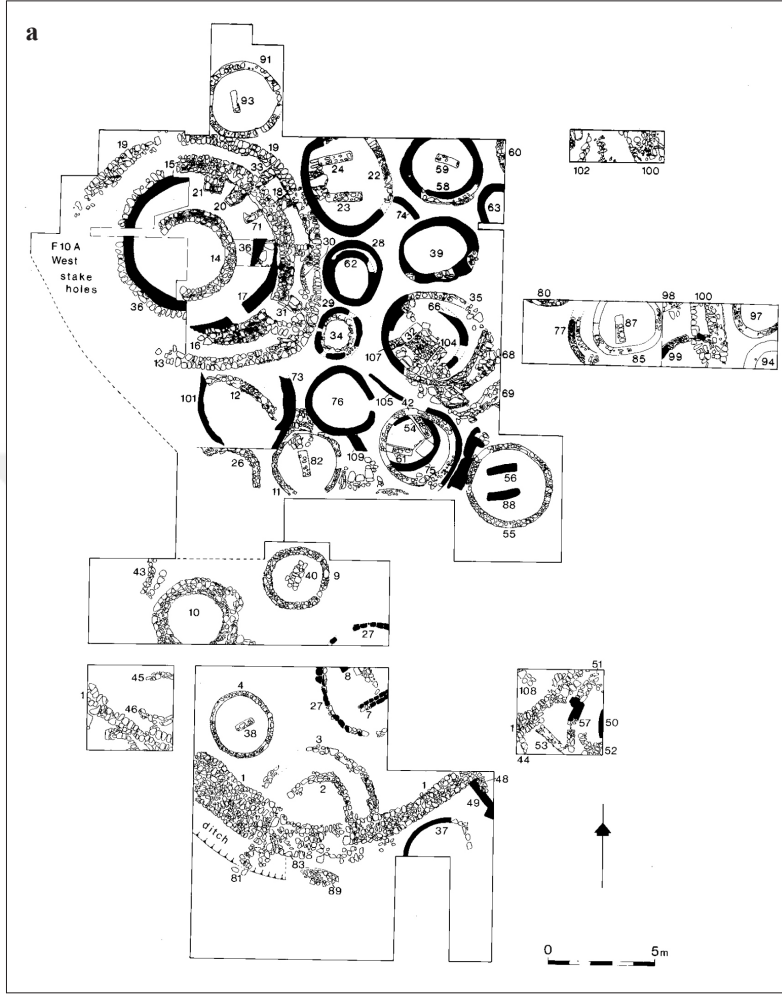
LEVHA 4

Levha 4: Khirokitia, **a:** C evresi, S.117 yapısı ve kesiti (Le Brun, 2017: Fig. 6); **b:** Taban altı gömütler, çizim (Le Mort, 1995: Fig. 1, 2, 3); **c:** Kemik aletler (Legrand, 2003: Fig. 3); **d:** Taş figürin parçası (Le Brun, 2017: Fig. 7); **e:** Taş boncuklar (Moutsiou ve Kassianidou, 2019: Fig. 2); **f-g:** Taş kaplar (Saliou 1989: Levha XIV-XV).

Kat. No: A3	Lev. No: 5	Yerleşme: KALAVASSOS-TENTA
Bölge / Konum: Adanın güney kıyısında, Limassol ve Larnaca arasında, kıyıya 5km.		
Araştırma Tarihçesi: P. Dikaïos 1947, 1976 ve 1984 yıllarında çalışmalar sürdürmüştür.		
Tabakalanma: Khirokitian Culture, PPN - PN		Tarihlendirme:
Mimari: Yuvarlak planlı yapılar ve onları çevreleyen bir duvar ile dışında hendek tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Obsidiyen dilgiler.		
Sürtmetaş: Baltalar, havanelleri, öğütücüler, taş kap.		
Arkeobotani: Einkorn (<i>Triticum monococcum</i>), emmer (<i>Triticum dicoccum</i>), mercimek (<i>Lens culinaris</i>).		Arkeozooloji: Alageyik ve deniz kabukluları.
Sosyal Yaşam: Hem yapı içi hem de yapı dışı gömütler bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Hansen, 2001: 121; Koutrafourı, 2008: 245-247; Niklasson, 1991: 106-109; Todd, 1988; 2001: 97.		

LEVHA 5

Levha 5: Kalavassos-Tenta, **a:** Genel plan (Todd, 2001: Fig. 1); **b:** Genel görünüm (Todd, 2001: Fig. 2).

Kat. No: A4	Lev. No: 6	Yerleşme: SHILLOUROKAMBOS
Bölge / Konum: Adanın güneyinde kıyıya 5 km; Limasol'un kuzeydoğusunda.		
Araştırma Tarihçesi: 1992 -2004 arası J. Guilaine başkanlığında kazılmıştır.		
Tabakalanma: EPPNB Early A ve Early B Middle ve Late		Tarihlendirme: MÖ 8400-7500
Mimari: Taş temeller bulunmuştur. Kuyular, çukurlar ve fırınlarla tanımlanmıştır. Geç evre-sinde taştan yuvarlak yapılar açığa çıkarılmıştır. PN sürecine ait çok sayıda silo bulunmuştur. Derin hendekler ve kazık delikleri ile bulunan kuyulara dayanılarak, hayvanların barındırıldığı öngörülen ahşap malzemeye yapılmış bir çevirme sistemi tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Göllü Dağ, Kömürcü ve Kabaktepe kaynaklı yoğun obsidiyen kullanımı. İyi kaliteli çakmaktaşı kullanımı da yaygındır. Naviform çekirdekler, <i>Byblos</i> ve Amuk uçları. Sürtmataş: Taş kaplar ve taş tekneler, az oranda geometrik motiflerle bezeli taşlar. Figürin: Yaklaşık 5 cmlik kireçtaşıdan yapılmış yüz betimi.		
Arkeobotani: Einkorn, emmer kuyular-dan bulunmuştur. <i>Triticum monococcum</i> , <i>T. dicoccum</i> , <i>Pisum sativa</i> , <i>Lens</i> sp., <i>Linum</i> sp., <i>Hordeum</i> sp.		Arkeozooloji: Yarı evcilleştirilmiş domuz, keçi, koyun, sığır. Köpek, kedi, tilki; en son alarak yabani alageyikler getirilmiştir.
Sosyal Yaşam: Çoklu gömütler, kafatası alımı gibi uygulamalar tanımlanmıştır. Bir gömüt-de bir insanla beraber kedi iskeleti de bulunmuştur. Bulunan kedinin yaklaşık 8 aylık olduğu ve sahibi için kurban edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu gömüt çukurunun ya-kınında bulunan kedi figürini de bu kanıyı destekler niteliktedir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Briois, 1997: 108-110; Chazelles, 2011: 622–625; Cucchivd., 2002; Guilaine, 2003; 2011; Guilaine ve Briois, 2001; 2006; Jones, 2009: 87; Koutrafourı, 2008: 192; Le Mort vd., 2008: 221-222, 227; Peltenburg vd., 2001; Peltenburg vd., 2004; Vigne vd., 2000; Vigne vd., 2003: 240; Vigne, 2001: 56; Willcox, 2000; Willcox, 2003.		

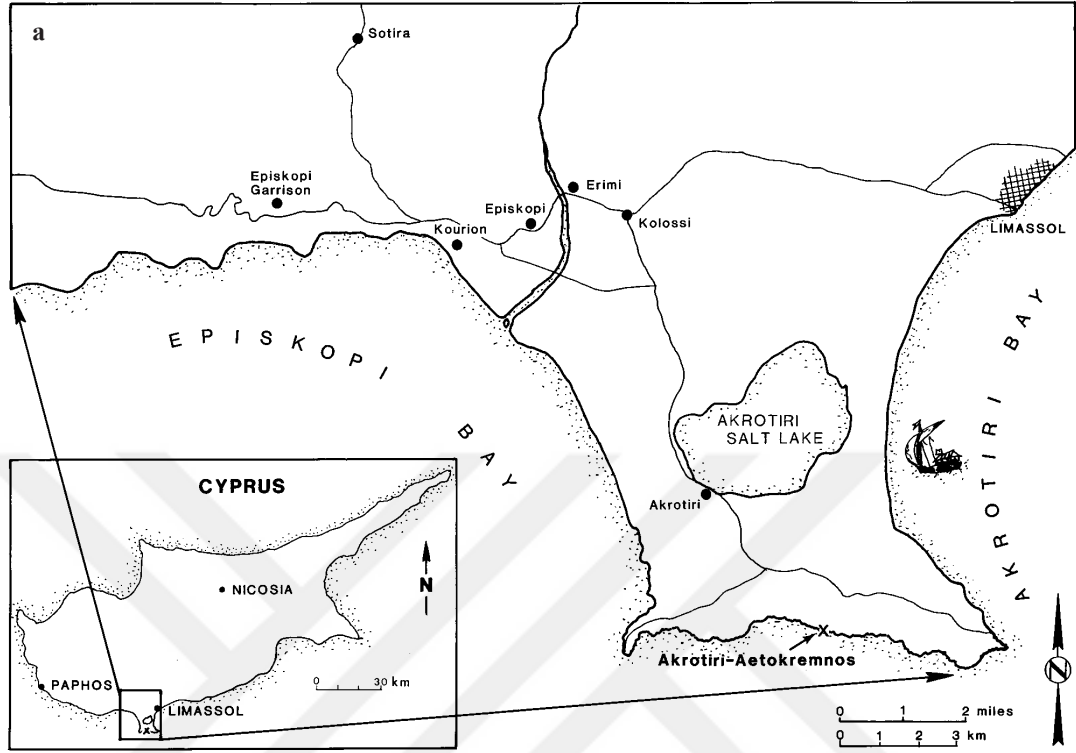
LEVHA 6

Levha 6: Shillourokambos, **a:** Canlandırma resmi (Guilaine, 2009: Fig. X); **b:** İnsan ve kedi gömütünün planı (Jones, 2009: Fig. 3); **c:** Figürin (Guilaine, 2000: Fig. 1, 2); **d:** Taş kaplar (Manen, 2017: Fig. 8); **e:** Yontmataş aletler (Guilaine, 2000: Fig. 3).

Kat. No: A5	Lev. No: 7	Yerleşme: AKROTIRI AETOKREMNAS KAYA SİĞİNAĞI
Bölge / Konum: Limasol, Akrotiri Yarımadası'nın güney ucunda.		
Araştırma Tarihçesi: 1961 yılında tespit edilmiştir. 1980, 1987-1990 arası ve 2009 yıllarında A. Simmons tarafından kazı çalışmaları sürdürülmüştür.		
Tabakalanma: Akrotiri evresi	Tarihlendirme:	
Mimari: Fırınlr bulunmuştur.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu: <i>Yontmataş:</i> Hammadde çakmaktaşı. birincil ve ikincil yongalar, dilgi ve dilgicikler ile yongacıklar, çekirdekler genel grubu oluşturur. Düzelteli yonga ve dilgiler, kazıyıcılar, kalemler, mikrolitler yoğun buluntulardır. <i>Sürtmetaş:</i> Öğütme taşları. <i>Kemik Alet:</i> Çok az sayıda işlenmiş kemik. <i>Takı:</i> Çok yoğun olarak deniz kabuğundan boncuk bulunmuştur.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Domuz, geyik, çok sayıda deniz canlısı.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Şüpheli görülse de buradaki domuz ile ilgili veriler adadaki en eski verilerdir.		
Kaynakça: Horwitz vd., 2004: 37;Reese, 1999:188–191; 2001: 21-22;Steel, 2004: 25; Simmons ve Mandel, 2007;Simmons, 2001: 3;Swiny, 1999:146–149.		

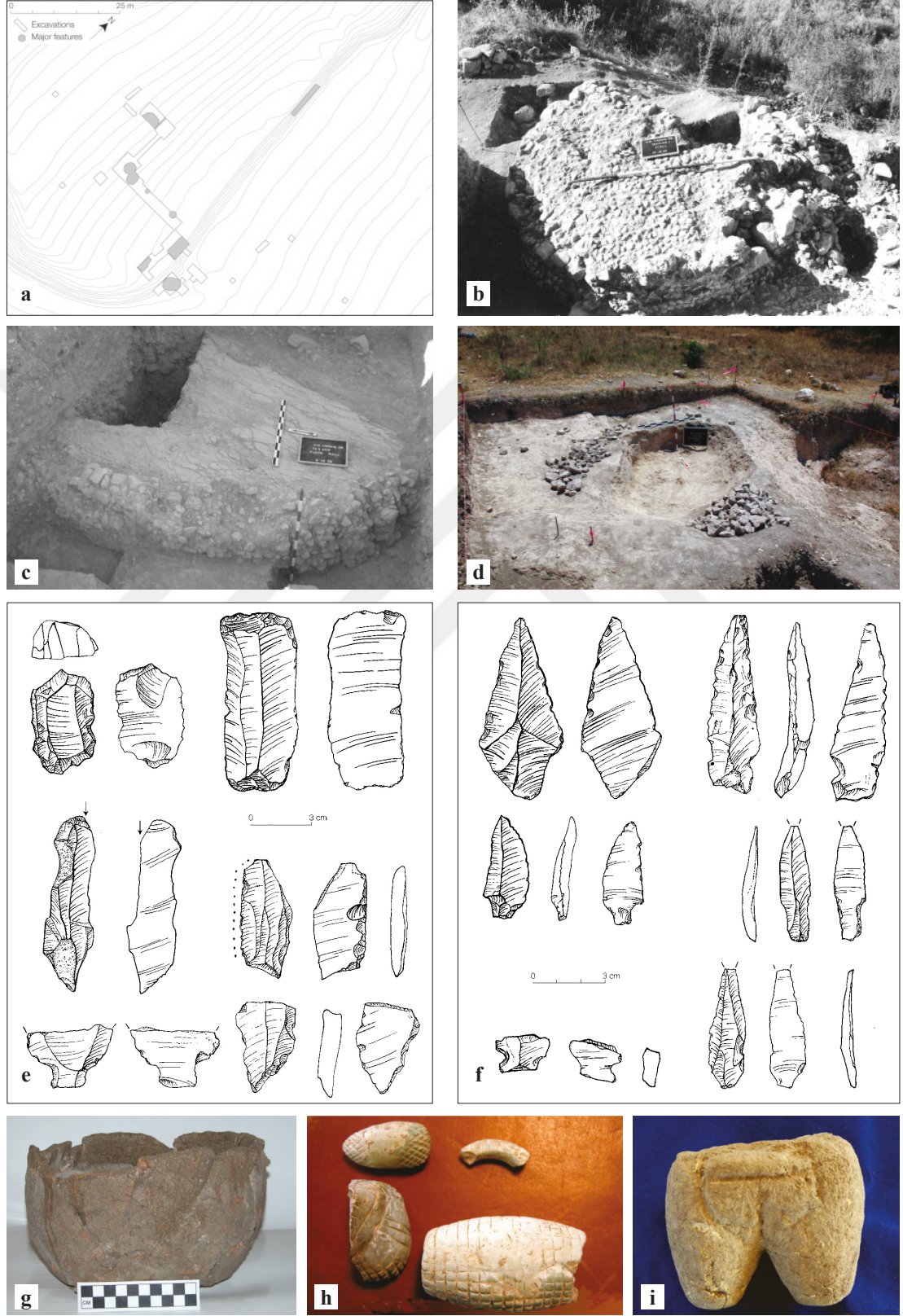
LEVHA 7

Levha 7: Akrotiri Aetokremnos Kaya Sığınağı, **a:** Yerleşimin yerini gösteren plan (Mandel ve Simmons, 1997: Fig. 1); **b:** Yerleşime yukarıdan bakış (Knapp, 2010: Fig. 2).

Kat. No: A6	Lev. No: 8	Yerleşme: AIS GIORKIS
Bölge / Konum: Adanın güneybatısında, Paphos'un 25 km kuzeydoğusunda, Trodos Dağları'nın eteğinde, sahilde.		
Araştırma Tarihçesi: Palaiopaphos Yüzey araştırmalarında saptanmıştır. 2002 yılında A. Simmons tarafından kazı çalışmalarına başlanmıştır.		
Tabakalanma: Middle Cypro-PPNB		Tarihlendirme: MÖ 7500
Mimari: Dairesel planlı, içinde taş döşeli platformları olan yapılar. Farklı zamanlarda kullanıldığı belirlenen büyük çukurlar. Yapılarda kireç sıvalara, taş temelli bir yapıda nitelikli kireç taban uygulamasına rastlanmıştır. Bu yapı içerisinde oldukça büyük ve pişirme dair bir ize rastlanmayan bir ocak bulunmuştur. Konut yapılarından farklı olduğu düşünülen bu yapıların ritüel ile ilişkili oldukları düşünülmektedir.		
Çanak Çömlek: Bir çukurun içinde <i>vaiselle blanche</i> türü bir kap bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Dilgi ağırlıklı, <i>Byblos</i> uçları, naviform çekirdekler. Sürtmetaş: El taşları, öğütme taşları, taş kaplar, pikrolitten yapılmış tek bir tabak parçası, yassı baltalar. Figürin: Kireçtaşından figürinler. Diğer: Pikrolitten yapılmış bezemeli nesneler, takılar,		
Arkeobotani: <i>Triticum monococcum</i> , <i>Hordeum vulgare</i> , <i>Pistacia sp.</i> , <i>Pisum/Vicia sp.</i> , <i>Lolium sp.</i> , <i>Stipa sp.</i> , <i>Avena sp.</i>		Arkeozooloji: Sığır, ala geyik, domuz, koyun ve keçi, kedi, tilki.
Sosyal Yaşam: Bir çukurun içinde yeni doğan bebek gömütü bulunmuştur. Gömüt içerisinde <i>vaiselle blanche</i> türü bir kap ile beraber bir de taş kap bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Lucas vd., 2012: 121; Peltenburg vd., 2001; Simmons, 2003; 2012: 88-96.		

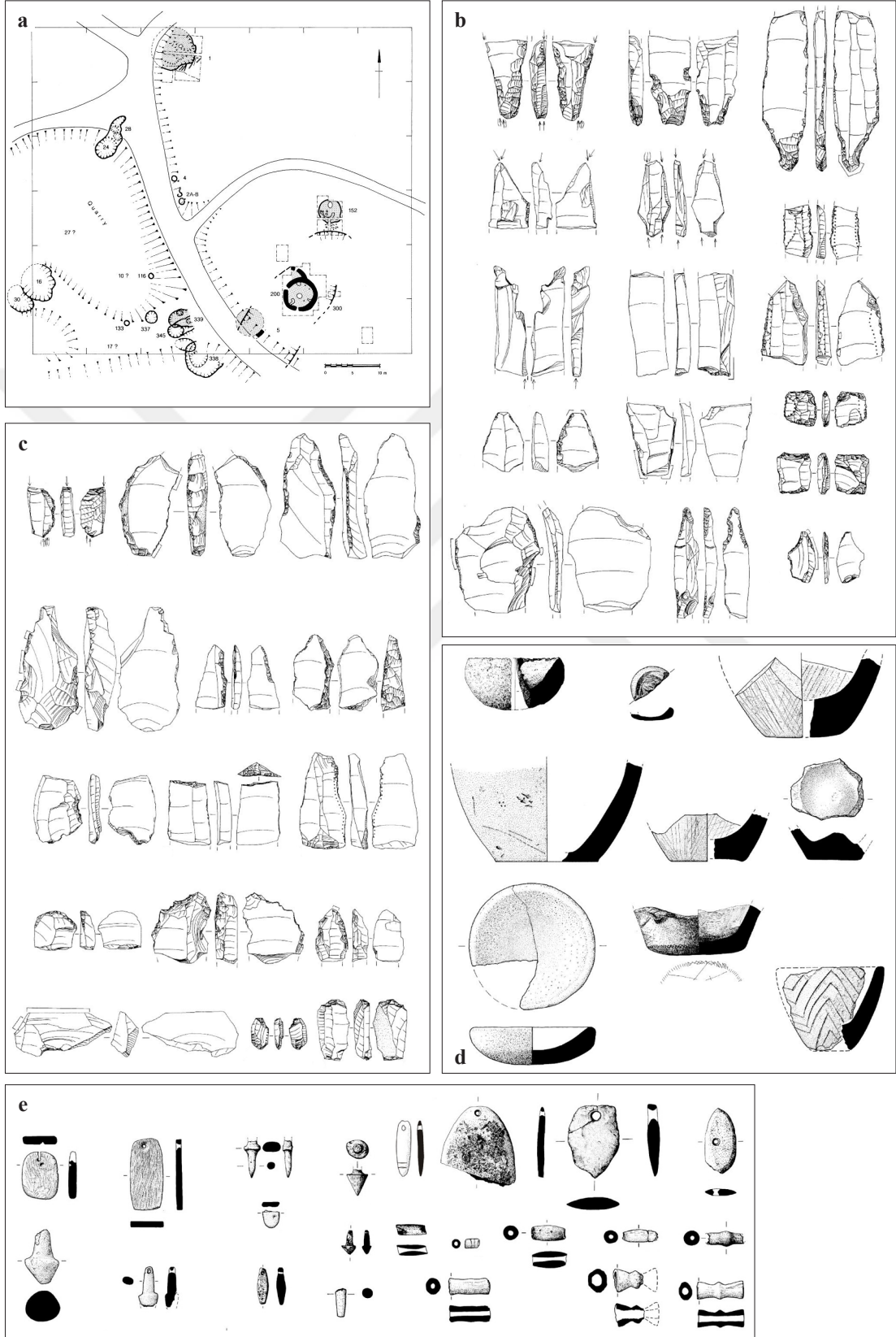
LEVHA 8

Levha 8: Ais Giorkis, **a:** Genel plan; **b-c:** Yapı platformu; **d:** Bebek iskeleti ile *vaiselle blanche* türü kapın bulunduğu çukur; **e-f:** Yontmataş aletler ve ok uçları; **g:** *Vaiselle blanche* türü kap; **h:** Pikrolitten yapılmış bezemeli nesneler; **i:** Kadın figürin parçası (Simmons, 2012: Fig. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11).

Kat. No: A7	Lev. No: 9	Yerleşme: KISSONERGA-MYLOUTHKIA
Bölge / Konum: Paphos; adanın batı kıyısında.		
Araştırma Tarihçesi: Hadjisavvas tarafından 1975 yılında tespit ediliyor, P. Croft 2001 yılında kurtarma kazısı yapmıştır.		
Tabakalanma: Period 1A Cypro-EPPNB Period 1B Cypro-LPPNB		Tarihlendirme:
Mimari: Kuyularla tanımlanmıştır. 10 m.yi bulan ve genellikle dik kenarlı açılmış bu kuyuların yanı sıra bir konut yapısı ve çukurlar açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Ağırlıklı çakmaktaşı, çok az obsidiyen. Sürtmataş: Taş kaplar, baltalar, öğütme taşları, ağız taşları Kemik End: Uçlar, iğne, olta, Takı: Deniz kabuklularından boncuklar, taş pendantlar,		
Arkeobotani: <i>Triticum monococcum</i> , <i>T. dicoc-</i> <i>cum</i> , <i>Hordeum sativum</i> , <i>Lens spp.</i> , <i>Linum sp.</i>		Arkeozooloji: Koyun, keçi, domuz, alage- yık, kedi ve tilki.
Sosyal Yaşam: Kuyulardan ikincil gömütler tanımlanmıştır.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Croft, 2003; Croft ve Peltenburg, 2003; Fox vd., 2003; Jackson, 2003: 39-40; McCartney ve Gratuze, 2003:30; Murray, 2003; Peltenburg, 2003: 84-85, 92-93.		

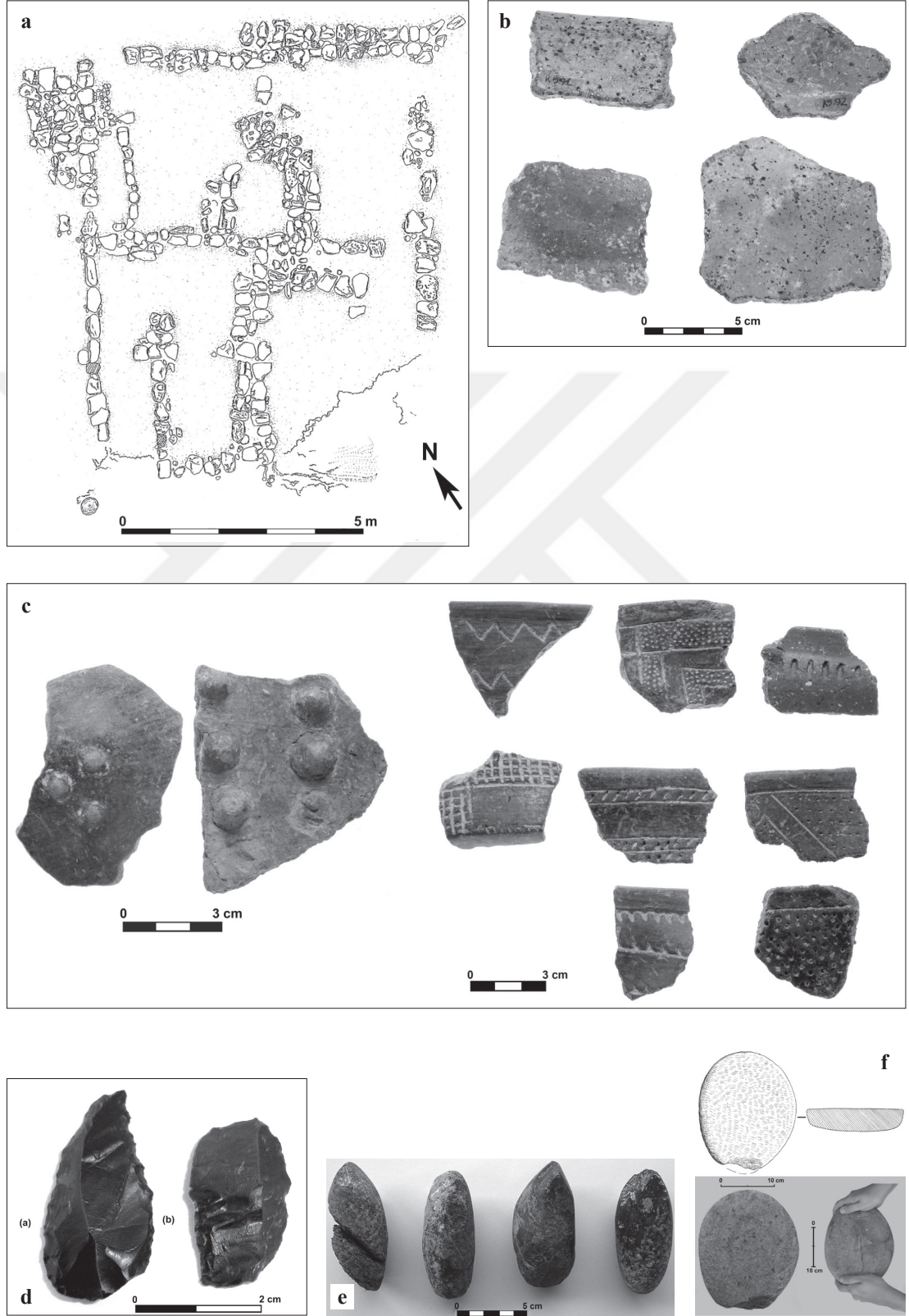
LEVHA 9

Levha 9: Kissonerga-Mylouthkia, **a:** Genel plan; **b-c:** Yontmataş aletler; **d:** Taş kaplar; **e:** Taş boncuk ve pendantlar (Peltenburg, 2003: Fig. 28, 44, 45, 69, 70).

Kat. No: A8	Lev. No: 10	Yerleşme: KATSAMBAS
Bölge / Konum: Girit, Heraklion, Kairatos Nehri batı kıyısı.		
Araştırma Tarihçesi: 1951-1963 S. Alexiou tarafından Geç Minos alanında yapılan çalışmalar sırasında neolitik dönem çanak çömlek parçaları bulunmuştur. 1953 yılında Milathianaki s alanında bulunan yoğun malzeme sonrası bu alanının yakınındaki kazılarda yoğunlaşmıştır. 2000lerde N. Galanidou tarafından tekrar çalışılmaya başlanmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik I ve II	Tarihlendirme:	
Mimari: 70 m2lik dörtgen planlı tek bir yapı. <i>but-and-ben</i> tipi (basit iki odalı) yapı kompleksleri. Yapıya ait iki oda da ahşap ve saz damlı. Duvarların genişliği yaklaşık 60-70 cm ve büyük düzensiz taşlardan yapılmış; aralarında kil ve kemik kalıntılarına rastlanmıştır. Düz yüzeyli taşlar bitime yerleştirilmiş. İkinci odanın tabanı beyazımsı renkli kille sıvanmıştır. Yapının girişi güneyden, anakaya işlenerek biçimlendirilmiş ve içerideki alanların birbirlerine bağlantıları belirli açıklıklarla sağlanmış.		
Çanak Çömlek: İN I %87, İN II %13 oranında. Genel olarak Knossos geleneği ile benzer ama yerel farklılıklar görülüyor. Makroskopik incelemelere göre yerel yapım. Kaba mallar en yoğun grubu oluşturuyor. Düşük ısıda pişirilmiş, alacalı mallar; iç yüzey genelde dış yüzeye göre daha koyu. Yapım tekniklerine dair izler takip edilebiliyor. Kırmızımsı ve kahverengi yüzeylilerde kalitesi değişken açıklama, kalın kırmızı/kahve astar uygulaması tanımlanmıştır. Kaba mallarda; derin açık biçimler ve yatay şerit kuplar yaygın. Dipler düz, ağzın altında kabartma nokta bezemeli örnekler de bulunmuştur. Özenli malların bir kısmının Knossos'dan ithal olduğu düşünülmekte. Bu mal grubunda kaselerden yaygın biçim ve hepsi koyu açık. Bazı kaselerin ağız altında Knossos'ta da olduğu gibi, pişirim sonrası açılmış delikler görülmüştür.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Çok az sayıda buluntu var. Sürtmetaş: Öğütme taşları, havan elleri, topuz başları, iki-üç tane değirmen taşı		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: İN I Knossos ile benzer çanak çömlek. Farklılıklar Katsambas da kaba mallar daha yoğun, Knossos da yaygın olmayan yüzey işlemleri Katsambas da çeşitli ve yaygın. Özenli mallar Knossos ile çok daha benzer.		
Kaynakça: Galanidou ve Manteli, 2008.		

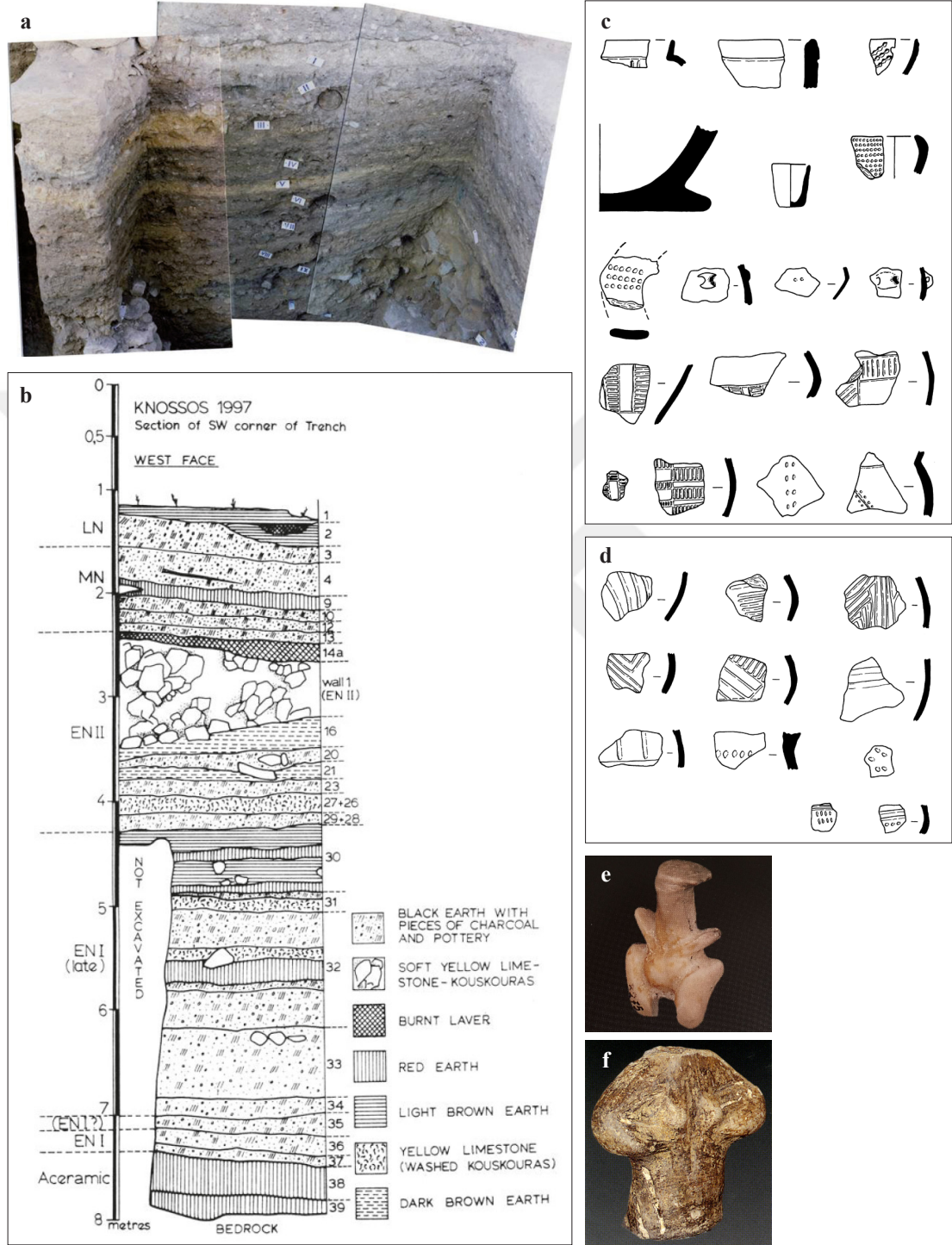
LEVHA 10

Levha 10: Katsambas, **a:** Neolitik yapı planı; **b-c:** İlk Neolitik beyaz astarlı (b), kabartma ve çizgi bezemeli (c) mallar; **d:** Ev içinde bulunan yontmataş buluntular; **e:** Yassı baltalar; **f:** Sürtmetaş buluntular (Galanidou ve Manteli, 2008: Fig. 10.1, 10.3, 10.4, 10.5, 10.6, 10.7, 10.8).

Kat. No: A9	Lev. No: 11	Yerleşme: KNOSSOS
Bölge / Konum: Girit, Heraklion, Kairatos Vadisi, yerleşme çevresi 300m den düşük tepeliklerle çevrili. Kuzey kıyıya yaklaşık 5.2 km. mesafede.		
Araştırma Tarihçesi: 1921 yılında Central Court alanında A. Evans tarafından kazılıyor. J.D. Evans 1957-1960 ve 1969-1970 yıllarında kazıları devam ettiriyor. 1997 yılında ise N. Efstratiou tarafından kazılıyor.		
Tabakalanma: Akeramik: Tab. 39-38 = Evans X İlk Neo I: Tab. 37-30 = Evans IX-V İlk Neo II: Tab. 29-14		Tarihlendirme:
Mimari: İlk Neo II: taş duvarlar, kerpiç olasılıkla pise kullanımı, <i>kouskouras</i> tabakasının içine açılmış ocaklar, daha alt tabakalarda taşla döşeli ocaklar. Alt tabakalarda ovalimsi taş temel üzeri olası pise kütsel duvar. Olası kil tabanlar. İlk Neo. I: dal izli kerpiç döküntüleri, ocaklar ve çukurlar dışında tanımlı bir mimari unsur yok. Tabakanın sonlarına doğru taş döküntüleri tanımlanmış. Akeramik: yanmamış kerpiç döküntüleri dışında mimari hiçbir iz yok.		
Çanak Çömlek: En yaygın mal grubu kireçtaşı katkılı mallar. Genel olarak kaba mallar tanımlanmıştır ancak özenli mallar da bulunmuştur. Kaba mallar yuvarlatılmış dipli ve kabaca sıvazlanmıştır; özenli mallar genellikle düz dipli ve ağızlıdır. Yaygın biçimler daralan ağızlı çömlekler, derin çanaklar ve "S" profil çanaklardır.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: AN: Çok tanımlı değil, yonga ağırlıklı gibi. Melos obsidiyeni. İlk Neolitik tabakalarda ithal olduğu düşünülen baskı tekniği ile yapılmış iki büyük dilgi bulunmuştur.		
Arkeobotani: <i>Akeramik:</i> Einkorn (<i>T.monococum</i>), iki sıralı ve altı sıralı arpa, (<i>Hordeumdistichum</i> , <i>H. vulgare</i>), (<i>H.vulgarevar.nudum</i>), mercimek (<i>Lens sp.</i>), badem (<i>Prunusamygladus</i>), fig (<i>Ficuscarica</i>). İNI: (<i>T.turgidum L./aestivum L.</i>), einkorn (<i>T.monococum</i>), iki sıralı ve altı sıralı arpa, (<i>Hordeumdistichum</i> , <i>H. vulgare</i>), bezelye (<i>Pisum sp.</i>), bakla (<i>Viciafaba</i>), keten (<i>Linumusatissimum</i>) (keten yağ için kullanılmış olabilir) İN II: badem, fig, üzüm.		Arkeozooloji: İN I: yabancı hayvan kalıntısı yok, tümü evcil.
Sosyal Yaşam: Evans ve Efstratiou'nun ortak düşüncesi bulunan duvarların her tabakada kuzey-güney yönlü olması devamlılık gösteren bir yerleşme olduğu.		
Genel Ek: Burada bulunan <i>triticum aestivum</i> Teselya'da bulunmamıştır. Girit İlk Neolitik yontmataş end. de kıta Yunanistan ile farklılık gösterir ve Kıbrıs'ın <i>Akeramik Blade</i> Neolitik sürecinin geç evresi ile benzer nitelikte.		
Kaynakça: Dimitriadis, 2013; Efstratiou vd., 2013a; Efstratiou vd., 2013b; Efstratiou vd., 2013c; Facorellis ve Maniatis, 2013; Fumanal-Garcia, 2013; Kaczanowska ve Kozlowski, 2012: 19; Perles, 2001; Perles, vd. 2013; Sarpaki, 2009; 2012; 2013; Tomkins 2007: 182.		

LEVHA 11

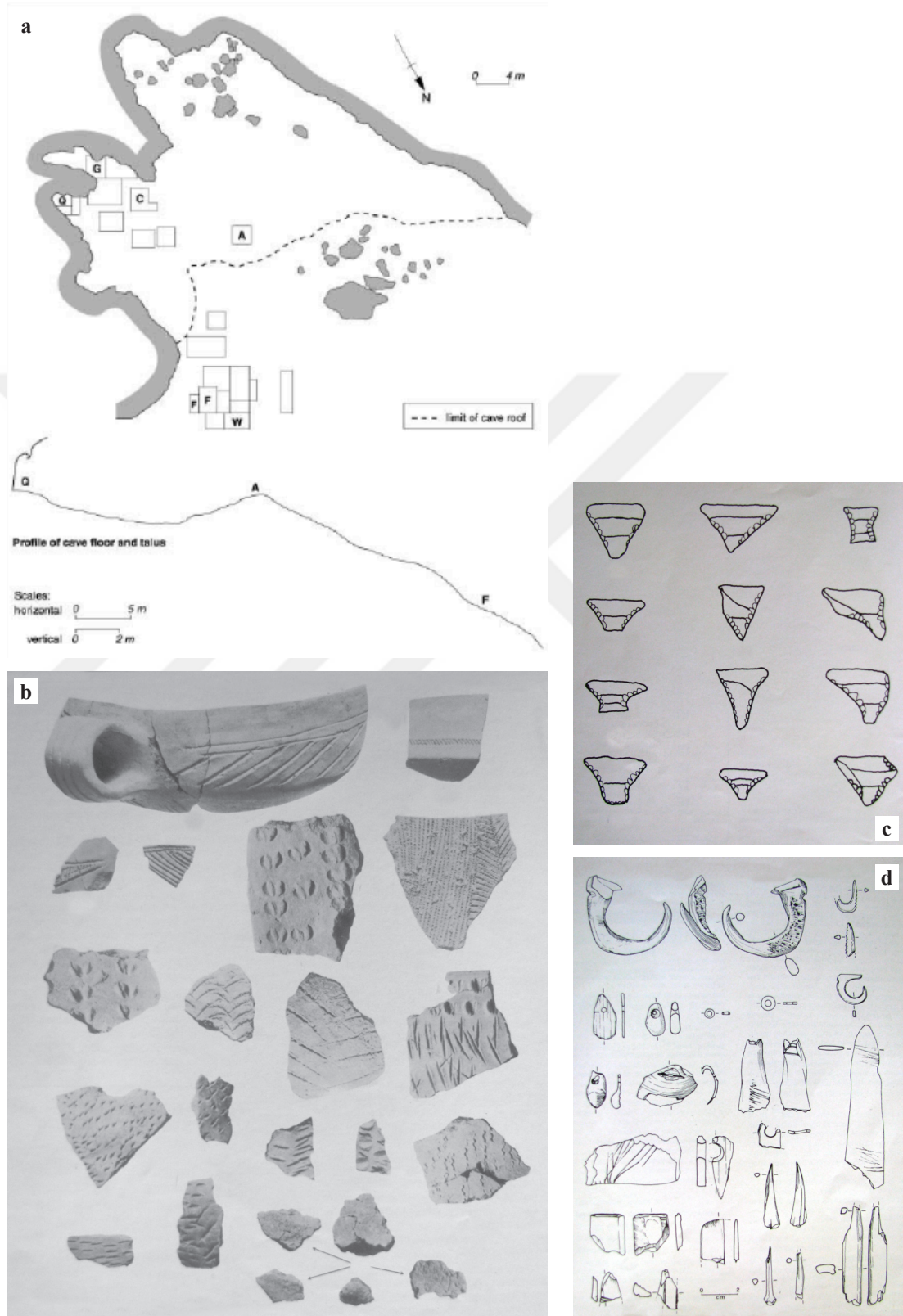

Levha 11: Knossos, **a:** Neolitik höyükteki arkeolojik tabakaların kesiti (Efstratiou, 2014: Fig. 13); **b:** Kesit çizimi (Efstratiou, 2014: Fig. 14); **c-d:** Neolitik mallar (Manteli ve Evelyn, 1995: Fig. 4, 5); **e-f:** Figürinler (Kat. no. 248, 246).

Kat. No: A11	Lev. No:	Yerleşme: PIANO VENTO
Bölge / Konum: Sicilya, Agrigento'nun 15 km doğusunda.		
Araştırma Tarihçesi: 1981-1985 yılları arasında G. Castellana tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Erken evre için şüpheli olan oval planlı klübeler.		
Çanak Çömlek: Pre-stentinello evresi, çizi bezemeli ve baskı bezemeli mallar.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Leighton, 1996; 1999: 71; Tusa,1999: 203-205.		

Kat. No: A12	Lev. No: 12	Yerleşme: GROTTA DELL'UZZO MAĞARASI
Bölge / Konum: Sicilya, adanın kuzeybatısı dağlık kesiminde. Palermo ve Trapani arasında, San Vito Campo doğu yakasında. 45 m yüksekliğinde, 50 m genişliğinde. Günümüzde denizden yüksekliği 65 m. MÖ 8500'lerdeki deniz seviyesi yaklaşık 40 m aşağıda.		
Araştırma Tarihçesi: 1975-1983 yılları arasında S.Tusave M. Piperno tarafından kazılıyor.		
Tabakalanma: Mezolitik-Neolitik Geçiş İlk Neo. Tabaka 10-6		Tarihlendirme: MÖ 6200 MÖ 6000
Mimari: F Açması <i>Cuts</i> 11-6 mağara ağzında taş duvar kalıntısı.		
Çanak Çömlek: Arkaik kaba çanak çömlek <i>CUT 15</i> de, Pre-Stentinello <i>CUT 12</i> de. F Açması <i>Cuts 13-12</i> : Pre-Stentinello görülmeye başlanır. F Açması <i>Cuts 11-6</i> Stentinello Özenli mallar baskın. Bezeme çok çeşitli; karmaşık çizi bezemeler, baskı bezeme çeşitleri ve <i>cardial</i> . Karınlı çömlekler ve boyunlu kaplar yaygın biçimler.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Lipari obsidiyeni. Geometrik mikrolitler.		
Arkeobotani: Einkorn, emmer <i>triticum</i> , <i>Hordeum</i> , <i>Lens culinaris</i> , <i>Vicia faba</i> , yabani: meşe palamudu ve üzüm.		Arkeozooloji: Neolitik ile denizle olan ilişki artıyor; üç çeşit balina avlandığı tespit edilmiş. Avcı toplayıcılık yoğun olarak devam ediyor. Sığır, koyun, keçi ve domuz bulunmuştur.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: <i>Impresso</i> 12. Tabakada ortaya çıkıyor ama 15. Tabakada çok küçük, kötü pişmiş yalın parçalar bulunmuş. Bunlar 7.binden öncesine tarihleniyor. Bu da Teselya'dan önce bir tarih. Kuzey Afrika <i>Capsian</i> kültürü ile ilişkili olabilir. <i>Cut 14</i> deki yontmataş topluluğunda görülen baskı teknolojisi <i>Son Capsian</i> ile paralel.		
Kaynakça: Collina, 2009; Iovino vd., 2008; Leighton, 1999: 57-59; Mannino vd.,2007: 117-121, 130;Whittle, 1996: 19, 21;Tusa, 1999: 145, 161-166;Pessina ve Tiné, 2008:80.		

LEVHA 12

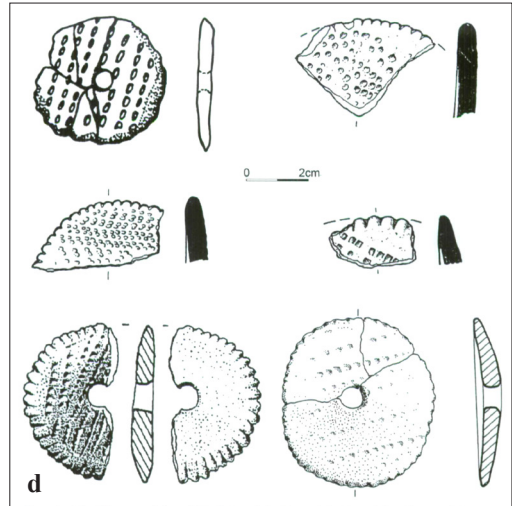
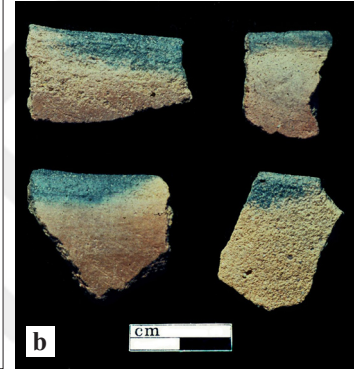
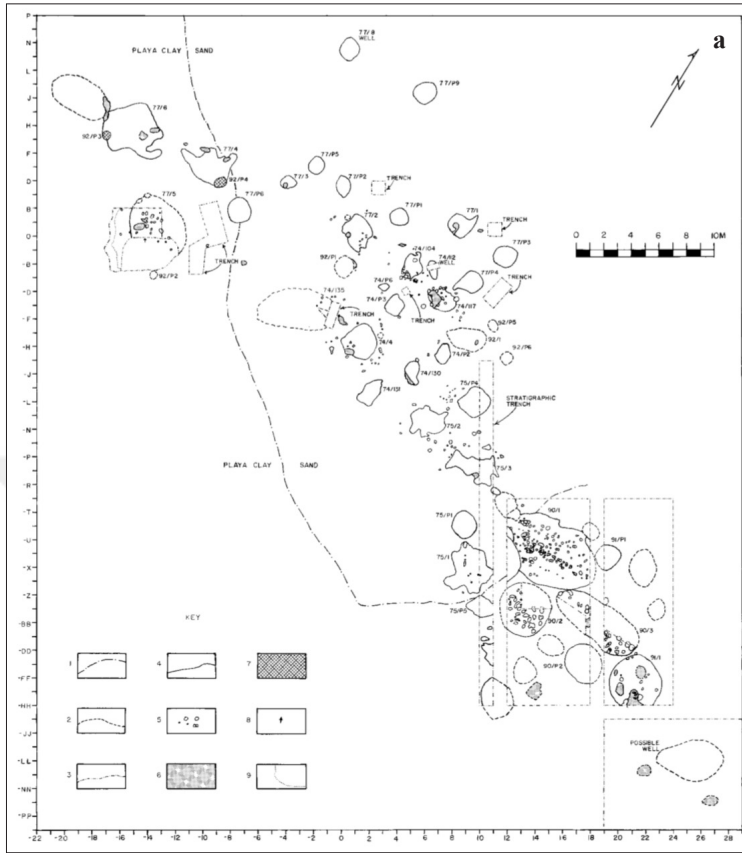
Levha 12: Grotta dell'Uzzo Mağarası, **a:** Mağaranın genel planı (Mannino vd., 2007: Fig. 2); **b:** İlk Neolitik bezemeli mallar (Piperno, 1980: Fig. 11); **c:** Geometrikler (Piperno, 1980: Fig. 10); **d:** Kemik buluntular (Piperno, 1980: Fig. 12).

Kat. No: A14	Lev. No:	Yerleşme: FİLİESTRU MAĞARASI
Bölge / Konum: Sardinya Adası'nın kuzeyinde, Mara, Bonu Ighinu Vadisi içinde.		
Araştırma Tarihçesi: 70'lerde R. Loria tarafından çalışılıyor. D. Trump 1979-80 yıllarında kazı çalışmalarını sürdürüyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik: Cardial I	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: <i>Cardium</i> bezemeli mallar. Gri, kahverengi-kırmızımsı yüzey renkli çanaklar üzerinde üçgen bantlar halinde yapılmış bezemeler ile birlikte şevronlar, baskı noktalı ve çizi bezemeli örnekler tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Obsidyen uçlar.		
Arkeobotani: Emmer, einkorn ve bezelye.	Arkeozooloji: Koyun, keçi ve domuz.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Bakels,2002; Vigne, 1999.		

Kat. No: A16	Lev. No:	Yerleşme: RENAGHJU
Bölge / Konum: Korsika'da güneybatı kıyıya yakın. Cauria platosunda.		
Araştırma Tarihçesi: 1975 Liégeois tarafından kazı çalışması yapılıyor. 1995 -2000 arası ve 2006 yıllarında D'Anna tarafından çalışılıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik Renaghju phase 1	Tarihlendirme: MÖ 5726–5622	
Mimari: Kerpiç ve taş mimari, yapı içlerinde ve çevresinde ocaklar.		
Çanak Çömlek: Genel olarak basit biçimler tanımlanmıştır; konik biçimli kaseler ve tepsi biçimliler ve boyunsuz çömlekler yaygındır. Baskı bezeme tüm çanak çömlek grubunda %5 oranındadır. <i>Cardium</i> bezemeli olan bu parçalarda dikey ve yatay balık kılıcı motifleri, bantlar, içleri doldurulmuş üçgenler tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: %15 oranında obsidiyen buluntu Sardinya kökenlidir 30% oranında kuvars. Dilgi ve dilgicikler.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Tyrrhenian Cardial Early Neolithic kültürü		
Kaynakça: Bressy vd., 2008: 239;D'Anna vd.,2001; Le Bourdonnec vd.,2014.		

Kat. No: B3	Lev. No: 13	Yerleşme: NABTA PLAYA-BİR KISEIBA
Bölge / Konum: Güney Mısır, Nil Vadisi'nin 100 km batısında, eski göl dolgusu kıyıları.		
Araştırma Tarihçesi: 60lardan bu yana devam eden araştırmalarla altı yerleşme saptanıp çalışılmıştır. E-75-9, E-77-7, E-79-8, E-80-4, E-91-3, E-06-1		
Tabakalanma: İlk Neo: <i>El-Nabta</i> kültürü		Tarihlendirme: MÖ 7335-5985
Mimari: Oval planlı mimari, çukur tabanlı kulübeler. Yapı içi unsurları: ocaklar ve çukurlar. Yapı dışında depolama çukurları ve kuyular.		
Çanak Çömlek: Genel olarak grimsi dış yüzey renkli, basit biçimli çanakların hakim olduğu mallar. En yaygın bezeme basit baskı bezekler, <i>rocker</i> olarak tanımlanan örnekler de yaygındır. <i>Herringbone incised</i> (balıksırtı) bezemeli kaba mallar da tanımlanmıştır. Kenarları tırtıklı, ortası delik kil disklerin çanak kırıklarının biçimlendirilmesiyle yapıldığı ve bezeme için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Paleolitik gelenekli bir endüstri. Sürtmataş: Öğütme taşları.		
Arkeobotani: Altı sıralı buğday ve yabani olup olmadığı kesin olmayan <i>sorghum bi-color</i> .		Arkeozooloji: Nabta Playa ve Bir Kiseiba yaklaşık MÖ 8000'de yabani sığır yaygın ve evcil tür de en erken burada tanımlanmıştır. Yaygın av hayvanları tavşan ve ceylan. MÖ 6. binde koyun ve keçi görülmeye başlanıyor.
Sosyal Yaşam: Bu bölgede Son Neolitik ile yaygınlaşan tümülüs şeklindeki kurban-kült alanlarının bir örneği İlk Neolitik tabakada tanımlanmıştır.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Bellwood, 2005:104; Bobrowski vd., 2012; Jordeczka vd., 2011: 101, 104, 107; Stock ve Gifford-Gonzalez, 2013: 54-56; Wasylukowa vd., 1993: 154, 157-156,163; Wendorf, 1984:198.		

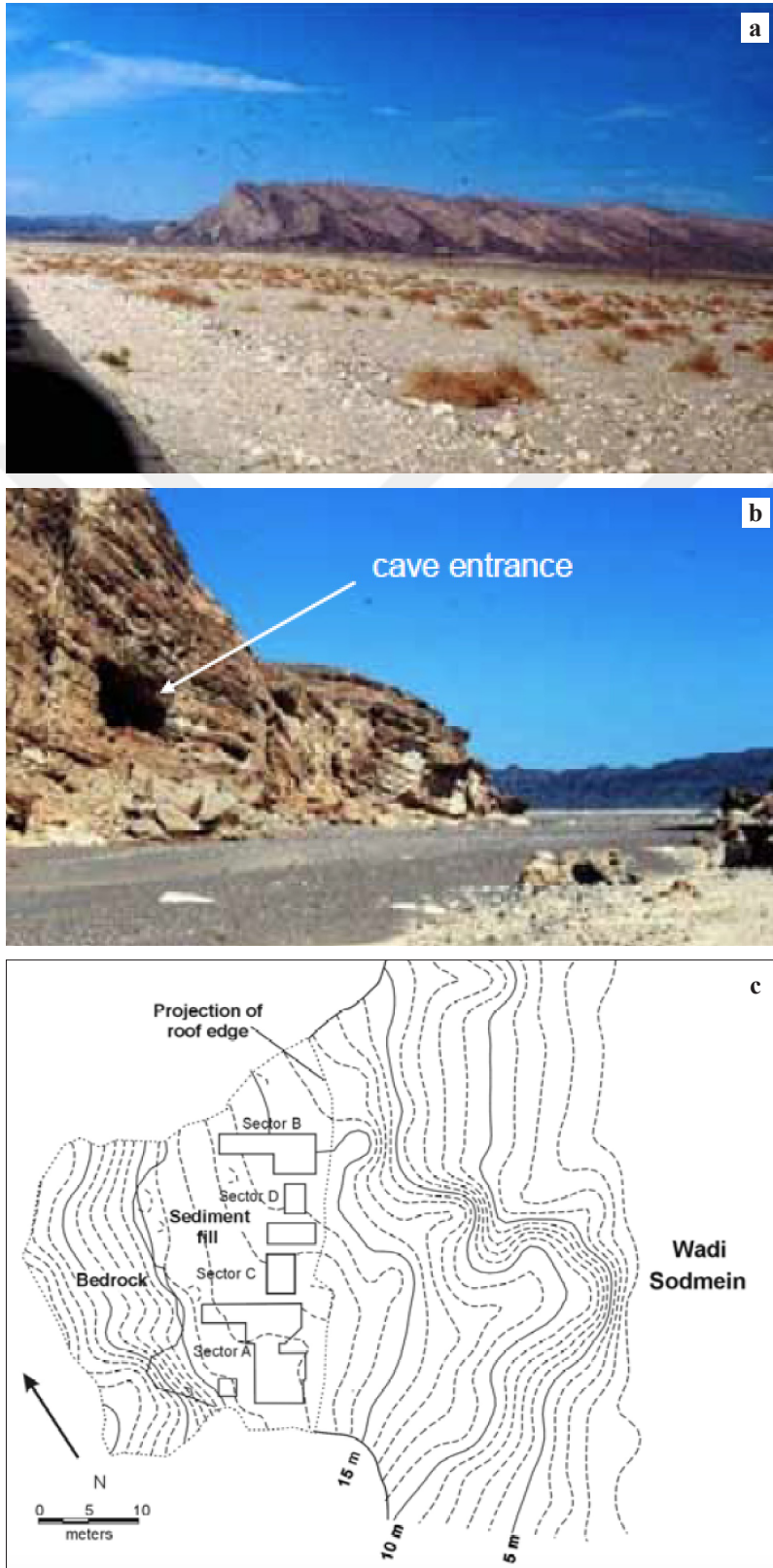
LEVHA 13

Levha 13: Nabta Playa - Bir Kiseiba, **a:** Genel plan (Wendorf ve Schild, 1998: Fig. 2); **b:** İlk Neolitik mallar (Nelson ve Khalifa, 2010: Fig. 4); **c:** Baskı bezemeli mallar (Jordeczka vd., 2011: Fig. 7); **d:** Bezemeli, ortası delik kil diskler (Jordeczka vd., 2011: Fig. 10).

Kat. No: B4	Lev. No: 14	Yerleşme: SODMEIN MAĞARASI
Bölge / Konum: Kızıldeniz kıyısındaki Quseir'in 40 km kuzeydoğusunda, Kızıl Deniz Dağları Sodmein Vadisi içinde.		
Araştırma Tarihçesi: P. M. Vermeersch tarafından 90'larda bulunuyor ve çalışmalara başlanıyor.		
Tabakalanma: Mezolitik İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 5488–5073	
Mimari: Mimari olarak sadece ocaklar bulunmuştur.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil olarak sadece keçi tanımlanmıştır. Gazel yoğun olarak avlanan hayvanlardandır. Balıkçılığa dair çok az bulgu vardır.	
Sosyal Yaşam: Kısa süreli konaklama için kullanıldığı düşünülmektedir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Linseele vd., 2010: 818-820; Linseele vd., 2014: 14.		

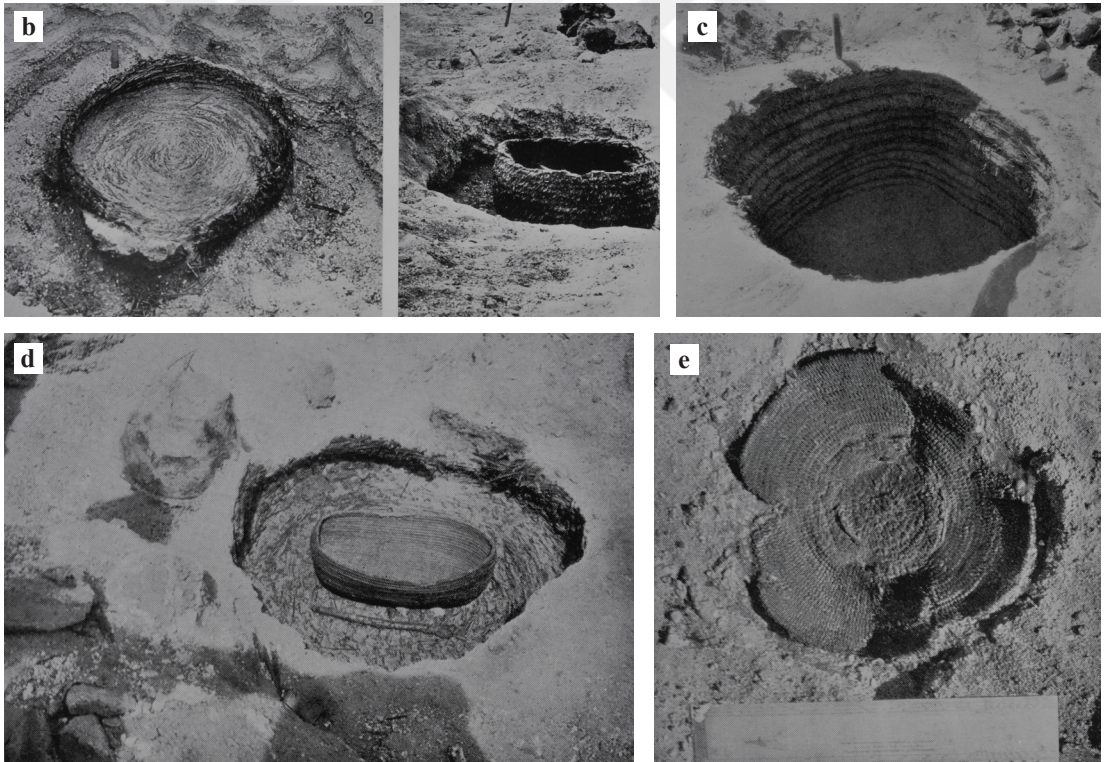
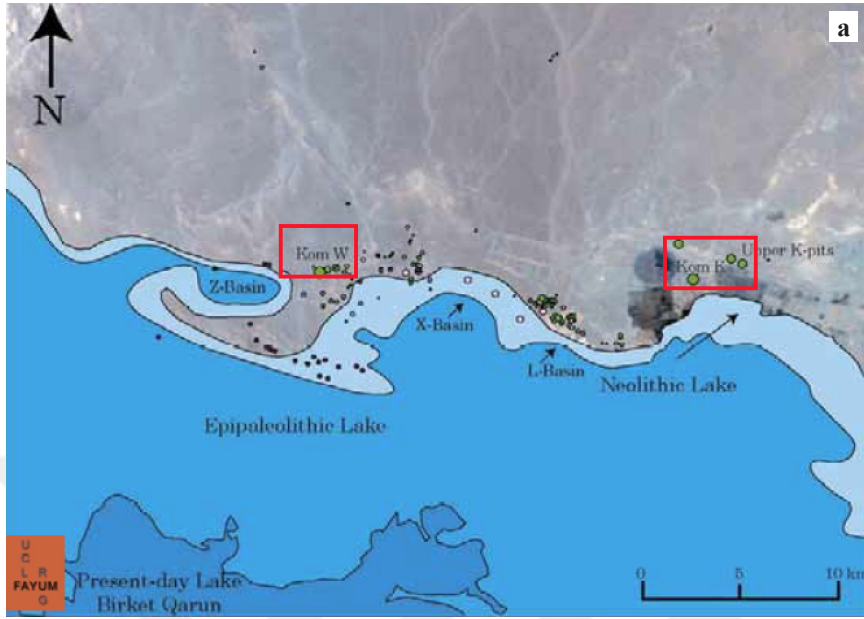
LEVHA 14

Levha 14: Sodmein Mağarası, **a:** Sodmein Vadisi; **b:** Mağaranın girişi; **c:** Genel plan (<https://static1.squarespace.com/static/5bd0e66f8d97400eb0099556/t/5bdce8994ae237553c6cb604/1541204131813/SAFA2008Linseele.pdf>).

Kat. No: B5	Lev. No: 15-16	Yerleşme: FAYUM KOM K, KOM W, UPPER K PİTS
Bölge / Konum: Mısır, Nil Vadisi'nin 60 km batısında, Qarun Gölü kuzeydoğusu.		
Araştırma Tarihçesi: 1920'lerde Caton-Thomson tarafından kazılıyor. 2006 yılına kadar farklı ekiplerce çalışmalar devam ediyor.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
Epipaleolitik	MÖ 7100-6000	
Neolitik	MÖ 5000-4000	
Mimari: Sepetler, hasır örgü depolama birimleri, 200'den fazla ateş çukuru/ocak dışında tanımlı yapı kalıntısı bulunmamıştır. Derin depolama çukurları yaklaşık 200-300 kg ürün kapasitesine sahiptir.		
Çanak Çömlek: Bitkisel katkılı ve bezemesizdir. 4 farklı mal grubu içeren bu çanak çömlerler, kırmızı açık, siyah açık, açık, astarlı ve kaba mallar olarak ayrılmaktadırlar. Biçimler; küçük kap ve kaselerin yanı sıra kaideli kaplar ve dikdörtgen tabakların bulunduğu bir çeşitliliği yansıtır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Hammadde çakmaktaşı. yonga teknolojisi ağırlıkta. İki yüzeyliler, uçlar, dilgicikler, orak bıçakları yaygın. Levant PN etkili ok uçları 7.binin ortalarında görülmeye başlıyor.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları.		
Kemik Alet: Genel olarak balıkçılık ile ilgili aletler tanımlanmıştır. İğneler ve bızlar da yoğun olarak bulunmuştur.		
Takı: Deniz kabuklularından boncuklar, pendantlar.		
Arkeobotani: Buğday, arpa <i>Triticum turgidumssp. dicoccon</i> , <i>Hordeum vulgare</i> .	Arkeozooloji: Koyun ve keçi daha yoğun olarak, sığır ise daha az oranda tanımlanmıştır. Domuz ve köpek de bulunmuştur. Kom W yerleşmesindeki ocakların içindeki kaplardan balık kemiği bulunmuştur. Epipaleolitik gelenekli göl balıkçılığının devam ettiği anlaşılmaktadır.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Mevsimsel yerleşim alanı olduğu düşünülmektedir.		
Kaynakça: Bellwood, 2005: 102; Cappers ve Neef, 2012: 406; Linseele vd., 2014: 2, 9, 11; Shirai, 2010; 2016: 25; Wendorf vd., 1980: 310; Wetterstrom, 1993: 205, 209; Wodzińska, 2009: 25-35.		

LEVHA 15

Levha 15: Fayum Kom K, Kom W, Upper K Pits, **a:** Kom K ve Kom W'nin yerini gösteren harita (<https://static1.squarespace.com/static/5bd0e66f8d97400eb0099556/t/5bdce8994ae237553c6cb604/1541204131813/SAFA2008Linseele.pdf>); **b-e:** *In situ* durumdaki hasır sepetler (Caton-Thompson ve Gardner, 1934).

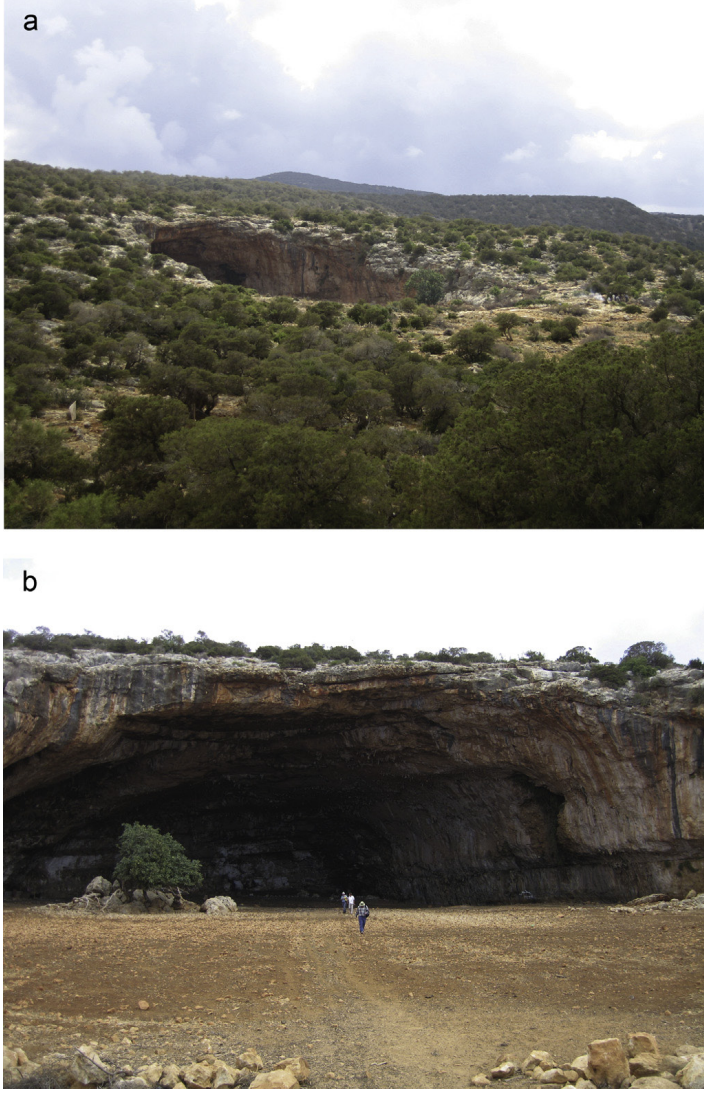
LEVHA 16

Levha 16: Fayum Kom K, Kom W, Upper K Pits, çanak çömlek, sürtmetaş, yontmataş ve kemik buluntular (Caton-Thompson ve Gardner, 1934).

Kat. No: B6	Lev. No: 17	Yerleşme: HAUA FTEAH MAĞARASI
Bölge / Konum: Kuzeydoğu Libya, Bingazi'nin 200 km doğusunda, Jebel Akhdar Dağları eteğinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1950lerde C. Mc Burney tarafından kazılıyor. 2007 yılında G. Barker tarafından yeni dönem kazılarına başlanıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik Tabaka F (VIII-VI) <i>'Neolithic of Libyco-Capsian tradition'</i>		Tarihlendirme: MÖ 5800-3800
Mimari:		
Çanak Çömlek: Basit biçimli baskı bezemeli çanak çömlek. <i>Capsian</i> geleneğini yansıtan konik biçimler Neolitik süreçte ortadan kayboluyor ve yerine küresel gövdeli çanaklar geliyor. Batı Nil Merimde ile benzer özellikte biçimler.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Ağırlıklı olarak <i>Capsian</i> gelenekli mikrolit end. deliciler, dilgiler ve kalemler tanımlanmıştır. Baskı tekniği ile yapılmış ok uçları, kazıyıcılar Fayum Neolitik buluntuları ile benzer. Takı: Deniz kabuklularından boncuklar, boyalı çakıl taşları. Diğer: Devekuşu yumurtası.		
Arkeobotani: Bitkilerin kültüre alındığına dair kesin bir veri yok. <i>Hordeum vulgare</i> ait az oranda veri tanımlanmış.		Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Barker vd.,2008; Barker vd., 2009;Barker vd., 2010; Douka vd., 2014: 41, 54, 60; Lucarini, 2013: 158, 160.		

LEVHA 17

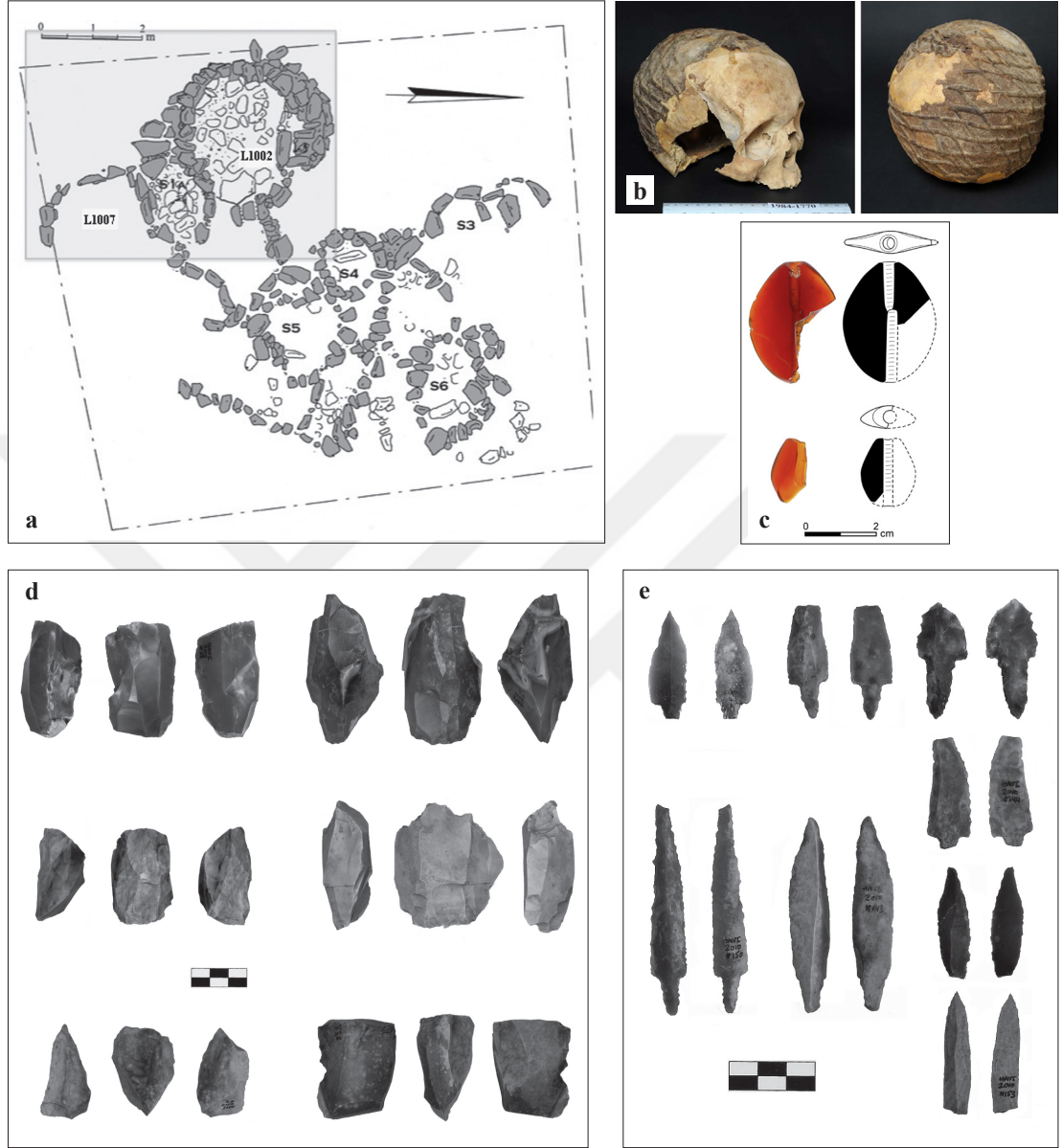

Levha 17: Haua Fteah Mağarası, dıştan görünümü (Douka, 2014: Fig. 2a-b).

Kat. No: B7	Lev. No:	Yerleşme: MERIMDE
Bölge / Konum: Kahire'nin 45 km kuzeybatısında.		
Araştırma Tarihçesi: 1929-37 yılları arası H. Junker tarafından kazılıyor.1977 yılında J.Eiwanger tarafından ikinci dönem kazıları yapılıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Yuvarlak planlı, kerpiç mimari. Aynı biçimde tanımlanmış depolama birimleri de mevcut. Yapı içi ve dışı çukurlar ile ocaklar bulunmuştur. Daha geç evresinde ise çukur tabanlı yapılar da tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek: Bitkisel katkılı kaba çanak çömlek en erken mal grubudur. Genel olarak bezeme çeşitli değildir, <i>herringbone-incised (balıksırtı)</i> bezeme tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Yonga end. yaygın. Helvan uçları.		
Figürin: Az sayıda kil figürin.		
Diğer: Kil kaşıklar.		
Arkeobotani: Arpa ve buğday. <i>Triticum turgidum ssp dicoccon</i> , <i>Triticum aestivum/durum</i> , <i>Hordeum vulgare ssp Vulgare</i> .	Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi yoğun, domuz ve sığır daha az oranda. Çok sayıda balık kalıntısına da rastlanmıştır.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Fayum ile eşzamalı ancak burası kalıcı yerleşim niteliğinde.		
Kaynakça: Bellwood,2005: 102; Hikade, 2010: 6; Kantor, 1992;Wodzińska, 2009:37-61.		

Kat. No: B9	Lev. No: 18	Yerleşme: NAHAL HEMAR MAĞARASI
Bölge / Konum: İsrail, Arad'ın 11 km güneyinde, Ölüdeniz Havzası içinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1983 yılında O. Bar-Yosef ve D. Alon tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: MPPNB : Tab. 2-3		Tarihlendirme:
Mimari: Ocaklar ve yapılarla ilişkili killi, kireçtaşı karışık dolgular.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Nahal Hemar tipi çakmaktaşı bıçaklar, orak bıçakları.		
Kemik Alet: Spatüller.		
Figürinler: Taş masklar, küçük hayvan figürinleri		
Takı: Çeşitli taşlardan, deniz kabuklarından boncuklar; ayrıca ahşap boncukların da olduğu belirlenmiştir.		
Diğer: Bitumen kullanımından kaynaklı olarak izlerine rastlanabilen sepet, hasır, ahşap ve kumaş niteliğindeki buluntular tanımlanmıştır.		
Arkeobotani: Örülmüş keten parçası		Arkeozooloji:
önemli bulgulardan biridir.		
Sosyal Yaşam: Sıvalı kafatasları, taş masklar. Ata kültü olarak yorumlanmıştır.		
Genel Ek: Gündelik yaşama dair bulgu olmaması dönemlik olarak kullanıldığını düşündürmüştür. Mevsimsel depolama alanı olabileceği gibi Kfar gibi ölüler alanı olarak da düşünü- lüyor.		
Kaynakça: Bar-Yosef, 2003:74, 76, 83;Bar-Yosef vd., 1993; Bar-Yosef ve Alon, 1988: 19-20.		

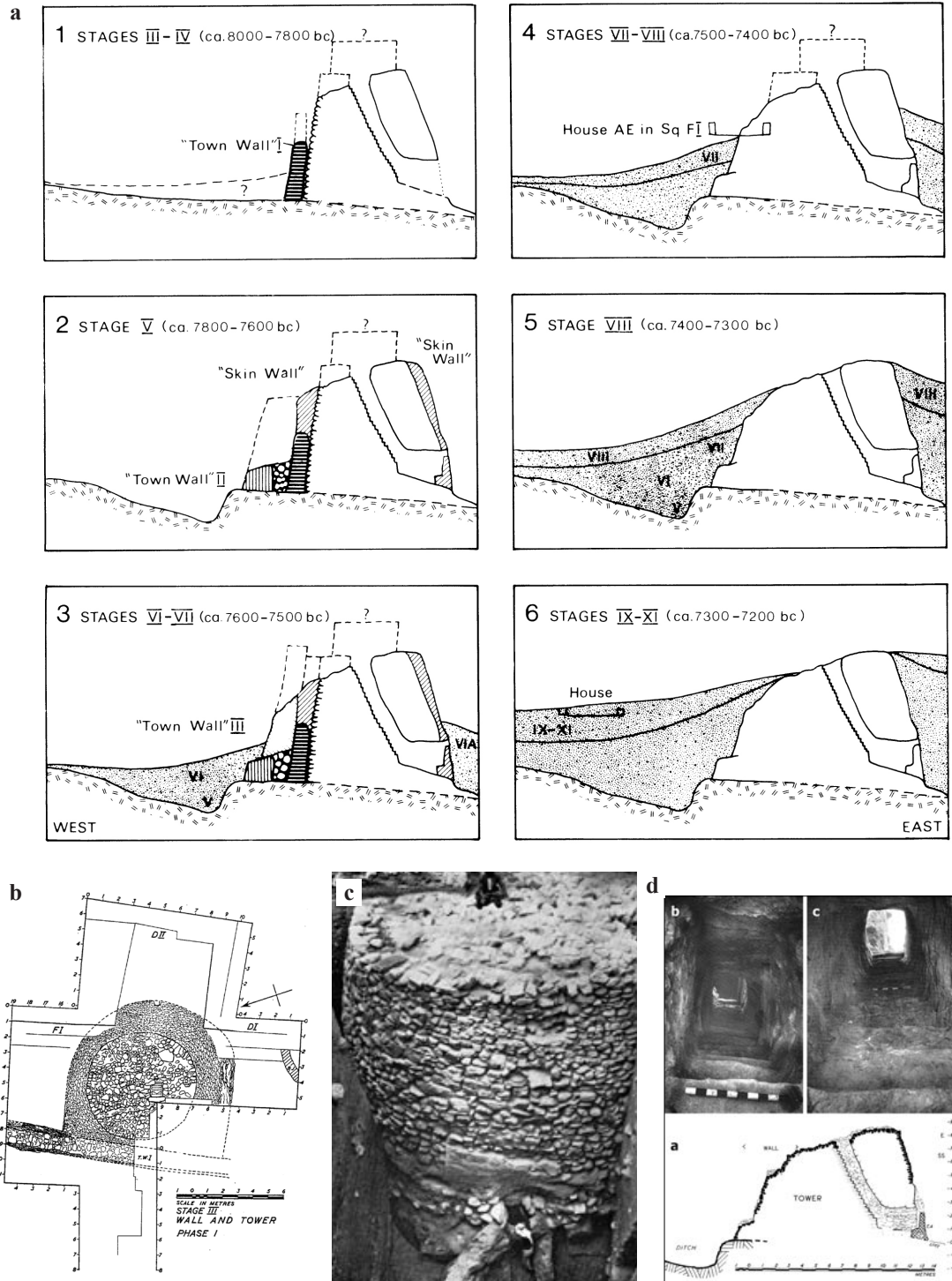
LEVHA 18

Levha 18: Nahal Hemar Mağarası, **a:** Mimari plan (Birkenfeld ve Goring-Morris, 2013: Fig. 3); **b:** Sıvalı kafatası (Solazzo vd., 2016: Fig. 1b); **c:** Taş boncuk (Groman-Yaroslavski ve Bar-Yosef Mayer, 2015: Fig. 2); **d-e:** Yontmataş buluntular (Birkenfeld ve Goring-Morris, 2013: Fig. 5, 6).

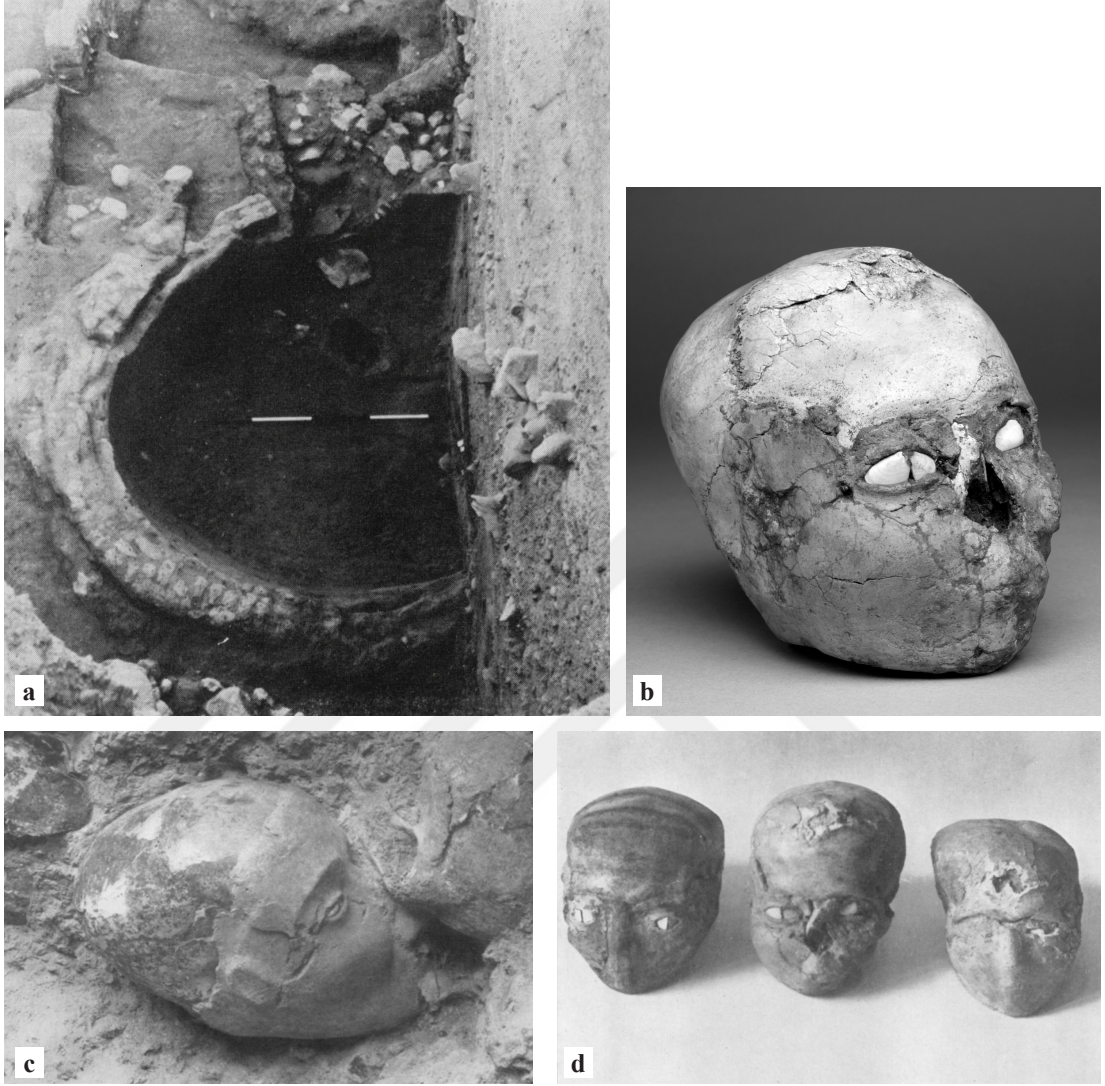
Kat. No: B10	Lev. No: 19-20	Yerleşme: JERICO / TELL ES-SULTAN
Bölge / Konum: Filistin, Ürdün Nehri'nin batı yakasında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1930-1936 arası J. Garstang tarafından; 1952-58 arası K. Kenyon tarafından kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: PPNA, PPNB PN A (Kenyon)-Jericho IX(Garstang) PN B (Kenyon)-Jericho VIII (Garstang)		Tarihlendirme:
Mimari: <i>PPNB</i> dörtgen planlı, bölmeli yapılar. Kireç sıvalı tabanlarının genellikle çok nitelikli ve boyalı olduğu söylenebilir. Kulenin devamlılığı görülmesi de yerleşim duvarı bu evrede görülür. <i>PNA:</i> tanımlı bir mimariye rastlanmamıştır. Çok fazla sayıda bulunan çukurlarda atık halde kerpiç topanları ve taşlar bulunmuştur. <i>PN B:</i> dörtgen planlı, taş temel üzeri kerpiç mimari.		
Çanak Çömlek: Kaba ve özenli mallar olarak iki grupta değerlendirilmiştir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Ağırlıklı olarak Anadolu kökenli obsidyen kullanımı. Orak bıçakları yoğun orandadır. Figürin: Hayvan figürinleri. Takı: <i>Green stone</i> kullanılarak yapılan boncuklar.		
Arkeobotani:		Arkeozooloji:
Sosyal Yaşam: <i>MPPNB</i> ; sıvalı kafatasları ve yanlarında figürinlerle çakmaktaşı aletler birlikte bulunmuştur (<i>cache</i>).		
Genel Ek:		
Kaynakça: Kenyon, 1960: 91;1985:46; Crowfoot ve Payne, 1983.		

LEVHA 19

Levha 19: Jericho / Tell es-Sultan, **a:** Kulenin evre planları (Bar-Yosef, 1986: Fig. 2); **b:** Kulenin kesiti (Naveh, 2003: Fig. 1); **c-d:** Kule ve merdivenleri (Barkai ve Liran, 2008: Fig. 1, 2).

LEVHA 20

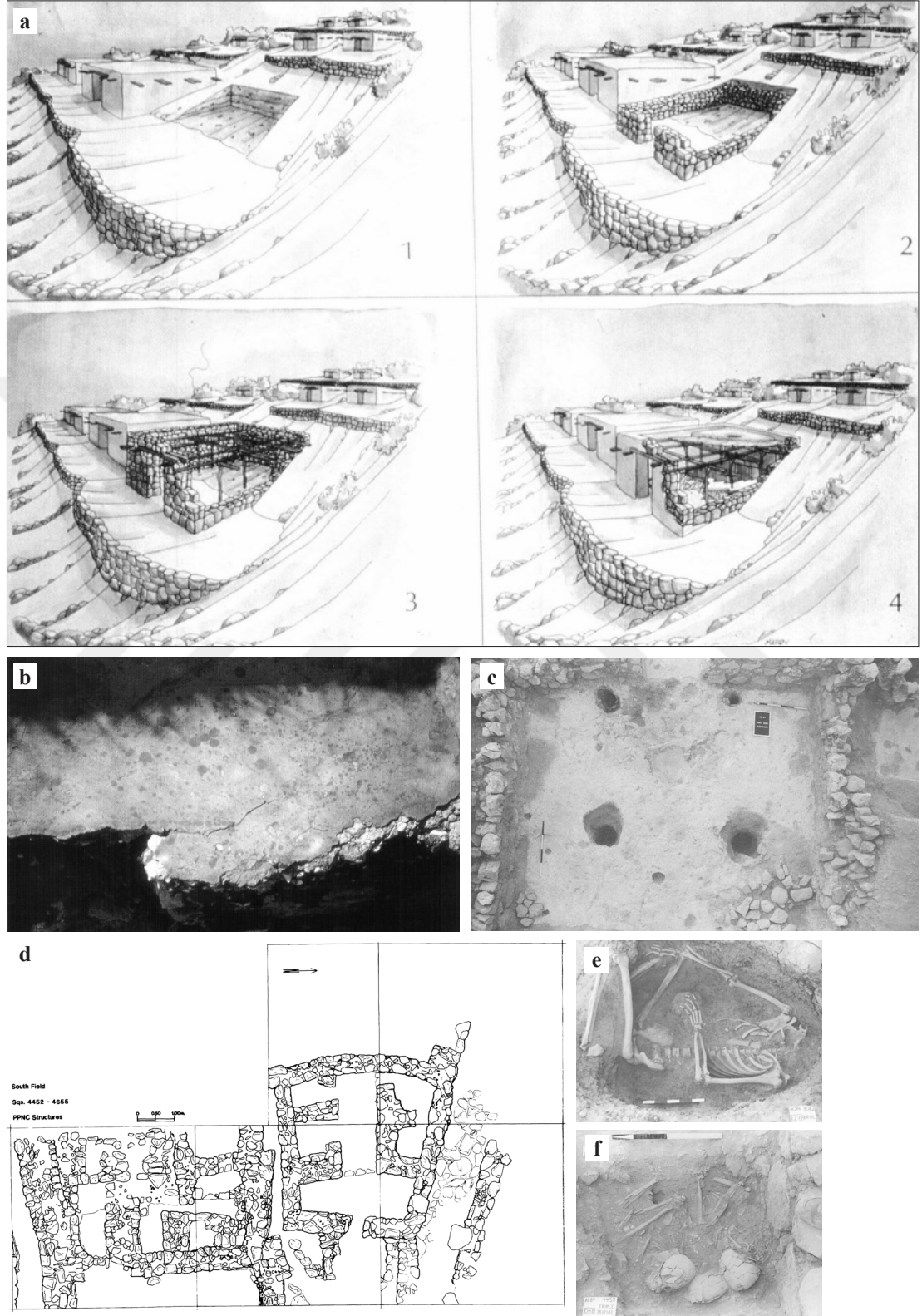

Levha 20: Jericho / Tell es-Sultan, **a:** Tipik bir PPNA yapısı (Kenyon, 1967: s. 270); **b-d:** Sıvalı Kafatasları (Flecher, 2008: Fig. 5; Kenyon, 1954: Pl. 1).

Kat. No: B11	Lev. No: 21-22-23	Yerleşme: AIN GHAZAL
Bölge / Konum: Ürdün, Amman'ın kuzeydoğusunda. Zarqa Nehri'nin doğu yakasında.		
Araştırma Tarihçesi: 1970 yılında Amman-Zarga anayolu yapımında bulunuyor. 1982 yılında Rollefson tarafından sistematik kazılara başlanıyor.		
Tabakalanma: M ve LPPNB PPNC İlk ve Son PN	Tarihlendirme: MÖ 8500-5500 MÖ 5500-4000	
Mimari: <i>MPPNB</i> taş duvarlı, dörtgen planlı, kireç tabanlı yapılar. Bu yapıların ortasına yerleştirilmiş ocaklar açığa çıkarılmıştır ve tabanlarda kırmızı aşı boyası izlerine rastlanmıştır. Yapı tabanlarında belirlenen dikme delikleri dam için taşıyıcı sistemi yansıtmaktadır. Bu deliklerin çapı yaklaşık 50-60 cm.dir. <i>LPPNB</i> farklı yapı planları tanımlanmıştır. Apsidal planlı, yuvarlak planlı ve 'tapınak' olarak tanımlanan dörtgen planlı yapılar. 3 tip ritüel yapısı tanımlanmıştır. Yenileme katı olan yapıların, her tabanı kırmızı boyalıdır. Kült ile ilişkilendirilen yapı içinde dikili taşlar bulunmuştur ve ocak kireç sıvalı, kırmızı boyalıdır. Bu evre <i>pier house</i> 'lerinde üç enine bölümde bir oda ve daha dar iki yan oda bulunur. Bölümler birbirlerinden enine örülmüş duvardan payandalarla (<i>pier</i>) ayrılmıştır. Yapı gömme uygulamalarına da rastlanmıştır. <i>PPNC</i> payandalı yapılar devam ediyor. Yuvarlak planlı yapılarda daha çok evsel faaliyetlerin sürdürülmüş olduğu söylenebilir. Açık alanlarda ateş çukurları bulunmuştur. <i>PN</i> Yarmukian benzeri çukur evler ve doğrusal mimari yaygın.		
Çanak Çömlek: <i>MPPNB</i> ve <i>LPPNB</i> evrelerinde bulunan çok az sayıda parça var. Ayrıca bu evrelerde pişmemiş kaplar da mevcut. Kaba ve yalın parçalar <i>PPNC</i> sonu görülmeye başlanır. <i>Yarmoukian</i> çanak çömleği: ağırlıklı olarak kaba mallar ve büyük çömlekler. Daha küçük boyutlu olanlar genelde daha özenli mallardan. Açık renklerde astar uygulamasının yanı sıra az da olsa açkılanmış parça tanımlanmıştır. Geometrik boya bezeme yaygındır.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: <i>MPPNB</i> ; en yoğun dilgiler, yonga aletler, dilgicikler, mikro yongalar, kalemler, orak bıçakları, uçlar. <i>LPPNB</i> ; en yoğun yonga aletler, dilgiler, çok daha az oranda dilgicikler, kalemler, uçlar. <i>PPNC</i> ; en yoğun yonga aletler, dilgiler, dilgicikler, deliciler, kalemler. Sürtmataş: En yoğun buluntu <i>MPPNB</i> evresinde; havan ve havanelleri, taş kaplar. Kemik Alet: Bız, spatül, iğne. Figürin: <i>MPPNB</i> kadın figürinleri, cinsiyetsiz baş ve gövde betimli figürinler, phallouslar ile sadece ayak ve kol parçaları da bulunmuştur. Sığır, koyun, keçi ve eşek olarak tanımlanan hayvan figürinleri. Bunlardan en yoğun olan sığır figürinlerinden bazıları avlanmayı betimleyen ve büyü ile ilişkilendirilen biçimlerdedir. <i>PPNC</i> konteksinden, en azından sekiz adet insan, dört tanımlanabilir hayvan ve on iki civarında tanımlamayan figürin bulunmuştur. Otuzdan fazla kireçten yapılmış antropomorfik figürler, iki ayrı zulada bulunmuştur. Takı: Taş bilezikler.		

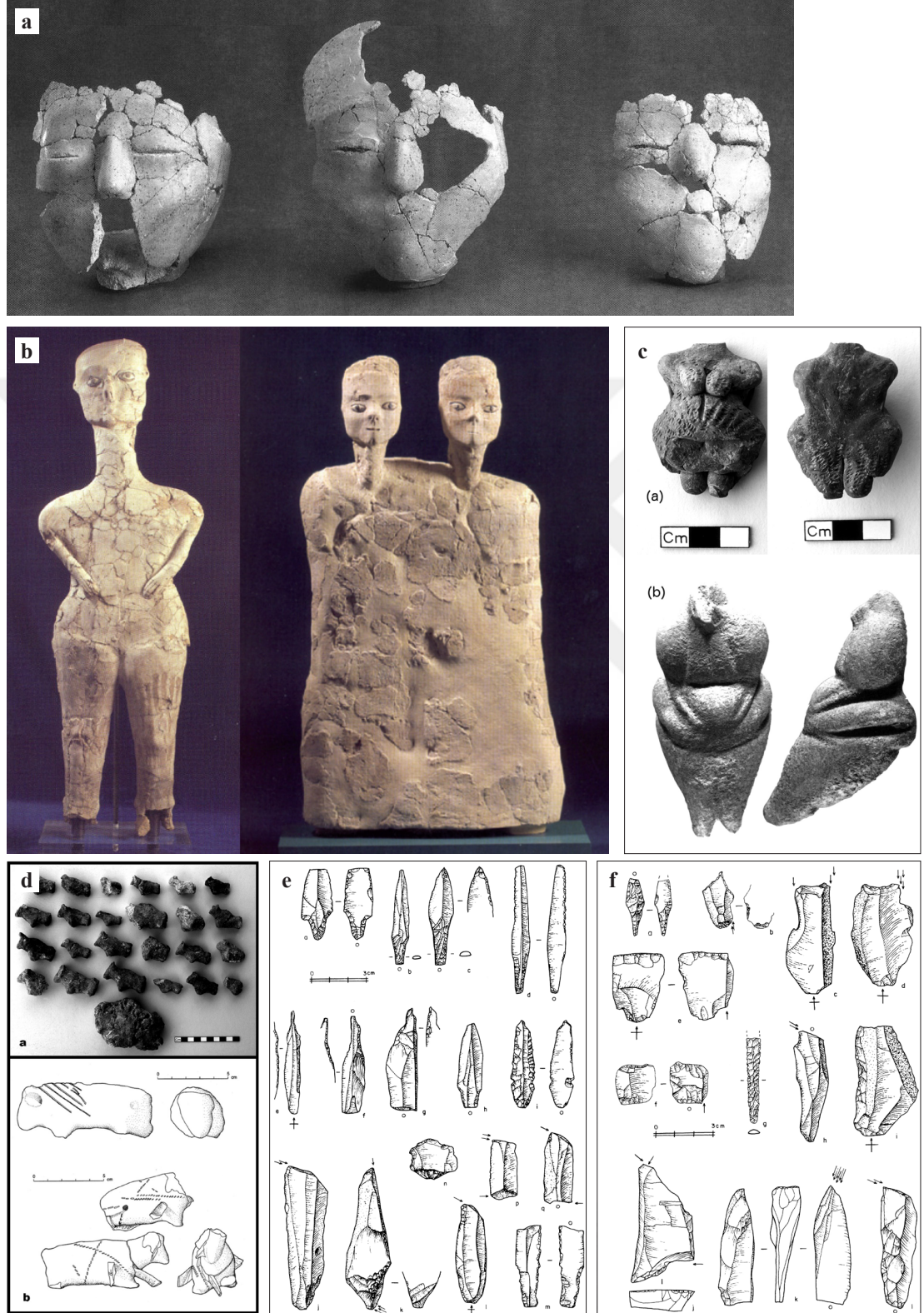
Arkeobotani: Arpa, bezelye, mercimek, nohut.	Arkeozooloji: LPPNB evcil koyun-keçi %71 oranında, ardılı sığır ve domuz.
Sosyal Yaşam: <i>MPPNB:</i> Genellikle atık alanlarında birincil gömütler ancak dönemin sonlarına doğru tabanaltı ikincil gömütler görülüyor. Sıvalı kafatasları yaygın ve kireçtaşıdan insan heykelciklerinin bulunduğu zulalar. <i>LPPNB:</i> az sayıda gömüt, ev içi ve açık alanlarda. <i>PPNC:</i> tabakalarında toplam 34 gömüt kazılmıştır. İkişi yakılmıştır. Kafatası alımı uygulaması PPNC evresinde yoktur. 5 gömüt dışında, cesetler taban altlarına değil avlulara gömülmüştür. Özellikle Güney Alan'da olmak üzere çoğu gömüt çukuru, domuz kemiği içermektedir.	
Genel Ek:	
Kaynakça: Kuijt ve Goring-Morris, 2002; McAdam, 1997; Kafafi, 1990; 2004; Rollefson, 1998; 2000: 178; Rollefson vd.,1990.	

LEVHA 21

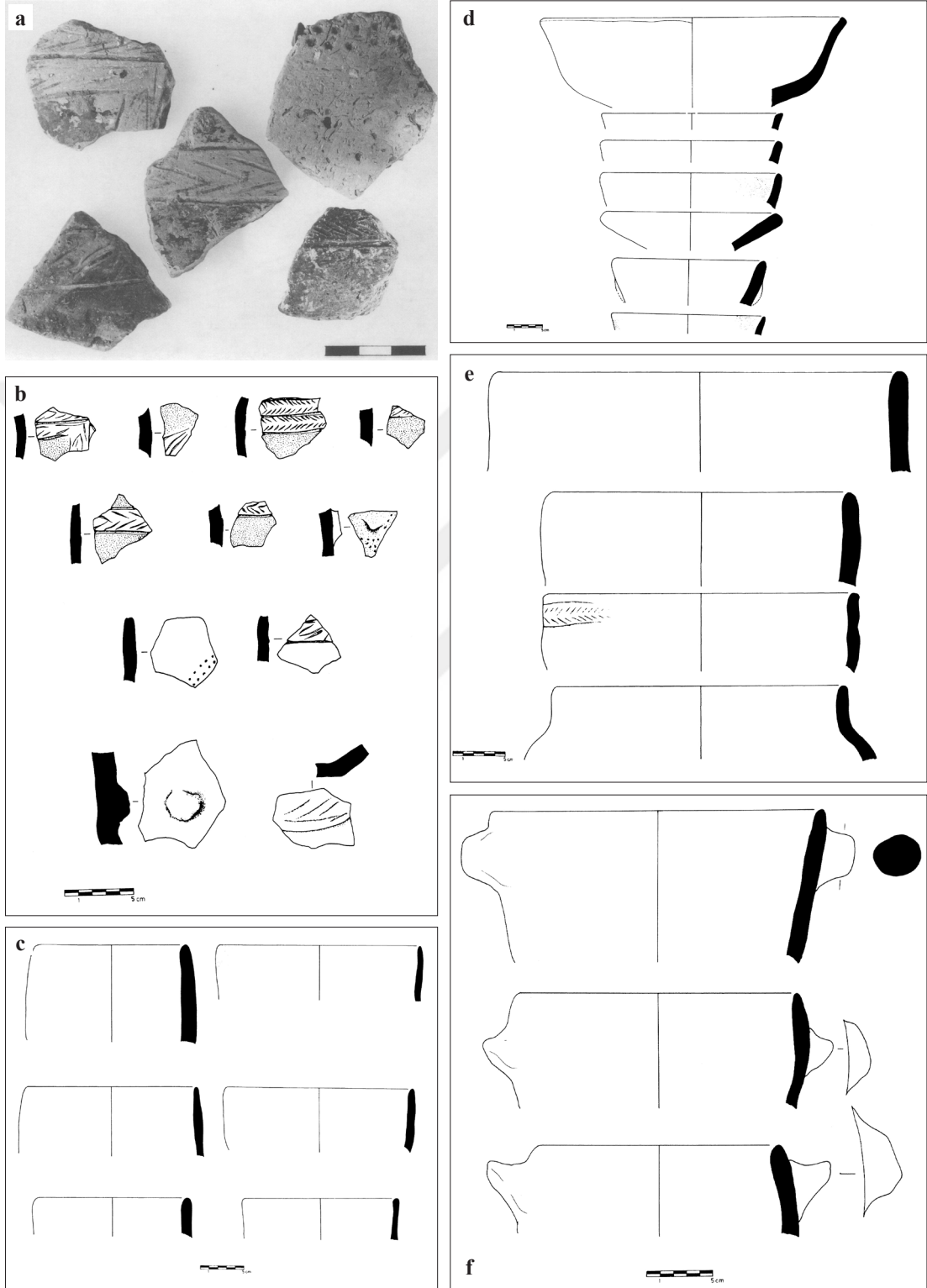
Levha 21: Ain Ghazal, **a:** MPPNB yapısı, canlandırma (Banning, 2003: s. 9); **b:** MPPNB'ye ait bir yapının boyalı tabanı (Banning, 2003: s. 11); **c:** MPPNB'ye ait bir yapı (Rollefson vd., 1992: Fig. 3); **d:** PPNC mimarisi (Rollefson vd., 1992: Fig. 5); **e-f:** Tipik bir MPPNB (e) ve üçlü PPNC (f) tabanaltı gömütleri (Rollefson vd., 1992: Fig. 16, 17).

LEVHA 22

Levha 22: Ain Ghazal, **a:** Sıvalı kafatasları (Rollefson vd., 1998: Fig. 1); **b:** Heykelcikler (Salje vd., 2004: Abb. 2.4, 2.6); **c:** Kil (a) ve taş (b) figürinler (Lovell, 2014: Fig. 7.7); **d:** MPPNB'ye ait hayvan figürinleri (Lovell, 2014: Fig. 7.8); **e:** MPPNB yontmataş buluntular (Rollefson vd., 1992: Fig. 8); **f:** Yarmukian ve PPNC yontmataş buluntular (Rollefson vd., 1992: Fig. 9).

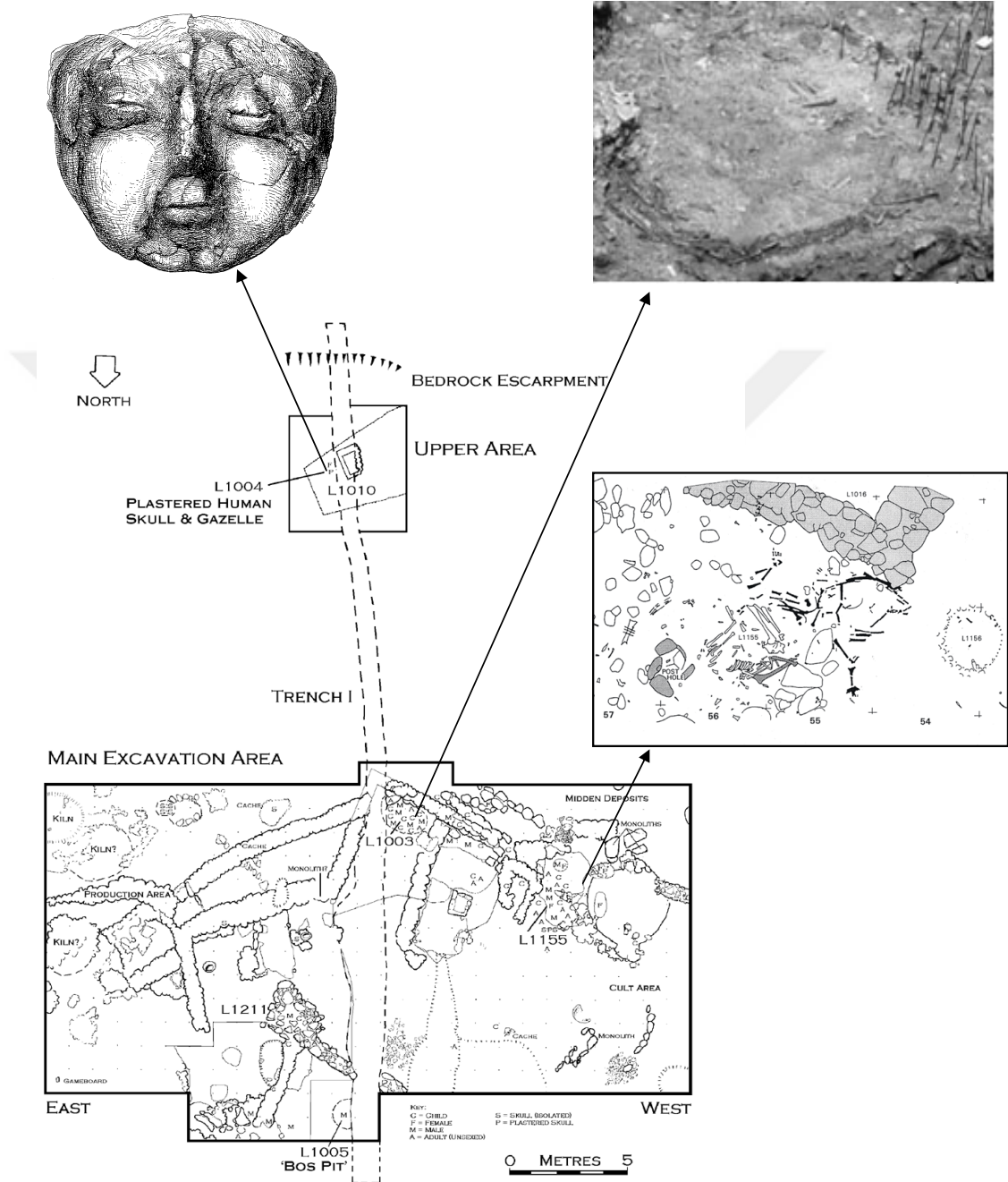
LEVHA 23

Levha 23: Ain Ghazal, **a:** Bezemeli mallar (Kafafi, 1990: Fig. 2); **b-f:** Çanak çömlek tipolojisi (Kafafi, 1990: Fig. 1, 6, 3, 4, 5).

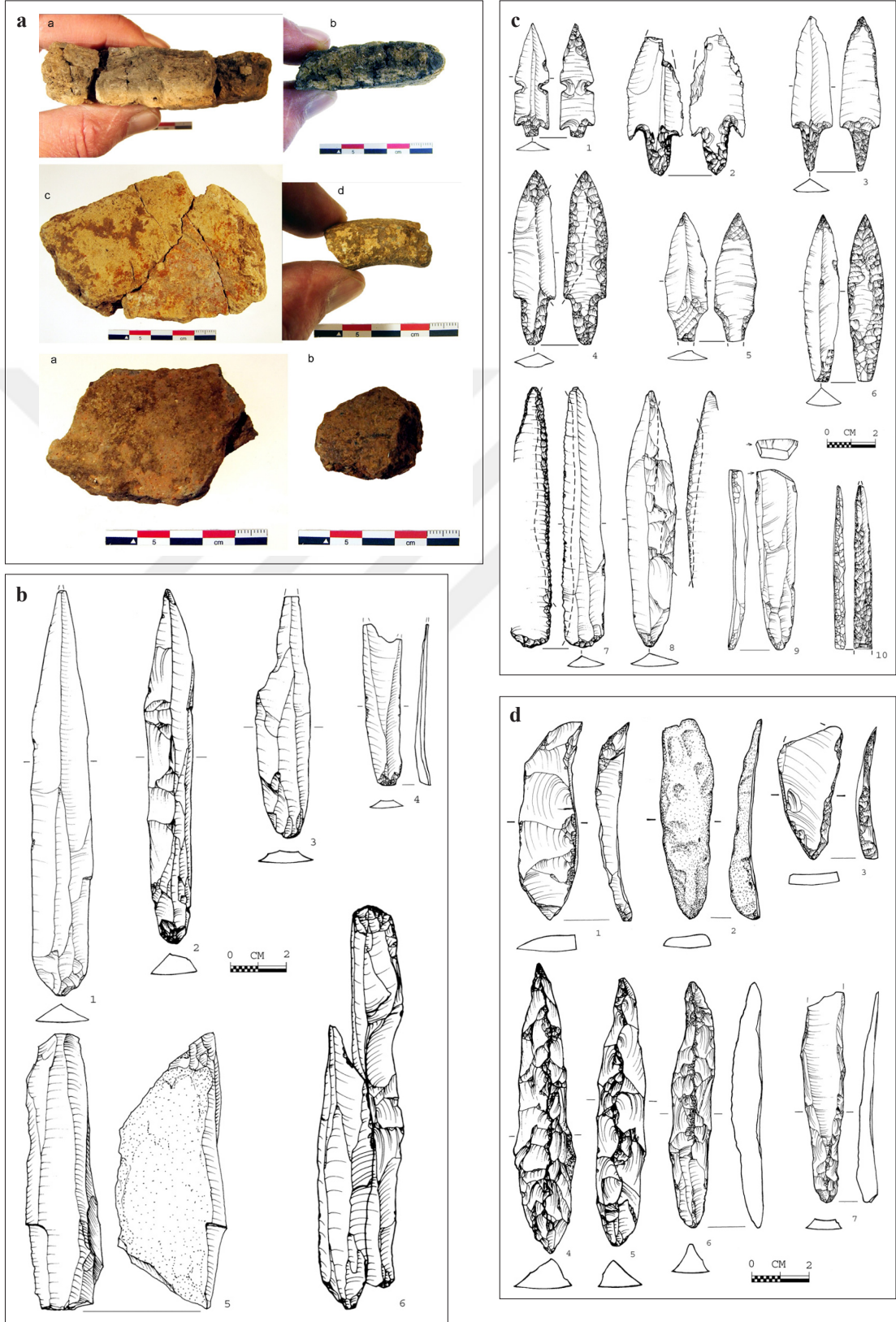
Kat. No: B12	Lev. No: 24-25	Yerleşme: KFAR HA HORESH
Bölge / Konum: İsrail'in kuzeyinde, Aşağı Celile (Lower Galilee) bölgesinde, Nasıra'nın (Nazareth) kuzeydoğusunda.		
Araştırma Tarihçesi: N. Goring-Morris tarafından sürdürülen kazı çalışmaları 1991 yılında başlamıştır.		
Tabakalanma: EPPNB-LPPNB	Tarihlendirme: MÖ 8.500	
Mimari: Konutları tanımlayan yapılara rastlanmamıştır. Daha çok ritüel ile ilişkili olduğu düşünülen yapılar ortaya çıkarılmıştır. Dörtgen planlı kireç kaplı tabanlar L biçimli duvarlarla çevrili. Bulunan anıtsal duvarlı podyum da bölgedeki en büyük yapılardan biri. Açık alanlarda bulunan pişirim çukurları yanmış taşlar ve hayvan kemikleriyle tanımlanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde yerleşme farklı grupların toplandığı öngörülebilecek bir şölen yeri niteliğindedir. Buna dayanılarak da yerleşme işlev alanlarına ayrılarak da tanımlanmıştır.		
Kireç kullanılarak yapılan ocakların ve yoğun yontmataş aletlerin olduğu doğu alanı üretimle ilişkilendirilmiştir. Yanmış kemik ve kül dolgularını olduğu alan çöplük olarak tanımlanmıştır. Dikili taşların, taş döşeme üzeri sıvalı alanların olduğu bölüm ise kült alanı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bir de mezarlı alanı bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: PPNB tabakalarında 23 tane parça bulunmuştur. KHH malları olarak adlandırılmışlardır. Yoğun bitkisel katkı olan bu çanak çömlekler açık renklidir. Cidar kalınlıkları 12 ile 20 mm arasında değişkendir. Sadece bir parça üzerinde görülen ince kırmızı astar vardır. Büyük çanaklar ağırlıktadır. İki adet ilmek kulp bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Daha az oranda Kapadokya obsidiyeni. Orak bıçakları, kalemler, deliciler, kazıyıcılar.		
Sürtmetaş: El taşları ve aşındırıcılar en yoğun grubu oluşturuyor. Daha az sayıda havan ve haneleri, işlenmiş taşlar, açkı taşları.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Gazel, yabani keçi, yaban öküzü, yaban domuzu.	
Sosyal Yaşam: Yerleşmedeki gömütler çok çeşitlidir. Gömüt çukurlarının üstleri sıvalı tabanlarla kaplanmıştır. Tekli ve çoklu gömütler, kafatası alımı yapılmış birincil gömütler, sıvalı kafatası grupları, çok az oranda da hayvan gömütü bulunmuştur. Genellikle çakmaktaşı aletler, öğütme taşları, renkli ya da parlatılmış küçük dere taşları, hayvan kemikleri, deniz kabukları vb. türde gömüt hediyeleri bulunmuştur. <i>Locus 1155</i> kireç sıvalı bir yüzeyin altındadır ve büyük ama sığ kül dolgulu bir çukurdan oluşmaktadır. Gömüt konteksinin en üst kısmında, profilden bir hayvan görünümünü yansıtan bilinçli bir düzenleme ile yerleştirilmiş, ekleminden kesilmiş insan ve hayvan kemikleri bulunmuştur. Hayvan görüntüsü kafa, önayak, sırt ve hayvanın kuyruğunu yansıtmaktadır. Bu hayvan betiminde gazele ait kemiklerin yanı sıra 4 bireye ait uzun kemikleri de kullanılmıştır. İnsan kafatası ve çene kemiği hayvanın ağız görüntüsünü oluşturmak için kullanılmıştır ve gazel metapodilleri burun deliğini oluşturmaktadır, göz ise taş ile tamamlanmıştır. Yukarı döndürülmüş insan çene kemiği hayvanın toynak kısmını ve eklemli alt bacak ile ayak kemikleri ise hayvanın karmaşık kuyruğunu betimlemektedir.		
Genel Ek: Yerleşme, çevresindeki toplulukların kullandığı bir gömüt merkezi gibidir.		
Kaynakça: Barzilai, Birkenfeld ve Goring-Morris, 2015; Goren vd., 2014; Goring-Morris, 2000; 2013; Goring-Morris ve Horwitz, 2007.		

LEVHA 24

Levha 24: Kfar Ha Horesh, Genel plan ve önemli arkeolojik birimler ile bunların plandaki yeri (Simmons vd., 2007: Fig. 2).

LEVHA 25

Levha 25: Kfar Ha Horesh, **a:** Çanak çömlek (Biton vd., 2014: Fig. 2, 3); **b-d:** Yontmataş buluntular (Barzilai ve Goring-Morris, 2013: Fig. 4, 2, 3).

Kat. No: B13	Lev. No: 26	Yerleşme: YIFTAHEL
Bölge / Konum: İsrail’in kuzeyinde, Aşağı Celile (Lower Galilee) bölgesinde, Nasıra’nın (Nazareth) 8 km batısında.		
Araştırma Tarihçesi: 1982 yılında A. Ronen tarafından yüzey araştırması yapılmış, M. Lamdan ve M. Davies tarafından 1983-1985 arasıkazı çalışmaları sürdürülmüştür. 2007-2008 yıllarında H. Khalaily,I. Milevski ve N. Getzov tarafından yeni alanlarda kazı çalışması yapılmıştır.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
PPNB	MÖ8000-7000	
PN—Lodian- Jericho IX	MÖ 6600-5500	
PN—Wadi Rabah		
Mimari: PPNB yapıları; dörtgen planlı, kerpiç ve/ veya taş duvarlı. Tüm yapılar kireç ta- banlıdır. Yapı içlerinde ocaklar, çukurlar ve gömütler bulunmuştur. İki büyük yapının işlevi tam olarak anlaşılamasa da ortak kullanılan bir yapı olduğu düşünülmektedir. Yapı içlerinde bulunan kazık delikleri dam sistemi ile ilişkilidir. Üç bölümlü yapılar açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Jericho IX çanak çömleği. Kaseler, çömlekler ve daralan ağızlı çömlekler, bazıları kırmızı ve bej geometrik boya bezemeli.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: “Naviform” dilgi teknolojisi, düzeltili orak bıçakları, “Jericho”,“Amuq” ve “Byblos” tipi uçlar en yaygın alet biçimleridir. Yapılarla ilişkili depolar (<i>cache</i>) bulunmuştur.		
Sürtmetaş: El taşları, öğütme taşları		
Figürin: Kil ve taştan çeşitli biçimlerde figürinler, iki tanesi olasılıkla <i>phallus</i> .		
Diğer: Yapı tabanında bulunan gazel boynuzları asılı olduklarını da düşündürmektedir.		
Arkeobotani: Yapı içi silolardan çok yoğun oranda bakla tohumu, mercimek, az oranda yabani arpa (<i>Triticum dicoccoides</i>).	Arkeozooloji: %75 oranında gazel en yoğun grubu oluştururken onu takiben; yabani keçi, yaban öküzü, yaban domuzu ve alageyik gelmektedir. Evcil koyun ve keçi PPNB sonunda görülmeye başlamıştır. Sığır (<i>Bos taurus primigenius</i>), domuz (<i>Sus scrofa</i>) ardılı olarak ortaya çıkmıştır.	
Sosyal Yaşam: Yapı içi, taban altı ya da çukurlarda bulunan birincil ve ikincil gömütler. Kafatası alımı ve sıvalı kafataslarının bir arada gömüldüğü tespit edilmiştir. Kült ile ilişkili bir diğer örnek ise yaban öküzü kemiklerinin gömülmüş olmasıdır.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Garfinkel, 1987; 1999; Khalaily vd., 2008; Slon vd., 2014.		

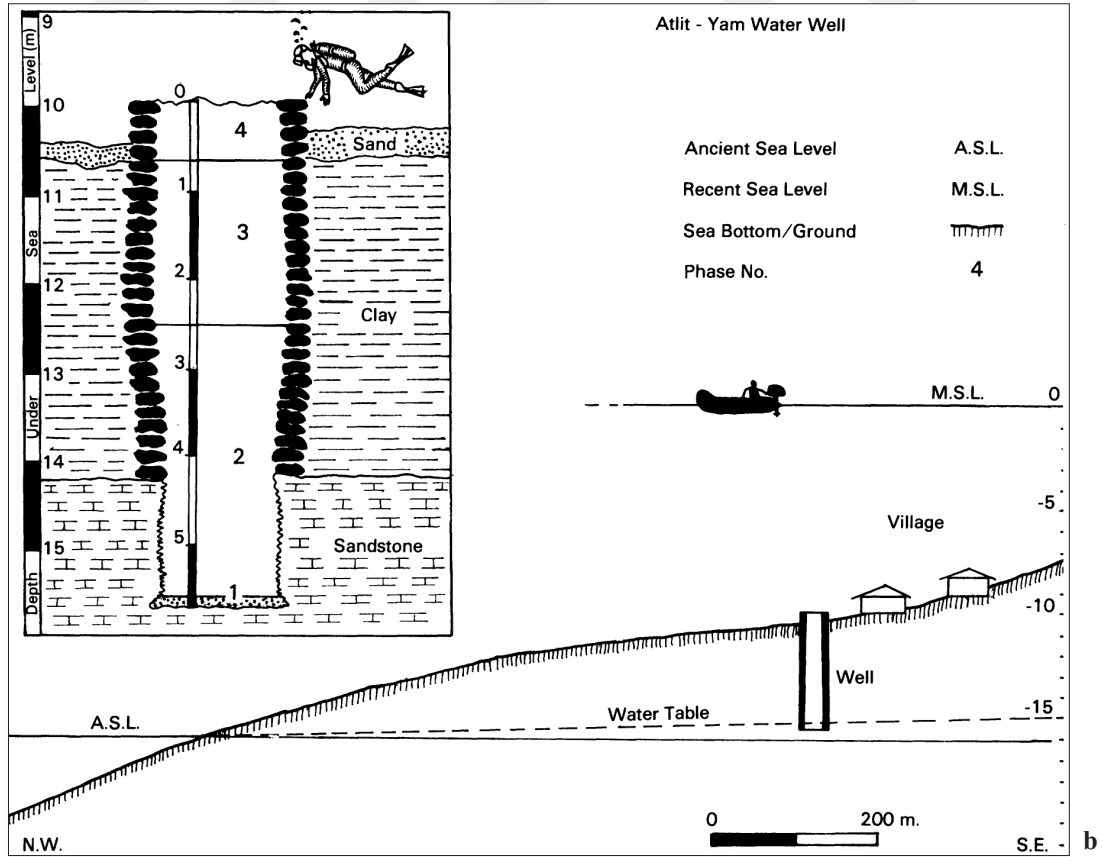
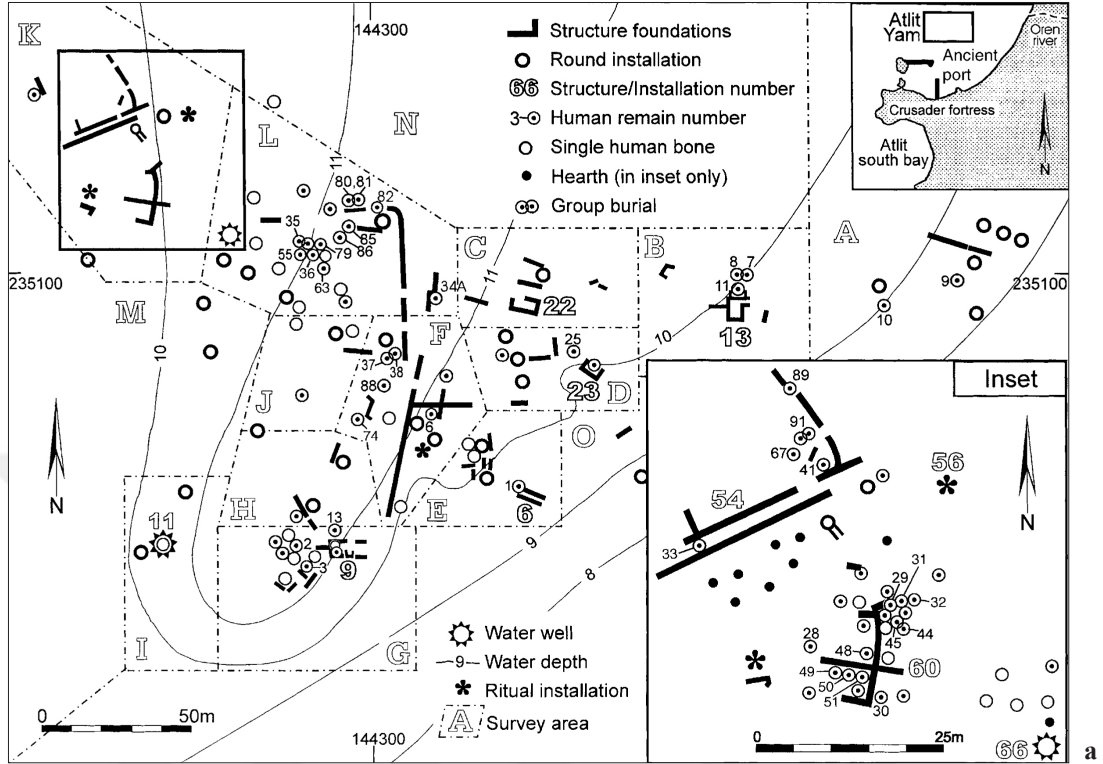
LEVHA 26

Levha 26: Yiftahel, **a:** PPNB yapısı (Milevski vd., 2008: Fig. 3); **b:** PPNB yapı tabanı (Garfinkel, 1987: Fig. 5); **c:** Sıvalı kafatasları (Slon vd., 2014: Fig. 4); **d:** Naviform çekirdekler (Khalaily vd., 2008: Fig. 6); **e:** Çakmaktaşı dilgiler ve kemik aletler (Khalaily vd., 2008: Fig. 7); **f:** PPNB çakmaktaşı aletler (Milevski vd., 2008: Fig. 4); **g:** Jericho IX malları (Khalaily vd., 2008: Fig. 14); **h:** Wadi Rabah malları (Khalaily vd., 2008: Fig. 15).

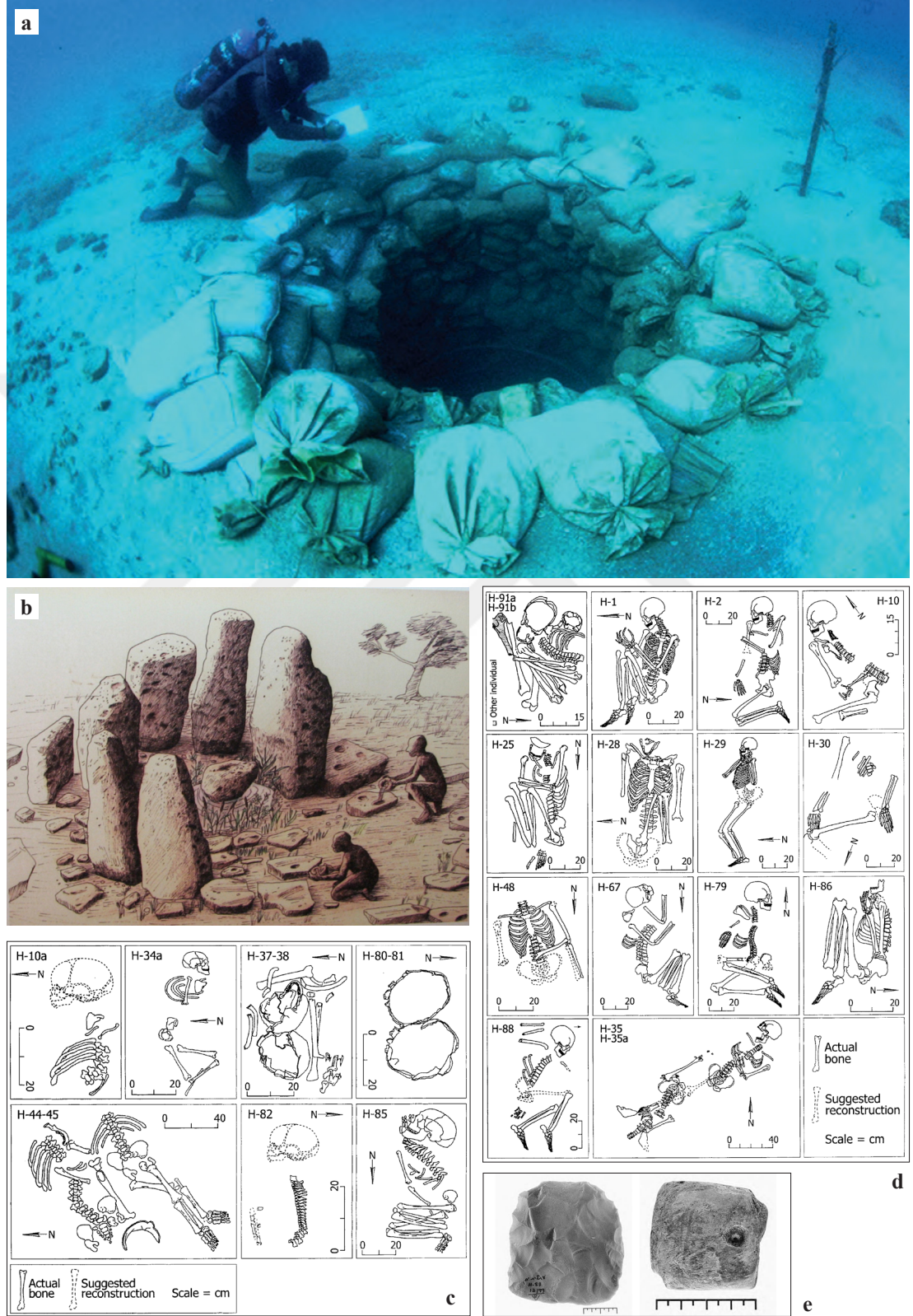
Kat. No: B14	Lev. No: 27-29	Yerleşme: ATLIT-YAM
Bölge / Konum: İsrail, Atlit kıyısından 300 - 500 m açıktaki, günümüz deniz seviyesinin 8–12 m. altında.		
Araştırma Tarihçesi: 1984 yılında sualtı çalışmaları yapan E. Galili tarafından bulunmuş ve 1987 yılında kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: PPNC	Tarihlendirme:	
Mimari: Taş temelli, dörtgen planlı yapılar, taş döşeli tabanlar. Yapı içlerinde ve açık alanlarda ocaklar da bulunmuştur. Bu yapıların yanı sıra yuvarlak planlı depolama alanları olabilecek bulgulara da rastlanmıştır. İlgi çekici olan bir yapı unsuru da kuyulardır. Tatlı su sağlamak amacıyla açılmış olduğu düşünülen bu kuyular taşla örülmüştür.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Ağırlıklı alet tipleri ok uçları, orak bıçakları, iki yüzeyli aletler. Kazıyıcılar ve kalemler neredeyse yok denecek kadar azdır. Byblos ve Amuq uçları en baskın tipler. Sürtmetaş: Çeşitli biçim ve boyutlarda taş kaplar, az sayıda öğütme taşı, bezemeli taşlar. Kemik Alet: Spatül, saplar, uçlar, delikli iğne, bızlar. Figürinler: Hayvan başı biçimli işlenmiş kemikler, tanımsız kırıklı taş figürinler, kireçtaşı phalluslar. Takı: Kemik pendant, taş bilezik.		
Arkeobotani: Kavuzsuz buğday (<i>Triticum parvicoccum</i>), emmer buğdayı (<i>T. dicoccom</i>), arpa (<i>Hordeumvulgare</i>). Mercimek (<i>Lens culinaris</i>), nohut (<i>Cicer arietinum</i>), fig (<i>Ficus carica</i>), Yabaniler: üzüm (<i>Vitissylvestris</i>), badem (<i>Amygdalus communis/korschinskii</i>) fıstık (<i>Pistacia atlantica</i>).	Arkeozooloji: En yoğun olan tür keçi, ardılı sığır. Çok daha az oranlarda domuz, gazel ve alageyik. Domuzun hem evcil hem yabani türleri saptanmıştır. Diğer türlerin ön evcilleştirme sürecinde ya da tamamıyla evcil oldukları belirtilmektedir. Ağırlıklı olarak derinlerde yaşayan çotira balığı en yoğun avlanan türdür. Bu da balıkçılık için denize açıldıklarını gösterir bir bulgudur.	
Sosyal Yaşam: Çoğu gömüt çukurlarda bulunmuştur. Toplu gömütlerde çocuklar ve erişkinler bir aradadır. Gömüt hediyeleri ağırlıklı olarak taş aletlerdir ve çoğunlukla birincil gömütlerde bulunmuştur. Taş aletler dışında kemik aletler ve boynuzlara da rastlanmıştır. Kafatası alımı uygulaması olan ikincil gömütler de tanımlanmıştır. İskeletlerde tanımlanan kulak patolojisinin soğuk derin sulara dalmaktan kaynaklandığı belirtilmektedir. Derin su balığı avcılığının yapılmış olması kıyından açılarak avlanıldığını göstermektedir.		
Genel Ek: PN Dönemi su kuyuları yakın çevredeki Kfar Samir, Kfar Galim, Neve Yam yerleşmelerinden de bilinmektedir.		
Kaynakça: Galili vd., 1993; Galili vd., 2005; Gopher, 1985: 58-59.		

LEVHA 27

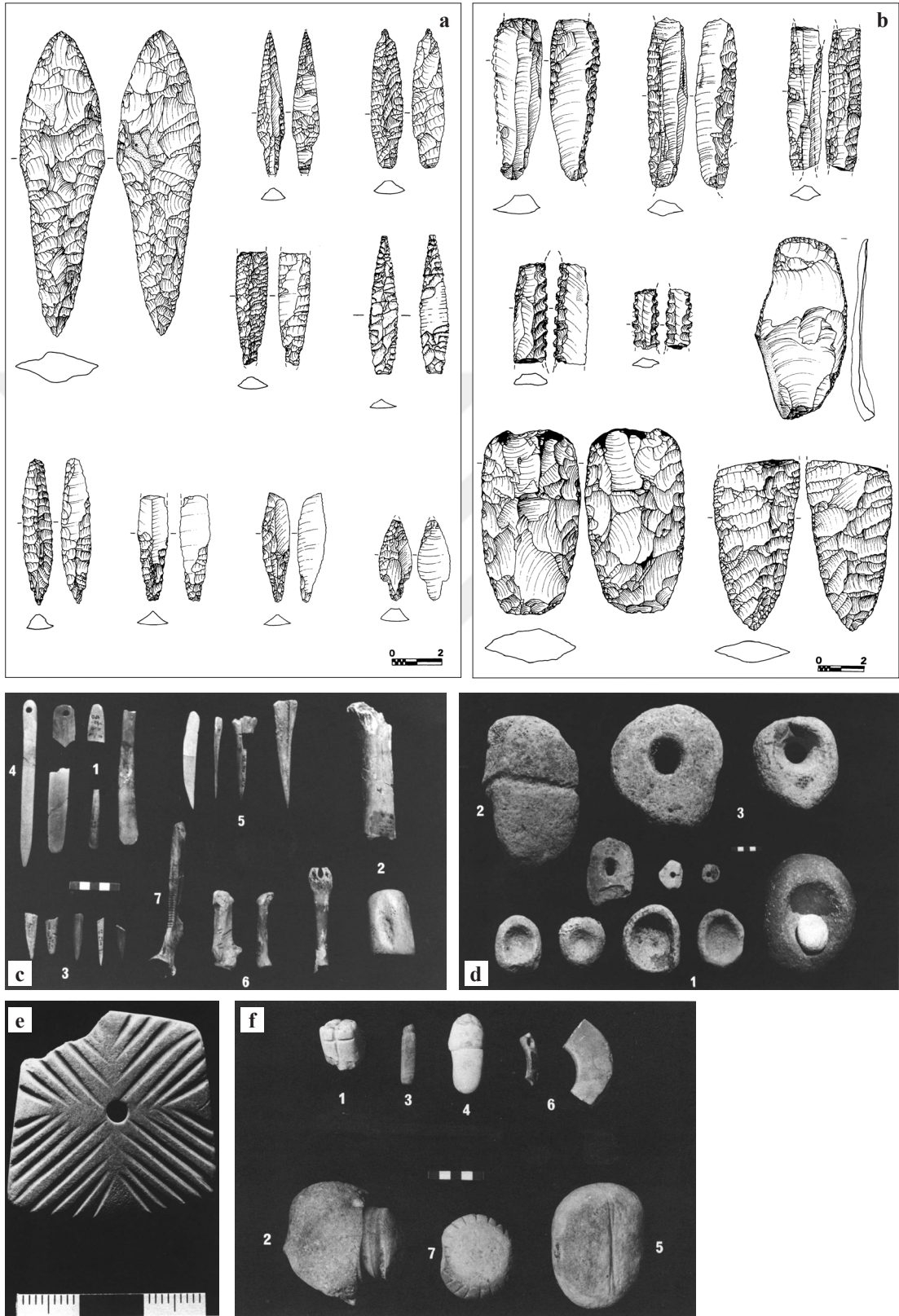
Levha 27: Atlit-Yam, a: Mimari öğeleri ve insan kalıntılarını gösteren genel plan (Galili vd., 2005: Fig. 2); b: Kuyunun kesiti (Galili vd., 1993: Fig. 10).

LEVHA 28

Levha 28: Atlit-Yam, **a:** Su kuyusu (Galili ve Rosen, 2011: Fig. 22.4); **b:** Megalitik yapının canlandırması (Galili ve Rosen, 2011: Fig. 12.5); **c:** Birincil ve ikincil çocuk gömütleri (Galili vd., 2005: Fig. 9b); **d:** Yetişkin iskeletleri (Galili vd., 2005: Fig. 9a); **e:** Mezar eşyaları (Galili vd., 2005: Fig. 5, 6).

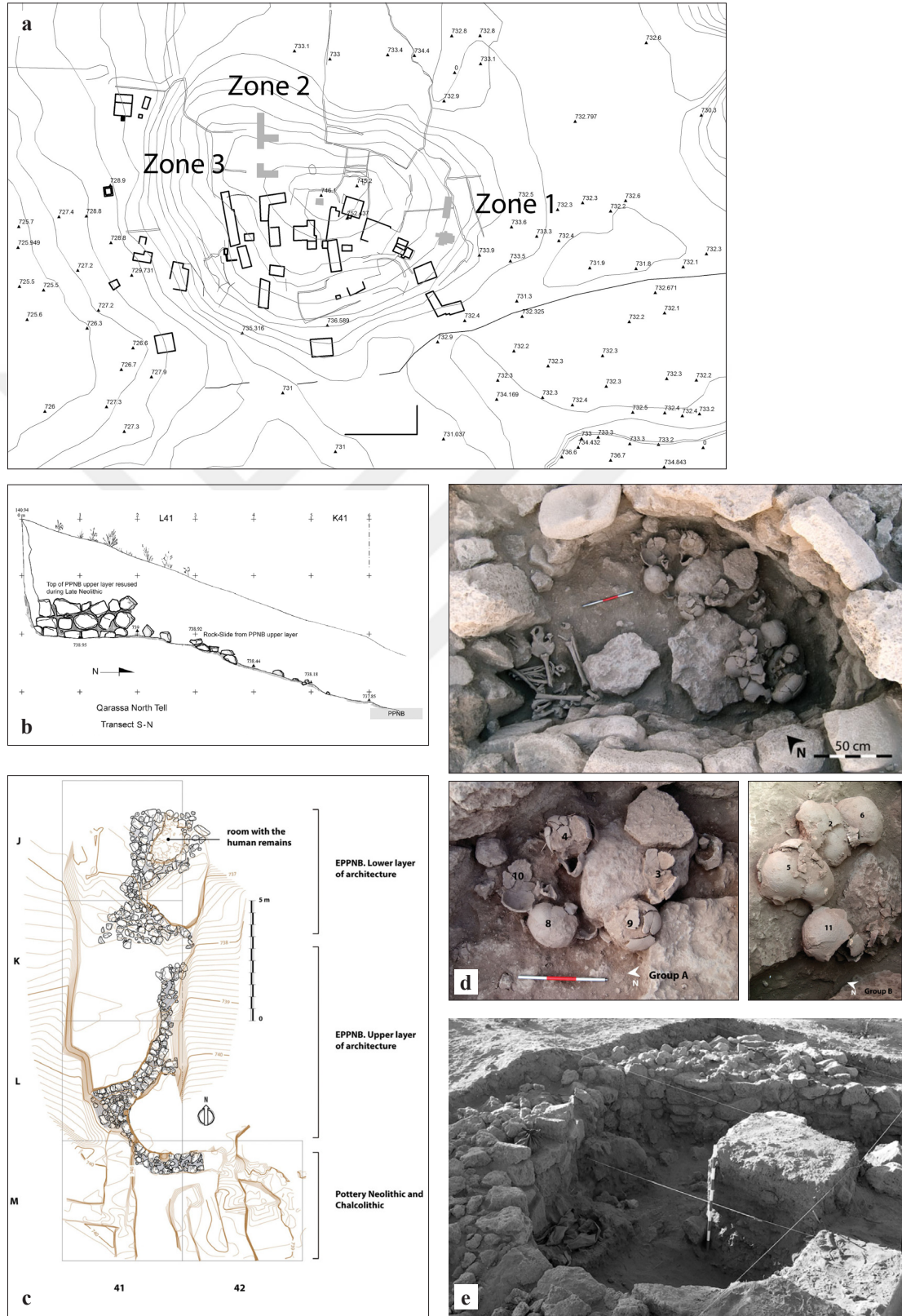
LEVHA 29

Levha 29: Atlit-Yam, **a-b:** Çakmaktaşı aletler (Galili vd., 1993: Fig. 11, 12); **c:** Kemik aletler (Galili vd., 1993: Fig. 14); **d:** Taş buluntular (Galili vd., 1993: Fig. 15); **e:** Bezemeli taş (Galili vd., 1993: Fig. 16); **f:** Taş buluntular (Galili vd., 1993: Fig. 18).

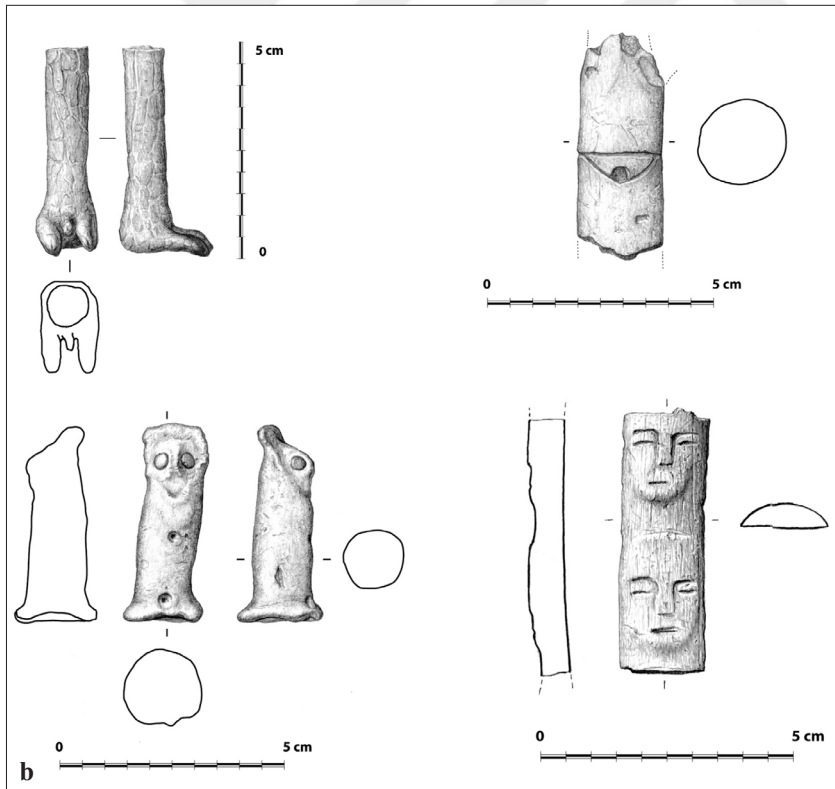
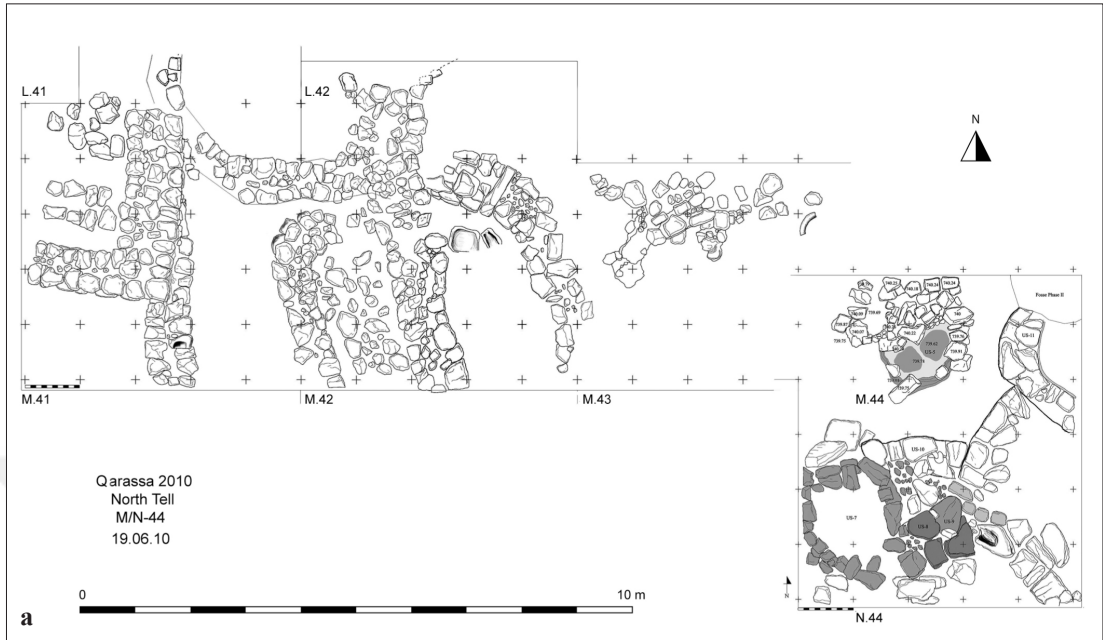
Kat. No: B15	Lev. No: 30-31	Yerleşme: TELL QARASSA
Bölge / Konum: Güney Suriye, Sweida şehrinin 20 km. batısında.		
Araştırma Tarihçesi: 2007 yılında Braemer, 2009-2010 yıllarında ise Ibanez ve ekibi tarafından kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: EPPNB PN	Tarihlendirme:	
Mimari: <i>EPPNB</i> yapıları köşeleri yuvarlatılmış, dörtgen planlı.		
Çanak Çömlek: Yarmukian çanak çömleği ile benzer özellikler gösterir. Yoğun oranda düz kenarlı ve kavisli çanaklar bulunmuştur. Daha az oranlarda kısa boyunlu ve daralan ağızlı çömlekler, sıg tekneler, dikey kulplar tanımlanmıştır. % 10 oranında kırmızı astarlı, açıkılı parça bulunmuştur. Bazı çizi bezemelerle birlikte yatay olarak kırmızı boya bezeme uygulanmıştır. Dalgalı çizgiler, balık sırtı bezeme biçimleri bantlar içine yerleştirilmiştir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Dilgi end. Sürtmetaş: Açıklı baltalar, öğütme taşları, el değirmenleri, el taşları Figürin: Kilden şematik biçimli figürinler, bazılarında cinsiyet belirten betimler görülüyor, bir tanesi erkek figürini. Kemikten yapılmış olan değnek biçimli olan figürin ünik örneklerden biri. Üzerine iki insan yüzü kazılarak biçimlendirilmiş. Çoğu buluntu, grup halinde bulunmuştur. Tabanlarda ve çukurlarda <i>depo/ cache</i> niteğinde bırakılmış oldukları düşünülebilir.		
Arkeobotani: <i>Emmer, einkorn</i> , arpa, nohut, fiğ ve mercimek. Tümü kültüre alınma aşımada.	Arkeozooloji: Keçi, sığır, domuz, gazel, alageyik. Tümü ön evcilleştirme sürecinde.	
Sosyal Yaşam: Oval yapılar içerisinde grup halinde kafatasları bulunmuştur. Ünik bir örnek olan insan yüzü betimli kemik de bu alandan bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Barzilai ve Goring-Morris, 2007; Briois, 2007; Carter, 2007; Ibanez, 2010; Santana, 2012; Santana, 2015.		

LEVHA 30

Levha 30: Tell Qarassa, **a:** Genel plan (Godon vd., 2015: Fig. 4); **b:** PPNB tabakası ve yamaçtaki aşınma (Godon vd., 2015: Fig. 7); **c:** Kafataslarının çıktığı odayı içeren Zone 2 planı (Santana vd., 2012: Fig. 2); **d:** Kafatasları (Santana vd., 2012: Fig. 3, 4, 5); **e:** PPNB yapısı (Balbo vd., 2012: Fig. 1B).

LEVHA 31

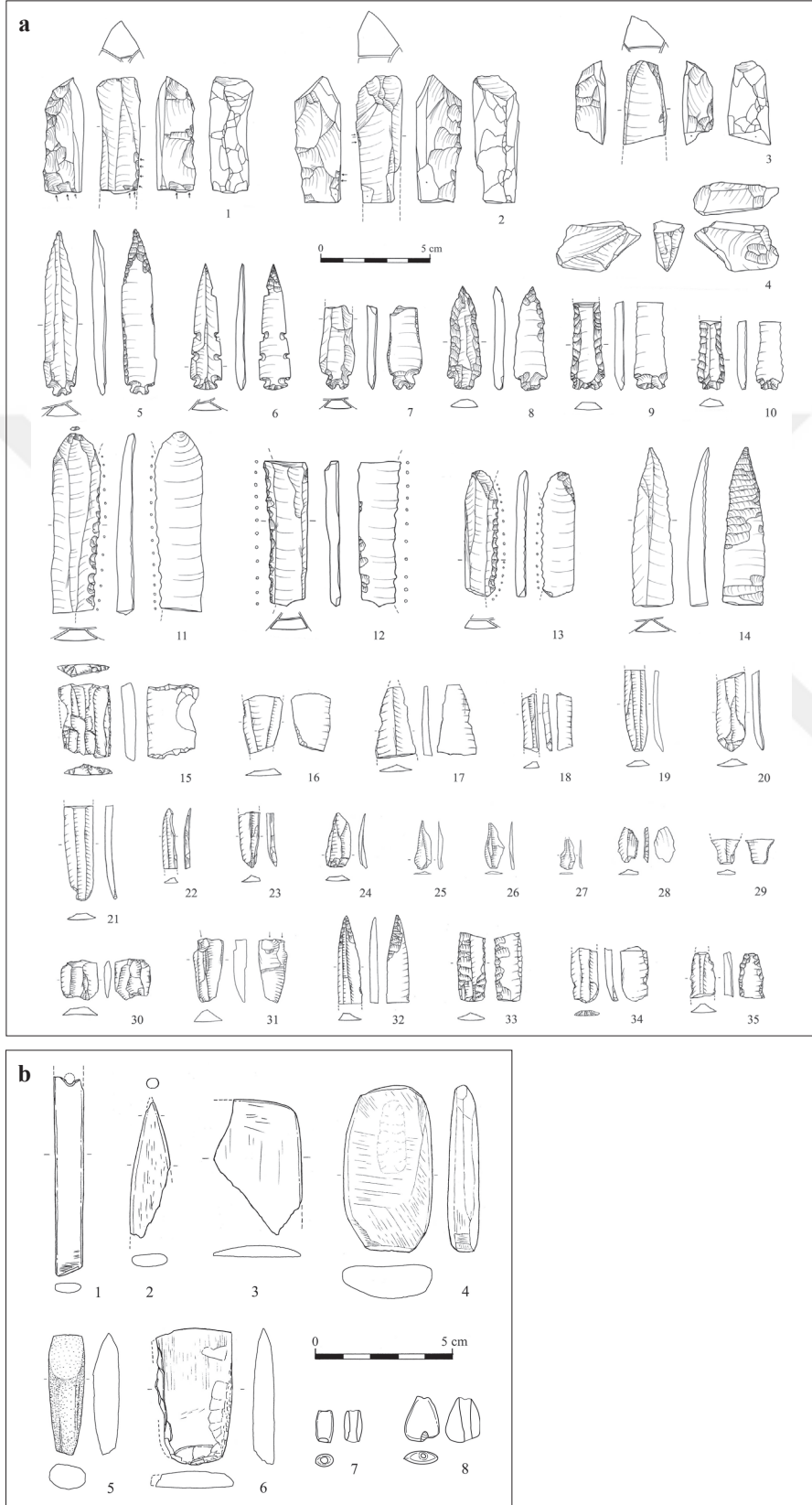

Levha 31: Tell Qarassa, **a:** Neolitik ve Kalkolitik tabakalar (Godon vd., 2015: Fig. 5); **b:** Kil figürin parçaları ve çift yüzlü, değnek biçimli kemik figürin parçası (Santana vd., 2015: Fig. 13); **c:** Çift yüzlü, değnek biçimli kemik figürin parçası (Ibanez vd., 2014: Fig. 3).

Kat. No: B16	Lev. No:	Yerleşme: TELL RAMAD
Bölge / Konum: Suriye’de, Şam’ın 20 km. güneyinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1963-1973 yılları arasında, ‘ <i>Direction Générales des Antiquités et des Musées</i> ’ (Şam) ve ‘ <i>Centre National de la Recherche Scientifique</i> ’ (Paris) ortak yürütücülüğünde; Contenson’un bilimsel başkanlığında kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
3 ana evre ile tanımlanan, PPN ve PN	MÖ 6300-6000	
Ramad I	MÖ 6000-5750	
RamadII	MÖ 5750-5000	
Ramad III		
Mimari: <i>I. Evre</i> ana toprağın hemen üzerindedir ve MÖ 7. binin ikinci yarısına tarihlenir. Yaklaşık olarak iki metrelik dolguya sahip olan bu evrede; yarı gömülü; kerpiç yapılar ortaya çıkarılmıştır. Bu yapıların içinde ocaklar, geniş tekneler-silolar yer almaktadır. <i>II. Evre</i> ’de kerpiç tuğladan, taş temelli, dikdörtgen planlı ve sıvalı tabanlı yapılar açığa çıkarılmıştır. Tek odalı olan bu yapılar avlulularla ve sokak niteliğindeki dar geçitler ile birbirinden ayrılmıştır. Dış mekanlarda fırınlar, ocaklar, işlik alanları.		
Çanak Çömlek: <i>II. Evre</i> ’de <i>Vaiselle Blanche</i> , Beyaz Mallar ortaya çıkmıştır. <i>III. Evre</i> ’de kaba, genellikle koyu renkli çanak çömlek görülmektedir. Bulunan yaygın biçimler; çanaklar ve küçük çömlekler gibi basit formlardır. Yüzeyler tamamen ya da yer yer açıktır. Sonraki aşamalarda donuk alanlar çizi bezemeyle doldurulmuştur. Bulunan parçaların %10’u bezemelidir. Bu çanaklar Amuk A, Ras Shamra VB, Byblos ve Hagoshrim ile ilişkilidir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Avcılık ve tarımsal faaliyetlere yöneliktir ve iki ana teknoloji olduğu anlaşılmıştır. Birincisi; Mureybet’in kuzeydoğusunda gelişen ve Filistin’den çok iyi bilinen (Beidha, El-Khiam, Jericho PPNB, Wadi Fallah, Abu Gosh ve Munhata 3-6) açık renk çakmaktaşıdan yapılmış orak bıçaklarını, çentikli ok uçlarını, deliciler ve kalemleri kapsayan gruptur. İkincisi ise Kuzey Suriye ile benzer olan gruptur (Ras Shamra vd.). Bu grupta da koyu kahverengi çakmaktaşının kullanıldığı, baskı tekniğiyle işlendiği ve dörtgen biçimli orak bıçaklarının, saplı ok uçlarının, kazıyıcıların olduğu belirtilmiştir. Çakmaktaşının yanı sıra az sayıda obsidyen de bulunmuştur. Kullanılan hammaddenin %90’ı Kapadokya’dan, %10’u ise Van Gölü çevresindedir.		
Sürtmetaş: Bazalttan yapılmış öğütme taşları, havanelleri ve bola taşları.		
Kemik Alet: Ağırlıklı olarak iğne, çuvaldız ve spatulalar.		
Figürin: Çok sayıda hayvan ve insan figürini. Kil heykelcikler de az da olsa bulunmuştur		
Arkeobotani: Arpa, keten.	Arkeozooloji: III. Evre Evcil keçi, koyun, domuz, sığır ve köpek.	
Sosyal Yaşam: Çoklu gömütler, ikincil gömütler, sıvalı kafatasları gibi farklı uygulamalar bulunmuştur. Çoklu kafatası gömütlerinde keçi kafatası da birlikte bulunmuştur. Bir çukur içerisinde bulunan gömüt grubu birbirinden kireç ve kırmızı aşı boyası ile boyanmış kil parçalarla ayrılmıştır.		
Genel Ek: II. evre Ain Ghazal’ın PPNC evresiyle denk.		
Kaynakça: Contenson, 1971.		

Kat. No: B18	Lev. No: 32	Yerleşme: TELL EL-KERKH
Bölge / Konum: Suriye, Rouj Havzası'nın güney kısmında. İdlib'in 10 km batısındadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1988 yılında Iwasaki ve Tsuneki tarafından, yüzey araştırması yapılan Rouj Havzası'ndaki dört höyükte (Tell Aray 1 ve 2, Tell el-Kerkh ve Tell Abd el-Aziz), 1990-1992 yılları arasında Tsukuba Üniversitesi'nden T. Iwasaki bilimsel başkanlığında sondaj niteliğinde kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
Geç PPNB 12-7 tabakalar	MÖ 6500-6200	
Geçiş 6-5 tabakalar	MÖ 6200-6000	
Erken PN 4-1 tabakalar	MÖ 6000-5700	
Mimari: <i>1. tabakada</i> taşlarla doldurulmuş üç ocak bulunmuştur. Ocaklarda karbonize olmuş buluntular ve hayvan kemikleri bulunmuştur. <i>2 - 4. tabakalarda</i> yuvarlak planlı ve aynı yere inşa edilen yapılara rastlanmıştır. Yapıların duvarları kerpiçten; tabanlar ise çaytaşlarıyla döşenmiş ve üzeri sıvanarak yapılmıştır. Mekan içi boyutları yaklaşık 2.5 m ² dir. En iyi korunmuş olan Yapı 6; 3. tabakada açığa çıkarılmıştır. Korunmuş duvar yüksekliği yaklaşık 20 cm olan bu yapının tabanı dört kez sıvanarak yenilenmiştir. Dairesel planlı bu yapının duvarlarının iç yüzleri ve tabanı tamamıyla yanmıştır. Bu yapıların ne amaçla kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir ama fırın ya da depolama alanları olabileceği yorumu yapılmıştır. <i>5 ve 6. tabakalarda</i> ise tanımlı bir yapı kalıntısına rastlanmamış ancak çok sayıda küçük buluntu bulunmuştur. <i>7. tabakada</i> taş temelsiz, yığma kerpiçten yapılmış; kuzey-güney yönünde birbirine karşılıklı doğrusal olarak ilerleyen küçük odaları olan dörtgen yapılara rastlanmıştır. Bu odaların boyutlarına (yaklaşık 1.2 m) bakıldığında depolama alanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. <i>7. tabakanın</i> altında çeşitli taş toplulukları ve sığ çukurlar bulunmuştur. <i>11 ve 12. tabakalarda</i> kül çukuru ve kalın bir kül tabakası ortaya çıkarılmıştır. Bunlar ilk yerleşenlerin ana toprağa açtığı çukurlar gibi görünmektedir.		
Çanak Çömlek: Kerkh Malı, KYAM ve Kaba Mallar olmak üzere üç ana gruba ayrılmıştır. <i>Kerkh Malı</i> özellikle yerleşmenin alt tabakalarında bulunmuştur. Genellikle küçük kum ve mika katkı görülür, taşçık katkının da yoğun olduğu belirtilmiştir. Dış yüzeyleri bazen ıslak sıvazlanmış ama genellikle açkılanarak bitirilmişlerdir. En yaygın renk grimsi kahverengidir. Sığ ve derin kaseler. <i>KYAM</i> grubunda Amik mallarının bütün tipleri görülmektedir. Bu mal grubuyla beraber parmak baskı ya da nokta bezemeliler görülmeye başlanmıştır. Tek bir parçada tarak bezeme olduğu görülmüştür. Bezeme genellikle kabın tüm yüzeyine uygulanmıştır ve açkılama bezeme sonrasında yapılmıştır. Nadir olarak da kabartma bezekli parçalar bulunmuştur. <i>Kaba Mallar</i> üretim tekniği nedeniyle diğer iki gruptan tamamen farklıdır; yoğun bitkisel katkı kullanılmış ve iyi pişmemişlerdir. Yatay bantlar, bezemede karakteristik öğedir. Ayrıca çizi bezekli ve sıvaştırılmış kırmızı astarlı parçalar da bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Tabakalar arasında çok fark olmadığı anlaşılmıştır.		
Yontmataş: Tüm tabakalardan toplam 3300'den fazla alet bulunmuştur. Ağırlıklı olarak çakmaktaşı kullanımının olduğu belirlenmiştir. Çakmaktaşının yerleşmeye yakın kaynaklardan, obsidiyenin ise Kapadokya bölgesinden elde edildiği anlaşılmıştır. Orak bıçakları; Ugarit, Byblos ve Amuk ok uçları en yoğun görülen alet tipleridir. Kalemler ve kazıcıyılar da bulunan diğer buluntulardandır. Sürtmetaş: Taş baltalar, el taşları, açık taşları, bazalt öğütme taşları, taş kaplar. Takı: Taş ya da bakırdan yapılmış boncuklar ve insan yüzü şeklinde betimlenmiş taştan küçük nesneler.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Arimura, 2003: 57-71; Miyake, 2003: 11; Tsuneki ve Miyake, 1996: 109, 111-116; Tsuneki, 2003: 3; Yoshizawa, 2003: 99-103.		

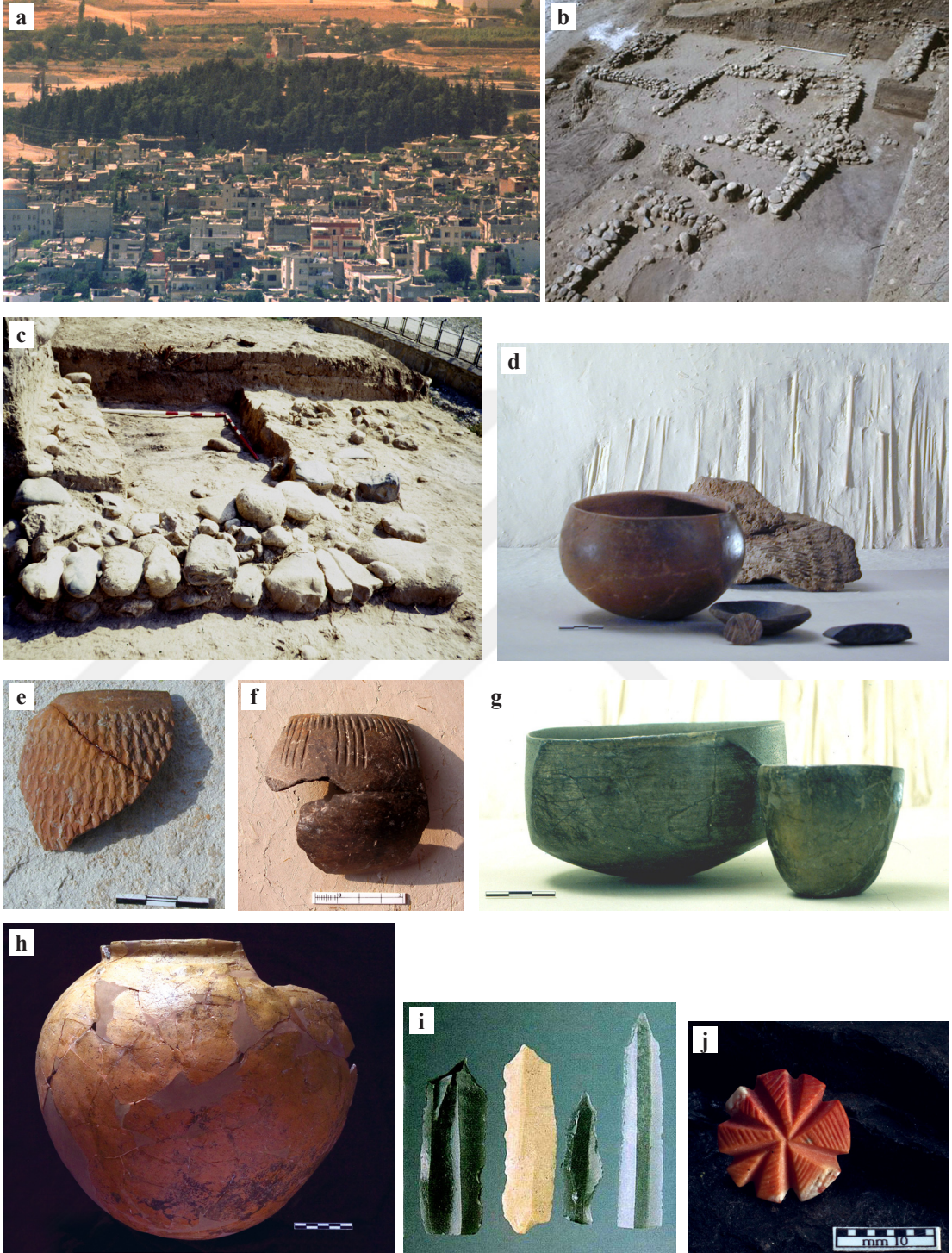
LEVHA 32

Levha 32: Tell el-Kerkh, **a:** Yontmataş buluntular (Tsuneki vd., 2006: Fig. 3); **b:** Kemik ve sürtmetaş buluntular (Tsuneki vd., 2006: Fig. 5).

Kat. No: B20	Lev. No: 33	Yerleşme: YUMUKTEPE
Bölge / Konum: Mersin kent merkezi, Demirtaş Mahallesi'nde, Müftü Deresi'nin doğusunda yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: İlk dönem kazıları 1936-1939 ile 1947-1948 yılları arasında, J. Garstang'ın bilimsel başkanlığında yapılmıştır. 1993 yılında V. Sevin'in bilimsel başkanlığında başlatılan ikinci dönem kazıları ise halen I. Caneva'nın başkanlığında devam etmektedir.		
Tabakalanma: İlk Neolitik (Garstang) XXIX-XXXIII	Tarihlendirme: MÖ 7000-6200	
Mimari: Sınırlı bir alanda çalışıldığından planı kesin olarak anlaşılamayan ancak olasılıkla ovalimsi planlı yapılar. İzli kerpiçlerden yola çıkılarak dal-örgü mimari olduğu söylenebilir; aynı zamanda <i>pise</i> kalıntılarına da rastlanmıştır. Taş temel olabilecek duvarlar da açığa çıkarılmıştır. Ateş yeri olduğu düşünülen taş döşeli küçük alanlar ile yoğun olarak silo-ambar tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek: Kumlu Mallar, Kahverengi Açıklı Mallar, küresel gövdeli küçük çömlekler ve kâseler. Çok sık olmamakla birlikte baskı bezeme görülmektedir. Bazen tüm gövdeye uygulanırken bazen yalnızca ağız kısmında sınırlandırılmış olan bu bezemenin parmak ya da tırnak kullanılarak ya da çeşitli büyüklüklerde ve biçimlerdeki spatül, deniz kabuğu ve tarak gibi nesnelerin yardımıyla yapıldığı düşünülmektedir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Obsidiyen aletler ağırlıktadır. Kaynak olarak önce Göllüdağ, sonrasında ise Nenezi kullanımı belirlenmiştir. Baskı tekniği kullanımı yaygındır. Çoğu delici ya da dilgi yapılmak için tekrar düzeltilmiştir. Sürtmetaş: Az sayıda bulunan sürtmetaş aletler, küçük öğütücüler ve kısmen cilalanmış yassı baltalardan oluşmaktadır. Kemik Alet: Değişik tiplerdeki deliciler ve spatüller. Kemik bir baskı mühür dikkat çekicidir. Diğer: Pintaderalar.		
Arkeobotani: Mercimek, bezelye, acı bakla, zeytin, fiğ, fıstık. MÖ 6000'lerde zeytin üreticiliği.	Arkeozooloji: Yoğun olarak sığır ve koyun-keçi, daha az oranda domuz. Keçi, koyundan daha yoğun orandadır. Çok az sayıda balık kemiği.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Balossi, 2004a: 115; 2004b: 136, 138, 139; Caneva, 2004: 33, 37, 39, 40, 43; 2012; Caneva vd., 2005: 105; Caneva ve Marcolongo, 2004: 24, 26; Caneva ve Sevin, 1995; Garstang, 1953: 16.		

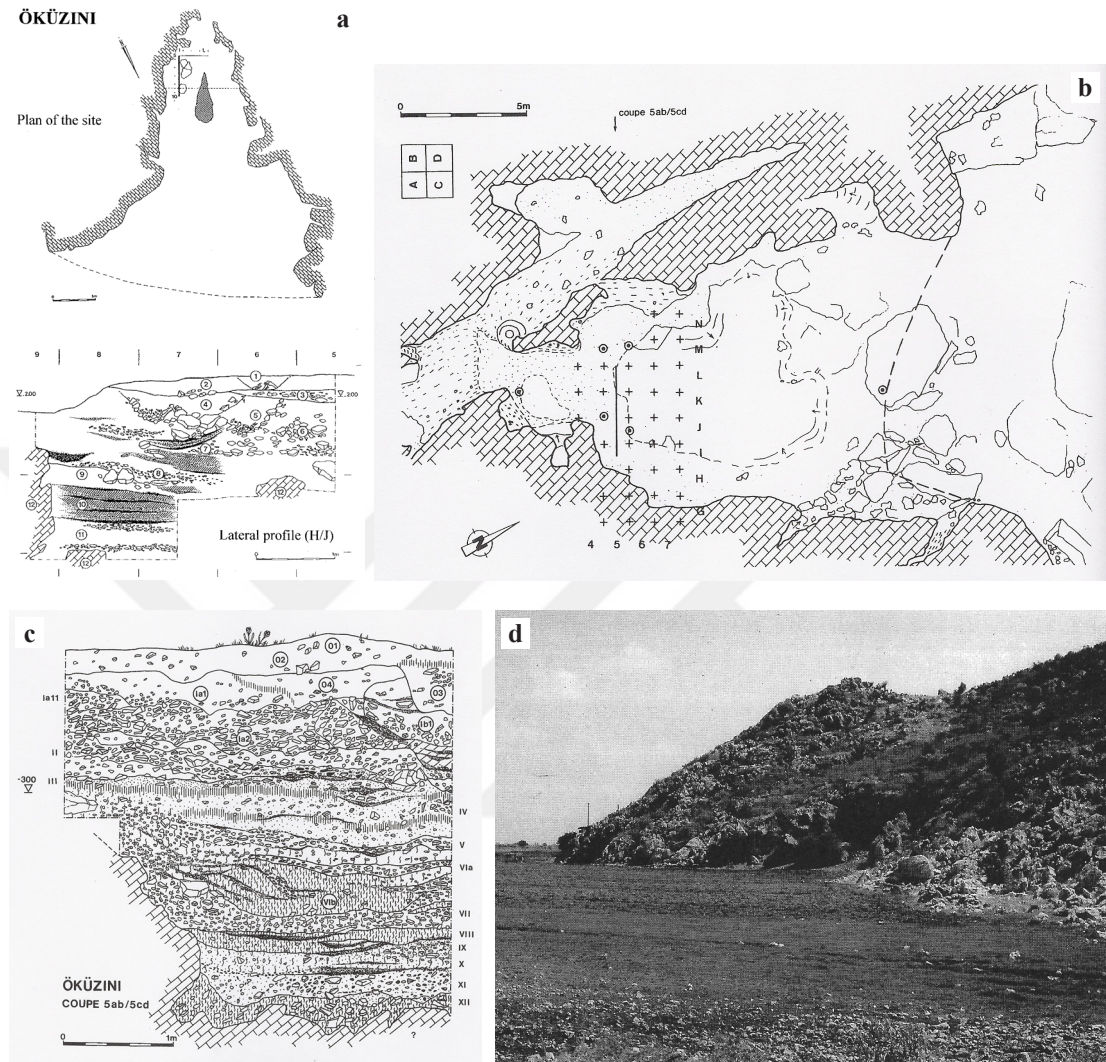
LEVHA 33

Levha 33: Yumuktepe, **a:** Höyüğün genel görünümü (Caneva, 2012: Fig. 1); **b:** Orta Neolitik yapısı (Caneva, 2012: Fig. 12); **c-d:** İlk Neolitik depo odası ve oda buluntuları (Caneva, 2012: Fig. 6, 7); **e:** İlk Neolitik baskı bezemeli kap parçası (Caneva, 2012: Fig. 8); **f:** İlk Neolitik kazıma bezemeli kap parçası (Caneva, 2012: Fig. 9); **g:** Orta Neolitik *Dark Faced Burnished Ware* (Caneva, 2012: Fig. 13); **h:** Orta Neolitik *orange ware* (Caneva, 2012: Fig. 14); **i:** Orta Neolitik dilgiler (Caneva, 2012: Fig. 15); **j:** İlk Neolitik baskı mühür (Caneva, 2012: Fig. 16).

Kat. No: B21	Lev. No: 34	Yerleşme: ÖKÜZİNİ MAĞARASI
Bölge / Konum: Antalya'nın 31 km kuzeybatısında, Yağca Köyü sınırları içinde, Katran Dağı eteklerinde yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1950'lerde K. Kökten, 1990-1999 yılları arasında ise I. Yalçinkaya tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: Epipaleolitik: Tabaka III Neolitik-Kalkolitik: IV		Tarihlendirme:
Mimari: Mezar çukurları dışında tanımlı bir bulgu yoktur.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu: Taştan ve <i>dentalium</i> 'dan yapılmış boncuklar.		
Arkeobotani: Badem		Arkeozooloji:
Sosyal Yaşam: Neolitik Dönem'e ait olabilecek <i>hocker</i> tarzı bir gömüt ve gömüt içinde yassı balta ile çanak çömlek parçaları bulunmuştur.		
Genel Ek: Epipaleolitik benzerlik: Franchthi Mağarası.		
Kaynakça: Kartal, M., 2003: 40-41; Martinoli ve Jacomet, 2004; Otte vd., 1999; Otte vd., 2003; Yalçinkaya, 1997: 12-13.		

LEVHA 34

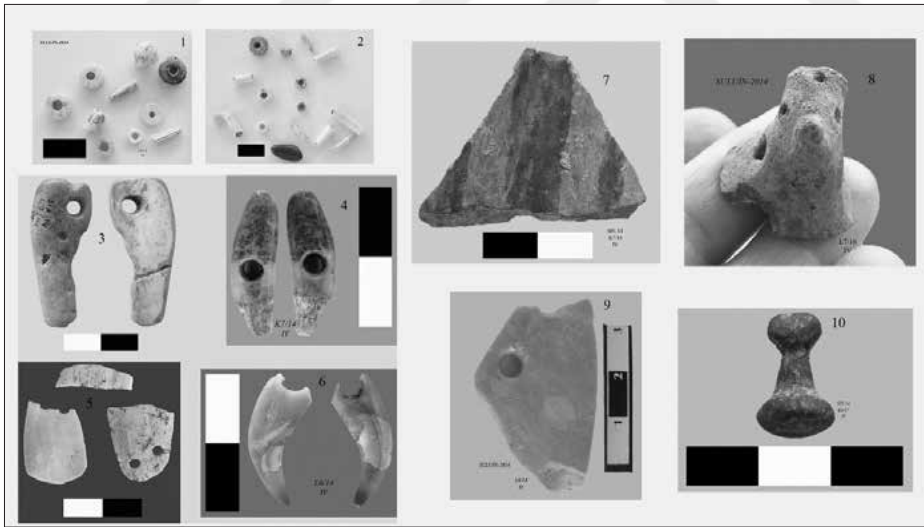
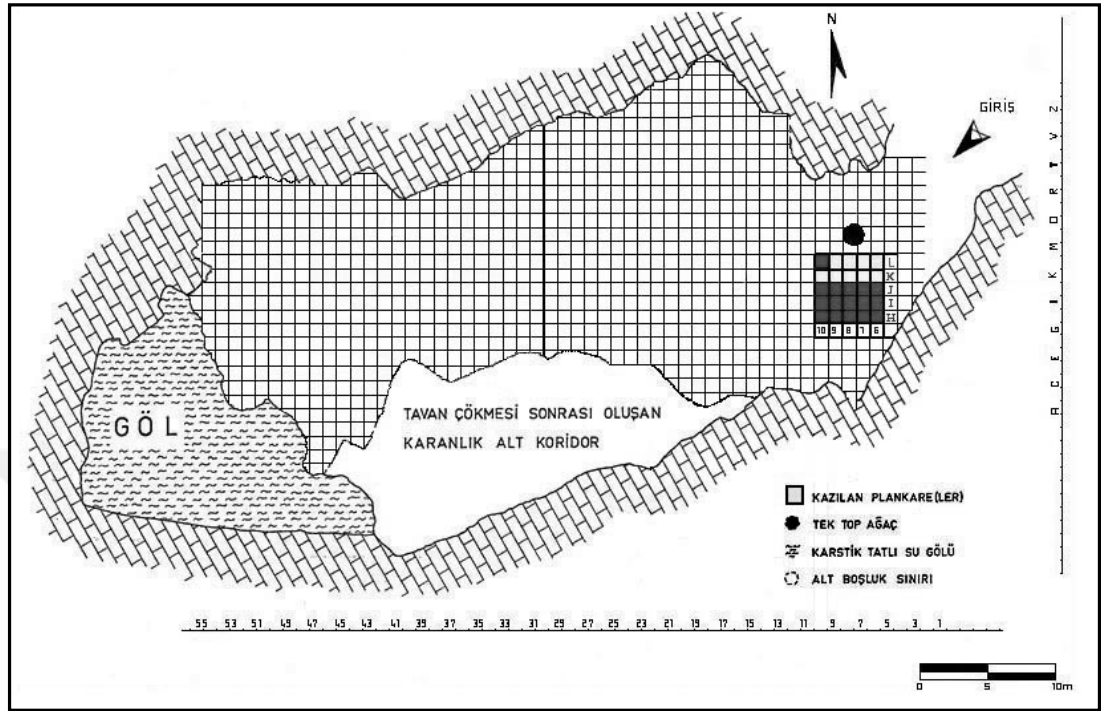

Levha 34: Öküzini Mağarası, **a:** Genel plan (Otte, 1999: Fig. 3.6); **b:** Alan planı (Léotard, 1995: Fig. 2); **c:** Kesit (Léotard, 1995: Fig. 4); **d:** Mağaranın dıştan görünümü (Léotard, 1995).

Kat. No: B22	Lev. No:	Yerleşme: KARAİN MAĞARASI B GÖZÜ
Bölge / Konum: Antalya'nın 30 km kuzeybatısında, Döşemealtı İlçesi, Yağca Köyü, Katran Dağı kalkerli yamaçları üzerinde yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1946-1973 yılları arasında K. Kökten tarafından kazılmıştır. Kazılar 1985 yılından itibaren I. Yalçinkaya başkanlığında devam etmektedir.		
Tabakalanma: Neolitik HV: Son Neo. <i>Hiatus?</i> Epipaleolitik		Tarihlendirme: MÖ 6090-7050
Mimari:		
Çanak Çömlek: İç ve dış yüzeyleri boyalı mallar, Göller Bölgesi boyalı çanak çömleği.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Radyolarit, çakmaktaşı ve obsidyen. Dilgicikler başta olmak üzere -özellikle sırtlı dilgicikler- ön kazıyıcı, düzeltili dilgi, çontuklu alet ve düzeltili yongaların baskın olduğu bir makrolit grubu. Mikrolit grubunda düzeltili ve düzeltisiz yonga ve dilgiler, çekirdek ve çekirdek parçaları. Sürtmetaş: Ezme ve öğütme taşları, vurgaçlar ve sapan taşları. Kemik End.: Bızlar, iğneler, işlenmiş kemik nesneler, işlenmiş boynuzlar, kaşık ve uçlar (Karain Tipi).		
Arkeobotani: Badem.		Arkeozooloji: Koyun ve keçi.
Sosyal Yaşam: Neolitik tabakada baskı tekniğiyle yapılmış büyük ok uçlarının bulunması belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Silikalı orak bıçaklarının az olması avcı-toplayıcı yaşam biçiminin halen önemli olduğunu göstermektedir.		
Genel Ek: Göller Bölgesi'yle benzer ancak İlk Neolitik Dönem'e ilişkin herhangi bir dolgu yoktur.		
Kaynakça: Bulut, 2016: 69, 72, 75; Kartal M., 2011: 172-173; Kartal G., 2015: 56-58; Martinoli ve Jacomet, 2004: 52; Thissen, 2005; Yalçinkaya vd., 2014: 448-450; Yaman, 2011: 245, 253.		

Kat. No: B23	Lev. No: 35	Yerleşme: SULUİN MAĞARASI
Bölge / Konum: Antalya'nın yaklaşık 32 km kuzeybatısında, Döşemealtı İlçesi, Yağca Köyü sınırları içinde yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 2007-2014 yılları arasında H. Taşkiran başkanlığında kazılmıştır.		
Tabakalanma: Son Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 6000-5870	
Mimari: Büyük olasılıkla güneşte kurutulmuş olan kerpiç levhalarla (tuğlalarla) karşılaşılmıştır. Bunlardan iki tanesi delikli kil levhadır. Bir yaşam alanından çok kiler, işlik ya da depo olarak kullanıldığı öngörülen bu mekânın en yakın benzeri Höyücek kazılarında ortaya çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Çakmaktaşı ve obsidyenden dilgi ve dilgicik çekirdekleri, mermi biçimli çekirdekler, yatay ok uçları, farklı tiplerde az sayıda mikrolit ve orak dilgileri.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Suluin Mağarası'na 30 km uzaklıkta Çubuk Boğazı'nın hemen kuzey bitiminde başlayan höyük yerleşmeleri ile bu mağara yerleşimleri arasında sıkı bir ilişki olduğu, Bademağacı ve Höyücek gibi höyük yerleşimlerinin hayvancılıkla uğraşan ailelerinin zaman zaman (mevsimsel olarak) bu mağaraları iskan ettikleri düşünülmektedir.		
Kaynakça: Taşkiran, 2011: 121; Taşkiran vd., 2015: 225.		

LEVHA 35

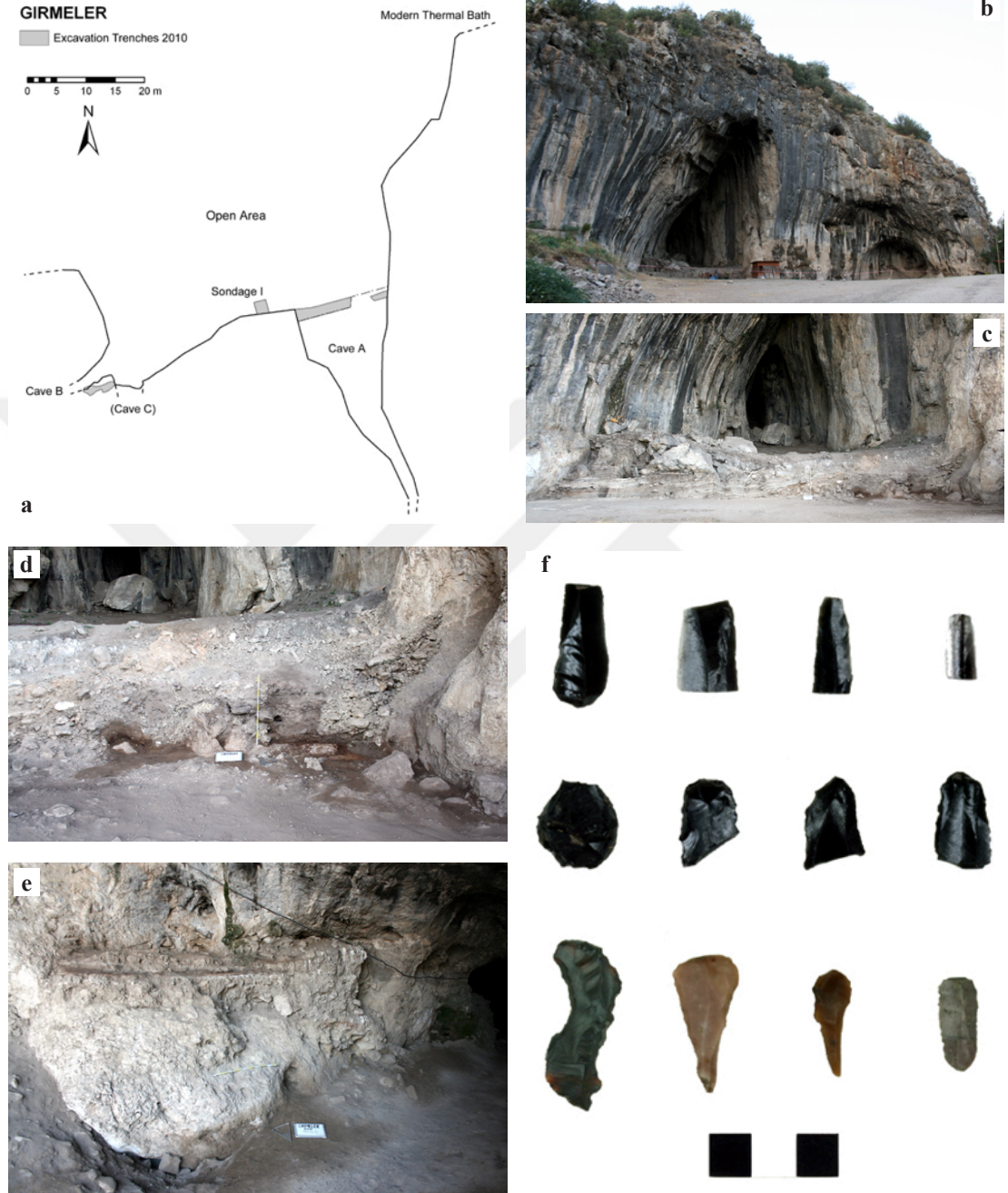
Levha 35: Suluin Mağarası, **a:** Genel plan (Taşkiran vd., 2016: Çizim 1); **b:** Çeşitli buluntular (Taşkiran vd., 2016: Resim 4); **c:** Damga mühür (Taşkiran vd., 2016: Resim 5).

Kat. No: B24	Lev. No:	Yerleşme: BELBAŞI MAĞARASI
Bölge / Konum: Antalya il merkezinin yaklaşık olarak 24 km güneybatısındaki Beldibi Köyü'nün yaklaşık 7-8 km kuzey-kuzeybatısında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1959 yılında E. Bostancı tarafından saptanmış ve 1960 yıllarında kazı çalışması yapılmıştır.		
Tabakalanma: En üst tabaka Neolitik ve geç dönemlerle karışık.		Tarihlendirme:
Mimari:		
Çanak Çömlek: Kum katkılı, kaba hamurlu, kırmızı-kahverengi yüzeyli ve kaba görünüm-lü.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Epipaleolitik kökenli alet endüstrilerinden farklı bir özellik göstermedikleri anlaşılmıştır.		
Arkeobotani:		Arkeozooloji:
Sosyal Yaşam: E. Bostancı, sığınağın ancak yaz aylarında, o da çok kısa süreli iskan edildiğini öne sürmektedir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Düring, 2011: 160; Yakar, 1991; 2001: 122.		

Kat. No: B25	Lev. No:	Yerleşme: BELDİBİ MAĞARASI
Bölge / Konum: Antalya il merkezinin 24 km güneybatısında, Akdeniz’den 800 m uzakta olan Beldibi Köyü’nün yaklaşık 3 km kuzeyinde, ince uzun bir kumsalın kuzey bitiminde denize doğru uzanan kalker kayalık bir yükseltinin üzerinde, denize yakın bir konumda, denizden yaklaşık 100 m uzaklıkta yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1956 yılında E. Bostancı tarafından saptanan Beldibi Mağarası, 1959-1960 ve 1966-1967 yılları arasında E. Bostancı tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: Neolitik Tabaka B	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: B1 ve B2 alt tabakalarında koyu renkli kaba parçalar tanımlanmıştır. Mel-lart bunları Çatalhöyük’teki en erken örneklerle eşleştirmiştir. Düz dipli, hafif dışa dönük gövdeli kap parçalarının yanı sıra, dar ağızlı kaplar ve çeşitli biçimli tutamaklar da vardır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: B1 alt tabakasından itibaren mikrolit aletler azalmış ve Neolitik gelenekli aletler ortaya çıkmaya başlamıştır. Dilgiler, kazıyıcılar ve kalemler. Az sayıda obsidyen.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam: Epipaleolitik kültürün Neolitik sürecinde de devam ettiğini öne süren E. Bostancı, Beldibien I ve II kültürü olarak tanımladığı bu süreçte burada yaşayanların avcı-toplayıcı olduklarını ve çevrelerindeki yabani tahılları orak bıçaklarıyla topladıklarını belirtmiştir.		
Genel Ek: Mezolitik benzerlik: Franchthi Mağarası ve Çatalhöyük’ün en alt tabakalarıyla eşzamanlı olduğu düşünülmektedir.		
Kaynakça: Bostancı, 1967: 67-70; Düring, 2011: 160; Otte vd., 1999; Yakar, 1991: 122-123.		

Kat. No: B26	Lev. No: 36	Yerleşme: GİRMELELER
Bölge / Konum: Muğla, Fethiye, Seydikemeler Eşen Çayı Vadisi'ne açılan yüksekçe kayalık teraslardaki mağara ile önündeki tahrip olmuş höyük alanı.		
Araştırma Tarihçesi: İlk belgelemeler Fethiye Müzesi tarafından yapılmış, daha sonrasında Tlos kazı ekibi tarafından kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik /Çanak Çömleksiz	Tarihlendirme:	
Mimari: A Sondajı: Bu seviyede çok küçük taşlar ve sönmüş kireçten yapılmış sert bir taban bulunmuştur. Bu sert tabanın en az 3 kez yenilendiği saptanmıştır. Taban üzerinde bulunan kazık delikleri kulübe tarzı bir yapıyı işaret etmektedir. Tabanlarla ilişkili yaklaşık 1 m korunmuş, dal-örgü tekniğiyle yapılmış bir duvara rastlanmıştır. Duvar içten ve dıştan kalın bir tabaka halinde kireçle sıvanmıştır. Böylece bu alanda <i>terrazzo</i> tabanlı bir yapının olduğu ve yapının uzun süre yenilenecek kullanıldığı kesinlik kazanmıştır. Mağaranın önüne yerleştirilmiş en az 4 adet yan yana konumlandırılmış <i>terrazzo</i> tabanlı yapı bulunmaktadır. Mağaranın önündeki bu düzenleme yerleşimden çok ritüel amaçlıdır.		
Çanak Çömlek: Göller Bölgesi'nin İlk Neolitik Dönem çanak çömleğiyle paralellik göstermektedir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Yonga ağırlıklı alet endüstrisi. İnce uzun dilgiler, yuvarlak kazıyıcılar ve deliciler. Ağırlıklı hammadde çakmaktaşıdır; bulunan az sayıdaki obsidyenin Melos kökenli olduğu düşünülmektedir.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Yabani domuz, alageyik, yabani kedi.	
Sosyal Yaşam: <i>Hocker</i> tarzı Neolitik gömüte rastlanmıştır.		
Genel Ek: Epipaleolitik gelenekli bir Çanak Çömleksiz Neolitik yerleşim tanımı yapılmıştır.		
Kaynakça: Takaoğlu vd., 2014: 641-644.		

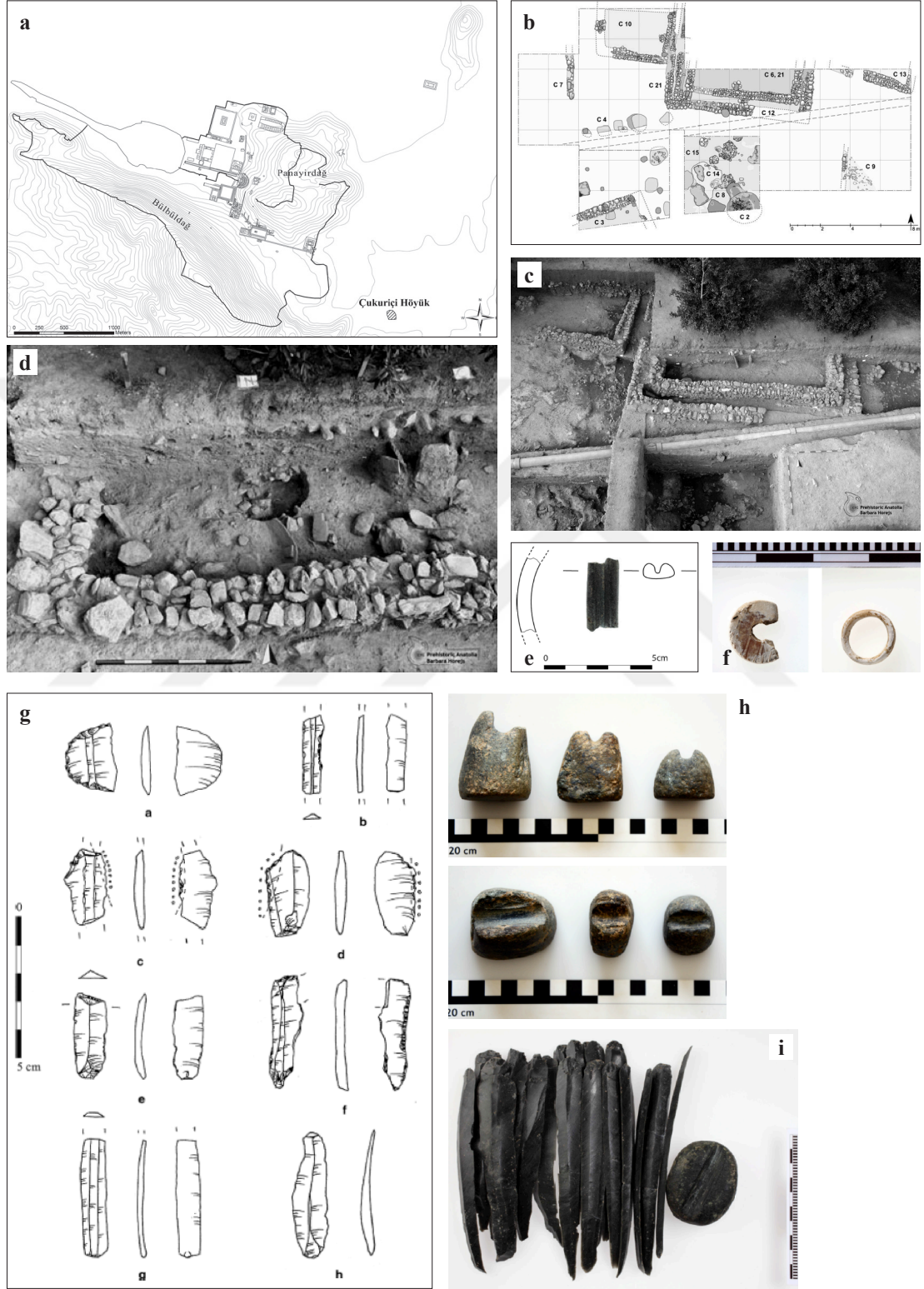
LEVHA 36

Levha 36: Girmeler, **a:** Genel plan (Becks ve Polat Becks, 2013: Resim 1); **b:** Mağaranın dıştan görünümü (Becks ve Polat Becks, 2013: Resim 2); **c:** A Galerisi girişi (Becks ve Polat Becks, 2013: Resim 4); **d:** A Galerisi girişi, batı kesimden profil detayı (Becks ve Polat Becks, 2013: Resim 5); **e:** B Galerisi girişinde çalışılan alanının kazılar başlamadan önceli görünümü (Becks ve Polat Becks, 2013: Resim 14); **f:** Obsidyen ve çakmaktaşı aletler (Becks ve Polat Becks, 2013: Resim 8).

Kat. No: B27	Lev. No: 37	Yerleşme: ÇUKURİÇİ
Bölge / Konum: İzmir İli, Selçuk İlçesi'nde yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1995-1996 yıllarında Efes Müzesi adına A. Evren ve C. İçten başkanlığında kurtarma kazıları yapılmıştır. Kazı çalışmaları 2006 yılında Efes arkeoloji ekibine bağlı olarak B. Horejh tarafından yeniden başlatılmıştır.		
Tabakalanma: ÇuHö XIII, XII, XI	Tarihlendirme: MÖ 6700-6400	
Mimari: Taş temelli dörtgen planlı yapılar açığa çıkarılmıştır. Bulunan kazık delikleri, çatıların ve duvarların ahşap-kil konstrüksiyonlardan oluştuğuna işaret etmektedir. Tabanlar sıkıştırılmış kilden olup, duvarlar da kil sıvalıdır. Bir yapıda üst üste üç kez yenileme yapıldığı anlaşılan kireç tabanlar bulunmuştur. Bu tabanların bazılarında kırmızı boya izleri saptanmıştır. Yapı dışı alanlarda ocaklar, platformlar gibi çeşitli işlikler ve faaliyet alanları tanımlanmıştır. İçleri hayvan kemik ve boynuz kalıntıları ile obsidyen ve çeşitli atıklarla dolu olan çukurlar bulunmuştur.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Melos obsidyeni baskın hammaddeyi yansıtmaktadır. Baskı tekniği, dilgiler, düzeltili dilgicikler, mikro dilgiler, ön kazıyıcılar.		
Sürtmetaş: Mermer kaplar, öğütme taşları, havanlar ve havanelleri.		
Kemik Alet: Bızlar, spatüller, düzlekler ve kaşıklar.		
Figürin: 2 cm büyüklüğündeki, bir kadın figürü şeklindeki taş amulet burada bulunan özel bir buluntudur.		
Takı: Taş bilezikler, çeşitli hammaddelerden yapılmış boncuklar.		
Arkeobotani: Arpa (<i>Hordeum vulgare</i>) en yoğun tür; <i>emmer</i> buğdayı (<i>Triticumdicoccum</i>) daha az oranda.	Arkeozooloji: Evcil: İlk evrelerde %80'den fazla bir oranda olan koyun ve keçi sonraki evrelerde azalırken, ilk evrelerde az olan sığır oranı sonraki evrelerde artmıştır. Domuz oranı genel olarak azdır. Yabani: Alageyik, domuz, kedinin yanı sıra kuş ve balık türleri de saptanmıştır.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Horejh,2012; Horejh vd., 2014: 603.		

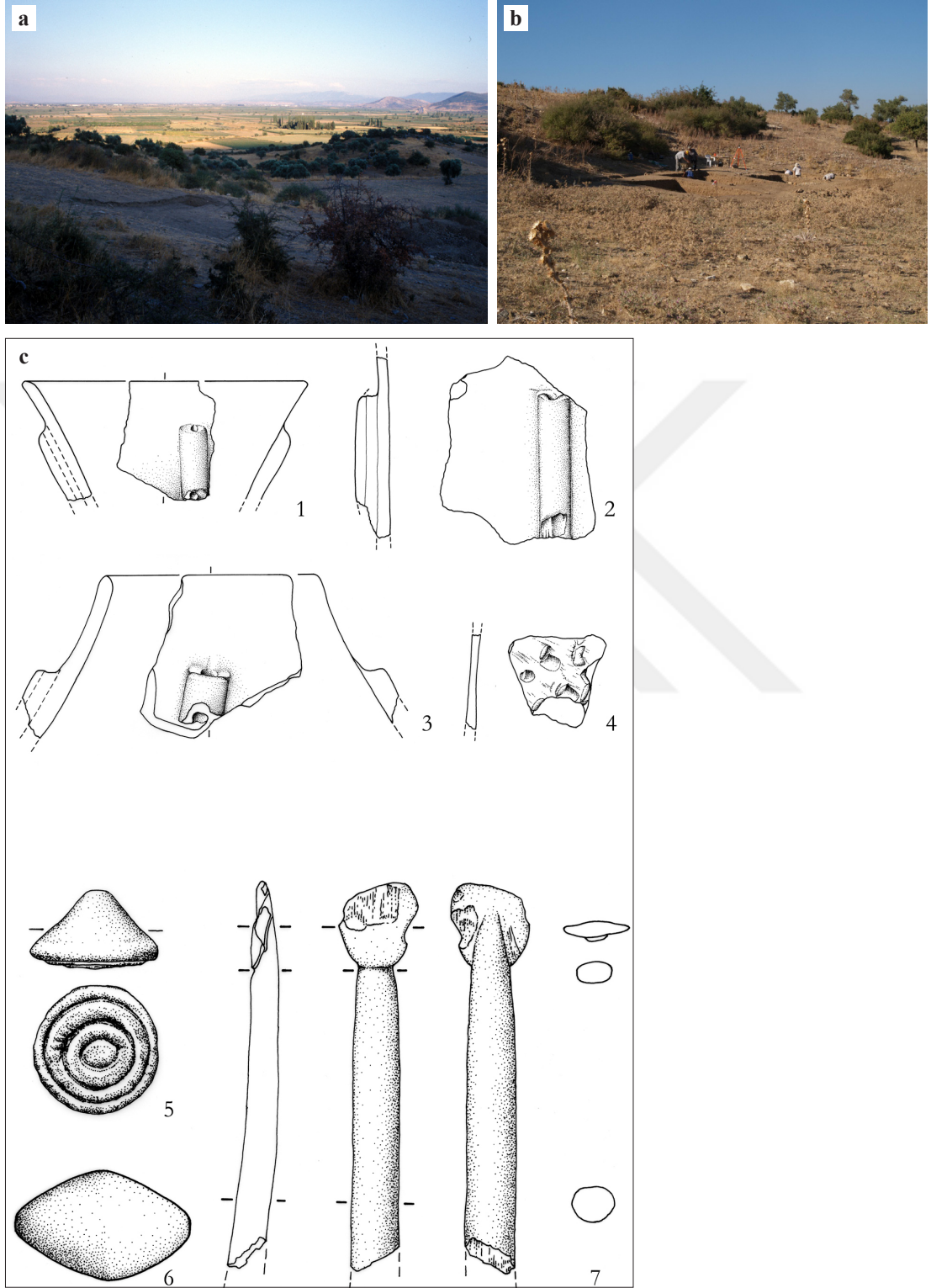
LEVHA 37

Levha 37: Çukuriçi, **a:** Genel plan (Horejs, 2012: Fig. 1); **b:** Neolitik evre mimarisi (Brami vd., 2016: Fig. 2); **c:** Neolitik yapılar (Brami vd., 2016: Fig. 4); **d:** Neolitik yapı (Brami vd., 2016: Fig. 6); **e:** Taş bileklik (Horejs vd., 2015: Fig. 5); **f:** Denizkabuğundan takılar (Horejs vd., 2015: Fig. 6); **g:** Yontmataş buluntular (Horejs vd., 2015: Fig. 7); **h:** Boynuz biçimli düzleştiriciler (Horejs vd., 2015: Fig. 11); **i:** Obsidyen dilgiler ve düzleştirici (Horejs vd., 2015: Fig. 13).

Kat. No: B28	Lev. No: 38	Yerleşme: DEDECİK-HEYBELİTEPE
Bölge / Konum: İzmir'in 40 km güneydoğusunda, Torbalı Ovası'nın batı yakasında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 2003 yılından itibaren C. Lichter ve R. Meriç tarafından kazılmaktadır.		
Tabakalanma: Son Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Kırmızımsı kahve yüzey renklerinde, hafif açkılı çanak çömlek. Hafif S'kırımlı kâseler ve düz yükselen kenarlı çanaklar yaygın biçimlerdir. Bu çanak çömleğin tipik özelliği ise farklı boyutlarda ve biçimlerdeki dikey ip delikli tutamaklardır. Çok az parçada <i>impresso</i> bezeme örneğine rastlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Melos obsidyeni. Çekirdeklerin ithal edildiği belirlenmiştir.		
Diğer: Baskı yüzeyinde iç içe daireler yer alan konik biçimli pintadere.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Lichter ve Meriç, 2012: 385-386.		

LEVHA 38

Levha 38: Dedecik-Heybelitepe, **a:** Dedecik-Heybelitepe'den Torbalı Ovası (Lichter ve Meriç, 2012: Fig. 1); **b:** Alt teras (Lichter ve Meriç, 2012: Fig. 2); **c:** Çanak çömlek ve küçük buluntular (Lichter ve Meriç, 2012: Fig. 3).

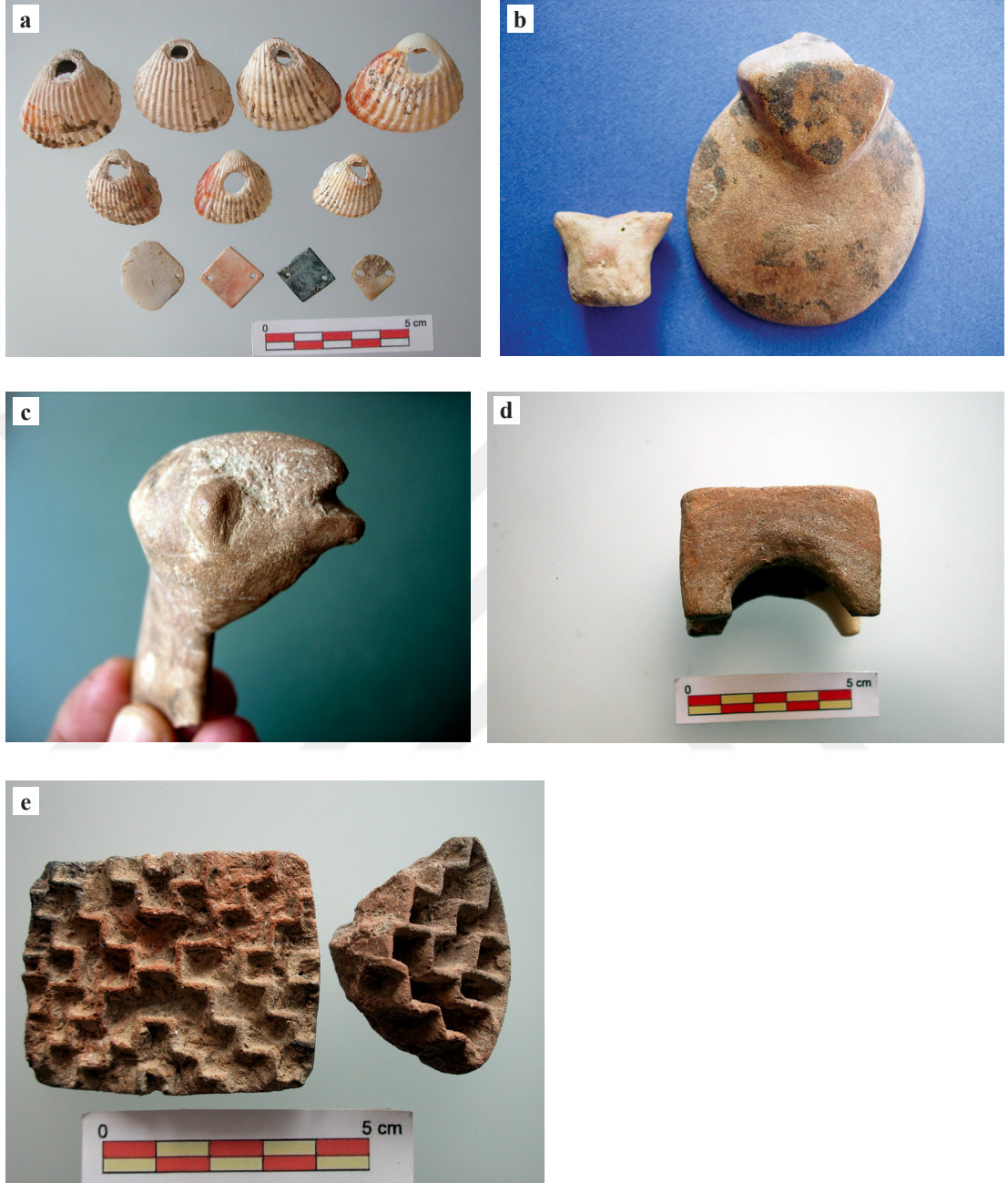
Kat. No: B29	Lev. No: 39-40	Yerleşme: YEŞİLOVA
Bölge / Konum: İzmir, Bornova İlçesi, Karacaoğlan Mahallesi'nde,kıyıya 4 km uzaklıkta yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 2005-2011 yılları arasında Z. Derin başkanlığında kazılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik, Tabaka III 6-8	Tarihlendirme: MÖ 6490-6250	
Mimari: Yuvarlak planlı dal-örgü mimari.		
Çanak Çömlek: Monokrom çanak çömlek. Hamur ve yüzey renkleri grimsi, devetüyü ve kırmızımsı olmak üzere değişken. Boyunlu ve boyunsuz küresel gövdeli çömlekler; daralan ağızlılar, dışa açılan sığ gövdeli kâseler. Tüp biçimli tutamaklar yaygın. Tırnak baskılı örnekler alt yapı katlarına doğru azalarak kaybolmakta, kırmızı astarlı parçalarda altlara doğru azalmaktadır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Çakmaktaşı baskın hammaddeyi yansıtıyor. Kesici, delici ve kazıyıcılar yoğun.		
Sürtmetaş: Mermer kaplar, öğütme taşları, havanlar ve havanelleri.		
Kemik: Bızlar, orak bıçakları, boynuz saplar.		
Figürin: Sokma başlı figürinler. Boğa başı şeklinde yontulmuş ve açılanmış kemik idol.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil: Yoğun oranda koyun ve keçi, daha az oranda sığır ve domuz. Yabani: Kızıl geyik, domuz.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Höyücek (ESP), Bademağacı (EN), Ulucak (Vd-f) ve Kuruçay (13) benzer.		
Kaynakça: Derin, 2011: 96; 2012; 2014: 452.		

LEVHA 39

Levha 39: Yeşilova, **a-b:** Höyüğün yerini gösteren harita ve hava fotoğrafı (Derin, 2012: Fig. 1, 2); **c-d:** Neolitik mallar (Derin, 2012: Fig. 8, 10); **e-g:** Yontmataş buluntular (Derin, 2012: Fig. 17, 15, 16); **h:** Kemik saplı yassı baltalar (Derin, 2012: Fig. 14); **i:** Kemik bızlar (Derin, 2012: Fig. 18); **j:** Mermer kap parçaları (Derin, 2012: Fig. 11).

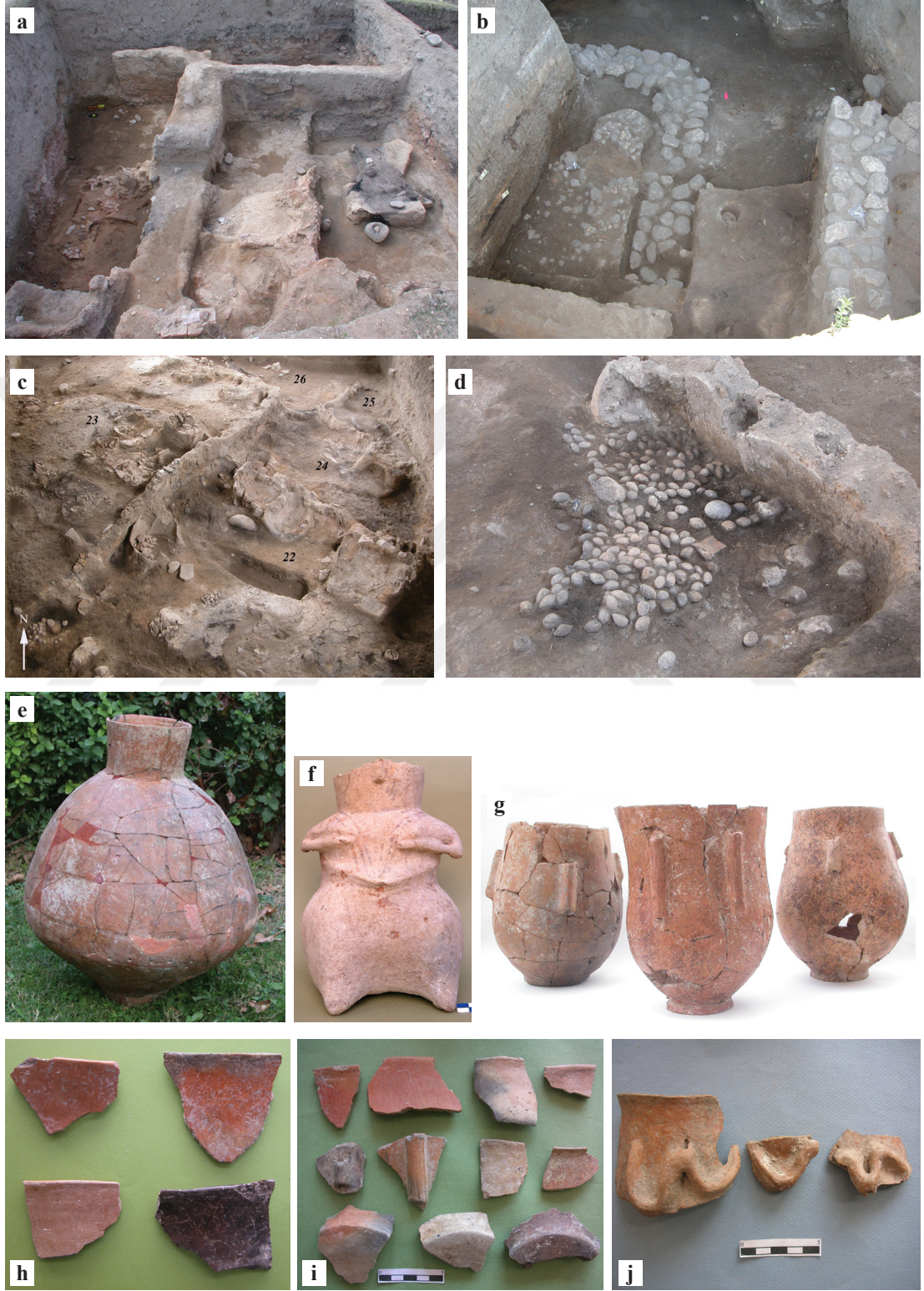
LEVHA 40

Levha 40: Yeşilova, **a:** Deniz kabuğu ve taş boncuklar (Derin, 2012: Fig. 19); **b:** Kil figürin ve kemik idol (Derin, 2012: Fig. 12); **c:** Taş hayvan başı (Derin, 2012: Fig. 13); **d:** Kil nesne (Derin, 2012: Fig. 21); **e:** Kil pintadeler (Derin, 2012: Fig. 22).

Kat. No: B30	Lev. No: 41-42	Yerleşme: ULUCAK
Bölge / Konum: İzmir'in 25 km doğusunda, Kemalpaşa İlçesi Ulucak Beldesi'nde, güneydeki Nif Dağı ile kuzeydeki Spil Dağı arasında akan Nif Çayı'nın oluşturduğu alüvyal ovada yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1960 yılında D. French tarafından bölgede yürütülen yüzey araştırmalarında saptanmıştır. 1995 yılında A. Çilingiroğlu başkanlığında başlayan kazı çalışmaları 2009 yılından bu yana Ö. Çevik başkanlığında sürdürülmektedir.		
Tabakalanma:		Tarihlendirme:
Tabaka VI a ve VIb (Öncül Neolitik)		MÖ 6850-6500
İlk Neolitik, Tabaka Vc-e, V a-b		MÖ 6600-6000
Mimari: TabakaVI: Dörtgen planlı dal-örgü mimari ve sonrası taş temelli ve taş temelsiz yığma kerpiç mimari. Çakıtaşı döşeme üzerinde kireç ve kırmızı boya kullanılmış tabanlar. Bazı duvarların iç yüzeyleri sıvalı ve kırmızı boya bezemelidir. Yapı içi unsurlar ocaklar, fırınlar ve kil kutulardan oluşmaktadır.		
Tabaka V: Dal-örgü ve yığma kerpiç mimari birlikte görülmektedir. Yapı içi unsurlar ocak, silo, kutu ve platformlardan oluşmaktadır. Yaklaşık 5m ² 'lik kireç tabanlı, oval planlı bir yapıda bulunan ve farklılık gösteren buluntular, buranın ritüel alanı olduğunu düşündürmektedir.		
Çanak Çömlek: Tab. VI: Üst tabakayla (V) benzer çok az sayıda parça bulunmuştur.		
Tab. V: Kahverengi, kırmızı ve krem astarlı mallar olarak üç alt grupta incelenmişlerdir. Tüm gruplar ağırlıdır. Az sayıdaki örnekte <i>impresso</i> ve boya bezeme saptanmıştır. 'S' profilili kâseler, daralan ağızlı çömlekler en sık görülen biçimlendendir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Yonga alet endüstrisi. Az oranda Melos obsidyesi. Dilgiler.		
Sürtmetaş: VI. Tabaka'ya ait bulgu yok. Tabaka V'te keski ve baltalar, ezgi ve öğütme taşları, havanelleri, açkı taşları.		
Kemik Alet: Spatulalar.		
Figürin: Hayvan ve insan figürinleri.		
Diğer: Sapan taneleri, ağırşaklar, pintadeler, kulak tıkaçları.		
Arkeobotani: Tab. VI: <i>einkorn</i> (Triticum monococcum), altı sıralı arpa (<i>Hordeum vulgare</i>)		Arkeozooloji: Yoğun oranda evcil koyun ve keçi, daha az oranda sığır ve domuz. Yabani kızıl geyik, yaban domuzu.
Sosyal Yaşam: Bazı mekan içlerinin özellikle temizlendiği düşünülmektedir. Bu yapıların tabanlarında yalnızca özenli figürinlerin ve hayvan kemiklerinin bulunmuş olması, ritüelle ilişkilendirilmiştir.		
Genel Ek: VI. Tabaka kireç tabanları Çukuriçi ile eşzamanlı.		
Kaynakça: Çakırlar, 2012; Çevik ve Vuruşkan, 2014: 587-590; Çevik ve Vuruşkan, 2015; Çevik vd., 2015; Çevik vd., 2016: 271; Çilingiroğlu, 2010: 11; 2012; Çilingiroğlu vd., 2012; Erdoğan ve Çevik, 2015: 34; Kayan, 2004.		

LEVHA 41

Levha 41: Ulucak, **a-c:** Neolitik yapılar (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 4, 5, 17); **d:** Yapı içinde *in situ* durumdaki sapan taneleri (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 19); **e:** Depolama kabı (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 7); **f:** İnsan biçimli kap (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 9); **g:** Tüp tutamaklı kaplar (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 27); **h:** Evre Va malları (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 23); **i:** Evre Vb malları (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 28); **j:** Evre Vb, kabartma bant bezemeli parçalar (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 30).

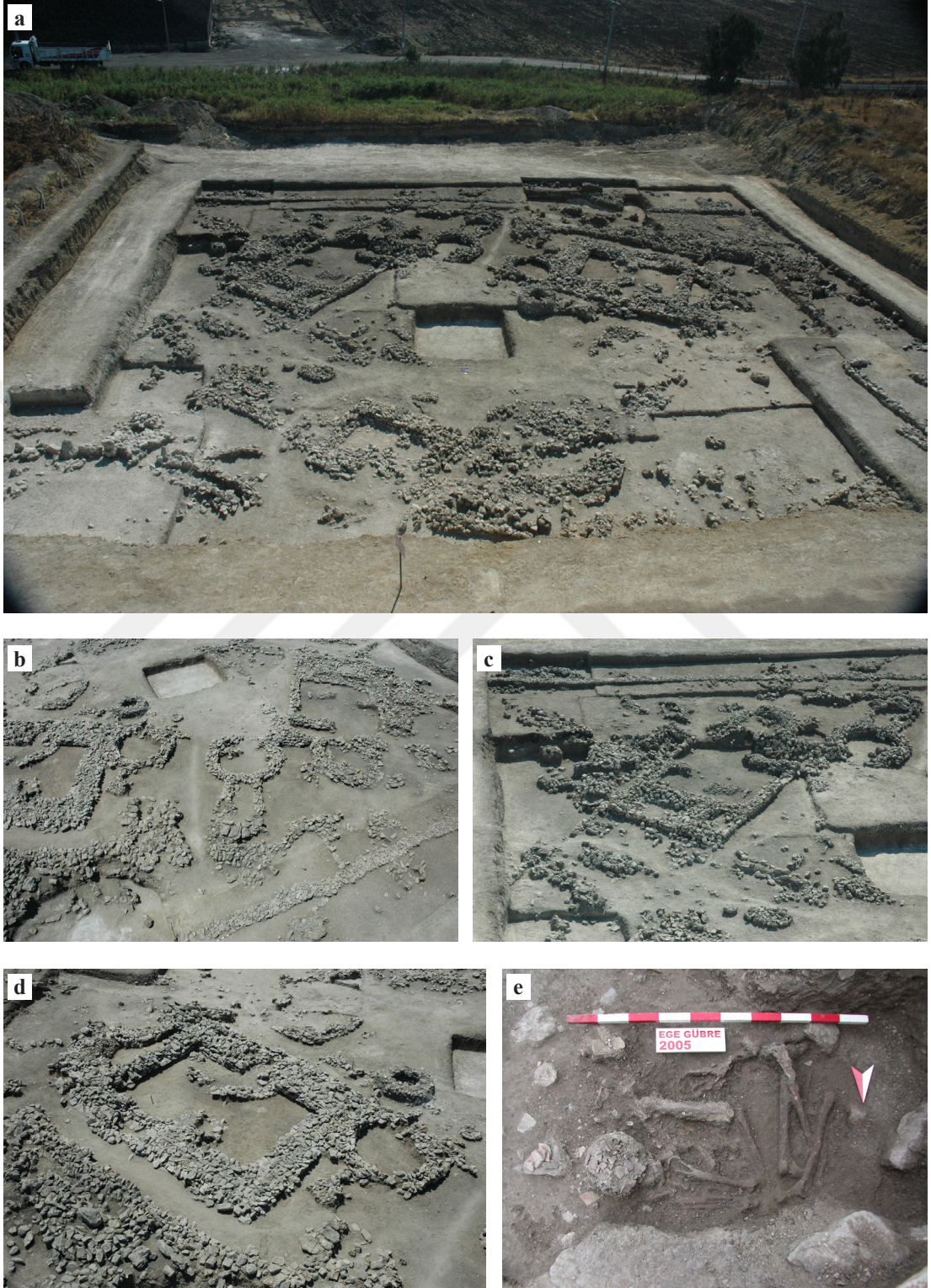
LEVHA 42

Levha 42: Ulucak, **a:** Kült masası parçası (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 10); **b:** Dilgiler (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 12); **c:** Yassı baltalar (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 16); **d:** Sapan taneleri (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 11); **e-f:** Kil pintaderalar (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 15, 31); **g:** Kil figürinler (Çilingiroğlu vd., 2012: Fig. 8).

Kat. No: B31	Lev. No: 43-44	Yerleşme: EGE GÜBRE
Bölge / Konum: İzmir'in Aliaga İlçesi'nde bulunan Ege Gübre Fabrikası sınırları içinde yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: İlk kazı çalışmaları 1994 ve 2000 yıllarında S. Lagona başkanlığın- daki bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. 2004-2008 yılları arasında H. Sağlamtimur tara- findan kurtarma kazıları yapılmıştır.		
Tabakalanma: Son Neolitik III a ve b; İlk Neolitik: IV	Tarihlendirme: MÖ 6000-5700 MÖ 6200-6000	
Mimari: IIa ve IIb yapı katlarında dikdörtgen ve yuvarlak taş temelli yapılar bir arada görülmektedir. Kerpiç kullanımına dair bir bulgu yoktur; yapıların dal-örgü tekniğiyle yük- seltildiği düşünülmektedir. Merkezi bir avlu etrafında sekiz adet yuvarlak ve on iki adet dik- dörtgen taş temelli yapı ortaya çıkarılmıştır. Yapıların kapı girişleri avluya açılmaktadır. Dik- dörtgen planlı yapı içlerinde ocaklar bulunmuşsa da asıl yoğunluğa avluda rastlanmaktadır. IV. yapı katında ise yalnızca yuvarlak planlı yapılar vardır. Doğrudan toprağa açılmış ateş çukurları şeklinde ocaklar bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: IV. yapı katı: En yoğun grubu kırmızı astarlı, açıkli mallar oluşturmaktadır. Kahverengi ve tonlarında astarlı gruplar ise daha az olarak tanımlanmıştır. Hafif dışa dönük 'S'kıvrımlı küresel gövdeli kâseler en yoğun biçim olarak tanımlanmıştır. Dikey ve yatay tutamaklar yaygın olarak kullanılmıştır ancak tipik olan tüp tutamaklardır. Boya, kabartma ve <i>impresso</i> bezemeli mallar III. yapı katında görülmektedir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Çakmaktaşı, kullanılan hammaddenin neredeyse tümünü yansıtmaktadır. Dilgi end. ağırlıkta. Sürtmataş: Öğütme taşları, havanlar ve havaneleri, ezgi taşları, kapak olabileceği öngörülen disk biçimli taşlar. Kemik Alet: Deliciler. Figürin: Kadın figürinleri.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil: Koyun, keçi ve sığır yoğun oran- da. Daha az olarak domuz. Yabani: Geyik, domuz ve sığır.	
Sosyal Yaşam: Taban altı gömütler, <i>hocker</i> pozisyonunda.		
Genel Ek: Kırmızı Astarlı Mallar, Göller Bölgesi'nde yaklaşık olarak MÖ 6200-6000 yıllarına tarihlenen Hacılar V11-V16, Kuruçay 13-12 ve Höyücek TD 8'de ağırlıklı yere sahiptir.		
Kaynakça: Sağlamtimur,2012; Sağlamtimur ve Ozan, 2012; Ozan, 2015: 205-210.		

LEVHA 43

Levha 43: Ege Gübre, **a:** Genel görünüm (Sağlamtimur, 2012: Fig. 3); **b-d:** Yuvarlak ve dörtgen planlı yapılar (Sağlamtimur, 2012: Fig. 4, 5, 6); **e:** İnsan iskeleti (Sağlamtimur, 2012: Fig. 32).

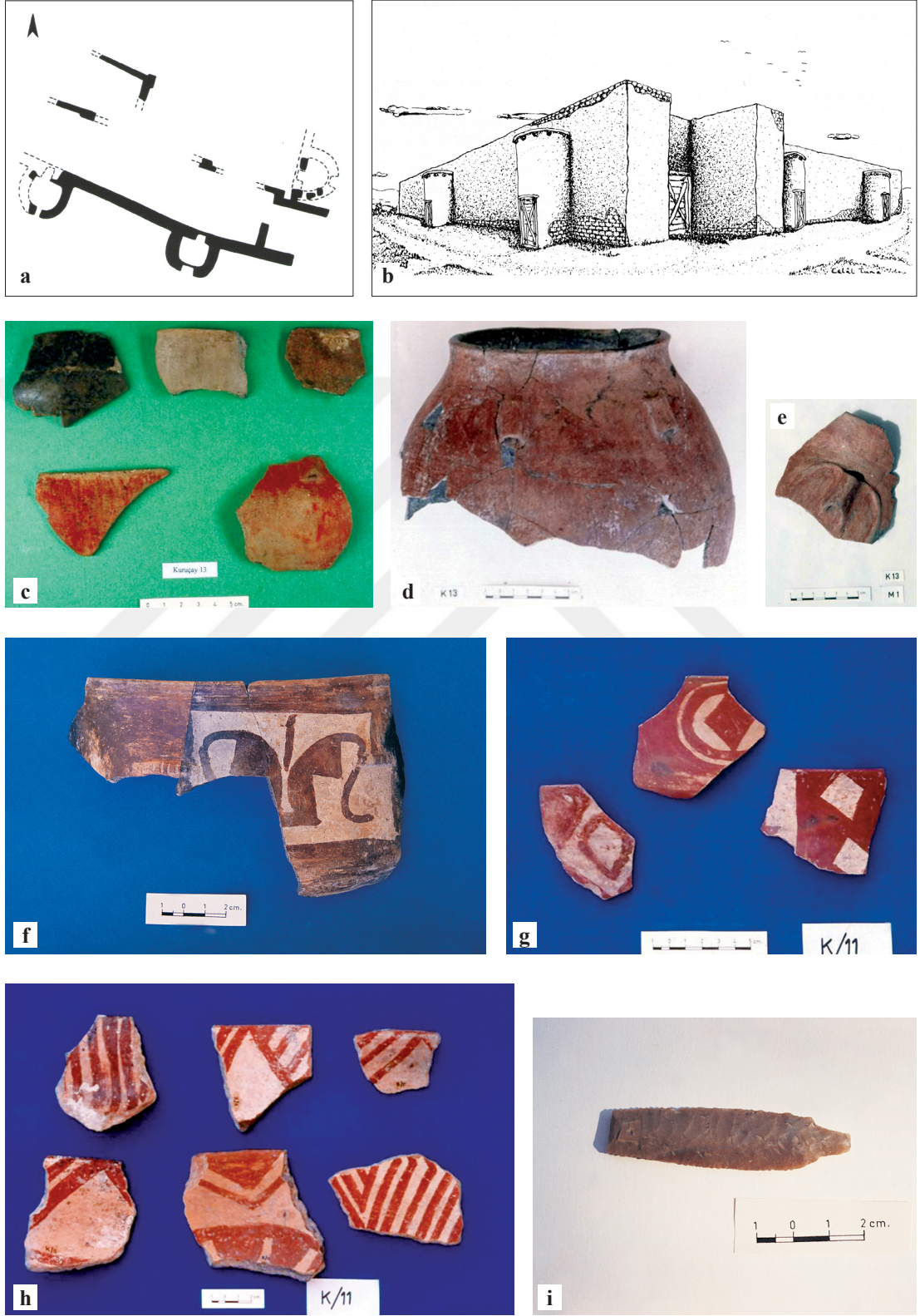
LEVHA 44

Levha 44: Ege Gübre, **a-d:** Kırmızı (a), kabartma bezemeli (b), tüp tutamaklı (c) ve baskı bezemeli (d) mallar (Sağlamtimur, 2012: Fig. 9, 18, 15, 20); **e-f:** Çakmaktaşı çekirdekler ve dilgiler (Sağlamtimur, 2012: Fig. 31, 30); **g:** Yassı baltalar (Sağlamtimur, 2012: Fig. 28); **h:** Kemik bızlar (Sağlamtimur, 2012: Fig. 27); **i:** Havan ve havan elleri (Sağlamtimur, 2012: Fig. 29); **j-k:** Kil figürin parçaları (Sağlamtimur, 2012: Fig. 21, 22); **l-n:** Pintaderalar (Sağlamtimur, 2012: Fig. 24, 25, 26).

Kat. No: B34	Lev. No: 45	Yerleşme: KURUÇAY
Bölge / Konum: Burdur, Kuruçay Köyü, Burdur Gölü kıyısından yaklaşık 3 km güneyde.		
Araştırma Tarihçesi: 1978-1988 yılları arasında R. Duru başkanlığında kazılmıştır.		
Tabakalanma: Son Neo.: Tabaka 11	Tarihlendirme: MÖ 6000	
İlk Neo. II: Tabaka 12	MÖ 6200	
İlk Neo. I: Tabaka 13		
Mimari: İlk tabakada mimari tanımlı değildir. 12. Tabaka mimarisinde kerpiç duvarların taş temel üzerinde yükseltildiği belirlenmiştir. Dikdörtgen planlı, hafif yamuk yapılar. Birbirine eklenerek oluşturulmuş odalar düzenli ilerlememektedir. Oda içlerinde ocaklar açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek: İlk Neo: Farklı mal gruplarından örnekler içermektedir. Kırmızı boya astarlı parçalar kadar kendinden astarlı grimsi ve açık renkli mallara da rastlanmıştır. Düz kenarlı kaseler, hafif S profililer ağırlıklı tanımlanan biçimlerdir. Dikey ip delikli tutamaklar ve daha az oranda yatay tutmaklar eklenmiştir. Kabartma bezek örneklerine de rastlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Baskı tekniği kullanımı. Ok ve mızrak uçları, dilgi; yonga ve dilgi çekirdekleri.		
Sürtmetaş: Mermer kaplar, yassı baltalar.		
Kemik Alet: Mablaklar, bızlar, spatüller, kancalar, kemer tokaları, iğneler, boynuz saplar.		
Figürinler: Çeşitli biçimlerde kadın figürinleri, sokma başlı idoller.		
Diğer: Kil ve taş pintaderalar, Ayaklı sunu kapları (minyatür masa modelleri), mermer kepçeler, kil kaşık-kepçeler, sapan taneleri.		
Arkeobotani: <i>Emmer, einkorn</i> , kabuksuz buğday, çavdar, arpa, mercimek, bezelye, nohut. Yabani olanlar: elma, armut, alıç, fıstık, menengiç, çitlembik, meşe palamudu, keten.	Arkeozooloji: Sığır, koyun, keçi, domuz, köpek	
	Yabani: Yaban öküzü, geyikgiller, yaban domuzu, atgiller, tavşan, tilki, yaban kedisi.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Duru, 2007; 2008: 13-14, 41.		

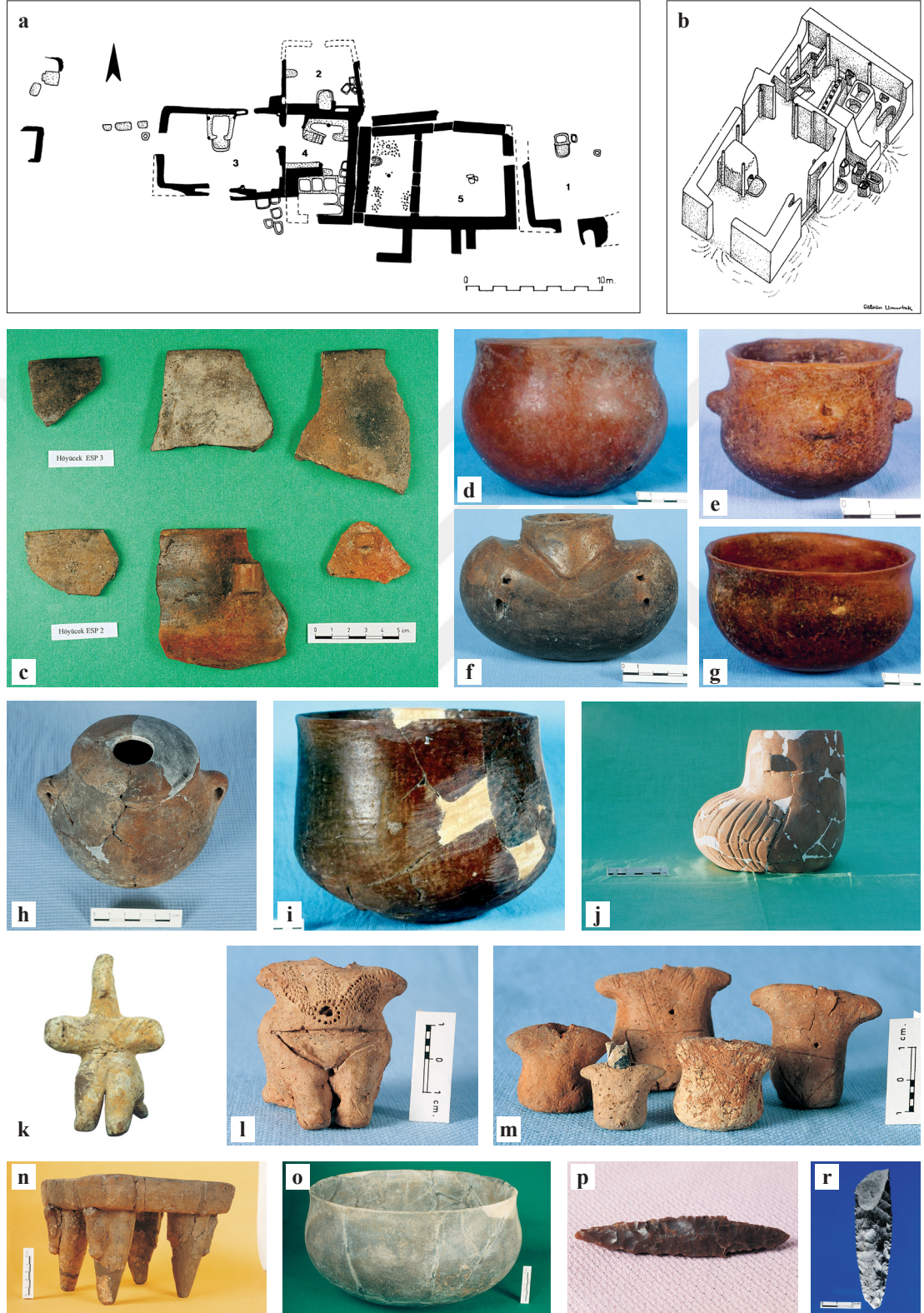
LEVHA 45

Levha 45: Kuruçay, **a-b:** Evre 11 planı ve Evre 11 çevirme duvarının canlandırması (Duru, 2012: Fig. 16, 17); **c:** Evre 13 çanak çömleği (Duru, 2012: Fig. 18); **d:** Evre 12, çömlek (Duru, 2012: Fig. 19); **e:** Evre 12, tüp tutamağı kabartma hayvan boynuzu bezemeli kap parçası (Duru, 2012: Fig. 20); **f-h:** Evre 11, boya bezemeli çanak çömlek parçaları (Duru, 2012: Fig. 23, 24, 25); **i:** Ok ucu (Duru, 2012: Fig. 26).

Kat. No: B35	Lev. No: 46	Yerleşme: HÖYÜCEK
Bölge / Konum: Burdur'un 35 km. güneyinde, Bucak İlçesi yakınlarında.		
Araştırma Tarihçesi: 1989-1992 yılları arasında R. Duru başkanlığında kazılmıştır.		
Tabakalanma: Son Neo. <i>Kutsal Alanlar Dönemi (KAD)</i> İlk Neo. II <i>Tapınak Dönemi (TD)</i> İlk Neo I. <i>Erken Yerleşmeler Dönemi (EYD)</i>		Tarihlendirme: MÖ 6400
Mimari: <i>EYD</i> Yanık tabanların dışında tanımlayıcı mimari unsurlara rastlanmamıştır. <i>TD</i> dörtgen planlı, kerpiç duvarlı yapılar birbirine bitişik bir sıra oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. Yapı duvarlarında dışbükey kerpiçlerin de kullanıldığı görülmektedir. Uzun duvarlarda kapı boşlukları belirlenmiş ve yapı içinde bu duvarın karşına denk gelen ocaklar bulunmuştur. Yapı içi unsurları silolar-ambar yapıları, platformlar, sekiler. İşlik olarak tanımlanan bir mekanda kalın kil sıvalı taban üzerinde <i>in-situ</i> olarak el değirmenleri, ezgi taşları bulunmuştur. Tapınak olarak tanımlanan yapı içerisinde kutsal alanın ayrı bir bölüm şeklinde düzenlendiği belirtilmiştir. Bu evre yapılarında dışbükey kerpiçlerin de kullanıldığı belirlenmiştir.		
Çanak Çömlek: <i>EYD:</i> Mal 1 olarak adlandırılan, mineral katkılı, kendinden astarlı, grimsi ve devetüyü yüzey renklerinde değişken olan gruba ait biçimlerde yoğun olarak çanaklar, daha seyrek olarak da küresel gövdeli derin çömlekler tanımlanmıştır. <i>TD:</i> Genel olarak özenli, kırmızı astarlı ve açıkli mallardır. Biçimler boyutları değişken kaseler ve çömleklerdir. Tutamak eklentileri yaygındır. Ayrışık olarak tanımlanan biçimler de belirlenmiştir, bunlar karın kısımları yassılaştırılmış ve bazılarında boyun eklentisi olan kaplardır.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Hammadde baskın olarak çıkmaktaşı. Ok ve mızrak uçları, dilgi, yonga ve dilgi çekirdekleri. Sürtmetaş: Mermer kaplar, yassı baltalar. Kemik Alet: Mablaklar, bızlar, spatüller, kancalar, kemer tokaları, iğneler, boynuz saplar. Figürinler: Çeşitli biçimlerde kadın figürinleri, sokma başlı idoller. Sokma başlı idollerde kullanıldığı düşünülen yuvarlak kesitli bir hayvan kemiği üzerine betimlenen insan yüzü. Diğer: Kil ve taş pintaderalar, ayaklı sunu kapları (minyatür masa modelleri), mermer kepçeler, kil kaşık-kepçeler, sapan taneleri.		
Arkeobotani: Emmer bugdayi (<i>Triticum dicoccum</i>), kolay harmanlanan bir tip bugday (<i>Triticum aestivum/durum</i>), mercimek (<i>Lens culinaris</i>), bakla (<i>Vicia ervilia</i>), nohut (<i>Cicer arietinum</i>).		Arkeozooloji: Evcil sığır, koyun, keçi, domuz, köpek.Yabani: Yaban öküzü, geyikgiller, yaban domuzu, atgiller, tavşan, tilki, yaban kedisi.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Duru, 2008: 15-16, 27, 40; Duru ve Umurtak, 2005: 45; Martinoli ve Nesbitt, 2003: 17-18.		

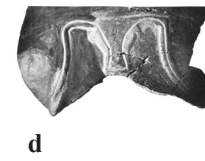
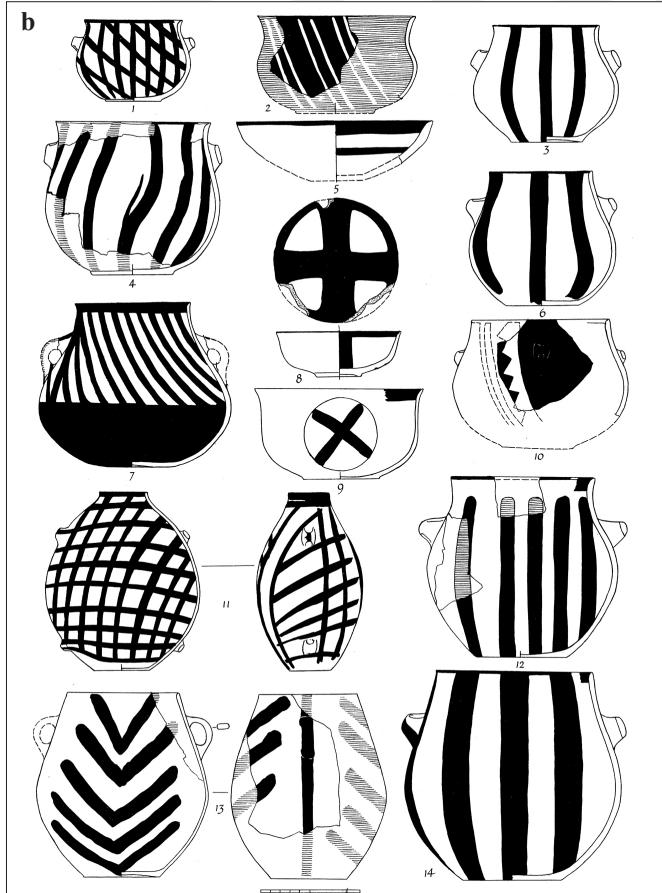
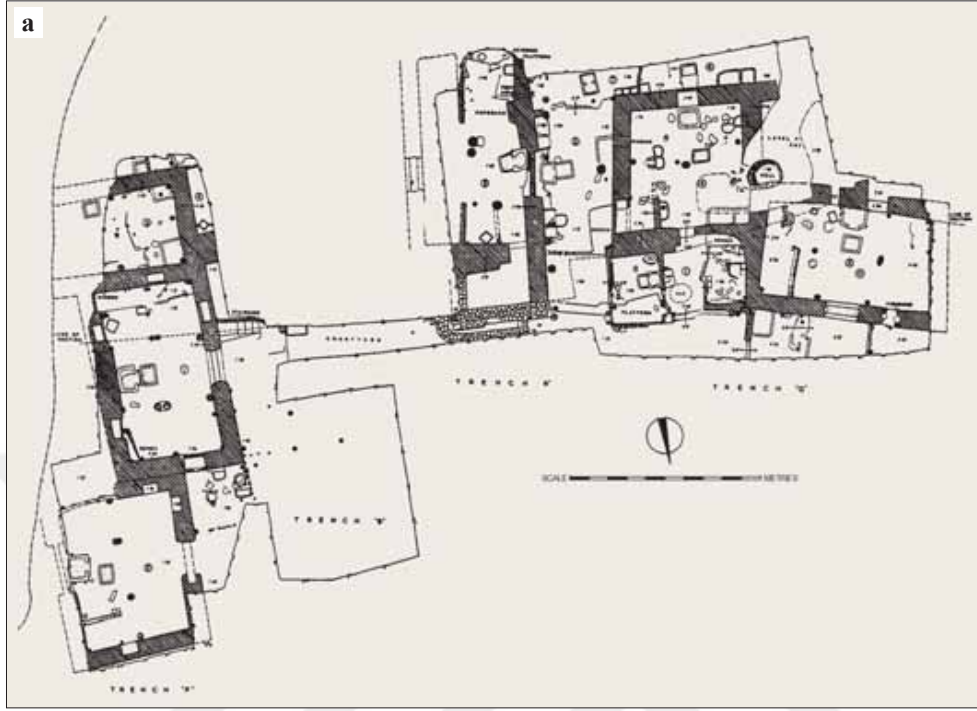
LEVHA 46

Levha 46: Höyücek, **a-b)** Tapınak Dönemi yapılarının planı ve canlandırması (Duru, 2012: Fig. 30, 31); **c)** EYD çanak çömleği (Duru, 2012: Fig. 32); **d-f, h, j)** TD, kaplar (Duru, 2012: Fig. 33, 34, 35, 37, 41); **g, i)** KAD, kaplar (Duru, 2012: Fig. 36, 38); **k-m)** Kil figürinler (Duru, 2012: Fig. 42, 44, 45); **n-r)** Minyatür masa modeli (n), mermer kap (o) ve ok uçları (p-r) (Duru, 2012: Fig. 47, 48, 49, 50).

Kat. No: B36	Lev. No: 47	Yerleşme: HACILAR
Bölge / Konum: Burdur'un 25 km. batısında, Hacılar Köyü.		
Araştırma Tarihçesi: 1956 yılında J. Mellaart tarafından tespit edilmiş ve 1957-1960 yılları arasında kazı çalışmalarını sürdürmüştür. 1985-1986 arasında ise R. Duru başkanlığında küçük ölçekli kazılar yapılmıştır.		
Tabakalanma: Son Neo. Tabaka IX-VI İlk Neo. Tabaka VII-I Akeramik (?)		Tarihlendirme: MÖ 7000-6000 MÖ 8200-7500
Mimari: İlk Neo: Dörtgen planlı, kalın kerpiç duvarlı, kırmızı, sarı renklerin görüldüğü boyalı kireç tabanlar (<i>terrazzo</i>) belirleyici unsurlardır. Yapılara yakın açık alanlarda ocaklar, silo/ambar yapıları bulunmuştur. Ardılı süreçte dikdörtgen planlı kerpiç yapıların birbirine bitişik olarak gruplandığı söylenebilir. Yapıların uzun duvarlarında kapı boşlukları tespit edilmiş ve karşısına konumlandırılmış biçimde yapı içinde ocaklar açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek: İlk Neo: genel olarak özenli, ağırlıklı mallar. Son Neo: özenli, kırmızı astar ve ağırlıklı mallar. Büyük boyutlu depolama kaplarında dikine ip delikli tutamaklar yaygındır. Kırmızı astar üzerine yine aynı tonlarda bant boya bezeme örnekleri tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Çakmaktaşı ağırlıkta. Sürtmetaş: Mermer kaplar. Kemik Alet: Bızlar. Figürinler: Çok çeşitli biçimlerde kil kadın figürinleri, yassı kil plaka ve yassı taş levha üzerine çizi ile betimlenmiş insan betimleri. Diğer: Kil kaşık – kepçeler, pintaderalar.		
Arkeobotani: Yabani einkorn (<i>T. boeoticum</i>), emmer (<i>T. dicoccum</i>) iki sıralı kavuzlu buğday (<i>Hordeum cf. spontaneum</i>), altı sıra kavuzsuz buğday (<i>Hordeum vulgare</i>), mercimek (<i>lens esculenta</i>).		Arkeozooloji: Yoğun olarak yabani sığır. Koyun ve keçi, sığır, alageyik.
Sosyal Yaşam: İlk Neo VII. Tabakada taban üzerine, küçük taşlarla desteklenerek yerleştirilmiş bir kafatası bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Duru, 1994; 2007; 2008: 11, 24, 25; 2012: 1-2; Halbaek, 1970; Mellart, 1970: 3-5; Payne, 1972: 193.		

LEVHA 47

Levha 47: Hacilar, **a:** Evre VI planı (Duru, 2012: Fig. 7); **b:** Kırmızı boyalı terazzo tabanın üstünde bulunan çanak çömlek parçaları (Duru, 2012: Fig. 6); **d:** Evre VI, tüp tutamağı kabartma hayvan boynuzu bezemeli kap parçası (Duru, 2012: Fig. 9); **e-g:** Kil figürinler (Duru, 2012: Fig. 10).

Kat. No: B37	Lev. No: 48-49	Yerleşme: BADEMAĞACI
Bölge / Konum: Antalya, Bademağacı Köyü'nün 2 km. kuzeyinde. Burdur Göller Bölgesi'nin güney sınırında; Toros Dağları'nın kuzey yamaçlarına bitişik ova içinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1958'de D. French tarafından bulunan höyük; R. Duru ve G. Umurtak başkanlığında; 1993-2009 yılları arasında kazılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neo. II: Tabaka 1-4 İlk Neo. I: Tabaka 5-10	Tarihlendirme: MÖ 6400-6000 MÖ 7000/6700	
Mimari: En erken örnekler dal-örgü mimariye işaret etmektedir. 4. tabakadan itibaren kerpiç mimari ortaya çıkmıştır. Genel olarak dikdörtgen planlı olan yapıların çoğunun köşeleri dik açılı değil yumuşak dönüşlüdür. Yapılar; sokak ya da avlularla birbirlerinden ayrılır. Açık alanlarda çokluambar yapıları saptanmıştır. Ev içlerinde; fırın, platform ve seki gibi yapı içi öğeleri bulunmaktadır. Yer yer kırmızı ve siyah boyalı kireç tabanlara da rastlanmıştır.		
Çanak Çömlek: İlk Neo. I.: Çoğunlukla açık bej, krem ya da kirli beyaz renkte; ender olarak koyuca gri hamurlu iyice açılanmış; orta derecede pişmiş mallar. Biçimler arasında düz açılan kenarlı derin tabaklar ile küresel gövdeli çanaklar/kaseler çoğunluktadır. İlk Neo. II: Özenli mallardır, iyi açkılı, kırmızıdan kahverengiye değişken yüzey renklerine sahip, iyi pişmiş mallardır. Dörtgen, oval kap örnekleri de bulunmuştur. Kapaklı kap örnekleri kapaklara göre ağız biçimlendirmesi yapıldığını göstermektedir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Çakmaktaşı ve obsidyenden dilgi; yonga ve dilgi çekirdekleri, baskı tekniği ile yapılmış ok uçları. Sürtme Taş: Keski ve baltalar, öğütme taşları; havaneli ve havanlar mermerkaplar. Kemik Alet: Kaşık, spatula; delici, bız. Figürin: Çeşitli biçimlerde kadın figürinleri, sokma başlı idoller, dikdörtgen biçimli yassı kil plaka üzerine insan yüzü betimi. Takı: Taş boncuklar. Diğer: Pintaderalar; kil kepçe/kaşık, sapan taneleri.		
Arkeobotani: Emmer bugdayı (<i>Triticum dicoccum</i>), bugday (<i>Triticum aestivum/durum</i>), mercimek (<i>Lens culinaris</i>), bakla (<i>Vicia ervilia</i>), nohut (<i>Cicer arietinum</i>).	Arkeozooloji: Sığır, koyun, keçi, domuz, köpek. Yaban öküzü, geyikgiller, yaban domuzu, atgiller, tavşan, tilki, yaban kedisi.	
Sosyal Yaşam: Çoğunluğu yapı dışı açılmış olan çukurlara gömülmüş ve genellikle <i>hocker</i> biçimli yatırılmışlardır. Tekli ve çoklu gömütler tanımlanmıştır. Ağırıklı olarak bebek mezarları bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Duru, 2005; 2007; 2008: 17, 19, 26, 31, 33, 51; Duru ve Umurtak, 2008.		

LEVHA 48

Levha 48: Bademağacı, **a:** EN II/3 ve II/2 planı (Duru, 2012: Fig. 54); **b:** Terrazzo taban (Duru, 2012: Fig. 57); **c:** EN II/3 yapıları (Duru, 2012: Fig. 58); **d:** EN II/2 kırmızı boyalı duvar parçası (Duru, 2012: Fig. 60); **e-h:** EN I çanak çömleği (Duru, 2012: Fig. 62, 63, 64b).

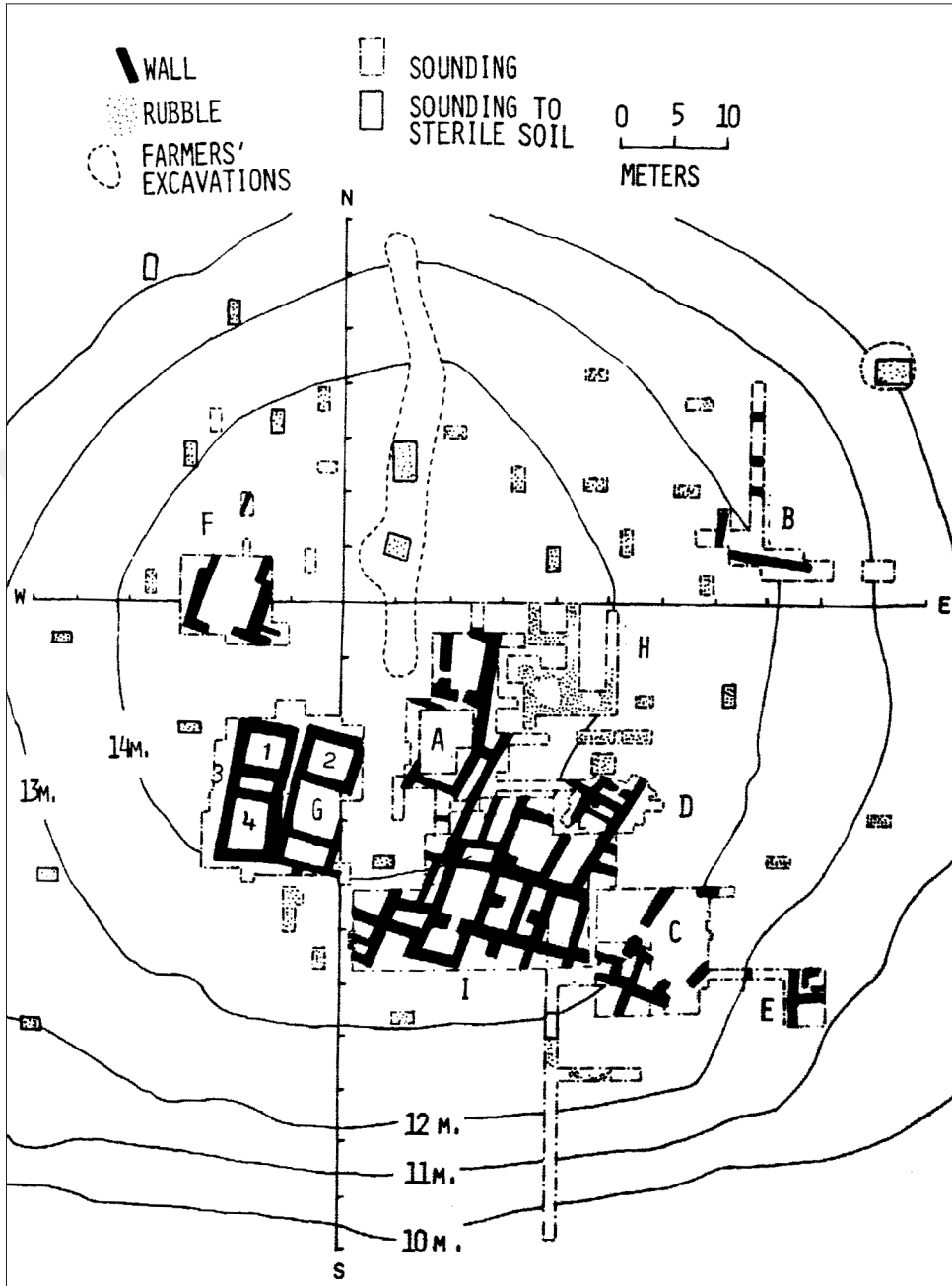
LEVHA 49

Levha 49: Bademağacı, **a-f:** EN II'nin farklı evrelerinden kaplar (Duru, 2012: Fig. 66a-b); **g-h:** Kil figürinler (Duru, 2012: Fig. 67, 68); **i-m:** EN II, pintaderalar (Duru, 2012: Fig. 71, 74, 76, 73, 77); **n:** Obsidyen ok ucu (Duru, 2012: Fig. 79); **o:** Kemik kaşıklar (Duru, 2012: Fig. 81); **p:** Kemik toka (Duru, 2012: Fig. 82).

Kat. No: B38	Lev. No: 50	Yerleşme: ERBABA
Bölge / Konum: Konya, Beyşehir Gölü’nün doğusunda.		
Araştırma Tarihçesi: R. Solecki tarafından 1963 yılında tespit edilmiştir. 1969-1977 arası J. Bordaz başkanlığında kazılmıştır.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme: MÖ 6700-6400	
Mimari: Dörtgen, hücre planlı yapılar kireçtaşından biçimsiz bloklar ve kerpiç ile inşa edilmiştir. Yapı iç ve dış yüzeyleri sıvalıdır; bazı yapılarda sıva üstü kırmızı boya tespit edilmiştir.		
Çanak Çömlek: “Erken; Orta ve Geç Gelenek” olarak ayrılmıştır. Monokrom, ağırlıklı grimsi kahve tonlarında yüzey renkli çanak çömlek. Basit biçimler hakimdir, daralan ağızlı çömlekler en yaygın biçimdir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Orak bıçakları, dilgiler, ön ve yan kazıyıcılar, deliciler, kalemler, ok uçları.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları, yassı baltalar.		
Figürin: Kil insan figürinleri.		
Arkeobotani: Emmer ve einkorn buğday, arpa, bezelye, mercimek.	Arkeozooloji: Ağırlıklı olarak koyun ve keçi, daha az oranda yabani sığır, domuz, geyik.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Martin vd., 2002; Thissen, 2002; Van Zeist ve Buitenhuis, 1983.		

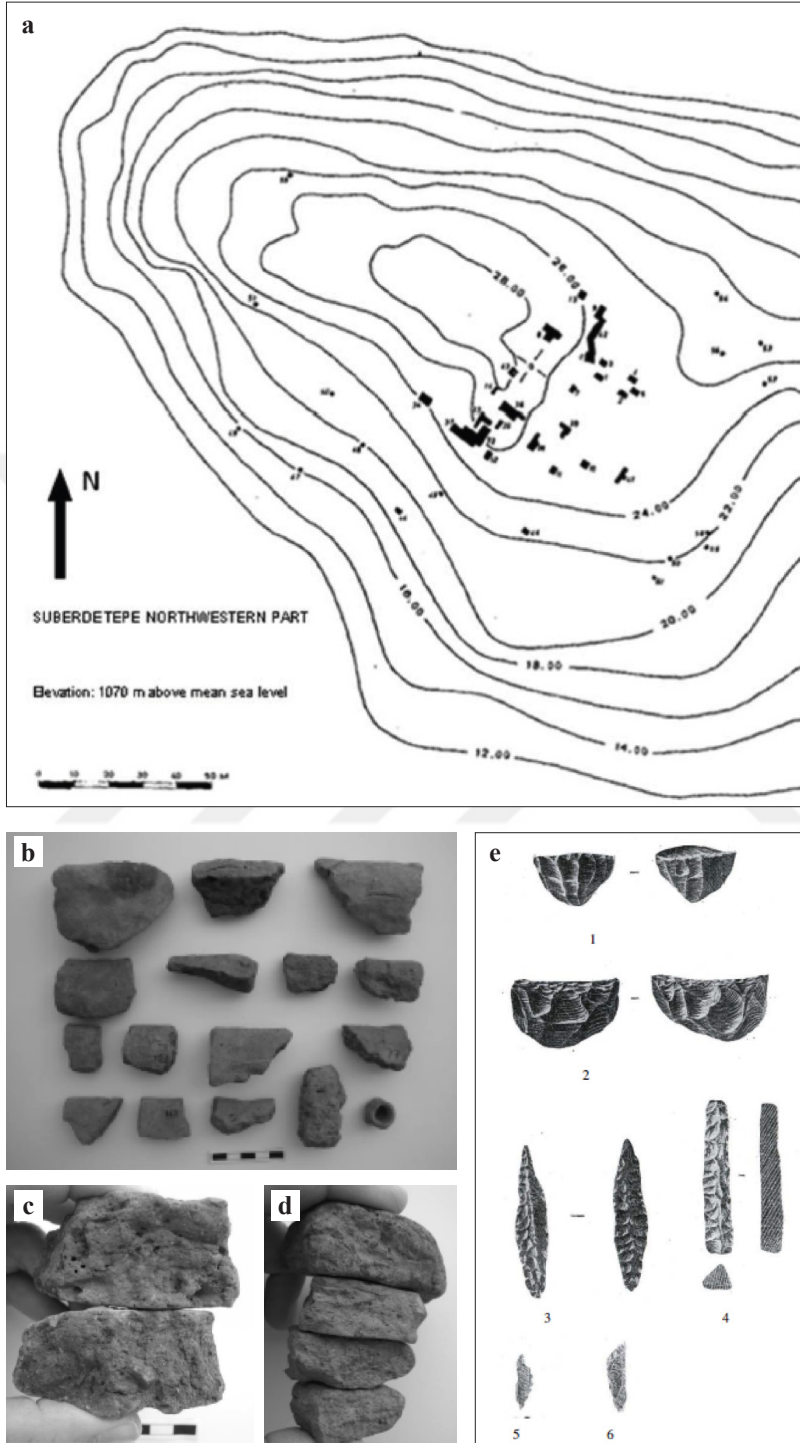
LEVHA 50

Levha 50: Erbaba, genel plan (Bordaz ve Bordaz, 1982: Levha XXXIII).

Kat. No: B39	Lev. No: 51	Yerleşme: SUBERDE
Bölge / Konum: Konya İli, Seydişehir İlçesi'nin 13 km güneydoğusunda, Suberde Köyü.		
Araştırma Tarihçesi: 1963 yılında R. Solecki tarafından sürdürülen Beyşehir-Suğla yüzey araştırma projesi kapsamında saptanmıştır. 1964-1965 yıllarında J. Bordaz başkanlığında kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: Çanak Çömleksiz Neolitik		Tarihlendirme: MÖ 7600-6750
Mimari: <i>II. Tabaka:</i> dörtgen planlı kerpiç mimari, tabanlar taş döşeme üzeri kil sıvalı. <i>III. Tabaka:</i> kerpiç mimariye ek olarak kil sıvalı çukurlar.		
Çanak Çömlek: Devetüyü ve tonlarında yüzey renkli, kaba bitkisel katkılı çanak çömlek.		
Küçük Buluntu Topluluğu: <i>Sürtmetaş:</i> Öğütme taşları, havan ve havanelleri, taş kaplar, yassı balta, bezemeli levhalar. <i>Kemik Alet:</i> Bız, spatül, kemer tokası, delikli iğne, bezemeli kemik levha. <i>Figürin:</i> Kil hayvan figürinleri. <i>Takı:</i> Kemik boncuk.		
Arkeobotani:		Arkeozooloji: Ağırlıklı olarak koyun, keçi, sığır, domuz, geyik avlandığı ve evcil olan tek türün köpek olduğunu belirten Perkins ve Daly'nin aksine Payne koyunun da evcil olduğunu belirtmektedir.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Bordaz, 1969; Payne, 1972: 193; Perkins ve Daly, 1968: 95-106.		

LEVHA 51

Levha 51: Suberde, **a:** Kuzeybatı alanı genel plan (Duru, 2016: Fig. 2.4); **b-d:** Erken gelenek, mal 1-2 (Duru, 2016: Fig.3.14, 3.15, 3.16); **e:** Yontmataş buluntular (Duru, 2016: Şekil. 119).

Kat. No: B40	Lev. No: 52-53	Yerleşme: ÇATALHÖYÜK
Bölge / Konum: Konya İli, Çumra İlçesi'nin 11 km. kuzeyinde, Çarşamba Çayı'nın doğu kıyısı.		
Araştırma Tarihçesi: 1958 yılında J. Mellaart, D. French ve F. Hall tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir. 1961 yılında J. Mellaart tarafından kazılara başlanmış ve 1962, 1963, 1965 yıllarında devam etmiştir. 1993 yılında ise I. Hodder tarafından ikinci dönem kazılarına başlanmıştır.		
Tabakalanma: Son Neolitik V- 0 İlk Neolitik XII-VI Çanak Çömleksiz Neo.	Tarihlendirme: MÖ 6400-6000 MÖ 7000-6000	
Mimari: Sondaj açmalarında bulunan en eski kalıntılar ışık, çöplük alanlarına ve hayvan ağıllarına aittir. Bu nedenle genel mimari ile ilgili bir veri yoktur. Bitişik planlı, aralarında geçitlerin ayırdığı yapılar gruplar oluşturmaktadır. Dörtgen biçimli kurutulmuş kerpiç ile inşa edilmiş yapılar dörtgen planlı ve genel olarak eklemelerle çoklu birimlere sahiptir. Genel kanı girişlerin damdan olduğu yönünde ise de bazı yapılarda kapı boşlukları bulunmuştur. Genel yapı içi unsurları: depolama birimler, ocaklar, fırınlar ve seki-platformlardır.		
Çanak Çömlek: XII. kaba bitkisel katkılı çanak çömlek, devetüyü ve tonlarında yüzey renkli, derin kaseler ve daha az oranda daralan ağızlı çömlekler. VIII. Özenli, mineral katkılı ve açıkli çanak çömlek, koyu gride kahverengiye değişken yüzey renkli, daralan ağızlı çömlekler ve kaseler baskın biçimlerdir.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Hammaddenin neredeyse tamamı Kapadokya obsidiyeni. Baskı tekniği, dilgi çekirdekleri, uçlar, kazıyıcılar. Sürtmetaş: Yassı baltalar, taş kaplar, havanlar, öğütme taşları. Kemik Alet: Bız, iğne, kaşık, kemer tokası, boynuz aletler. Figürin: Steatopik özellikli çeşitli biçimlerde kadın figürinleri, çeşitli hayvan figürinleri, insan ve hayvan ortak betimli figürinler. Hammadde olarak çeşitli taşlar ve kil kullanılmıştır. İnsan figürinlerinin çoğu başsızdır, bilinçli olarak kırılmış olabileceği düşünülmektedir. Takı: Taş, kemik ve bakırdan yapılmış boncuklar, bilezikler. Diğer: Pintaderalar; ağırlıklı olarak motifler geometriktir ancak leopar biçimli ve ayı biçimli birer örnek de bulunmuştur. Yemek pişirmede kullanıldığı öngörülen kil topraklar. Obsidiyen aynalar.		
Arkeobotani: Kavuzsuz arpa, çavdar, mercimek, bezelye, nohut Yabani türler; çitlembik, badem, fıstık, erik, incir. Hurma yaprakları (<i>Phoenix dactyliferan</i>), keten.	Arkeozooloji: Koyun ve keçi en yoğun türleri oluşturmaktadır. Ardılı köpek, sığır, domuz, geyik türleridir. Daha az oranda da kaplumbağa, kuş ve balık türlerine ait kalıntılara rastlanmıştır.	

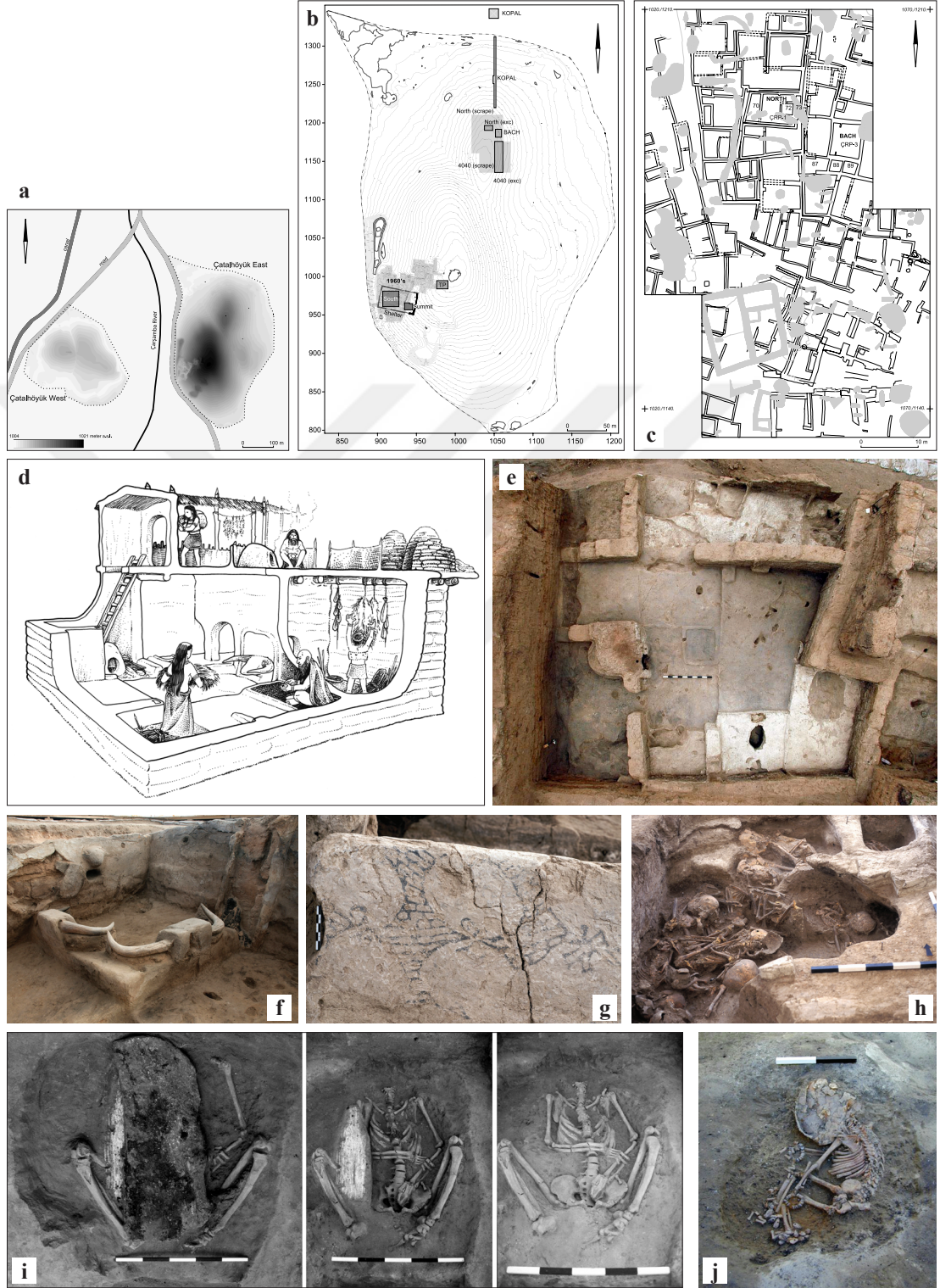
Sosyal Yaşam: Taban altı ve yapı içindeki platformların altındaki gömütlerin çoğu birincil ve tekli gömüttür, çoklu gömütlere de rastlanmıştır. Kumaşa, deriye sarılma ve hasır üzerine yatırma gibi uygulamalar tanımlanmıştır. Gömüt hediyeleri; obsidiyen aynalar, kemik tokaları, taş kaplar, çeşitli takılar, bızlar, iğneler gibi fazlaca çeşitlilik göstermektedir. Gömütlerde kırmızı aşı boyası uygulaması sıklıkla görülmektedir. Bazı yapılarda çok sayıda gömüt bulunması ritüel açısından farklılığı olduğunu ve bu gibi yapıların (B 17 yapısı gibi) gömütler için merkezi bir alan olduğunu düşündürmektedir.

Son Neo. tabakalarda bulunan; obsidiyen dilgilerle bir arada olan kadın figürini, galenit parçası ve iki adet mavi renkli boncukla bir arada olan bir diğer kadın figürini; daha önceki evrelerde görülen taban altı gömüt uygulamalarının değiştiğine dair bir veri olarak yorumlanmıştır.

Genel Ek:

Kaynakça: Asouti ve Fairbarn, 2002: 183-187; Atalay, 2005; Carter vd., 2005; Conolly, 1999; Hamilton, 1996; Hamilton, 2005; Hodder, 1996; Hodder, 2016: 19-20; Fairbarn vd., 2002: 44-45; Fairbarn vd., 2005: 141-143; Mellaart, 1961: 172-177; Mellaart, 1967; Meskell vd., 2008; Russell, 2005; Talalay, 2004; Türkcan, 2005.

LEVHA 52

Levha 52: Çatalhöyük, **a:** Çatalhöyük Doğu ve Batı haritası (Düring, 2006: Fig. 6.1); **b:** Çatalhöyük Araştırma Projesi'nin kazı alanı planı (Düring, 2006: Fig. 6.3); **c:** Yerleşim planı (Düring, 2006: Fig. 6.5); **d:** Yapı 1'in canlandırma resmi (Hodder, 2012: Fig. 5); **e:** Farklı tip tabanları gösteren yapı fotoğrafı (Hodder, 2012: Fig. 8a); **f:** Yapı 77'nin kuzeydoğu platformunu çevreleyen boğa boynuzları (Hodder, 2012: Fig. 9A); **g:** Duvar resmi (Hodder, 2012: Fig. 15); **h:** Platform altında çoklu gömüt (Hodder, 2012: Fig. 6); **i:** Kafatası alınmış iskelet (Hodder, 2012: Fig. 10); **j:** Halhal ve bileziğiyle çocuk gömütü (Hodder, 2012: Fig. 16).

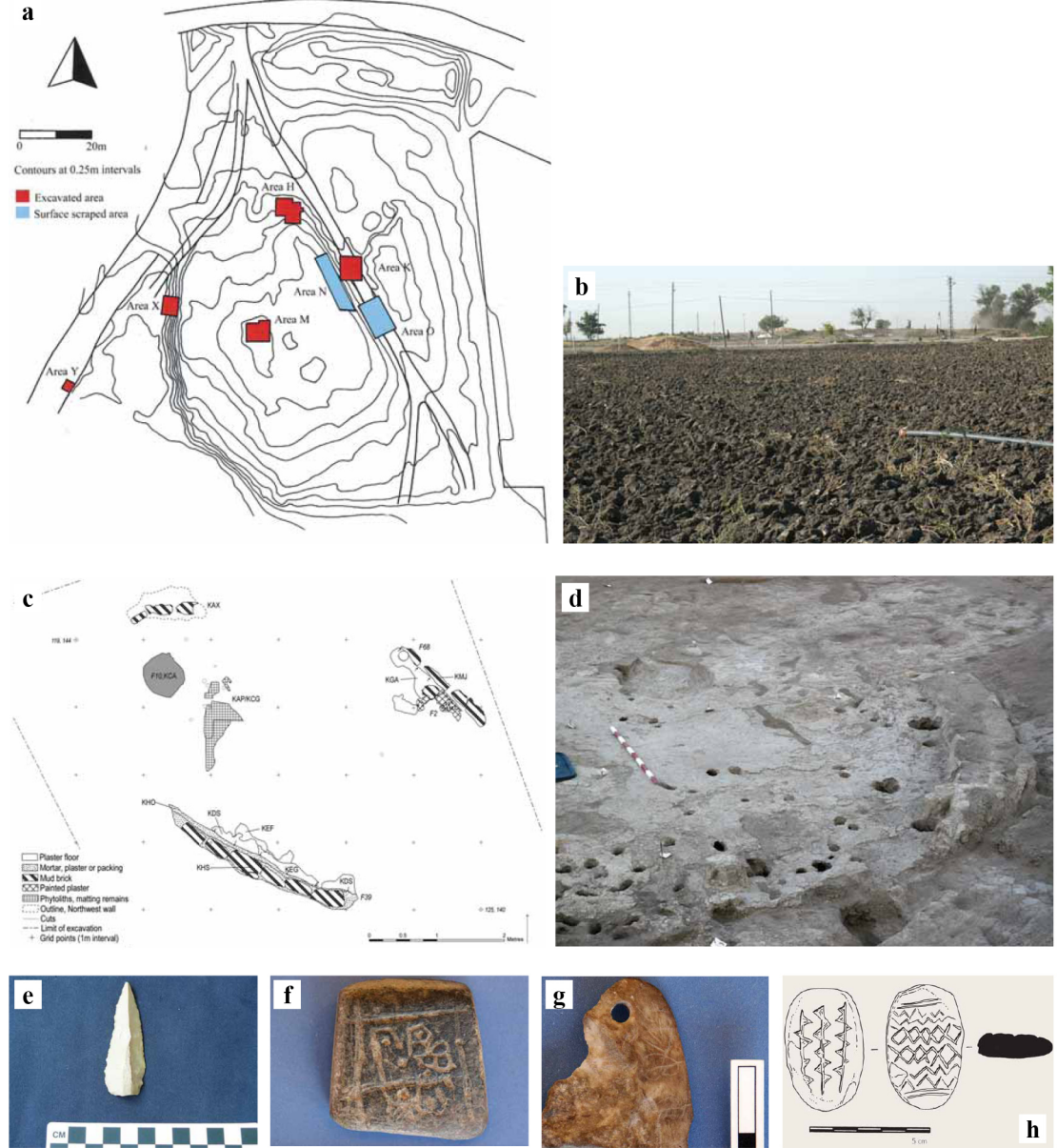
LEVHA 53

Levha 53: Çatalhöyük, **a:** İnsan yüzü betimli kap (Hodder, 2012: Fig. 9B); **b-c:** Taş (b) ve kil (c) figürin (Hodder, 2012: Fig. 14B, 13); **d-e:** Kil figürinler ve figürin başları (Nakamura vd., 2014: Fig. 10.3, 10.2); **f:** Olasıyla ayı biçimli pintadera (Hodder, 2012: Fig. 19); **g-p:** Kemik buluntular (Russell ve Griffiths, 2013: Fig. 16.8, 16.21, 16.24, 16.28, 16.29, 16.33, 16.36, 16.38).

Kat. No: B41	Lev. No: 54	Yerleşme: BONCUKLU
Bölge / Konum: Konya'nın Karatay İlçesi'ne bağlı Hayiroğlu Kasabası.		
Araştırma Tarihçesi: D. Baird başkanlığındaki kazı çalışmaları 2006 yılında başlamıştır.		
Tabakalanma: Çanak Çömleksiz Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 8462/8271-7967-7773	
Mimari : Oval ve yuvarlak planlı, kerpiç mimari kalıntıları açığa çıkarılmıştır. Yapı içlerinde ve duvar iç kenarlarında bulunan kazık delikleri destekleyici yapı unsurlarını yansıtmaktadır. Yapı dışı alanlarda taşlarla oluşturulmuş küçük pişirim alanları erken örnekleri yansıtırken; yapı içlerinde oval ocaklar konumlandırılmıştır. Çoğu tabanda kireç sıva görülürken bazı yapı tabanlarında ve son evre yapı duvarlarında kırmızı boya izleri belirlenmiştir. Yapı tabanlarında saz, hasır gibi malzemelere rastlanmıştır. Tabanı oval olan bir yapının güney ve batı duvarları düzdür, bu da dörtgen plana geçişin bir evresine işaret ediyor olabilir. Tabanda bulunun yaban öküzü boynuzu kalıntıları ise, duvarların en azından bir tane <i>bukranium</i> ile süslenmiş olabileceğini göstermektedir. Bir başka yapı içinde ise duvara yerleştirilmiş bir domuz çenesi bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: Ovalimsi biçimli kireç kaplar bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Ağırlıklı hammadde obsidyen. Mikrolit end. Son evrelere doğru büyük boyutlu uçlar, çakmaktaşı uzun dilgiler görülüyor.		
Sürtmetaş: Baltalar, vurgu ve ezgi taşları, tipik buluntularından biri olan taş plakalar. Bir tane örneğin üzeri “dans eden insan motifli” oyuk bezemeli.		
Takı: Taş ve deniz kabuklularından boncuklar.		
Diğer: Tokenlerle ilişkilendirilebilecek kil buluntular.		
Arkeobotani: Emmer <i>T. dicoccum</i> , einkorn <i>T. monococcum</i> , <i>T. aestivum</i> , <i>H. vulgare</i> . Çitlembik çok yoğun.	Arkeozooloji: Yaban öküzü ve yaban domuzu en yoğun grubu oluştururken, daha az oranda atgiller ve köpek, daha da az olarak koyun ve keçi bulunmuştur. Kuş, balık ve kaplumbağa kalıntıları da yoğun olarak bulunmuştur.	
Sosyal Yaşam: Taban altı gömütlerin yanı sıra çöplük alanlarında da çok sayıda gömütle karşılaşmıştır. Gömüt biçimleri çeşitlilik göstermektedir. Kafatası alımı uygulaması, bedene ait farklı uzuvların ayrı gömülmesi, çoklu gömütler gibi standardı olmayan uygulamalar belirlenmiştir. Bu gömütlerde boncuklar ve küçük oranlarda aşı boyasına rastlanmıştır.		
Bazı yapı içlerinde “zula” olduğu düşünülen çukurlar açılmıştır. Bir çukurun içinde figürin parçası ve bir obsidiyen parçası ile kemik uç bir arada bulunmuştur ve üzerlerinin kireçle örtüldüğü belirlenmiştir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Asouti ve Fairbarn, 2002; Baird vd., 2012; Baird vd., 2016a; Baird vd., 2016b: 15-16; Martin vd., 2002; Baysal, 2013.		

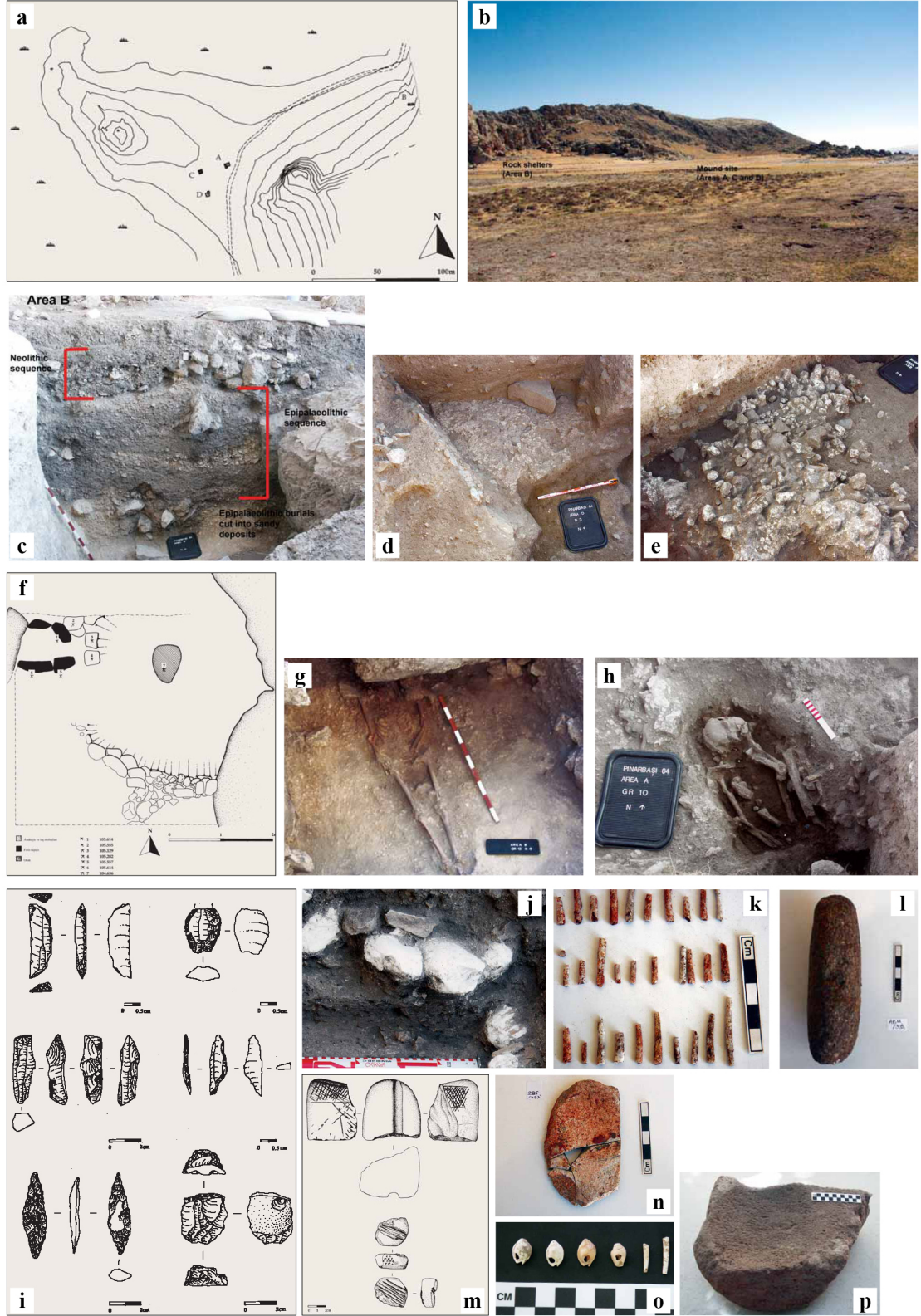
LEVHA 54

Levha 54: Boncuklu, **a:** Genel plan (Baird vd., 2012: Fig. 1); **b:** Tepenin görünümü (Baird vd., 2012: Fig. 2); **c-d:** Yapı 1'in planı ve fotoğrafı (Baird vd., 2012: Fig. 6, 7); **e:** Çakmaktaşı ok ucu (Baird vd., 2012: Fig. 12); **f:** Bezemeli sap düzleştirici (Baird vd., 2012: Fig. 13); **g:** Bezemeli pendant (Baird vd., 2012: Fig. 14); **h:** Bezemeli taş plak çizimi (Baird vd., 2012: Fig. 15).

Kat. No: B42	Lev. No: 55	Yerleşme: PINARBAŞI
Bölge / Konum: Karaman İli, Süleyman Hacı Köyü'nün yaklaşık 5 km. kuzeybatısında. B Alanı kaya sığınağı, A ve D alanları açık hava yerleşimi.		
Araştırma Tarihçesi: Kazı çalışmaları 1994–1995 yıllarında T. Watkins tarafından ardından ise 2003–2004 yıllarında D. Baird tarafından sürdürülmüştür.		
Tabakalanma: Epipaleolitik Son Neolitik Evre B	Tarihlendirme: MÖ 8500-8000 BC	
Mimari: B Alanı kaya sığınağı, A ve D alanları ise açık hava yerleşim alanlarını yansıtmaktadır. Oval planlı, yarı gömük, dal-örgü mimariye dair bulgular. Bazı yapı tabanlarında kırmızı aşı boyası izlerine rastlanmıştır. Kireç sıvalı tabanların birden çok yenilendiği takip edilebilmektedir. Açık alanlar işlik niteliği taşımaktadır. Pişirme ile ilişkili çukurlara rastlanmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Hammadde ağırlıklı olarak obsidiyen, mikrolit aletler ardılı dilgiciklerin yoğun olduğu bir endüstri görülmektedir. Az sayıda da olsa naviform çekirdek bulunmuştur. Sürtmetaş: El taşları, havanelleri, öğütme taşları, açkı taşları, bezemeli bilek taşları. Takı: Taş ve deniz kabuklarından boncuklar.		
Arkeobotani: Çitlembik, badem.	Arkeozooloji: Sığır, eşek ve az oranda koyun, göl balıkçılığı yoğun, geyik, kuşlar yoğun oranda.	
Sosyal Yaşam: Farklı özellikler gösteren gömüt biçimleri. Kaya sığınağı ile ilişkili olan gömütler: İki birey, üçüncü bireye ait parçaların olduğu toplu bir gömüt ile gömüt hediyesi olarak taş ve obsidiyen-çakmaktaşı aletler, takıların bir arada cesedin kafasının arkasına yerleştirilmiş olarak bulunduğu bir örnekte kırmızı aşı boyası kullanımı da tanımlanmıştır. Kafatası alımı uygulamasının görüldüğü örnekler mevcut. A Alanında Son evrelere doğru mezarlık alanı olarak kullanılan yapı dışı unsurların ortaya çıktığı bilinmektedir. Avcılığın yoğun olduğu ekonomi.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Asouti ve Fairbarn, 2002; Baird, 2012; Baird vd., 2011; Martin vd., 2002: 195; Watkins, 1996.		

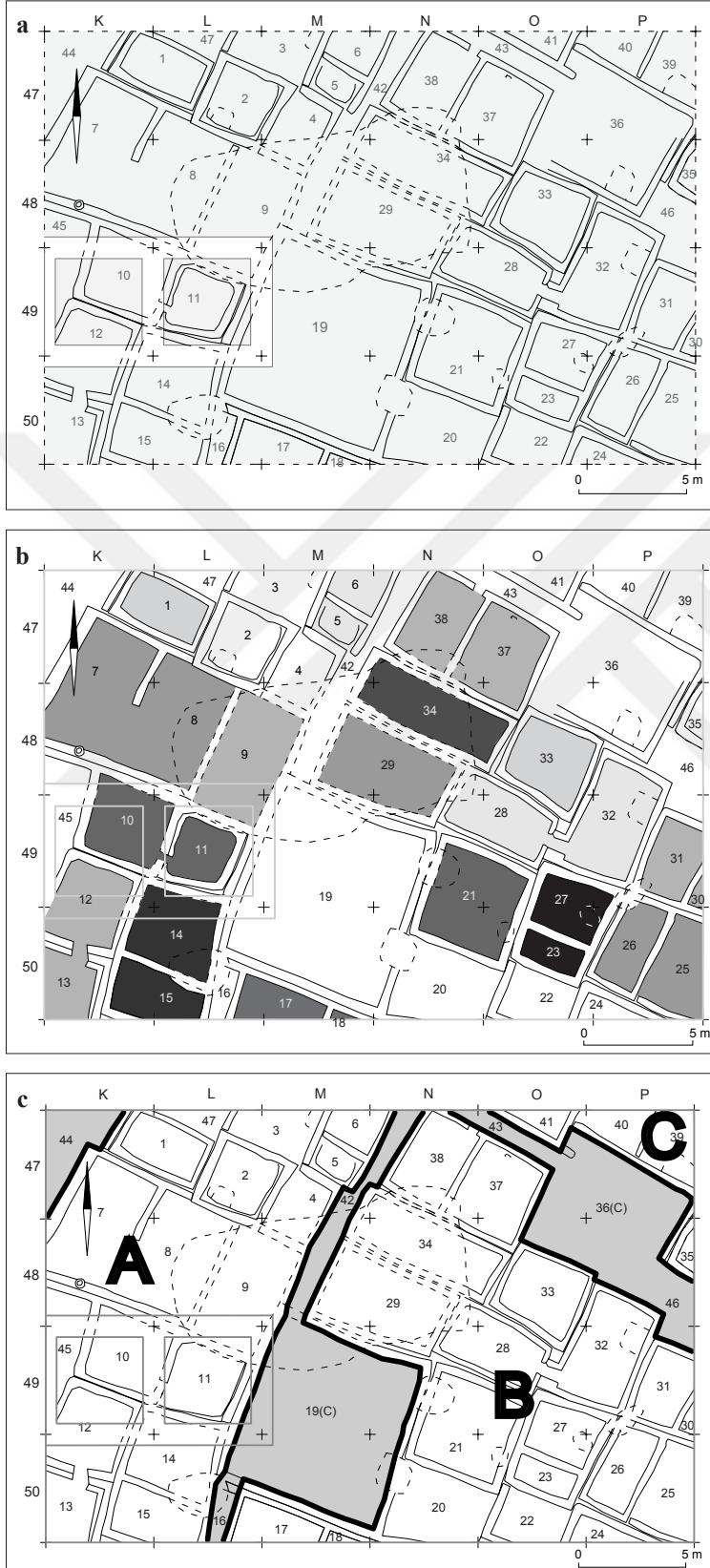
LEVHA 55

Levha 55: Pınarbaşı, **a-b:** Genel plan ve görünüm (Baird, 2012: Fig. 2, 3); **c:** B Alanı kesiti (Baird, 2012: Fig. 5); **d-e:** 9. binyıl mimarisi (Baird, 2012: Fig. 12, 13); **f:** 7. binyıl mimarisi (Baird, 2012: Fig. 17); **g-h:** Epi-paleolitik (g) ve 9. binyıl (h) gömütleri (Baird, 2012: Fig. 7, 14); **i:** Yontmataş buluntular (Baird, 2012: Fig. 6); **j:** Alçılı kemik nesneler (Baird, 2012: Fig. 18); **k, o:** Deniz kabuğu boncuklar (Baird, 2012: Fig. 10, 11); **l:** Havaneli (Baird, 2012: Fig. 15); **m:** Bezemeli düzelticiler (Baird, 2012: Fig. 8); **n:** Kumtaşı kesici alet (Baird, 2012: Fig. 9); **p:** Öğütmetaşı (Baird, 2012: Fig. 16).

Kat. No: B43	Lev. No: 56	Yerleşme: CANHASAN III
Bölge / Konum: Karaman İli, Can Hasan Köyü'nün 1.5 km kuzeyinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1969-1970 yılları arasında D. French tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
Çanak Çömleksiz Neolitik 7 tabaka	MÖ 7600-6600	
Mimari: Avlu çevresinde bitişik olarak konumlandırılmış kerpiç mimari. Genel olarak iki odalı yapılar.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Az sayıda dilgi, ok uçları.		
Kemik Alet: Bız, iğne, spatül, boncuklar.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları, havan ve havanelleri, yassı baltalar.		
Figürün: Kil hayvan figürinleri.		
Arkeobotani: Emmer (<i>T. dicocum</i>), einkorn (<i>T. monococum</i>) türü buğdaylar, kavuzsuz arpa (<i>H. distichum</i>), çavdar (<i>Secale cereale</i> of. <i>spp. segata-le</i>) mercimek, bezelye. Yabani türler: ceviz, çitlembik, üzüm.	Arkeozooloji: Sığır (<i>Bos primigenius</i>), koyun (<i>Ovis orientalis</i>), keçi (<i>Capra aegagrus</i>), yabani eşek (<i>Equus sp.</i>), kızıl geyik (<i>Cervuselephus</i>), domuz (<i>Sus sucrofa</i>), tavşan. Evcil tek tür köpektir.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Esin, 1981: 40; French, 1998; 2005; Payne, 1972: 193.		

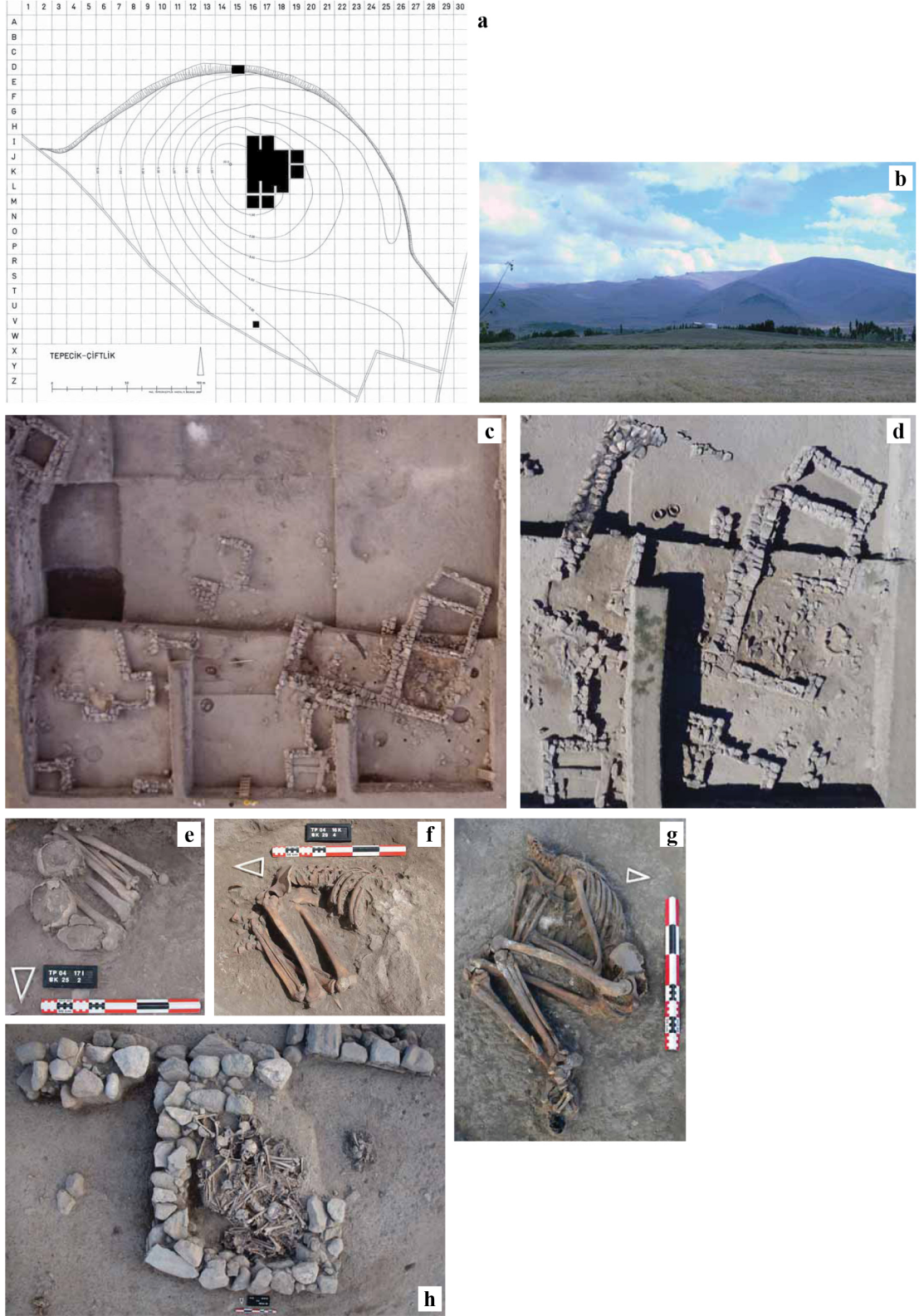
LEVHA 56

Levha 56: Can Hasan III, **a:** Evre 1 ve 2 planı (Düring, 2006: Fig. 5.1); **b:** Yapı birimleri (Düring, 2006: Fig. 5.4); **c:** Açık alanlar (Düring, 2006: Fig. 5.6).

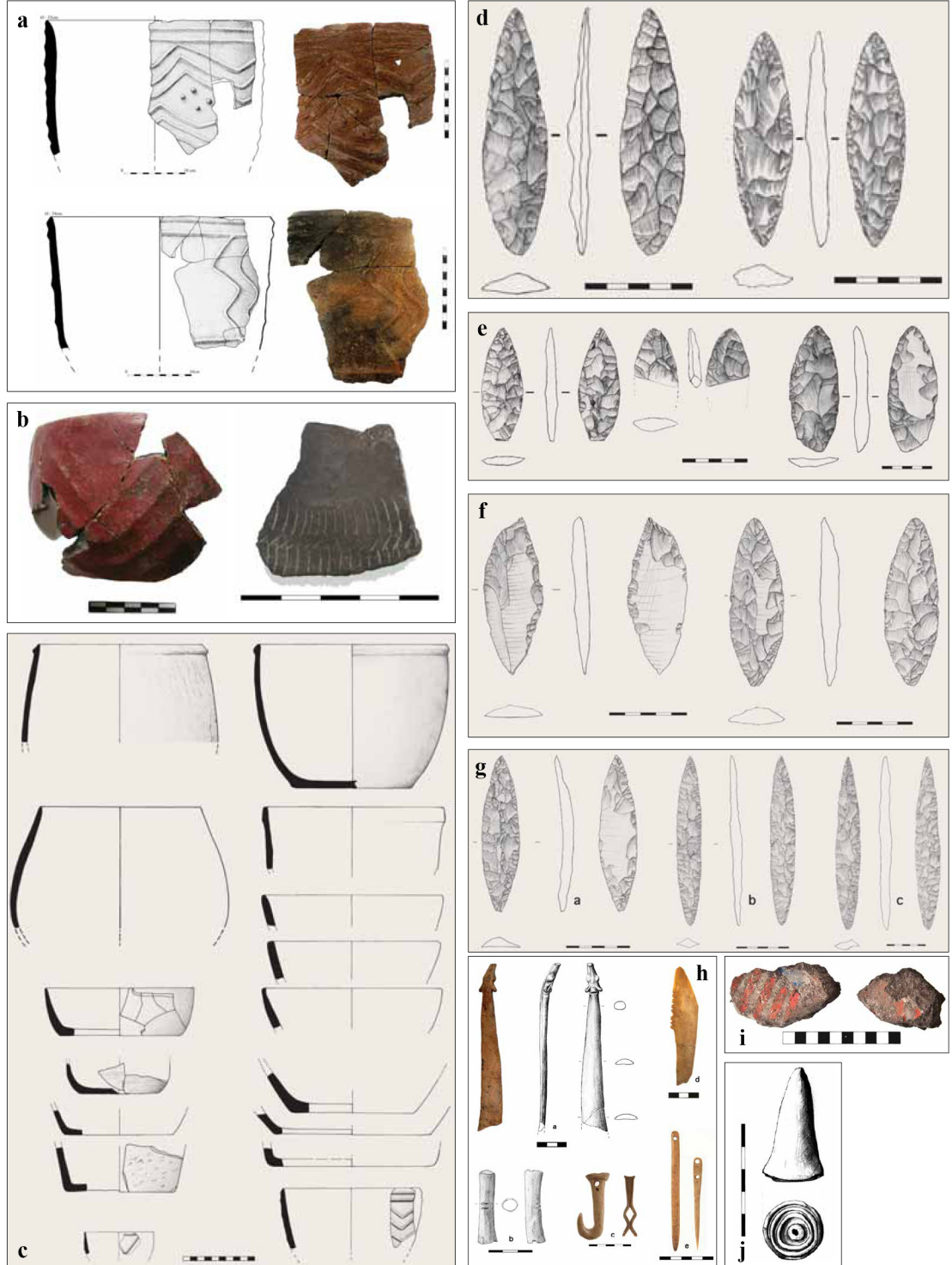
Kat. No: B44	Lev. No: 57-58	Yerleşme: TEPECİK-ÇİFTLİK
Bölge / Konum: Kapadokya Bölgesi'nin güneybatısında, Niğde ili, Çiftlik Kasabası, Melendiz-Çiftlik Ovası'nda.		
Araştırma Tarihçesi: 1964-1966'da I. Todd tarafından bölgede yürütülen yüzey araştırmalarında saptanmıştır. 2000 yılında E. Bıçakçı başkanlığında kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: Son Neolitik: Tabaka 5-4	Tarihlendirme: MÖ 6100-7500	
İlk Neolitik: Tabaka 6-9	MÖ 7500	
Çanak Çömleksiz Neo.:Tabaka 10-14		
Mimari: Erken dönemlere dair mimari bulgu yok denecek kadar azdır. Sığ çukurlar, işlik olabilecek açık alanlar ve çöp çukurlarıyla tanımlanmıştır. 5. tabakaya ait taş duvarlı, dörtgen planlı bir yapı içerisinde yaklaşık 45 bireye ait iskelet.		
Çanak Çömlek: Bitkisel katkılı çanak çömlek tüm tabakalarda görülüyor. İnce kıyılmış bitkisel katkılılar özenli malları oluşturuyor. Yaygın biçimler; daralan ağızlılar, geniş çanaklar ve daha az oranda düz yükselen kenarlı kaplar ile büyük tepsi biçimli kaplar da tanımlanmıştır. Hasır dipli parçalar da bulunmuştur. Genel olarak koyu renkler hakim. Çok az oranda, ithal olduğu düşünülen mineral katkılı, koyu yüzü açık örnekler ile Yumuktepe <i>impresso</i> benzeri parçalar bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Uçlar, bipolar çekirdekler yada üretim artıkları yerleşmede bulunmamıştır.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları, havan ve havanelleri, açkî ve vurgu taşları, baltalar .		
Kemik End.: Bızlar, iğneler, kaşıklar, mablaklar.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Yapının çevresinde de bulunan birincil ve ikincil gömütler, yerleşmenin bu kesiminin “mezarlık” alanı olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.		
Kaynakça: Bıçakçı vd., 2007;Bıçakçı vd.,2012; Godon, 2005;2011.		

LEVHA 57

Levha 57: Tepecik-Çiftlik, **a:** Genel plan (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 1); **b:** Höyüğün kuzeyden görünümü, arkada Melendiz Dağı (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 2); **c:** Evre 3 ve 4 yapıları, Evre 5 ve 6 açık alanı (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 26); **d:** Evre 4 yapısı (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 28B); **e-g:** Evre 4 gömütleri (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 24, 27, 23); **h:** Evre 5 BB yapısı gömütleri (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 29).

LEVHA 58

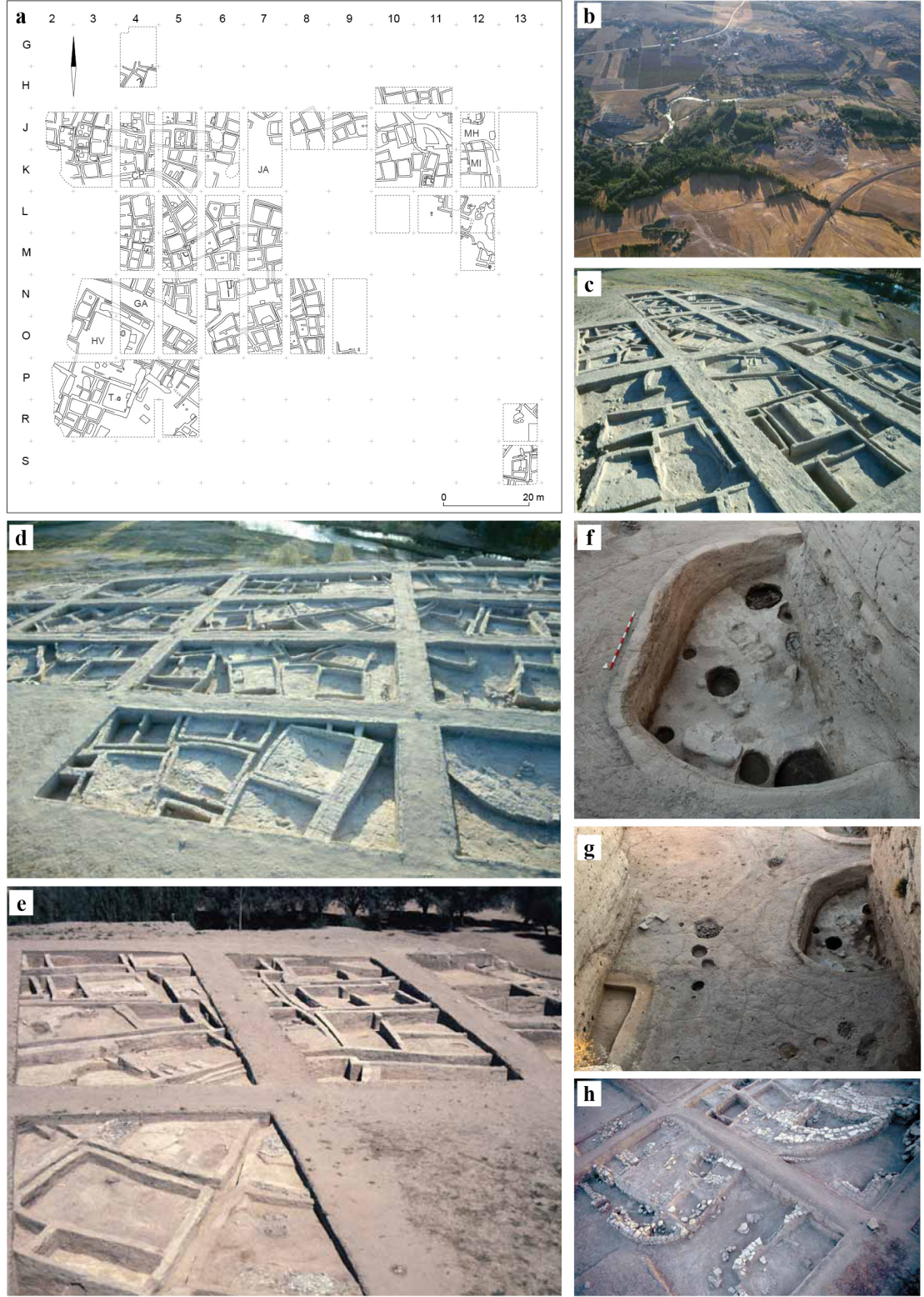

Levha 58: Tepecik-Çiftlik, **a:** Evre 4, kabartma bezemeli parçalar (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 30, 31); **b:** Evre 4 bezemeli parçalar (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 39, 40); **c:** Evre 6 çanak çömleği (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 33); **d-g:** Evre 4, ok ve mızrak uçları (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 48, 49, 50, 51); **h:** Kemik aletler (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 52); **i:** Boyalı duvar parçası (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 55); **j:** Kil mühür (Bıçakçı vd., 2012: Fig. 56).

Kat. No: B47	Lev. No: 59-61	Yerleşme: AŞIKLI
Bölge / Konum: Aksaray İli'nin 25 km güneydoğusunda, Gülağaç İlçesi, Kızılkaya Köyü'nün yaklaşık 1km güneyi, Melendiz Nehri'nin doğu kıyısında.		
Araştırma Tarihçesi: İlk olarak 1964-65 yıllarında I. Todd tarafından sürdürülmüş olan yüzey araştırmalarında tanımlanıyor. 1989 yılında U. Esin başkanlığında kurtarma kazıları başlamıştır. 2001-2004 yıllarında kazı başkanlığını N. Balkan-Atlı devralmıştır. Bir süre ara verilen kazı çalışmaları 2010 yılında M. Özbaşaran başkanlığında tekrar başlamıştır.		
Tabakalanma: Çanak Çömleksiz Neolitik		Tarihlendirme: MÖ 8200-7500
Tabaka II: 2A-2J		
Tabaka III: 3A-3E		
Tabaka IV		
Mimari: Tabaka IV ve III: Yarı gömük, oval planlı, kerpiç bloklarla inşa edilmiş, bağımsız yapılar. Yaklaşık olarak çapları 2.5 m. Saptanan korunmuş duvar yüksekliği 1.6 m. Duvarlar ve tabanlar kireç sıvalı. Yapı içinde platform, ocak gibi unsurlar saptanmıştır. Kazık delikleri ve farklı amaçlar için kullanılmış olabilecek çukurlar açığa çıkarılmıştır. Yapıların çevresindeki açık alanların ışık olarak kullanılmış olduğu, özellikle <i>in-situ</i> olarak bulunan hayvan kemikleri ve obsidiyen artıkları üzerinden tanımlanmıştır. Bu oval planlı yapıların dışında dörtgenimsi planlı, köşeleri yuvarlatılmış farklı tarzda bir yapı daha bulunmuştur. Bu yapı yığma kerpiç kullanılarak inşa edilmiştir. Tabaka II: Genel olarak dörtgen planlı, bitişik, kerpiç mimari sıkışık bir düzen sergiler. Yerleşmeyi yapı bloklarına bölen, genişliği değişken sokaklarla çöplük ya da ışık olarak kullanıldığı belirlenen açık alanlar tanımlanmıştır. Yapıların bazıları tek bir odadan oluşurken bazıları iki ya da üç odalıdır. Oda büyüklükleri değişkendir. Genel olarak yapıların düz damlı olduğu öngörülmektedir. Girişlerin damdan olduğu kapılara rastlanmamış olmasıyla desteklenmektedir. Çok odalı yapılarda dış kapı olmamasına karşın iç kapıların olduğu belirlenmiştir. Yapıların bazılarında dörtgen biçimli ocaklar açığa çıkarılmıştır. Genellikle yapılar aynı yerde, aynı boyutlarda yenilerek kullanılmıştır. Konut yapıları ile kült yapılarını ayırdığı öngörülen, genişliği 4 m. ye varan çakıl taşı döşeli "GA" sokağının güneyindeki yapılar konut tanımlı yapılardan farklıdır. Taş duvar örneklerinin görüldüğü bu alanda duvar ve tabanlar kireç, kırmızı aşı boyası gibi nitelikli sıvalıdır. Yapı içi unsurlarından kerpiç sekilerin de aşı boyalı oldukları tespit edilmiştir.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Neredeyse tümü Nenezi, Kayırlı-Bitlikeler ve Kömürcü-Kaletepe obsidiyeninden. doğrudan ve dolaylı yongalama teknikleri kullanılmıştır. En yoğun aletler kazıyıcılar- dır, düzeltici dilgiler de yoğundur. Mikrolitler de üst evrelerde azalarak devam eder. Sürtmetaş: Geniş bir çeşitlemeye sahiptir. Ögütücüler, eziciler, kesiciler ana grupları oluşturmaktadır. Yassı baltalar ve kesiciler en yaygın aletlerdendir. Farklı biçimlerde az sayıda taş kaplar da kullanılmıştır. Sapan taşlarına da rastlanmıştır. Kemik End.: Bızlar en yoğun alet türleridir. Deliciler, kemik kancalar, boncuklar, iğneler. Figürinler: Hayvan figürinleri. Takı: Taş, kemik, bakır boncuklar, T yapısında bulunan obsidiyen bilezik. Çok kaliteli yeşil obsidiyenden yapılmıştır. Çok ciddi aşındırma teknolojisinin ürünüdür. Hem kaynak açısından hem de teknoloji açısından değerlendirildiğinde Doğu Anadolu ile ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir. Diğer: Üzeri çizili levha, kil konik ve silindirik biçimli buluntular.		

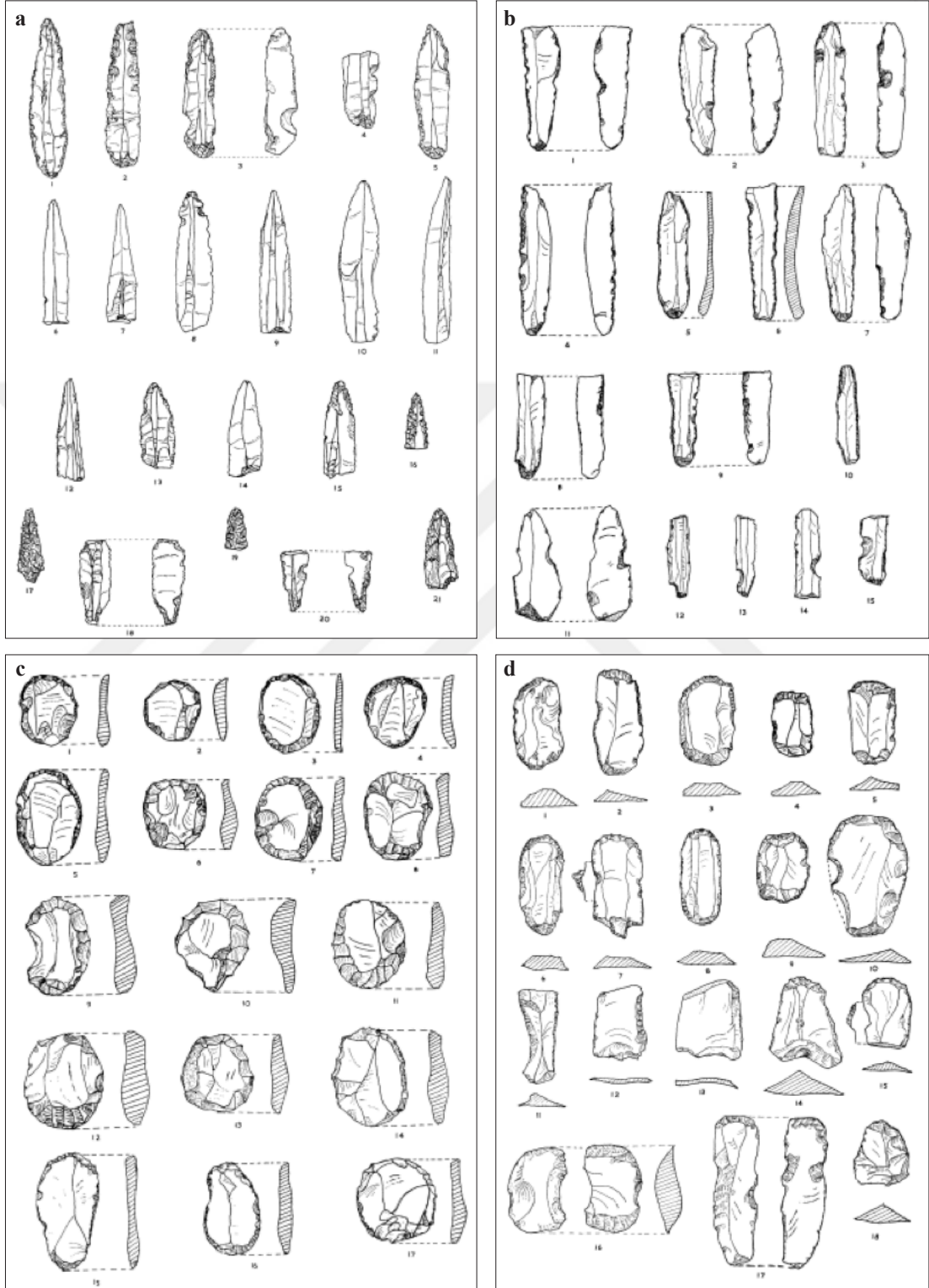
Arkeobotani: Emmer buğdayı (<i>Triticum dicoccum</i>), einkorn (<i>Triticum monococcum</i>) kavuzsuz buğday, kavuzsuz arpa (<i>Hordeum distichum</i>), , mercimek (<i>lens culinaris</i>), bezelye (<i>Pisum sativum</i>). Yabaniler: çitlembik, fındık, badem.	Arkeozooloji: Yabani koyun ve keçi en yoğun, sığır, domuz, geyik ise değişken oranlarda. Koyun ve keçilerin sürüye sahip olan topluluklara özgü bir kesim tarzı olduğu öne sürülmüştür. Buitenhuis “proto-evcilleştirme” evresi olarak tanımlamıştır.
Sosyal Yaşam: Taban altı gömütler. Tekli ve çoklu birincil gömütlerin bazılarında deniz kabuğu, taş, boynuz, bakırdan yapılan takılar bulunmuştur; bunları gömüt hediyesi olarak konmadığı bireyin kullandıklarıyla beraber gömüldüğü düşünülmektedir. Bir gömütte bireyle beraber gömülmüş küçükbaş hayvan iskeleti saptanmıştır. Genel gömüt biçiminin <i>hocker</i> olduğu ancak alt evrelerde yüz üstü, sırt üstü gibi örneklerin de olduğu bilinmektedir. Çoğu gömütte yanma izlerine rastlanmıştır. Bir gömütte (no:104/1997 yılı kazı dönemi) taban altı bir erkek iskeletinin kafatası ve gövde kemikleri üzerinde alçı sıvaya rastlanmıştır. Bu alçı sıva üzerindeki izlere bakılarak, bireyin ölümünden hemen sonra aşı boyası ile boyandığı ve tümüyle alçı sıva ile kaplandığı belirlenmiştir. Bir bebek gömüsünün yine taban altına çömelmiş biçimde gömüldüğü, üzerine hasır serildiği ve ağzına kırmızı aşı boyası konulduğu belirlenmiştir. Yine aynı gömütte bir kolye oluşturacak nicelikte sayıda boncuk bulunmuştur. Yapılan değerlendirmelerle kafatasının bilinçli deformasyon sonucu yassılaştığı belirlenmiştir.	
Genel Ek: “Kümelenmiş mahalle yerleşimi”. Çağdaş Nevali Çori yerleşmesinde evcil koyun belgelenmiştir.	
Kaynakça: Asouti ve Fairbairn, 2002; Astruc vd., 2011; Buitenhuis, 1997; Duru ve Özbaşaran, 2005; During, 2016: 76, 77; Esin, 1995; Esin ve Harmankaya, 2007; Gündoğan, 2011; Martin vd., 2002; Özbaşaran, 2011a: 27; 2012; Özbek, 1998; Özbek, 2005; Özbek, 2011: 4-5; Peters vd., 1999:39; Van Zeist ve De Roller, 1995; Yıldırım-Balcı, 2011; Yılmaz, 2002: 158-193.	

LEVHA 59

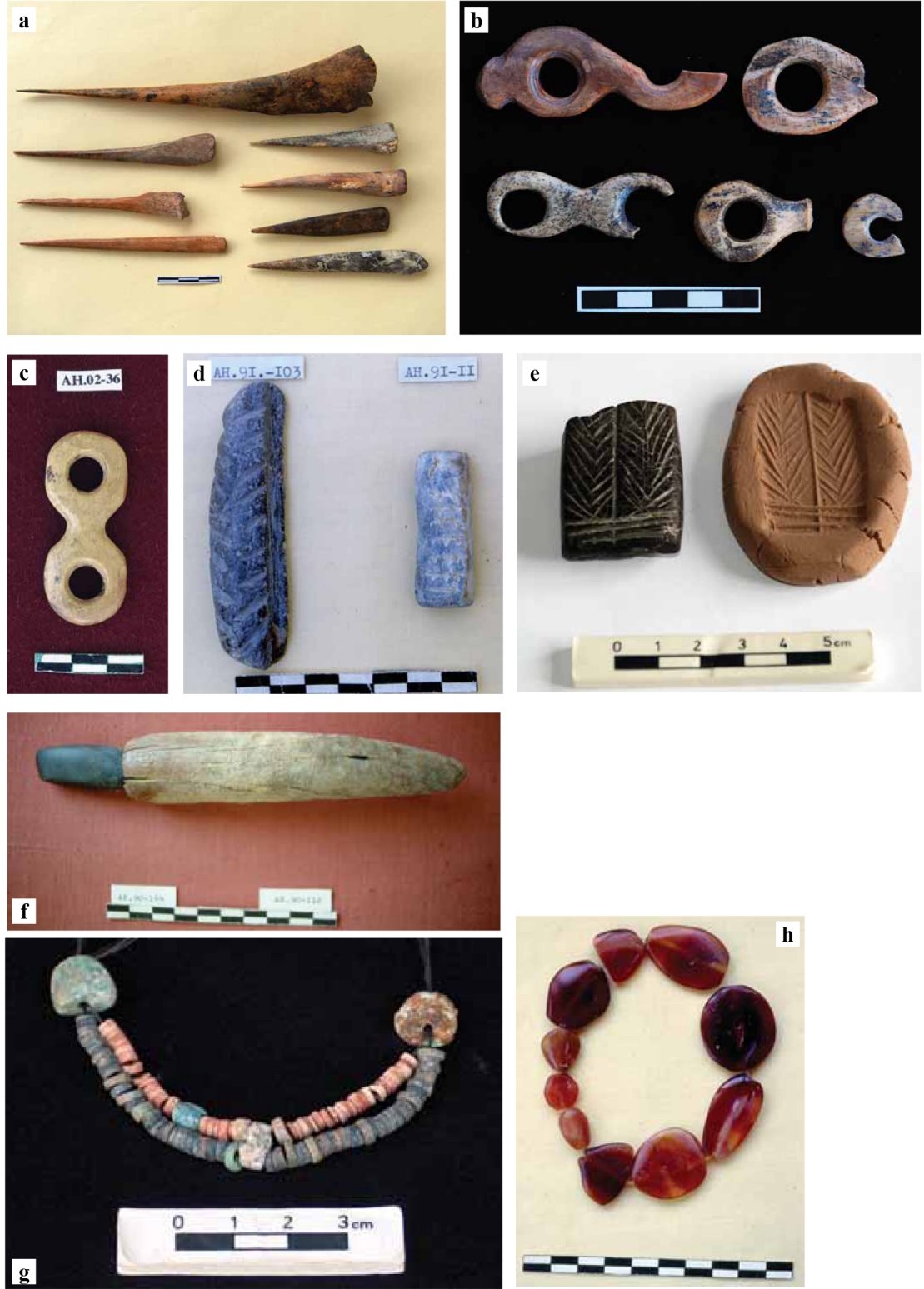
Levha 59: Aşkılı, **a:** Genel plan (Düring, 2006: Fig. 4.1); **b:** Aşkılı ve Melendiz Nehri (Özbaşaran, 2012: Fig. 3); **c:** 8. binyıl yerleşimi, kuzeydoğudan (Özbaşaran, 2012: Fig. 4); **d:** 8. binyıl yerleşimi, doğudan (Özbaşaran, 2012: Fig. 5); **e:** Yapı kümeleri ve aralarındaki dar boşluklar (Özbaşaran, 2012: Fig. 8); **f-g:** 9. binyıl yapısı (f) ve yerleşiminin genel görünümü (g) (Özbaşaran, 2012: Fig. 6, 7); **h:** 8. binyıl, çevre duvarı olduğu düşünülen kavisli taş duvarlar (Özbaşaran, 2012: Fig. 13).

LEVHA 60

Levha 60: Aşıklı, **a:** Obsidyen ok uçları (Todd, 1966: Fig. 1); **b:** Obsidyen aletler (Todd, 1966: Fig. 3); **c:** Obsidyen kazıyıcılar (Todd, 1966: Fig. 6); **d:** Obsidyen kazıyıcılar (Todd, 1966: Fig. 8).

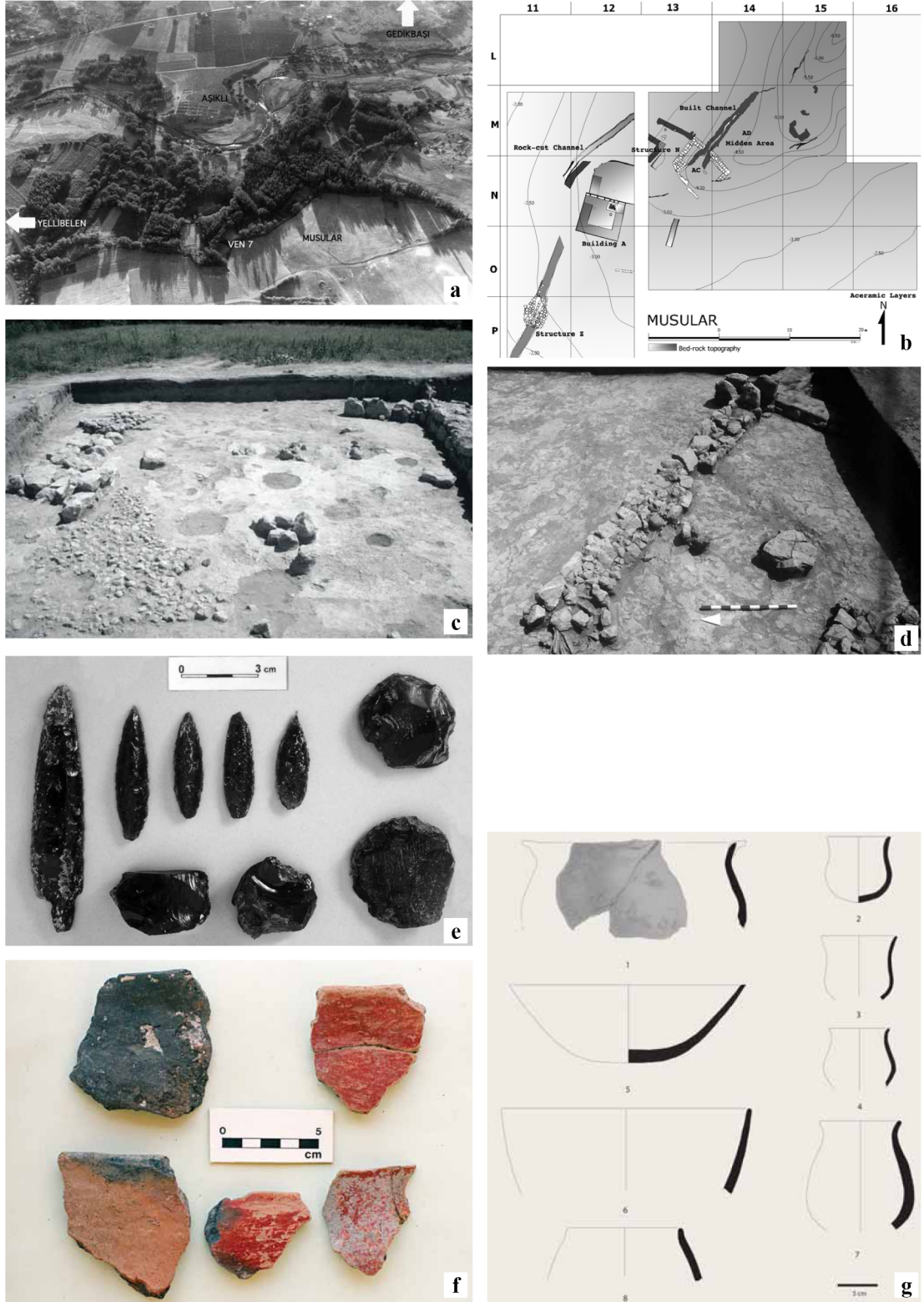
LEVHA 61

Levha 61: Aşıklı, **a:** Kemik bızlar (Özbaşaran, 2012: Fig. 14); **b-c:** Kemer tokaları (Özbaşaran, 2012: Fig. 15, 16); **d:** Bezemeli düzelticiler (Özbaşaran, 2012: Fig. 17); **e:** Bezemeli düzeltici (Özbaşaran, 2012: Fig. 18); **f:** Boynuz sap ve yassı balta (Özbaşaran, 2012: Fig. 19); **g-h:** Takılar (Özbaşaran, 2012: Fig. 20, 21).

Kat. No: B48	Lev. No: 62	Yerleşme: MUSULAR
Bölge / Konum: Aksaray İli, Gülağaç İlçesi, Kızılkaya Köyü. Aşıklı Höyük’ün yaklaşık 400 m güneybatısında.		
Araştırma Tarihçesi: 1993 yılında U. Esin başkanlığındaki Aşıklı Höyük ekibi tarafından bölgede sürdürülen yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir. 1996 yılında M. Özbaşaran başkanlığında kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: Çanak Çömlekli Neo.	Tarihlendirme: MÖ 7500-7000	
Çanak Çömleksiz Neo.		
Mimari: Çanak Çömlekli Neo: Dörtgen planlı, taş temelli, çok odalı yapılar		
Kireç tabanlı yapılar, kırmızı aşı boyası kullanımı ve mimari iç unsurlar açısından Aşıklı T yapısı ile benzerlikler göstermektedir. Bu özellikli yapıların dışında konut olarak tanımlanabilecek yapılar yoktur. Ana kayaya oyularak yapılan kanallar,tekneler ve ana kayanın işlenmesi ile oluşturulmuş çevre duvarı.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Neredeyse tümü Kayırlı ve Kömürcü-Kaletepe obsidyeninden. Naviform ve dilgi tekniklerine dayalı bir endüstri. Çekirdekler çok az sayıda. Kazıyıcılar en yoğun alet tiplerinden. İkinci grup düzelteli dilgi ve yonga aletler. Daha az sayıda da uçlar tanımlanmıştır. Çakmaktaşı hammadde olarak çok az oranda kullanılmıştır. Bu aletlerin yerleşmede üretilmediği, bitmiş haliyle dışarıdan geldiği belirtilmektedir.		
Sürtmetaş: Az sayıda yassı balta, öğütme taşları.		
Kemik End.: Ağırlıklı olarak bızlar, daha az oranda spatül.		
Arkeobotani: Kavuzsuz buğday (<i>Hordeum vulgare</i>), emmer buğdayı (<i>Triticum dicoccum</i>), einkorn (<i>Triticum monococcum</i>), buğday (<i>triticum aestivum</i>), Yabaniler: çitlenbik, fıstık.	Arkeozooloji: Yoğun olarak yabani sığır, yabani koyun ve keçi daha az olarak da yaban domuzu, geyik ve köpek.	
Sosyal Yaşam: Musular’ın bir yerleşme olmadığı Aşıklı Höyük sakinleri tarafından kullanılan bir faaliyet alanı olduğu belirtilmektedir.		
Genel Ek: Ana kayanın işlenerek biçimlendirilmesi ile ilgili benzer örnekler; Kıbrıs P. Shillourokambos ve Myloutkia yerleşmelerindeki kuyular.		
Kaynakça: Duru ve Özbaşaran, 2005;Martin vd., 2002; Özbaşaran,2000; 2007: 52-53; 2011b; 2012.		

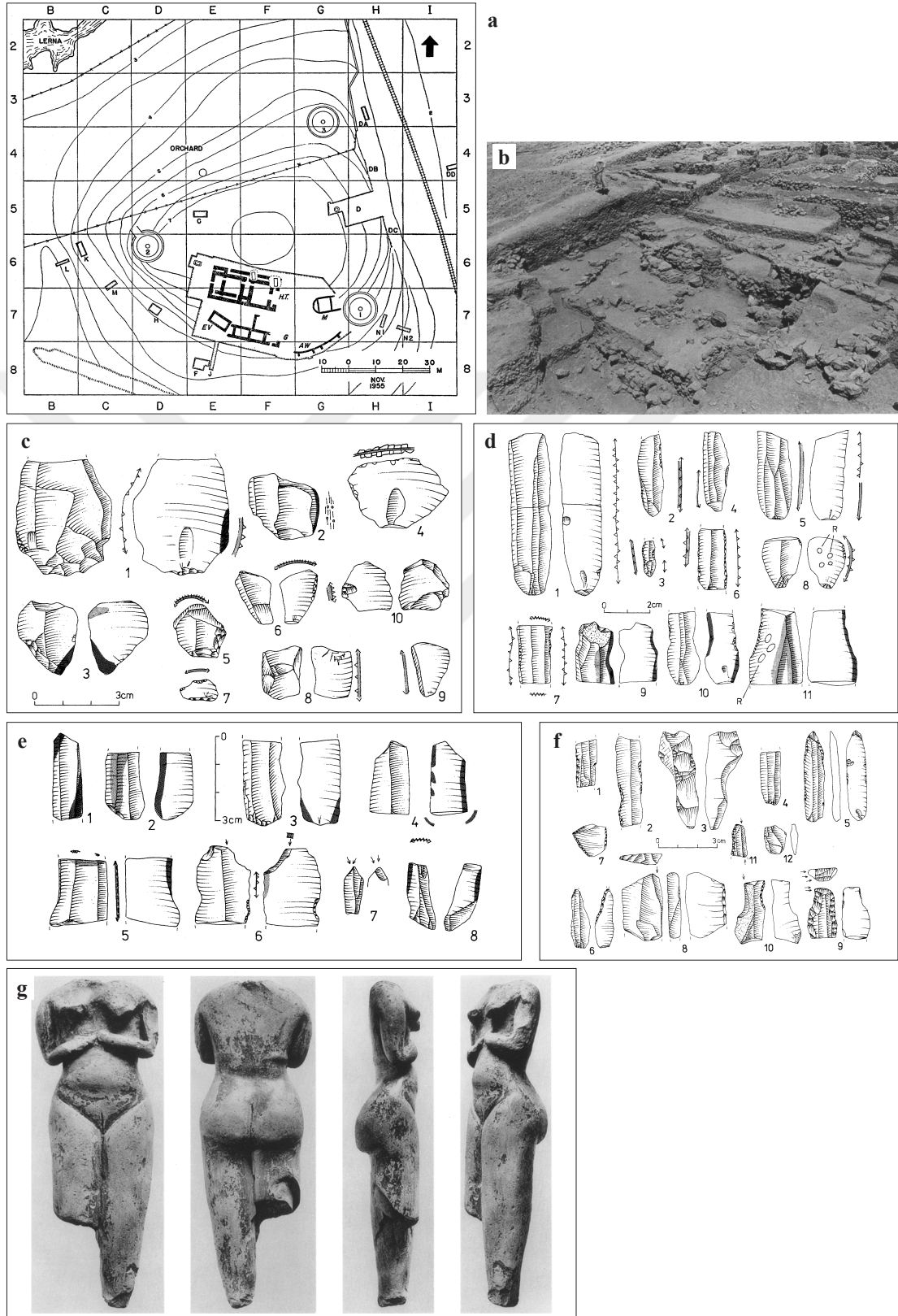
LEVHA 62

Levha 62: Musular, **a:** Musular ve Aşıklı Höyük'ün etrafındaki diğer yerleşimler (Özbaşaran vd., 2012: Fig. 1); **b:** Genel plan, Akeramik Neolitik (Özbaşaran vd., 2012: Fig. 4); **c:** A yapısı (Özbaşaran vd., 2012: Fig. 5); **d:** Taş duvar (Özbaşaran vd., 2012: Fig. 7); **e:** Obsidyen aletler (Özbaşaran vd., 2012: Fig. 13); **f-g:** Çanak çömlek (Özbaşaran vd., 2012: Fig. 15, 16).

Kat. No: B49	Lev. No: 63	Yerleşme: LERNA
Bölge / Konum: Argolid, Myloi.		
Araştırma Tarihçesi: 1952-58 arası J. L. Caskey tarafından kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik Tabaka I	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Katkı maddelerine göre tanımlanan mal grupları; kumlu, kireç katkılı, taş-cık katkılı gibi alt gruplara ayrılmıştır. Genel olarak Franchthi ile benzer olarak tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Baskın olan hammadde obsidiyen. Yonga aletler yoğun. Ön kazıyıcılar, ok uçları.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Kozlowski vd., 1996: 295, 299, 304; Phelps, 2004: 11, 21; Vitelli, 2007: 58, 120.		

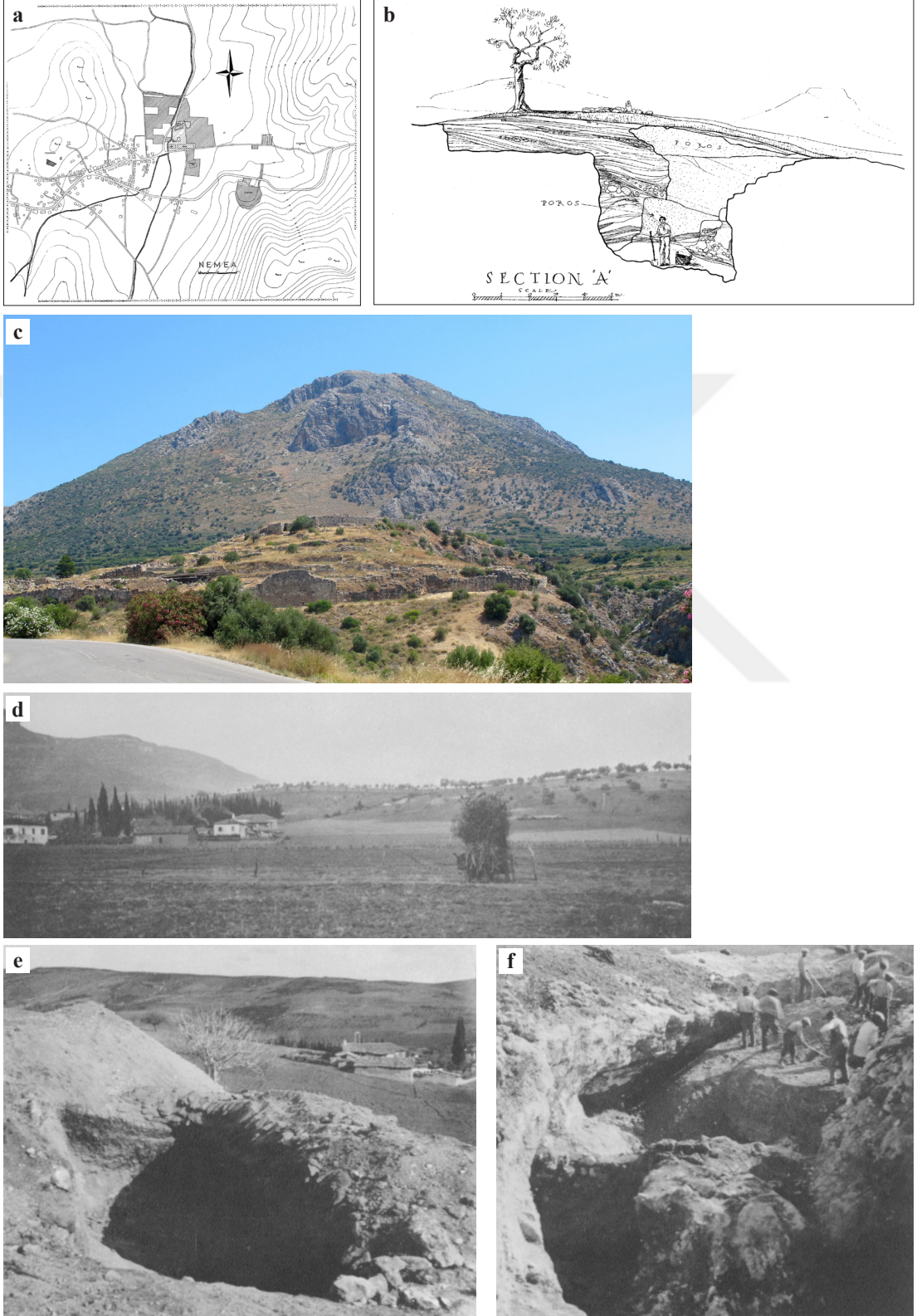
LEVHA 63

Levha 63: Lerna, **a:** Genel plan (Caskey, 1956: Fig. 1); **b:** Erken Helladic ve Neolitik yerleşim (Caskey, 1956: Pl. 42b); **c-f:** Yontmataş buluntular (Kozłowski vd., 1996: Fig. 3, 4, 5, 6); **g:** Neolitik figürin (Caskey ve Eliot, 1956).

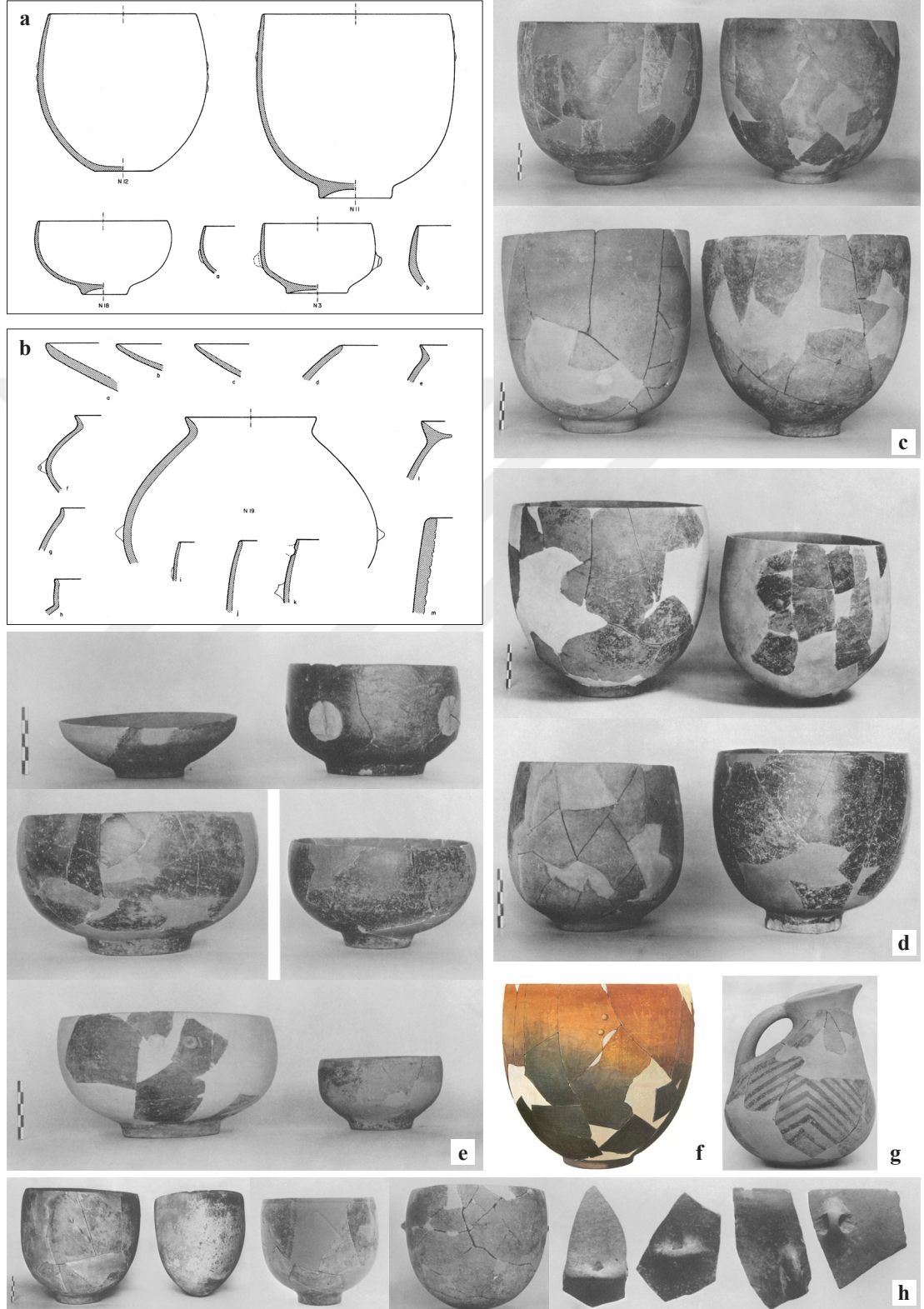
Kat. No: B50	Lev. No: 64-67	Yerleşme: TSOUNGIZA (NEMEA)
Bölge / Konum: Mora Yarımadası, Korinth'in güney doğusunda Nemea Antik Kenti sınırları içinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1924-27ve 1974-86 yıllarında American School of Classical Studies adına kazı çalışmaları yapıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Teselya İN ile benzer gruplar.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Koyun, keçi, geyik.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Blegen, 1975: 252, 259;Phelps, 2004: 32, 33;Pipilou, 2013:99, 104.		

LEVHA 64

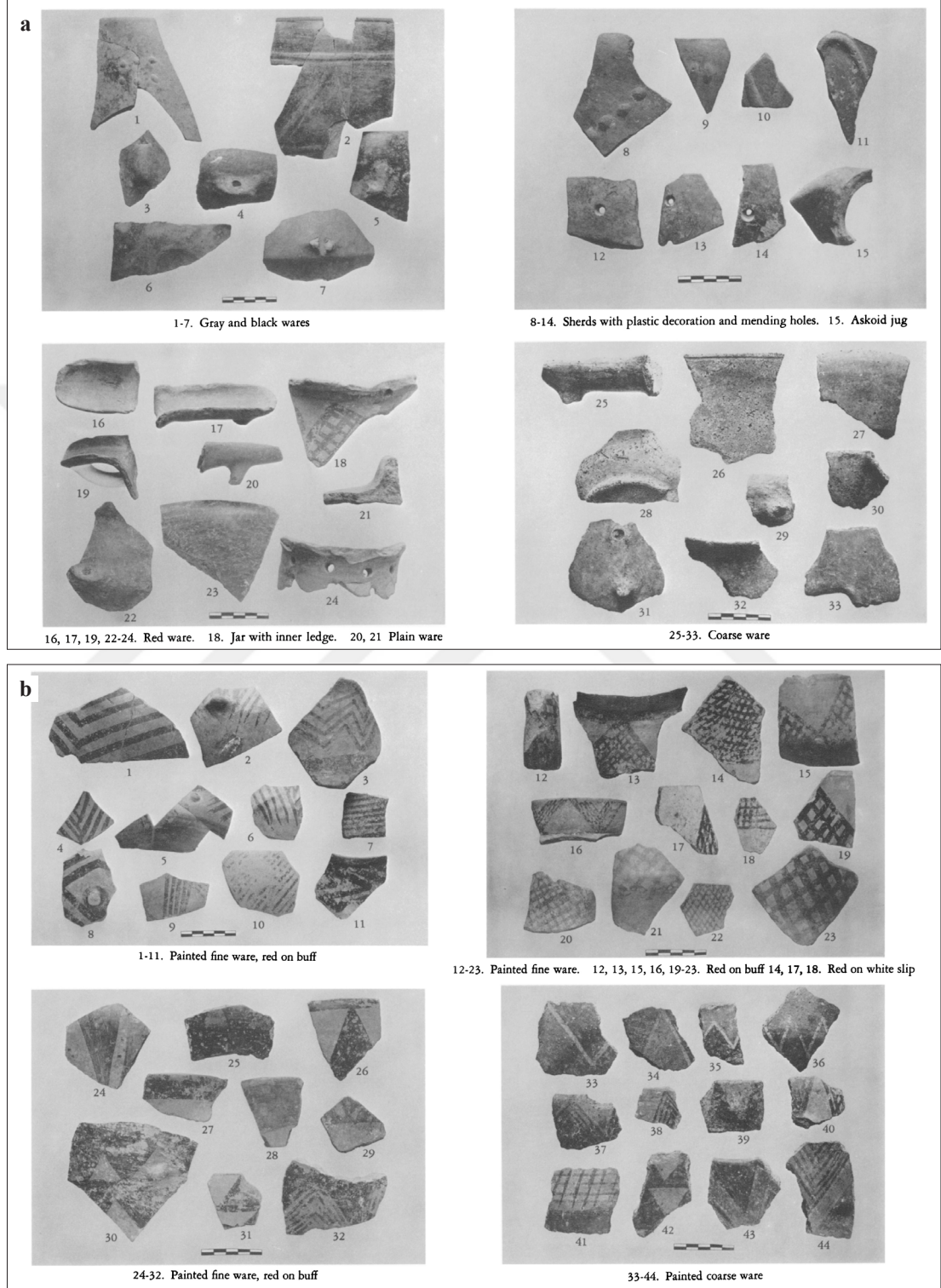
Levha 64: Tsoungiza (Nemea), **a:** Topografik plan (Blegen, 1975: Fig. 1); **b:** Mağara kazısı A sektörü (Blegen, 1975; Fig. 2); **c:** Doğal çevre ve genel görünüm (Ö. Aytek arşivi); **d:** Zeus Kutsal Alanı'nın Nemea yamaçlarından görünümü (Blegen, 1975: Pl. 57.a); **e:** Nemea sondaj açması (Blegen, 1975: Pl. 57.c); **f:** Mağara kazısı (Blegen, 1975: Pl. 57.d).

LEVHA 65

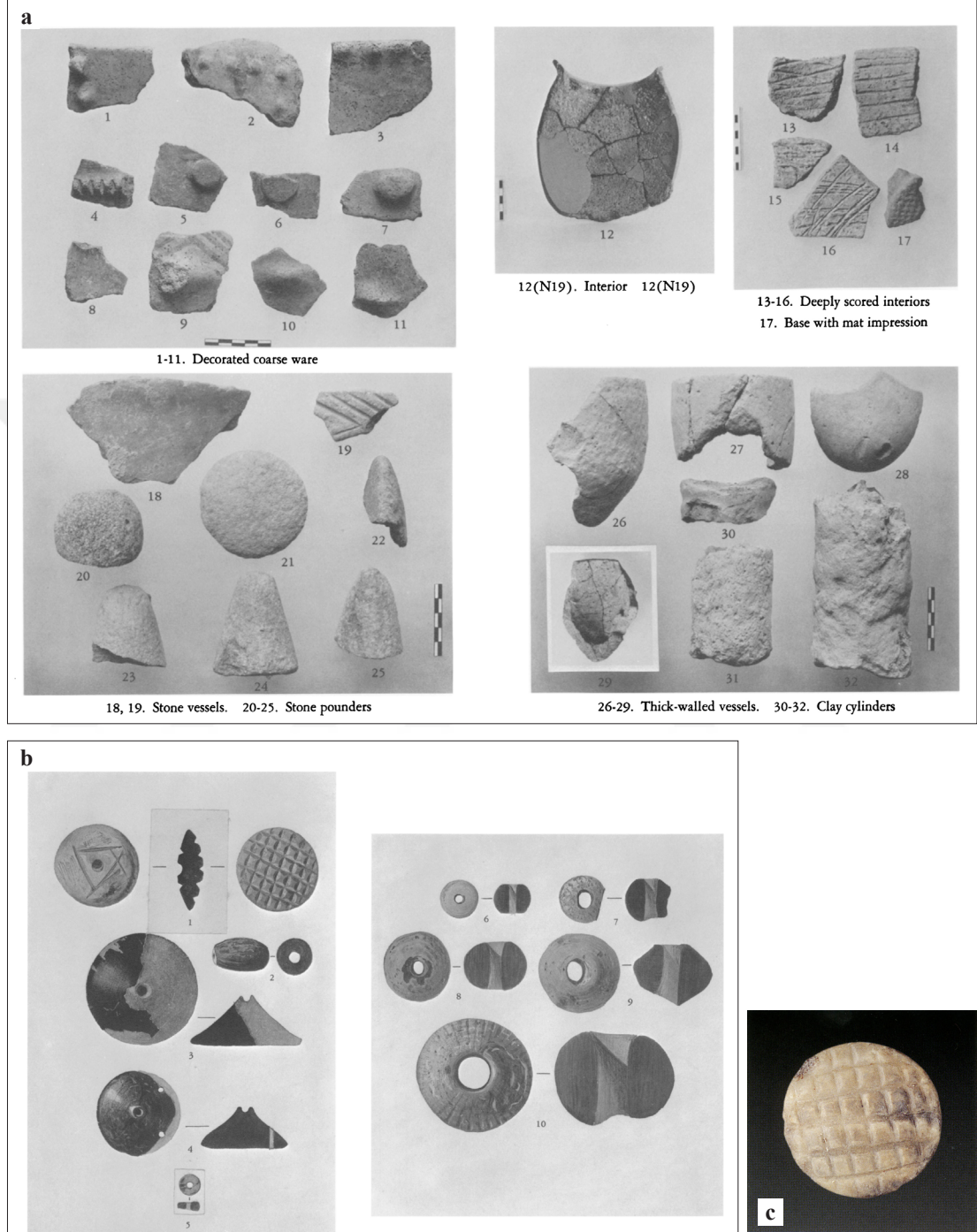
Levha 65: Tsoungiza (Nemea), **a:** Nemea çanak çömleği (Blegen, 1975: Fig. 3); **b:** Nemea nitelikli mallar (Blegen, 1975: Fig. 5); **c-d:** Neolitik Dönem çanak çömleği (Blegen, 1975: Plate. 58, 59); **e, g:** Neolitik Dönem çanak çömleği (Blegen, 1975: Plate. 61, 63); **f:** İlk Neolitik Dönem çanak çömleği (Blegen, 1975: Plate A); **h:** Kırmızı ve alaca yüzeyli mallarda dikey ve yatay kulplar (Blegen, 1975: Pl. 60).

LEVHA 66

Levha 66: Tsoungiza (Nemea), **a:** 1 – 7. Gri ve siyah mallar; 8 – 14. Kabartma bezemeli ve delikli mallar; 15. Askos tipinde testi; 16, 17, 19, 22 – 24. Kırmızı yüzeyli mallar, 18. Pervaz parçası; 20, 21 Yalın mallar; 25 – 33 Kaba mallar (Blegen, 1975: Pl. 64); **b:** 1 – 11. Devetüyü üzeri kırmızı boyalıllar; 12 – 23. Boyalı nitelikli mallar; 12, 13, 15, 16, 19 – 23. Devetüyü üzeri kırmızı boyalıllar, 14, 17, 18. Beyaz üzeri kırmızı boyalıllar; 24 – 32. Deve tüyü üzeri kırmızı boyalıllar; 33 – 44. Boyalı kaba mallar (Blegen, 1975: Pl. 66).

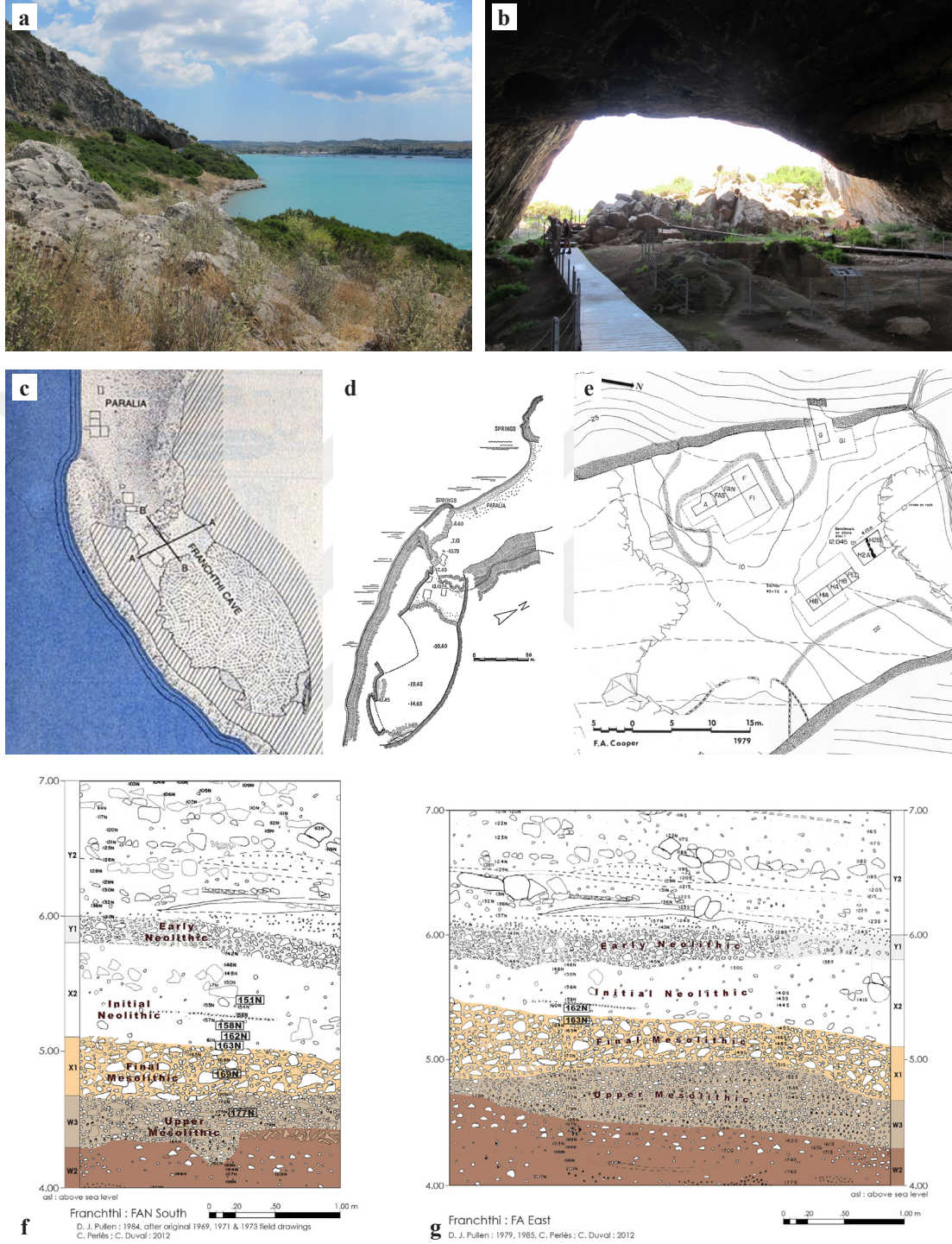
LEVHA 67

Levha 67: Tsoungiza (Nemea), **a:** 1 – 11. Bezemeli kaba mallar; 12. N19 iç yüzey; 13 – 16. Kazı bezeme; 17 Kazı bezeme; 18, 19. Taş kap parçaları; 20 – 25 Taştan havanelleri; 26 – 29. İnce cidarlı mallar, 30 – 32. Kil silindir (Blegen, 1975: Pl. 68); **b:** Taştan ve pişmiş topraktan biçimlendirilmiş buluntular (Blegen, 1975: Pl.. 69); **c:** Taş pintadera (EN) (CMS V Suppl 1B 132 no. 127, s:332).

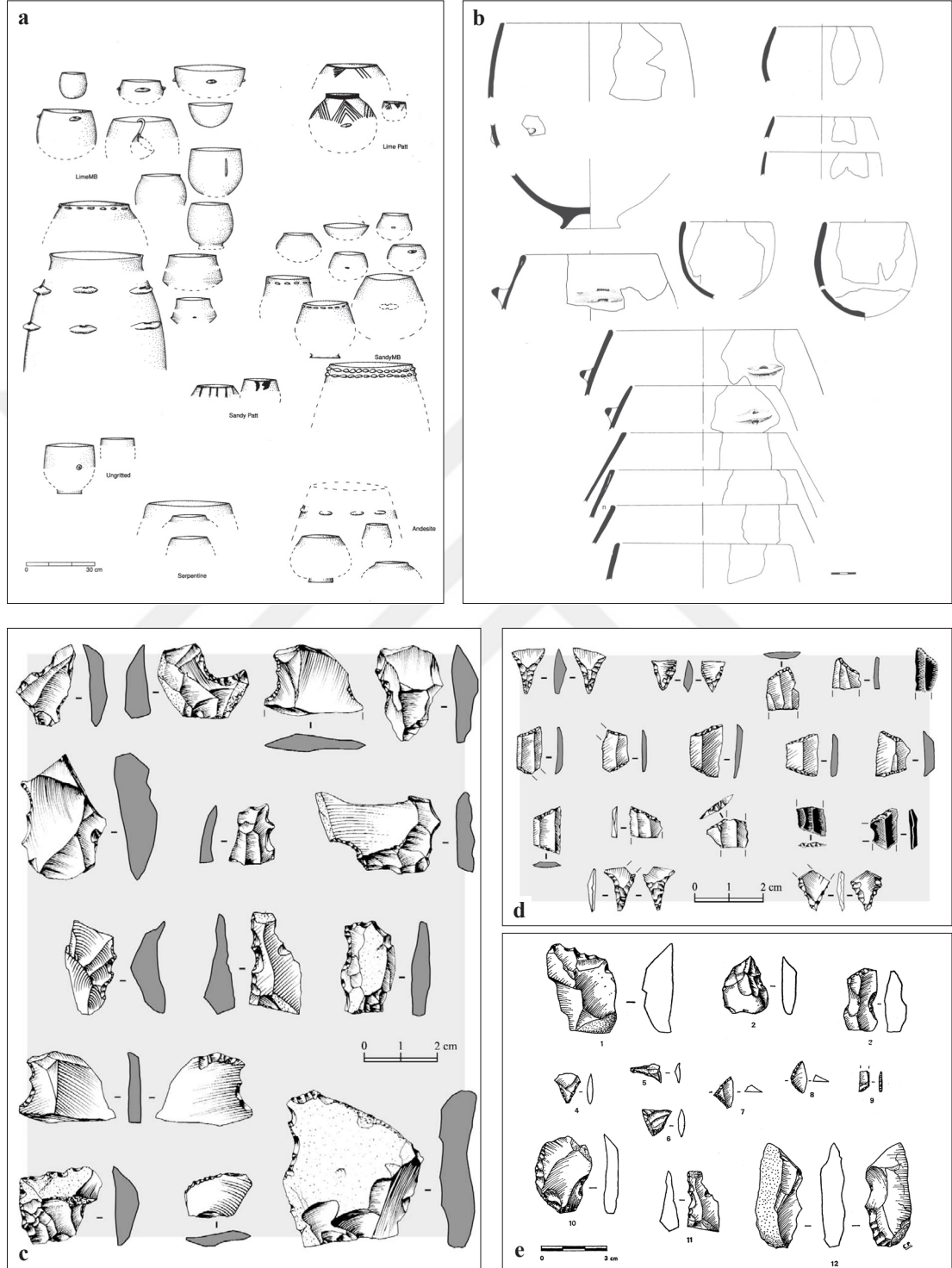
Kat. No: B51	Lev. No: 68-70	Yerleşme: FRANCHTHI MAĞARASI VE PARALIO
Bölge / Konum: Argolid Yarımadası, Nafplion, Koiladha Körfezi, Geç Pleistosen'de mağara kıyından yaklaşık 7 km içeride ama MÖ 7000 itibariyle kıyı yerleşmesi.		
Araştırma Tarihçesi: 1967 –1979 ve 1981, 1985 yıllarında, T.W. Jacobsen tarafından kazı çalışması yapılmıştır.		
TABAKALANMA:	Tarihlendirme:	
Final/Terminal MezolitikX2	X2 MÖ 7000-6500	
<i>Hiatus</i>	<i>Hiatus</i>	
Öncül Neo. X1	X1 MÖ 7500-7000	
İlk Neo.Y1		
Mimari: <i>Paralio:</i> Büyük bir kısmı günümüzde su altında kalmış olan mağara önündeki alanda temel niteliğinde taş duvarlar bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: Mağara girişine yakın açmalarda bulunurken, mağara içinde bulunmamıştır.		
Ön: çok az sayıda <i>Lime Monochrome Burnished</i>		
İn: açıkli monokrom mallar ve kırmızı boyalı mallar.		
Genel olarak kabaca biçimlendirilmiş küresel gövdeli kaplar.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: <i>FM:</i> ok uçları ortaya çıkarken; non-geometrik mikrolitler yok oluyor. ÖN: kaba yonga end., baskı tekniği kullanılarak elde edilen dilgiler.		
Sürtmetaş: El taşları, yassı baltalar, ağırşaklar İN tabakada yaygın. Mermer kaplar.		
Figürin: Kil figürin (Teselya ile benzer)		
Arkeobotani: Buğday (<i>Triticum dicoccum</i>), arpa (<i>Hordeum distichum</i>) ve mercimek (<i>Lens esculenta</i>) az oranda bulunmuştur.	Arkeozooloji: Mevsimsel tuna balığı avcılığı Neo. Dönem’de azalıyor, orfoz, kefal ve barakuda yoğun oranda devam ediyor. En yoğun tür ise çipura. Evcil koyun, keçi %95 oranında. Sığır FM ve ÖN dönemlerinin her ikisinde de çok az ama ÖN dönemde artıyor (%1). Domuz ise FM de %5 iken ÖN de %3e düşüyor.	
Sosyal Yaşam: Mağara içinde gömüt çukurları bulunmuştur. Çocuk ve yetişkinlerin gömüldüğü bu çukurlar taşlarla kaplanmıştır, bir çocuk gömütünde kafasının altına gelecek şekilde yerleştirilmiş bir taş olduğu belirlenmiştir. Mağara dışındaki alanda sadece erişkin bireylere ait gömütler bulunmuştur.		
Genel Ek: Final Mez. İle Öncül Neolitik arasındaki ilişki halen tartışmalıdır.		
Koyunlar G.doğu Anadolu, Levant ve Kıbrıs’taki İlk Neo Dönem koyunlarından küçük, Batı Anadolu ile benzer. Taşınması kolay olduğundan seçilmiş olabilir. (İlupınar X-VIII veUlucak VI)		
Kaynakça: Georgidas, 2011;Halstead ve Isaakidou, 2013: 132;Jacobsen,1973: 45, 56, 68; 1981: 308-309; Munro ve Stiner, 2011: 620, 624; 2015: 596, 599-601; Powell, 1996: 49; Perles, 1990; 1999: 317; 2003: 84;Perles vd.,2013: 1004, 1008;Talalay,1993: 7, 18, 58;Vitelli, 1989: 18, 26.		

LEVHA 68

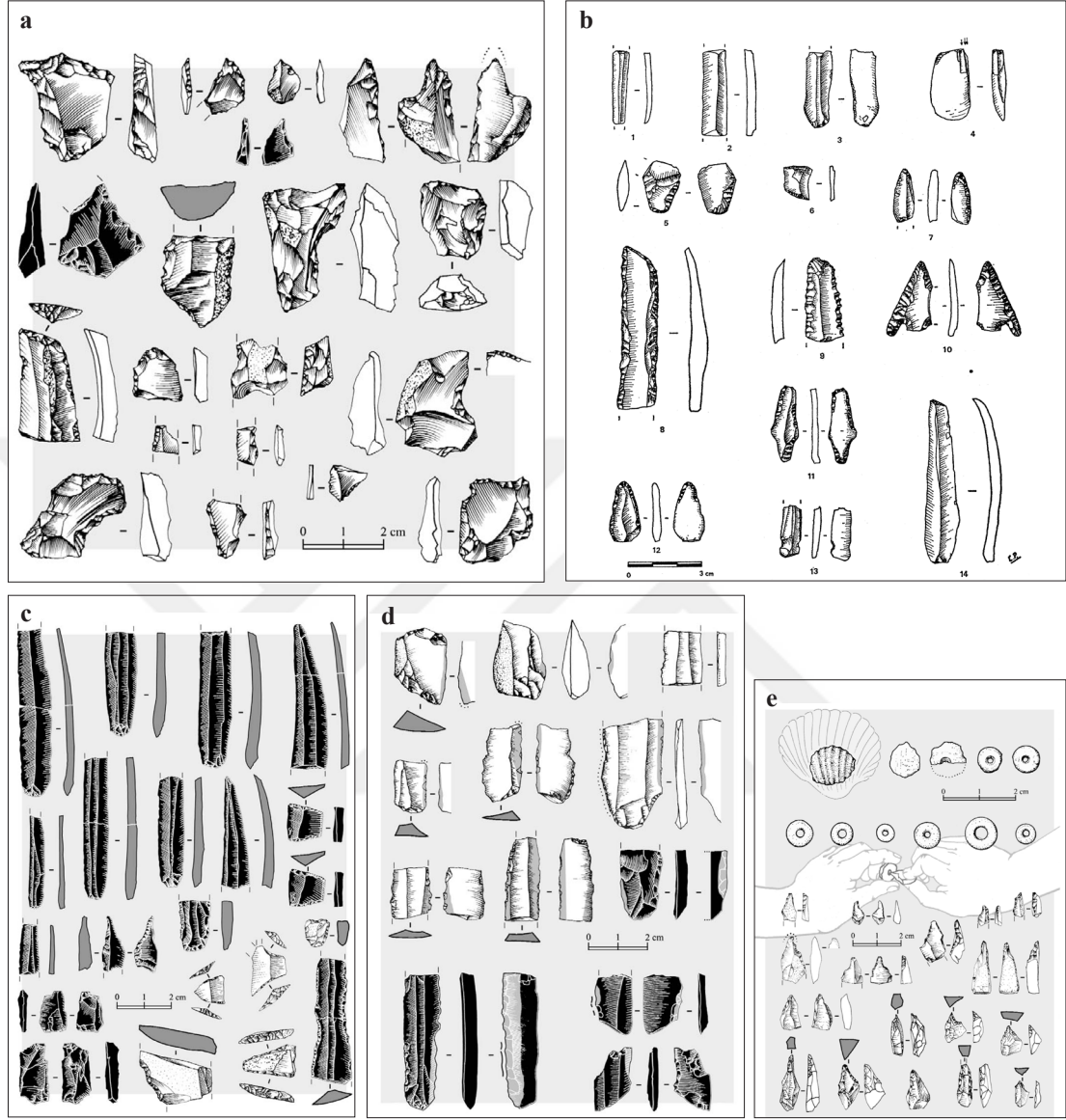
Levha 68: Franchthi Mağarası ve Paralio, **a:** Mağara ve genel konum (Ö. Aytekin arşivi); **b:** Mağara, içinden görünüm (Ö. Aytekin arşivi); **c-d:** Franchthi Mağarası ve Paralio alanında çalışmaların yürütüldüğü açmalar (Jacobsen, 1973: Fig. 2); **e:** Mağarada çalışmaların yürütüldüğü açmalar (Perles vd., 2013: 1005); **f-g:** Güney sektör (f) ve doğu sektör (g) tabakalanmasını gösteren profil (Perles vd., 2013: 1008, 1009).

LEVHA 69

Levha 69: Franchthi Mağarası ve Paralio, **a:** İlk Neolitik Dönem çanak çömleği (Perles, 2009: Fig. 2); **b:** İlk Neolitik Dönem monokrom grup (Perles, 2009: Fig. 1); **c:** Son Mezolitik seviyelerden taş aletler (Perles, 2001: Fig. 2.4.); **d:** Son Mezolitik dolgularından ok uçları ve Öncül Neolitik Dönem dolgularından trapez uçlar (Perles, 2004: Fig. 3.2.); **e:** Mezolitik Dönem alt seviyelerden (1 – 3) ve Üst Mezolitik seviyelerden (4 – 12) taş aletler (Jacobsen, 1973: Fig. 9).

LEVHA 70

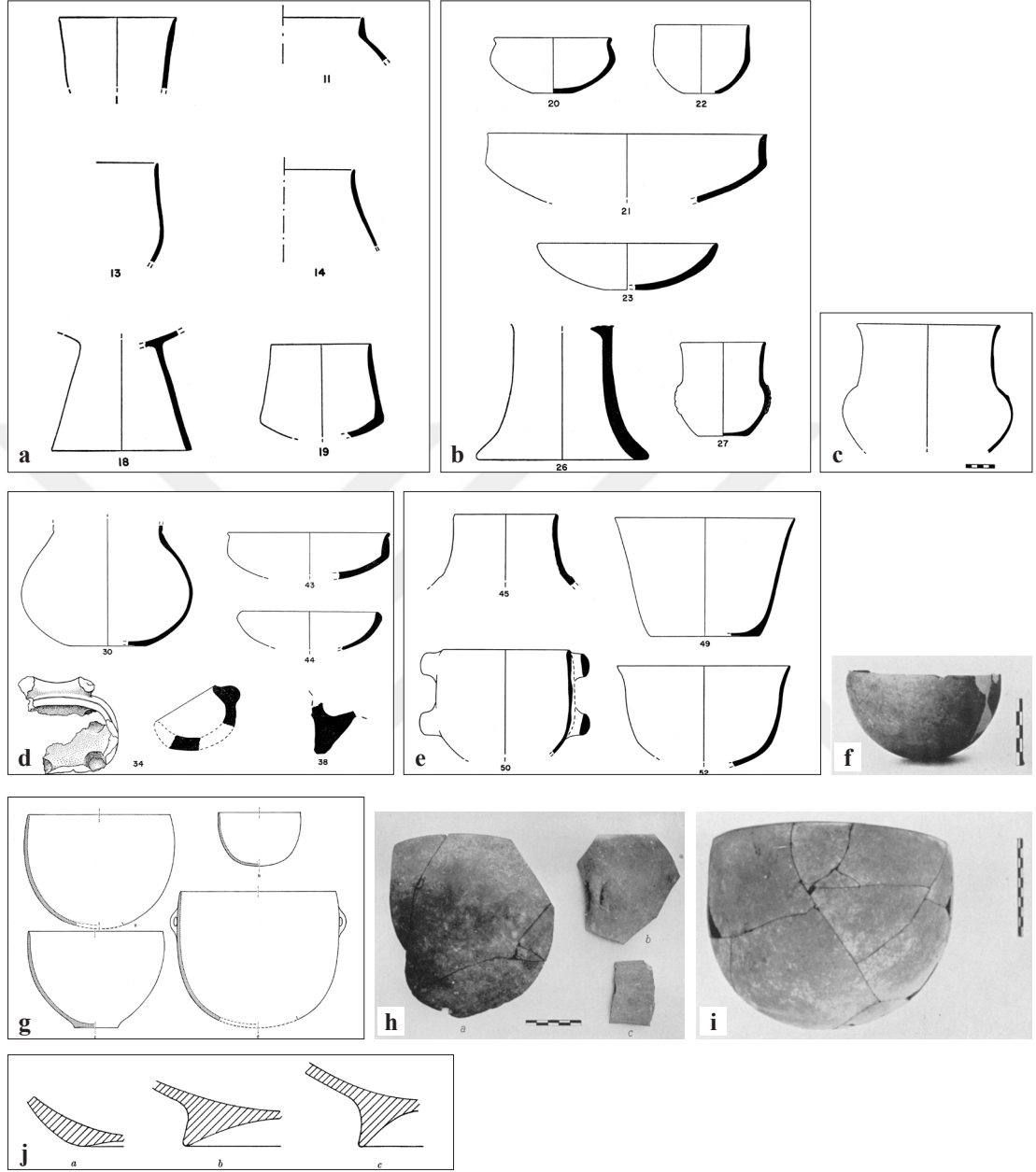
Levha 70: Franchthi Mağarası ve Paralia, **a:** Öncül Neolitik Dönem'e tarihlenen dolgulardan, Mezolitik gelenekli taş aletler (Perles, 2004: Fig. 3.1.); **b:** Orta Neolitik (1 – 4, 6, 7), Orta ve Son Neolitik Geçiş (5) ve Son Neolitik (8 – 14) Dönem'e tarihlenen taş aletler (Jacobsen, 1973: Fig. 10); **c:** Çakmaktaşı ve obsidyen dilgiler ve düzeltili aletler (Perles, 2004: Fig. 10.1); **d:** Çakmaktaşı ve obsidyen buluntular (Perles, 2004: Fig. 10.2); **e:** Franchthi'den deniz kabuğu boncuklar ve boncuk işçiliği ile ilişkili aletler (Perles, 2004: Fig. 10.5).

Kat. No: B52	Lev. No: 71-73	Yerleşme: CORINTH (TEMPLE HILL, BABBIUS WEST AND NORTH)
Bölge / Konum: Mora Yarımadası, Korint.		
Araştırma Tarihçesi: 19. yy'da yapılan çalışmalar “pre-Mycenaean” olarak genel yayınlanıyor, 1904 Hermance. İlk olarak Dickerman, Apollo tapınağının yakınında neolitik parçalar buluyor. 1914 de Walker-Kosmopoulos, <i>Temple Hill</i> alanında açma açıyor ve bulduğu Neolitik evreyi üç tabakaya ayırıyor. 1920 de elde edilen sonuçları test etmek için aynı alanda tekrar çalışılıyor ve en alt tabaka <i>first Thessalian period</i> olarak, diğerleri ise <i>second Thessalian period</i> olarak tanımlanıyor. 1924 yılında Blegen, <i>Phlius</i> yakınındaki malzemeyi İlk ve Final Neolitik olarak tanımlıyor. 1931 yılında Blegen, <i>Gonia Hill</i> de kazı yapıyor. Tabakalanma yok karışık malzeme içinden Neolitik tanımlanıyor. 1968-70 arası ise J. Lavezzi <i>Forum West</i> alanında kazı yapıyor.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
İlk Neolitik	MÖ 6500-5750	
Mimari: Küllü alanlar gibi tanımlı olmayan mimariye ait dolgular saptanmıştır.		
Çanak Çömlek: Koyu renkli monokrom mallar en yoğun mal grubu, daha az oranda kırmızı astarlı ve boyalı çanak çömlek tanımlanmıştır. Genel biçim küresek gövdeli kaseler.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: çok az sayıda obsidiyen parça bulunmuştur; yaygın olan hammadde kırmızımsı çakmaktaşı. Az oranda dilgi, deliciler, kazıyıcılar bulunmuştur.		
Sürtmetaş: Açk taşları, yassı balta parçası.		
Arkeobotani:	Arkeozoloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Koursoumis, 2013: 39, 43; Lavezzi, 1978: 402, 405, 407; Phelps,2004: 8, 14-15.		

[illegible]

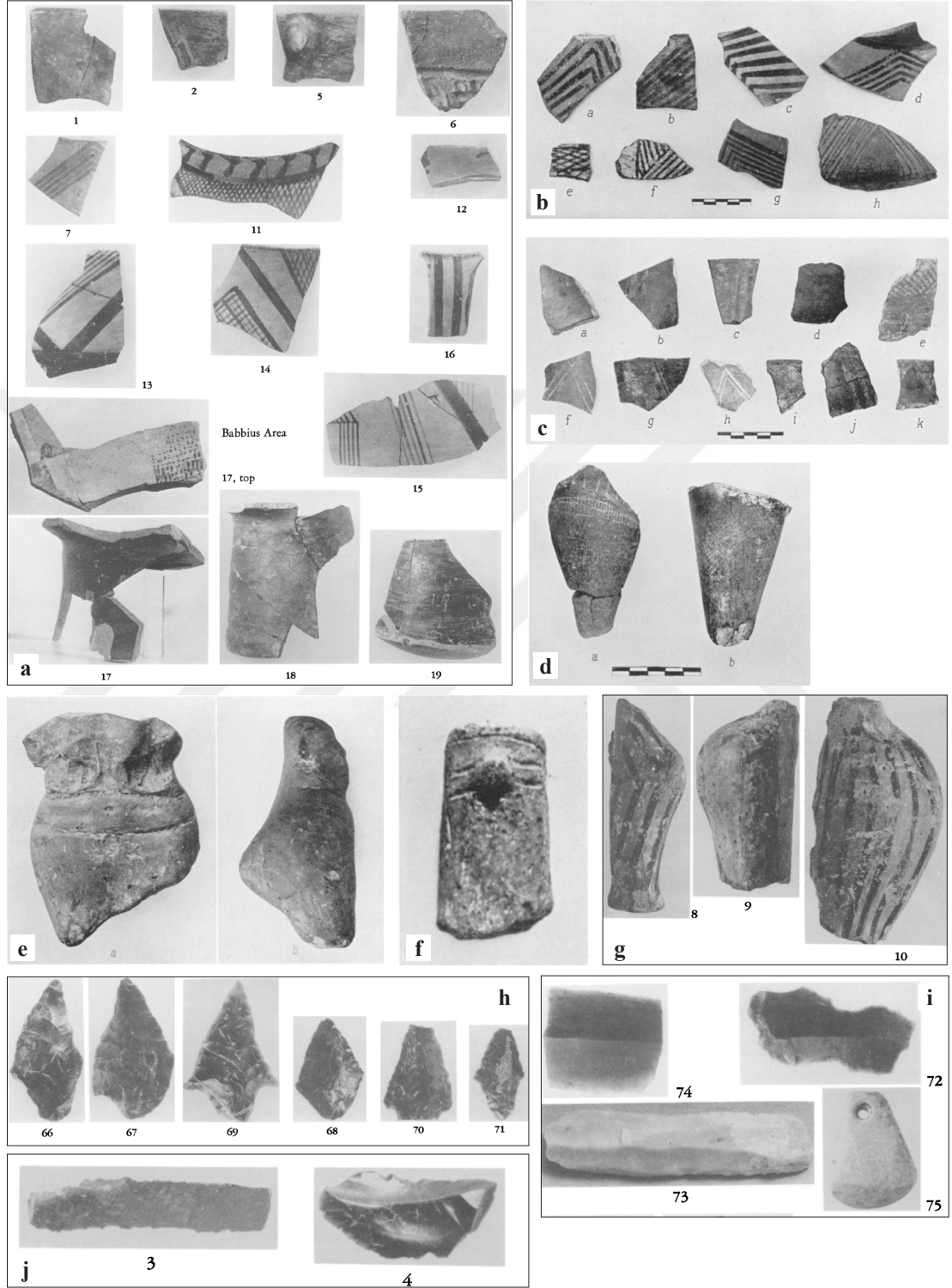
403

LEVHA 72

Levha 72: Corinth (Temple Hill, Babbuius West and North), **a:** Babbuius Alanı çanak çömleği (Lavezzi, 1978: Fig. 3); **b:** Batı Alan'dan koyu yüzlü açkılı mallar (Lavazzi, 1978: Fig. 4); **c:** Koyu yüzlü, açkılı, renkli çömlek (Lavezzi, 1978: Fig. 5); **d:** Batı Alan çanak çömleği; koyu yüzlü, açkılı mallar, kült kapları ve donuk yüzlü boyalı mallar (Lavezzi, 1978: Fig. 6); **e:** Batı Alan'dan donuk yüzlü boyalı çanak çömlek (Lavezzi, 1978: Fig. 7); **f:** İlk Neolitik Dönem koyu yüzlü açkılı mal (Weinberg, 1937: Fig. 6); **g:** İlk Neolitik Dönem Korinth çömlekleri (Blegen, 1975: Fig. 4); **h:** İlk Neolitik Dönem "alaca" mallar (Weinberg, 1937: Fig. 3); **i:** İlk Neolitik Dönem "alaca" mal grubu tüm kap (Weinberg, 1937: Fig. 4); **j:** İlk Neolitik Dönem "alaca" mal grubu dipleri (Weinberg, 1937: Fig. 5).

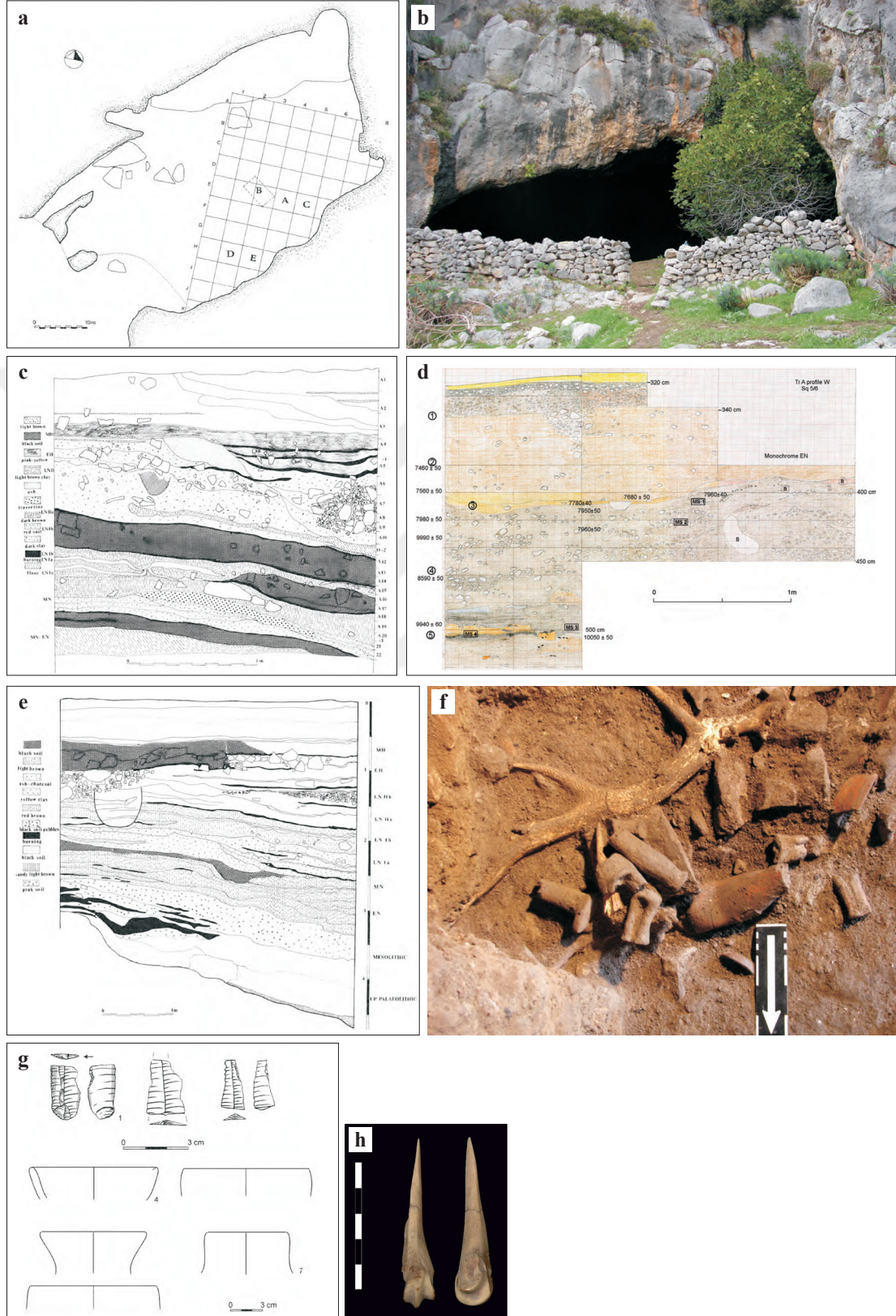
LEVHA 73

Levha 73: Corinth (Temple Hill, Babbius West and North), **a:** Babbius Alanı'ndan boyalı çanak çömlekler (Lavezzi, 1978: Pl. 105); **b:** İlk Neolitik Dönem boyalı bezemeli mallar (Weninger, 1937: Pl. 104b); **c:** Siyah yüzlü boya bezemeli mallar (Weinberg, 1937: Fig. 29); **d:** Siyah yüzlü çizi bezemeli ayak parçası (Weinberg, 1937: Fig. 30); **e:** Neolitik Dönem steotopik kadın figürini (Weinberg, 1937: Fig. 41); **f:** Neolitik Dönem figürin parçası (Weinberg, 1937: Fig. 42); **g:** Babbiusalanı'ndan boyalı figürin parçası (Lavazzi, 1978: Pl. 104); **h-i:** Kuzey Alan'dan taş aletler (Lavazzi, 1978: Pl. 106); **j:** Babbius Alanı'ndan taş aletler (Lavazzi, 1978: Pl. 104).

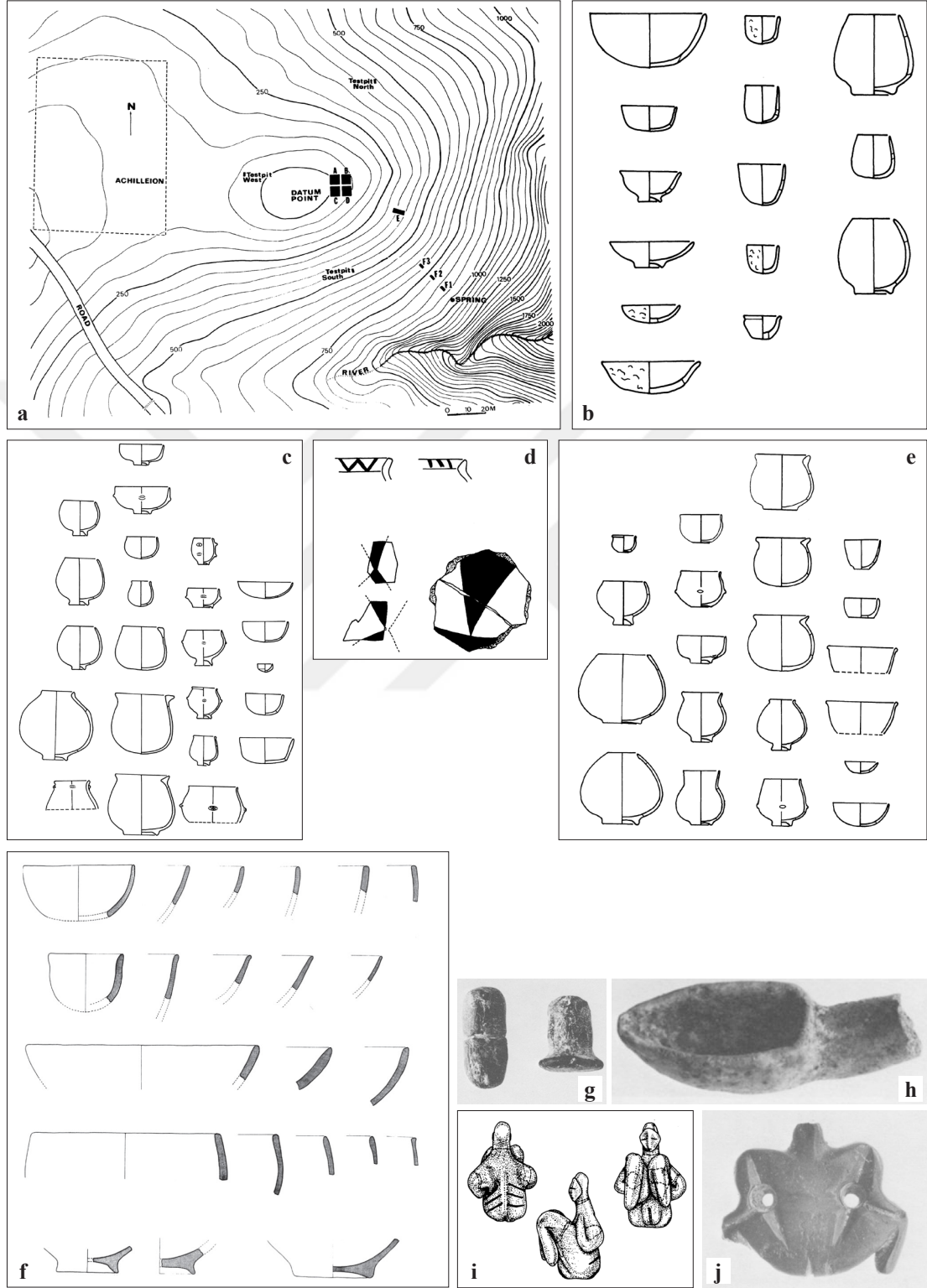
Kat. No: B53	Lev. No: 74	Yerleşme: SARAENOS MAĞARASI
Bölge / Konum: Boetia Bölgesi'nde, Kopanis Gölü'nün doğusunda yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1970'lerde T. Spyropoulos tarafından, 1994-2000 ve 2004-2008 yılları arasında ise A. Sampson tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: Geçiş / İlk Neolitik A Açması, Birim 2 İlk Neolitik Birim 3 İlk Neolitik B9, B7		Tarihlendirme: MÖ 6700-6300
Mimari: Çanak Çömlek: A Açması, Birim 2'de monokrom, Birim 3'te çok az parça.		
Küçük Buluntu Topluluğu: <i>Yontmataş:</i> Çakmaktaşı dilgiler, daha az oranda obsidyen dilgi ve dilgicikler.		
Arkeobotani:		Arkeozooloji: Koyun, keçi ağırlıklı; birer örnekle temsil edilen domuz ve sığır da tanımlanmıştır. Yabani olarak çok çeşitliliğe sahip olmayan kuş, tavşan kalıntıları.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Teselya ile benzer.		
Kaynakça: Sampson vd., 2002; Sampson, 2008, 2009; Wilczynski vd., 2016: 84-86.		

LEVHA 74

Kat. No: B54	Lev. No: 75	Yerleşme: ACHILLEION
Bölge / Konum: Teselya, Farsala, Karditsa Ovası’nın güneydoğu sınırında.		
Araştırma Tarihçesi: 1961 yılında, D. Theocharis tarafından kazılara başlanıyor. Gimbutas 1973 yılında D. Theocharis ve K. Gallis ile birlikte tekrar çalışma başlıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik Tab Ia-Ib	Tarihlendirme: MÖ 6400-5600	
Mimari: Planı belli olmayan taş temel döküntüleri, pise kalıntıları, hasır izli kalıntılar ve taşla çevrili çukurlar tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek: İlk tabaka; yüzeyler kabaca açılanmış, basit biçimler. Üst tabakada açıklama daha iyi ve boya bezeme başlıyor; üçgenler kullanılan tek motif; tutamaklar yerine kabartma bezekler geliyor ve kenar kalınlıkları inceliyor.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Ağırlıklı hammadde obsidiyen, buluntular dilgi, yonga, çekirdek		
Sürtmetaş: Tabak benzeri taş kaplar, taş kulak tıkaçları		
Figürin: <i>Frog-women</i> kafası olmayan doğum yapar şekilde betimlenmiş taş figürin.Hayvan figürinleri.		
Diğer: Kil kepçeler		
Arkeobotani: <i>Emmer</i> buğdayı, arpa	Arkeozooloji: Yoğunluk oranına göre; evcil koyun, keçi, domuz, sığır ve az sayıda köpek.Kızıl geyik, yaban domuzu, tilki, tavşan,kedi, porsuk, kuş çeşitleri.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Halstead ve Isaakidou, 2013: 132; Gimbutas, 1974; 1989; Nanoglou, 2009: 194; Wijnen,1981: 66.		

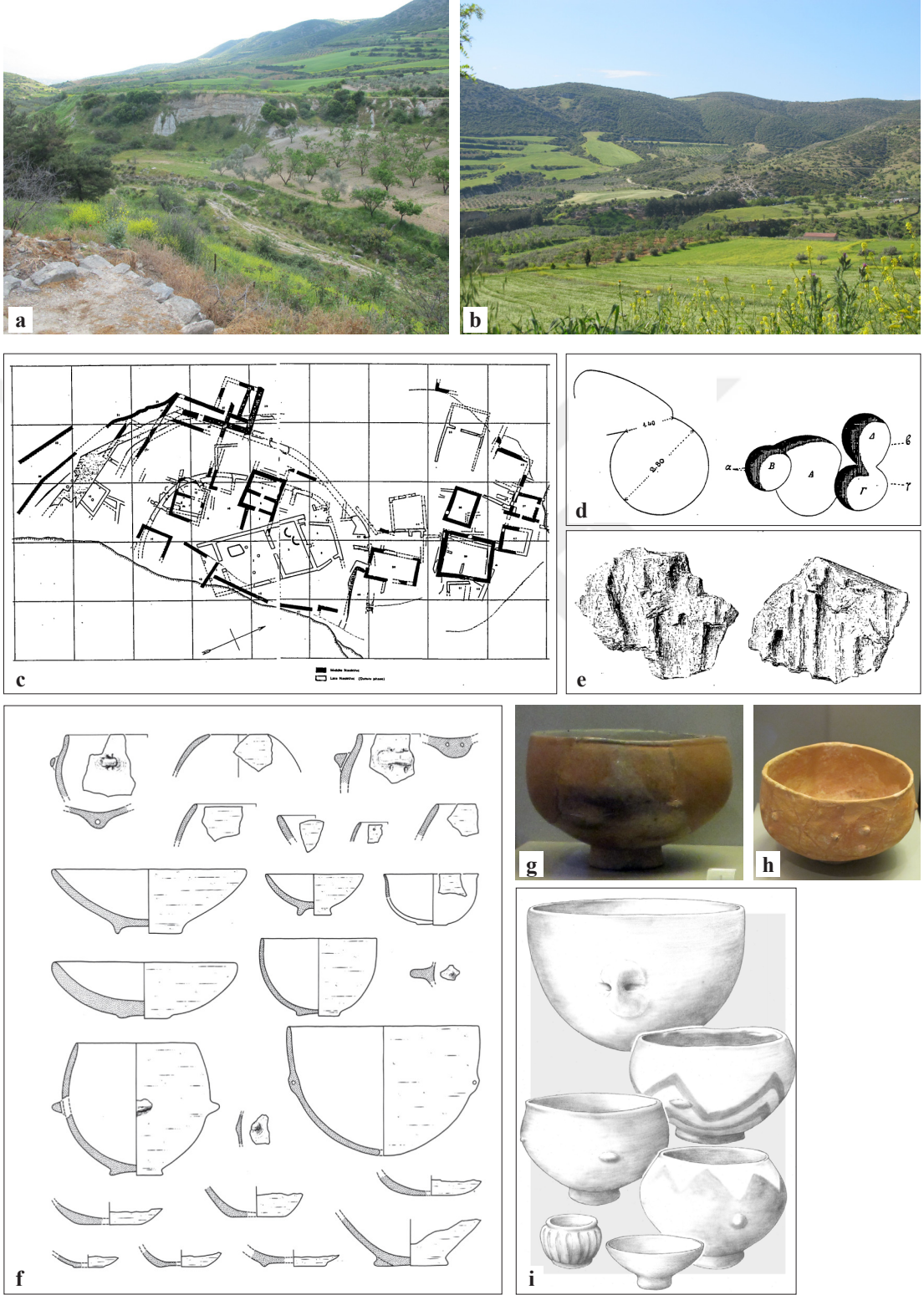
LEVHA 75

Levha 75: Achilleion, **a:** Çalışılan alanların da üzerinde belirtildiği Achilleion yerleşmesi topografik planı (Gimbutas, 1974: 279); **b:** Evre Ia çanak çömleği (Gimbutas, 1974: 292); **c:** Evre Ib çanak çömleği (Gimbutas, 1974: 293); **d:** Evre Ib Boyalı çanak çömleği (Gimbutas, 1974: 294); **e:** Evre II çanak çömleği (Gimbutas, 1974: 294); **f:** İlk Neolitik Dönem çanak çömleği (Perles, 2009: Fig. 4); **g:** Evre Ia green stone biçimlendirilmiş kulak tıkaçları (Gimbutas, 1974: 282); **h:** Evre Ib A I plan karesi 30. seviyede ortaya çıkarılmış kil kaşık (Gimbutas, 1974: 299); **i:** Evre IIA doğum yapar biçimde betimlenmiş kil figürin (Gimbutas, 1974); **j:** Evre Ib siyah taştan biçimlendirilmiş doğum yapan pendant (?) (kurbağa – insan) (Gimbutas, 1974).

Kat. No: B55	Lev. No: 76	Yerleşme: SESKLO
Bölge / Konum: Teselya, Volos Şehri'ne ve kıyıya 9 km. Akropol çevresi iki vadi ile sınırlanıyor.		
Araştırma Tarihçesi: İlk kazılar 1901-1902 arası A. Tsountas tarafından. 1956-1957 arası D. Theocharis sondajlar açıyor ve 1962-68 ile 1971-77 arası sistemli kazılara başlıyor. İkinci kazı dönemi akropolün çevresindeki dört ayrı alanda sürdürülüyor.		
Tabakalanma: Akeramik– Frühkeramikum – İlk Neo I Proto-Sesklo - İlk Neo II ve III		Tarihlendirme: 6584 BC
Mimari: Yerleşim planı genel olarak belirsiz. Taş temel kalıntıları, pise duvarlar ve dal-örgü mimari izleri. Kil ya da toprak tabanlar. Akropolis dışında 'C' alanında, en alttaki Akeramik D tabakasındaki kütleli kil kalıntıları ve 3x4 m çapındaki çukur mimari ile ilişkili. Bir üst evrede kerpiç mimari ve yapı dışı avlu kullanımı olduğu belirlenmiştir.		
Çanak Çömlek: Çok Kaba Mallar: Kaba, bezemesiz, kötü pişmiş, kumlu hamur, genel olarak koyu yüzey renkli, okside öz, yüzeyler ıslak sıvazlama, çok az sayıda tutamak eklenti bulunmuştur. Açık kaplar, daralan ağızlı çömlekler yaygın biçimler. Kaba Mallar: Görece daha iyi pişmiş, yüzeyler koyu renkli, iyi sıvazlanmış, çok az açıklama, yatay ve dikey tutamaklara rastlanmıştır. Açık kaplar olasılıkla halka dipli, daralan ağızlı çömlekler. Orta Kaba Mallar: Nitelikli, daha iyi pişmiş, katkı olarak kumlu maddeler, iyi sıvazlanmış, açıklama bazılarında iki yüzeyde, bazılarında sadece dış yüzey, çok nadir olarak iç yüzeyde görülüyor, yatay ve dikey tutamaklar. Açık kaplar, daralan ağızlı çömlekler yaygın.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: %73 oranında obsidyen (Melos); renkler beyazımsıdan koyu kırmızımsı kahveye değişken, Pinios kökenli kuvars, vurma ya da baskı tekniği ile yapılmış dilgiler, orak bıçakları. Sürtmetaş: Serpantin ve yeşil jasper olabilecek hammadde ile mermer ve volkanik kökenli taş kullanımı. Öğütme taşları, kaba yassı baltalar, bola taşları, havaneli, delikli taş nesne. Kemik Alet: Bızlar, spatüller, keskiler (sadece İlk Neo tabakalardavar) Figürinler: Şematize, oturur biçimde betimlenen kadın figürinleri, bazıları steatopik özellikler gösteriyor. Ayakta betimlenmiş kadın figürinleri; hepsinin kafası kırık. Kollar iki yanda, en yaygın görülen tip. Şematize kafalar da çeşitli. Oturur biçimde betimlenen ikiz figürinler de görülüyor. Çok az taş figürin var. Takılar: Kilden ve taştan kulak tıkacı, boncuklar ve delikli deniz kabukluları. Kil kulak tıkaçları sadece Sesklo'da var, diğer yerleşmelerde bilinenler taştan. Diğer: Ağırşak, sapan tanesi, kaşık, kil top ve pintadara.		
Arkeobotani: <i>Vitis</i> <i>vetris</i> , <i>Linum</i> <i>usita-tissimum</i> / keten,		Arkeozooloji: En yoğun koyun ve keçi aynı oranda, ardından domuz ve sığır geliyor.
Sosyal Yaşam: İki yetişkin iskeleti (C Alanı, İlk Neo I c tabakası)		
Genel Ek: Nessonis ile benzer buluntular. Argissa ile çağdaş.		
Kaynakça: Bloedow, 1991; Halstead ve Isaakidou, 2013: 132; Perles, 2001: 69-70; Valamoti, 2011: 550; Wijnen, 1981: 7, 10, 11, 17, 28-30, 39-48.		

LEVHA 76

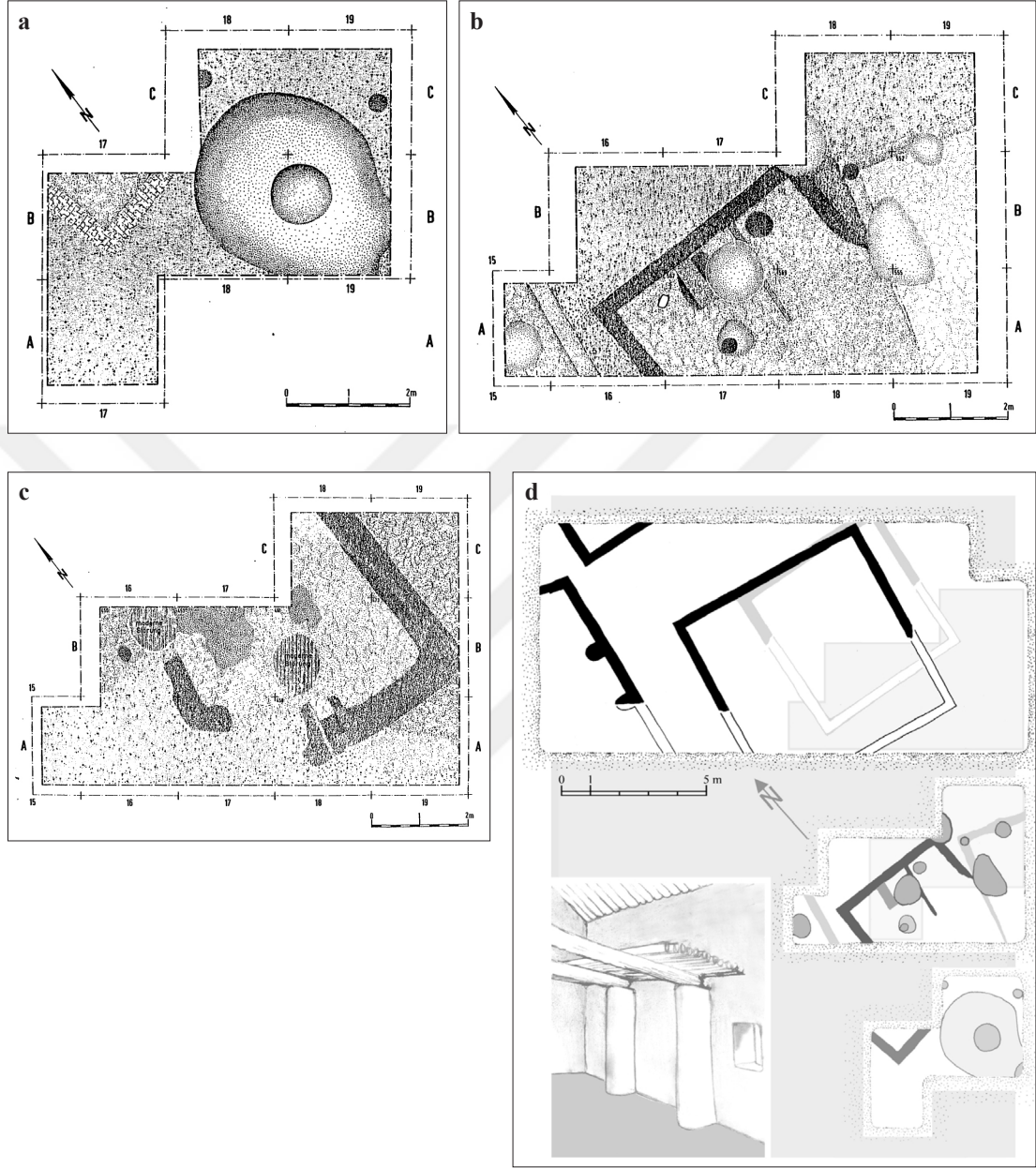
Levha 76: Sesklo, **a:** Doğal çevresi (Ö. Aytek arşivi); **b:** Sesklo güneydoğudan (Ö. Aytek arşivi); **c:** Akropolis planı (Elia, 1982: Fig. 6.9); **d:** Tsountas tarafından ortaya çıkarılan yuvarlak barınak kalıntıları (Elia, 1982: Fig. 6.15, 6.16); **e:** Tsountas tarafından ortaya çıkarılmış Sesklo kil duvar kalıntıları (Elia, 1982: Fig. 5.7); **f:** İlk Neolitik I çanak çömleği (Perles, 2009: Fig. 4); **g-h:** Sesklo çanak çömleği (Atina Ulusal Müzesi, Ö. Aytek arşivi); **i:** İlk Neolitik Dönem çanak çömleği (Perles, 2004: Fig. 10.3).

Kat. No: B56	Lev. No:	Yerleşme: GENDIKI (CHASAMBALI)
Bölge / Konum: Teselya, Larissa.		
Araştırma Tarihçesi: 1962 yılında D.R. Theocharis tarafından kazılıyor.		
Tabakalanma: Akeramik İlk Neo	Tarihlendirme:	
Mimari: Planı belli olmayan taş temellere rastlanmıştır.		
Çanak Çömlek: Kaba mallar az, EN I Sesklo gibi.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Sürtmetaş: Taş kulak tıkaçları, taş kaplar.		
Arkeobotani: Emmer, einkorn, arpa, mercimek.	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Perles, 2001; Thissen, 2000; Wijnen, 1981:63.		

Kat. No: B57	Lev. No:	Yerleşme: SOUFLI MAGOULA
Bölge / Konum: Teselya, Larissa, Pineios Nehri kıyısında.		
Araştırma Tarihçesi: D. Theocharis 1958 yılında iki küçük açma açıyor. 1974 yılında C. Gallis kurtarma kazıları yapıyor.		
Tabakalanma: Öncül Neo. İlk Neo. III	Tarihlendirme:	
Mimari: Çanak Çömlek: Basit biçimli İN Sesklo I gibi.		
Küçük Buluntu Topluluğu: <i>Kemik Alet:</i> 2 adet kanca		
Arkeobotani: Einkorn, em-mer, arpa, mercimek.	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam: İlk Neo. III kremasyon geleneği.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Demoule ve Perles,1993;Perles, 2001: 66, 78, 175; 2005;Thissen, 2000; Wijnen, 1981: 61, 63.		

Kat. No: B58	Lev. No: 77	Yerleşme:OTZAKİ MAGOULA
Bölge / Konum: Teselya, Larissa.		
Araştırma Tarihçesi: 1953 yılında V. Milojcic tarafından kazılıyor.		
Tabakalanma: Öncül Neo. İlk Neo. I-II	Tarihlendirme:	
Mimari: Dal örgü ve taş temelsiz kerpiç mimariye ait olduğu düşünülen kalıntılara rastlanmıştır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani: <i>Linumusita-tissimum</i> /keten.	Arkeozooloji: Koyun ve keçi ağırlıklı, ardılı sığır ve domuz. Yabani hayvanlar az oranda.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Kozłowski, 2003; Perles, 2001: 184, 186; Valamoti, 2011: 550; Wijnen, 1981:61.		

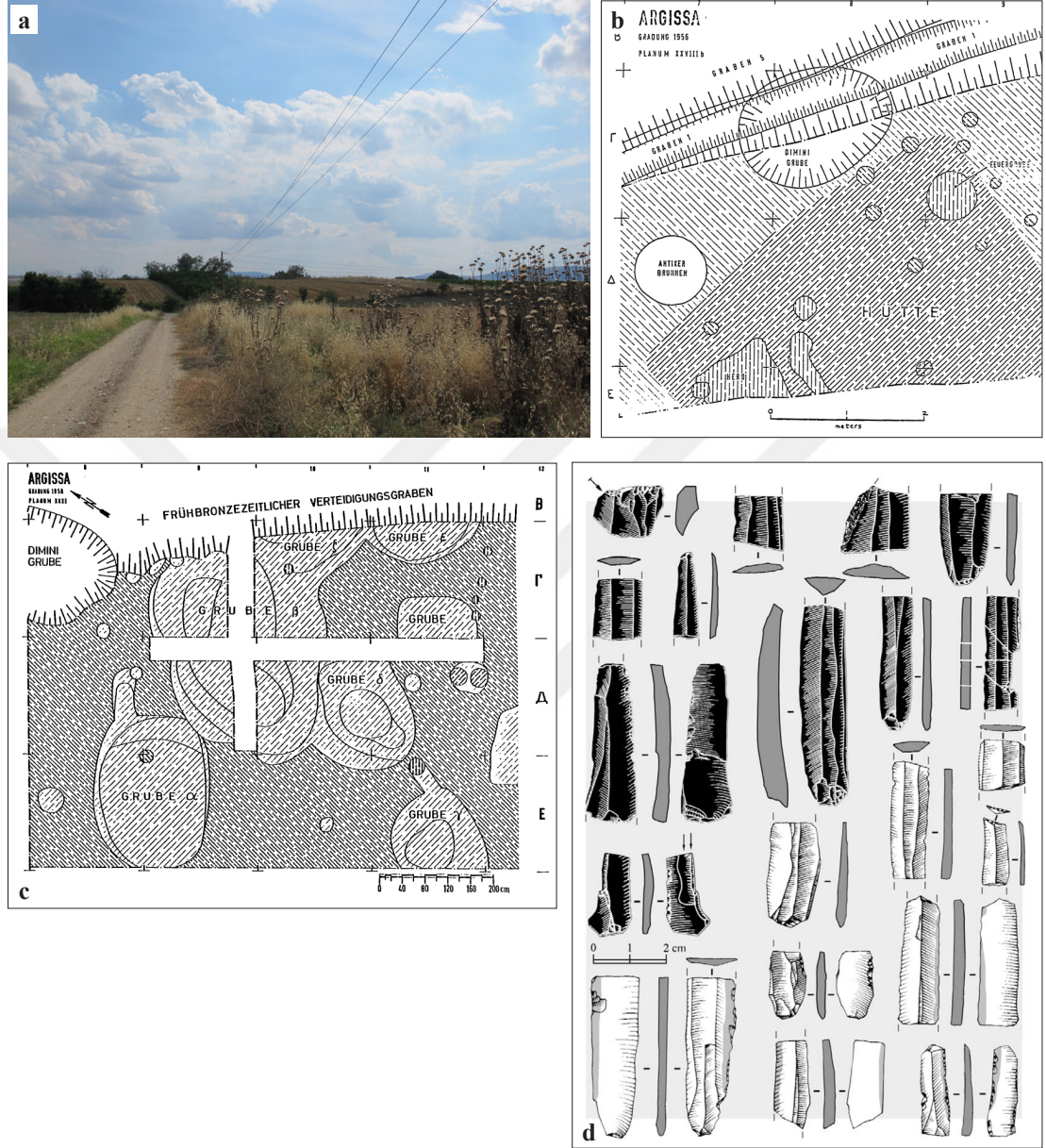
LEVHA 77

Levha 77: Oztaki Magoula, **a:** İlk Neolitik II seviyesine tarihlenen yapı köşesi (Elia, 1982: Fig. 5.3); **b:** III. seviyeden mimari kalıntılar (İlk Neolitik II) (Elia, 1982: Fig. 5.5); **c:** I. seviyeden mimari kalıntıları (İlk Neolitik III) (Elia, 1982: Fig. 5.6); **d:** II no'lu sondaj (üst), 4 – 6 seviye III no'lu sondaj (orta), planum 10 g – h (alt). Yapı içi desteğin canlandırması (sol alt) (Perles, 2004: Fig. 9.3).

Kat. No: B59	Lev. No: 78	Yerleşme: ARGISSA
Bölge / Konum: Teselya, Larissa'nın 4 km batısı, Pineios Nehri yakınında.		
Araştırma Tarihçesi: 1956-1958 arasıV. Milojcic tarafından kazılıyor.		
Tabakalanma: Mezolitik İlk Neolitik: Tabaka: I-II-III	Tarihlendirme: MÖ 6700	
Mimari: Çevresindeki kazık delikleri ile ilişkili olabilecek ana toprağa açılmış çukurların depolama birimleri olduğu düşünülmektedir. 4x5 m boyutlarında, dörtgen planlı, kazık delikli bir mimari açığa çıkarılmıştır, yapı içerisinde köşeye konumlandırılmış ocak yapı içinde tanımlanan tek unsurdur.		
Çanak Çömlek: İyi sıvazlanmış, nadiren açıkli mallar. Çukurlaştırılmış ve halka diplerin görüldüğü basit biçimler. Kaba mallar çok az.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Obsidyen (Melos)		
Arkeobotani: <i>Einkorn</i> ve <i>emmer</i> buğdayı, altı sıralı arpa ve mercimek.	Arkeozooloji: Yoğunluk oranına göre; evcil koyun, domuz, sığır. Köpek, kızıl geyik, tavşan, tilki, kuş.	
Sosyal Yaşam: Avcılık önemli.		
Genel Ek: Sesklo İlk Neo I tabakasının ortası ile benzer özellikler.		
Kaynakça: Halstead ve Isaakidou, 2013: 132; Hopf, 1962: 102, 110;Milojcic vd., 1962;Wijnen,1981: 59.		

LEVHA 78

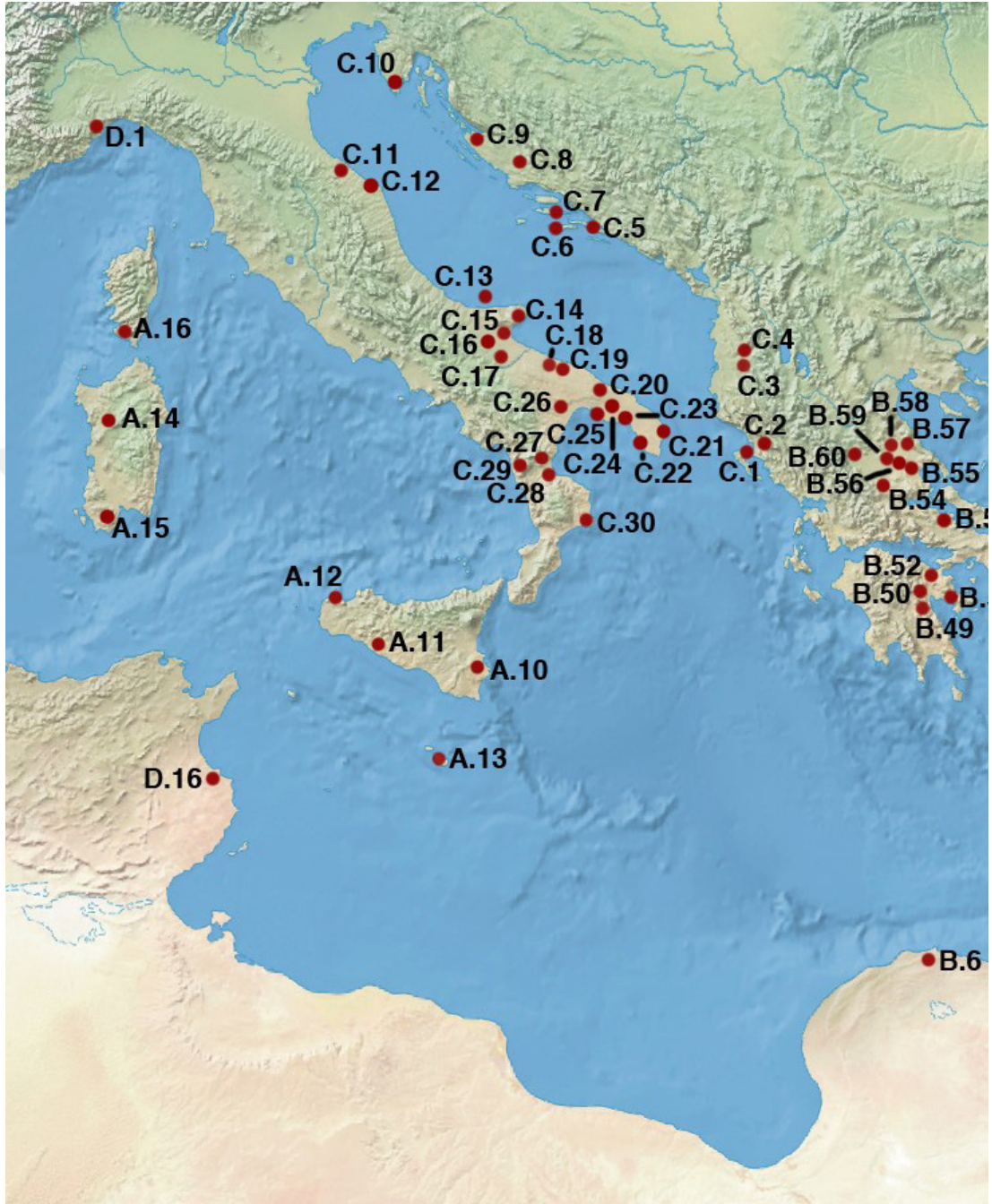

Levha 78: Argissa, **a:** Doğal çevre (Ö. Aytek arşivi); **b:** Barnak planı (Elia, 1982: Fig. 4.2); **c:** Argissa'nın Akeramik Neolitik seviyeleri çukur planları (Elia, 1982: Fig. 4.3); **d:** Öncül Neolitik Dönem dolgularından obsidyen ve çakmaktaşı aletler (Perles, 2004: Fig. 5.3).

Kat. No: B60	Lev. No: 79	Yerleşme: THEOPETRA MAĞARASI
Bölge / Konum: Batı Teselya, Trikala. Ovadan 60 m yukarıda, denizden yüksekliği 300m. Ege Denizi'ne 100 km. Teselya Ovası'nın batı sınırında ve Pindus Dağları'nın doğu etekle- rinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1987 yılında 80 m2lik bir alanda kazı başlıyor.		
Tabakalanma: Neolitik VI V ? Üst Mezolitik IV	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Kaba monokrom çanak çömlek. Yaygın biçimler kaba derin kaplar, halka dipler üzerinde yükselen küresel gövdeliler. Yüzey renkleri genel olarak kırmızımsı ve ton- larında.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Mezolitik gelenek devam ediyor. Koyu kırmızı ya da çikolata renkli Teselya çakmaktaşı kullanımı yoğun. Ağırlıklı olarak yonga teknolojisi tanımlanmıştır. Çok az dilgi ve dilgi çekirdeği bulunmuştur.		
Arkeobotani: Altı sıralı arpa (<i>Hordeum vulgare ssp. exastic- hum</i>), yabani einkorn (<i>Triticum- boeoticum</i>), <i>lens</i> sp., <i>Viciaervilia</i> .	Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi ağırlıkta, domuz çok daha az.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Katsarou, 1998: 251; Kyripassi-Apostolika, 1993; 1999; 2000: 134-137; Ntinou ve Kyparissi-Apostolika, 2016: 194; Papathanassopoulos, 1996; Skoutopoulou;2000.		

Figure 1 consists of four panels. Panel (a) is a map of the study area in the Pyrenean region, showing the location of the Pech de la Vache site (marked with a star) and a grid of numbered sites (I11, I12, I13, I14, I15, I16, I17, I18, I19, I20, I21, I22, I23, I24, I25, I26, I27, I28, I29, I30, I31, I32, I33, I34, I35, I36, I37, I38, I39, I40, I41, I42, I43, I44, I45, I46, I47, I48, I49, I50, I51, I52, I53, I54, I55, I56, I57, I58, I59, I60, I61, I62, I63, I64, I65, I66, I67, I68, I69, I70, I71, I72, I73, I74, I75, I76, I77, I78, I79, I80, I81, I82, I83, I84, I85, I86, I87, I88, I89, I90, I91, I92, I93, I94, I95, I96, I97, I98, I99, I100, I101, I102, I103, I104, I105, I106, I107, I108, I109, I110, I111, I112, I113, I114, I115, I116, I117, I118, I119, I120, I121, I122, I123, I124, I125, I126, I127, I128, I129, I130, I131, I132, I133, I134, I135, I136, I137, I138, I139, I140, I141, I142, I143, I144, I145, I146, I147, I148, I149, I150, I151, I152, I153, I154, I155, I156, I157, I158, I159, I160, I161, I162, I163, I164, I165, I166, I167, I168, I169, I170, I171, I172, I173, I174, I175, I176, I177, I178, I179, I180, I181, I182, I183, I184, I185, I186, I187, I188, I189, I190, I191, I192, I193, I194, I195, I196, I197, I198, I199, I200, I201, I202, I203, I204, I205, I206, I207, I208, I209, I210, I211, I212, I213, I214, I215, I216, I217, I218, I219, I220, I221, I222, I223, I224, I225, I226, I227, I228, I229, I230, I231, I232, I233, I234, I235, I236, I237, I238, I239, I240, I241, I242, I243, I244, I245, I246, I247, I248, I249, I250, I251, I252, I253, I254, I255, I256, I257, I258, I259, I260, I261, I262, I263, I264, I265, I266, I267, I268, I269, I270, I271, I272, I273, I274, I275, I276, I277, I278, I279, I280, I281, I282, I283, I284, I285, I286, I287, I288, I289, I290, I291, I292, I293, I294, I295, I296, I297, I298, I299, I300, I301, I302, I303, I304, I305, I306, I307, I308, I309, I310, I311, I312, I313, I314, I315, I316, I317, I318, I319, I320, I321, I322, I323, I324, I325, I326, I327, I328, I329, I330, I331, I332, I333, I334, I335, I336, I337, I338, I339, I340, I341, I342, I343, I344, I345, I346, I347, I348, I349, I350, I351, I352, I353, I354, I355, I356, I357, I358, I359, I360, I361, I362, I363, I364, I365, I366, I367, I368, I369, I370, I371, I372, I373, I374, I375, I376, I377, I378, I379, I380, I381, I382, I383, I384, I385, I386, I387, I388, I389, I390, I391, I392, I393, I394, I395, I396, I397, I398, I399, I400, I401, I402, I403, I404, I405, I406, I407, I408, I409, I410, I411, I412, I413, I414, I415, I416, I417, I418, I419, I420, I421, I422, I423, I424, I425, I426, I427, I428, I429, I430, I431, I432, I433, I434, I435, I436, I437, I438, I439, I440, I441, I442, I443, I444, I445, I446, I447, I448, I449, I450, I451, I452, I453, I454, I455, I456, I457, I458, I459, I460, I461, I462, I463, I464, I465, I466, I467, I468, I469, I470, I471, I472, I473, I474, I475, I476, I477, I478, I479, I480, I481, I482, I483, I484, I485, I486, I487, I488, I489, I490, I491, I492, I493, I494, I495, I496, I497, I498, I499, I500, I501, I502, I503, I504, I505, I506, I507, I508, I509, I510, I511, I512, I513, I514, I515, I516, I517, I518, I519, I520, I521, I522, I523, I524, I525, I526, I527, I528, I529, I530, I531, I532, I533, I534, I535, I536, I537, I538, I539, I540, I541, I542, I543, I544, I545, I546, I547, I548, I549, I550, I551, I552, I553, I554, I555, I556, I557, I558, I559, I560, I561, I562, I563, I564, I565, I566, I567, I568, I569, I570, I571, I572, I573, I574, I575, I576, I577, I578, I579, I580, I581, I582, I583, I584, I585, I586, I587, I588, I589, I590, I591, I592, I593, I594, I595, I596, I597, I598, I599, I600, I601, I602, I603, I604, I605, I606, I607, I608, I609, I610, I611, I612, I613, I614, I615, I616, I617, I618, I619, I620, I621, I622, I623, I624, I625, I626, I627, I628, I629, I630, I631, I632, I633, I634, I635, I636, I637, I638, I639, I640, I641, I642, I643, I644, I645, I646, I647, I648, I649, I650, I651, I652, I653, I654, I655, I656, I657, I658, I659, I660, I661, I662, I663, I664, I665, I666, I667, I668, I669, I670, I671, I672, I673, I674, I675, I676, I677, I678, I679, I680, I681, I682, I683, I684, I685, I686, I687, I688, I689, I690, I691, I692, I693, I694, I695, I696, I697, I698, I699, I700, I701, I702, I703, I704, I705, I706, I707, I708, I709, I710, I711, I712, I713, I714, I715, I716, I717, I718, I719, I720, I721, I722, I723, I724, I725, I726, I727, I728, I729, I730, I731, I732, I733, I734, I735, I736, I737, I738, I739, I740, I741, I742, I743, I744, I745, I746, I747, I748, I749, I750, I751, I752, I753, I754, I755, I756, I757, I758, I759, I760, I761, I762, I763, I764, I765, I766, I767, I768, I769, I770, I771, I772, I773, I774, I775, I776, I777, I778, I779, I780, I781, I782, I783, I784, I785, I786, I787, I788, I789, I790, I791, I792, I793, I794, I795, I796, I797, I798, I799, I800, I801, I802, I803, I804, I805, I806, I807, I808, I809, I810, I811, I812, I813, I814, I815, I816, I817, I818, I819, I820, I821, I822, I823, I824, I825, I826, I827, I828, I829, I830, I

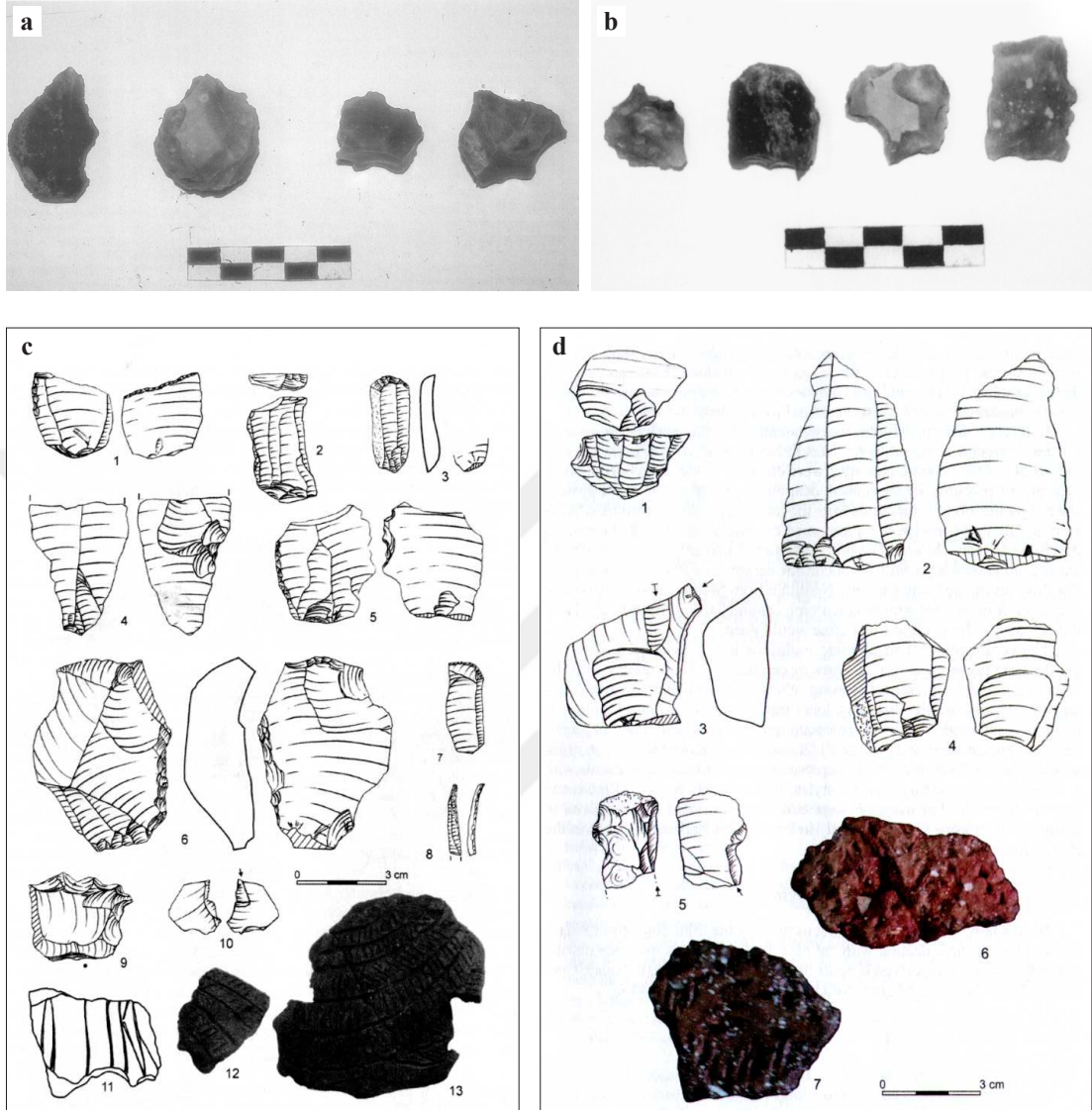
419

Harita 6: Orta Akdeniz haritası.

Kat. No: C1	Lev. No: 80	Yerleşme: SIDARI
Bölge / Konum: Yunanistan, Corfu Adası’nın kuzey kıyısında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1965-1970 yıllarında A. Sordinas tarafından, 2004 yılında ise J. Guilaine ve G. Philippakis tarafından kazı çalışması yapılmıştır.		
Tabakalanma: Mezolitik D Tabakası <i>Initial</i> ve İlk Neolitik C Tabakası	Tarihlendirme: MÖ 7500-7100	
Mimari: Dal-örgü mimariye dair kalıntılar <i>Initial</i> sürecine karşılık gelen C Tabakası’nın en altında bulunmuştur. İlk Neolitik sürece karşılık gelen C Tabakası’nın üst seviyelerinde taş mimari açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek: İlk örnekler monokrom mallar, çizi bezemeli çanak çömlek. Genellikle temiz kilden, kum ve ezilmiş deniz kabuğu katkılı bu gruptaki biçimler yarı küresel gövdeli kaplar. Genel olarak iyi düzeltilmiş yüzeyler, bazıları astarlı. Son olarak da <i>impresso</i> mallar. Düz dipli, küresel gövdeli kaplar, üst kısımlarda tırnak baskı, çentikler.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: C Tabakası Mezolitik gelenekli. Çakmaktaşı ağırlıklı.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil koyun, keçi (C Tabakası).	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Konispol çakmaktaşı burada görülmediği gibi, Konispol’da da buradaki ilk çanak çömlek bulunmamıştır.		
Kaynakça: Berger vd., 2014; Cremonesi ve Guilaine, 2003; Forenbaher ve Miracle, 2005; Sordinas, 2003; Kaczanowska ve Kozłowski, 2014.		

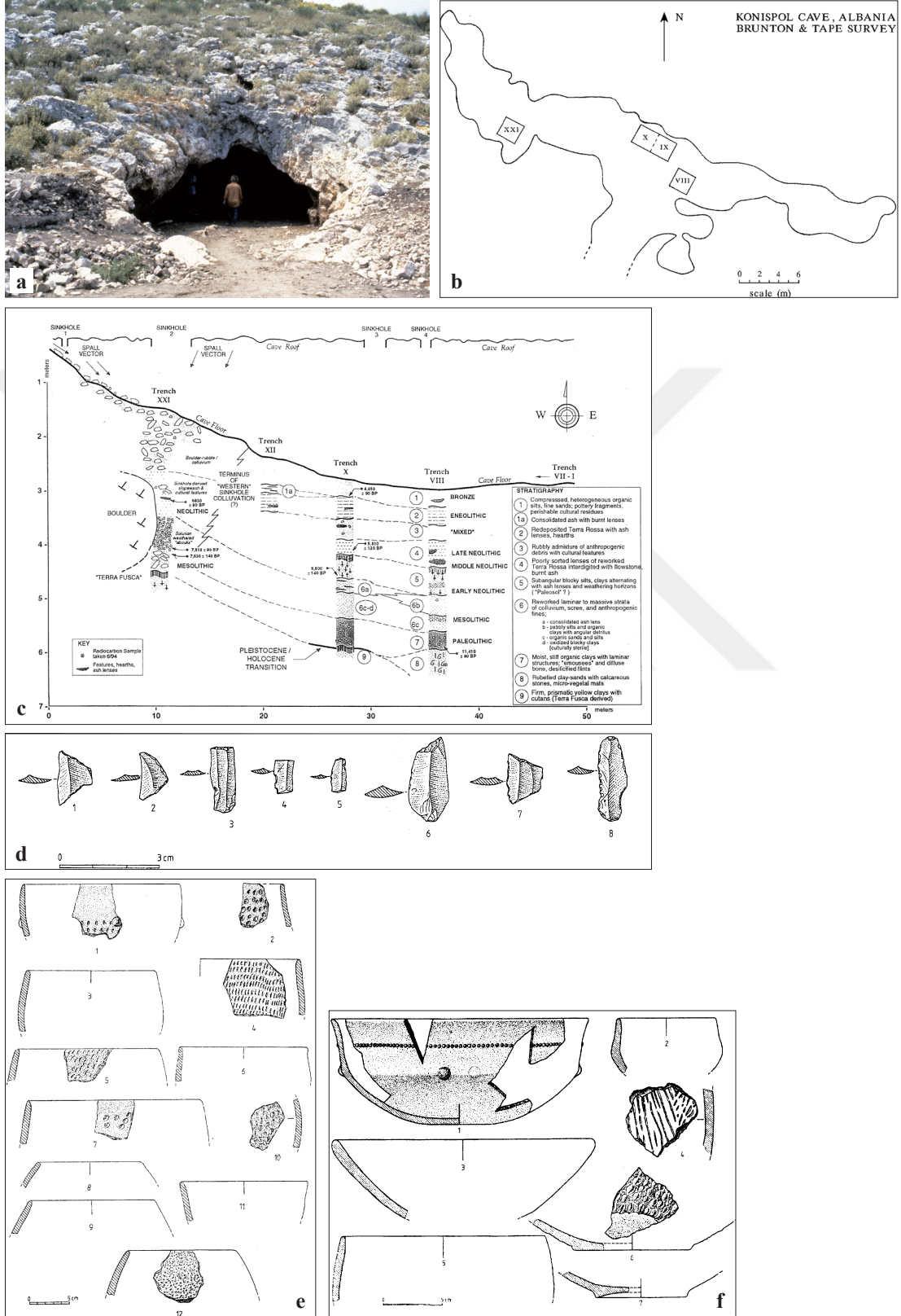
LEVHA 80

Levha 80: Sidari, **a-b:** Mezolitik yontmataş aletler (Sordinas 2003: Fig. 6.4, 6.5); **c-d:** Neolitik yontmataş aletler (Kaczanowska ve Kozłowski 2014: Pl. IV, V).

Kat. No: C2	Lev. No: 81	Yerleşme: KONISPOL MAĞARASI
Bölge / Konum: Güneybatı Arnavutluk'ta, Sarende Bölgesi, Konispol Köyü sınırları içinde yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: M. Korkuti ve H. Shabani 1989-1990, K. Petruso ve M. Korkuti 1992-1993 ve 1994 yılında yeniden M. Korkuti tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik (Konispol IIIa) : Tabaka 6a-6b Son Mezolitik: Tabaka 6c-6d	Tarihlendirme: MÖ 7000-6400	
Mimari: Çanak Çömlek: <i>Impresso</i> ve <i>Pseudobarbotine</i> mallar. Genel olarak kaba hamurlu ancak iyi pişmiş bir mal grubu. Bazılarında ince astar görülürken geneli iyi sıvazlanarak bitirilmiştir. Kırmızı ve tonları yaygın yüzey renkleridir. Biçimler çok çeşitlilik göstermez, küçük kaplar baskındır.		
Küçük Buluntu Topluluğu: Yontmataş: Mikrolit endüstrisi İlk Neolitik'te de devam etmektedir.		
Arkeobotani: Buğday (<i>T. turgidum dicoccum</i>).	Arkeozooloji: Az oranda evcil sığır, koyun, keçi ve domuz. Yoğun oranda kızıl geyik ve yaban domuzu gibi yabani hayvan saptanmıştır.	
Sosyal Yaşam: Genel Ek: <i>Slow acculturation</i> olarak tanımlanan Neolitikleşme sürecinin yaşandığı önerilmiştir.		
Kaynakça: Gjipali, 2006; Hansen, 2001: 428; Korkuti vd., 1996: 198; Spataro, 2002: 17-18.		

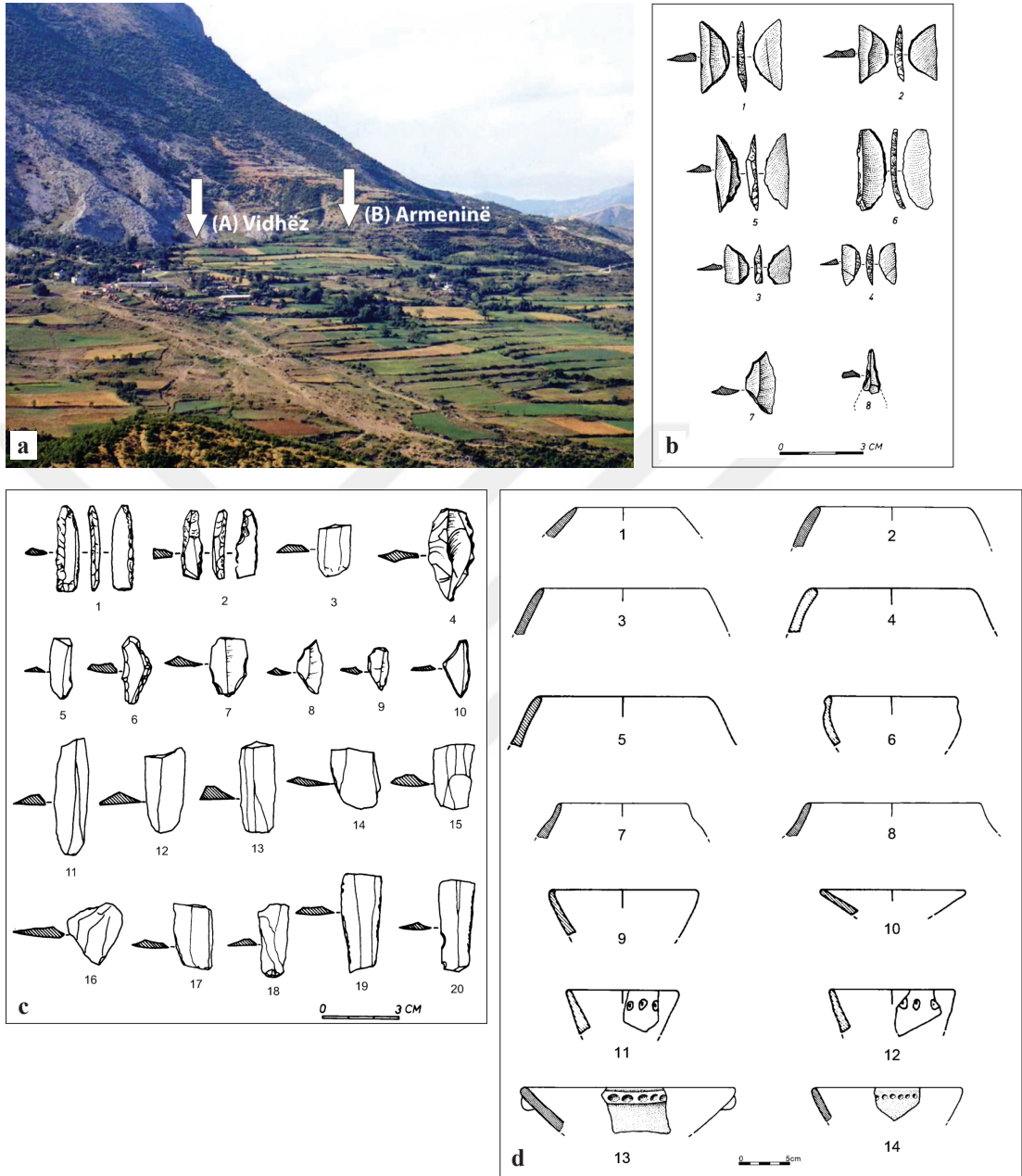
LEVHA 81

Levha 81: Konispol Mağarası, **a:** Mağaranın dıştan görünümü (Bunguri, 2014: Fig. 7); **b:** Genel plan (Russell, 1999: Fig. 2); **c:** Tabakalanma (Schuldenrein, 1998: Fig. 6); **d:** Yontmataş aletler (Kristo, 1999-2000: Fig. 10); **e-f:** Konispol III çanak çömleği (Kristo, 1999-2000: Fig. 11, 12).

Kat. No: C3	Lev. No: 82	Yerleşme: VLUSHA I–II
Bölge / Konum: Arnavutluk'ta, Skrapar Bölgesi, Vlusha Kasabası'nda yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1972 yılında L. Ylli tarafından saptanmış, M. Korkuti ve Ylli tarafından çalışılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Yanmış taban kalıntıları, ocaklar ve ateş yerleriyle tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek: Monokrom, koyu gri çanak çömlek. Küresel ve yarı küresel gövdeli kaplar baskın biçimler. Genel olarak düz dipleri, çok nadir olarak küçük tüp biçimli tutamaklar eklendiği görülmüştür. Çizi bezeme genelde hemen boynun altına uygulanmıştır ve ağırlıklı olarak kaba mallarda belirlenmiştir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Mezolitik gelenekli olarak devam ettiği belirtilmektedir.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Spataro, 2002.		

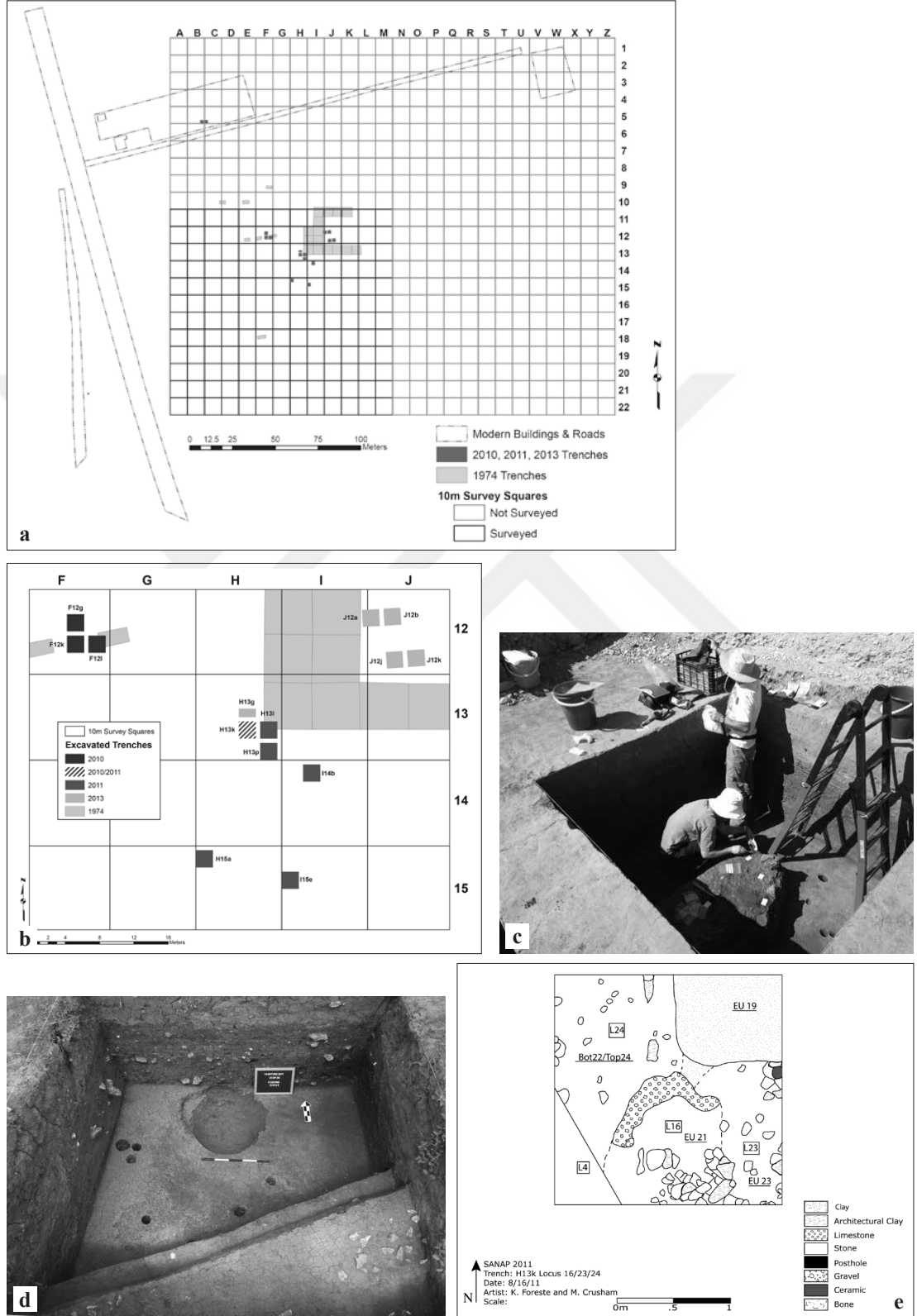
LEVHA 82

Levha 82: Vlusha I-II, **a:** Vlusha'nın konumu (Bunguri, 2014: Fig. 4); **b-c:** Yontmataş aletler (Bunguri, 2014: Pl. 1, 2); **d:** Vlusha Ila monokrom çanak çömleği (Bunguri, 2014: Pl. 3).

Kat. No: C4	Lev. No: 83	Yerleşme: VASHTEMI
Bölge / Konum: Arnavutluk'ta Korça Şehri'nin kuzeybatısında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: <i>Southern Albania Neolithic Archaeological Project</i> (SANAP) adına 1974 yılında M. Korkuti başkanlığında kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Büyük atık katmanları ve çok sayıda çukur saptanmıştır.		
Çanak Çömlek: Kırmızı monokrom mallar baskın grubu oluşturmaktadır. İmpresso boya bezemeli mallardan daha az oranda bulunmuştur. Tanımlanan bezeme tiplerin barbotin, çizi bezeme ve kabartma bezekler çok nadir olarak bulunmuştur. Çok az sayıda da <i>ryton</i> parçası vardır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani: <i>Emmer</i> ve <i>ein-korn</i> buğdayı ile arpa.	Arkeozooloji: Evcil domuz, sığır, koyun ve keçi ile alageyik, yabani domuz, tavşan, kaplumbağa ve balık türleri.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça:		

LEVHA 83

Levha 83: Vashtemi, **a:** Yüzey araştırması yapılan alanlar ile kazı açmalarını gösteren plan (Allen ve Gjipali, 2014: Fig. 1); **b:** Kazı durum planı (Allen ve Gjipali, 2014: Fig. 4); **c:** Kazık delikleri (Allen ve Gjipali, 2014: Fig. 3); **d:** Kazık delikleri (Allen ve Gjipali, 2014: Fig. 5); **e:** Açma çizimi (Allen ve Gjipali, 2014: Fig. 6).

Kat. No: C6	Lev. No: 84	Yerleşme: VELA MAĞARASI
Bölge / Konum: Hırvatistan'da, Korcula Adası'nın batısında, Vela Luka kasabasında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: N. Ostojić tarafından 1853 yılında bulunmuştur. M. Sgjivoje 1950 yılında kazı çalışması yapmıştır. Sistemli kazılar 1974-1978 arasında G. Novak tarafından sürdürülmüş, 2004 yılında D. Radic tarafından yeniden çalışılmıştır.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme: MÖ 5660-5530	
İlk Neolitik, Tabaka 4-6		
Mezolitik, Tabaka 7-9		
Mimari:		
Çanak Çömlek: İlk olarak az sayıda monokrom, sonrası <i>cardium</i> mallar. Tekrarlayan <i>rocker</i> bezeme en yaygın tip.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Dilgiler, bipolar çekirdekler. Orta Neolitik öncesinde obsidyen bulunmamıştır.		
Sürtmetaş: Açıklı taşlar, baltalar.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil koyun, keçi.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Monokrom çanak çömlek Sidari ile benzer.		
Kaynakça: Radic, 2005, 2009; Forenbaher ve Perhoč, 2015.		

LEVHA 84

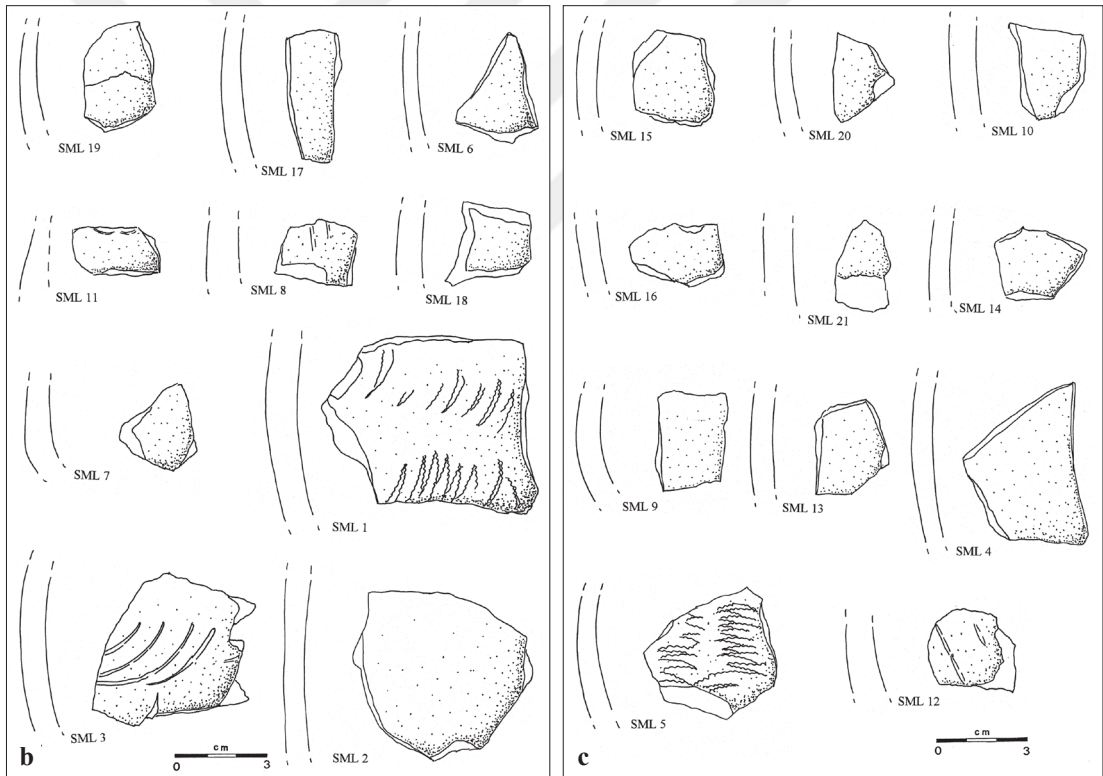

Levha 84: Vela Mağarası, **a:** Genel plan (Rainsford vd., 2014: Fig. 2); **b:** Mağaranın kesiti (Forenbaher ve Perhoc, 2015: Fig. 2); **c-f:** Yontmataş buluntular (Forenbaher ve Perhoc, 2015: Pl. 1, 2, 3, 4).

Kat. No: C8	Lev. No:	Yerleşme: POKROVNIK
Bölge / Konum: Hırvatistan’da, Krka Nehri’nin güneyinde, Šibenik ve Drniš arasında, kıyıdan 20 km içeride yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: İlk kazılar 1979 yılında Z. Brusic tarafından yapılırken, 2006 yılında A. Moore tarafından çalışılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 6000	
Mimari: Büyük taşlardan yapılmış duvarlar bulunmuştur; bu duvarların çevre duvarı olabileceği öngörülmektedir. Genel mimari çukurlar ve ocaklarla tanımlıdır.		
Çanak Çömlek: Baskı bezemeli mallar baskın grubu yansıtmaktadır. Bantlar ve meander oluşturan bezemeler görülür ve bu özellik daha sonraki süreçte boya bezemeyle devam ettirilir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
<i>Figürin:</i> Kadın figürinleri.		
Arkeobotani: <i>T. dicoccum</i> ve <i>monococcum</i> buğday türleri, yulaf (<i>Avene sp.</i>), mürdümük (<i>Lathyrus sativus</i>), darı (<i>Panicum miliaceum</i>), mercimek (<i>Lens esculentum</i>), keten (<i>L. usitatissimum</i>), yabani türler ise kuşburnu, mürver, böğürtlen, kızılçık.	Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi en yoğun; ardılı evcil sığır, alageyik, evcil domuz ve köpek, çok daha az oranda tavşan, kedi, tilki.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Chapman ve Müller, 1990; Marijanovic, 2014; Moore, 2007; Legge ve Moore, 2011: 177-178, 182-183, 189.		

Kat. No: C9	Lev. No: 85	Yerleşme: SMILČIĆ
Bölge / Konum: Zadar'dan 21 km içerde, Smilčič'in 2,5 km batısında yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: Š. Batovi tarafından 1957, 1959 ve 1962 yıllarında çalışılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Yerleşmenin iki hendekle çevrili olduğu saptanmıştır. Dıştaki hendek 5,5 m genişliğinde ve yaklaşık 3 m derinliğindedir. Çukurların bulunduğu yerleşmede İlk Neolitik tabakalar çok tahrip olmuştur.		
Çanak Çömlek: Baskı bezemeli mallar ve genel olarak kaba mallar hâkimdir. Açık renkli yüzeyler, küresel gövdeli çanaklar yaygın olarak görülmektedir. Tırnak ve parmak baskı bezemenin yanı sıra <i>cardium</i> bezemeli parçalar da bulunmuştur. Çizi bezemeli örnekler çok azdır ve kırmızı boyayla birlikte uygulanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Çok az buluntu vardır. Kalem, düzeltili dilgiler, kazıyıcılar tanımlanmıştır.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Sığır, alageyik, yabani keçi ve balık kalıntıları.	
Sosyal Yaşam: Kafatası kültü olarak değerlendirilebilecek üç kafatası bulunmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Forenbaher ve Kaiser, 2006.		

LEVHA 85

Levha 85: Smilčić, **a:** Genel görünüm (Spataro, 2002: Fig. 30); **b-c:** Baskı bezemeli mallar kültürü çanak çömleği (Spataro, 2002: Fig. 31, 32).

Kat. No: C10	Lev. No:	Yerleşme: MEDULIN (MEDOLINO)
Bölge / Konum: Istria, Vizula’da yer almaktadır.		
Araştırma Tarihçesi: 1969 yılında bulunmuş, Pula Müzesi tarafından çalışılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Az sayıda çukur ve ocak kalıntısı bulunmuştur. Çok sayıda kerpiç parçası mimariye dair izler taşır ancak kesin bir veri yoktur. Ocak yapısı içinde çok çeşitli deniz ürünleri bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: Baskı bezemeliler baskın olan mal grubudur. Daha az oranda çizgi bezeme ve <i>cardium</i> tanımlanmıştır. Derin çanaklar, derin büyük çömlekler tanımlanan biçimlerdir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Yonga aletler baskındır.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Chapman ve Müller, 1990: 130; Spataro, 2002.		

Kat. No: C11	Lev. No:	Yerleşme: MANTEDORO
Bölge / Konum: Taranto yakınlarında, Mare Piccolo’nun 10 km kuzeydoğusunda, açık hava yerleşimi.		
Araştırma Tarihçesi:		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Arkaik ve geç <i>impresso</i> örnekleri. Az sayıda boya bezemeli çanak çömlek.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Lipari obsidyeni, dilgiler, orak bıçakları. Mezolitik gelenekli mikrolit ve trapezler.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Koyun, keçi, domuz.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Larusso, 2008.		

Kat. No: C12	Lev. No:	Yerleşme: PORTONOVO
Bölge / Konum: İtalya, Ancona, Marche, Adriatik kıyısına yakın.		
Araştırma Tarihçesi: İlk olarak 1990 yılında tespit edilmiştir ve kazılara başlanmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 5620–5460	
Mimari: Sadece fırınlar bulunmuştur. Toplamda yirmi iki tane fırının bulunduğu bu yerleşmede konuta dair bir bulgu yoktur. Yer altı fırınları olarak adlandırılan bu mimari öğelerin dibi dairesel biçimde, tabanı düz ve genel ölçüleri 2x2 m.dir. İçlerinde bulunan dolgu sarı-kırmızımsı killi bir sıva üzerinde ince bir birikinti şeklindedir. Yapılan çalışmalarla 500 C dan düşük ısılarda kullanıldığı öngörülmektedir. Fırınların çevresinde büyük çukurlar saptanmıştır.		
Çanak Çömlek: Fırın ve çukurlarda bulunan parçalar üzerinden yapılan değerlendirme ile İlk Neolitik Döneme tarihlenen <i>impresso</i> bezemeli çanak çömlek bulunmuştur. Az sayıda bulunan parçalarda özenli mallar ağırlıktadır. Kahverenginin tonlarında değişken yüzey renkleri olan bu çanak çömlek grubu genellikle sıvazlanarak bırakılmıştır, çok nadir olarak açıktır. Konik biçimler en yoğun olanlardır. Daha nitelikli olan parçalar boyunlu kaplara aittir. Tırnak ve parmak baskı bezeme yaygın olarak görülürken bazılarında da çizi bezeme tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Yerel çakmaktaşı hammadde olarak yaygın, çekirdekler, yenileme yongaları, dilgicikler yoğun olarak bulunmuştur. İki tane obsidyen dilgicik bulunmuş ve obsidiyenin Lipari kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.		
Sürtmetaş: Öğütü parçaları bulunmuştur.		
Arkeobotani: Çok yoğun olarak arpa bulunmuştur.	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam: Ocakların kullanım sonrasında gömüt olarak ikincil kullanımına rastlanmıştır. İki fırında üç yetişkin birey saptanmıştır. Kremasyon uygulaması da görülmüştür.		
Genel Ek: Kubbeli fırınlar İtalya İlk Neolitik sürecinde nadir olarak bulunmuştur (Trasano, Ripa Tetta, Favella). Bulunanlar da her yerleşme için bir ya da iki fırındır. Benzer nitelikte örnekler Çek Cumhuriyeti'nden bilinmektedir.		
Kaynakça: Barbaro, 2013.		

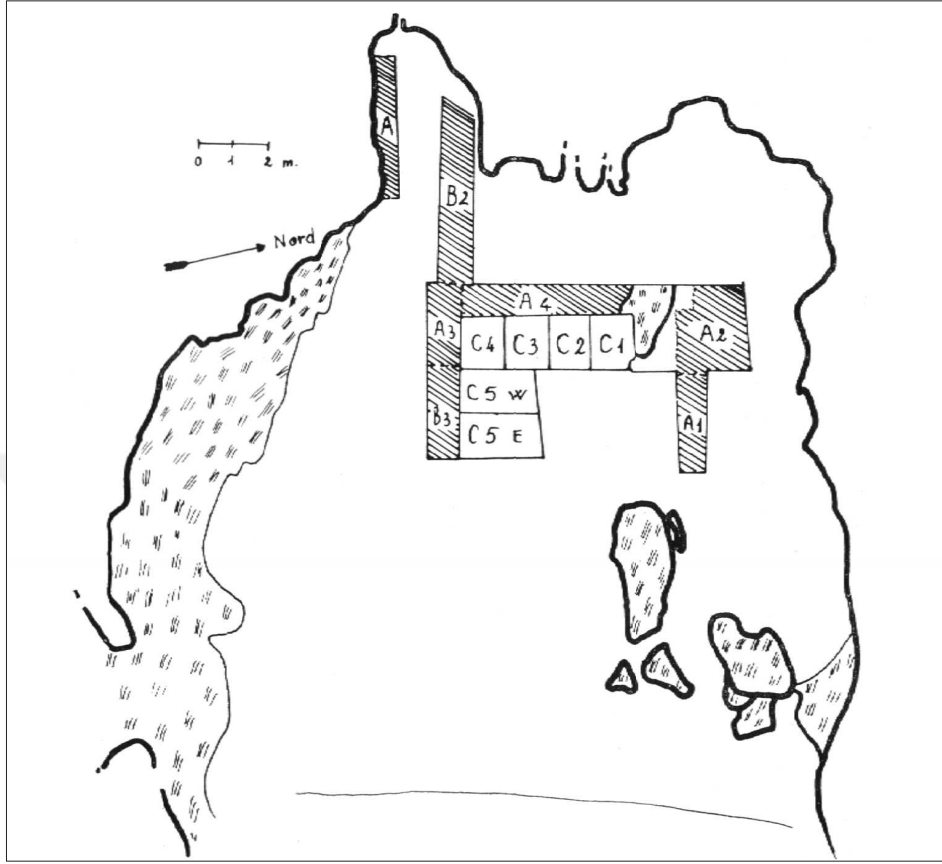
Kat. No: C15	Lev. No:	Yerleşme: MASSERIA CANDELARO
Bölge / Konum: Puglia, Tavoliere, Foggia.		
Araştırma Tarihçesi: 1976-1985 arası Cassano tarafından çalışılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik		Tarihlendirme:
Mimari: Hava fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla yerleşme 5 hendekle çevrilidir. En küçük olanı oval planlıdır ve kazısı yapılan Q yapısını çevreler. Bu en içteki hendek Z olarak adlandırılmıştır. Bu hendek ilk Neolitik Döneme tarihlendirilmiş, diğer hendeklerin ise olasılıkla Orta Neolitikle ilişkili olduğu öngörülmektedir. Kazısı yapılan Q yapısının da ritüel ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Batı tarafı küçük nişler içeren bir kanat yapan yapıda on iki kafatası, çene kemiğine ait parçalar ve bir tüm çene bulunmuştur. Büyük depolama çukurları da açığa çıkarılan diğer yapı unsurlarındandır.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Kırmızı dairesel motiflerle bezeli taşlar bulunmuştur.		
Arkeobotani: <i>T. monococcum</i> ve <i>dicoc-</i>		Arkeozooloji:
<i>cum.</i>		
Sosyal Yaşam: Kafatası alımı uygulamasının yanı sıra, yineyapı içindeki küçük nişlerden birinde bulunan çocuk gömüsü de ilgi çekicidir. Biçimsiz olan bu nişe bir çocuğa ait kemikler konmuş ve taşla doldurulmuştur.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Cassano vd., 2014.		

Kat. No: C16	Lev. No:	Yerleşme: AMENDOLA AIR BASE
Bölge / Konum: Foggia, Amendola Ovası'nda, Candelaro Nehri yakınında		
Araştırma Tarihçesi: A. Monaco, R. Simonetti ve T. Quero tarafından 2012 -2013 yılları arasında kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari: Sadece hendek bulunmuştur. Ana kayaya oyularak yapıldığı belirlenen bu hendek; doğu-batı doğrultusunda ilerleyen eliptik biçimli ve yaklaşık olarak 8311 m2lik bir alanı kapsamaktadır. Saptanan en geniş yeri yaklaşık 3 m., en derin yeri 3.80 m.dir. İşlevine yönelik kesin bir şey söylemek mümkün değildir ancak içinde bulunan çukurlar ve derin deliklere dayanılarak taş ocağı olarak kullanıldığına dair görüşler öne sürülmüştür.		
Çanak Çömlek: Kaba ve özenli mallar olarak iki alt grupta tanımlanmıştır. Kaba mallarda parmak, tırnak, çimdik, <i>rocker</i> gibi <i>impresso</i> bezeme örnekleri tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra çeşitli nesneler kullanılarak yapılmış olan çizi bezemeli parçalar da bulunmuştur. Özenli mallar grubu açık ve ağırlıklı olarak açık biçimleri yansıtmaktadır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Hammadde olarak yerel çakmaktaşı kullanılmıştır. Yoğun alet tipleri kazıyıcı-lardır.		
Sürtmetaş: Az sayıda öğütme taşı bulunmuştur.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Tunzi, 2015.		

Kat. No: C18	Lev. No:	Yerleşme: SCAMUSO
Bölge / Konum: Bari'nin güneydoğusunda, Torre a Mare sahilinde.		
Araştırma Tarihçesi: 1983-1988 yılları arasında kazılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik		Tarihlendirme: MÖ 6100
Mimari: Ana kayaya oyulmuş kulübe tabanı olarak tanımlanmış bir alan ile çukurlar saptanmıştır. Kerpiç kalıntılarının bulunması dal-örgü mimariyi işaret etmektedir. Bir de ocak açığa çıkarılmıştır.		
Çanak Çömlek: <i>Impresso</i> ve <i>cardial</i> ile beraber siyah açıkta mallar da tanımlanmış. <i>Impresso</i> mallar kaba, çanaklar ve boyunlu çömlek biçimleriyle tanımlanmıştır. Tırnak, parmak baskı ve <i>rocker</i> bezeme çeşitleri uygulanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Obsidiyen az oranda, yoğun olarak çakmaktaşı kullanılmıştır. Geometrik aletler, mikrobürin tekniğinin kullanıldığı belirlenmiştir.		
Sürtmetaş: Kireçtaşı kullanımı yoğun, açık taşları, el taşları.		
Kemik End: Deliciler, oltalar, spatüller, açkılanmış levha biçimli parçalar.		
Arkeobotani: <i>Triticum monococcum</i> , <i>T. dicoccum</i> , <i>T. aestivum</i> , <i>T. compactum</i> , <i>Hordeum, vulgare</i> , <i>Lens culinaris</i> ve <i>Pisum sp.</i> , <i>Vitis sylvestris/vinifera</i> .		Arkeozooloji: Koyun, keçi, domuz ve sığır.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Biancafiore, 1997; Collina, 2009; Coppola, 1989; Pluciennik, 1997.		

Kat. No: C21	Lev. No: 86	Yerleşme: CIPOLLIANE C MAĞARASI
Bölge / Konum: Taurisano’da Marina di Novaglie’nin güneyinde.		
Araştırma Tarihçesi: A. Palma di Cesnola, F.Minellono ve E. Borzati von Löwenstern tarafından 1961-1964 yılları arası kazılmış.		
Tabakalanma: İlk Neolitik: Tabaka I	Tarihlendirme:	
Mimari: Mağara içine açılmış çukurlara rastlanmıştır. Genel bulgular da bu çukurların içinden tanımlanmıştır.		
Çanak Çömlek: Baskı bezemeli mallar, kırmızı boya bezemeli çanak çömlek ile beraber bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Sammarco ve Parise, 2005.		

LEVHA 86

Levha 86: Cipolliane C Mağarası, genel plan (Gambassini, 1970: Fig. 1).

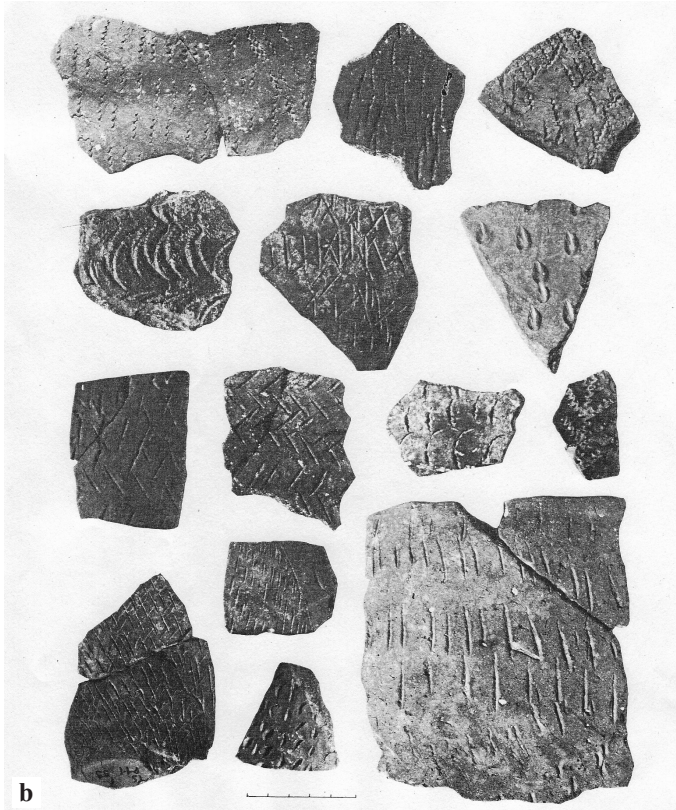
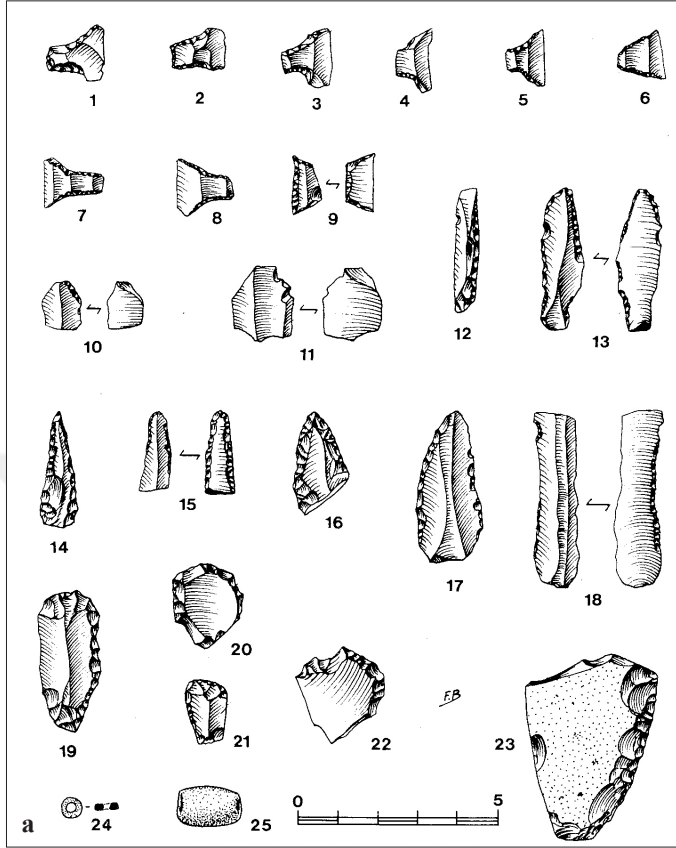
Kat. No: C22	Lev. No:	Yerleşme: CANALE SAMARI
Bölge / Konum: Gallipoli'nin 2 km güneyinde, Taranto Limanından 1.5 km içeride.		
Araştırma Tarihçesi: 1984–1985 yıllarında Cremonesi tarafından kazılmış. Çok küçük bir alanda çalışılmış.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme:	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Kaba mallar ağırlıklı, kırmızımsı ve tonlarında yüzey renklerine sahip, çizi bezeme ve <i>impresso</i> bezeme tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani: <i>Triticum monococum, hordeum vulgare</i>	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam: Bölgede bu döneme ait en büyük gömüt örneği burada bulunmuştur; 3 gömütte toplamda en az 9 birey tespit edilmiştir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Cremonesi, 1987; Orlando, 2002: 642–643.		

Kat. No: C23	Lev. No:	Yerleşme: SERRA CICORA
Bölge / Konum: Salento yarımadasında, İon Denizi kıyısına 1 km.		
Araştırma Tarihçesi: 1998 yılından bu yana E Ingravallo tarafından çalışılmaktadır.		
Tabakalanma: Neolitik	İlk	Tarihlendirme: MÖ 5670–5480
Mimari: Kulübe tarzı yapıların olduğuna işaret eden, ana kayaya açılmış kazık delikleri bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: <i>Impresso</i> bezemeli çanak çömlek.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Mezolitik gelenekli olarak tanımlanmıştır.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji:	
Sosyal Yaşam: Çevresi taşla çevrili dairesel biçimli gömütler açığa çıkarılmıştır.		
Genel Ek:		
Kaynakça:		

Kat. No: C24	Lev. No:	Yerleşme: TERRAGNE
Bölge / Konum: Manduria, Taranto Limanı'ndan 10 km içeride.		
Araştırma Tarihçesi:		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
İlk Neolitik: Tabaka US 3 - 4		
Terminal Mezolitik: Tabaka US 5		
Mimari:		
Çanak Çömlek: Tabaka U 5: <i>Arkaik Impressed</i> .		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: <i>Epiromanellian</i> geleneği ile benzer. Obsidyen az oranda. Cargano çakmaktaşı yaygın.		
Arkeobotani: <i>Hordeum sp.</i>	Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi yaklaşık % 31 oranında.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Mezolitik-Neolitik geçişi için anahtar yerleşme.		
Kaynakça: Corgoglione vd., 2003; Di Lerna ve Fiorentino, 1995; Lorusso, 2008.		

Kat. No: C25	Lev. No: 87	Yerleşme: TORRE SABEA
Bölge / Konum: Gallipoli'nin 2 km kuzeyinde Taranto'da kısmen su altında.		
Araştırma Tarihçesi: 1981–1983 yıllarında G. Cremonesi ve J. Guilaine tarafından kazılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 5800	
Mimari: Yanık tabanlar, kazık delikleri, silolar bulunmuş.		
Çanak Çömlek: <i>Impresso</i> kaba mallar, çizi ve graffiti bezemeli gruplar ile beraber.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Büyük dilgiler, orak bıçakları, az sayıda obsidyenve mikrolit aletler		
Arkeobotani: Arpa ve buğday.	Arkeozooloji: Evcil koyun, keçi. %10 oranında ise av hayvanı; ala geyik, yaban domuzu, porsuk, su samuru vb. Balık kalıntılarına da rastlanmıştır.	
Sosyal Yaşam: Tarım ve avcı-toplayıcılık.		
Genel Ek: Coppa Nevigata, Rendina I, Prato Don Michele ilk tabakalarıyla benzer.		
Kaynakça: Bonato, 1997; Cremonesi, 1998; Guilaine, 2003; Lorusso, 2008; Mazzucco vd., 2013: 6,8.		

LEVHA 87

Levha 87: Torre Sabea, a-b: Yontmataş aletler ve baskı bezemeli mallar (Cremonesi vd., 1987: Fig. 3, 4).

Kat. No: C28	Lev. No: 88-89	Yerleşme: FAVELLA
Bölge / Konum: Kalabria, Sibari Ovası'nda.		
Araştırma Tarihçesi: 1954 yılında D. Brown tarafından tespit edilen yerleşme; 1962 ve 1964 yıllarında S. Tine tarafından çalışılıyor. 1990-1998 yılları arasında S. Tine başkanlığında, A. Traversove V. Tine iş birliği ile sistemli kazılara devam edilmiştir. 2001- 2002 yıllarında ise V. Tine başkanlığında Pigorini Müzesi denetiminde tekrar çalışılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 6000-5700	
Mimari: Kırk beş kadar çukur yapı tanımlanmıştır. İçi çanak çömlek, yontmataş buluntular ile kerpiç ve hayvan kemikleri gibi kalıntılarla dolu olan bu yapıların çoğu birden fazla çukur grubundan oluşuyor. Çukur içi dolgulardaki kerpiçlerde kereste ve dal izleri belirlenmiştir. Bu çukurların depolama ile ilişkili olmadığı; daha çok yapı inşası süresince kullanılmış alanlar olduğu düşünülmektedir. Bir yapı da yüzeyde dağınık olarak bulunan kerpiç parçalarıyla tanımlanmıştır. Yapılan ayrıntılı kerpiç analizlerine dayanılarak dal-örgü mimarinin olduğu ortaya konmuştur. Bilinçli yakılıp yıkılma olasılığı da göz önünde bulundurulmaktadır.		
A alanı: A, B ve D yapıları		
B alanı: E ve G yapıları tümüyle kazılan yapılar.		
Çanak Çömlek: Kaba ve özenli olarak iki gruba ayrılıyor. Kaba mallar genellikle sıvazlanarak bitirilmiş, çok az oranda açıkli örnek tanımlanmış. Özenli mallar daha nitelikli hamura sahip ve ağırlıklı olarak iyi açkılanmış. Genel olarak açık pişirimli oldukları belirlenmiştir. Kaba mallar grubu biçimleri; büyük ve orta boy çömlekler, boyunlu kaplarda dikey ve yatay kulplar tanımlanmış. Dipler genellikle düz ve içbükey. Özenli mallar grubu biçimleri; yarı küresel ya da konik biçimli çömlekler. Dipler genellikle çukurlaştırılmış. Genel olarak kaba malların taşıma ve depolama için kullanıldığı, özenli malların pişirme ve sunu için kullanıldığı belirtilmektedir. Baskı bezeme %98 oranıyla en baskın olan bezeme tipi, çizi bezeme % 2 gibi çok az bir oranda. Deneysel çalışmalardan yola çıkılarak tanımlanan bezeme araçları: parmak, tırnak, çimdik, <i>Cardium</i> benzeri kabuklular ve yongalar. Çağdaş yerleşmelerdeki yaygın bezeme çeşitlerinden <i>rocker</i> ve <i>mikro-rocker</i> Favella'da kullanılmamıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Ağırlıklı hammadde çakmaktaşı; az oranda Lipari obsidiyeni. Kalem, ön kazıyıcılar, deliciler, kesiciler, orak bıçakları.		
Sürtmetaş: El değirmenleri, öğütme taşları, baltalar, kesiciler. Öğütücüler de kırmızı renkli aş boyası tespit edilmiştir.		
Kemik End.: Bızlar, uçlar, awls, tips. Bir parça tilki <i>ulna diaphysis</i> çizi bezemeli olta olarak kullanılmış olabilir, benzerleri Güney İtalya Scamuso ve Sicilya'daki Grotta dell'Uzzo mağarasında.		
Figürin: Çok tanımlı olmayan ve az sayıda figürin.		
Takı: Taş ve kilden boncuklar.		
Arkeobotani: <i>Hordeum</i> sp., <i>Hordeum</i> cf. <i>vulgare</i> , <i>Triticum</i> sp., <i>Triticum</i> cf. <i>dicoccum</i> , mercimek.	Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi ağırlıkta, sığır, domuz daha az oranda.	
Sosyal Yaşam:		

Genel Ek: *Arkaik Impressed Ware* evresi Trasano I, Torre Sabea ve Rendina I ile benzer. Yontmataş buluntuları Coppa Nevigata ile benzer ancak burada dilgiler çok azdır. Genel olarak bakıldığında Güney Adriyatik ve İon grubu buluntularına benzerdir. Obsidyenin az oranda bulunması Güneydoğu İtalya'daki İlk Neolitik Dönem yerleşmeleri için de tanımlanmış bir durumdur.

Kaynakça: Dumont ve Russo, 2009: 194-195; Fuolega, 2009: 334-335, 340-343, 348, 353-354; Gratuze ve Boucetta, 2009: 389; Micheli, 2009: 419-423; Moser, 2009: 392, 394-398; Natali, 2009; Pino Uria, 2009: 492-496, 499, 501-502, 504; Tine: 2009a: 53-55, 63, 70, 75-79; Tine, 2009b; Tine, 2009c: 408; Tine, 2009d: 517-519; Tine, 2009e; Tagliacozzo, 1995; Voytek, 2009: 382-385; Zamboni, 2009: 15.

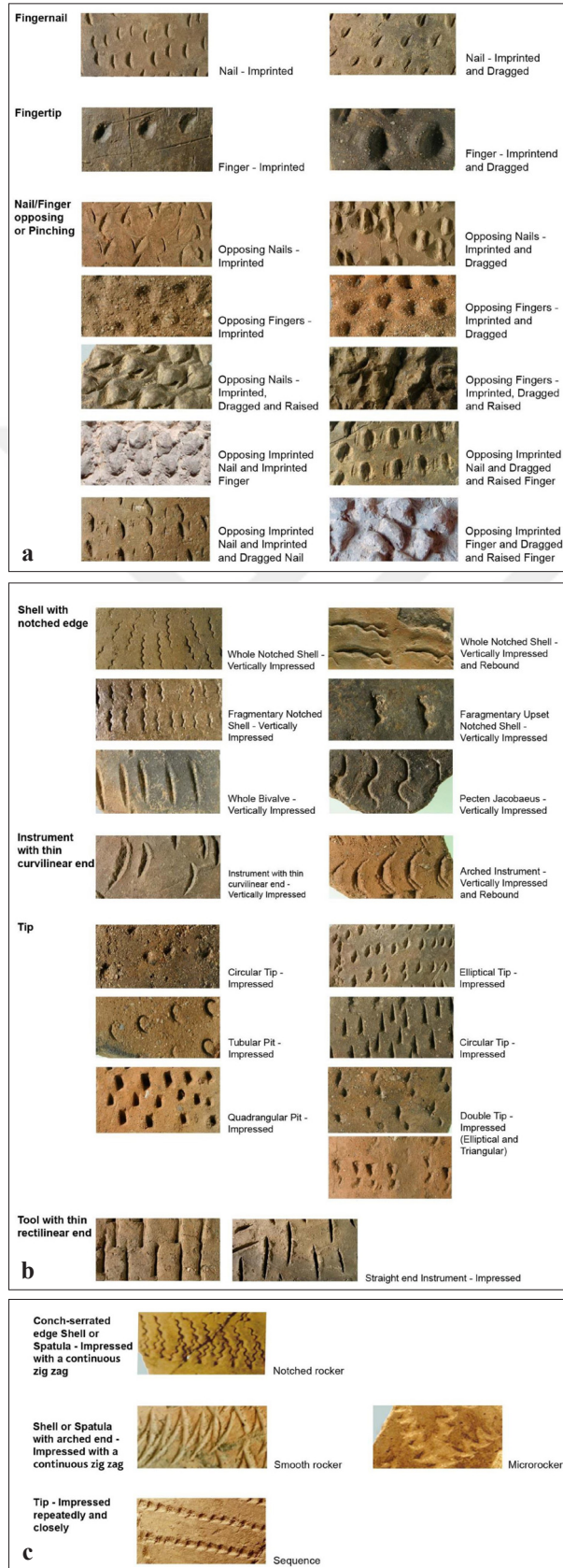

LEVHA 88

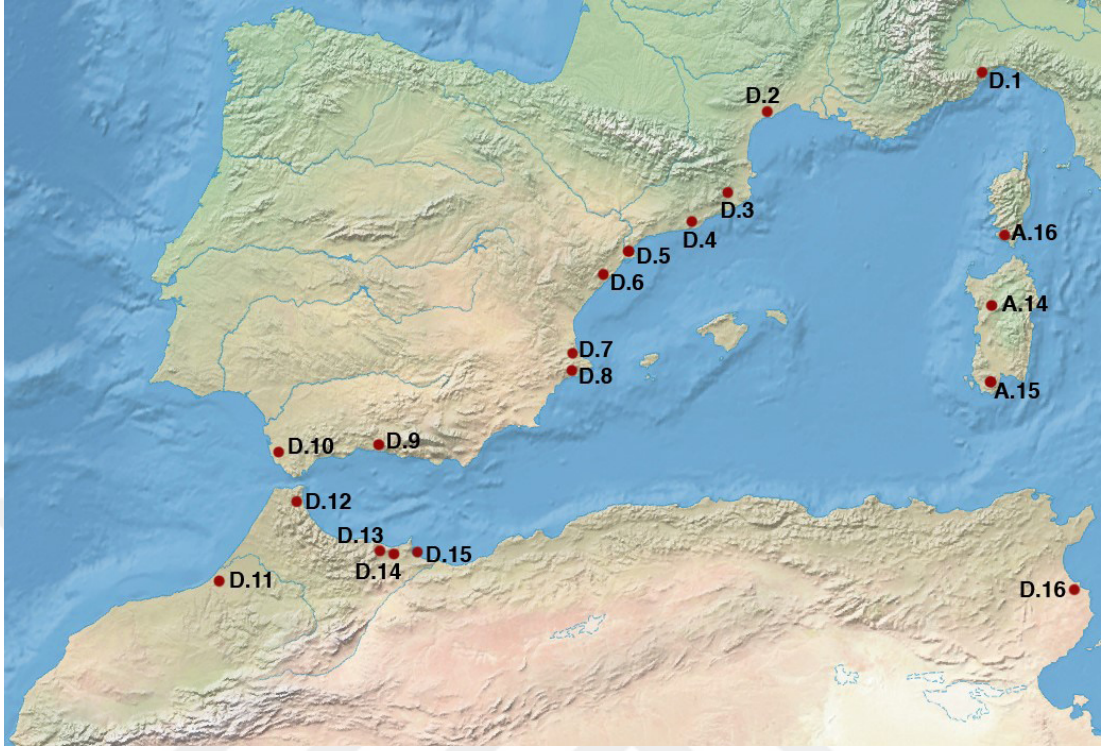

Levha 88: Favella, **a-b:** G yapısı ve kesit çizimi (Natali, 2015: Fig. 6, 7); **c:** Yontmataş buluntular (Tine, 2000: Fig. 7); **d-e:** Kaba yapım mallar (Natali, 2015: Fig. 3, 4); **f-g:** Özenli yapım mallar (Natali, 2015: Fig. 5, 12).

LEVHA 89

Levha 89: Favella, **a-c:** Bezeme tabloları (Natali, 2015: Fig. 9, 10, 11); **d:** Bezeme yapımında kullanılan deneysel aletler (Natali, 2015: Fig. 8).

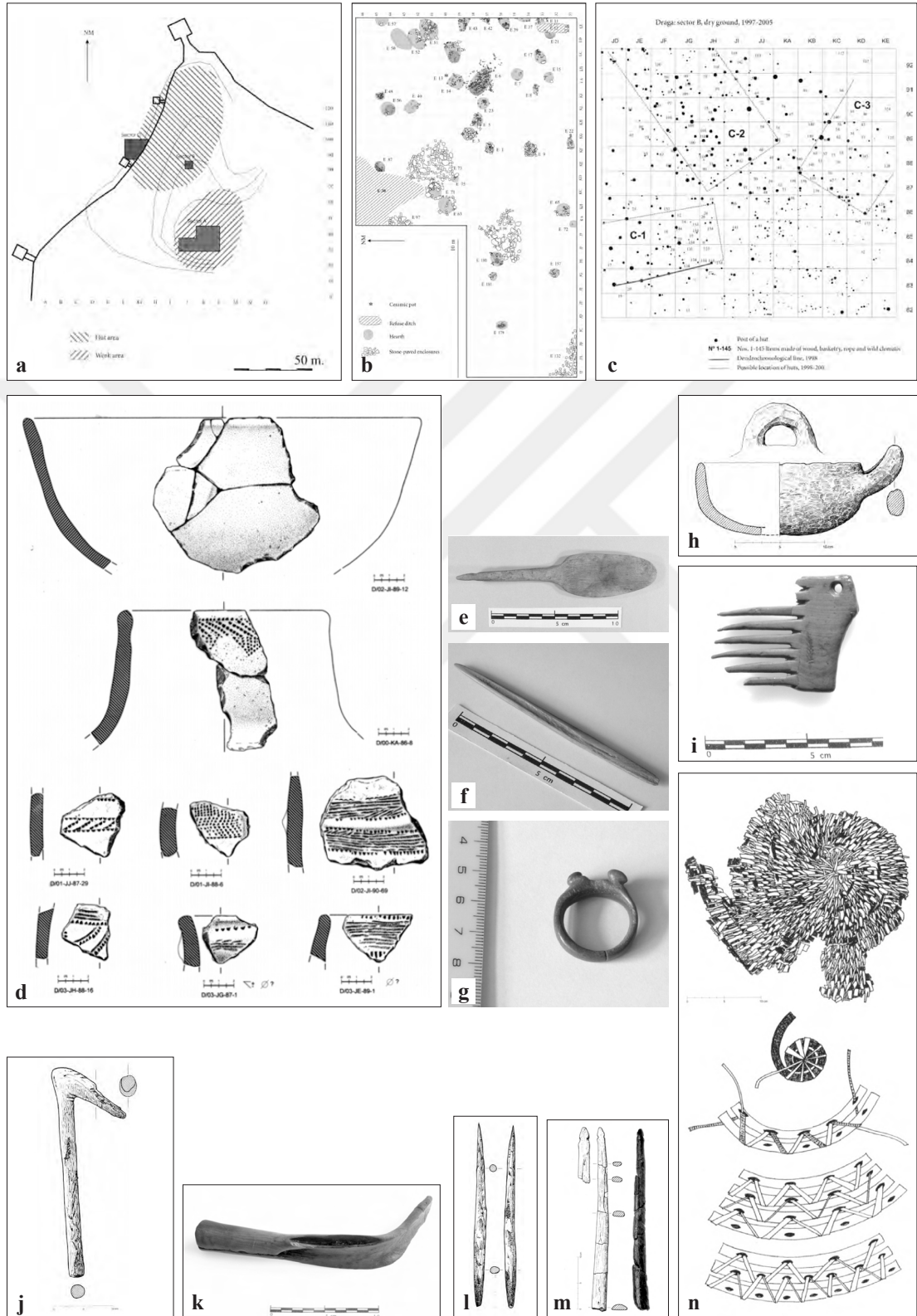

Batı Akdeniz haritası.

Kat. No: D2	Lev. No:	Yerleşme: PONT DE ROQUE-HAUTE
Bölge / Konum: Herault Bölgesi Montpellier'in batısında, Portiragnes		
Araştırma Tarihçesi: Guilaine tarafından kazı çalışmaları yapılmaktadır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 5700-5600	
Mimari: Dal-örgü mimarinin olduğunu gösteren izli kerpiçler bulunmuştur. Genel bulgular çukurlardan elde edilmiştir.		
Çanak Çömlek: İlk evrede Cardial mallar diğer gruplara nazaran daha azdır. Baskın olarak kısa, dikey çizgiler ve çimdik bezemeye rastlanmıştır. Geometrik motifler oluşturulmuştur ve genellikle kapların üst kısımlarına yapılmışlardır. Çanaklar, düz dipli tepsi biçimli kaplar yaygındır; çok az oranda kulp bulunmuştur.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Sardinia ve Palmarola kaynaklı obsidiyenler hammadde olarak kullanılmıştır.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları.		
Arkeobotani: Einkorn, emmer, arpa.	Arkeozooloji: Ağırlıklı olarak koyun. Avcılık ve balıkçılık yoğun değildir.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Guilaine ve Manen,2002:40-47; 2007.		

Kat. No: D3	Lev. No: 90	Yerleşme: LA DRAGA
Bölge / Konum: Kuzeydoğu İspanya, Girona, Banyoles Gölü'nün doğusunda, kıyıya yaklaşık 40 km.		
Araştırma Tarihçesi: 1990 yılından itibaren Museu Arqueol'ogic Comarcal de Banyoles (Banyoles Arkeoloji Müzesi) tarafından çalışılmaktadır.		
Tabakalanma: A-B-C-D alanları (A en yüksek alan, B ve D kıyıda, C sualtında)	Tarihlendirme: MÖ 5300–5150	
İlk Neolitik: I-II Evre (<i>Cardial</i>)		
Mimari: I.Evre, gölün marn dolgusu üzerine inşa edilmiş gerçek anlamda kazık temelli yapıların olduğu erken evredir. Yüzlerce kazık, farklı yapı elemanlarını yansıtan ahşap kalıntılar, çeşitli bitkilerden yapılmış halat parçaları, liana (tropik sarmaşık) ruloları ve çatı ya da taban ile ilişkili olduğu düşünülen meşe ağacı kabuğu parçaları bulunmuştur. Kesin olmakla birlikte yapıların dörtgen biçimli ve yaklaşık 40 m2lik kulübeler olduğu belirtilmiştir.		
Çanak Çömlek: <i>Cardial</i> mallar. Zengin bezeme çeşitlemesi olan çanak çömlekler. Deniz kabuklularıyla yapılan bezemeler daha yoğun olarak tanımlansa da kemik aletlerle de yapıldığı öngörülen bezemeler tanımlanmıştır. Küçük ve orta boyutlu küresel çanaklar en yoğun görülen biçimdir.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Hammadde olarak çakmaktaşı baskındır ama kuvars da yoğun olarak kullanılmıştır. Genel olarak aletlerin yerleşmeye bitmiş olarak dışarıdan geldiği düşünülmektedir. Orak bıçakları, düzeltili dilgiler, mikrolit ok uçları, kazıyıcılar.		
Sürtmetaş: Mermer kaplar, bilezikler (Sardinya ve Lipari kaynaklı hammadde), öğütme taşları		
Kemik Alet: Boynuzlar, saplar, deliciler, delikli iğneler, kaşıklar, halkalar.		
Diğer: Çeşitli ahşap eşya bulunmuştur. Kazma, orak, keser, kama, ok, yay, mızrak gibi ekonomi ve teknolojiyi yansıtanlara ek olarak domestik yaşam unsurları da kaplar, sepetler, taraklar, iğler, kaşıklar ve spatuller gibi buluntularla tanımlanmıştır.		
Arkeobotani: Yoğun olarak buğday (<i>Triticum aestivum</i> , <i>T. dicoccum</i>) ve arpa (<i>Hordeum vulgare</i> L.), ve daha az oranda bakla, bezelye (<i>Vicia faba</i> L. <i>Pisum</i>). Yabani türler üzüm, böğürtlen, çam fıstığı, fındık.	Arkeozooloji: Evcil sığır ve domuz en yoğun oranda, koyun ve keçi daha az olarak bulunmuştur. Köpek, geyik, tavşan, tilki tanımlanan diğer türlerdir.	
Sosyal Yaşam: Ritüel ile ilişki olup olmadığı bilinmeyen ama ahşap kancalarla beraber bulunan bir bukranium.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Tarrús, 2008; Hadjikoumis, 2011; Paloma vd., 2011: 760-761, 766; Paloma vd., 2013.		

LEVHA 90

Levha 90: La Draga, **a-c:** Genel plan ile Sektör A ve B planları (Tarrús, 2008: Fig. 2, 6, 8); **d:** Cardial bezemeli mallar (Tarrús, 2008: Fig. 10); **e-g:** Kemik ve boynuz buluntular (Tarrús, 2008: Fig. 11, 12, 13); **h-m:** Ahşap buluntular (Tarrús, 2008: Fig. 14, 15, 17, 18, 19, 20); **n:** Hasır sepet (Tarrús, 2008: Fig. 16).

Kat. No: D4	Lev. No:	Yerleşme: CAN SADURNI MAĞARASI
Bölge / Konum: Barcelona, Begues Ovası.		
Araştırma Tarihçesi: 1978-1983 arası ve 1993 yılında kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neo.:Tabaka 18	Tarihlendirme: MÖ 5510-5270	
Mimari		
Çanak Çömlek: Çanak çömleğin yarısından fazlası bezemelidir ve baskın bezeme <i>Cardial</i> . Çizi bezemeli örnekler de bulunmuştur. Derin ve çok derin kap biçimleri olarak tanımlanmışlardır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Orak bıçağı.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları, el taşları.		
Arkeobotani: Arpa ve buğday, <i>T. monococcum</i> , <i>T. dicoccum</i> , <i>H. vulgare</i> , <i>T. Aestivum</i> .	Arkeozooloji: Koyun ve keçi.	
Sosyal Yaşam: En erken tabaka yoğun gömüt buluntusuyla dikkat çekicidir; tek bir alanda 7-11 arası bireye ait kalıntılar bulunmuştur. Gömütlerin yanlarında içleri yanık tahıl dolu büyük kaplar, kullanılmamış el değirmenleri, koyun ekstremiteleri (bacaklara ait kemikler) bulunmuştur.		
Genel Ek: İber Yarımadasının kuzeydoğusundaki en erken kültüre alınmış tahıllar.		
Kaynakça: Antolin ve Buxó, 2011;Blascovd., 2005; Zilháo, 2011: 51; 287.		

Kat. No: D5	Lev. No:	Yerleşme: COVA FOSCA
Bölge / Konum: İspanya, Castello, Ares Şehri'nde, kıyıya 40 km.		
Araştırma Tarihçesi: 1970lerde ilk kazılar yapılıyor ve 2000lerde C. Olaria tarafından tekrar çalışmalara başlanıyor.		
Tabakalanma:	Tarihlendirme:	
İlk Neolitik N I ve N II	MÖ 6900-5600	
Mezolitik/Epipaleolitik NII	MÖ 7500	
Mimari: Ocaklar bulunmuştur.		
Çanak Çömlek: Çizi ve tarak baskı bezemeli çanak çömlek yaygın, <i>cardial</i> bezeme çok az. Bezemesiz gruplar da tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Kazıyıcılar, dilgiler, yaprak biçimli uçlar.		
Sürtmetaş: Biley taşları, çok az sayıda yassı balta.		
Kemik Alet: Bızlar, bıçaklar.		
Takı: Ağırlıklı olarak kemikten ve diştten yapılmış pendantlar, deniz kabuklarından boncuklar, mermer bilezik.		
Diğer: Kırmızı aşı boyası kalıntıları.		
Arkeobotani: <i>T. Aestivum</i> .	Arkeozooloji: Koyun, sığır, köpek, domuz ve at. En yoğun avlanan tür tavşan ve ardılları geyik, yaban domuzu. Evcil koyunun yanı sıra yabani koyun kalıntılarına da rastlanmıştır.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Mezolitik ile gelişen Pre-cardial geleneği olarak tanımlanmıştır.		
Kaynakça Llorente-Rodriguez,2015: 24-42, 263-267.		

Kat. No: D7	Lev. No: 91	Yerleşme: COVA DEL'OR MAĞARASI
Bölge / Konum: İspanya, Alicante, Beniarres.		
Araştırma Tarihçesi: 1933 yılında R. Pardo tarafından bulunuyor. J. San Valero ve V. Pascual 1956-1958 yılları arasında kazı çalışmalarını sürdürüyor.		
Tabakalanma: İlk Neo. (Cardial ve Epi-cardial evreler)		Tarihlendirme: MÖ 5720–5080
Mimari:		
Çanak Çömlek: <i>Impresso Cardial</i> mallar, daha az oranda çizi bezemeli mallar. Küresel gövdeli çanak çömlekler, boyunlu çömlekler en yaygın biçimler. Kollarını yukarı kaldırmış insan betimlerinin olduğu bezek örnekleri de tanımlanmıştır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Çakmaktaşı dilgiler, orak bıçakları.		
Sürtmetaş: Cilalı baltalar, taş kaplar.		
Kemik Alet: Deliciler, saç tokaları, halkalar, iğneler, kaşıklar.		
Figürin: Kilden <i>cardium</i> baskılı bir kuş figürini.		
Takı: Çok sayıda deniz kabuklularından pendant, balık omurlarından boncuklar, taş boncuklar, kemik boncuklar.		
Diğer: Kuş kemiklerinden flütler, bir tüm kap içinden yaklaşık 2 kg. toz okr bulunmuştur.		
Arkeobotani: Arpa, buğday, mercimek, bezelye.		Arkeozoloji: Koyun ve keçi en yoğun grup, ardılı domuz, sığır ve köpek.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek: Bölgede arpa ve buğday için en erken tarihler.		
Kaynakça: Auban vd.,2001:601;Badal vd., 1994;Badal vd., 2012: 77; Borja vd., 2011: 82, 93; Peña-Chocarro ve Peña, 1998: 3.		

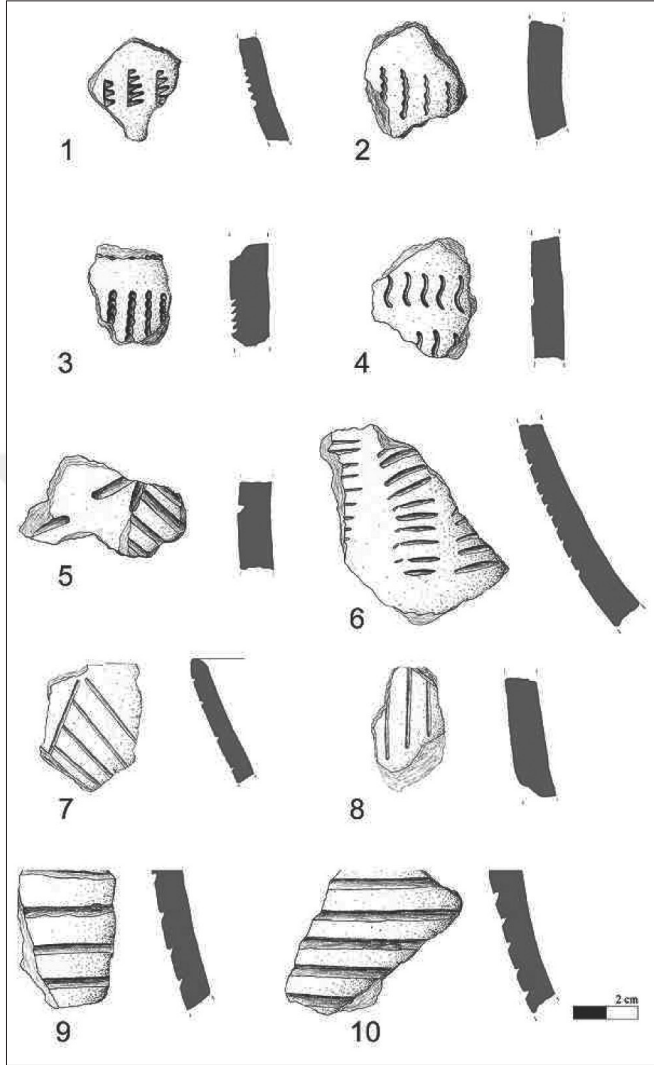
LEVHA 91

Levha 91: Cova del'Or Mağarası, *Cardial* mallar (Spiteri, 2012: Fig. 2.10).

Kat. No: D8	Lev. No: 92	Yerleşme: EL BARRANQUET
Bölge / Konum: Oliva, Valencia.		
Araştırma Tarihçesi:		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 5590-5350	
Mimari		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Keçi.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Zilháo, 2011: 51.		

LEVHA 92

Levha 92: El Barranquet, Bezemeli mallar (Ati nzar ve Maestre, 2011: Fig. 2).

Kat. No: D9	Lev. No:	Yerleşme: NERJA MAĞARASI (CUEVA DE NERJA)
Bölge / Konum: Nerja İli, kıyıya 1 km.		
Araştırma Tarihçesi: 90larda Jorda tarafından kazı çalışmaları yapılıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik (Epi-cardial)		Tarihlendirme: MÖ 5630-5470
Mimari: Depolama amaçlı açılmış olduğu düşünülen çukurlar.		
Çanak Çömlek: Epi-cardial		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani: <i>Hordeum sp.L.sativus</i> / cice- ra, bakla, meşe palamudu, çam fıstığı		Arkeozooloji: Keçi
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Auban vd., 2001: 601, 607; Borja vd., 2014: 84; Peña-Chocarro ve Zapata, 2010: 192; Zilhão, 2011: 51.		

Kat. No: D10	Lev. No:	Yerleşme: EL RETAMAR
Bölge / Konum: Güneybatı İspanya, Cadiz Şehri, limanın iç kısmında açık hava yerleşmesi.		
Araştırma Tarihçesi:		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 6271-5300	
Mimari: Fırınlr, atık alanları.		
Çanak Çömlek:		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Balıkçılık, midye toplayıcılığı, geyik, tavşan, kuş avcılığı.	
Sosyal Yaşam: “Neolithic tribal community” olarak tanımlanmıştır.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Zilháo, 2011: 51,57.		

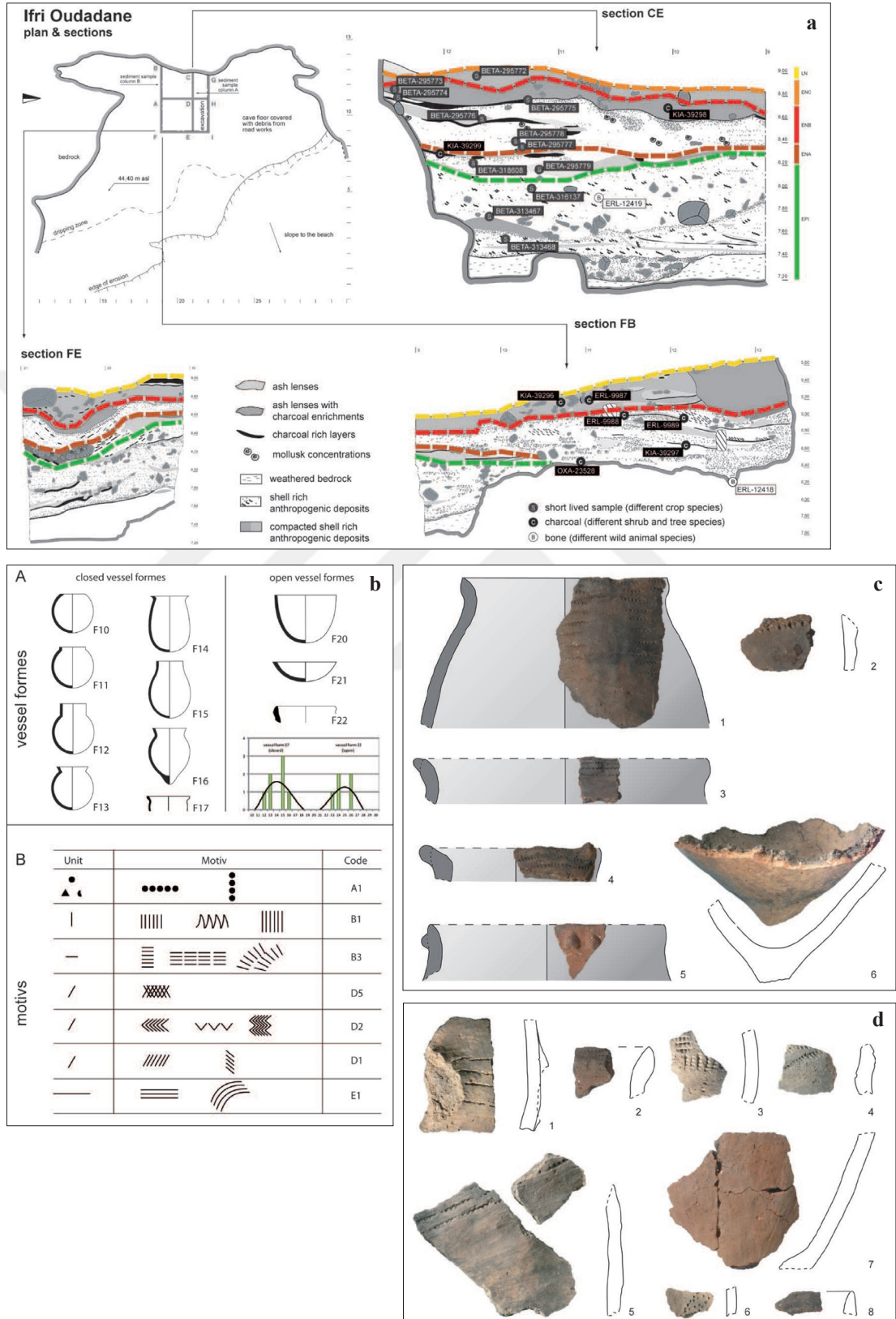
Kat. No: D11	Lev. No:	Yerleşme: CONTREBANDIERS MAĞARASI
Bölge / Konum: Fas, Rabat Şehri'nin 16 km güneyinde, Temara'da kıyıda.		
Araştırma Tarihçesi: 1955 yılında Roche tarafından saptanıp kazı çalışmalarına başlanıyor. 1975 yılına kadar devam eden bu ilk dönem kazıları sonrasında 1990ların sonunda Bouzouggar ve Niftah çalışmaya başlıyor. 207-2010 arasında ise El-Hajraoui ve Dibble kazı çalışmaları yapıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik		Tarihlendirme:
Mimari:		
Çanak Çömlek: <i>Cardial</i> mallar.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:		Arkeozooloji: Koyun
SosyalYaşam:		
GenelEk:		
Kaynakça: Dibble vd., 2012: 147;Linstadter, 2008: 49.		

Kat. No: D12	Lev. No:	Yerleşme: KEF TAHT EL GHAR MAĞARASI
Bölge / Konum: Fas, Tangier (Tanca), kıyıya 9 km. mesafede.		
Araştırma Tarihçesi: 1955 yılında M. Tarradell tarafından kazılara başlanıyor. 1989-1994 arası Fas-Fransız ortaklığında devam eden kazılara 2012 yılında İspanya-Fas ortaklığında bir ekip başlıyor.		
Tabakalanma: Epipaleolitik İlk Neo. “Neolithique ancien regional” -”initial Cardial”		Tarhlendirme:
Mimari:		
Çanak Çömlek: Baskı bezekliler, <i>cardial</i> mallar.		
Küçük Buluntu Topluluğu: <i>Yontmataş:</i> <i>Lamellar</i> teknolojisi.		
Arkeobotani: <i>Triticum dicocum</i> , <i>Triticum monococum</i> , <i>Triticum aestivum/ Triticum durum</i> .		Arkeozooloji: Koyun ve keçi yoğun, ardılı domuz ve sığır.
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Morales vd.,2016: 97; Peña-Chocarro ve Zapata, 2010: 193.		

Kat. No: D13	Lev. No:	Yerleşme: IFRI ARMAS KAYA SIĞINAĞI
Bölge / Konum: İspanya'ya bağlı Melilla'nın batı kıyısında.		
Araştırma Tarihçesi: 2005 yılı yol çalışmalarında saptanmış ve 2006-2007 yıllarında kazı çalışmaları yapılmıştır.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 5900-5600	
Mimari:		
Çanak Çömlek: Baskı ve çizi bezemeli çanak çömlek		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil sığır en yoğun grubu oluşturmakta ve ardılı koyun, keçi, domuz ve köpektir. Çok yoğun olarak salyangoz tüketildiği belirlenmiştir.	
Sosyal Yaşam:		
Genel Ek:		
Kaynakça: Hutterer vd.,2014: 84, 90;Linstädter, 2008: 50; Linstädter, 2010.		

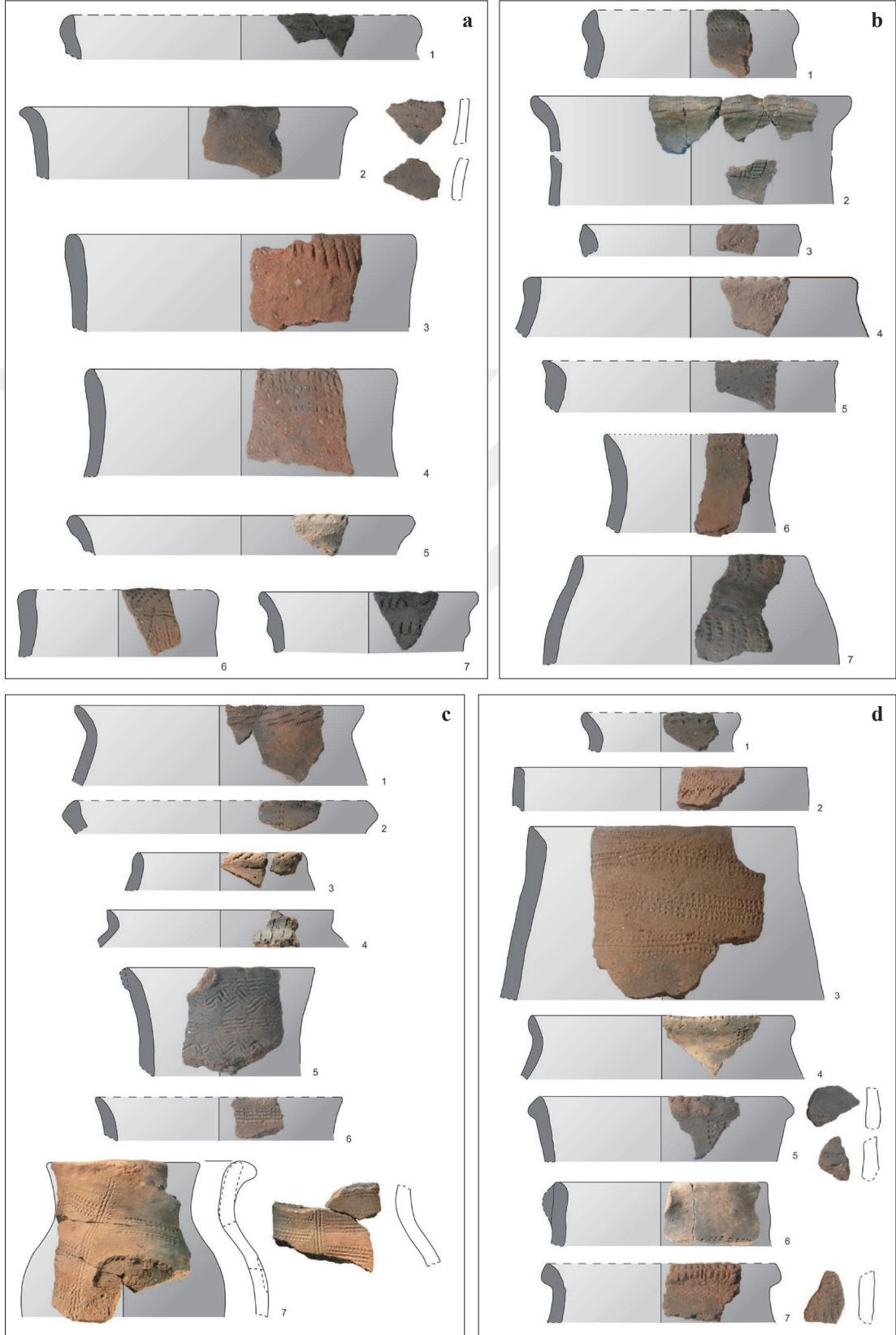
Kat. No: D14	Lev. No: 93-95	Yerleşme: IFRI QUDADANE KAYA SIĞINAĞI
Bölge / Konum: Fas, Nador Şehri kıyısında İspanya'ya bağlı Melilla sınırları içerisinde.		
Araştırma Tarihçesi: Yol çalışmaları sırasında saptanmış “Eastern Rif”projesi kapsamında İspanya-Alman ortaklığı ile 2006-11 yılları arasında kazılmıştır.		
Tabakalanma: Epipaleolitik	Tarihlendirme: MÖ 5600-5300 NEO A	
İlk Neolitik A	MÖ 5100- 4700	
İlk Neolitik B	MÖ 4600- 4400	
İlk Neolitik C		
Mimari:		
Çanak Çömlek: <i>Cardium</i> mallar. Basit bant şeklindeki bezeklerden sonra ortaya çıktığı düşünülen baskın bezek türü <i>rocker</i> . Sivriltilmiş dipli, küresel gövdeli kaplar yaygındır.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: Dilgiler ağırlıkta.		
Kemik End.: İğneler, uçlar, spatulalar, halkalar.		
Arkeobotani: <i>Triticum monococ-cum</i> , <i>triticum durum</i> , <i>Hordeum vul-gare</i> , <i>lens culinaris</i> , <i>pisum sativum</i> .	Arkeozooloji: Koyun, keçi, sığır.	
Sosyal Yaşam: Mevsimsel yerleşme olduğu düşünülmektedir.		
Genel Ek:		
Kaynakça: Linstädter, 2011: 93; Linstädter vd., 2015; Linstädter ve Kehl, 2012;Linstädter ve Wagner, 2013: 180-181, 189; Morales vd., 2013; Morales vd., 2016: 98, 100.		

LEVHA 93

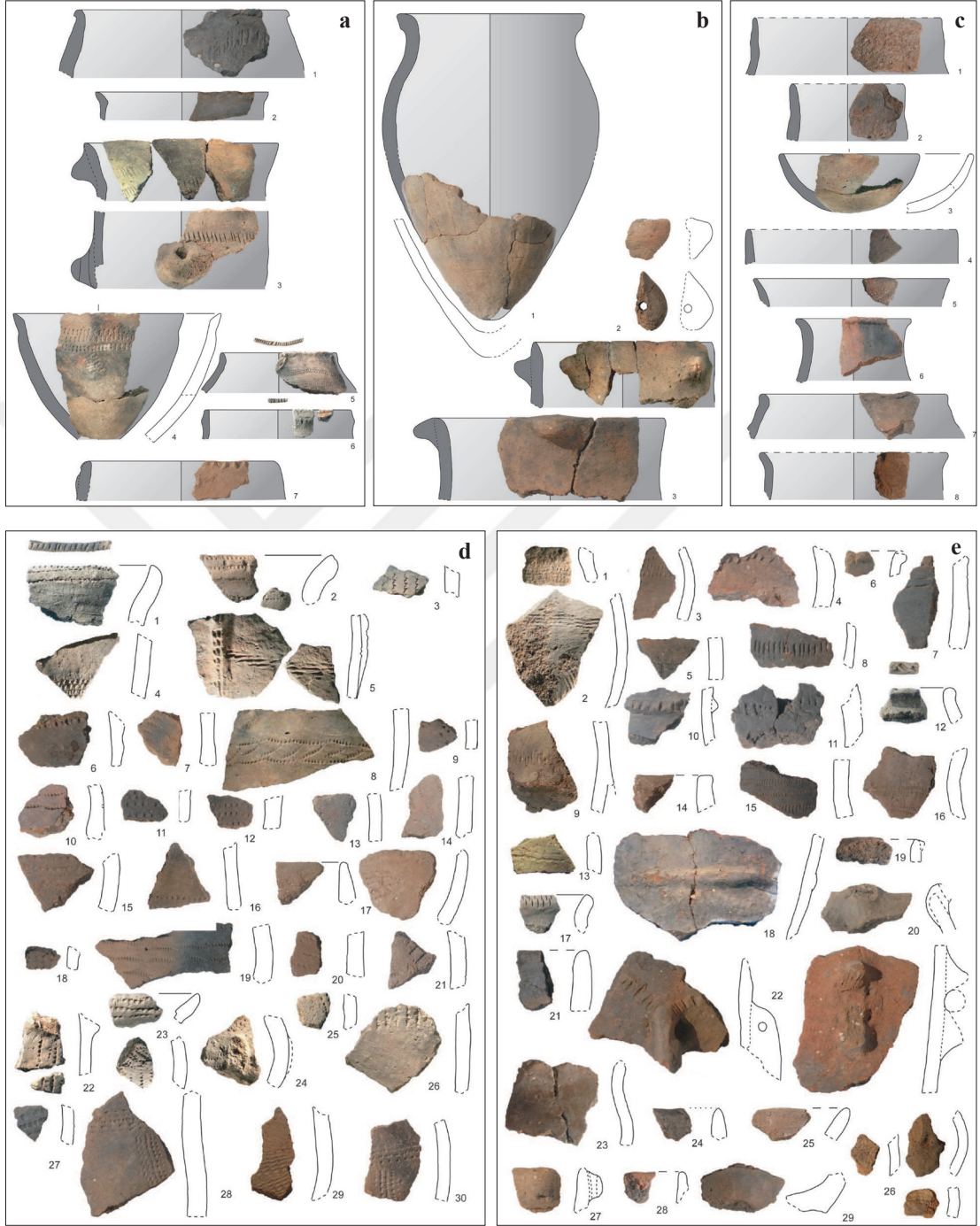
Levha 93: Ifri Qudadane Kaya Sığınağı, **a:** Genel plan (Linstädter ve Wagner, 2013: Fig. 2); **b:** Kap biçimleri ve bezeme motifleri (Linstädter ve Wagner, 2013: Fig. 3); **c-d:** İlk Neolitik A Evresi çanak çömleği (Linstädter ve Wagner, 2013: Fig. 5, 6).

LEVHA 94

Levha 94: Ifri Qudadane Kaya Sığınağı, **a-d:** İlk Neolitik B Evresi çanak çömleği (Linstädter ve Wagner, 2013: Fig. 7, 8, 9, 10).

LEVHA 95

Levha 95: Ifri Qudadane Kaya Sığınağı, **a-c:** İlk Neolitik B Evresi çanak çömleği (Linstädter ve Wagner, 2013: Fig. 11, 12, 13, 16, 18).

Kat. No: D15	Lev. No: 96	Yerleşme: ZAFRİN
Bölge / Konum: Günümüzde İspanya'ya bağlı Chafarinas Adaları'ndan biri olan Isla del Congreso'da. Fas doğu kıyılarına yaklaşık 3,5 km.		
Araştırma Tarihçesi: Roja tarafından kazı çalışmaları yapılıyor.		
Tabakalanma: İlk Neolitik	Tarihlendirme: MÖ 4500-4300	
Mimari: Çukur tabanlı basit kulübeler. Tüm olarak kazılabilen bir örnek yaklaşık 3 m çapında, giriş olarak belirlenen doğu kısmında bir taş duvarla desteklenmiş. Yapı içerisinde ocak, depolama birimleri ve işlik olarak kullanılmış alanlar tanımlanmış.		
Çanak Çömlek: En yaygın bezeme <i>veloute</i> , ardılı cardial, baskı ve kabartma bezek. Küresel gövdeli çanaklar, büyük ovalimsi kaplar yaygın biçimler.		
Küçük Buluntu Topluluğu:		
Yontmataş: En yoğun hammadde radyolarittir daha az oranda çakmaktaşı kullanılmıştır. Basit yonga ve dilgi endüstrisi tanımlanmıştır. Dilgiler, kazıyıcılar ve deliciler en yoğun buluntulardır.		
Sürtmetaş: Öğütme taşları, el taşları ve çok az sayıda balta.		
Diğer: Devekuşu yumurtaları.		
Arkeobotani:	Arkeozooloji: Evcil koyun ve keçi. Fok, balık çeşitleri avlanmış ve midye toplayıcılığı yaygındır. Domuz yabani ve domestik olarak bir arada bulunmuştur.	
Sosyal Yaşam: Mevsimlik bir yerleşme olduğu düşünülmektedir.		
Genel Ek: Radyolit kaynaklarından dolayı tercihli olarak yerleşildiği düşünülmektedir. Doğu İspanya (Valencia) etkili Kuzeybatı Afrika geleneği ile uyumlu olmayan unsurların Portekiz Mezolitik geleneği ile ilişkili olduğu öngörülmüştür.		
Kaynakça: Gibaja vd., 2012; Rojo-Guerra vd., 2006; Rojo-Guerra vd., 2010.		

a

b

c

d

e

f

Levha 96: Zafrin, **a:** Kulübenin farklı zamanlara ait planları (Gibaja vd., 2012: Fig. 3); **b:** Kulübede analizler sonucunda belirlenen etkinlikler (Gibaja vd., 2012: Fig. 8); **c:** Arazi fotoğrafı (Gibaja vd., 2012: Fig. 2); **d:** İçten ve dıştan kulübe canlandırması (Gibaja vd., 2012: Fig. 9); **e:** Çanak çömlek örnekleri (Gibaja vd., 2012: Fig. 4); **f:** Yontmataş buluntular (Gibaja vd., 2012: Fig. 5).

BÖLGE/KONUM	YERLEŞME	DÖNEM/EVRE/TAB.	MÖ	GÖ	LAB. NO	BİBLİYOGRAFYA
Kıbrıs-Kıyı	Kalavassos-Tenta	Cypro-PPNB Period 2	5480±290 - 5980±90 cal	6580±290 - 7110±90	P-2977, P-2553	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Kalavassos-Tenta	Cypro-PPNB Period 3	5980±90 - 5990±90 cal	7110±90 - 7120±90	P-2553, P-2779	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Kalavassos-Tenta	Cypro-PPNB Period 4	5990±90 - 6280±250 cal	7120±90 - 7400±260	P-2779- P-2978	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Kalavassos-Tenta	Cypro-EPPNB Period 5	6280±250 - 8500±150 cal	7400±260 - 9240±130	P-2978 - P-2972	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü	Cypro-PPNB Phase B	8190 – 7748 cal	8820±38	OxA-13996	Şevketoğlu ve Hanson, 2015
Kıbrıs-Kıyı	Akanthou/Tatlısu-Çiftlikdüzü	Cypro-PPNB Phase E	8234 – 7965 cal	8911±35	OxA-27791	Şevketoğlu ve Hanson, 2015
Kıbrıs- Dağlık	Ais Giorkis	Cypro-PPNB	7960 - 7180 cal	8720±60 - 8290±35	Beta-213417, CAMS 94861	Simmons, 2012
Kıbrıs-Kıyı	Khirokitia	Niveau F	6850±170 - 5240±190 cal	7930±130 - 6310±170	Ly-4307, Ly-4306	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Khirokitia	Niveau C	6900±380 - 5880±130 cal	7930±320 - 7000±150	Ly-3718, Ly-3716	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Khirokitia	Niveau III	6610±170 - 6400±180 cal	7700±150 - 7540±180	Ly-3717, Ly-3719	Weninger vd., 2007
Kıbrıs-Kıyı	Shillourokambos	Phase Ancienne A	8114 - 8049 cal	9205±75		Pineau, 2007
Kıbrıs-Kıyı	Shillourokambos	Phase Ancienne B	8083 - 7729 cal	8930±75		Pineau, 2007
Kıbrıs-Kıyı	Shillourokambos	Phase Moyenne B	7940- 7593 cal	8760±80		Pineau, 2007
Kıbrıs-Kıyı	Shillourokambos	Phase recente	7300 - 6791 cal	8125±70		Pineau, 2007
Kıbrıs-Kıyı	Akrotiri Aetokremnos	Stratum 2 - 4		12.055/12.088 - 9.505/9.598	OxA 15989, 79920	Simmons, 2014
Girit	Knossos	Early Neolitik 1	6620–6460 cal	7704±37	OxA-28667	Douka vd., 2017
Girit	Knossos	Akeramik	6780/6570-6620/6460 cal	7823±37 - 7704±37	OxA-31963	Douka vd., 2017

Sicilya	Uzzo Mağarası (Grotta Dell'Uzzo)	Mezolitik	10090/9300 - 7550/7140 cal	10070±90 - 8330±8	P2736, P-2735	Mannino vd., 2007
Sicilya	Uzzo Mağarası (Grotta Dell'Uzzo)	Geçiş	7050/6600 - 6340/6040 cal	7910±70 - 7744±3	P-2734, OxA-13662	Mannino vd., 2007
Sicilya	Uzzo Mağarası (Grotta Dell'Uzzo)	Neolitik	5980/5710 - 5740/5490 cal	7410±32 - 6720±80	OxA-13661, UD-165	Mannino vd., 2007
Malta	Ghar Dalam Mağarası	Neolitik	4190±160 - 3810±200 cal		BM 378-BM 216	Renfrew, 1972

BÖLGE/KONUM	YERLEŞME	DÖNEM/EVRE/TAB.	Oxcal MÖ	MÖ	GÖ	LAB. NO	BİBLİYOGRAFYA
Kuzeydoğu Afrika	Haua Fteah Mağarası	Neolitik (IV-VIII)		6400/6280 - 7490/7320 BC	5521±32 - 6505±33	OxA-18794 , OxA-18674	Douka VD., 2013
Kuzeydoğu Afrika	Merimde Beni Salama	Neolitik (IV-VIII)		5300/4895 - 4395/3800 BC	6130±110 - 5260±90	U-6, WSU1846	Olsson, 1959; Hassan, 1985
Kuzeydoğu Afrika	Fayyum Upper K	Neolitik		5515 - 4425 BC	6095±250	C-457	Libby, 1955
Kuzeydoğu Afrika	Fayyum kom W	Neolitik		5020 - 4435 BC	5810±115	I-4127	Wendorf vd., 1970
Kuzeydoğu Afrika	Nabta Playa: : E-75-6	Neolitik		9360 - 7770 BC		SMU200, Gd 6257	Schild ve Wendorf, 2001
Kuzeydoğu Afrika	Shaqadud	Khartoum Neolitik		5511/4268 - 2458/1687 cal BC		SMU1735-SMU1697	Brass vd., 2018
Kuzeydoğu Afrika	Sodmein Mağarası	Mezolitik-Neolitik	7286/6699 - 4330/4059 cal		8059±73 - 5369±34	COL1338.1.2.-COL1337.1.2	Vermeersch vd., 2015
Levant	Basta	LPPNB Early phase	7581/7382 - 7312/7057 cal		8435±40 - 8155±50	KIA 30845a, GrN 14538	https://www.exoriente.org/associated_projects/oxcal/
Levant	Basta	LPPNB Late Phase	7312/7057 - 7291/6848 cal		8155±50 - 8100±40	GrN 14538, KIA 30846	https://www.exoriente.org/associated_projects/oxcal/
Levant	Nahal Hemar Mağarası	Layer 4	9257/7651 - 8231/7608 cal		9210±300 - 8810±120	BM2299, OxA 1016	Bar-Yosef ve Alon, 1988
Levant	Nahal Hemar Mağarası	Layer 3b	8231/7608 - 7952/7587 cal		8810±120 - 8690±70	OxA 1016, BM 2300	Bar-Yosef ve Alon, 1988
Levant	Nahal Hemar Mağarası	Layer 3a	7952/7587 - 7355/6696 cal		8690±70 - 8100±100	BM 2300 , RT 650	Bar-Yosef ve Alon, 1988
Levant	Jericho Natufian	Stage IVA	9652/8809 - 9117/8346 cal		9775±110 - 9380±85	P 378, BM 1322	Burleigh vd., 1981
Levant	Jericho Late PPNA	Stage VI/VIA	9447/8613 - 9117/8346 cal		9655±150 - 9380±85	P379, BM 1322	Burleigh vd., 1981
Levant	Jericho PPNB	Stage VIIIA	9136/8272 - 8637/8285 cal		9320±150 - 9230±80	BM 252, BM 1321	Burleigh vd., 1981
Levant	Jericho PPNB	Stage VIIIB	8344/7596 - 8230/7522 cal		8895±150 - 8690±150	GL 43, GL 40	Burleigh vd., 1981
Levant	Jericho PPNB	Post VIIIB	8334/7743 - 7934/7521 cal		8956±103 - 8610±75	P 382 , P380	Burleigh vd., 1981
Levant	Ain Ghazal	MPPNB	8707/7841 - 8217/7191 cal		9100±140 - 8570±180	AA-1164, AA-1167	Rollefson vd., 1992: 445
Levant	Ain Ghazal	LPPNB	8217/7191 - 7065/6632 cal		8570±180 - 7939±87	AA-1167- KN-4885	Rollefson vd., 1992: 445; Rollefson, 1998 :9

Levant	Ain Ghazal	PPNC	7065/6632 - 6751/6262 cal		7939±87 - 7670±100	KN-4885, AA-5196	Rollefson vd., 1992: 445; Rollefson, 1998 :9
Levant	Kfar Ha Horesh	PPNB		8523±154 - 7668±54 cal BC		RTT 3733.1	Goring-Morris vd., 2008: 18; Goring-Morris, 2005
Levant	Yiftahel	Late PPNB	8290/7655 - 8176/7326 cal		8890±120 - 8570±130	RT-736b, RT-736a	Garfinkel, 1987
Levant	Atlit-Yam	PPNC			8140±120 - 7550±80	RT-707, P.I.T.T0622	Galili vd., 1993
Levant	Tell Ramad	Early (NİV I) PPNB		7300 - 7040 BC	8210±50 - 8090±50	GrN 4426, GrN 4821	Contenson, 2000: 21
Levant	Tell Ramad	Late (NİV II) PPNB		6910 - 6640 BC	7920±50 - 7880±55	GrN 4427, GrN 4823	Contenson, 2000: 21
Levant	Ras Shamra	Late PPNB		7500 - 7130 BC	8364±100 - 8142±100	P 460, P 459	Hours vd., 1994: 285
Levant	Tell El-Kerkh	Late PPNB		8550 - 8310 BC	9350±90 - 9165±40	GrA 22277, OxA 2556	Tsuneki vd., 2006
Levant	Tell Qarassa	Early PPNB		8740 - 8350 cal BC	9340±50 - 9300±50	Beta-290929, Beta-277177	Ibáñez vd., 2014
Levant	Tell Qarassa	Early-Middle PPNB Transition		8310 - 8020 cal BC	9030±60	Beta-274098	Ibáñez vd., 2014
Levant	Tell Qarassa	PPN					
Levant	Tell Qaramel	Horizon 1		10900 - 9850 BC	10620±120 - 10015±90	Gd 12799, Gd 12510	Mazurowski vd., 2009
Levant	Tell Qaramel	Horizon 2		10200 - 9300	10090±100 - 7370±80	Gd 12652, Gd 12638	Mazurowski vd., 2009
Levant	Tell Qaramel	Horizon 3		9280 - 8850	10260±130 - 7490±185	Gd 30070, Gd 15502	Mazurowski vd., 2009
Anadolu Güney Kıyıları	Yumuktepe	İlk Neolitik		7180/6530 - 6590/6430	7950±250 - 7640±80	W-617, Rome-1343	Rubin ve Alexander 1960: 183; Thissen, 2002: 308;
Anadolu Güney Kıyıları	Beldibi mağarası						
Anadolu Güney Kıyıları	Belbaşı Mağarası						
Anadolu Güney Kıyıları	Karain	Son Neolitik		6660 - 6230 cal BC	7710±115 - 7420±70	HD-10819/10748, HD-10818/10747	Albrecht vd., 1992: 131
Anadolu Güney Kıyıları	Öküzini	Mezolitik/Epipaleolitik		9240 - 6630 cal BC	9650±50 - 7880±80	HD-14364/13887, HD-13345/12983	Albrecht vd., 1992: 131; Otte vd., 1995: 934
Anadolu Güney Kıyıları	Suluin						
Anadolu Güney Kıyıları	Girmeler	Mezolitik ?		8200 - 7900 cal BC	8906±37 - 8868±25	Wk-37966, Wk-35608	Takaoğlu vd., 2014
Batı Anadolu	Ege Gübre	Son Neolitik IIIA	6011/5727 - 5976/5731 cal		6990±80 - 6950±50	BETA 257641, BETA 257647	Sağlamtimur, 2012: 198
Batı Anadolu	Ege Gübre	Son Neolitik IIIB	6078/5899 - 6067/5892 cal		7130±50 - 7110±50	BETA 215601, BETA 215598	Sağlamtimur, 2012: 198

Batı Anadolu	Ege Gübre	İlk Neolitik IV	6241/6051 - 6209/5931 cal		7290±50 - 7180±50	BETA 215599, BETA257647	Sağlamtimur, 2012: 198
Batı Anadolu	Ulucak	VI A-B	7041/6691 - 6612/6441 cal		7950±50 - 7680±50	BETA 269727, BETA 269728	Çilingiroğlu vd., 2012: 14
Batı Anadolu	Ulucak	V F-A	6507/6263 - 6072/5897 cal		7570±50 - 7120±50	BETA 250262, BETA188370	Çilingiroğlu vd., 2012: 14
Batı Anadolu	Yeşilova						
Batı Anadolu	Çukuriçi	XIII	6906/6644 - 6642/6503 cal		7886±28 - 7748±28	MAMS-24430, MAMS- 24429	http://www.14sea.org/3_Ia.html#site3
Batı Anadolu	Çukuriçi	XII	6637/6493 - 6597/6466 cal		7734±28 - 7697±33	MAMS-24425, MAMS23784	http://www.14sea.org/3_Ia.html#site3
Batı Anadolu	Çukuriçi	VIII	6221/6065 - 6215/6035 cal		7275±35 - 7246±32	VERA-5026, MAMS-15269	http://www.14sea.org/3_Ia.html#site3
Teselya	Argissa	Preceramic		7330 - 6460 cal BC	8130±100 - 7520±100	UCLA-1657A, H-894-3081	Reingruber, 2008: 157
Teselya	Argissa	Early Ceramic		6450 - 5730 cal BC	7500±90 - 6700±130	GrN-4145, UCLA-1657E	Reingruber, 2008: 157
Teselya	Argissa	Late Neolithic		4680 - 2470 cal BC	5630±150 - 5000±1100	H-?-?, UCLA-1657B	Reingruber, 2008: 157
Teselya	Otzaki Magoula	Early Neolithic- Middle Neolithic			7100±90 - 7060±100	H-905/3284,H902/3083	Reingruber vd., 2017
Teselya	Soufli Magoula						
Teselya	Palioskala Agias	Late Neolithic- Final Neolithic		4660/4490 - 4450/4360 cal BC	5720±50 - 5565±30	Lyon-7640 SacA-22601, DEM-2157	Maniatis vd., 2016: Tablo 1
Teselya	Palioskala Agias	Final Neolithic Transition		4230/3980 - 3980/3810 cal BC	5260±50 - 5123±30	Lyon-7641 SacA-22602, DEM-2156	Maniatis vd., 2016: Tablo 1
Teselya	Sesklo	Preceramic		6680/6470 - 6250/6050 cal BC	7755±97 - 7300±93	P-1681, P-1680	Wijnen, 1981: 131; Lawn, 1973: 369
Teselya	Sesklo	Early Neolithic II-III		6210/6060 - 6060/5910 cal BC	7250±25 - 7110±70	GrN-16842, GrN-16843	Wijnen, 1981: 131; Lawn, 1973: 369
Teselya	Achilleion	Early Neolithic Ia		6510/6230 - 6420/6250 cal BC	7540±140 - 7470±80	LJ-4449, P-2118	Gimbutas vd., 1989: 24
Teselya	Achilleion	Early Neolithic Ib		6380/6250 - 6230/6100 cal BC	7440±55 - 7320±50	GrN-7437, LJ-3184	Gimbutas vd., 1989: 24
Teselya	Prodromos	Middle Neolithic- Late Neolithic I		5480/5370 cal BC	6449±35	DEM-2110	Maniatis vd., 2016: Tablo 1
Teselya	Theopatra Mağarası	Mezolitik		9820/8600 - 7150/6830 cal BC	9721±390 - 8070±60	DEM-142, CAMS-21773	Kyparissi-Apostolika, 1999: 236; Facorellis vd.,
Teselya	Theopatra Mağarası	Neolitik Mezolitik - IV- VI		7080/6860 - 5840/5740 cal BC	8060±32 - 6911±32	DEM-576, DEM-584	Facorellis vd., 2001: 1034- 7; Karkanis, 2001: 385
Attika	Sarakenos Mağarası	Geçiş İlk Neo A/2		6470/6390 - 6400/6250 cal BC	7560±50 - 7460±50	Poz-9843, Poz-9842	Sampson vd., 2009
Attika	Sarakenos Mağarası	İlk Neolitik A/3		6700/6590 - 6620/6500 cal BC	7810±50 - 7740±50	Poz-27242, Poz-27941	Sampson vd., 2009

Attika	Sarakenos Mağarası	Mezolitik		9760/9450 - 7030/6710 cal BC	10050±50 - 7950±50	Poz-21359, Poz-22649	Sampson vd., 2009
Argolis	Zaimis Mağarası						
Argolis	Korinth						
Argolis	Tsougiza						
Argolis	Lerna						
Argolis	Dendra						
Argolis	Franchti Mağarası	Initial Neolithic X		6910/6670 - 6570/6440 cal BC	7910±40 - 7645±50	GifA-80043, GifA-11456	Perlès vd., 2013
Argolis	Franchti Mağarası	Final Mesolithic/Initial		6620/6500 - 6650/6590 cal BC	7740±50 - 7780±32	GifA-11455, GifA-11016 + GifA-11455	Perlès vd., 2013
Adriyatik Doğu Kıyılar	Sidari	İlk Neolitik		6650/6400 - 6390/6020	7670±120 - 7340±180	GXO-771 , GXO-772	Sordinas, 1967
Adriyatik Doğu Kıyılar	Konispol Mağarası	Mezolitik		6650/6260 - 6360/6160 cal BC	7630±140 - 7410±80	Beta-67804, Beta-79999	Harrold vd., 1999
Adriyatik Doğu Kıyılar	Konispol Mağarası	İlk Neolitik		6030/5710 - 5840/5450	7060±110 - 6800±140	Beta-56415, Beta-56416	Harrold vd., 1999
Adriyatik Doğu Kıyılar	Vlusha I-II						
Adriyatik Doğu Kıyılar	Vashtemi						
Adriyatik Doğu Kıyılar	Nakovana Mağarası	Early Neolithic		6008/5846 - 5618/5487 cal BC	7050±37 - 6609±37	OxA-18120 , OxA-18124	Forenbaher vd., 2013: 591
Adriyatik Doğu Kıyılar	Nakovana Mağarası	Middle Neolithic		5306/5069 - 4990/4799 cal BC	6236±35 - 6004±34	OxA-18125 , OxA-18127	Forenbaher vd., 2013: 591
Adriyatik Doğu Kıyılar	Nakovana Mağarası	Late Neolithic		4535/4368 - 4326/4054 cal BC	5631±31 - 5357±30	OxA-18173 , OxA-18176	Forenbaher vd., 2013: 592
Adriyatik Doğu Kıyılar	Vela Mağarası (Vela Spila)	Mezolitik b-d		7310 - 6070 cal BC		OxA-18171 , Z-3994	Reinsford vd., 2014
Adriyatik Doğu Kıyılar	Vela Mağarası (Vela Spila)	İlk Neolitik		5660 – 5530 cal BC		Wk-24218	Reinsford vd., 2014
Adriyatik Doğu Kıyılar	Grapčeva Mağarası	Son Neolitik		4718/4553 - 4828/4624 cal BC	5796±30 - 5867±31	OxA-18178 , OxA-18177	Forenbaher vd., 2013: 592
Adriyatik Doğu Kıyılar	Pokrovnik	Early Neolithic		6025/5965 - 5220/5015 cal BC	7090±25 - 6170±35	PSU-5293/UCI- AMS-116205 , OxA-17223	Mcclure vd., 2014: 1025
Adriyatik Doğu Kıyılar	Smilčić	İlk Neolitik		5616 - 5485 cal BC		Beta-471104	Jankovic vd., 2020: 1–6
Doğu ve Güney İtalya	Torre Sabea			6063 – 5628 cal BC	6960±130	TAN-88066	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Torre Sabea			5755 – 5295 cal BC	6590±140	Ly-4002	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316

Doğu ve Güney İtalya	Fontanelle						
Doğu ve Güney İtalya	Trasano						
Doğu ve Güney İtalya	Balsignano	t3		5616 – 5582 BC	6602±30	KIA *	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Balsignano	struct 2		5607 – 5594 cal BC	6523±45	LTL-140A	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Balsignano	struct 3		5217/4962 - 5199/5178 cal BC	6148±45 - 5923±110	LTL-139A, LTL-138A	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Canale Samari						
Doğu ve Güney İtalya	Scamuso	Phase IIIB		6400/5984 - 5720/5328 cal BC	7290±110 - 6600±120	Gif-6339 , Gif-7345	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Scamuso	Phase II		5473/5202 - 4835/4504 cal BC	6320±80 - 5820±70	Gif-7346 , Gif-7054	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Rendina						
Doğu ve Güney İtalya	Coppa Nevigata	Early Neolithic		5978/5947 - 5967/5956 BC	6880±90 - 6850±80	OxA-1475 , OxA-1474	Fiorentino vd., 2013: 1297–1316
Doğu ve Güney İtalya	Don Michele						
Doğu ve Güney İtalya	Montedoro						
Doğu ve Güney İtalya	Favella						
Doğu ve Güney İtalya	San Michele						
Doğu ve Güney İtalya	Madonna Mağarası	Xb	10081/9447 cal BC	8170 BC	10120±70	R-185	Alessio vd., 1966
Doğu ve Güney İtalya	Madonna Mağarası	Xa	10005/9300 cal BC	8080 BC	10030±90	R-186	Alessio vd., 1966
Doğu ve Güney İtalya	Madonna Mağarası	IX b mezolitik	8262/7737 cal BC	6925 BC	8875±85	R-187x	Alessio vd., 1966
Doğu ve Güney İtalya	Madonna Mağarası	IX a Mezolitik	8541/7981 cal BC	7120 BC	9070±80	R-188	Alessio vd., 1966
Doğu ve Güney İtalya	Capo Alfieri	Stratum IIb		4459/4222 - 4369/4040 cal BC	5450±60 - 5410±80	TX 7042 , TX5785	Morter ve Robb, 2010
Doğu ve Güney İtalya	Capo Alfieri	Stratum III		4240/3490 cal BC	5030±180	TX6489	Morter ve Robb, 2010
Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Arene Candide	Layer 1	10079/9232 cal BC		9980 ±140	Beta-49694	Formicola vd., 2005
Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Arene Candide	Layer 1-2	10850/10495 - 11056/10739 cal		10740±90 - 10910±90	Beta-53091, R-740	Formicola vd., 2005
Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Arene Candide	Layer 3-4	11820/11459 cal BC		11750±95	R-743	Formicola vd., 2005

Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Arene Candide	Mezolitik	10580/9854 cal BC		10330±95	R-100	Formicola vd., 2005
Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Pont de Rouque-Haute	Fosse 1		5757 - 5524 cal BC	6745±70	Lyon 245 (OXA)	Manen ve Guilaine, 2007: 47-49
Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Pont de Rouque-Haute	Fosse 2		5877 - 5854 cal BC	6850±65	Ly 7607	Manen ve Guilaine, 2007: 47-49
Kuzeybatı İtalya ve Güney Fransa	Pont de Rouque-Haute	Fosse 3		4899 - 3103 cal BC	5240±370	Ly 7222	Manen ve Guilaine, 2007: 47-49
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	La Draga	II	7451/4234 - 5195/4842 cal BC		6700±710 - 6060±40	UBAR315, Hd15451	Pardo-Gordó vd., 2019
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	La Draga	I	5466/5059 - 4716/4373 cal BC		6290±70 - 5710±70	Beta137197, GaK15223	Pardo-Gordó vd., 2019
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	Can Sadurni Mağarası						
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	Costabar						
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	l'Or Mağarası (Cova de l'Or)		5973/4372 - 3991/3797 cal BC		6720±380 - 5120±40	GANOPC13, Beta303420	Pardo-Gordó vd., 2019
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	El Barranquet	İlk neolitik	5607/5367 cal BC		6510 ±50	Beta221431	Pardo-Gordó vd., 2019
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	Nerja Mağaraları	Late Cardial/Epicardial		6235/6009 - 4976/4798 cal BC	7255±65 - 5998±31	OxA-X-2457- 57 , OxA-26077	Martins vd., 2015
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	Nerja Mağaraları	Mesolithic/Neolithic		5484/5366 - 5464/5221 BC	6466±33 - 6342±37	OxA-26086 , OxA-26085	Martins vd., 2015
İber Yarımadası Doğu Kıyıları	El Retamar	İlk Neolitik	6439/6069 - 5841/5547 cal BC		7400±100 - 6780±80	Sac1676, Beta90122	Pardo-Gordó vd., 2019
Kuzeybatı Afrika	Contrebandiers Mağarası						
Kuzeybatı Afrika	Kef Taht el Ghar	İlk neolitik		5468/5316 - 5291/5026 cal BC	6390±30 - 6190±40	Beta-331987 , Beta-331985	Morales vd., 2016
Kuzeybatı Afrika	Ifri Armas	İlk Neolitik	6071/5882 - 5727/5558 cal BC		7106±53 - 6739±52	Erl-9995 , Erl-9996	Lorenz, 2010
Kuzeybatı Afrika	Ifri Qudadene	İlk Neolitik	5730/5561 - 4494/4350 cal BC		6740±50 - 5590±40	BETA-295772 , BETA-295779	Linstaedter ve Kehl, 2012
Kuzeybatı Afrika	El Zafrin	İlk Neolitik	4232/3996 - 4489/4360		5280±30- 5600±30	KIA-20053 , KIA-17373	Rojo Guerra, 2010
Kuzeybatı Afrika	Sebkhet Halk el Menjel						

<u>BÖLGE/KONUM</u>	<u>YERLEŞME</u>	<u>DÖNEM/EVRE/TAB.</u>	<u>Oxcal</u>	<u>MÖ</u>	<u>GÖ</u>	<u>LAB. NO</u>	<u>BİBLİYOGRAFYA</u>
İç Anadolu	Musular	Çanak Çömleksiz Neolitik		7590/7350 - 7180/6610 cal BC	8420±110 - 8150±45	GrN-24924, GrN-23518	Özbaşaran, 2000: 139
İç Anadolu	Musular	Çanak Çömlekli Neolitik		5890/5770 cal BC	6955±45	KIA-30923	Mihriban Özbaşaran/Utz Böhner, pers. comm. (16 February/2 March 2007)
İç Anadolu	Aşıklı Höyük	Level II		8240/7980 - 7610/7530 cal BC	8920±50 - 8560±60	GrN-19116, GrN-20356	Esin, 1995: 75-6
İç Anadolu	Aşıklı Höyük	Level III		8250/7990 - 7600/7550 cal BC	8940±40 - 8670±30	GrN-28621, AA-87983	Quade vd., 2014: Tablo 1
İç Anadolu	Aşıklı Höyük	Level IV		8280/8010 - 7940/7790 cal BC	8989±40 - 8790±20	GrN-28617, AA-87975	Özbaşaran, 2011: 31
İç Anadolu	Kaletepe	İlk Neolitik		8320/7990 - 8210-7830 cal BC	9030±80 - 8850±90	GifA-100396, GifA-99090	Binder, 2002: 81
İç Anadolu	Tepecik-Çiftlik	İlk Neolitik		6660/6600 - 6070/6000 cal BC	7811±25 - 7171±43	KN-5965, KN-5916	Godon, 2008: 404; Bıçakçı vd., 2012: 103
İç Anadolu	Boncuklu	Çanak Çömleksiz Neolitik		8324/8279 - 7907/7797 cal BC		Wk34094, Wk42062	C14 dating of Boncuklu and Pınarbaşı Baird, D. Fairbairn A., Bar- Yosef, O.
İç Anadolu	Çatalhöyük	Çanak Çömleksiz Neolitik		7550/7350 - 6830/6650 cal BC	8390±90 - 7904±38	PL-980525A, OxA-12107	Bayliss vd., 2015: Table 1; Ramsey vd., 2009: 336
İç Anadolu	Çatalhöyük	İlk Neolitik		7290/6830 - 7010/6530 cal BC	8092±98 - 7844±102	P-782, P-1371	Bayliss vd., 2015: Table 1; Mellaart, 1964: 116
İç Anadolu	Çatalhöyük	Son Neolitik		7030/6690 - 6440/6250 cal BC	7904±111 - 7499±93	P-1362, P-1361	Mellaart, 1964: 116; Stuckenrath ve Lawn, 1969: 154
İç Anadolu	Pınarbaşı	İlk Neolitik (EN)		9130/8830 - 7790/7590 cal BC	9577±28 - 8680±70	Wk-32874, OZH-786	Watkins, 1996: 52; Fairbairn vd., 2014: 807
İç Anadolu	Pınarbaşı	Son Neolitik		6400/6250 - 6080/5920 cal BC	7450±70 - 7145±70	OxA-5504, OxA-5503	Watkins, 1996: 52
İç Anadolu	Can Hasan III	İlk Neolitik		7660/7300 - 6900/6460 cal BC	8460±150 - 7796 ±140	BM-1666R, HU-10	Bowman vd., 1990: 77; Gowlett ve Hedges, 1987: 130, 134
İç Anadolu	Erbaba	Son Neolitik		7140/5870 - 6440/5310 cal BC	7550±570 - 6925±550	GX-2543, GX-2544	Bordaz, 1973: 287
İç Anadolu	Suberde	Çanak Çömleksiz Neolitik		7740/7360 - 6570/6370 cal BC	8520±140 - 7584±85	I-1867, P-1389	Stuckenrath ve Lawn 1969: 154; Bordaz, 1969: 59; Arbuckle, 2008: 221
<u>BÖLGE/KONUM</u>	<u>YERLEŞME</u>	<u>DÖNEM/EVRE/TAB.</u>	<u>Oxcal</u>	<u>MÖ</u>	<u>GÖ</u>	<u>LAB. NO</u>	<u>BİBLİYOGRAFYA</u>
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Hacılar	Akeramik		8170/7570 cal BC	8700±180	BM-127	Barker ve Mackey, 1963: 108; Mellaart, 1970: 92-95
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Hacılar	Son Neolitik VI		6600/6230 - 6210/5900 cal BC	7550±180 - 7150±98	BM-48, P-313	Thissen, 2002: 318
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Hacılar	Son Neolitik VII		7010/6440 cal BC	7770±180	BM-125	Mellaart, 1970: 92-95
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Hacılar	Son Neolitik IX		6350/6070 cal BC	7340±94	P-314	Mellaart, 1970: 92-95
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Kuruçay	Son Neolitik (12-13)		6240/6080 - 6050/5990 cal BC	7310±70 - 7140±35	HD-12915/12673, HD-12916/12674	Duru, 1994a: 89

Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Höyücek	Tapınaklar Dönemii		6460/6390 - 6260/6100 cal bc	7556±45 - 7349±38	HD-14219/14007, HD-14217/13822	Duru, 1994b: 742; Duru ve Umurtak, 2005: 226
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Höyücek	Erken Yerleşimler Dönemi		6360/6220	7393±38	Utc-3793	Duru, 1994b: 742; Duru ve Umurtak, 2005: 226
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Höyücek	Kutsal Alanlar Dönemi		5700 - 5500 yak.			
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Bademağacı	İlk Neolitik I		7030/6710	7949±31	Hd-22340	Duru, 2004: 558; Thissen, 2002: 317
Göller Bölgesi-Akdeniz Eşiği	Bademağacı	İlk Neolitik II		6450/6400 - 6230/6100	7553±31 - 7307±41	Hd-22339, Hd-21046	Duru, 2004: 558; Thissen, 2002: 317

A. ADALAR

- A.1 Akanthou / Tatlısu-Çiftlikdüzü
- A.2 Khrokitia
- A.3 Kalavassos-Tenta
- A.4 Shillourokambos
- A.5 Akrotiri Aetokremnos
- A.6 Ais Giorkis
- A.7 Kissonerga-Mylothkia
- A.8 Katsambas
- A.9 Knossos
- A.10 Stentinello
- A.11 Piano Vento
- A.12 Uzzo Mağarası (Grotta Dell'Uzzo)
- A.13 Ghar Dalam Mağarası
- A.14 Filiestru Mağarası
- A.15 Su Carroppu
- A.16 Renaghju

B. DOĞU AKDENİZ

- B.1 Khartoum
- B.2 Shaqadud
- B.3 Nabta Playa: E-75-6

- B.4 Sodmein Mağarası
- B.5 Fayum Kom K, Kom W, Upper K Pits
- B.6 Haua Fteah Mağarası
- B.7 Merimde
- B.8 Basta
- B.9 Nahal Hemar Mağarası
- B.10 Jericho
- B.11 Ain Ghazal
- B.12 Kfar Ha Horesh
- B.13 Yiftahel
- B.14 Atlit-Yam
- B.15 Tell Qarassa
- B.16 Tell Ramad
- B.17 Ras Shamra
- B.18 Tell El-Kerkh
- B.19 Tell Qaramel
- B.20 Yumuktepe
- B.21 Öküzini Mağarası
- B.22 Karain Mağarası
- B.23 Suluin Mağarası
- B.24 Belbaşı Mağarası
- B.25 Beldibi Mağarası

- B.26 Girmeler Mağarası
- B.27 Çukuriçi Höyük
- B.28 Dedecik-Heybelitepe
- B.29 Yeşilova
- B.30 Ulucak
- B.31 Ege Gübre
- B.32 Pekmeztepe
- B.33 Ekşi Höyük
- B.34 Kuruçay
- B.35 Höyücek
- B.36 Hacılar
- B.37 Bademağacı
- B.38 Er Baba
- B.39 Suberde
- B.40 Çatalhöyük
- B.41 Boncuklu
- B.42 Pınarbaşı
- B.43 Can Hasan
- B.44 Tepecik Çiftlik
- B.45 Köşk Höyük
- B.46 Kaletape
- B.47 Aşıklı Höyük

- B.48 Musular
- B.49 Lerna
- B.50 Tsoungiza (Nemea)
- B.51 Franchthi Mağarası ve Paralio
- B.52 Korinth
- B.53 Sarakenos Mağarası
- B.54 Achilleion
- B.55 Sesklo
- B.56 Gendiki (Chasambali)
- B.57 Soufli Magoula
- B.58 Oztaki Magoula
- B.59 Argissa
- B.60 Theopetra Mağarası

C. ORTA AKDENİZ

- C.1 Sidari
- C.2 Konispol Mağarası
- C.3 Vlusha I-II
- C.4 Vashtemi
- C.5 Nakovano Mağarası
- C.6 Vela Mağarası (Vela Spila)
- C.7 Grapčeva Mağarası

- C.8 Pokrovnik
- C.9 Smilčić
- C.10 Medulin
- C.11 Montedoro
- C.12 Portonovo
- C.13 Don Michele
- C.14 Coppa Navigata
- C.15 Masseria Candeloro
- C.16 Amendola Air Base
- C.17 Rendina
- C.18 Scamuso
- C.19 Balsignano
- C.20 Fontanelle
- C.21 Cipolliane C Mağarası
- C.22 Canale Samari
- C.23 Serra Cicora
- C.24 Terragne
- C.25 Torre Sabea
- C.26 Trasano
- C.27 San Michele
- C.28 Favella
- C.29 Madonna Mağarası (Grotta del Madonna)

D. BATI AKDENİZ

- D.1 Arene Candide
- D.2 Pont de Rouque-Haute
- D.3 La Draga
- D.4 Can Sadurni Mağarası
- D.5 Cova Fosca
- D.6 Costabar
- D.7 Or Mağarası (Cova de l'Or)
- D.8 El Barranquet
- D.9 Nerja Mağaraları (Cueva de Nerja)
- D.10 Retamar
- D.11 Contrebandiers Mağarası
- D.12 Kef Taht el Ghar Mağarası
- D.13 Ifri Armas
- D.14 Ifri Qudadene
- D.15 El Zafrin
- D.16 Sebkhet Halk el Menjel

